HAYDAR HATİPOĞLU

سنن ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

9

Hadis No: 3251 - 3826

KAHRAMAN YAYINLARI

سُنَن

لِلْحَافِظِ أَبِي عَبْدِ اللهِ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الْقَزْوِينِي

ابْنِ مَاجَة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

Terceme ve Şerheden:

HAYDAR HATİPOĞLU

KAHRAMAN YAYINLARI

سنن

الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 9

Mütercim
Haydar HATİPOĞLU
(Varisleri)

Naşir
Kahraman Yayınları
Fethullah KAHRAMAN
(Varisleri)

KAHRAMAN YAYINLARI

Umumi Neşriyat No: 6
Kur'ân ve Hadis İlimleri Husûsi No: 1

İsteme Adresi:
KAHRAMAN YAYINLARI
Davutpaşa Cad. TİM2 No: 322
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 613 83 05
Fax: 0212 565 25 84

Sertifika No: 16133

İstanbul 2012

Dizgi: Ayyıldız Matbaası
Baskı: Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386
Topkapı-İSTANBUL
Tel: 0212 576 47 15

سنن

الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 9

Terceme ve Şerheden:
Haydar HATİPOĞLU
(Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi)

NEŞREDEN

KAHRAMAN YAYINLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

٢٩ - كتاب الأطعمة

29 — YEMEKLER KİTÂBI

(١) باب إطعام الطعام

1 — (MUHTAÇLARA) YEMEK YEDİRME (FAZİLETİNİN BEYÂNI) BÂBI

٣٢٥١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو أسامة عن عوف ، عن زرارة ابن أوفى . حدثني عبد الله بن سلام قال: لما قدم النبي ﷺ المدينة، انجفل الناس قبله . وقيل : قد قدم رسول الله ﷺ قد قدم رسول الله . قد قدم رسول الله . ثلاثا . فجئت في الناس لأنظر . فلما تبينت وجهه ، عرفت أن وجهه ليس بوجه كذاب . فكان أول شيء سمعته تكلم به أن قال « يا أيها الناس ! أفشوا السلام ، وأطعموا الطعام ، وصلوا الأرحام ، وصلوا بالليل والناس نيام ، تدخلوا الجنة بسلام » .

T E R C E M E S İ

3251) "... Abdullah bin Selâm *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'den hicret edip) **Medîne-i Münevvere'ye geldiği zaman halk O'nu karşılamaya koşarak gitti ve : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geldi**, Re-

sûlullah geldi, Resûlullah geldi, denildi. Ben de bakayım diye halkın içinde gittim. Nihayet O'nun yüzünü görüp tanıyınca, yüzünün bir yalancı yüzü olmadığını bildim. Ondan işittiğim ilk buyruğu da şu oldu:

Ey insanlar! Selâmlamayı çoğaltıp yaygınlaştırın, (muhtaçlara) yemek yedirin, akrabalarla iyi ilişki kurun ve halk uyurken geceleyin namaz kılın ki selâm ile (yâni selâmlanarak veyâ selâmetle) Cennet'e giresiniz."

٣٢٥٢ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الأَزْدِيُّ . ثنا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ؛ قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى . حُدِّثْنَا عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَاللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « أَفْشُوا السَّلَامَ ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ ، وَكُونُوا إِخْوَانًا كَمَا أَمَرَكُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ » .

في الزوائد : إسناده صحيح رجاله ثقات . إن كان ابن جريج سمعه من سليمان بن موسى.

TERCEMESİ

3252) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle derdi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

Selâmlamayı çoğaltıp yaygınlaştırın, (muhtaçlara) yemek yedirin ve Allah (Azze ve Celle)'nin size emrettiği gibi kardeşler olunuz."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer râvi İbn-i Cüreyc bunu râvi Süleymân bin Mûsâ'dan işitmiş ise bunun senedi sahih ve râvileri sıkâ yâni güvenilir zâtlardır.

٣٢٥٣ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُّ الإِسْلَامِ خَيْرٌ ؟ قَالَ « تُطْعِمُ الطَّعَامَ ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ » .

TERCEMESİ

3253) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre bir adam Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e:

Yâ Resûlallah İslâmiyet'in hangi hasleti daha hayırlıdır? diye soru sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

(Muhtaç kimseye) **yemek yedirmen ve tanıdığına, tanımadığına selâm vermendir, buyurdu."**

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadisini Tirmizi ve Dârimi de rivâyet etmişlerdir. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi Zevâid nevindendir. Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Birinci hadiste geçen "İncifâl", hızla gitmek demektir.

İlk iki hadiste bulunan "Selâmın ifşâsı"; Selâmlaşmayı yaygınlaştırmak ve işitilecek bir ses tonu ile yapmaktır. Nevevî: Sünnetin yerine gelebilmesi için verilen selâm'ın verildiği kişi tarafından işitilmesi gerekir, işitilmediği takdirde selâm veren kişi sünneti ifa etmiş sayılmaz, der.

HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER :

1. Mü'min'in rastladığı mü'min'e selâm vermesi sünnettir. Selâm, tanınan kişilere tahsis edilmemelidir. Kişinin tanıdığı ve tanımadığı herkese selâm vermesi, yüce dinimizin emrettiği tevazu, yâni alçak gönüllülüğün ve ihlâslı olmanın bir gereğidir. Hadiste emredilen selâmın yaygınlaşması ancak şu şekilde gerçekleşir. Selâmın tanınan kimselere tahsisi ve tanınmayan kimselerin esirgenmesi kıyâmetin belirtilerindendir. Nitekim Tahâvi ve başkasının İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadiste:

"Selâmın tanınan kimselere tahsis edilmesi kıyâmetin belirtilerindendir" buyurulmuştur.

2. Yetimlere, fakirlere ve benzeri muhtaçlara yemek yedirmek Cennet'e selâmetle girmeye vesile olan hayrattandır, mü'minin hayırlı hasletlerindendir.

3. Akrabalarla iyi ilişki kurmak, bunu devam ettirmek ve onlara iyilik etmek de Cennet'e selâmetle girmeye vesile olan hayırlı işlerdendir.

4. İkinci hadîste; إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ = "Mü'minler ancak kardeşlerdir." (Hucurât 10.) âyetine işâret buyurulmuştur. Allah Teâlâ mü'minleri kardeş kılmıştır.

5. Birinci hadîste gece namazına teşvik yapılmıştır. Bu hadis 1334 numarada da geçmişti. Gece namazının faziletine dâir hadîsler ve bununla ilgili bilgi müellifimizin 1329 - 1334 numaralarda geçti. Oraya bakılabilir.

(٢) باب طعام الواحد يكفي الاثنين

2 — BİR KİŞİNİN YEMEĞİ İKİ KİŞİYE YETER, BÂBI

٣٢٥٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ. ثنا يَحْيَى بْنُ زِيَادٍ الأَسَدِيُّ. أَنْبَأَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَنْبَأَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الِاثْنَيْنِ. وَطَعَامُ الِاثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ، وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثَّمَانِيَةَ».

TERCEMESİ

3254) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Bir kişinin (doyurucu) yemeği iki kişiye yeter ve iki kişinin (doyurucu) yemeği dört kişiye yeter. Dört kişinin (doyurucu) yemeği de sekiz kişiye yeter."

٣٢٥٥ — حدّثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ. ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى. ثنا سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ. ثنا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، قَهْرَمَانُ آلِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّ طَعَامَ الْوَاحِدِ يَكْفِي الِاثْنَيْنِ. وَإِنَّ طَعَامَ الِاثْنَيْنِ يَكْفِي الثَّلَاثَةَ وَالْأَرْبَعَةَ. وَإِنَّ طَعَامَ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الْخَمْسَةَ وَالسِّتَّةَ».

في الزوائد: في إسناده عمرو بن دينار قهرمان آل الزبير، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3255) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Şüphesiz, bir kişinin (doyurucu) yemeği iki kişiye yeter. Şüphesiz iki kişinin (doyurucu) yemeği üç ve dört kişiye yeter ve şüphesiz dört kişinin (doyurucu) yemeği beş ve altı kişiye yeter."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Amr bin Dinâr Kahramân Âlü'z-Zübeyr bulunur. Bu râvi zayıftır.

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Tirmizi, Nesâi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid nevindendir.

Bu hadisler ve benzeri hadisler yetecek derecede doymakla kanaat edilerek fakirlere yardım edilmesi gibi sosyal ve yüce bir gayeyi vurgular. Hadislerden maksad az kişiyi doyuracak yemeğin çok kişiyi doyuracağını haber vermek değildir.

(٣) باب المؤمن يأكل في معى واحد والكافر يأكل في سبعة أمعاء

3 — MÜ'MİN BİR MİDESİNE KOYMAK İÇİN YER. KÂFİR DE YEDİ BARSAĞINI DOLDURMAK İÇİN YER, BÂBI

٣٢٥٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عفان . ح وحدثنا محمد بن بشار . ثنا محمد بن جعفر ، قالا : ثنا شعبة عن عدي بن ثابت ، عن أبي حازم ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « المؤمن يأكل في معى واحد ، والكافر يأكل في سبعة أمعاء »

TERCEMESİ

3256) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Mü'min bir midesine koymak için yer. Kâfir de yedi bağırsağını doldurmak için yer."

٣٢٥٧ - حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ ، وَالْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ » .

TERCEMESİ

3257) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Kâfir yedi bağırsağını doldurmak için yer. Mü'min de bir midesine koymak için yer."

٣٢٥٨ - حدّثنا أَبُو كُرَيْبٍ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ ، وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ » .

TERCEMESİ

3258) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Mü'min bir midesine koymak için yer. Kâfir de yedi bağırsağını doldurmak için yer."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî de rivâyet etmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir.

Ayni meâldeki bu hadislerden kasdedilen mânâ hakkında değişik görüşler beyân edilmiştir. Yukarda anılan hadis kitablarının şerhlerinde âlimlerce beyân edilen görüşlerin hepsi nakledilmiştir. Bâzılarına göre bu hadislerden maksad zâhirî mânâsı değildir. Maksad mü'min ile kâfirin dünya nimetlerine karşı tutumlarını belirtmektir. Yâni mü'min'in dünya nimetlerine ve malına ihtirası ve düşkünlüğü

yoktur. Kâfir ise dünyalığa düşkün ve ihtiraslıdır. Bu itibarla sanki mü'min bir midesine koymak için yer ve kâfir yedi bağırsağını doldurup karnını şişirmek için yer. Hadîsler böyle yorumlanınca, bağırsakların ve yemek yemenin hakîkî mânâsı kasdedilmemiş olur. Maksad mü'min'in dünyalığa pek rağbet etmemesi ve kâfirin dünyalığa düşkünlüğüdür. Dünyalığı ele geçirme anlamı yemekle ve dünyalığı elde etme yolları da bağırsaklarla ifâde edilmiştir.

Bir görüşe göre kasdedilen mânâ şudur: Mü'min helâl lokma yer. Kâfir ise helâl lokma yanında haram lokma da yer. Helâl lokma, haram lokmaya nazaran az kazanılır.

Başka bir görüşe göre mânâ şöyledir: Oburluk kâfirin sıfatıdır. Bu itibarla mü'min boğazına düşkün olmamalı ve fazla yemek yememelidir.

Bâzı âlimlere göre hadîsler zâhiri mânâsında kullanılmıştır. E l - H â f ı z, hadîslerin zâhirî mânâsında kullanıldığını söyleyen âlimlerin açıkladıkları yedi görüş ve yorumu naklen bildirmiştir. Tuhfe yazarı da e l - H â f ı z ' dan naklen bu yorumları beyân ettikten sonra ikinci yorumu tercih ettiği için ben sadece bu ikinci görüşü açıklamakla yetineyim. Arzû edenler anılan kitablara baş vurmak sûretiyle diğer yorumları öğrenebilirler:

Hadîslerden kasdedilen mânâ şudur: Mü'min'e yakışan az yemesi ve tıka basa yememesidir. Çünkü o biliyor ki, Şerîat'a göre yemekten maksad, açlığı gidermek ve ibâdet edebilmesi için güçlü olmaktır. O, lüzumundan fazla yemeğin hesabını vermekten korkar. Fakat kâfir onun aksine hareket eder. Çünkü o, şer'î amaç tanımaz ve nefsinin esîri durumundadır. Nefsini tatmin etmesi için ne gerekirse onu yapar ve helâl haram demeden şehvetinin peşinde koşar. Durum bu olunca mü'min'in yemeği kâfir'in yemeğine nisbeten sınırlı ve azdır. Bu nisbetin tesbiti için belirli bir sayı söz konusu değildir. Hadîste yedi sayısı var ise de sayı durumu kasdedilmemiştir. Gâye mü'min'in yemeğinin çoğu zaman kâfirin yemeğinden azlığını belirtmektir. Amaç bu olunca ve hadis böyle yorumlanınca, her mü'min'in mutlaka her kâfir'den az yemek yemesinin gerekliliği ve durumun böyle olduğu anlamı kasdedilmemiştir. Nitekim bâzı kâfirler sağlığını koruma, midesinin rahatsızlığı ve râhiblerin telkini gibi nedenlerle mü'min'lerden az yemek yerler. Bir kısım mü'min'ler de alışkanlığı,

bir iç rahatsızlığı veyâ başka sebeblerle obur olur ve kâfirlerden fazla yemek yerler. Bu hâl genel prensibi bozmaz ve mü'min'lere yakışan yaşantı ile kâfir'in yaşantısı arasındaki mukayeseyi gölgelemez.

(٤) باب النهى أن يعاب الطعام

4 — YEMEĞİ AYIPLAMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٢٥٩ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ . ثنا سُفْيَانُ عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : مَا عَابَ رَسُولُ اللهِ ﷺ طَعَامًا قَطُّ . إِنْ رَضِيَهُ أَكَلَهُ ، وَإِلَّا تَرَكَهُ .

حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي يَحْيَى ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ .

قَالَ أَبُو بَكْرٍ : نُخَالِفُ فِيهِ . يَقُولُونَ : عَنْ أَبِي حَازِمٍ

TERCEMESİ

3259) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir yemeği hiç bir zaman ayıplamamış - yermemiştir. O, bir yemekten hoşlanırsa yerdi, hoşlanmazsa bırakırdı - yemezdi."

Ebû Bekir bin Ebi Şeybe, ... Ebû Yahyâ aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den bu hadisin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet etmiştir."

Ebû Bekir bin Ebi Şeybe dedi ki: Biz bunun senedinde muhâlefet ediyoruz. Çünkü onlar, yâni ilk seneddeki râviler bunu Ebû Hâzim'den rivâyet ediyorlar. (Yâni biz bunu Ebû Yahyâ'dan rivâyet ediyoruz.)"

İZAHI

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:

"Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), mübah olan hiç bir yemeği ayıplamamıştır. Haram olan yemeğe gelince onu ayıplar, yerer ve yasaklardı. Bâzıları: Yemek yaratılışı açısından ayıplanmaz, fakat yapılışı bakımından ayıplanır. Çünkü Allah'ın san'atı ayıplanamaz. Ama kulların yaptığı iş ayıplanabilir, derler. Ve hadîsi böyle yorumlarlar.

E l - H â f ı z bu yorumla ilgili olarak şöyle der: Açık olan durum, hadîsin umumî mânâda yorumlanmasıdır. Çünkü yapılışı açısından bir yemek ayıplandığı zaman onu hazırlayanın kalbi kırılmış olur. N e v e v i : Yemek tuzludur, ekşidir, tuzu azdır, katıdır, iyi pişmemiştir, gibi lâflarla ayıp ve kusurdan söz etmek, yemeğin önemli adâbına aykırıdır, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın hoşlanmadığı bir yemek hakkında bir şey söylemeyip sâdece bırakmakla yetinmesini ifâde eden cümle ile ilgili olarak da İ b n - i B a t t â l : Bu durum O'nun güzel edebinin bir belirtisidir. Çünkü bâzan bir insan bir yemekten hoşlanmaz. Fakat başka bir kimse hoşlanır. Din açısından yenmesine izin verilmiş olan hiç bir yemek ayıplanmaz ve yiyeni de yerilmez, demiştir.

(٥) باب الوضوء عند الطعام

5 — YEMEK YEME ZAMANI ABDEST ALMAK BÂBI

٣٢٦٠ – حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا كَثِيرُ بْنُ سُلَيْمٍ . سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُكْثِرَ اللهُ خَيْرَ بَيْتِهِ ، فَلْيَتَوَضَّأْ إِذَا حَضَرَ غَدَاؤُهُ ، وَإِذَا رُفِعَ » .

فى الزوائد : فى إسناده جبارة وكثير ، وهما ضعيفان .

TERCEMESİ

3260) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Kim evinin hayır, bereketini Allah'ın çoğaltmasını istiyorsa yemeği hazırlandığı zaman ve yemeği kaldırıldığı vakit abdest alsın (yâni ellerini yıkasın)."

Not: Zevâidde şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre ve Kesîr var. İkisi de zayıftır.

٣٢٦١ – حدثنا جعفر بن مسافر. ثنا صاعد بن عبيد الجزري ثنا زهير بن معاوية ثنا محمد بن جحادة. ثنا عمرو بن دينار المكي، عن عطاء بن يسار، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ؛ أنه خرج من الغائط. فأتي بطعام فقال رجل: يا رسول الله! ألا آتيك بوضوء؟ قال «أريد الصلاة؟».

في الزوائد: في إسناده مقال. لأن صاعد بن عبيد، لم أر من تكلم فيه لا بجرح ولا توثيق. وجعفر بن مسافر، قال أبو حاتم: شيخ (؟) وقال النسائي: صالح. وذكره ابن حبان في الثقات. وباقي رجال الإسناد على شرط الصحيحين.

TERCEMESİ

3261) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

(Bir defa) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdest bozma yerinden çıktı. Sonra O'na yemek getirildi. Bunun üzerine bir adam:

Yâ Resûlallah! Sana bir abdest suyunu getirmiyeyim mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Namaz (mı) kılacağım? buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulur. Çünkü râvi Said bin Ubeyd'in güvenilmezliği veyâ güvenilirliği hakkında konuşanı görmedim. Râvi Ca'fer bin Misâfir hakkında da Ebû Hâtim: O, bir üstâd (?) dır, demiş. Nesâî de: Onun rivâyeti işe yarar, demiştir. İbn-i Hibbân da onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri ise Buhâri ve Müslim'in şartı üzerinedir.

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. Sindî bu hadisin izahı bölümünde şöyle der:

"Hadiste geçen "Evinin hayrını çoğaltmak" ifâdesinden maksad ev sâhibinin rızkının bereketlenmesi ve yiyeceğinin çoğalmasıdır. Hadisteki "Abdest alsın" emri de yalnız elleri yıkasın mânâsına yorumlanır.

Hadiste geçen "Ğedâ" kelimesinin asıl mânâsı öğle yemeğidir. Fakat burada mutlak yemek mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü akşam yemeği de öğle yemeği gibidir."

Hadis böyle yorumlanınca çıkan hüküm, yemekten önce elleri yıkamanın müstehablığıdır.

İkinci hadis de yemekten önce elleri yıkamanın vâcib ve şart olmadığına delâlet eder. Bu hadîs Zevâid nevinden ise de Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi bunun bir benzerini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abbâs'ın rivâyetinde sahâbîlerin "Sana bir abdest suyunu getirmeyelim mi?" meâlindeki sorusuna verilen cevabta;

إِنَّمَا أُمِرْتُ بِالْوُضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ = "Ben ancak namaza kalkacağım zaman abdest almakla emrolundum" buyurulmuştur.

Bu cevab, yemekten önce abdest almanın vâcib olmadığına delâlet eder. Fakat müstehab veyâ câiz olmadığına delâlet etmez. Hele elleri yıkamanın müstehab olmadığına hiç delâlet etmez.

Ebû Dâvûd ile Tirmizi'nin Selmân-i Fârisi (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîste; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ = "Yemeğin bereketi, yemekten önce ve yemekten sonra abdest almaktır" (yâni elleri yıkamaktır), buyurmuştur. Bu hadîsin senedi zayıf ise de bununla amel edilmelidir. Zâten bâzı âlimler yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın müstehablığına hükmetmişlerdir. Sağlık açısından da bunun önemi ve hikmeti herkesçe takdir edilmektedir. Kanımca bunun üzerinde fazla durmaya, yâni daha geniş bilgi vermeye gerek yoktur.

(٦) باب الأكل متكئا

6 — MÜTTEKİ' (YÂNİ BAĞDAŞ KURUP İYİCE YERLEŞEREK) YEMEK YEME BÂBI

٣٢٦٢ — حدثنا محمد بن الصباح. ثنا سفيان بن عيينة عن مسعر، عن علي بن الأقمر، عن أبي جحيفة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « لا آكل متكئا » .

TERCEMESİ

3262) "... Ebû Cuhayfe *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Ben mütteki olarak (yâni bağdaş kurup, iyice yerleşerek) **yemek yemem."**

٣٢٦٣ — حدثنا عمرو بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصى . ثنا أبى . أنبأنا محمد بن عبد الرحمن بن عرق . ثنا عبد الله بن بسر ؛ قال : أهديت للنبى ﷺ شاة . فجثى رسول الله ﷺ على ركبتيه يأكل . فقال أعرابى : ما هذه الجلسة ؟ فقال « إن الله جعلنى عبدا كريما ، ولم يجعلنى جبارا عنيدا » .

• فى زوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3263) "... Abdullah bin Büsr *(Radıyallâhü anhümâ)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir kere) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e bir koyun** (kesip yemesi için) **ikram ettim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **dizleri üstünde oturup yedi. Bir bedevi: Bu ne biçim oturuştur? dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Allah, beni mütevazi bir kul etti ve beni kibirli ve büyüklenen bir kimse etmedi, buyurdu.

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih, râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen "Mütteki" kelimesinin kökü olan "İttikâ" masdarı ile kasdedilen mânâ ve ittikâ denilen oturuş şekli hakkında değişik görüşler vardır.

El-Hâfız: İttikâ denilen oturuş şeklinin izahı husûsunda ihtilâf edilmiştir. Bâzılarına göre, bu yemek yemek için iyice yerleşmek sûretiyle oturmak demektir, oturuş şekli ne olursa olsun fark etmez. Bâzıları da: İttikâ, normal ve düzgün oturmayıp bir tarafa eğilmektir, demişlerdir. Diğer bir kavle göre ise, otururken sağ eli yere koyup ona dayanmaktır.

Hattâbi, Yukardaki mânâlara tarafdar çıkmayıp kişinin döşek, şilte ve minder gibi bir şeyin üstünde bağdaş kurup gereği gibi çökerek yerleşmesi mânâsını tercih etmiş ve hadisin mânâsı şöyledir, der: "Ben yemek yerken, çok yemek yiyen kimse gibi üzerine oturduğum döşeğe, şilteye bağdaş kurup gereği gibi çökerek oturmam. Çünkü ben bir kaç lokma yemekle yetinirim."

İbnü'l-Cevzi ise Hattâbi'nin karşı çıkmasına rağmen İttikâ'yı, kişinin oturduğu yerde bir tarafa eğilmesi mânâsına yorumlamıştır.

El-Hâfız sözlerine devamla İttikâ biçiminde yemeğe oturmak mekruh olunca veyâ iyi sayılmayınca, yemeğe oturuşun müstehab olan biçimi diz çökerek ayakların yüzü yere gelecek şekilde oturmaktır. Ya da sağ ayağı dikip sol ayak üzerinde oturmaktır, der .

Zevâid nevinden olan ikinci hadiste de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yemek yerken dizlerini çöktüğü belirtilmiştir. Yâni el-Hâfız'ın târif ettiği biçimde oturmuştur. Bu itibarla yemeğe böyle oturmak müstehabtır.

Bu bâbın ilk hadisinin râvisi Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 207. ve ikinci hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1726. hadislerin izahı bölümünde geçti.

(٧) باب التسمية عند الطعام

7 — YEMEK YENDİĞİ ZAMAN BESMELE ÇEKMEK BÂBI

٣٢٦٤ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون عن هشام الدستوائي، عن بديل بن ميسرة، عن عبد الله بن عبيد بن عمير، عن عائشة؛ قالت: كان رسول الله

ﷺ يأكل طعامًا في ستة نفر من أصحابه . فجاء أعرابي فأكله بلقمتين . فقال رسول الله ﷺ «أما أنه لو كان قال : بسم الله ، لكفاكم . فإذا أكل أحدكم طعامًا، فليقل: بسم الله. فإن نسي أن يقول: بسم الله، في أوله ، فليقل: بسم الله، في أوله وآخره» .

في الزوائد : رجال إسناده ثقات على شرط مسلم . إلا أنه منقطع . قال ابن حزم في المحمل : عبد الله بن عبيد بن عمير لم يسمع من عائشة .

TERCEMESİ

3264) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) sahâbîlerinden altı kişi ile beraber yemek yiyordu. Bu esnada bir bedevî gelerek o yemeği iki lokma ile yedi (ve bitirdi). Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Bilmiş olun ki, eğer o bedevi Bismillah demiş olsaydı, yemek size yetecekti. Bu itibarla biriniz bir yemek yediği zaman (başlarken) Bismillâh, desin. Şâyet yemeğin başında Bismillâh demeyi unutursa, (yemek esnâsında hatırladığında) "Bismillah'i fî evvelihi ve âhirihi" desin, buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu senedin râvileri Müslim'in şartı üzerine güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (yâni kesik)dir. Çünkü İbn-i Hazm, el-Mücmel'de demiş ki: Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr, Âişe'den hadis işitmemiştir.

٣٢٦٥ — حدثنا محمد بن الصباح . ثنا سفيان عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عمر بن أبي سلمة ؛ قال : قال لي النبي ﷺ ، وأنا آكل «سم الله عز وجل»

TERCEMESİ

3265) "... Ömer bin Ebî Seleme *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben (bir gün) **yemeğe başlarken Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bana:**

Allah (Azze ve Celle)**'nin ismini an, buyurdu."**

İ Z A H I

Zevâid yazarı ilk hadisi Zevâid nevinden saymıştır. Halbuki Tuhfe'de belirtildiği gibi bu hadisi T i r m i z i, E b û D â v û d, N e s â î ve A h m e d 'de rivâyet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi sened'de bir kesiklik vardır. E b û D â v û d ile T i r m i z i 'nin rivâyetinde A b d u l l a h b i n U b e y d, Ü m m ü K ü l s û m aracılığıyla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet etmiştir. Yâni o rivâyetlerin senedinde inkıta, kesiklik yoktur.

Ö m e r b i n E b i S e l e m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi **Kütüb-i Sitte** sâhiblerinin hepsi tarafından rivâyet edilmiştir.

Bu hadisler yemeğe başlanacağı zaman Bismillâh, demenin meşrûluğuna delâlet eder. Şâyet bir kimse yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa, yemek esnasında hatırına gelince "Bismillâhi evvelehû ve âhirehû" demekle emrolunmuştur. Bunun mânâsı "Yemeğin başında da sonunda da, yâni başından sonuna kadar Allah'ın ismini anarım." Bu cümle başka mânâlarda da yorumlanabilir. Böylece yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutan kişinin, hatırladığı zaman böylece besmele çekmesi meşrûdur.

Bismillâh demenin hükmüne gelince, H a n b e l î mezhebi âlimlerine göre vâciptir. Diğer ilim ehline göre ise sünnet ve müstehabtır.

N e v e v î, el-Ezkâr'da: 'En faziletli şekil; بسم الله الرّحمن الرّحيم demekle besmelenin tamamını okumaktır. Yalnız **Bismillâh** demek de yeterdir ve sünnet yerine gelmiş olur, der. Fakat e l - H â f ı z, N e v e v i ' nin bu sözü ile ilgili olarak: Ben yemeğe başlarken besmelenin tamamını okumanın daha faziletli olduğuna dâir özel bir delîl görmedim, der.

N e v e v î: Yemeğe başlarken besmele çekmek sünnet olduğu gibi, yemeğin sonunda Allah'a hamd etmek de sünnettir. Kezâ su veyâ benzeri bir şey içerken de besmele çekmek müsthabtır. Âlimler demişler ki: Besmele'yi açıktan çekmek, unutabilenlere hatırlatmak açısından müstahabtır. Bir kimse bilerek veya bilmeyerek veyâ başka bir

sebeble yemeğin başında besmele çekmeyi unutursa, yemek esnâsında hatırladığında "Bismillâhi evvelehû ve âhirehû" der bu müstehabtır. Cünüb kimse ve hayızlı kadın da yemeğe başlarken besmele çekmelidir, der.

İkinci hadisin râvisi Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1049. hadis bölümünde geçti. Bu hadîsin uzunca metni de aşağıdaki bâbta rivâyet olunmuştur.

(٨) باب الأكل باليمين

8 — YEMEĞİ SAĞ EL İLE YEMEK BÂBI

٣٢٦٦ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا الهقل بن زياد. ثنا هشام بن حسان عن يحيى ابن أبي كثير، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ قال « ليأكل أحدكم بيمينه، وليشرب بيمينه، وليأخذ بيمينه، وليعط بيمينه؛ فإن الشيطان يأكل بشماله ويشرب بشماله ويعطي بشماله ويأخذ بشماله » .

في الزوائد: إسناد حديث أبي هريرة صحيح، رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3266) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Siz (mü'min'ler)den olan bir kimse sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin, sağ eliyle alsın ve sağ eliyle versin. Çünkü şüphesiz, şeytân sol eliyle yer, sol eliyle içer, sol eliyle verir ve sol eliyle alır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Hüreyre'nin bu hadîsinin senedi sahih ve râvîleri güvenilir zâtlardır.

٣٢٦٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، ومحمد بن الصباح، قالا: ثنا سفيان ابن عيينة، عن الوليد بن كثير، عن وهب بن كيسان، سمعه من عمر بن أبي سلمة؛ قال: كنت غلاما في حجر النبي ﷺ. وكانت يدي تطيش في الصحفة. فقال لي « يا غلام! سم الله، وكل بيمينك، وكل مما يليك » .

TERCEMESİ

3267) "... Ömer bin Ebî Seleme *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in himâyesi, terbiyesi altında bir oğlandım. (Yemek yediğim zaman) elim yemek kabının her tarafında dolaşırdı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:

Ey oğul! (Yemeğe başlarken) Allah'ın adını an, (yâni Bismillâh de) sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye, buyurdu."

٣٢٦٨ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ «لَا تَأْكُلُوا بِالشِّمَالِ. فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِالشِّمَالِ».

TERCEMESİ

3268) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

Sol elle yemeyiniz. Çünkü şeytân sol elle yer."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivâyet etmiştir.

Bu hadislerin zâhirine göre sağ elle yemek, sağ elle içmek, sağ elle vermek ve sağ elle almak ile ilgili emir vâciblik içindir. Kezâ sol elle yememek için son hadiste verilen emir vâciblik içindir. Başka bir deyimle bu hadisteki yasaklama haramlık içindir. Yâni sol elle yemek haram kılınmıştır. Bâzı ilim adamları bu emir ve nehyi böyle yorumlamıştır. Müslim'in rivâyet ettiği şu meâldeki hadis de bu yorumu teyid eder : "**Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamı sol eliyle yemek yerken gördü ve ona :**

Sağ elinle ye, buyurdu. Adam :

Sağ elimle yiyemiyorum, deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Sağ elinle yiyemeyesin, buyurdu. Bundan sonra adam sağ elini ağzına kaldıramaz oldu."

Cumhûra göre söz konusu emir müstehablık içindir. Son hadisteki yasaklama da mekruhluk içindir.

Nevevi: Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde yemekle ilgili üç sünnet beyân buyurulmuştur: Yemeğe başlarken besmele çekmek, yemeği sağ elle yemek ve kabın en yakın tarafından yemek, arkadaşının önüne el uzatmamak. Çünkü arkadaşın önündeki taraftan yemek, adâba aykırı olduğu gibi onun tiksinmesine de sebep olabilir. Özellikle sulu yemeklerde hiç uygun karşılanmaz. Şâyet yenen şey hurma gibi tâne nevinden olursa, tabağın uzak tarafına da el uzatmanın mübah olduğunu nakletmişlerdir. Fakat uygun olanı bu yasağın umumiliğini dikkate alarak hükmün umumiliğidir. Ancak hükmün umumi olmadığını bildiren bir delilin varlığı sâbit olursa o takdirde bu umumi hüküm husûsileşir, demiştir.

Nevevi: Bu hüküm mâzereti olmayan kimseler hakkındadır. Sağ el ile yemeye içmeye mâni, hastalık sakatlık gibi bir özür varsa sol el ile yemek ve içmek mekruh değildir, der.

Şeytan'ın sol elle yediği, içtiği, verdiği ve aldığı yolunda buyurulan cümleler değişik mânâlarda yorumlanmıştır. Fakat el-Hâfız: Bu cümleler hakiki mânâsına göre açıklanmalıdır. Çünkü şeytan'ın yemesi, içmesi, vermesi ve alması aklen mümkün olan şeylerdir. Hadis-i Şerifler bunu haber vermiştir. Artık bunu başka mânâlara yorumlamaya gerek yoktur. Kurtubi de bu cümlelerin açık mânâsı şudur, der: Böyle yapan kimse kendisini şeytana benzetmiş olur, diye bilgi vermiştir.

Turbüşti de: Bu cümleler şöyle yorumlanır: Şeytan, kendi yandaşı durumundaki insanları sol elle yemeye ve içmeye, sevketmek sûretiyle onları Allah'ın yolundaki insanlara muhâlefet etmeye teşvik eder, demiştir.

İkinci hadisin râvisi Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kadınla-

rından **Ümmü Seleme** (Radıyallâhü anhâ)'nın **Ebû Selem** (Radıyallâhü anh)'den olma oğludur. Hâl tercemesi 1049. hadîs bölümünde geçti.

(٩) باب لعق الأصابع

9 — (YEMEKTEN SONRA) PARMAKLARI YALAMAK BÂBI

٣٢٦٩ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَدَنِيُّ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا، فَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ، حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا » .

قَالَ سُفْيَانُ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ قَيْسٍ يَسْأَلُ عَمْرَو بْنَ دِينَارٍ : أَرَأَيْتَ حَدِيثَ عَطَاءٍ « لَا يَمْسَحْ أَحَدُكُمْ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا » عَمَّنْ هُوَ؟ قَالَ : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ : فَإِنَّهُ حَدَّثَنَاهُ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : حَفِظْنَاهُ مِنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَبْلَ أَنْ يَقْدَمَ جَابِرٌ عَلَيْنَا. وَإِنَّمَا لَقِيَ عَطَاءٌ جَابِرًا فِي سَنَةٍ جَاوَرَ فِيهَا بِمَكَّةَ .

TERCEMESİ

3269) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

Biriniz bir yemek yediği zaman (yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini bir beze sürmesin.

(Râvilerden) Süfyân demiş ki: Ben Ömer bin Kays'ın Amr bin Dinâr'a şu soruyu sorduğuna ve şu cevabı aldığına şâhid oldum: Ömer (Radıyallâhü anh) :

— Atâ'nın; لا يَمسح احدُكُمْ يَدَهُ حتَّى يَلْعقَها اَوْ يُلعِقَها **= "Sizden birisi (yemek yediğinde yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça veyâ yalatmadıkça elini bir beze sürmesin" hadisini kimden rivâyet ettiğini bana haber verir misin? Amr (Radıyallâhü anh) :**

— İbn-i Abbâs'tan. Ömer (Radıyallâhü anh) :

— **Şüphesiz bu hadis bize Câbir'den naklen rivâyet edildi. Amr (Radıyallâhü anh) :**

— **Câbir henüz bizim yanımıza gelmeden önce biz bu hadisi Atâ aracılığıyla İbn-i Abbâs'tan belledik. Atâ, ancak Mekke'de mücâvir olarak kaldığı yıl Câbir ile mülâkatta bulundu (onunla buluştu).**"

٣٢٧٠ — حدثنا موسى بن عبد الرحمن . أنبأنا أبو داود الحفري عن سفيان ، عن أبي الزبير، عن جابر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا يمسح أحدكم يده حتى يلعقها. فإنه لا يدري في أي طعامه البركة» .

TERCEMESİ

3270) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Hiç biriniz (yemekten sonra yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça elini bir beze sürmesin. Çünkü bereketin, yemeğinin hangisinde olduğunu bilemez."

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisi **Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd** ve **Nesâî** tarafından da rivâyet edilmiştir. **Câbir** (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Müslim** de rivâyet etmiştir.

3260, 3261. hadislerin izahı bölümünde belirttiğim gibi yemeğe başlamadan önce elleri yıkamak müstehabtır. Şâyet eller temiz ise müstehabtır. Eğer eller pis, necis ve mikroplu olup iyi yıkamadan onunla yemek yemek sağlık açısından tehlikeli ise İslâm'ın genel hükümleri gereğince elleri yıkamak farzdır. Çünkü vücûdu ve sağlığı tehlikeye sokmak haramdır. Durum bu olunca yemekten önce ellerini güzelce yıkamış olan bir kimse şâyet yemeği kaşık ve çatalla de-

ğil de Araplar gibi sağ elinin parmaklarıyla yerse, yemeğe bulaşmış parmaklarını yıkama imkânını bulamazsa, bezle silmeden önce yalaması gâyet tabii ve normaldır. Tiksinilecek bir durum söz konusu değildir. Böyle yapmak hem parmaklar üzerinde kalan gıdanın zâyi olmasını önler. Hem de yemeğin beze, sağa sola bulaşmasına meydan vermez. Zâten yukarda numaralarını verdiğim hadislerin izahı bölümünde yemekten sonra da elleri yıkamanın müstehablığını belirtmiştim.

Yine yukarda anlattığım şekilde ellerini güzelce yıkadıktan sonra parmaklarıyla yemek yiyen bir kimsenin, ellerinin tertemiz iken yemeğe oturduğunu bilen eşi, talebesi ve çocuğu da seve seve ve tiksinmeden onun elini yalar. Elleri koyuna da yalatmak mümkündür. Zâten hadislerde parmakları bir insana yalatmak kaydı yoktur. Hadisler uygun şartlar dâhilinde ve parmakları istek dâhilinde yalatmanın yasak olmadığını ifâde eder.

Tuhfe yazarı bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:

"Bu hadis, parmakları yalamak, tiksinti verdiği için mekruhtur, diyenlerin sözünü reddeder. Evet, yemek esnâsında bir kimse parmağını yalayıp o parmağı tekrar kaba sokarsa gâyet tabii sofradaki arkadaşlarını tiksindirir. Böyle yapmak İslâmi âdâba aykırıdır. Ama adam yemek sofrasından kalktığı zaman bunu yaparsa başkasını tiksindirmesi söz konusu değildir.

C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde yemekten sonra (yemeğe bulaşan) parmakları yalama hikmetine işâretle: **"Çünkü kişi bereketin yemeğinin hangisinde olduğunu bilemez"** buyurulmuştur.

N e v e v î, hadisin bu cümlesiyle ilgili olarak: Yâni bir insanın önündeki yemekte bir bereket bulunur. Fakat yemek yiyen kişi bereketin, yediği kısımda mı, parmakları üstünde kalanda mı, kabın dibinde kalanda mı veyâ yere düşen lokmada mı olduğunu bilemez. Bu itibarla yemek yiyen kişi anılan kısımları israf etmemeli, zâyi etmemeli ki bereketi elde etmiş olsun. Bereketin asıl mânâsı bir şeyin artması ve hayırlı olmasıdır. Burada kasdedilen mânâ ise, vücûdun beslenmesi, yemeğin dokunmaması, zarar vermemesi, ibâdet ve iyi işleri yapabilmek için güç kazanması ve diğer hayırlı şeylerdir.

(١٠) باب تنقية الصحفة

10 — (İÇİNDE YEMEK YENEN) ÇANAĞI (YALAMAK SÛRETİYLE) TEMİZLEMEK BÂBI

٣٢٧١ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون. أنبأنا أبو اليمان البراء؛ قال: حدثتني جدتي أم عاصم، قالت: دخل علينا نبيشة، مولى رسول الله ﷺ ونحن نأكل في قصعة. فقال: قال النبي ﷺ «من أكل في قصعة، فلحسها، استغفرت له القصعة».

TERCEMESİ

3271) "... Ümmü Âsım *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz bir çanakta yemek yerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı (âzadlı kölesi) Nübeyşe (Radıyallâhü anh), üzerimize geldi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dedi:

Kim bir çanakta yemek yer de sonra o çanağı yalarsa, çanak o kimse için istiğfar eder (yâni günahlarının bağışlanmasını diler)."

٣٢٧٢ - حدثنا أبو بشر بكر بن خلف، ونصر بن علي، قالا: ثنا المعلى بن راشد أبو اليمان. حدثتني جدتي عن رجل من هذيل يقال له نبيشة الخير، قالت: دخل علينا نبيشة ونحن نأكل في قصعة لنا. فقال: ثنا رسول الله ﷺ قال «من أكل في قصعة ثم لحسها، استغفرت له القصعة».

TERCEMESİ

3272) "... El-Müallâ bin Râşid Ebü'l-Yemân'ın nenesi (Ümmü Âsım) *(Radıyallâhü anhüm)*'ün Hüzeyl kabîlesinden Nübeyşetü'l-Hayr denilen bir adamdan rivâyetle şöyle demiştir:

Biz bir çanağımızda yemek yerken Nübeyşe (Radıyallâhü anh), üzerimize geldi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dedi:

Kim bir çanakta yemek yer de sonra o çanağı yalarsa çanak o kimse için istiğfar eder."

İ Z A H I

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivâyet ettiği bu hadisi T i r m i z i, A h m e d ve D â r i m i de rivâyet etmişlerdir.

Çanak veyâ başka bir yemek kabının altında kalan yemeği yalamak, kibri ve bencilliği kırar, arzûlanan tevâzuu sağlar, Allah'ın verdiği rızık nimetini yüceltir ve yemeğin telef olmasını önler. Mü'min bu duygu ile yemek yediği kabı yalarsa bu vesile ile Allah'ın mağfiretine kavuşur. Yemek kabı mağfirete sebep olduğu için sanki mağfiret dilemiştir. Bâzıları çanağın mağfiret dilemesini bu şekilde yorumlamışlardır.

T u r b ü ş t i : Yemek kabını yalamak, kişinin tevâzuuna ve kibir hastalığından arınmasına alâmettir. Tevâzu ve bencilliği kırmak ise ilâhi mağfirete yol açar, demiştir.

E l - K a r i ve Tuhfe yazarı : Bu ve benzeri ifâdeleri mecâzi mânâya yorumlamamak ve hakiki mânâsına göre açıklamak daha uygundur. Çünkü hakiki mânâsına göre açıklamaya hiç bir engel yoktur, derler.

(١١) باب الأكل مما يليك

11 — KABIN SENİN TARAFINA YAKIN OLAN YERİNDEN YEMEK YEMEN BÂBI

٣٢٧٣ — حدثنا محمد بن خلف العسقلاني. ثنا عبد الله. ثنا عبد الأعلى عن يحيى ابن أبي كثير، عن عروة بن الزبير، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا وضعت المائدة فليأكل مما يليه، ولا يتناول من بين يدي جليسه».

في الزوائد: في إسناده عبد الأعلى بن أعين، أخو حمران. قال الذهبي في الكاشف: واه. وقال الدارقطني: ليس بثقة. وقال العقيلي: جاء بأحاديث منكرة ليس فيها شيء محفوظ. وقال ابن حبان: لا يجوز الاحتجاج به.

TERCEMESİ

3273) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Sofra konulduğu zaman kişi kendisine yakın olan tarafından yesin ve sofrada oturan arkadaşının önünden (yemek) almasın."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdü'l-A'lâ bin A'yan Ahu Hamrân bulunur. Zehebî, el-Kâşif'te: Bu râvî çok zayıftır, demiş. Dârekutnî de bunun güvenilir olmadığını söylemiş. El-Ukaylî de: Bu adam, içinde hıfzedilmiş hiç bir şey bulunmayan bir takım münker hadisler getirmiş, demiş ve İbn-i Hibbân da; bu adamın rivâyetlerini delil göstermek câiz değildir, demiştir.

٣٢٧٤ – حدثنا محمد بن بشار. ثنا العلاء بن الفضل بن عبد الملك بن أبي السوية. حدثني عبيد الله بن عكراش عن أبيه عكراش بن ذؤيب؛ قال: أتي النبي ﷺ بجفنة كثيرة الثريد والودك. فأقبلنا نأكل منها. فخبطت يدي في نواحيها. فقال «يا عكراش! كل من موضع واحد، فإنه طعام واحد» ثم أتينا بطبق فيه ألوان من الرطب. فجالت يد رسول الله ﷺ في الطبق وقال «يا عكراش! كل من حيث شئت. فإنه غير لون واحد».

TERCEMESİ

3274) "... İkrâş bin Züeyb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e, içinde bol mikdarda yağlı tirit bulunan büyük bir çanak getirildi. Biz de (çana-**

Bir Hâl Tercemesi

Nübeyşetü'l-Hayr (bin Abdillah) el-Hüzelî (R.A.) sahâbîdir. 11 aded hadisi var. Müslim, onun bir hadisini rivâyet etmiştir. Râvisi Ebü'l-Melih el-Hüzelî'dir. Müslim ve dört sünen sâhibleri onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa, 405)

ğa yönelip) ondan yemeye başladık. Ben elimi düzensiz biçimde çanağın her tarafına soktum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Yâ İkrâş, tek bir yerden (sana en yakın taraftan) ye. Çünkü, bu, tek bir (çeşit) yemektir, buyurdu. Sonra bize, içinde çeşitli yaş hurma nevileri bulunan bir tabak getirildi. Bu kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eli tabakta dolaştı (yâni tabağın muhtelif yerlerinden hurmalar aldı) ve :

Yâ İkrâş, dilediğin taraftan ye. Çünkü bu, çeşit (yemek) değildir, buyurdu."

İ Z A H I

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. İkrâş (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî de rivâyet etmiştir.

Cefne: Büyük çanaktır. Serîd de : Ekmeği küçük parçalar hâlinde doğrayıp et suyunda ıslatmak işine denildiği gibi içine ekmek doğranmış et suyuna da denir. Buna tirit denilir. Vedek : Et yağı, hayvanın iç yağı ve yağlı et mânâlarına gelir. Burada bu mânâların herhangi birisinin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Yâni içine ekmek doğranmış et suyunun yağlı oluşu veyâ et suyu içinde yağlı küçük et parçalarının bulunuşu ya da et suyu içinde hayvanın iç yağı parçalarının varlığı ifâde edilmek istenmiş olabilir.

Tirmizî'nin rivâyetinde "Vedek" kelimesi yerine "Vezr" kelimesi bulunur. Tuhfe yazarı: Vezr, vezre'nin çoğuludur, küçük parçalar hâlinde doğranmış kemiksiz et mânâsınadır, der.

HADİSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER :

1. Sofrada yalnız bir çeşit yemek bulunduğu zaman herkes kendi tarafına en yakın yerden yemeli ve diğerlerinin önünden yememelidir.
2. Sofrada çeşitli meyveler bulunduğu zaman arzu edilen çeşit başkasına daha yakın olsa bile ona el uzatılabilir. Yemek de böyledir.

3. Sofradaki meyve tek çeşit ise, tek çeşit yemek gibidir.

4. Yemek adabına riâyet etmeyen ve usûlü bilmeyen kimseleri eğitmek meşrûdur.

(١٢) باب النهي عن الأكل من ذروة الثريد

12 — TİRİTİN ORTASINDAN VE YUKARISINDAN YEMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٣٢٧٥ — حدّثنا عمرو بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي. ثنا أبي. ثنا محمّد بن عبد الرّحمن بن عرق اليحصبي. ثنا عبد الله بن بسر؛ أنّ رسول الله ﷺ أتي بقصعة. فقال رسول الله ﷺ «كلوا من جوانبها. ودعوا ذروتها، يبارك فيها».

TERCEMESİ

3275) "... Abdullah bin Büsr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **büyük bir çanak** (tirit) **getirildi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sofraya oturanlara) :

Çanağın kenarlarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerden yesin) ve **çanağın zirvesini** (yâni ortasını ve yukarısını) **bırakınız ki bereketlensin, buyurdu."**

٣٢٧٦ — حدّثنا هشام بن عمّار. ثنا أبو حفص عمر بن الدّرفس. حدّثني عبد الرّحمن ابن أبي قسيمة، عن واثلة بن الأسقع اللّيثيّ؛ قال: أخذ رسول الله ﷺ

Hâl Tercemesi

İkrâş bin Züeyb et-Temimî Ebü's-Sahbâ (R.A.), sahâbîdir. Râvîsi, oğlu Abdullah'tır. (Müellifimizin ve Tirmizî'nin elde mevcut nüshalarına göre oğlunun ismi Ubeydullah'tır). Tirmizî ile İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Tuhfe yazarının beyânına göre bu zât yüz yıl yaşamıştır.) (Hulâsa, 306)

بِرَأْسِ الثَّرِيدِ، فَقَالَ «كُلُوا بِسْمِ اللهِ مِنْ حَوَالَيْهَا، وَاعْفُوا رَأْسَهَا. فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَأْتِيهَا مِنْ فَوْقِهَا».

في الزوائد : في إسناده عبد الرحمن بن أبي قسيمة، لم أر لأحد من الأئمة فيه كلاما . وعمر بن الدرفس، قيل : صالح الحديث . وباقي الرجال ثقات .

TERCEMESİ

3276) "... Vâsile bin el-Eska' el-Leysî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tiritin üstüne mübârek elini koyup şöyle buyurdu :

Allah'ın ismini anarak tiritin kenarlarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerinden yesin) ve tiritin üst kısmını bırakınız. Çünkü bereket ona üstünden gelir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Ebî Kasîme bulunur. Ben hiç bir hadis imâmının onun hakkında herhangi bir söz söylediğini görmedim. Râvi Ömer bin ed-Derefs'in hadisinin işe yararlı olduğu söylenmiştir. Kalan râviler de sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

٣٢٧٧ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ. ثنا عَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا وُضِعَ الطَّعَامُ، فَخُذُوا مِنْ حَافَتِهِ، وَذَرُوا وَسَطَهُ. فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ فِي وَسَطِهِ».

TERCEMESİ

3277) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Yemek (sofraya) konulduğu zaman onun kenarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerinden yesin) ve ortasını bırakınız. Çünkü bereket onun ortasına iner."

İZAHI

Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. Vâsile (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. İbn-i Ab-

bâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Dârimi, İbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivâyet edilmiştir.

BU BÂBTA RİVÂYET EDİLEN HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER ŞUNLARDIR

1. Yemeğin ortasından ve yukarısından önce kenarından yemek meşrûdur.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Râfii ve başkası: Tiritin üstünden ve çanağın ortasından yemek mekruhtur. Kezâ kişinin, arkadaşının önünden yemesi de mekruhtur. Fakat meyvelerde arkadaşın önünden yemekte bir beis yoktur, demişler. El-Esnevi'nin beyânına göre yukarda mekruhluğuna hükmedilen hususlar Şâfii'ye göre haramdır. Yemeğin ortasından veyâ üstünden yemenin yasak kılınması hikmeti ise hadîslerde beyân edildiği gibi, bereketin yemeğin ortasına ve üstüne inmesidir. Hattâbî de: Hadîslerdeki yasaklık sofrada birden fazla kişinin bulunması hâline mahsustur. Yasağın hikmeti de şudur: Yemeğin en kıymetli ve lezzetli kısmı kabın ortasında ve üst kısmında bulunur. Birden fazla kişinin oturduğu sofrada bir kimse yemeğin ortasından ve üstünden yemek istediği zaman yemeğin en kıymetli kısmını seçmekle kendi nefsini sofradaki arkadaşlarına tercih etmiş olur. Bu ise İslâmî prensiplere ters düşer. Diğer taraftan böyle davranmak edebe, terbiyeye ve beşerî ilişkilere aykırı olur. Ama kişi yalnızca sofraya oturduğu zaman kendisine sunulan yemeğin istediği yerinden yiyebilir. Bunda bir beis ve sakınca yoktur, demiştir.

2. Kabın ortasında ve üstünde bulunan yemek sonraya bırakılmalıdır.

3. Yemeğe başlarken **Bismillâh** demek sûretiyle Allah anılmalıdır.

4. Sofrada birden fazla kişinin bulunması hâlinde herkesin kendisine en yakın olan taraftan yemesi ve yemeğin ortasının sonraya bırakılması sofranın bereketli olmasına vesiyle olur. Bu hüküm, sofrada bulunan yemeğin tek çeşit olması hâline mahsustur.

İlk hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1726 ve ikinci hadisin râvisî Vâsile (Radıyallâhü anh)'ınki 530. hadis bölümünde geçti.

(١٣) باب اللقمة إذا سقطت

13 — (YEMEK YERKEN) LOKMA YERE DÜŞTÜĞÜ ZAMAN (NE YAPILIR?) BÂBI

٣٢٧٨ — حدّثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ ؛ قَالَ : بَيْنَمَا هُوَ يَتَغَدَّى ، إِذْ سَقَطَتْ مِنْهُ لُقْمَةٌ . فَتَنَاوَلَهَا فَأَمَاطَ مَا كَانَ فِيهَا مِنْ أَذًى فَأَكَلَهَا . فَتَغَامَزَ بِهِ الدَّهَاقِينُ . فَقِيلَ : أَصْلَحَ اللهُ الْأَمِيرَ . إِنَّ هٰؤُلَاءِ الدَّهَاقِينَ يَتَغَامَزُونَ مِنْ أَخْذِكَ اللُّقْمَةَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ هٰذَا الطَّعَامُ . قَالَ : إِنِّي لَمْ أَكُنْ لِأَدَعَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِهٰذِهِ الْأَعَاجِمِ . إِنَّا كُنَّا نَأْمُرُ أَحَدَنَا ، إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَتُهُ ، أَنْ يَأْخُذَهَا فَيُمِيطَ مَا كَانَ فِيهَا مِنْ أَذًى وَيَأْكُلَهَا وَلَا يَدَعَهَا لِلشَّيْطَانِ .

قال أبو حاتم : الحسن لم يسمع من معقل بن يسار .

TERCEMESİ

3278) "... Ma'kıl bin Yesâr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir gün kendisi (misâfir bulunduğu bir köyde) öğle yemeğini yerken bir lokma yere düştü. Kendisi de lokmayı yerden alıp temizledikten sonra yedi. Bunun üzerine orada bulunan köyün ileri gelenleri biribirine işâretle onun bu hareketini yadırgadılar. Sonra kendisine :

Allah (sen) Emir'i yararlı işlerde muvaffak eylesin. Köy ileri gelenleri, senin önünde bunca yemek varken düşen lokmayı almanı mimikleşerek yadırgadılar, denildi. Ma'kıl bin Yesâr şöyle cevabladı :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim bir şeyi şu acemler için bırakacak değildim. Biz, birimizin lokması yere düştüğü zaman ona, lokmasını yerden alıp temizledikten sonra yemesini ve şeytana bırakmamasını emrederdik."

Not : Ebû Hâtim demiş ki Hasan-ı Basri, Ma'kıl bin Yesâr'dan hadis işitmemiştir.

٣٢٧٩ – حدّثنا علي بن المنذر . ثنا محمّد بن فضيل . ثنا الأعمش عن أبي سفيان ، عن جابر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «إذا وقعت اللقمة من يد أحدكم ، فليمسح ما عليها من الأذى ، وليأكلها » .

TERCEMESİ

3279) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

(Yemek yerken) lokma birinizin elinden yere düştüğü zaman lokmanın üzerinde bulunan (toz, toprak gibi şey)ı gidersin ve o lokmayı yesin."

İZAHI

Birinci hadise diğer kitablarda rastlamadım. İkinci hadisi Müslim ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir.

Birinci hadiste geçen "Dehâkıyn" kelimesi Duhkan'ın çoğuludur. Duhkan, muhtar, vâli, köy sâhibi, arâzi sâhibi ve otoriter gibi mânâlara gelir. Sindi'nin beyânına göre burada köy sâhibleri ve tarımcılar mânâsı kasdedilmiştir.

"Aâcım" kelimesi de A'cem'in çoğuludur. A'cem, Arap olmayan kimse, dilsiz kişi, yabancı ve anlatış kabiliyeti kıt olan kimse gibi değişik mânâlara gelir.

HADİSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER :

1. Yemek yerken yere düşen lokmayı alıp yemek müstehabtır. Şâyet lokmanın üstünde toz ve toprak gibi bir şey varsa bunu giderdikten sonra yemek meşrûdur. Bu hüküm, lokmanın düştüğü yerin temiz olması hâline mahsustur. Eğer lokmanın düştüğü yer pis veyâ mikroplu ise ve lokma zararlı bir duruma girmiş ise yenmez. Lokma yıkanmak sûretiyle dinen temiz ve sağlık açısından zararsız hâ-

le getirilebilirse bu şekilde temizlendikten sonra yenebilir. Bu şekilde temizlenmesi mümkün olmayınca şeytana bırakılmamalı ve hiç olmazsa bir hayvana yedirilmelidir.

2. Yere düşen lokma yenmediği takdirde şeytana bırakılmış olur. Bâzı ilim adamları bu ve benzeri hadisleri delil göstererek, şeytanların yemek yediğine hükmetmişlerdir. T u r b e ş t î ise; Yerde terkedilen lokmanın şeytana bırakılması yorumu şöyledir: Yere düşen lokma yenebilir durumda olduğuna rağmen yenmeyip terkedildiğinde Allah'ın nimeti heder edilmiş olur ve hiç bir mâzeret olmaksızın küçümsenmiş olur. Diğer taraftan yere düşen lokmayı alıp yememek kibirli insanların huylarındandır. Genellikle lokmayı yerden almamak kibir ve gururdan ileri gelir. Kibir ve gurur ise şeytanın işidir, der.

3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine ve İslâmî prensiplere uymak, câhil ve bilgisiz veyâ başka türlü düşünen kimselerin hatırı için bırakılmaz. Diğer bir ifâde ile İslâmî prensiplerden hiç kimseye tâviz verilmez.

M a ' k ı l b i n Y e s â r (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1448. hadis bölümünde geçti.

(١٤) باب فضل الثريد على الطعام

14 — TİRİDİN DİĞER YEMEKLERE ÜSTÜNLÜĞÜ BÂBI

٣٢٨٠ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. ثنا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مُرَّةَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ «كَمَلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ، وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وَآسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ. وَإِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ، كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ

T E R C E M E S İ

3280) "... Ebû Mûsa el-Eş'arî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Erkeklerden çok kimse (fazilette) kemâle erdi. Kadınlardan da İmrân'ın kızı Meryem ve Fir'an'ın karısı Âsiye'den başka hiç biri (fazilette) kemâle ermedi. Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü de şüphesiz, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."

٣٢٨١ – حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَنْبَأَنَا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ » .

TERCEMESİ

3281) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."

İZAHI

Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi de rivâyet etmiştir.

Birinci hadiste kadınlardan yalnız Meryem ile Âsiye'nin kemâle eriştikleri beyân buyurulmaktadır. Bu ifâdeden maksad eski ümmetlerin kadınlarından bu iki hâtunun kemâle eriştiklerini ifâde etmektir, ya da kadınlardan kemâle erenlerin azlığıdır. Durum böyle olunca bu iki kadının Hz. Fâtıma, Hz. Hatice ve Hz. Âişe (Radıyallâhü anhüm)'den üstünlükleri anlamı çıkmaz.

Bir kısım ilim adamları bu ve benzeri nassları delil göstererek Hz. Meryem ile Hz. Âsiye'nin peygamber olduklarına hükmetmişlerdir. Hattâ Eş'arî kadın peygamberleri altıya çıkarmıştır: Havvâ, Sâre, Mûsâ'nın anası, Hâcer, Âsiye ve Meryem. Fakat Kirmânî kadınlardan hiç

kimsenin peygamber olmadığı yolunda icmâ bulunduğunu ifâde etmiştir. Bu mesele hakkında icmâ bulunmasa bile en sıhhatli görüş budur.

Buhârî, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini rivâyet ettiği bâbın başında Tahrîm sûresinin son iki âyetini zikretmiştir. Bu âyetlerde Hz. Meryem ile Hz. Âsiye'den söz edildiği için meâlini buraya geçirmeyi uygun buldum:

"Allah (kâfirlere akrabalığı olan) **mü'minler** için de **Fir'avun'un karısını** (Âsiye'yi) **misal gösterdi** (fazîlet örneği kıldı) **: O, Rabbim benim için katında, cennet'te bir ev yap da beni Fir'avn'den ve onun işledikleri** (kötülükleri)**nden kurtar. Zâlimler topluluğundan da kurtar, demişti.**

Allah mahrem yerini korumuş olan İmrân kızı Meryem'i de mü'minler için misâl (iffet ve namus örneği) **kıldı. O'na rûhumuzdan üfledik. O, Rabbinin sözlerini ve kitablarını doğruladı. O, bize gönülden itâat edenlerdendi."**

Hz. Âsiye ve Hz. Meryem'in faziletleri Kur'ân-ı Kerîm'in müteaddid âyetlerinde beyân buyurulmuştur: Tahâ sûresinin 38, 39. âyetleri, Kasas sûresinin 7-13. âyetleri, Meryem sûresinin 16-29. âyetleri ve Enbiyâ sûresinin 91. âyeti bu konu ile ilgili âyetlerdendir. Bunların tefsirlerine bakılabilir.

Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın faziletine dâir fıkraya gelince el-Hâfız bununla ilgili olarak özetle şöyle der: Bu ifâde Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın diğer bütün kadınlara üstünlüğüne delâlet etmez. Çünkü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü şu noktalardandır: Tirid kolay hazırlanır, rahat yenir. Tirid, o devrin en değerli yemeği sayılırdı. Bu durum tiridin diğer bütün yemeklerden üstünlüğünü ifâde etmez. Zîra başka yönlerden ondan daha değerli ve lezzetli yemekler bulunur.

Turbüştî de: Hz. Âişe'nin faziletinin beyânı husûsunda tiridin örnek gösterilmesi sebebi şudur: Tirid, Arapların yemeklerinin en üstünüdür, en iyi doyurucu gıdadır. Araplar, etli yemekler içinde en çok tiridi överlerdi. Yemeklerin en üstününün et

olduğu da rivâyet edilmiştir. Etli tirid, besleyici, lezzetli, pek çiğnemeye gerek duyulmadan rahat yutulan ve kolay hazımlanabilen bir yemektir. Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) da güzel huyluluğu, tatlı dili, şivesinin düzgünlüğü, zekâsı, kâbiliyeti, ilmi liyâkatı ve sevimliliği ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sevgisini ve takdirini kazanmış bir hâtun idi. İşte onun bu üstünlüğü bu hadiste beyân edilen tirid örneği ile dile getirilmiştir, der.

Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın diğer kadınlara üstünlüğü, ifâdesinde geçen kadınlar sözü ile dünyanın bütün kadınları veyâ cennet kadınları, yâhut muâsır olduğu kadınlar veyâ bu ümmetin kadınları anlamı kasdedilmiş olabilir. Ancak yukarda el-Hâfız'ın belirttiği gibi bu fıkra Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın her yönüyle bütün kadınlardan üstün olduğunu ifâde etmez. Evet Hz. Âişe'nin bilgisi, edebi, üstün ahlâkı ve sayılamayacak derecede fazilet ve meziyetleri bulunmakla beraber Hz. Fâtıma ve Hz. Hatice'nin de sayılmayacak kadar üstün fazilet ve meziyetleri bulunur. Bu itibarla bu üç anamızın faziletleri ve meziyetleri pek çoktur. Bunlardan birisinin diğerlerinden üstünlüğünü söylemek pek isâbetli ve kolay değildir. Allah cümlesinden râzi olsun ve bizlere şefâatçı kılsın.

(١٥) باب مسح اليد بعد الطعام

15 — YEMEKTEN SONRA (SU BULUNMADIĞINDA) ELİ (BİR BEZLE) SİLMEK BÂBI

٣٢٨٢ — حدثنا محمد بن سلمة المصري، أبو الحارث المرادي. ثنا عبد الله بن وهب عن محمد بن أبي يحيى، عن أبيه، عن سعيد بن الحارث، عن جابر بن عبد الله؛ قال: كنا، زمان رسول الله ﷺ، وقليل ما نجد الطعام. فإذا نحن وجدناه، لم يكن لنا مناديل إلا أكفنا وسواعدنا وأقدامنا. ثم نصلي ولا نتوضأ.

قال أبو عبد الله: غريب، ليس إلا عن محمد بن سلمة.

TERCEMESİ

3282) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)'dan;* Şöyle demiştir:

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **zamanında** (ateşte **hazırlanan) yemeği nâdiren bulur idik** ve **onu biz bulduğumuz zaman** ellerimiz, **kollarımız** ve **ayaklarımızdan başka** (silinecek) mendillerimiz **yoktu.** Ve **biz** (ateşte hazırlanan yemeği yedikten) sonra (yeniden) **abdest almadan namaz kılardık**

Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki : Bu hadis garîb'tir, yalnız Muhammed bin Seleme'den rivâyet olunmuştur."

İ Z A H I

Bu hadisi B u h â r î de "Atima = Taamlar" kitâbının "Mendil" bâbında rivâyet etmiştir. Ordaki rivâyete göre râvî S a î d b i n e l - H â r i s, ateşte hazırlanan yemeği yemekten dolayı abdest almanın gerekip gerekmediğini C â b i r b i n A b d i l l a h'a sormuş ve bunun üzerine C â b i r bu hadisi rivâyet etmiştir.

HADÎSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER :

1. Yemekten sonra eli temiz bir bezle silmek müstehabtır. E l - H â f ı z'ın beyânına göre I y â z : Bu hüküm, elleri yıkamaya gerek olmadığı hâle mahsustur. Şâyet yemeğin eseri veyâ kokusu bez sürmekle giderilmezse bezle silmek müstehab değildir, müstehab olan şey elleri yıkamaktır. Yemekten sonra elleri yıkamayı emreden hadisler (3296 ve 3297. nolu hadislerimiz) bunu gösterir, demiştir.

2. Ateşte hazırlanan, yâni ateş üstünde pişirilen veyâ kaynatılan ya da ısıtılan veyâ herhangi bir şekilde ateşin etki ettiği bir yemek yemek abdesti bozmaz. Abdestli iken böyle bir yemeği yiyen kimse o abdest ile namaz kılabilir. Bu hususla ilgili hadislerin bir kısmı Tahâret kitâbında geçti.

(١٦) باب ما يقال إذا فرغ من الطعام

16 — YEMEKTEN SONRA SÖYLENMESİ MEŞRÛ SÖZLER (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٢٨٣ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ رِيَاحٍ

ابْنِ عَبِيدَةَ ، عَنْ مَوْلًى لِأَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا قَالَ « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ » .

TERCEMESİ

3283) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yemek yediği zaman; اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ = «Hamd, bizi yediren, içiren ve müslüman kılan Allah'a mahsustur» derdi."

٣٢٨٤ – حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ، إِذَا رُفِعَ طَعَامُهُ أَوْ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ « الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا ، غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ . رَبَّنَا »

TERCEMESİ

3284) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yemeği kaldırıldığı veyâ önündeki (yemek) kaldırıldığı zaman şöyle derdi :

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا

"Vazgeçilmeyip dâima ihtiyaç duyulan, sürekli, geri çevrilmeyen, bereketli ve riyâsız olan çok hamd Allah'adır. Ey Rabbimiz."

٣٢٨٥ - حدثنا حرملة بن يحيى. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني سعيد بن أبي أيوب، عن أبي مرحوم، عبد الرحيم، عن سهل بن معاذ بن أنس الجهني، عن أبيه، عن النبي ﷺ قال « من أكل طعاما فقال: الحمد لله الذي أطعمني هذا ورزقنيه من غير حول مني ولا قوة، غفر له ما تقدم من ذنبه » .

TERCEMESİ

3285) "... Muâz bin Enes el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Kim bir yemek yeyip de (yemekten) sonra;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَطْعَمَنِي هٰذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ

Hamd, benden ne bir hareket ne de bir güç olmaksızın bana bu yemeği veren ve yediren Allah'a mahsustur, derse onun geçmiş (küçük) günahı bağışlanır."

İZAHI

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişler. Muâz bin Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadisler, yemekten sonra Allah Teâlâ'ya hamd ve senâ etmenin müstehablığına, O'nun nîmetlerine karşı şükür görevini ifa etmenin, nîmetlerin çoğalmasına vesile olduğuna delâlet eder. Hamd, çeşitli şekillerde olabilmekle beraber en güzeli bu hadislerde rivâyet edilen cümlelerle yapılanıdır.

Ebû Ümâme el-Bâhili (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 449. ve Muâz bin Enes (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1116. hadis bölümünde geçti.

(١٧) باب الاجتماع على الطعام

17 — YEMEĞİ BERABER YEMENİN (FAZİLETİNE DÂİR HADİSLER) BÂBI

٣٢٨٦ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَدَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، قَالُوا : ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا وَحْشِيُّ بْنُ حَرْبِ بْنِ وَحْشِيِّ بْنِ حَرْبٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ وَحْشِيٍّ ؛ أَنَّهُمْ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا نَأْكُلُ وَلَا نَشْبَعُ . قَالَ « فَلَعَلَّكُمْ تَأْكُلُونَ مُتَفَرِّقِينَ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ « فَاجْتَمِعُوا عَلَى طَعَامِكُمْ ، وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ يُبَارَكْ لَكُمْ فِيهِ » .

TERCEMESİ

3286) "... Vahşî bin Harb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre sahâbîler :

Yâ Resûlallah! Biz yemek yiyiyoruz da doymuyoruz, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :

Siz ayrı ayrı mı yiyorsunuz? buyurdu. Sahâbîler :

Evet, diye cevab verdiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Bundan sonra yemeğiniz üzerinde toplanınız (yâni beraber yeyiniz) ve yemeğe (başlarken) Allah'ın ismini anınız ki yemek sizin için bereketli olsun, buyurdu."

٣٢٨٧ — حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ . ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . ثنا سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ . ثنا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ، قَهْرَمَانُ آلِ الزُّبَيْرِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كُلُوا جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا . فَإِنَّ الْبَرَكَةَ مَعَ الْجَمَاعَةِ » .

T E R C E M E S İ

3287) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Yemeği toplu halde yeyiniz ve ayrı ayrı yemeyiniz. Çünkü şüphesiz, bereket toplulukla beraberdir."

İ Z A H I

V a h ş î (Radıyallâhü anh)'ın hadisini E b û D â v û d da rivâyet etmiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisine diğer kitablarda rastlayamadım. Râvi K a h r a m a n zayıftır.

Bu hadisler ev halkının yemeğe toplu halde oturmasının yemeğin bereketli olmasına vesiyle olduğuna delâlet eder. 3254 ve 3255 nolu hadisler de bunu teyid eder durumdadır. Bir ev halkının yemeği ayrı ayrı yemesi ise yemeğin bereketsiz duruma düşmesine sebebiyet verir.

İlk hadisin râvisi V a h ş î b i n H a r b, H z. H a m z a (Radıyallâhü anh)'ı U h u d savaşında şehîd eden kimsedir. Sonradan müslümanlığı kabul etmekle sahâbilik şerefine mazhar olmuştur. 8 aded hadisi vardır. B u h â r î onun bir hadisini rivâyet etmiştir. Râvisi oğlu H a r b ve U b e y d u l l a h b i n A d i b i n e l - H ı y â r'dır. Ö m e r b i n e l - H a t t â b (Radıyallâhü anh): **Benim içimde Vahşî'ye karşı bir nefretim vardı. Nihâyet bir gün Şam'da şarap içtiği gerekçesiyle yakalanmıştı. Bunun üzerine içki içme cezâsına çarptırıldı ve ben onun aylığını 300'e indirdim, demiştir. Hz. Ömer daha önce ona 2000 dirhem maaş bağlamıştı. (1)**

(١٨) باب النفخ فى الطعام

18 — YEMEĞE ÜFÜRMEK BÂBI

٣٢٨٨ – حدّثنا أبُو كُرَيْبٍ. ثنا عَبْدُالرَّحِيمِ بْنُ عَبْدِالرَّحْمٰنِ الْمُحَارِبِيُّ. ثنا شَرِيكٌ

---

(1) Hulâsa, 415

عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ : لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْفُخُ فِي طَعَامٍ وَلَا شَرَابٍ . وَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ .

TERCEMESİ

3288) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ne yiyeceğe üfürürdü ne de içeceğe. Ve kabın içine doğru solunmazdı."**

İZAHI

Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Yemeğe veyâ meşrubat nevinden sayılan su, çay ve diğer içeceklere üfürmek ya soğutmak veyâ başka bir şey içindir. Şâyet soğutmak için ise biraz beklemek en uygun olanıdır. Üfürmek uygun değildir. Çünkü üfürürken tükürük taneciklerinin yiyeceğe veyâ içeceğe gitmesi muhtemeldir. Bu ise tiksindirir. Üfürmek başka bir maksadla olsa yine bu ihtimal mevcuttur. Kabın içine doğru teneffüs etmek ve solunmak da ayni sakıncayı doğurabilir. Her alanda insanları eğiten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yemek âdabı bakımından da davranışlarıyla en güzel örnek olmuştur. Bunun içindir ki hiç bir zaman ne yemeğe üfürmüş, ne meşrubata üfürmüş ve ne de yemek veyâ meşrubat kabının içine doğru solunmuştur. Şu halde bir büyük tastan meselâ, ayran içmek isteyen bir kimse ayran içerken nefes almak isterse tası ağzından uzaklaştırmalı ve sonra nefes alıp vermelidir. Diğer meseleler için de örnek verilebilir.

Bâzı ilim adamları: Hadîsteki adâb toplu olarak yemek yemek veyâ su ve diğer meşrubatı içmek hâline mahsustur, demişler ise de **el-Hâfız'ın dediği gibi bu hüküm umumidir ve umumiliğine göre muhâfaza edilmelidir. Çünkü yemeğin ve meşrubatın az veyâ çok bir mikdarının artması ihtimâli düşünülmelidir. Diğer taraftan bir kişinin kaba üfürmesi veyâ içine doğru solunması başkalarını tiksindirir ve sağlık açısından zararlı olabilir.**

(١٩) باب إذا أتاه خادمه بطعامه فليناوله منه

19 — KİŞİ YEMEĞİNİ HİZMETÇİSİ GETİRDİĞİ ZAMAN O YEMEKTEN HİZMETÇİSİNE VERSİN, BÂBI

٣٢٨٩ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . ثنا أبي . ثنا إسماعيل بن أبي خالد عن أبيه . سمعت أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « إذا جاء أحدكم خادمه بطعامه ، فليجلسه فليأكل معه . فإن أبى ، فليناوله منه » .

TERCEMESİ

3289) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Birinizin yemeğini hizmetçisi getirdiği zaman o kimse hizmetçisini (yemeğe) oturtsun ve onunla beraber yemek yesin. Şâyet hizmetçi (oturup onunla yemek yemeden) imtina ederse (veyâ o kimse, hizmetçisini oturtup beraber yemek yemeden imtinâ ederse) **o kimse hizmetçisine yemekten (biraz olsun) versin."**

٣٢٩٠ — حدثنا عيسى بن حماد المصري . أنبأنا الليث بن سعد عن جعفر بن ربيعة ، عن عبد الرحمن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا أحدكم قرب إليه مملوكه طعاما قد كفاه عناءه وحره ، فليدعه فليأكل معه . فإن لم يفعل ، فليأخذ لقمة ، فليجعلها في يده » .

قال الدميري : هو من الزوائد . قال السندي : قلت ولم يذكره صاحب الزوائد ، فإنه من حديث أبي هريرة ، وقد أخرجه غير المصنف .

TERCEMESİ

3290) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir:

Sizden birisinin kölesi zahmetini ve sıcaklığını çektiği bir yemeği efendisine sunduğu zaman, efendi o köleyi (yemek sofrasına) çağırsın ve onunla beraber yesin. Şâyet efendi (bunu) yapmazsa bir lokma alıp kölesinin eline versin.

Not: Ed-Dümeyri, bu hadisin Zevâid nevinden olduğunu söylemiştir. Sindi ise: Ben derim ki Zevâid yazarı bunu Zevâid arasında anmamıştır. Çünkü bu, Ebû Hüreyre'den rivâyet olunmuş bir hadistir. Ebû Hüreyre'nin hadisini İbn-i Mâceh'ten başkası da rivâyet etmiştir.

٣٢٩١ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ . ثنا إِبْرَاهِيمُ الْهَجَرِيُّ عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا جَاءَ خَادِمُ أَحَدِكُمْ بِطَعَامِهِ ، فَلْيُقْعِدْهُ مَعَهُ ، أَوْ لِيُنَاوِلْهُ مِنْهُ . فَإِنَّهُ هُوَ الَّذِي وَلِيَ حَرَّهُ وَدُخَانَهُ » .

TERCEMESİ

3291) "... Abdullah *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Birinizin yemeğini hizmetçisi getirdiği zaman efendi hizmetçisini beraberinde (yemeğe) oturtsun veyâ ona yemekten versin. Çünkü yemeğin (ateş) harâretini ve dumanını yüklenen hizmetçidir."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Nesâî tarafından da rivâyet edilmiş olabilir. Diğer kitablarda rastlıyamadım.

Bu hadisler yardımlaşma, tevâzu, şefkat ve merhamet gibi güzel ahlâkı teşvik edicidir.

Yemeği pişiren ve hazırlayan kişi köle olsun, hizmetçi olsun yemeğin zahmetini çekip kokusunu almış iken ondan yememesine mü'minin gönlü hiç râzı olur mu?

Hizmetçiyi sofraya çağırıp oturtmak ve beraber yemek ile ilgili emir müstehablık içindir. Tâbii mahremlik prensibine aykırı bir durumun olmaması da şarttır. Meselâ hizmetçi genç bir kız ise, genç erkeğin bu hizmetçiyi sofrasında oturtması ve beraber yemesi yasaktır, bu gibi durumlar bu emrin dışında kalır.

Şâyet efendi, hizmetçiyi sofrasında oturtmak istemez veyâ o ister de hizmetçi bundan imtina ederse efendi hizmetçiye yemekten vermelidir. Müslim'in rivâyetinde bu duruma âit fıkrada "Şâyet yemek az ise" kaydı vardır. Yâni yemek az ise bir iki lokma verilmelidir, çok ise hizmetçiye yeteri kadar verilmelidir. Bu emir de müstehablık içindir.

(٢٠) باب الأكل على الخوان والسفرة

20 — MASA ÜSTÜNDE VE YER SOFRASI ÜSTÜNDE YEMEK YEME BÂBI

٣٢٩٢ — حدثنا محمد بن المثنى. ثنا معاذ بن هشام. ثنا أبي عن يونس بن أبي الفرات الإسكاف، عن قتادة، عن أنس بن مالك؛ قال: ما أكل النبي ﷺ على خوان، ولا في سكرجة قال: فعلام كانوا يأكلون؟ قال: على السفر.

TERCEMESİ

3292) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne masa üstünde ne de küçük tabakta yemek yemiştir. (Râvi) Katâde, (Enes'e) :

Peki onlar yemeği neyin üstünde yiyiyorlardı? diye sormuş. Enes : Yer sofraları üstünde, diye cevab vermiştir."

٣٢٩٣ — حدثنا عبيد الله بن يوسف الجبيري. ثنا أبو بحر. ثنا سعيد بن أبي عروبة. ثنا قتادة عن أنس؛ قال: ما رأيت رسول الله ﷺ أكل على خوان، حتى مات.

TERCEMESİ

3293) Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefât edinceye kadar masa üstünde yemek yerken görmedim."

İZAHI

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivâyet ettiği **E n e s** (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **B u h â r i**, **T i r m i z i** ve **N e s â i** de rivâyet etmişlerdir.

Sükürrece: Küçük tabak mânâsınadır.

Hıvân: Yemek masası, yüksekçe konulan büyük sini veyâ sofra demektir.

Süfer: **Süfre**'nin çoğuludur. **Süfre** ise yere serilen yemek sofrasıdır. Bu bezden veyâ deriden olduğu gibi tahta ve başka maddelerden de olabilir.

Yemeği yüksek bir masa veyâ sofraya koyup eğilmeden yemek kibirli kimselerin âdeti sayıldığı için yer sofrası tercih edilmiştir.

E n e s (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dâima yer sofrasında yemek yediğini ifâde etmek istemiştir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in küçük tabaktan yememesinin sebebine gelince e l - I r â k i, T i r m i z i'nin şerhinde şöyle der: Bunun sebebi, ya bu küçük tabakların o zaman yapılmamış olmasıdır veyâ onlar toplu halde yemeğe oturdukları için küçük tabakların işe yaramamasıdır. Şöyle de olabilir: Sükürrüce denilen tabak, iştah açmak için yemek sofrasında bulundurulan yeşillik ve salata kabıdır. Onlar genellikle doyunca yemek yemezlerdi. Bu nedenle iştah açıcı bir şey yemeye de ihtiyaçları yoktu.

(٢١) باب النهى أن يقام عن الطعام حتى يرفع ، وأن يكف يده حتى يفرغ القوم

21 — YEMEK KALDIRILMADAN SOFRADAN KALKMANIN VE SOFRADAKİLER YEME İŞİNİ BİTİRİNCEYE KADAR YEMEKTEN EL ÇEKMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٣٢٩٤ — حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرِ بْنِ ذَكْوَانَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ
عَنْ مُنِيرِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُقَامَ عَنِ

الطَّعَامِ ، حَتَّى يُرْفَعَ .

في الزوائد : في إسناده الوليد بن مسلم ، مدلس . وكذلك مكحول الدمشق . ومنير بن الزبير ، قال فيه دحيم : ضعيف . وقال ابن حبان : يأتي عن الثقات بالمعضلات . لا تحل الرواية عنه إلا على سبيل الاعتبار .

TERCEMESİ

3294) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yemek** (sofradan) **kaldırılıncaya kadar** (sofradan) **kalkmayı yasaklamıştır.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan el-Velid bin Müslim, tedlisçidir. Mekhûl ed-Dımışki de böyledir. Münir bin ez-Zübeyr hakkında da Duhaym : O, zayıftır, demiş ve İbn-i Hibbân da : O, sıkâ yâni güvenilir râvilerden mudal hadisler rivâyet eder, ibret amacı dışında ondan rivâyette bulunmak helâl değildir, demiştir.

٣٢٩٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ . ثنا عُبَيْدُ اللهِ . أَنْبَأَنَا عَبْدُ الْأَعْلَىٰ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَةُ فَلَا يَقُومُ رَجُلٌ حَتَّى تُرْفَعَ الْمَائِدَةُ . وَلَا يَرْفَعُ يَدَهُ ، وَإِنْ شَبِعَ ، حَتَّى يَفْرُغَ الْقَوْمُ . وَلْيُعْذِرْ . فَإِنَّ الرَّجُلَ يُخْجِلُ جَلِيسَهُ فَيَقْبِضُ يَدَهُ . وَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ لَهُ فِي الطَّعَامِ حَاجَةٌ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الأعلى بن أعين ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3295) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Yemek sofrası (na yemek) **konulduğu zaman sofra kaldırılmadıkça hiç bir adam** (sofradan) **kalkmaz ve kişi doysa bile sofradakiler yeme işini bitirinceye kadar elini yemekten kaldırmaz.** (Doyan kişi arkadaşları doyuncaya kadar) **yemeğe devam etsin. Çünkü adam** (yemekten elini çekmekle) **yanında oturan arkadaşını utandırır ve**

arkadaşı belki yemek ihtiyacını duyduğu halde elini tutar (yâni yemeden çekinir)."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Adü'l-A'lâ bin A'yan bulunur. Zayıf bir râvidir.

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet edilen hadisler Zevâid nevinden olup senedleri zayıftır.

HADİSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER ŞUNLARDIR :

1. Toplu halde yemeğe oturulduğu zaman erken doyan kişi sofradaki arkadaşlarından önce kalkmamalı ve oyalanmalıdır ki arkadaşları sıkılarak aç kalkmasın. Kişinin böyle davranması müstehabtır.
2. Sofraya konulan yemek kabları kaldırılmadan sofradan kalkmamak müstehabtır.

(٢٢) باب من بات وفي يده ريح غمر

22 — ELİNDE ET KOKUSU BULUNDUĞU HALDE GECELEYEN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٢٩٦ – حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا عُبَيْدُ بْنُ وَسِيمٍ الْجَمَّالُ . ثنى الْحَسَنُ ابْنُ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ ابْنَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَلَا ، لَا يَلُومَنَّ امْرُؤٌ إِلَّا نَفْسَهُ يَبِيتُ وَفِي يَدِهِ رِيحُ غَمَرٍ » .

T E R C E M E S İ

3296) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in kızı Fâtıma *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre : Kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Bilmiş olunuz ki elinde et kokusu bulunduğu halde (elini güzelce yıkamadan) geceleyen (yâni yatan) bir kimse(nin başına bir şey

gelirse) kendi nefsinden başka kimseyi kınamasın (yâni suçlamasın)."

٣٢٩٧ – حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب. ثنا عبد العزيز بن المختار. ثنا سهيل بن أبي صالح، عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «إذا نام أحدكم وفي يده ريح غمر، فلم يغسل يده، فأصابه شيء، فلا يلومن إلا نفسه».

TERCEMESİ

3297) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Sizden birinin elinde et kokusu bulunup da elini (güzelce) yıkamadan uyuduğu, sonra başına bir şey geldiği zaman sakın kendi nefsinden başka hiç kimseyi kınamasın (yâni suçlamasın)."

İZAHI

Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğine bakılmalıdır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Hâkim ve İbn-i Hibbân tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadislerde geçen "Gamar" et ve yağının eseri mânâsınadır. Yâni et yemeğini yeyip elini güzelce yıkamadan yatan bir kimse haşerelerden ve zehirli hayvanlardan zarar görürse kendi nefsinden başkasını suçlamasın.

Haşerelerin ve zehirli hayvanların zarar vermesine sebep olan diğer yemeklerin kokusu da böyledir.

Hadisler yemekten sonra, özellikle akşam yemeğinden sonra elleri yıkamanın müstehablığına delâlet eder. Şevkânî: Hadisin zâhirine göre elleri su ile yıkamakla sünnet yerine gelmiş olur, demiştir. Fakat İbn-i Reslân: En iyisi elleri sabun veyâ benzeri bir şeyle yıkamaktır, der.

Elleri yıkama emrinin hikmeti ellerdeki et, yağ ve benzeri yemek kokusunu gidermek ve sağlığı korumak olduğuna göre çoğu zaman sırf su ile bu koku giderilmez. Bu itibarla kirliliği ve kokuyu giderici biçimde yıkamak müstehabtır.

Şu noktayı da belirtmek gerekir: Elleri yıkamanın müstehablığı yemek yemiş kimselere mahsus değildir. Meselâ yemek yemeyip de başkasına yediren veyâ eli yemeğe bulaşmış olan kimse de ellerini yıkamalıdır, ellerini yıkaması müstehabtır. Çünkü hadîslerdeki ifâde geneldir.

Âlimlerin bir kısmı: Elinde yemek kokusu varken yıkamadan uyuyan kimsenin başına gelebilecek zarar haşerelerin veyâ zehirli hayvanların ısırması ve sokmasıdır, demiştir. Diğer bir kısım âlimler ise: Bu zarar, baras hastalığı da olabilir. Çünkü kişi uykuda iken kirli eli terlenen bedeninin bir tarafına dokunabilir ve baras veyâ başka hastalığa sebep olabilir, demiştir.

(٢٣) باب عرض الطعام

23 — YEMEĞE BUYUR ETME BÂBI

٣٢٩٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ؛ قَالَتْ: أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِطَعَامٍ . فَعُرِضَ عَلَيْنَا . فَقُلْنَا : لَا نَشْتَهِيهِ . فَقَالَ « لَا تَجْمَعْنَ جُوعًا وَكَذِبًا » .

في الزوائد : إسناده حسن ، لأن شهرا مختلف فيه.

T E R C E M E S İ

3298) "... Esmâ bint-i Yezîd (bin es-Seken bin Râfi) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **bir yemek getirildi. Sonra bize takdim edildi. Biz: Yemeğe iştihamız yok, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Açlığı ve yalan söylemeyi toplamayınız, buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi hasen'dir. Çünkü râvî Şehr hakkında ihtilâf vardır.

İ Z A H I

S i n d î bu hadisle ilgili olarak : Bu hadîste anlatılan husûsun Hz. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın düğünü sırasında olduğu rivâyet olunmuştur, der. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in **"Ey kadınlar açlığı ve yalan söylemeyi toplamayınız"** meâlindeki buyruğu ile kasdedilen mânâ şudur : Siz aç olduğunuz halde iştahımız yoktur, demekle yalan söylemiş olursunuz.

HADİSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER :

1. Yemek hazır iken gelenlere buyur etmek müstehabtır.

2. Yemeğe buyur edildiği zaman kişi aç ise yemekten yemesi meşrûdur, müstehabtır.

3. Aç olan bir kimsenin yemeğe samimi olarak buyur edildiği zaman : Ben tokum, deyip yalan söylemesi câiz değildir.

٣٢٩٩ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد، قالا: ثنا وكيع عن أبي هلال، عن عبد الله بن سوادة، عن أنس بن مالك (رجل من بني عبد الأشهل) قال: أتيت النبي ﷺ وهو يتغدى فقال «ادن فكل» فقلت: إني صائم. فيالهف نفسي هلا كنت طعمت من طعام رسول الله ﷺ!

T E R C E M E S İ

3299) "... (Abdü'l-Eşhel oğullarından bir adam olan) Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben (Medîne-i Münevvere'ye) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. O, öğle yemeğini yiyordu. (Bana) :

(Sofraya) yanaş da (yemek) ye, buyurdu. Ben :

Oruçluyum, dedim. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemeğinden niçin yemedim, diye üzgünüm, pişmanım."

İ Z A H I

Bu hadîs 1667 numarada geçti. Oradaki metin daha uzundur. Gerekli bilgi için oraya mürâcaat edilmelidir. Orada açıklandığı üzere E n e s (Radıyallâhü anh)'ın tuttuğu orucun nâfile oruç olduğu bâzı rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Oruçlu iken bir yemeğe dâvet edilen kimsenin orucunu bozup bozmaması ile ilgili bilgi ise 1750, 1751. hadislerin izahı bölümünde geçmiştir. Burada tekrarlamaya gerek yoktur.

İlk hadisin râvisi E s m â b i n t - i Y e z i d (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1589. hadisin dip notunda geçmiştir. İkinci hadisin râvisi E n e s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hizmetçisi olan E n e s b i n M â l i k (Radıyallâhü anh)'den başka bir sahâbidir.

(٢٤) باب الأكل في المسجد

24 — MESCİDDE (YEMEK) YEME BÂBI

٣٣٠٠ — حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب، وحرملة بن يحيى، قالا: ثنا عبد الله ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث. حدثني سليمان بن زياد الحضرمي؛ أنه سمع عبد الله بن الحارث بن جزء الزبيدي يقول: كنا نأكل، على عهد رسول الله ﷺ، في المسجد، الخبز واللحم.

في الزوائد: إسناده حسن. رجاله ثقات، ويعقوب، مختلف فيه.

T E R C E M E S İ

3300) "... Abdullah bin el-Hâris bin Cez, ez-Zübeydî *(Radıyallâhü anh)'*-den; Şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken mescidde ekmek ve et yiyiyorduk."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasen'dir. Râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır. Râvi Yakub'un güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır.

İ Z A H I

Bu hadîse göre mescidde ekmek ve et yemek câizdir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri ise şöyledir:

1. H a n e f î mezhebine göre soğan ve sarmısak gibi fenâ kokusu bulunan bir şeyi mescidde yemek tahrimen mekruhtur. Böyle bir şeyi mescidin dışında yiyen bir kimsenin de mescide girmesine izin verilmez. Fenâ kokusu olmayan bir şeyi mescidde yemek ise tenzihen mekruhtur. Ancak itikâfa giren, yâni ibâdet maksadıyla bir süre mescidde kalmaya niyetlenip bu işe başlamış olan kimse itikâf süresince mescidde yemek yer ve yemesinde bir mekruhluk yoktur.

2. Ş â f i i mezhebine göre mescidin kirlenmesine sebep olan bir şeyi yemek câiz değildir. Meselâ bal, yağ ve yağlı bir şey mescidde yendiği zaman mescid kirletilir ise haramdır. Mescidi kirletmeyen bir şeyi yemekte bir sakınca yoktur. Soğan ve sarmısak gibi fena kokulu bir şey yemek ise mesciddekileri rahatsız ettiğinden mekruhtur. Zâten dışarda bile böyle fena kokulu bir şeyi yiyen kimsenin bu halde mescide girmesi mekruhtur.

3. M â l i k î mezhebine göre mescidden başka barınabilecek hiç bir yer bulamayan yabancılar mescidlerde barınabilirler ve kuru hurma gibi mescidi kirletmeyecek şeyleri yiyebilirler. Mescidi kirletebilecek gıda maddelerini de sofra sermek gibi mescidi kirletmeyi önleyici tedbiri aldıktan sonra yiyebilirler. Yukardaki hükümler fena kokusu olmayan yemekler hakkındadır. Fena kokusu bulunan bir şeyi mescidde yemek ise haramdır.

4. H a n b e l î mezhebine göre itikâfta olan ve olmayan bir kimse mescidi kirletmemek ve mescide bir şey atmamak şartıyla mescidde yemek yiyebilir. Şâyet yemek yerken mescide kemik veyâ başka bir şey atarsa attığı şeyi kaldırıp mescidi temizlemesi vâcibtir. Bu hüküm, soğan ve sarmısak gibi fena kokusu olmayan yemekler hakkındadır. Fena kokusu olan bir şeyi mescidde yemek ise mutlaka, yâni mescid kirletilmese bile mekruhtur.

Konu hakkında daha geniş bilgi edinmek için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(٢٥) باب الأكل قائما

25 — AYAKTA YEMEK YEME BÂBI

٣٣٠١ – حدّثنا أبو السّائب، سلم بن جنادة. ثنا حفص بن غياث عن عبيد الله ابن عمر، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: كنّا على عهد رسول الله ﷺ، نأكل ونحن نمشى. ونشرب ونحن قيام.

TERCEMESİ

3301) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **zamanında yürürken yemek yerdik ve ayakta** (su ve benzerini) **içerdik."**

İZAHI

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed ve Dârimi de **rivâyet etmişlerdir. Bu hadis yürürken yemek yemenin ve ayakta su ve benzeri meşrûbatı içmenin câizliğine delâlet eder.**

Müslim, Tirmizi ve Ahmed'in rivâyet ettikleri bir hadiste işe; Enes (Radıyallâhü anh);

إنّ النّبىّ صلّى الله عليه وسلّم نهى أن يشرب الرّجل قائما فقيل الأكل؟ قال: ذلك أشدّ.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **adamın ayakta** (su ve benzeri meşrûbatı) **içmesini şüphesiz yasaklamıştır, demiş.** (Enes'e:

Râvinin Hâl Tercemesi

Abdullah bin el-Hâris bin Cez' ez-Zübeydi (R.A.) Mısır'ın fethinde hazır bulunmuştur. Birkaç aded hadisi vardır. Tirmizi, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri Yezid bin Ebi Habib ve Süleymân bin Ziyâd el-Hadrami'dir. Hicri 86. yılı Mısır'da vefât ettiği rivâyet olunmuştur. Bu zât Mısır'da en son vefât eden sahâbidir. (Hulâsa, 194)

Ayakta) yemek (nasıldır), diye sorulmuş. Enes: Ayakta yemek yemek daha şiddetli (yasak)tır, demiş."

Bu hadîs'in metni T i r m i z i'deki rivâyetten alınmadır. T i r m i z i bu hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir.

T i r m i z i bu bâbta rivâyet edilen hadîsi de rivâyet ettikten sonra bunun hasen - sahîh - garîb olduğunu söylemiştir.

Yukarda beyân edilen iki hadîs arasında zâhiren görülen ihtilâf ile ilgili olarak çeşitli yorumlar yapılmıştır. T i r m i z i'nin şerhi Tuhfe'de bu yorumlar izah edilmiştir. H a t t â b î, İ b n - i B a t t â l ve başka bir kısım ilim ehlinin tercih ettikleri yorum şöyledir: Ayakta yemenin ve içmenin yasaklığına dâir hadîs, tenzihen mekruhluk mânâsına, diğeri de mekruh olmakla beraber câizliği anlamma yorumlamaktır.

Tuhfe'de belirtildiği gibi H u l e f â - i R â ş i d î n ile sahâbîlerin ve tâbiîlerin büyük çoğunluğunun uygulaması ayakta yemenin ve içmenin câizliğine delâlet eder. Hulâsa en iyisi ayakta yememek, içmemektir.

(٢٦) باب الدبّاء

26 — KABAK (YEMEĞİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٣٣٠٢ — حدثنا أحمد بن منيع. أنبأنا عبيدة بن حميد عن حميد، عن أنس؛ قال: كان النبي ﷺ يحب القرع

TERCEMESİ

3302) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabak (yemeğini) severdi."

٣٣٠٣ — حدثنا محمد بن المثنى ثنا ابن أبي عدي عن حميد عن أنس؛ قال: بعثت معي أم سليم، بمكتل فيه رطب، إلى رسول الله ﷺ فلم أجده وخرج قريبا إلى مولى له. دعاه فصنع له طعاما. فأتيته وهو يأكل. قال، فدعاني لآكل معه.

قَالَ ، وَصَنَعَ ثَرِيدَةً بِلَحْمٍ وَقَرْعٍ . قَالَ ، فَإِذَا هُوَ يُعْجِبُهُ الْقَرْعُ . قَالَ ، فَجَعَلْتُ أَجْمَعُهُ فَأُدْنِيهِ مِنْهُ . فَلَمَّا طَعِمْنَا مِنْهُ رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ . وَوَضَعْتُ الْمِكْتَلَ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَجَعَلَ يَأْكُلُ وَيَقْسِمُ ، حَتَّى فَرَغَ مِنْ آخِرِهِ .

فى الزوائد : هذا إسناد صحيح . رجاله ثقات . والحديث قد رواه الأئمة الستة من طريق أنس أيضا بلفظ قريب من هذا .

TERCEMESİ

3303) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ), içinde yaş hurma bulunan bir sepeti benimle beraber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderdi. Sonra ben (Hane-i Saâdet'te) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bulamadım. O, biraz önce kendisini dâvet edip onun için bir yemek yapan bir dostunun (veyâ âzadlı kölesinin) evine gitmişti. Ben de O'nun yanına gittim. (Vardığımda) O, yemek yiyiyordu. Enes demiş ki; O, beraberinde yemek yemem için beni (sofraya) çağırdı. Enes demiş ki: Ev sâhibi etli ve kabaklı bir tirid yapmıştı. Enes demiş ki: Baktım Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabaktan hoşlanıyor. Enes demiş ki: Ben de (tiridin içindeki) kabak parçalarını toplayıp O'na yaklaştırmaya başladım .Biz yemeği yeyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evine döndü ve ben hurma sepetini önüne koydum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (hurmayı) yemeye ve taksim etmeye başladı, nihâyet sepetteki hurmayı böylece bitirdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir. Râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadisi, Kütüb-i Sitte sâhibleri buna benzer sözlerle yine Enes'ten rivâyet etmişlerdir.

٣٣٠٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي بَيْتِهِ ، وَعِنْدَهُ هٰذِهِ الدُّبَّاءُ . فَقُلْتُ : أَيُّ شَيْءٍ هٰذَا ؟ قَالَ « هٰذَا الْقَرْعُ هُوَ الدُّبَّاءُ نُكَثِّرُ بِهِ طَعَامَنَا » .

فى الزوائد : هذا إسناد صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3304) "... Câbir (bin Târık) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinde yanına girdim. O'nun yanında şu kabaktan vardı. Ben:

Bu nedir? diye sordum. O:

Bu kabaktır. Biz bununla yemeğimizi çoğaltırız, buyurdu."

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisini Buhârî de rivâyet etmiştir. İkinci hadis ise notta belirtildiği gibi benzer sözlerle Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da rivâyet olunmuştur.

Üçüncü hadise gelince, Zevâid yazarının notuna göre Zevâid nevindendir. Fakat el-Hâfız, el-Fetih'te bu hadisin Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh tarafından rivâyet edildiğini bildirmiştir. Miftâhü'l-Hâce yazarı da ayni şeyi söylemiştir. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmaması gerekir.

BU HADİSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kabak yemeğini severdi. Ümmeti de sevmelidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sevdiği diğer şeyleri sevmek de birer ibâdettir.

2. Dâvete icâbet etmek meşrûdur. Dâvete icâbet bâzı ilim adamlarına göre vâcib, bir kısmına göre sünnet, diğer bâzılarına göre ise mendubtur.

3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bir tirid yemeği dâvetine icâbet etmekle yüksek tevâzuunü örnek olarak göstermiştir. Ümmeti de ayni tevâzuu göstermelidir.

4. Dâvet eden kişi kendi gücüne göre ikramda bulunur. Gücünün dışında bir yükün altına girmemelidir.

5. Hediyeleşmek müstehabtır. Hediye edilen şeyden başka kimseler yararlandırılmalıdır.

6. Kişi, rızâsı ve hoşnutluğu olduğuna kanâat ettiği bir kimsenin evine yemek zamanı dâvetsiz olarak gidebilir.

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın tiriddeki kabak parçalarını toplayıp Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafına kaydırması meselesine gelince, bu durum iki şekilde izah edilebilir: Muhtemelen E n e s, tirid çanağının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafında olan kenardaki kabak parçalarını toplayıp sunmaya çalışmıştır. Çünkü herkesin önüne en yakın taraftan yemesi ve arkadaşının önüne elini uzatmaması yemek adabındandır. İkinci ihtimal E n e s, tirid çanağının her tarafından kabak parçalarını toplamış olabilir. Başkasının önüne el uzatmamanın ve onun önünden yememenin sebebi sofradakileri tiksindirmemektir. Bu durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için düşünülemez. Herkes onun artığını yemekten bilâkis zevk ve şeref duyar. Durum bu olunca E n e s'in çanağın herhangi bir tarafında bulunan kabak parçalarını toplayıp O'na takdim etmesi kimseyi tiksindirmemiş, bilâkis şereflendirmiş ve hoşnut etmiştir.

C â b i r b i n T â r ı k (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Râvisi oğlu H a k i m'dir. Hadisini N e s â i ve İ b n - i M â c e h rivâyet etmişler. T i r m i z i de e ş - Ş e m â l i'de rivâyet etmiştir. (2)

(٢٧) باب اللحم

27 — ET (YEME) BÂBI

٣٣٠٥ — حدثنا العبّاسُ بنُ الوليدِ الخلّالُ الدمشقيُّ. ثنا يحيَى بنُ صالحٍ. حدَّثني سُليمانُ بنُ عطاءٍ الجزريُّ. حدَّثني مسلمةُ بنُ عبدِ اللهِ الجُهنيُّ، عن عمِّه أبي مشجعةَ، عن أبي الدرداءِ؛ قال: قال رسولُ اللهِ ﷺ «سيِّدُ طعامِ أهلِ الدنيا وأهلِ الجنةِ، اللحمُ».

في الزوائد: في إسناده أبو مشجعة وابن أخيه مسلمة بن عبد الله. لم ير من جرحهما ولا من وثقهما. وسليمان بن عطاء ضعيف. قال السندي: قلت قال الترمذي: وقد اتهم بالوضع.

TERCEMESİ

3305) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

---

(2) Hulâsa, 59

Dünyanın ehlinin ve cennet ehlinin yemeğinin seyyidi (yâni en güzeli) **ettir."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Meşcaa ve yeğeni Mesleme bin Abdillah vardır. Ben bu iki râviyi zayıf veyâ güvenilir sayan kimseyi görmedim. Râvi Süleymân bin Atâ da zayıftır. Sindî Zevâid'den naklen bu bilgiyi verdikten sonra : Ben derim ki Tirmizî bu râvinin mevzu hadisleri rivâyet etmekle itham edildiğini söylemiştir, der.

٣٣٠٦ — حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ . ثنا سُلَيْمَانُ ابْنُ عَطَاءٍ الْجَزَرِيُّ . ثنا مَسْلَمَةُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْجُهَنِيُّ عَنْ عَمِّهِ أَبِي مَشْجَعَةَ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ : مَا دُعِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى لَحْمٍ قَطُّ ، إِلَّا أَجَابَ . وَلَا أُهْدِيَ لَهُ لَحْمٌ قَطُّ ، إِلَّا قَبِلَهُ .

في الزوائد : إسناده إسناد الحديث المتقدم .

TERCEMESİ

3306) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dâvet edildiği et yemeğine dâima icâbet etmiştir. Kendisine hediye edilen eti de dâima kabul buyurmuştur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi bundan önceki hadisin senedinin aynisidir.

(٢٨) باب أطايب اللحم

28 — ETİN EN GÜZEL KISMI (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٣٣٠٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ، قَالَا : ثنا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، ذَاتَ يَوْمٍ ، بِلَحْمٍ . فَرُفِعَ إِلَيْهِ الذِّرَاعُ ، وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ ، فَنَهَسَ مِنْهَا .

TERCEMESİ

3307) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et (yemeği) ikram edildi de etin kol kısmı O'na sunulup yemesi istendi. O, etin kol kısmını seviyordu. Bunun üzerine o da (eline aldığı) koldan eti ısırarak yedi."

٣٣٠٨ – حدّثنا بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ، أَبُو بِشْرٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مِسْعَرٍ. حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنْ فَهْمٍ (قَالَ ، وَأَظُنُّهُ يُسَمَّى مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ) ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ جَعْفَرٍ يُحَدِّثُ ابْنَ الزُّبَيْرِ ، وَقَدْ نَحَرَ لَهُمْ جَزُورًا أَوْ بَعِيرًا ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، قَالَ : وَالْقَوْمُ يُلْقُونَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ اللَّحْمَ ، يَقُولُ « أَطْيَبُ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّهْرِ » .

قال السندى : لم يذكر فى الزوائد حال إسناده ، إلا أنه ذكر ما يشعر بقوة الإسناد .

TERCEMESİ

3308) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anhümâ)* İbn-i Zübeyr ve bir cemâat için boğazladığı bir deveyi ikram ettiği sırada, İbn-i Zübeyr'e rivâyet ettiğine göre:

Bir defa sahâbîler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et yemeğini sunarlarken kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işitmiştir:

«Etin en güzeli (hayvanın) sırt etidir.»"

Not: Sindî şöyle demiştir: Zevâid'de bu hadisin senedinin durumu anlatılmamıştır. Fakat senedin kuvvetli olduğunu ifâde eden sözler kullanılmıştır.

İZAHI

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î de rivâyet etmiştir. B u h â r î ile M ü s l i m de bunun bir benzerini rivâyet etmişlerdir.

Zirâ: Hayvanın omuz mafsalından itibaren ön ayağıdır. Buna kol kısmı da denilir. N e v e v î Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-

selâm)'in hayvanın kol kısmındaki eti sevmesinin sebebi hakkında şöyle der: Çünkü etin bu kısmı iyi pişer, hazmı kolaydır, daha lezzetlidir ve işkembe ile barsaklardan uzaktır.

Nehş ve Nehs: Isırmak üzere ağıza almaktır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in eti eline alıp dişleriyle ısırmayı sevmesi ve bu biçim yeyişi tercih etmesi sebebi ise tevâzuu, kibirden uzaklığı ve eti böyle yemenin daha lezzetli oluşudur.

CEZÛR: Boğazlanan deve manasınadır. BAÎR de deve demektir.

(٢٩) باب الشواء

29 — KEBAB (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٣٣٠٩ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيّ . ثنا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : مَا أَعْلَمُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ رَأَى شَاةً سَمِيطًا ، حَتَّى لَحِقَ بِاللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ .

TERCEMESİ

3309) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Allah** (Azze ve Celle)'**ye kavuşana kadar kebab edilmiş bir kuzuyu gördüğünü bilmiyorum."**

Abdullah bin Ca'fer (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Bu zât, Hz. Ali (R.A.)'ın kardeşi Ca'fer (R.A.)'ın oğludur. Habeşistan'a hicret eden sahâbîlerin orada doğan ilk çocuğudur. Çok cömert olan zâtlardandır. Fazlasıyla cömertliği nedeniyle ona deryâ ismi verilmişti. 25 aded hadis rivâyet etmiştir. Buhârî ile Müslim onun iki hadisini birlikte rivâyet etmişlerdir. Râvileri İsmâîl, İshâk ve Muâviye isimli oğulları ile Urve bin Zübeyr, İbn-i Ebî Melike ve Ömer bin Abdilaziz'dir. Şu olay onun ne kadar cömert olduğunu göstermeye yeter: Rivâyete göre kendisi Zübeyr bin el-Avvâm (R.A.)'a bir milyon dirhem ödünç vermişti. Zübeyr (R.A.) vefât edince oğlu Abdullah ona, yâni İbn-i Ca'fer'e gelerek: Babamın senden bir milyon dirhem alacağı bulunduğunu babamın defterinde buldum, demiş. İbn-i Ca'fer (R.A.): Doğrudur, istediğin zaman öderim, demiş. Halbuki bunun tersine Zübeyr ona bu meblağ borçlu idi. Sonra Zübeyr'in oğlu tekrar İbn-i Ca'fer'i görüp, yanlış söylediğini ve aslında babasının borçlu olduğunu belirtince İbn-i Ca'fer, alacağını bağışladığını bildirmiştir. (Hulâsa, 193)

İ Z A H I

Bu hadisi Buhârî de rivâyet etmiştir. Oradaki metnin meâli şöyledir: "**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Allah'a kavuşana kadar ne hâlis buğday unundan yapılmış ince yufka ekmek ne de kebab edilmiş kuzu yemedi.**"

Hadisin metninde geçen "Semiyt" boğazlandıktan sonra sıcak su ile kılları yolunup derisi soyulmadan kebab edilen veyâ pişirilen kuzu demektir. Buna "Mesmût" da denilir.

El-Hâfız, "Mesmût" kelimesini böyle tanımladıktan sonra şöyle der: Bu, körpe kuzularda yapılır. Yapanlar da zevkine düşkün israfçılardır. Çünkü körpe kuzular boğazlanmasa büyür, değeri artar ve ekonomiye katkıda bulunur. Diğer taraftan deri soyulursa giyside ve diğer alanlarda yararlanılır. Soyulmadan kebab edilince deri kısmı boşa gider. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisindeki Mesmût veyâ Semiyt kelimesinin bu şekilde yorumlanması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu şekilde kebab edilmiş veyâ pişirilmiş bir körpe kuzuyu gördüğünün Enes tarafından bilinmediği ifâde edilmiş olur. Tıybî'nin dediği gibi Enes'in sözünün mânâsı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in böyle bir kuzuyu görmediğini belirtmektir. Çünkü Enes, devamlı sûrette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanında bulunmuştur. Böyle bir şey olsaydı Enes bilecekti.

İbn-i Battâl ise Semity ve Semût kelimelerini kebab edilmiş kuzu mânâsına yorumlamış ve şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir defa bir kuzunun kaburga kısmını, diğer bir defa kol kısmını yediğine dâir rivâyetler vardır. Bu rivâyetler ile Enes (Radıyallâhü anh)'in rivâyeti arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Enes, böyle bir şey olduğunu bilmediğini ifâde eder. Fakat böyle bir şeyin olmadığını söylemez. Bu itibarla Enes görmemiş olabilir. İkinci ihtimal olarak, Enes'in maksadı kebab edilmiş bir kuzunun bütün hâlinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için hazırlanıp sunulmadığını ifâde etmek olabilir. Bu, kuzunun bir parçasının O'na sunulduğuna dâir olan rivâyetlere ters düşmez, diye bilgi vermiştir.

Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ömür boyunca nasıl sâde ve mütevâzi bir hayat sürdürdüğüne delâlet eder.

٣٣١٠ - حدثنا جبارة بن المغلس. ثنا كثير بن سليم عن أنس بن مالك ؛ قال :
ما رفع من بين يدى رسول الله ﷺ فضل شواء قط. ولا حملت معه طنفسة.

في الزوائد : في إسناده جبارة وكثير بن سليم ، وهما ضعيفان.

TERCEMESİ

3310) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünden kebab artığı hiç kaldırılmamış ve beraberinde tüylü yaygı yüklenilmemiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Cübâre ve Kesir bin Süleym bulunur. Bu iki râvi zayıftır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hâlinin dünya halkının hâline benzemediğini ifâde eder. Çünkü sofrasında et bulunduğu zaman çok az mikdarda bulunduğundan dolayı bir şey artmıyordu ve bir yere gittiği zaman beraberinde götürülen yaygı tüysüz olurdu, tüylü bir yaygı üstünde istirahat buyurmazdı.

٣٣١١ - حدثنا حرملة بن يحيى. ثنا يحيى بن بكير. ثنا ابن لهيعة. أخبرني سليمان بن زياد الحضرمي ، عن عبد الله بن الحارث بن الجزء الزبيدي ؛ قال : أكلنا مع رسول الله ﷺ طعاما في المسجد. لحما قد شوى فمسحنا أيدينا بالحصباء. ثم قمنا نصلى ولم نتوضأ.

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة. وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3311) "... Abdullah bin el-Hâris bin el-Cez' ez-Zübeydî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Biz bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kebab edilmiş bir parça eti mescidde yedik. Sonra ellerimizi çakıl taşlarıyla silip abdest almadan (yâni tazelemeden) kalkıp namaz kıldık."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Lehia bulunur. Bu râvi zayıftır.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadisi A h m e d de rivâyet etmiştir.

HADİSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Yemekten sonra su veyâ el bezi bulunmadığı zaman mescidin çakıl taşlarıyla elleri silmek câizdir. Yemekten sonra mümkünse elleri yıkamanın ve bu mümkün olmadığı zaman bir el beziyle silmenin müstehablığı bundan önce geçen ilgili bâblarda belirtilmiştir.

2. Mescidde yemek yemek câizdir. Bununla ilgili izah bu kitâbın 24. bâbında rivâyet edilen 3300 nolu hadis bölümünde geçti. Oraya bakılmalıdır.

3. Abdestli iken et yemeği yiyen bir kimse o abdestle namaz kılabilir. Yâni et yemek, abdesti bozmaz. Bu konu ile ilgili bilgiler 485 - 493 ve 494 - 497 nolu hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.

(٣٠) باب القديد

30 — KADÎD (YÂNİ TUZLANIP GÜNEŞTE KURUTULAN ET) BÂBI

٣٣١٢ — حدّثنا إسماعيل بن أسد. ثنا جعفر بن عون. ثنا إسماعيل بن أبي خالد، عن قيس بن أبي حازم، عن أبي مسعود؛ قال: أتى النبيَّ ﷺ رجلٌ. فكلّمه. فجعل ترعد فرائصه. فقال له «هوّن عليك. فإني لست بملك. إنما أنا ابن امرأة تأكل القديد».

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ : إِسْمَاعِيلُ ، وَحْدَهُ ، وَصَلَهُ .

فى الزوائد : هذا إسناد صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

3312) "... Ebû Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Bir (gün bir) adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına geldi ve O'nunla konuştu. Konuşma esnasında** (korkusundan) **ferisaları** (omuzları ile yanları arası) **titremeye başladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **adama :**

(Görüşmeyi) **kendine kolaylaştır** (Yâni korkma, sâkin ol). **Çünkü ben şüphesiz, bir kral değilim. Şüphesiz ben, tuzlanıp güneşte kurutulan et yiyen bir kadının oğluyum, buyurdu.**

Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) **dedi ki : Bu hadisi yalnız İsmâil, Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e ulaştırmıştır.** (Yâni diğerleri bunu Kays'tan mürsel olarak rivâyet etmişler)."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahih olup râvileri sıkâ (güvenilir) zâtlardır.

İZAHI

Bu hadis Zevâid nevindendir. Hadisin sonundaki İbn-i Mâceh'e âit sözden maksad şudur : Bu hadisi rivâyet eden zâtlar, bunu İsmâil bin Ebi Hâlid aracılığıyla Kays bin Ebî Hâzim'den mürsel olarak rivâyet etmişler ve sahâbi olan râvi Ebû Mes'ûd'dan söz etmemişlerdir. Böylece senedde bir kopukluk olmuştur. Fakat İsmâil bin Esed bunu Kays bin Ebi Hâzim aracılığıyla Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivâyetle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ulaştırmıştır. Bu rivâyete göre hadis merfûdur, senedinde bir kopukluk yoktur.

Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tevâzuunu ifâde eder.

٣٣١٣ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ عَابِسٍ . أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ : لَقَدْ كُنَّا نَرْفَعُ الْكُرَاعَ فَيَأْكُلُهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، بَعْدَ خَمْسَ عَشْرَةَ مِنَ الْأَضَاحِيِّ .

TERCEMESİ

3313) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

And olsun ki biz sığır ve davarın ayaklarını (yâni diz kapağı ile topuk arasında kalan kısmı) **kaldırırdık. Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanların kesiminden on beş gün sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu ayakları yerdi."**

İZAHI

Bu hadisi B u h â r i de rivâyet etmiştir. Gerek bu ve gerekse bundan önce rivâyet olunan hadis, güneşte kurutulan eti yemenin câizliğine ve eti bir süre saklamanın meşrûluğuna delâlet eder. Kurban etlerinin bir kısmını alakoyup ihtiyaç oldukça birer parçasını peyderpey yemenin câizliğini ve buna dâir yasaklamanın geçici bir süre için olduğunu bildiren hadisler 3159 ve 3160 numaralarda geçmiştir. Oraya da bakılabilir.

(٣١) باب الكبد والطحال

31 — (ETİ YENEN HAYVANA ÂİT) KARACİĞER VE DALAK BÂBI

٣٣١٤ — حدّثنا أَبُو مُصْعَبٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أُحِلَّتْ لَكُمْ مَيْتَتَانِ وَدَمَانِ . فَأَمَّا الْمَيْتَتَانِ فَالْحُوتُ وَالْجَرَادُ . وَأَمَّا الدَّمَانِ ، فَالْكَبِدُ وَالطِّحَالُ » .

TERCEMESİ

3314) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Siz (mü'minler)e iki ölü hayvan ve iki kan helâl kılındı. (Size helâl kılınan) iki ölü hayvan balık ve çekirgedir. (Size helâl kılınan) iki kan ise karaciğer ve dalaktır."

İ Z A H I

Bu hadisin, Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında rivâyet edildiğine dâir bir bilgi edinemedim. Tuhfe yazarı bunun benzerinin A h m e d ve D â r e k u t n i tarafından da rivâyet edildiğini belirtir. Balık ve çekirgenin boğazlanmaksızın müslümanlara helâl kılındığına dâir bir hadîs de 3218 numarada geçti. Orada konu hakkında gerekli bilgi verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Burada rivâyet edilen ikinci fıkrada da karaciğer ile dalağın müslümanlara helâl olduğu belirtilmektedir.

M â i d e sûresinin 3. âyetinde ölü hayvan, yâni Şer-i Şerif' gereğince boğazlanmadan ölen hayvan ve kanın müslümanlara haram olduğu bildirilmiştir. Bu ve benzeri hadisler balık, çekirge, karaciğer ve dalağın bu hükmün dışında tutulduğuna delâlet eder.

(٣٢) باب الملح

32 — TUZ BÂBI

٣٣١٥ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ . ثنا عِيسَى بْنُ أَبِي عِيسَى، عَنْ رَجُلٍ (أُرَاهُ مُوسَى) ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « سَيِّدُ إِدَامِكُمُ الْمِلْحُ » .

في الزوائد : في إسناده عيسى بن أبي عيسى الخياط قال في تقريب التهذيب : متروك .

T E R C E M E S İ

3315) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Sizin katığınızın başı tuzdur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsâ bin Ebî İsâ el-Hayyât bulunur. Takribü't-Tehzib'te yazar bu râvinin terkedildiğini söylemiştir.

(٣٣) باب الائتدام بالخل

33 — SİRKEYİ (EKMEĞE) KATIK ETMEK BÂBI

٣٣١٦ — حدثنا أحمد بن أبي الحوارى. ثنا مروان بن محمد. ثنا سليمان بن بلال عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: قال رسول الله ﷺ «نعم الإدام الخل».

TERCEMESİ

3316) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Sirke ne güzel katıktır."

٣٣١٧ — حدثنا جبارة بن المغلس. ثنا قيس بن الربيع عن محارب بن دثار، عن جابر بن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «نعم الإدام الخل».

TERCEMESİ

3317) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Ne güzel katıktır sirke."

٣٣١٨ — حدثنا العباس بن عثمان الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا عنبسة ابن عبد الرحمن عن محمد بن زاذان؛ أنه حدثه قال: حدثتني أم سعد قالت: دخل رسول الله ﷺ على عائشة، وأنا عندها. فقال «هل من غداء؟» قالت: عندنا خبز وتمر وخل. فقال رسول الله ﷺ «نعم الإدام الخل. اللهم! بارك في الخل. فإنه كان إدام الأنبياء قبلي. ولم يفتقر بيت فيه خل».

TERCEMESİ

3318) "... Ümmü Sa'd *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir kere ben Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girdi ve:

Öğle yemeği olarak bir şey var mı? diye sordu. Âişe:
Yanımızda ekmek, kuru hurma ve sirke var, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Sirke ne güzel katıktır. Allahım! Sirkeyi bereketlendir. Çünkü sirke benden önceki peygamberlerin katığı idi. İçinde sirke bulunan bir ev fakirleşmez, buyurdu."

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulamadım. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da rastlayamadım. Hadîsi rivâyet eden Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anh), Zeyd bin Sâbit (Radıyallâhü anh)'ın kızı olduğu söylenen hâtundur. Hulâsa'daki bilgiye göre bu hâtunun hadisini yalnız İbn-i Mâceh rivâyet etmiştir. Bu sahâbî kadının râvisi Muhammed bin Zazân'dır. Tehzîb'te belirtildiğine göre bu râvi, hadisleri terkedilmiş zayıf bir kimsedir. Hulâsa'daki bu bilgiye göre bu hadîs Zevâid nevindendir.

İdâm: Ekmeğe katık olan gıda maddesidir. Buna Üdüm de denir.
Hattâbi: 'Hadisin "Sirke ne güzel katıktır" cümlesinden maksad; yiyecek maddelerinde iktisad etmenin ve nefsi, yemeklerin zevkine düşmekten alakoymanın övülmesidir. Sanki şöyle buyuruluyor: Siz müslümanlar, sirke gibi masrafı az olup bol bulunan yiyecekleri katık etmeye bakınız ve nefsin arzûlarına dalmayınız. Çünkü nefsin şehvet ve isteklerine dalmak dindarlığı bozar ve vücûdu hastalığa hazırlar, diye yorum yapmıştır.

N e v e v i ise H a t t â b i ' nin yukarıya alınan sözlerini nakledttikten sonra: 'Doğru olan mânâ bu cümleyi hakikî mânâsında tutmak, yâni hadisin sirkeyi övmesi mânâsıdır. Yiyecekte iktisad etmeye ve nefsî arzûlara dalmayı bırakmaya gelince bu durum başka kâidelerden bilinmektedir, yâni diğer emirlerden anlaşılmaktadır, der.

Son hadisin bitimindeki "İçinde sirke bulunan ev fakirleşmez" cümlesi bir duâ ve dilek mânâsına yorumlanabilir. Yâni böyle bir ev halkı fakirleşmesin. Şöyle de yorum yapmak mümkündür: Sirke bulunan ev halkı katık açısından sıkıntı çekmezler. Çünkü sirke katık olmaya yarar.

S i n d î de hadisin sirkeyi övmekle ilgili cümlesi hakkında özetle şöyle der: Hadîsin buyruluşuna en yakın yorum şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sirkenin katık olabileceğini ve güzel bir katık olduğunu beyân etmiştir. Ama maksadı, sirkenin süt, et, bal ve çorba gibi katıklardan güzel ve üstün olduğunu söylemek değildir. Bu beyânın sebebi de şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir gün eve gelmiş. Evdekiler de O'na yalnız bir parça ekmek sunmuşlar. Bunun üzerine O:

Yanınızda hiç katık yok mu? diye sormuş. Ev halkı da: Bizim yanımızda sirkeden başka hiç bir şey yoktur, demişler. Bunun üzerine Oda: Sirke ne güzel katıktır, buyurmuştur. Şu halde maksad sirkenin katık olmaya elverişli olduğunu açıklamaktır.

(٣٤) باب الزيت

34 — ZEYTİN YAĞI(NI KATIK OLARAK YEMEK) BÂBI

٣٣١٩ – حدّثنا الحسين بن مهدى. ثنا عبد الرزاق. أنبأنا معمر عن زيد بن أسلم، عن أبيه، عن عمر: قال: قال رسول الله ﷺ « ائتدموا بالزيت وادّهنوا به، فإنه من شجرة مباركة ».

TERCEMESİ

3319) "... Ömer (bin el-Hattâb) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Zeytin yağını ekmeğe katık ediniz ve bu yağı kullanınız. Çünkü bu, yağ mübârek bir ağaçtan alınmadır."

٣٣٢٠ — حدّثنا عقبة بن مُكرَم . ثنا صفوان بن عيسى . ثنا عبد الله بن سعيد ، عن جدّه ؛ قال : سمعت أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « كلوا الزيت وادّهنوا به ، فإنّه مبارك » .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن سعيد المقبري قال في تقريب التهذيب : متروك .

T E R C E M E S İ

3320) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Zeytin yağını (Ekmekle) yeyiniz ve kullanınız. Çünkü bu yağ, mübârektir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Said el-Makbari bulunur. Takribü't-Tehzib'te yazar bu râvinin terkedilmiş olduğunu söylemiştir.

İ Z A H I

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir.

Zeytin ağacının mübârek, yâni bereketli bir ağaç olduğu, N û r sûresinin 35. âyetinde belirtilmiştir. Hadiste bu âyete işâret vardır. Tuhfe yazarı zeytin ağacının bereketle vasıflanması ile ilgili olarak özetle şöyle der : Bir kavle göre zeytin ağacının mübârek, yâni bereketli sayılmasının sebebi, çok yararlı oluşu ve Ş â m halkının ondan yararlanmasıdır. Fakat en açık sebep şudur : Âyet-i Kerime'de sözü edilen zeytin ağacı, Allah'ın mübârek kıldığı ve âlemler için bereketli kıldığı bir bölgede yetişmiştir. Allah bu bölgeye içlerinde İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'ın bulunduğu 30 peygamber göndermiştir. Böyle mübârek bir bölgede yetişen zeytin ağacı da mübârek sayılır ve ağaçtan elde edilen mahsul de bereketli olur.

(٣٥) باب اللبن

35 — SÜT (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٣٢١ — حدثنا أبو كريب . ثنا زيد بن الحباب عن جعفر بن برد الراسبي . حدثتني مولاتي أم سالم الراسبية ؛ قالت : سمعت عائشة تقول : كان رسول الله ﷺ إذا أتي بلبن قال « بركة أو بركتان » .

في الزوائد : أم سالم الراسبية وجعفر بن برد ، لم أر من تكلم فيهما بجرح ولا بتوثيق . وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

3321) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e süt sunulduğu zaman:

(Süt) bir bereket veyâ (yâni bilâkis) iki berekettir, buyururdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvilerden Ümmü Sâlim er-Râsiye ve Ca'fer bin Bürd'in leh veyâ aleyhinde konuşan kimseyi görmedim. Senedim kalan râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadisin izahı bölümünde Sindî şöyle der: Yâni sütte iki bereket vardır. Çünkü hem açlığı hem de susuzluğu giderir. Hadîsin senedindeki râvilerden Ca'fer ve Ümmü Sâlim hakkında ed-Dümeyrî şu bilgiyi vermiştir: İbn-i Mâceh, Ca'fer bin Bürd'ün yalnız bu hadisini rivâyet etmiştir. Bu râvi, hadisleri yazılmaya değer, güvenilir bir üstaddır. Dârekutnî: Ümmü Sâlim'in hadisini yalnız bu Ca'fer rivâyet etmiştir. Ca'fer, Basra'lı bir hadîs üstâdı olup az rivâyette bulunan ve rivâyeti mûteber olan bir zâttır. Ümmü Sâlim de Basra'lı olup ibâdete düşkün kadınlardandır, 17 defa Basra'dan ihrâma girip hacca gitmiştir, der. İbn-i Mâceh bu kadının yalnız bu hadisini rivâyet etmiştir.

Sindî'den naklen yukarıda verilen bilgi, gerek Ümmü Sâlim'in ve gerekse Ca'fer bin Bürd'ün güvenilir râvîlerden olduklarını ifâde eder, mâhiyettedir.

٣٣٢٢ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَطْعَمَهُ اللَّهُ طَعَامًا ، فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ ! بَارِكْ لَنَا فِيهِ ، وَارْزُقْنَا خَيْرًا مِنْهُ . وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ لَبَنًا ، فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ ! بَارِكْ لَنَا فِيهِ ، وَزِدْنَا مِنْهُ . فَإِنِّي لَا أَعْلَمُ مَا يُجْزِئُ ، مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ ، إِلَّا اللَّبَنُ » .

T E R C E M E S İ

3322) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Allah bir kimseye bir yemek yedirdiği zaman o kimse (yemeğe başlayacağı zaman) :

Allahım! Bize bu yemeği bereketli kıl ve bize bundan hayırlı rızık ver, diye duâ etsin. Allah bir kimseye bir mikdar süt içirdiği zaman da o kimse (süt içeceği zaman) :

Allahım! Bize bu sütü bereketli kıl ve bize daha çok süt ver, diye duâ etsin. Çünkü yiyeceğin ve içeceğin yerini tutan (yâni açlığı ve susuzluğu giderici) sütten başka (gıdâ maddelerinden) bir şeyi bilmiyorum."

İ Z A H I

Bu hadisi T i r m i z î, E b û D â v û d, A h m e d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. Bu hadiste buyurulan duâda yenilmek üzere konulan yemekten hayırlısı, yâni daha iyisinin dilenmesi cümlesiyle ilgili olarak Tuhfe yazarı: Yâni Cennet yemeğinin nasip kılınması dilenmiş olunur veyâ umumî mânâ kasdedilmiş olur, der.

Mevcût yemekten daha iyisine kavuşmayı dilemek, hazır olan yemeği beğenmemek veyâ nîmeti küçümsemek anlamını taşımaz. Çün-

kü Allah'tan nimet dilenirken bunun en mükemmeli ve tamamı dilenir. Böyle dilemek meşrûdur.

Yine hadisteki duâda; süt içileceği zaman söylenmesi emredilen cümlelerde ise, sütten hayırlı bir rızık istenmiyor da daha çok süte kavuşturulmak dileniyor. Bunun hikmet ve sebebi de sonunda gelen cümlede açıklanıyor. Evet, süt gıda maddelerinin en iyisidir. Ondan hayırlısı yoktur. Çünkü süt, hem açlığı hem de susuzluğu giderir. Başka gıda maddeleri ise böyle değildir. Ya açlığı giderir veyâ susuzluğu giderir.

(٣٦) باب الحلواء

36 — TATLI(YI YEMEK) BÂBI

٣٣٢٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَعَبْدُالرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالُوا : ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، قَالَ : ثنا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُحِبُّ الْحَلْوَاءَ وَالْعَسَلَ .

TERCEMESİ

3323) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tatlı ve bal severdi."

İZAHI

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

Hadiste geçen "Helvâ" kelimesi helvâ mânâsına yorumlandığı gibi tatlının bütün çeşitleri mânâsına da yorumlanmıştır.

Kastalâni, Saâlebi'nin Fıkhü'l-Lüğat adlı kitâbında: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sevdiği helvâ, Mecî' ismi verilen helva çeşiti idi. Bu nevi helva, kuru hurmanın süt içinde yoğurulması ile yapılır, diye bilgi verilmiştir, dedikten sonra, eğer Saâlebi'nin bu dediği şey rivâyet açısından sâbit ise, denecek

bir şey yoktur. Aksi takdirde Helvâ kelimesi tatlı olan her yiyeceğe şümullüdür, der.

N e v e v i de: Hadisteki Helvâ kelimesinden maksad tatlı olan her şeydir. Bal da tatlı bir gıda maddesidir ve Helvâ kelimesinin kapsamı içindedir. Fakat meziyetleri ve üstünlüğü sebebiyle ismen anılmıştır.

(٣٧) باب القثاء والرطب يجمعان

37 — HIYAR VE YAŞ HURMAYI BERÂBER YEMEK BÂBI

٣٣٢٤ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا يونس بن بكير. ثنا هشام بن عروة عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: كانت أمي تعالجني للسمنة. تريد أن تدخلني على رسول الله ﷺ. فما استقام لها ذلك حتى أكلت القثاء بالرطب. فسمنت كأحسن سمنة.

TERCEMESİ

3324) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Anam beni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hazırlamak isteğiyle (kadınları şişmanlatmada kullanılan) sümne (denilen yaban şehdânesini yedirmek) ile beni şişmanlatmaya çalışıyordu. Fakat bu isteği gerçekleşmedi. Nihâyet ben yaş hurma ile hıyar (beraber) yedim de bunun üzerine vücûdum güzel biçimde gelişti."

٣٣٢٥ — حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب، وإسماعيل بن موسى، قالا: ثنا إبراهيم ابن سعد عن أبيه، عن عبد الله بن جعفر؛ قال: رأيت رسول الله ﷺ يأكل القثاء بالرطب.

TERCEMESİ

3325) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yaş hurma ile hıyarı (beraber) yerken gördüm."

İ Z A H I

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivâyet edildiğini tesbit edemedim. Muhtelif şerhler bunu İ b n - i M â c e h hadisi olarak nakledeler. Bu itibarla Zevâid nevinden olması muhtemeldir. A b d u l l a h b i n C a ' f e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z i, E b û D â v û d ve A h m e d tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadislerde geçen "Kıssâ" hıyar mânâsınadır. Lügat kitablarından el-Misbâh'ta, Kıssâ'ın halkın hıyar dediği meyve olduğu belirtildikten sonra: Bâzılarına göre Kıssâ, hıyara benzeyen bir nevi meyvedir. Yâni acur denilen meyvedir. Bu görüş fıkıhçıların şu sözlerine uyar: Bir kimse meyve yememek üzere yemin ederse, kıssâ ve hıyar yemekle yeminini bozmuş olur. Fıkıhçıların bu sözü, kıssâ'ın hıyardan başka bir meyve çeşidi olduğunu gerektirir. Durum böyle olunca kıssâ'ı hıyar ile terceme etmek tam doğru sayılmayabilir, denilir.

Rutab: Yaş hurma demektir. Buna tâze hurma da diyebiliriz.

Sümne: Yaban şehdanesi denilen bir bitki çeşididir. Kadınlar kilo almak için bunu yerler.

E d - D ü m e y r i, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ile ilgili olarak: Bu hadis, vücûdun gelişmesi ve düzelmesi için gerekli tedâvi ve tedbirlere başvurmanın meşrûluğuna delâlet eder. Yasaklanan şişmanlamaya çalışmak ise, çok yemekler yemekle kilo almaktır, der.

N e v e v i de A b d u l l a h b i n C a ' f e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin izahı bölümünde: Bu hadis taze hurma ile hıyarı beraber yemenin ve sofrada müteaddid katık bulundurmanın câizliğine delâlet eder. Bunun hilâfına bâzı selef âlimlerinden yapılan nakil ise dinî bir yarar olmaksızın boğaz düşkünlüğünün mekruhluğu anlamına yorumlanır, der.

٣٣٢٦ – حدثنا محمد بن الصبّاح ، وعمرو بن رافع ؛ قالا : ثنا يعقوب بن الوليد ابن أبي هلال المدني عن أبي حازم ، عن سهل بن سعد ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يأكل الرطب بالبطيخ .

T E R C E M E S İ

3326) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaş hurma ile kavunu (beraber) yerdi."

İ Z A H I

Bu hadisin benzerini **T i r m i z i, E b û D â v û d** ve **N e s â î, Â i ş e** (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet etmişlerdir. **E b û D â v û d ' un** rivâyetinde şu ilâve de vardır: **«Biz bunun (yâni yaş hurmanın) hararetini, bunun (yâni kavunun) soğukluğuyla ve bunun (yâni kavunun) soğukluğunu bunun (yâni hurmanın) hararetiyle kırarız»** buyururdu.

Hadîste geçen "Bıttıyh" kavun demektir. Bâzı rivâyetlerde bunun yerine "Tıbbîyh" kelimesi kullanılmıştır. Bu da ayni mânâyadır.

Bir kısım ilim adamları Bıttıyh veyâ Tıbbıyh kelimesini karpuz mânâsına yorumlamıştır. **E l - H â f ı z** bâzı delillere dayanarak burada kavun mânâsının kasdedildiğini söyler.

Bu hadis, bundan önceki hadisin hükmünü ifâde eder.

S e h l (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 164. hadis bölümünde geçmiştir.

(٣٨) باب التمر

38 —KURU HURMA (YEMEK) BÂBI

٣٣٢٧ – حَدَّثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِى الدِّمَشْقِيُّ. ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بَيْتٌ لَا تَمْرَ فِيهِ ، جِيَاعٌ أَهْلُهُ » .

T E R C E M E S İ

3327) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

İçinde kuru hurma bulunmayan bir ev halkı açtır."

٣٣٢٨ – حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ. ثنا هِشَامُ ابْنُ سَعْدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ جَدَّتِهِ سَلْمَى : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « بَيْتٌ لَا تَمْرَ فِيهِ ، كَالْبَيْتِ لَا طَعَامَ فِيهِ » .

في الزوائد : في إسناده عبيد الله بن عليّ ، مختلف فيه . وهشام بن سعد ، وهو ، وإن خرّج له مسلم فإنما رواه له في الشواهد. وقد ضعفه ابن معين والنسائيّ وغيرهما . وقال أبو زرعة ومحمد بن إسحاق : شيخ محله الصدق . وبقي رجال الإسناد ثقات .

T E R C E M E S İ

3328) "... Ubeydullah bin (Ali bin) Ebî Râfi'in nenesi (ve Ebû Râfi'in karısı) Selmâ *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

İçinde kuru hurma olmayan bir ev, içinde yiyecek maddesi bulunmayan bir ev gibidir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ubeydullah bin Ali bulunur. Bu zâtın güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır. Hişâm bin Sa'd'ın rivâyetlerini Müslim de almış ise de, O'nun şevâhid nevinden olan, yâni başka rivâyetlerle teyid edilmiş durumda olan hadislerini almıştır. İbn-i Muin, Nesâi ve başkaları bu râviyi zayıf saymışlardır. Fakat Ebû Zur'a ile Muhammed bin İshâk: O, yeri doğruluk olan bir hadis üstadıdır, demişler. Senedin kalan râvileri ise sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İ Z A H I

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini M ü s l i m, T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. S e l m â Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.

Tuhfe yazarı Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini izah ederken özetle şu bilgiyi verir:

Bir kavle göre bu hadîs, M e d i n e - i M ü n e v v e r e halkı ve zahiresi genellikle kuru hurma olan toplumlar hakkındadır. Ya da hadîsle kuru hurmanın değerinin yüksekliği belirtilmek istenmiştir.

K a d ı E b û B e k i r b i n e l - A r a b i de T i r m i z i'nin şerhinde: Çünkü kuru hurma onların azığı ve zahiresi idi. Bir evde kuru hurma olmayınca o ev halkı aç kalırdı. Her memleket halkı, kendi zahireleri ve azıkları açısından böyle söylerler, demiştir.

N e v e v i de: Bu hadis, kuru hurmanın kıymetini ve çoluk çocuk için zahire saklamanın câizliğini ifâde edip buna teşvik eder, demiştir.

T ı y b i de: Bu hadîs, kuru hurması bol olan bir memleket halkını kanaat etmeye teşvik mânâsına yorumlanabilir. Yâni içinde kuru hurma bulunan bir ev halkı buna kanaat ettiği zaman aç kalmaz. Aç kalanlar ise, evinde kuru hurma bulunmayan âilelerdir, demiştir.

(٣٩) باب إذا أتى بأول الثمرة

39 — MEYVENİN İLK (ÇIKAN)I (BAHÇEDEN TOPLANIP) GETİRİLDİĞİ ZAMAN (YAPILACAK İŞ HAKKINDA GELEN HADÎS) BÂBI

٣٣٢٩ — حدثنا محمد بن الصباح، ويعقوب بن حميد بن كاسب، قالا: ثنا عبد العزيز ابن محمد. أخبرني سهيل بن أبي صالح عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ

Selmâ (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Selmâ (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in âzadlı câriyesidir ve Ebû Râfi (R.A.)'ın karısıdır. Hadîslerini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir. Râvîleri Abdurrahman bin Ebî Râfi ve kendi torunu Ubeydullah bin Ali bin Ebî Râfi'dir. İbn-i Abdi'l-Berr: Bu hâtun, Hayber fethinde bulunmuştur, der. (Hulâsa, 492)

كَانَ، إِذَا أُتِيَ بِأَوَّلِ الثَّمَرَةِ قَالَ «اللَّهُمَّ! بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَفِي ثِمَارِنَا وَفِي مُدِّنَا وَفِي صَاعِنَا، بَرَكَةً مَعَ بَرَكَةٍ» ثُمَّ يُنَاوِلُهُ أَصْغَرَ مَنْ بِحَضْرَتِهِ مِنَ الْوِلْدَانِ.

TERCEMESİ

3329) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Meyvenin ilk (çıkan)ı getirildiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Allahım! Biz (mü'minler)e Medînemize, meyvelerimize, müdd ve sâımıza (yâni ölçeklerimize) kat kat bereket ver,» diye duâ ederdi. Sonra meyveyi orada bulunan çocuklardan en küçük yaştakine verirdi. (Yâni getirilen meyveden, önce çocuklara verirdi.)"

İZAHI

Bu hadisi M ü s l i m ve T i r m i z i de rivâyet etmişlerdir. Semere: Meyve demektir. Miftâhü'l-Hâce yazarı: Hurma ağacında iken ona Semere denilir. Ağaçtan toplandıktan sonra ona Rutab denilir. Evde tutulup kuruyunca da Temr denilir, der.

M ü s l i m'in rivâyetinin baş kısmında, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) şöyle der:

"Halk meyvenin ilk olgunlaşanını gördükleri zaman alıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirirlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de meyveyi teslim aldığı zaman şöyle duâ ederdi..." ifâdesi vardır.

N e v e v i, sahâbîlerin ilk çıkan meyveyi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sunmalarıyla ilgili olarak şöyle bilgi verir: Âlimler demişler ki: Sahâbiler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) meyveleri, M e d i n e - i M ü n e v v e r e ve ölçekleri için duâ buyursun diye böyle davranırlardı. Bir de meyvelerin olgunlaşmaya başladığını O'na bildirmek istiyorlardı ki, zekât memurları gidip ağaçlardaki meyveleri takdir edip zekât hesabına başlansın,.

Getirilen meyveden önce en küçük yaştaki çocuğa verilmesi de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in örnek ahlâkı, üstün şefkatı ve merhametini gösterir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu duâsının eseri hâlen Medîne-i Münevvere'de görülmektedir. Hacca veyâ umre'ye gidenler bu bereketin açık seçik örneklerini görürler. Allah Teâlâ bu mübârek beldeye hem dünya hem de âhiret bereketini ihsân buyurmuştur. Nevevi'nin dediği gibi başka yerde yetmeyen bir avuç gıda maddesi orada yeter ve artar. Allah bu beldeyi bol bol ziyâret etmeyi ve orada ikâmet etmeyi bizlere nasip eylesin. Ravza-i Mutahhara sâhibi Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştursun. Âmîn.

(٤٠) باب أكل البلح بالتمر

40 — YAŞ HURMAYI KURU HURMAYLA BERABER YEMEK BÂBI

٣٣٣٠ — حدثنا أبو بشر ، بكر بن خلف . ثنا يحيى بن محمد بن قيس المدني . ثنا هشام بن عروة عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : قال رسول الله ﷺ « كلوا البلح بالتمر . كلوا الخلق بالجديد . فإن الشيطان يغضب ويقول : بقي ابن آدم حتى أكل الخلق بالجديد ! » .

في الزوائد : في إسناده أبو زكريا يحيى بن محمد ، ضعفه ابن معين وغيره . وقال ابن عدي : أحاديثه مستقيمة سوى أربعة أحاديث .

قال السندي : قلت وقد عد هذا الحديث من جملة تلك الأحاديث. وقال النسائي : إنه حديث منكر.

TERCEMESİ

3330) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Yaş hurmayı kuru hurma ile beraber yeyiniz. Eski hurmayı yeni hurma ile beraber yeyiniz. Çünkü şeytân (böyle yapmanıza) kızar ve: Âdem oğlu kalıp (yâni neslini devam ettirip) nihâyet eskiyi yeni ile beraber yedi, der.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Zekeriyyâ Yahyâ bin Muhammed var. Bunun zayıflığını Muîn ve başkası söylemiştir. Nesâî de : Bunun dört hadisi dışında kalan hadisleri doğrudur, demiştir. Sindî de bu hadisin onun zayıf sayılan dört hadisi içinde olduğunu ve bu hadisin münker olduğunun Nesâî tarafından ifâde edildiğini söylemiştir.

(٤١) باب النهي عن قران التمر

41 — İKİ HURMAYI BİŞLEŞTİREREK YEMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٣٣٣١ – حدثنا محمد بن بشار . ثنا عبد الرحمن بن مهدي . ثنا سفيان عن جبلة ابن سحيم ، سمعت ابن عمر يقول: نهى رسول الله ﷺ أن يقرن الرجل بين التمرتين حتى يستأذن أصحابه .

TERCEMESİ

3331) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Adamın, arkadaşlarından izin istemedik (almadık) ça iki hurmayı birleştirerek yemesini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır."

٣٣٣٢ – حدثنا محمد بن بشار . ثنا أبو داود . ثنا أبو عامر الخزاز عن الحسن ، عن سعد ، مولى أبي بكر (وكان سعد يخدم النبي ﷺ ، وكان يعجبه حديثه) : أن النبي ﷺ نهى عن الإقران . يعني في التمر.

في الزوائد : هذا إسناد صحيح . رجاله ثقات . وليس لسعد عند المصنف غير هذا الحديث . وليس له شيء في بقية الكتب الستة .

TERCEMESİ

3332) Ebû Bekir'in azadlı kölesi Sa'd *(Radıyallâhü anhümâ)* (Sa'd, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e hizmet ediyordu ve Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* onun hizmetini beğeniyordu)dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıkran'ı, yâni hurma (yendiğin)de (iki tanesini birleştirmeyi) yasaklamıştır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır. İbn-i Mâceh'in yanında Sa'd'ın bundan başka hadisi yoktur ve Kütüb-i Sittenin kalanlarında da onun hadisi yoktur.

İ Z A H I

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. S a 'd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid nevindendir.

İkrân : Başkasıyla beraber hurma yerken kişinin iki hurmayı birleştirerek yemesidir. Bu hadîsler böyle yapmayı yasaklamıştır.

E l - H â f ı z 'ın, el-Fetih'te beyân ettiğine göre N e v e v î bu konuda şöyle demiştir :

Âlimler, hadîsteki yasağın haramlık veyâ mekruhluk yâhut da yemek âdabı için olduğu noktasında ihtilâf etmişlerdir. Doğrusu ise duruma göre hükmün değişik olmasıdır. Şöyle ki :

Hurma sofraya oturanların ortak malı ise cemâatın rızâsı olmaksızın birisinin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır. Cemâatın rızâsı ise, ya dille söylemeleri veyâ rızâları olduğuna dâir bir belirtinin görülmesiyle olur.

Şâyet hurma sofraya oturan cemâatın dışında kalan bir kimsenin ise yine bir kimsenin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır.

Eğer hurma sofraya oturanlardan birisinin olup o kişi, diğerlerine buyur etmiş ise, iki hurmayı birleştirebilmek için hurma sâhibinin rızâsı şarttır. Rızâsı olmaksızın herhangi bir kimsenin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır. Fakat hurma sâhibi böyle yiyebilir. Çünkü mal onundur. Bununla beraber cemâattan müsâade alması müstehabtır. Hurma sâhibinin misâfirleri gibi hurmayı tek tek yemesi ise en uygun olanıdır. Meğer ki sofraya konan hurma çok olup mutlaka artacağı bilinirse sâhibinin iki hurmayı birleştirerek yemesinde bir sakınca olmaz.

Durum ne olursa olsun yemek yerken göz açlığı belirtisi olacak davranışlardan sakınmak yemek ve sofra âdabıdır. Ancak bir işe gitmek durumunda olan kimsenin acele etmesinde bir sakınca yoktur.

(٤٢) باب تفتيش التمر

42 — (KURTLU OLMASI MUHTEMEL) KURU HURMAYI KONTROL ETMEK BÂBI

٣٣٣٣ — حدّثنا أبو بشر، بكر بن خلف. ثنا أبو قتيبة عن همّام، عن إسحاق ابن عبد الله بن أبي طلحة، عن أنس بن مالك؛ قال: رأيت رسول الله ﷺ أتي بتمر عتيق، فجعل يفتّشه.

TERCEMESİ

3333) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i, kendisine eski kuru hurma getirilip** (içinde kurt olup olmadığını) **kontrol etmeye başlarken gördüm."**

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Bu hadis, kurtlu olduğu sanılan bir yiyeceği kontrol etmeden yemenin mekruhluğuna delâlet eder. Fethü'l-Vedûd'da bu bilgi verilmiştir.

Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm de bir meyvenin kurtlanması sebebiyle necis, yâni pis sayılmaması ve böyle bir yiyeceği yemenin haram olmamasıdır.

El-Kari' de: Tabarâni'nin hasen bir senedle İbn-i Ömer'den rivâyet ettiği bir hadiste:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kuru hurmanın içinde kurt'un olup olmadığını kontrol etmeyi yasaklamıştır"** denir.

Bu itibarla konulan yeni kuru hurma hakkındadır, diye yorum yapılır. Bu yasak, vesveseyi defetmek içindir ve mekruhluk hükmünü ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kuru hurmayı kontrol etmesi ise kurtlu olması muhtemel olan eski kuru hurmaya âittir. Bu kontrol ise bunun câizliğini ifâde eder, diye bilgi vermiştir.

(٤٣) باب التمر بالزبد

43 — TEREYAĞI İLE KURU HURMA(YI YEMEK) BÂBI

٣٣٣٤ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ. حَدَّثَنِي ابْنُ جَابِرٍ. حَدَّثَنِي سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ، عَنِ ابْنَيْ بُسْرٍ السُّلَمِيَّيْنِ؛ قَالَا: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَوَضَعْنَا تَحْتَهُ قَطِيفَةً لَنَا. صَبَبْنَاهَا لَهُ صَبًّا. فَجَلَسَ عَلَيْهَا. فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ الْوَحْيَ فِي بَيْتِنَا. وَقَدَّمْنَا لَهُ زُبْدًا وَتَمْرًا. وَكَانَ يُحِبُّ الزُّبْدَ، ﷺ.

TERCEMESİ

3334) "... Sülemli Büsr'ün iki oğlu (Abdullah ve Atiyye) *(Radıyallâhü anhüm)*'den ; Şöyle demişlerdir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize geldi. Biz O'nun altına saçaklı bir yaygıyı güzelce serdik. O da üzerinde oturdu. Sonra Allah (Azze ve Celle) O'na bizim evimizde vahiy indirdi. Ve biz O'na tereyağı ile kuru hurma ikram ettik. O, tereyağı severdi. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d da rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette, vahiy'in inişiyle ilgili cümle yoktur. Hadîsin son kısmı ise meâlen şöyledir : **"O, tereyağı ve kuru hurmayı severdi."**

Hadîs, tereyağı ve kuru hurmayı beraber yemenin müstehablığına delâlet eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), severdi. O'nun sevdiğini sevmek şüphesiz bir ibâdettir.

E l - M ü n z i r î 'nin beyânına göre B ü s r (Radıyallâhü anh)'ın oğullarının isimleri A b d u l l a h ve A t i y y e 'dir.

(٤٤) باب الحُوَّارَى

44 — ELENMİŞ UNDAN YAPILMIŞ ARI BEYAZ EKMEK (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٣٣٥ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ ، قَالَا : ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ أَبِي حَازِمٍ . حَدَّثَنِي أَبِي ؛ قَالَ : سَأَلْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ : هَلْ رَأَيْتَ النَّقِيَّ ؟ قَالَ : مَارَأَيْتُ النَّقِيَّ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَقُلْتُ : فَهَلْ كَانَ لَهُمْ مَنَاخِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ قَالَ : مَا رَأَيْتُ مُنْخُلًا حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قُلْتُ : فَكَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكُلُونَ الشَّعِيرَ غَيْرَ مَنْخُولٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ كُنَّا نَنْفُخُهُ . فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ، وَمَا بَقِيَ ثَرَّيْنَاهُ .

فى الزوائد : هذا إسناد صحيح . رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3335) "... Ebû Hâzım *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh)'a:

Sen elenmiş undan yapılma arı beyaz ekmek gördün mü? diye sordum. Sehl:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edinceye kadar ben elenmiş undan mamul arı, beyaz ekmek görmedim, diye cevab verdi. Ben:

Peki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken sahâbîlerin un elekleri var mıydı? diye sordum. Sehl:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edinceye kadar ben hiç bir un eleğini görmedim, dedi. Ben:

O halde siz arpa ununu elenmemiş olarak nasıl yiyiyordunuz? diye sordum. Sehl:

Evet biz (değirmende öğütülen arpa) ununu (kabuğu gitsin diye) üflerdik. Böylece un (kabuğun) dan uçan kısmı uçardı. Kalan (kabuklar)ı da su ile yumuşatıp yoğururduk, dedi..."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh olup râvîleri güvenilir zâtlardır.

٣٣٣٦ – حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو ابْنُ الْحٰرِثِ ، أَخْبَرَنِي بَكْرُ بْنُ سَوَادَةَ : أَنَّ حَنَشَ بْنَ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّ أَيْمَنَ ، أَنَّهَا غَرْبَلَتْ دَقِيقًا فَصَنَعَتْهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ رَغِيفًا . فَقَالَ « مَا هٰذَا ؟ » قَالَتْ : طَعَامٌ نَصْنَعُهُ بِأَرْضِنَا . فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَصْنَعَ مِنْهُ لَكَ رَغِيفًا . فَقَالَ « رُدِّيهِ فِيهِ ، ثُمَّ اعْجِنِيهِ » .

في الزوائد : هذا إسناد حسن . وليس لأم أيمن عند المصنف إلا هذا الحديث وحديث ذكره في كتاب الجنائز . وليس لها في الكتب الباقية شيء .

TERCEMESİ

3336) "... Ümmü Eymen (Bereke) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi bir defa, bir mikdar un elemiş ve elediği unu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için ekmek yapmak istemiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Bu, nedir? diye sormuş. Ümmü Eymen de :

Bu, memleketimizde yaptığımız bir yiyecektir. Ben bundan senin için bir ekmek yapmayı arzuladım, demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

Bunu (yâni elekle ayırdığın kabuklu kısmı) şuna (yâni elemiş olduğun una) geri çevir (yâni karıştır), sonra yoğur, buyurmuştur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Ümmü Eymen'in musannıf (İbn-i Mâceh) yanında yalnız bu hadisi ve Cenâiz kitâbında rivâyet ettiği bir hadisi (ki 1635. hadistir) vardır. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında Ümmü Eymen (R.A.)'nın hiç bir hadisi yoktur.

٣٣٣٧ – حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ ، أَبُو الْجَمَاهِرِ . ثنا سَعِيدُ بْنُ بَشِيرٍ . ثنا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : مَا رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ رَغِيفًا مُحَوَّرًا ، بِوَاحِدٍ مِنْ عَيْنَيْهِ ، حَتَّى لَحِقَ بِاللهِ .

TERCEMESİ

3337) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Allah'a kavuşana kadar elenmiş undan mamul arı, beyaz bir ekmeği gözlerinden biri ile** (de) **görmedi."**

İZAHI

Ebû Hâzim (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid nevinden olmakla beraber, Buhârî, Tirmizî ve Nesâî de bunun bir benzerini rivâyet etmiştir. Buhârî'nin Atıma kitâbının "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve sahâbîlerinin yemiş oldukları yemek" başlığı altında açtığı bâbta rivâyet ettiği Ebû Hâzim (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin meâli müellifimizin rivâyetindeki meâle çok benzediği için onu buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi Zevâid nevindendir. Zevâid yazarı Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bu hâtunun hiç bir hadîsinin bulunmadığını ifâde etmiş olup, durum notta belirtilmiştir. Fakat müellifimizin süneninin elde mevcut son baskısını tetkikten geçiren Muhammed Fuad Abdulbakî bu hâtunun sünenimizdeki 1635 nolu hadisinin Müslim tarafından da Sahâbîlerin Fâzîletleri kitâbının 18. bâbında, bu hâtunun faziletleri meyânında rivâyet edildiğini tesbit etmiştir.

Bu bâbta geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Huvvârâ: Bu kelime Tahvîr kökünden alınmadır. Tahvîr bir şeyi beyazlatmak demektir. En-Nihâye'de: Huvvârâ ekmek, defalarca elenmiş undan mâmul ekmektir, diye târif yapılmıştır. El-Hâfız da: Huvvârâ un, arı ve beyaz undur, der.

Nakî de elenmiş hâlis undan yapılan ekmek mânâsında kullanılmıştır. Bu kelimenin lügat mânâsı, pâk, arı ve temiz demektir.

Munhul: Un eleği mânâsına kullanılmıştır. Menâhil ise bunun çoğuludur.

Tesriye: Su ile yumuşatmak demektir.

Bu bâbtaki hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîlerinin nasıl sâde bir hayat yaşadıklarını ifâde eder.

Ü m m ü E y m e n ' in hâl tercemesi 1635. hadis bölümünde dip notu olarak geçti.

(٤٥) باب الرقاق

45 — YUFKA EKMEK (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٣٣٣٨ – حدّثنا أبو عُمَيْر ، عِيسَى بْنُ مُحَمَّد ، النَّحَّاسُ الرَّمْلِيُّ . ثنا ضَمْرَةُ بْنُ رَبِيعَة، عَنِ ابْنِ عَطَاء عَنْ أبيهِ ، قَالَ : زَارَ أبُو هُرَيْرَةَ قَوْمَهُ . يَعْنِي قَرْيَةً (أظُنُّهُ قَالَ يُنَا) فَأتَوْهُ بِرُقَاقٍ مِنْ رُقَاقِ الأُوَلِ . فَبَكَى وَقَالَ : مَا رَأى رَسُولُ اللهِ ﷺ هٰذَا بِعَيْنِهِ قَطُّ .

في الزوائد : في إسناده ابن عطاء ، واسمه عثمان بن عطاء بن أبي مسلم الخراساني ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

3338) "... Atâ (bin Ebî Müslim el-Hurâsânî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bir ara) kavmini, yâni bir köyü ziyâret etmiş (râvi demiş ki: Sanırım Yünâ köyünü dedi). **Köy halkı Ebû Hüreyre'ye evvelkilerin yufka ekmeklerinden birini getirmişler. Bunun üzerine Ebû Hüreyre ağlamış ve: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu** (nevi) **ekmeği gözüyle hiç görmedi, demiştir."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Atâ var. Onun adı Osmân bin Atâ bin Ebî Müslim el-Hurâsânî'dir, zayıf bir râvidir.

٣٣٣٩ – حدّثنا إسْحَاقُ بْنُ مَنْصُور ، وَأحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ ، قَالَا : ثنا عَبْدُ الصَّمَدِ ابْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ ثنا هَمَّامٌ . ثنا قَتَادَةُ ؛ قَالَ : كُنَّا نَأتِي أنَسَ بْنَ مَالِكٍ (قَالَ إسْحَاقُ : وَخَبَّازُهُ قَائِمٌ . وَقَالَ الدَّارِمِيُّ : وَخِوَانُهُ مَوْضُوعٌ) فَقَالَ يَوْمًا : كُلُوا . فَمَا أعْلَمُ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأى رَغِيفًا مُرَقَّقًا ، بِعَيْنِهِ ، حَتَّى لَحِقَ بِاللهِ . وَلَا شَاةً سَمِيطًا قَطُّ .

TERCEMESİ

3339) "... Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın yanına giderdik. (İshâk, kendi rivâyetinde: "Ve Enes'in ekmek pişiricisi ayakta — hizmet ediyor — idi", dedi. Dârimî de kendi rivâyetinde: "Ve Enes'in yemek masası konulmuş (veyâ yemeği) oluyordu" dedi.) **Enes bir gün** (bize) **dedi ki:**

(Buyurunuz, yemek) **Yeyiniz. Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Allah'a kavuşana kadar ne yufka ekmek ne de kebab edilmiş bir kuzuyu gördüğünü bilmiyorum, dedi.**"

İZAHI

İlk hadîs Zevâid nevindendir. İkinci hadîsi Buhârî de rivâyet etmiştir. **Rakîk ve Rukak:** İyice açılmış ince ekmek demektir ki buna yufka ekmek denir.

Huvân ve Hıvân: Yemek masası, yüksekçe kurulan sofra mânâsına gelir. Bununla ilgili bilgi 3292 ve 3293. hadîsler bölümünde geçti.

Semıyt: Kebab edilmiş mânâsına gelir. Bununla ilgili gerekli bilgi 3309. hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.

Bu bâbın ilk hadîsini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet eden Atâ bin Ebî Müslim el-Hurâsânî, Şâm'da ikâmet eden tâbiî ilim adamlarındandır. Ebû'd-Derdâ, Muâz ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'den mürsel rivâyetlerde bulunmuştur. Başka zâtlardan da rivâyetleri vardır. Kendisinden de İbn-i Cüreyc, Evzâî, Mâlik, Şu'be ve Hammâd bin Seleme rivâyet etmişlerdir. Abdurrahmân bin Yezîd, onun geceyi ibâdetle ihyâ etmeye devam ettiğini söylemiştir. İbn-i Muîn ve Ebû Hâtim onun sıkâ, yâni güvenilir zât olduğunu söylemişlerdir. Oğlu Osmân'ın dediğine göre hicretin 135. yılı 85 yaşında iken vefât etmiştir. Müslim ve sünen sâhibleri onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (3)

(3) Hulâsa, 267

(٤٦) باب الفالوذج

46 — FÂLÛZEC (YÂNİ, BAL HELVASI) BÂBI

٣٣٤٠ – حدثنا عبد الوهاب بن الضحاك السلمى، أبو الحرث. ثنا إسماعيل ابن عياش. ثنا محمد بن طلحة عن عثمان بن يحيى، عن ابن عباس؛ قال: أول ما سمعنا بالفالوذج، أن جبريل، عليه السلام، أتى النبي ﷺ فقال: إن أمتك تفتح عليهم الأرض فيفاض عليهم من الدنيا. حتى إنهم ليأكلون الفالوذج. فقال النبي ﷺ «وما الفالوذج؟» قال: يخلطون السمن والعسل جميعا. فشهق النبي ﷺ لذلك شهقة.

قال الدميرى: قال ابن الجوزى: إنه موضوع باطل لا أصل له. وفى الزوائد: فى إسناده عثمان بن يحى، ما علمت فيه جرحا. محمد بن طلحة، لم أعرفه. وعبد الوهاب، قال فيه أبو داود: يضع الحديث. وقال الحاكم: روى أحاديث موضوعة.

TERCEMESİ

3340) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Fâlûzec (yâni bal helvasın)ı ilk işitmemiz şöyle oldu: Cibrîl (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

Senin ümmetine memleketler fethedilecek ve onların üzerine dünyalıktan (yâni bolluk) öyle akıtılacak ki onlar muhakkak fâlûzec yiyeceklerdir, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Fâlûzec nedir? diye sormuş. Cibrîl (Aleyhisselâm) :

Yağ ve balı beraber karıştırırlar (helva yaparlar), demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu sebeble hıçkırarak ağlamıştır."

Not : Ed-Dümeyrî; İbnü'l-Cevzî demiş ki : Bu hadis mevzûdur, bâtıldır, aslı yoktur, diye bilgi vermiştir. Zevâid'de de şöyle denmiştir : Bunun senedinde Osmân bir Yahyâ var. Ben aleyhinde bir şey bilmiyorum. Râvi Muhammed bin Talha'yı da tanımıyorum. Râvi Abdülvahhâb hakkında da Ebû Dâvûd : Bu adam, hadis uydurur, demiştir. El-Hâkim de : Bu adam, mevzu bir takım hadisler rivâyet etmiştir, der.

(٤٧) باب الخبز الملبق بالسمن

47 — YAĞLANMIŞ EKMEK BÂBI

٣٣٤١ – حدثنا هدبة بن عبد الوهاب. ثنا الفضل بن موسى السيناني. ثنا الحسين بن واقد عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ، ذات يوم «وددت لو أن عندنا خبزة بيضاء من برة سمراء ملبقة بسمن نأكلها» قال، فسمع بذلك رجل من الأنصار فاتخذه. فجاء به إليه. فقال رسول الله ﷺ «في أي شيء كان هذا السمن؟» قال: في عكة ضب. قال، فأبى أن يأكله.

TERCEMESİ

3341) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* bir gün :

Keşke, esmer buğdaydan yapılmış yağlı bir beyaz ekmek yanımızda bulunsaydı da yeseydik, buyurdu. Ensâr'dan bir adam da bu buyruğu işitip anılan ekmeği yaptı ve O'na getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aelyhi ve Sellem) :

(Ekmeğe karıştırdığın) **bu yağ hangi nevi kabta idi? diye sordu. Adam :**

Büyük bir kelerin derisinden mâmul bir tulukta idi, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **Onu yemekten imtinâ etti** (yâni yemedi)."

İZAHI

Bu hadisi E b û D â v û d da rivâyet ederek, münker bir hadis olduğunu söylemiştir.

Ukke : Yağın muhâfaza edildiği kab mânâsınadır. Tuluk mânâsına da gelir.

Mülebbeka : İyice karıştırılmış şey mânâsınadır. Asıl mânâsı ise yumuşatılmış şey demektir.

Dabb: Büyük keler mânâsınadır.

Semrâ: Esmer demektir. Semrâ buğday sözcüğü, hafifçe siyaha kaçan buğday mânâsına yorumlandığı gibi kavurulmuş buğday, mânâsına da yorumlanmıştır. Bâzıları ise bunu buğday mânâsına yorumlamışlardır.

E b û D â v û d'un rivâyetinde; مُلَبَّقَةٍ بِسَمْنٍ وَلَبَنٍ ifâdesi vardır. Yâni, yağ ve sütün karıştırılmış olduğu beyaz ekmek.

T ı y b î : Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in prensip ve âdetine muhâliftir. Çünkü O, böyle bir temennide bulunmazdı. Bu nedenledir ki E b û D â v û d, bu hadisin münker olduğunu belirtmiştir, der.

Münker hadîs, aşırı derecede yanlışlık eden, veyâ çok gaflet eden ya da fâsıklığı açık olan kimsenin rivâyet ettiği hadis demektir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yağın muhâfaza edildiği kabın nevini sormasının sebebi, yağdan hoş olmayan bir koku duyması olabilir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yağın, büyük kelerin derisinden mâmul tulukta muhâfaza edildiğini anlayınca bu yağla yağlanmış ekmeği yemekten imtinâ etmiştir. T ı y b î bu mesele ile ilgili olarak: Bunun sebebi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in büyük kelerden tiksinmesidir. O'nun kavminin bulunduğu bölgede bu hayvan bulunmadığı için Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tabiatı itibariyle bunun etinden hoşlanmazdı. H â l i d'in hadîsi de bu durumu aydınlatıcıdır. Yoksa büyük kelerin derisinin necisliği ve pisliği nedeniyle değildir. Çünkü eğer necis ve pis sayılsaydı, Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o ekmeğin atılmasını ve yenilmemesini emredecekti, der. Büyük kelerin, eti yenen hayvanlardan olup olmadığı konusu Av kitâbının 16. bâbında rivâyet edilen 3238 - 3242. hadîslerin izahı bölümünde işlenmiştir. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.

٣٣٤٢ - حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . ثنا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ
عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ: صَنَعَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ لِلنَّبِيِّ ﷺ خُبْزَةً، وَضَعَتْ فِيهَا شَيْئًا مِنْ سَمْنٍ.

ثُمَّ قَالَتْ : اذْهَبْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَادْعُهُ . قَالَ ، فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ : أُمِّي تَدْعُوكَ . قَالَ ، فَقَامَ ، وَقَالَ، لِمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنَ النَّاسِ «قُومُوا» قَالَ ، فَسَبَقْتُهُمْ إِلَيْهَا فَأَخْبَرْتُهَا . فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « هَاتِي مَا صَنَعْتِ » فَقَالَتْ : إِنَّمَا صَنَعْتُهُ لَكَ وَحْدَكَ . فَقَالَ « هَاتِيهِ » فَقَالَ « يَا أَنَسُ أَدْخِلْ عَلَيَّ عَشَرَةً عَشَرَةً » قَالَ ، فَمَا زِلْتُ أُدْخِلُ عَلَيْهِ عَشَرَةً عَشَرَةً . فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا . وَكَانُوا ثَمَانِينَ .

T E R C E M E S İ

3342) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Anam) Ümmü Süleym (bint-i Milhân) — bir gün — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir ekmek yaptı ve ekmeğe biraz yağ koydu. Sonra (bana) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e git de dâvet et, dedi. Enes demiş ki:

Ben de O'nun yanına vardım ve: Anam seni çağırıyor, dedim. Enes demiştir ki:

Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayağa kalktı ve yanında olan sahâbîlere:

(Siz de) kalkınız, buyurdu. Enes demiş ki:

Ben onlardan önce anamın yanına vardım ve (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanındakilerin gelmekte olduklarını) ona haber verdim. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anamın evine) geldi. (Sahâbîler de evin dışında beklediler). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anama) :

Yaptığın (yemeğ)i getir, buyurdu. Anam:

Ben yemeği yalnız senin için (yâni az) yaptım, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anama) :

Yaptığını getir, buyurdu. (Anam yaptığı ekmeği getirdi). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Yâ Enes! Sen (sahâbîleri) onar kişilik grublar hâlinde (sırayla) yanıma dâhil et (yâni eve al) buyurdu. Ben de (sahâbîleri) onar ki-

şilik hâlinde O'nun yanına almaya başladım. Hepsi doyasıya yediler. Sahâbîler seksen kişi idi."

İ Z A H I

Bu hadisin benzerini B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z i ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesini ifâde eder.

Sahâbilerin onar kişilik grublar hâlinde içeri alınması ve hepsinin beraber alınmaması sebebi evin müsâid olmayışı ve sofranın ancak on kişilik cemâatı alabilmesidir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1. Yağlı ekmek yemek meşrûdur.
2. Dâvetlilere sunulan yemek, dâvet edenin mâli durumuna göre ayarlanır. Yemeğin dâvetlilerin şan ve şerefine göre hazırlanması şart değildir.
3. Dâvet edilen zât, ev sâhibinin rızâsı olduğu kanâatında olduğu zaman başka bir kimseyi beraberinde götürebilir.

Ü m m ü S ü l e y m (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 600. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.

(٤٨) باب خبز البر

48 — BUĞDAY EKMEĞİ BÂBI

٣٣٤٣ — حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب . ثنا مروان بن معاوية عن يزيد ابن كيسان ، عن أبي حازم ، عن أبي هريرة ؛ أنه قال : والذي نفسي بيده ! ما شبع نبي الله ﷺ ثلاثة أيام تباعا من خبز الحنطة ، حتى توفاه الله عز وجل .

TERCEMESİ

3343) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, Allah'ın Peygamber'i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Allah (Azze ve Celle) vefât ettirinceye kadar buğday ekmeğini üç gün üst üste doyunca yememiştir."

٣٣٤٤ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو. ثنا زَائِدَةُ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُنْذُ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ، ثَلَاثَ لَيَالٍ تِبَاعًا، مِنْ خُبْزِ بُرٍّ، حَتَّى تُوُفِّيَ ﷺ.

TERCEMESİ

3344) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ev halkı Medîne-i Münevvere'ye geldikleri zamandan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edinceye kadar üç gece üst üste buğday ekmeğinden karınlarını doyurmamışlardır."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Buhârî ve Müslim de rivâyet etmiştir.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve ev halkının genellikle karınlarını doyurmamaları sebebi, yanlarındaki gıda maddesinin azlığı ve bulduklarını pek yemeyip fakirlere tercihen vermeleri idi, demiştir.

(٤٩) باب خبز الشعير

49 — ARPA EKMEĞİ BÂBI

٣٣٤٥ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو أسامة. ثنا هشام بن عروة عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: لقد توفي النبي ﷺ، وما في بيتي من شيء يأكله ذو كبد، إلا شطر شعير، في رف لي. فأكلت منه، حتى طال علي. فكلته ففني.

TERCEMESİ

3345) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(And olsun ki) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât ettiğinde benim evimde bana âit bir rafta bulunan bir parça arpadan başka, karaciğerli bir canlının yiyeceği hiç bir şey yoktu. Bir süre (Allah'ın bereketiyle) ondan yedim. Sonra arpamı ölçtüm. Bunun üzerine bitti."

İZAHI

Bu hadisi B u h â r i, M ü s l i m ve T i r m i z i de rivâyet etmişlerdir.

Şatr: Bir parça mânâsınadır. Bâzıları bunu yarım Vesk, yâni yaklaşık 100 kg. olarak yorumlamışlardır.

S i n d i'nin beyânına göre İ b n-i B a t t â l şöyle demiştir:

'Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın yanında bulunan arpa ölçülmemişti. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), arpanın ne kadar olduğunu bilmek için ölçtü. Henüz ölçmemiş iken az olduğunu sandığı için hemen biteceğini sanıyordu. Bu nedenle sandığı gibi çabuk bitmedi ve bir süre onu idare etti. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bilâhare ölçünce ne kadar zaman idâre edeceğini tahmin etti ve tahmin edilen süre bitiminde arpa bitti.

E l-K â d ı da: Bu hadis, ne kadar olduğu bilinmeyen erzakın daha bereketli olduğuna delâlet eder. "Zahirenizi ölçün ki sizin için

bereketli olsun" meâlindeki hadise gelince, âlimler; Bundan maksad günlük nafakayı ölçerek zahireden çıkarmaktır. Ancak kalan zahireyi ölçmemek gerekir. Günlük nafakayı ölçerek çıkarmanın faydası ise ihtiyaçtan fazla veyâ eksik çıkarmamaktır, demişlerdir.

٣٣٤٦ — حدثنا محمد بن بشار . ثنا محمد بن جعفر . ثنا شعبة عن أبي إسحاق ؛ سمعت عبد الرحمن بن يزيد يحدث عن الأسود ، عن عائشة ؛ قالت : ما شبع آل محمد ﷺ من خبز الشعير حتى قبض .

TERCEMESİ

3346) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edinceye kadar, O'nun ev halkı arpa ekmeğini doyunca yemediler."

٣٣٤٧ — حدثنا عبد الله بن معاوية الجمحي . ثنا ثابت بن يزيد ، عن هلال ابن خباب ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يبيت الليالي المتتابعة طاويا ، وأهله لا يجدون العشاء . وكان عامة خبزهم خبز الشعير .

TERCEMESİ

3347) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve âile ferdleri üst üste bir kaç gece aç olarak gecelerdi, akşam yemeği bulamazlardı. Genellikle yedikleri ekmek de arpa ekmeğiydi."

٣٣٤٨ — حدثنا يحيى بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي (وكان يعد من الأبدال) . ثنا بقية . ثنا يوسف بن أبي كثير عن نوح بن ذكوان ، عن الحسن ، عن أنس بن مالك ؛ قال : لبس رسول الله ﷺ الصوف ، واحتذى المخصوف . وقال : أكل رسول الله ﷺ بشعا ولبس خشنا .

فَقِيلَ لِلْحَسَنِ : مَا الْبَشِعُ ؟ قَالَ : غَلِيظُ الشَّعِيرِ . مَا كَانَ يُسِيغُهُ إِلَّا بِجُرْعَةِ مَاءٍ .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف . لأن نوح بن ذكوان متفق على تضعيفه . قال أبو عبد الله الحاكم : يروى عن الحسن كل معضلة.

TERCEMESİ

3348) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yün elbise giydi ve yamalı papuç giydi. Enes şunu da söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beşi' yedi ve sert elbise giydi.

(Enes'in râvîsi) el-Hasan'a: Beşi' nedir? diye sorulmuş. O da (Beşi'), arpanın iri (öğütülmüş) olanıdır. O, bunu ancak bir yudum su ile yutabilir idi" demiştir.

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü Nûh bin Zekvân'ın zayıflığı husûsunda ittifak vardır. Ebû Abdillah el-Hâkim: O, el-Hasan'dan her mudal hadis rivâyet eder, demiştir.

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini B u h â r î, M ü s l i m ve T i r m i z i de rivâyet etmişlerdir. Onun, ikinci hadisinin benzerini **B u h â r î** ile **M ü s l i m'de** rivâyet etmişlerdir. Oralardaki rivâyetlerde; يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ = "Ard arda iyi gün" ilâvesi vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ev halkı iki gün ard arda doyunca arpa ekmeği yememişlerdir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. **E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid nevindendir.**

Bu bâbta rivâyet edilen hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile âile ferdlerinin nasıl mütevâzi ve sâde hayat yaşadıklarını açık biçimde göstermektedir.

(٥٠) باب الاقتصاد في الأكل وكراهة الشبع

50 — YEMEKTE İKTİSAD ETMEK (YÂNİ AZ YEMEK) VE DOYASIYA YEMENİN MEKRUHLUĞU BÂBI

٣٣٤٩ — حدثنا هشام بن عبد الملك الحمصي. ثنا محمد بن حرب. حدثتني أمي عن أمها؛ أنها سمعت المقدام بن معديكرب يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «ما ملأ آدمي وعاء شرا من بطن. حسب الآدمي لقيمات يقمن صلبه. فإن غلبت الآدمي نفسه، فثلث للطعام، وثلث للشراب، وثلث للنفس».

TERCEMESİ

3349) "... Mıkdâm bin Madikerib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim: Âdem oğlu karın (yâni mide)den daha şer (fena) bir kab doldurmamıştır. Âdem oğluna, belini doğrultan bir kaç lokma yeter. Eğer Âdem oğluna nefsi galebe çalarsa, karnın (yâni midenin) üçte biri yiyecek, üçte biri içecek ve üçte biri de nefes içindir."

٣٣٥٠ — حدثنا عمرو بن رافع. ثنا عبد العزيز بن عبد الله أبو يحيى عن يحيى البكاء، عن ابن عمر؛ قال: تجشأ رجل عند النبي ﷺ فقال «كف جشاءك عنا. فإن أطولكم جوعا، يوم القيامة، أكثركم شبعا، في دار الدنيا».

TERCEMESİ

3350) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Bir defa bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında (tokluğundan dolayı) geğirdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama):

Geğirtini bizden uzaklaştır. Çünkü şüphesiz, kıyâmet günü açlığı en uzun olanınız, dünya hayatında en çok tok olanınızdır, buyurdu."

٣٣٥١ — حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْعَسْكَرِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. قَالَا: ثنا سَعِيدُ ابْنُ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيُّ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ؛ قَالَ: سَمِعْتُ سَلْمَانَ، وَأُكْرِهَ عَلَى طَعَامٍ يَأْكُلُهُ فَقَالَ: حَسْبِي. إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ شِبَعًا فِي الدُّنْيَا، أَطْوَلُهُمْ جُوعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

في الزوائد: في إسناده سعيد بن محمد الوراق الثقفي ضعفوه. ووثقه ابن حبان والحاكم.

TERCEMESİ

3351) "... Atiyye bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Selmân (Radıyallâhü anh)'den, yediği yemekten biraz daha yemesi için israr edilirken şunu işittim:

(Yediğim mikdar) bana yeter. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:

Dünyada insanların en çok doyasıya yiyeni kıyâmet günü açlığı en uzun olanıdır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Said bin Muhammed el-Verrak es-Sakafî bulunur. Âlimler onu zayıf saymıştır. İbn-i Hibbân ve Hâkim de onu sıkâ, güvenilir saymışlardır.

İZAHI

Mikdâm (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî, Ahmed, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste insanın karnı, yâni midesi en şer kab olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü, mideyi tıkabasa doldurmak sağlığı bozduğu gibi dinî yaşantıyı da bozar. Sağlıklı olmayan kimsenin dînî görevlerini düzenli biçimde yerine getirmesinin güçlüğü bilinmektedir. Ayrıca midenin doldurulması gaflet, tenbellik, rehâvet ve ağırlığa sebebiyet verir. Bunun da dînî açıdan sakıncalı oluşu mâlumdur.

Tuhfe yazarı: 'Mîdenin üçte birini yemeğe, üçte birini su ve benzeri meşrubata ayırmak ve üçte birini de rahat nefes alma için boş

bırakmak, en normal olanıdır ve tercih edilmelidir, dedikten sonra: T ı y b i şöyle demiştir, der: Hak ve vâcib olan beslenme, Allah'a kulluk edebilmek için beli doğrultacak kadar yemek almaktır. Bir kimse bununla yetinmezse, hadiste beyân edilen ölçü dâhilinde yemek yemelidir ve bu ölçüyü kaçırmamalıdır.'

S i n d i 'nin beyânına göre G a z â l i bu hadisi bir tabib filozof'a anlatmış. Tabib filozof şöyle demiştir: Az yemek hakkında bundan daha yüce bir söz işitmedim ve buna hayran kaldım. Allah'a and olsun ki, bu söz çok hikmetlidir.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î ve B e y h a k î de rivâyet etmiştir. Bu hadiste geçen "Cüşâ" geğirti mânâsınadır. Geğirti tokluktan dolayı olursa, mekruhtur, iyi bir şey değildir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, karşı çıktığı ve kerih gördüğü geğirti bu neviden olanıdır. Hastalık ve mide rahatsızlığı dolayısıyla olan geğirti hadisin şümulüne dâhil değildir.

Bu bâbtaki hadisler tıka basa yemenin fenalığına ve az yemenin faziletine delâlet eder.

M i k d â m (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 442. hadis bölümünde geçti.

S e l m â n 'ın râvisi A t i y y e b i n Â m i r e l - C ü h e n i 'nin yalnız bu hadisi vardır. Kütüb-i Sitte yazarlarından yalnız müellifimiz onun hadisini rivâyet etmiştir. Râvisi de Z e y d b i n V e h b 'tir. İ b n - i H i b b â n onun sıkâ olduğunu söylemiştir. (4)

(٥١) باب من الإسراف أن تأكل كل ما اشتهيت

51 — İŞTİHA ETTİĞİN (YÂNİ CANININ ÇEKTİĞİ) HER ŞEYİ YEMEK BİR NEVİ İSRAFTIR, BÂBI

٣٣٥٢ - حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، ويَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ ابْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ الْحِمْصِيُّ، قَالُوا: ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ. ثنا يُوسُفُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ نُوحِ

(4) Hulâsa, 268

ابْنِ ذَكْوَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ مِنَ السَّرَفِ أَنْ تَأْكُلَ كُلَّ مَا اشْتَهَيْتَ» .

فى الزوائد : هذا إسناده ضعيف. لأن نوح بن ذكوان متفق على تضعيفه. وقال الدميرى : هذا الحديث مما أنكر عليه .

TERCEMESİ

3352) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Senin iştiha ettiğin her şeyi yemen israftandır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Nûh bin Zekvân'ın zayıflığı husûsunda ittifak edilmiştir. Ed-Dümeyrî : Bu hadis onun münker hadislerindendir, demiştir.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadisi B e y h a k i de rivâyet etmiştir. Mü'min bir kimse canının çektiği her şeyi yememeli ve nefsine hâkim olmalıdır. Hadis, mü'minin şanının, nefsine muhâlefetle bâzı arzularına karşı çıkmak olduğuna işâret eder. Kişinin canının çektiği her şeyi yemesi sağlığına zarar verebilir. Sağlığı korumak da bir görevdir.

(٥٢) باب النهى عن إلقاء الطعام

52 — YEMEĞİ ATMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٣٥٣ — حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الْفِرْيَابِيُّ . ثنا وَسَّاجُ بْنُ عُقْبَةَ ابْنِ وَسَّاجٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُوقَرِيُّ . ثنا الزُّهْرِيُّ عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيْتَ فَرَأَى كِسْرَةً مُلْقَاةً . فَأَخَذَهَا فَمَسَحَهَا ثُمَّ أَكَلَهَا ، وَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! أَكْرِمِي كَرِيمًا . فَإِنَّهَا مَا نَفَرَتْ عَنْ قَوْمٍ قَطُّ ، فَعَادَتْ إِلَيْهِمْ » .

فى الزوائد : فى إسناده الوليد بن محمد ، وهو ضعيف .

قال السندى : قد أشار الدميرى إلى أنه متهم بالوضع .

T E R C E M E S İ

3353) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eve girdi de yere atılmış bir ekmek parçası gördü. Onu yerden alıp sildikten sonra yedi ve:

Yâ Âişe, değerli şeye saygı göster. Çünkü ekmek parçası hangi kavimden nefret etmiş (kaçmış) ise katiyyen bir daha onlara dönmemiştir, buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Velid bin Muhammed zayıftır. Sindi de: ed-Dümeyri'nin bu râvinin hadis uydurmakla itham edildiğini söylediğini nakletmiştir.

(٥٣) باب التعوذ من الجوع

53 — AÇLIKTAN (ALLAH'A) SIĞINMA BÂBI

٣٣٥٤ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسحاق بن منصور. ثنا هريم عن ليث، عن كعب، عن أبي هريرة؛ قال: كان رسول الله ﷺ يقول «اللهم! إني أعوذ بك من الجوع، فإنه بئس الضجيع. وأعوذ بك من الخيانة، فإنها بئست البطانة».

في الزوائد: في إسناده ليث بن سليم، وهو ضعيف

T E R C E M E S İ

3354) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle* duâ ediyordu:

«Allahım, ben açlıktan şüphesiz sana sığınırım. Çünkü açlık, gerçekten ne fena yatak arkadaşıdır. Hiyânetten de sana sığınıyorum. Çünkü şüphesiz hıyânet, çok kötü iç duygudur."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Leys bin Ebi Selim bulunur. Bu râvi zayıftır.

İ Z A H I

Bu hadis, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Hadiste geçen **"Daci"** yatak arkadaşı mânâsınadır. Açlık, insanı din ve dünya ile ilgili görevlerden geri bırakır, zihinleri karıştırır, bâtıl ve bozuk bir takım fikirlere sürükler, hattâ kötü yollara bile sevkedebilir. Bu ve benzeri tehlikeler nedeniyle açlıktan Allah'a sığınmak gerekir.

Bitâne: Elbise astarı mânâsınadır. Asıl mânâ bu olmakla beraber sırdaş, gizli tutulan şey ve iç mânâlarına da gelir. Hıyânet içte beslenen bir duygu olduğu için buna bitâne denmiştir. Hıyânet, dinimize göre büyük günahlardandır ve zararları pek çoktur. Bu hastalıktan da Allah'a sığınmak lüzumludur.

(٥٤) باب ترك العشاء

54 — AKŞAM YEMEĞİNİ BIRAKMAK BÂBI

٣٣٥٥ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ بَابَاهُ الْمَخْزُومِيُّ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَيْمُونٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَدَعُوا الْعَشَاءَ وَلَوْ بِكَفٍّ مِنْ تَمْرٍ . فَإِنَّ تَرْكَهُ يُهْرِمُ » .

في الزوائد : في إسناده إبراهيم بن عبد السلام ، وهو ضعيف . وقد رواه الترمذي عن أنس ، وقال : إنه حديث منكر .

T E R C E M E S İ

3355) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Bir avuç kuru hurma ile de olsa akşam yemeğini terketmeyiniz. Çünkü bunu bırakmak (insanı) ihtiyarlatır (Yâni zayıflatır).

Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: Bunun senedinde İbrâhim bin Abdisselâm bulunur. Bu râvî zayıftır. Tirmizî de bu hadisi Enes (R.A.)'den rivâyet ederek, münker bir hadis olduğunu söylemiştir.

(٥٥) باب الضيافة

55 — MİSAFİR EDİNME BÂBI

٣٣٥٦ — حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ. ثنا كَثِيرُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْخَيْرُ أَسْرَعُ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُغْشَى، مِنَ الشَّفْرَةِ إِلَى سَنَامِ الْبَعِيرِ».

في الزوائد: في إسناده جبارة وكثير، وهما ضعيفان.

TERCEMESİ

3356) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Hayır, misafir kabul edilen eve bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre ve kesir bulunur. Bu iki râvi zayıftır.

٣٣٥٧ — حدثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ. ثنا الْمُحَارِبِيُّ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ نَهْشَلٍ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاحِمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْخَيْرُ أَسْرَعُ إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ، مِنَ الشَّفْرَةِ إِلَى سَنَامِ الْبَعِيرِ».

في الزوائد: في إسناده جبارة وهو ضعيف. وعبد الرحمن بن نهشل غلط. والصواب: ثنا المحاربي عن عبد الرحمن عن نهشل. وهو ابن سعيد. ونهشل ساقط.

TERCEMESİ

3357) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Hayır, içinde yemek yenen eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre var. Bu râvi zayıftır. Ayrıca senedde «Abdurrahman bin Nehşel» ifâdesi yanlıştır. Doğrusu şöyledir: ثَنَا الْمُحَارِبِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ نَهْشَلٍ وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ وَنَهْشَلُ سَاقِطٌ

٣٣٥٨ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ. ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «إِنَّ مِنَ السُّنَّةِ أَنْ يَخْرُجَ الرَّجُلُ مَعَ ضَيْفِهِ إِلَى بَابِ الدَّارِ».

في الزوائد: في إسناده علي بن عروة، أحد الضعفاء المتروكين. قال ابن حبان: يضع الحديث.

TERCEMESİ

3358) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Adamın, misâfiri ile beraber evin kapısına kadar çıkması (yâni uğurlaması) şüphesiz sünnettendir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ali bin Urve bulunur. Bu râvi, terkedilmiş zayıflardan biridir. İbn-i Hibbân, bunun hadis uydurduğunu söylemiştir.

İZAHI

Bu bâbta rivâyet edilen hadisler Zevâid nevindendir. Notta belirtildiği gibi senedleri zayıftır.

İlk iki hadiste misâfir kabul edilen eve hayır ve sevâbın çok hızlı olarak girdiğine işâret edilmektedir. Hayrın hızının tasviri için de bıçağın deve hörgücüne ulaşması hızı örnek alınmıştır. Sebebi şudur: Araplar misâfir için deve boğazladıkları zaman önce hörgüç kısmını keserler. Çünkü hörgüç etini çok severler ve bundan misâfire ikramda bulunmak için acele ederler. İşte onlar hörgüç kısmını henüz kesmemiş iken bu ikramlarının karşılığı olarak hayır ve sevab hemen eve girip ev halkına ulaşır.

Son hadîste de misâfiri kapıya kadar uğurlamanın fazileti beyân edilip böyle davranmanın sünnet olduğu bildirilmektedir. Hadisteki sünnet, mendubluk mânâsına yorumlanabilir. Bir de misâfirperver kimselerin izledikleri yol ve uygulanan güzel prensip mânâsına da yorumlanabilir.

(٥٦) باب إذا رأى الضيف منكرا رجع

56 — MİSÂFİR, MÜNKER (YÂNİ MEŞRÛ OLMAYAN) BİR ŞEY GÖRDÜĞÜ ZAMAN GERİ DÖNER, BÂBI

٣٣٥٩ – حدثنا أبو كريب . ثنا وكيع عن هشام الدستوائي ، عن قتادة ، عن سعيد بن المسيب ، عن علي ؛ قال : صنعت طعاما . فدعوت رسول الله ﷺ فجاء فرأى في البيت تصاوير . فرجع .

TERCEMESİ

3359) "... Âli (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir gün) bir yemek yapıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dâvet ettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Fakat evde resimler görünce geri gitti."

٣٣٦٠ – حدثنا عبد الرحمن بن عبد الله الجزري . ثنا عفان بن مسلم . ثنا حماد ابن سلمة . ثنا سعيد بن جمهان . ثنا سفينة ، أبو عبد الرحمن : أن رجلا أضاف علي ابن أبي طالب . فصنع له طعاما . فقالت فاطمة : لو دعونا النبي ﷺ فأكل معنا . فدعوه فجاء . فوضع يده على عضادتي الباب . فرأى قراما في ناحية البيت . فرجع . فقالت فاطمة لعلي : الحق . فقل له : ما رجعك ؟ يا رسول الله ! قال « إنه ليس لي أن أدخل بيتا مزوقا » .

TERCEMESİ

3360) "... Sefîne Ebû Abdirrahmân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir adam bir yemek yapıp Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'ın evine göndermiş, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) da: Keşke Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dâvet edip O da bizimle beraber yi-

yerdi, demiş ve bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dâvet etmişler. Resûl-i Ekrem de gelmiş ve elini kapının iki tarafında ağaçların üstüne koymuş. Sonra (içeri gireceği sırada) odanın bir kenarında desenli bir örtü görüp geri gitmiş. Bunun üzerine Fâtıma, Ali'ye :

Yetiş de, Seni geri çeviren nedir? Yâ Resûlallah, diye sor, demiş. (Ali de yetişip sormuş ve) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Müzevvak (yâni nakışlarla süslü) bir eve girmek benim için yoktur (yâni giremem), buyurmuştur."

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsinin Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivâyet edildiğini tesbit edemedim. Bu hadiste geçen Tasâvîr kelimesi Tasvîr'in çoğuludur, sûretler mânâsınadır. Sûret, resim demektir. Bu hadis evde resim bulundurmanın câiz olmadığına delâlet eder. Bir canlının boy resminin açık ve yüksekçe yere asılı bulunduğu eve meleklerin girmediği husûsunda rivâyet olunan hadisler sünenimizin Libâs kitâbının 44. bâbında gelecektir. Konu ile ilgili gerekli bilgi orada inşâallah verilecektir. Oradaki hadisler 3649 - 3652 noludur.

HADİSTEN ÇIKAN HÜKÜM ŞUDUR :

Bir müslümanın dâvet edildiği evde bir canlının yaşayabilir biçimdeki boy resmi asılı durumda bulunursa dâvetli kişi oraya girmemelidir.

Bu bâbın ikinci hadisini Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmiştir.

Bu hadiste geçen Idâde kapının kenarında dikili ağaç demektir. Yâni kapıyı tutturmak için sağ ve solunda bulunan iki ağaç parçasına verilen isimdir.

Kırâm : Örtü olarak kullanılan desenli ve nakışlı yünden mâmul perdedir, çeşitli renklerden pamuk ipliği ile işlenir.

El-Mısbâh isimli lügat kitâbında, **Kırâm**: İnce örtüdür. Bâzılarına göre çizgili ve nakışlı ince örtüdür, diye târif edilmiştir.

Müzevvak: Nakışlarla süslenen, demektir.

Hadisin baş kısmında bulunan; أَنَّ رَجُلاً أَضَافَ عَلِيًّا cümlesinin zâhirine göre bir adam **A l i ' yi** misâfir etmiş. **E b û D â v û d ' un** süneninin bâzı nüshaları da böyledir. Diğer bâzı nüshâlarında ise; أَنَّ رَجُلاً ضَافَ عَلِيًّا ifâdesi kullanılmıştır. Bu rivâyetin zâhirine göre ise bir adam **A l i ' ye** misâfir olmuştur.

T ı y b i ilk rivâyet şeklini şöyle yorumlamıştır: Yâni adam yemek yapıp **A l i ' ye** göndermiştir. Yoksa zan edildiği gibi adam **A l i ' yi** kendi evine dâvet etmemiştir.

Kanımca **T ı y b i ' nin** böyle yorum yapmasının sebebi hadisin devamında gelen **F â t ı m a** (Radıyallâhü anhâ)'ya âit sözlerdir. Onun sözleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onun evine geldiğini de ifâde eder.

El-Mirkat'ta belirtildiği gibi bu hadis, bir münker'in yâni gayri meşrû durumun bulunduğu dâvete icâbet edilmeyeceğine delâlet eder.

E l - H â f ı z da, **el-Fetih'te**: Bir evde bir münkerin, yâni gayri meşrû durumun bulunmasının, o eve girmesine dinen engel olduğu, bu hadisten anlaşılır, demiştir.

İ b n - i B a t t â l da bu konuda şöyle der:

Allah ve Resûlünün yasakladığı bir durumun bulunduğu bir dâvete icâbet etmek câiz değildir, hadis bunu ifâde eder. Çünkü böyle bir dâvete icâbet etmek böyle bir duruma rızâ göstermek anlamını taşır. **İ b n - i B a t t â l** daha sonra mesele ile ilgili mütekaddim, yâni ilk âlimlerin mezheblerini açıklar ki, bunun özeti şudur: Dâvet edilen kişi dâvet edildiği yerdeki haram durumu giderirse, oraya gitmesinde bir sakınca yoktur. Şâyet gidermeye gücü yetmezse geri döner.

H a n e f i mezhebine mensub **el-Hidâye** sâhibi de: Bir kimse dâvet edildiği yere gittikten sonra orada münker, yâni Allah ve Resûlünün yasakladığı bir durum meydana gelirse, dâvet edilen zât, örnek edinilecek bir önder ise ve duruma müdahale edip gidermeye gücü

yetmezse, orayı derhal terk etmelidir. Çünkü öyle mecliste dine leke sürülmüş olur ve bir günah kapısı açılmış olur. Şâyet dâvet edilen kişi örnek ve önder durumunda değil ise oturmuş iken artık yemeği yeyip öyle çıkmalıdır. Fakat dâvet edilen bir kimse henüz dâvet edildiği yere girmemiş iken orada münker bir durumun olduğunu sezerse örnek olsun veyâ olmasın geri dönmelidir, der.

(٥٧) باب الجمع بين السمن واللحم

57 — (YEMEKTE) YAĞ İLE ETİ BİRLEŞTİRMEK BÂBI

٣٣٦١ – حدّثنا أبو كُرَيب . ثنا يحيَى بن عبدِ الرّحمٰن الأرْحَبِيّ . ثنا يونُس ابن أبي يعقوب عن أبيه ، عن ابن عمر ؛ قال : دَخَلَ عَلَيْهِ عُمَرُ ، وَهُوَ عَلَى مائدَتِهِ . فأَوْسَعَ لَهُ عَنْ صَدْرِ المَجْلِسِ فقالَ : بِسْمِ اللهِ . ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدِهِ فلَقِمَ لُقْمَةً . ثُمَّ ثَنّى بِأُخْرَى . ثُمَّ قالَ : إنّي لأجِدُ طَعْمَ دَسَمٍ . مَا هُوَ بِدَسَمِ اللَّحْمِ . فقالَ عبدُ اللهِ : يا أميرَ المؤمنينَ ! إنّي خَرَجْتُ إلى السُّوقِ أطْلُبُ السَّمِينَ لأشْتَرِيَهُ . فوَجَدْتُهُ غالِيًا فاشْتَرَيْتُ بِدِرْهَمٍ مِنَ المَهْزُولِ وَحَمَلْتُ عَلَيْهِ بِدِرْهَمٍ سَمْنًا . فأرَدْتُ أنْ يَتَرَدَّدَ عِيالِي عَظْمًا عَظْمًا . فقالَ عُمَرُ : مَا اجْتَمَعا عِنْدَ رسولِ اللهِ ﷺ قَطُّ ، إلّا أكَلَ أحَدَهُما وتَصَدَّقَ بالآخَرِ . قالَ عبدُ اللهِ : خُذْ يا أميرَ المؤمنينَ ! فلَنْ يَجْتَمِعا عِنْدِي إلّا فَعَلْتُ ذلكَ . قالَ : ما كُنْتُ لأفْعَلَ .

في الزوائد : هذا إسناد حسن فيه يحيى بن عبد الرحمن بن عبيد

TERCEMESİ

3361) "... İbn-i Ömer (Abdullah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildi... göre :

Bir gün kendisi sofrası üstünde (yemekte) iken (babası) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) onun yanına giriyor. Abdullah

sofranın baş kısmında (babası) Ömer için yer açıyor. Ömer de: Bismillâh diyerek elini vurup bir lokma alıyor. Sonra diğer bir lokma ile ikiliyor. (yâni ikinci bir lokmayı alıyor). Sonra Ömer (Radıyallâhü anh):

Ben bir yağ tadını cidden buluyorum. Bu, et yağı (tadı) değildir, deyince Abdullah (Radıyallâhü anh):

Ey mü'minlerin emiri (halifesi), ben çarşıya çıkıp satınalayım diye semiz et aradım. Fakat bunu pahalı bulunca bir dirhem ile zayıf et aldım ve üstüne bir dirhemlik yağ koydum. Böylece âile ferdlerimin kemiklerden yararlanmasını istedim, diyor. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh):

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında et ve yağ birleştiği her zaman O, mutlaka birini yemiş, diğerini de sadaka etmiş (ikisini yediği katiyen vâki olmamıştır), diyor. Abdullah (Radıyallahü anh):

Yâ mü'minlerin emir'i (bu defa) al. Bundan sonra et ve yağ benim yanımda birleştiğinde mutlaka bunu yapacağım (yâni birisini yeyip diğerini sadaka edeceğim), diyor. Fakat Ömer (Radıyallâhü anh):

Ben yapacak değilim (Yâni bu yemeği yemem), diyor."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, hasen bir seneddir. Bu senedde Yahyâ bin Abdirrahman bin Ubeyd bulunur.

(٥٨) باب من طبخ فليكثر ماءه

58 — KİM BİR YEMEK PİŞİRİRSE SUYUNU ÇOĞALTSIN, BÂBI

٣٣٦٢ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ. ثنا أَبُو عَامِرٍ الْخَزَّازُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا عَمِلْتَ مَرَقَةً، فَأَكْثِرْ مَاءَهَا، وَاغْتَرِفْ لِجِيرَانِكَ مِنْهَا»

TERCEMESİ

3362) "... Ebû Zerr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Bir çorba yaptığın zaman suyunu çoğalt ve çorbandan bir avucunu komşularına ver,» buyurmuştur."

İ Z A H I

Bu hadisin benzerini Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Tirmizi'nin rivâyet ettiği hadisin ilk fıkrası başka bir talimat mâhiyetindedir. İkinci fıkrada meâlen; «Sen et veyâ başka bir şey pişirdiğin zaman suyunu çoğalt (yâni bol sulu yap) ve ondan bir avucu komşuna ver» buyurulmaktadır. Tirmizi bu hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadis, İslâm dininin sosyal yardımlaşmaya ve dayanışmaya verdiği önem için bir örnek mâhiyetindedir.

(٥٩) باب أكل الثوم والبصل والكراث

59 — SARMISAK, SOĞAN VE PIRASA'YI YEMEK BÂBI

٣٣٦٣ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن علية، عن سعيد بن أبي عروبة، عن قتادة، عن سالم بن أبي الجعد الغطفاني، عن معدان بن أبي طلحة اليعمري؛ أن عمر ابن الخطاب قام يوم الجمعة خطيبا. فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال: يا أيها الناس! إنكم تأكلون شجرتين. لا أراهما إلا خبيثتين: هذا الثوم وهذا البصل. ولقد كنت أرى الرجل، على عهد رسول الله ﷺ، يوجد ريحه منه، فيؤخذ بيده حتى يخرج به إلى البقيع. فمن كان آكلهما، لابد، فليمتهما طبخا.

T E R C E M E S İ

3363) "... Ma'dân bin Ebî Talha el-Ya'meri *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), Cuma günü hutbe okumak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle dedi:

Ey insanlar! Siz, benim ancak habis (yâni hoşlanılmaz) **sandığım şu sarmısak ve soğan** (denilen) **iki yeşilliği gerçekten yiyiyorsunuz. Halbuki Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken** (mescid'de) **kendisinden mezkûr yeşillik kokusu hâsıl olan adam görürdüm.** (Böylesi mescid'den uzaklaştırılarak) **Baki tarafına çıkarılıncaya kadar elinden tutuluyor** (götürülüyor)**du. Şu halde, kim bunları behemehal yiyecek olursa pişirmek sûretiyle kokusunu gidermesi gerekir."**

٣٣٦٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا سفيان بن عيينة عن عبيد الله بن أبي يزيد، عن أبيه، عن أم أيوب؛ قالت: صنعت للنبي ﷺ طعاما، فيه من بعض البقول. فلم يأكل، وقال «إني أكره أن أوذي صاحبي»

TERCEMESİ

3364) "... (Ebû Eyyûb-i Ensârî'nin zevcesi) Ümmü Eyyûb *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e, içinde** (soğan, sarmısak, pırasa gibi) **bazı** (kerih kokulu) **yeşillikler bulunan bir yemek yaptım. Fakat O,** (bundan) **yemedi ve:**

«Ben arkadaşım (Cebrâil Aleyhisselâm)**a eziyet etmekten hoşlanmam,» buyurdu."**

٣٣٦٥ — حدثنا حرملة بن يحيى. ثنا عبد الله بن وهب. أنبأنا أبو شريح عن عبد الرحمن بن نمران الحجري، عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن نفرا أتوا النبي ﷺ. فوجد منهم ريح الكراث. فقال «ألم أكن نهيتكم عن أكل هذه الشجرة! إن الملائكة تتأذى مما يتأذى منه الإنسان» .

TERCEMESİ

3365) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Birkaç adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına**

gelmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlardan prasa kokusu duymuş ve:

«Ben siz (müslümanlar)ı (fenâ kokulu) bu yeşillikten men etmiş olmadım mı? Şüphesiz insanların rahatsız olduğu şeylerden melekler de rahatsızlanır.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisini Müslim ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Sünenimizin 1014 numarasında bu hadisin aynısı geçmiştir. Orada hadîsin izahı ile ilgili bilgiler ve soğan, sarmısak, prasa gibi hoşlanılmayan kokulu gıda maddelerini yemenin hükmü hakkındaki ilmî görüşler açıklanmıştır. Oraya bakılmalıdır.

Ümmü Eyyûb (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Tirmizi, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin benzerini Müslim de rivâyet etmiştir.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Sûm: Sarmısak, **Basal:** Soğan ve Kürrâs, pırasa demektir. Şecere: Ağaç mânâsınadır. Hadîslerde anılan sebzelere Şecere denmiştir.

Hadîslerde bunlara Habîs denmiştir. Çünkü kokuları fenadır. Habîs kelimesinin asıl mânâsı ise Nevevi'nin naklen beyânı gibi; hoşlanılmayan söz, fiil, hareket, mal, şahıs, yiyecek ve içecek hakkında kullanılır. Araplar bu kelimeyi bu anlamda kullanırlar.

Bakî: Medine-i Münevvere mezarlığıdır.

Bukûl: Bakl'ın çoğuludur. Bakl, yeşillik demektir. Bu itibarla sebzelere de bakıl denilir.

Ümmü Eyyûb (Radıyallâhü anh) Kays bin Sa'd bin İmrii'l-Kays'ın kızı olup Ebû Eyyûb el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'ın eşidir. Ensâr-i Kirâm'ın Hazrec kabilesindendir. Bu hadîsi vardır. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadisini rivâyet etmişlerdir. Râvîsi Ebû Yezîd el-Mekki'dir. (5)

(5) Hulâsa, 497 ve Tuhfetü'l-Ahvezi C. 3, Sah. 84

Hulâsa'daki bilgiye göre onun hadisini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Fakat rastlayamadım. Belki de başka hadisi Ebû Dâvûd tarafından rivâyet edilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

٣٣٦٦ – حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ نُعَيْمٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ نَهِيكٍ ، عَنْ دُخَيْنٍ الْحَجْرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِأَصْحَابِهِ « لَا تَأْكُلُوا الْبَصَلَ » ثُمَّ قَالَ كَلِمَةً خَفِيَّةً « النِّيءَ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن لهيعة ، وهو ضعيف . وعثمان والمغيرة ، لم أر من تكلم فيهما بجرح ولا توثيق .

TERCEMESİ

3366) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbilerine: «Soğan yemeyiniz» buyurmuş, sonra gizli (yâni alçak sesli) bir kelime "Çiğ" buyurmuştur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehîa bulunur. Bu râvi zayıftır. Râvilerden Osmân ve el-Müğîre lehinde veyâ aleyhinde konuşanı görmedim.

(٦٠) باب أكل الجبن والسمن

60 — PEYNİR VE SÂDE YAĞ YEMEK BÂBI

٣٣٦٧ – حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى السُّدِّيُّ . ثنا سَيْفُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ؛ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ السَّمْنِ وَالْجُبْنِ وَالْفِرَاءِ ؟ قَالَ « الْحَلَالُ مَا أَحَلَّ اللهُ فِي كِتَابِهِ . وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللهُ فِي كِتَابِهِ . وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِمَّا عَفَا عَنْهُ » .

TERCEMESİ

3367) "... Selmân-i Fârisî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sâde yağ, peynir ve firâ (yâni yabani eşek veyâ deriden mâmul elbise) hükmü soruldu. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Helâl, Allah'ın, Kitâb'ında (açık veyâ kapalı olarak) **helâllığını bildirdiği, haram da Allah'ın, Kitâb'ında** (açık veyâ kapalı olarak) **haramlığını bildirdiği şeydir. Kitâb'ın** (veyâ Allah'ın) **söz etmediği** (yâni helâl veyâ haram olduğunu belirtmediği) **şey de, Allah'ın afıv ettiği** (yâni mübah kıldığı) **şeylerdendir.»**"

İZAHI

Tirmizî bu hadisi **Libâs kitâbında "Firâ'ı giymek" başlığı altında açtığı bâbta** rivâyet etmiştir. Hadisin senedinde bulunan Seyf bin Hârûn **Tuhfe'de** zayıf olarak tanıtılmıştır. Tirmizî'nin bir rivâyetinde ayni râvi mevcuttur. Diğer bir rivâyetinde ise bu râvi **yoktur. Fakat** o rivâyette hadis Selmân (Radıyallâhü anh) **üzerinde mevkuftur.** Yâni Selmân'ın sözü olarak rivâyet olunmuştur. Hâkim **de bu hadisi rivâyet etmiştir.**

Hadisin metninde geçen "Firâ" kelimesi iki mânâya yorumlanmıştır: El-Kari: Bu kelime **Ferâ** veyâ Fera'nın çoğuludur, yabani eşek mânâsmadır. El-Kadı demiş ki, bir kavle göre bu **kelime Ferv'in** çoğuludur. Ferv, deriden mâmul elbisedir. Tirmizî gibi bâzı hadisçilerin bu hadisi Libâs, yâni elbise bölümünde rivâyet etmesi, bu ikinci yorumu teyid eder. İbn-i Mâceh ise bunu sade yağ ve peynir babında rivâyet etmiştir, der. Yâni İbn-i Mâceh'in bu hadisi Yiyecekler bölümünde rivâyet etmesi birinci yorumu teyid eder. Bâzı ilim adamlarımız birinci yorumu, yâni bu kelime ile deriden mâmul elbise anlamını tecrid ederek; Sahâbîlerin deriden mâmul elbiseyi giymenin hükmünü sormaları sebebine gelince, gayri müslimler murdar hayvan derisini tabaklamadan elbise yapıp giyerlerdi. Sahâbiler onların durumuna düşmekten korkarak bunu sormuşlardır, derler. Hadîs âlimlerinin bu hadisi elbise bölümünde rivâyet etmeleri bu görüşü takviye eder, diye bilgi vermiştir.

Hulâsa Ferâ kelimesi ya deriden mâmul elbise, ya da yabani eşek mânâsınadır. Deriden mâmul elbiseyi giymekte bir sakınca yoktur. Murdar hayvan derisine gelince, bu tabaklandığı zaman yıkanıp temizlendikten sonra giyilebilir ve başka türlü de kullanılabilir. Bu konu 3609 - 3612 nolu hadisler bölümünde anlatılacaktır. Yabani eşek etine gelince, bu konu 3193 - 3196 nolu hadisler bölümünde geçmiştir. Oraya bakılabilir.

S i n d i, hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:

"Bu hadisin zâhirine göre helâl ve haram hükümleri yalnız Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinden çıkar ve helâl veyâ harama âit hiç bir hüküm hadisler ile sâbit olamaz. Halbuki durum böyle değildir ve;

أَلاَ إِنِّي أُوتِيتُ الْقُرْآنَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ = "Bilmiş olunuz ki bana Kur'an ve onunla beraber onun misli verildi" hadisine aykırıdır. (Müellifimizin 12. hadisine bakınız). Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bir şeyin haramlığını bildiren hadisleri tutmayıp bu hükmün Kur'ân'da yer almamasını mâzeret, gerekçe gösteren kimseleri yermiştir. (Müellifimizin 13 nolu hadisine bakınız)."

Yukarda belirtilen sebeblerle bu hadis zâhiri mânâsına göre değildir, şöyle yorumlanması gerekir: "Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'de helâl veyâ haram kıldığı şeyler" ifâdesinden maksad Kur'ân'da açıkça bildirilen hükümler ile konulan genel hükümlerdir.

أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ = "Allah'a itâat ediniz ve Allah'ın Resûlüne itâat ediniz" gibi âyetler genel hükümleri ifâde ederler. Durum ve yorum bu olunca; bu hadiste anılan peynir, sâde yağ, yabani eşek veyâ deriden mâmul elbise, Allah'ın, Kitâb'ında helâl kılınmış şeylerden sayılır. Çünkü Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hükümleri beyân buyurmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in yukardaki âyeti ve benzeri âyetler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e itâat etmeyi emreder. Şu halde bu hükümler Kur'ân ile sâbittir. Sâde yağın helâllığı B u h â r i ve M ü s l i m'in rivâyet ettikleri hadisle sâbittir. Peynir'in helâllığı da E b û D â v û d'un rivâyet ettiği hadisle sâbittir.

Yabani eşek eti ve tabaklanan deri ile ilgili hükümler de yukarda numaraları verilen hadislerle sâbittir.

Hadîs bu şekilde yorumlanınca; sâde yağ ve peynir ile yabani eşek eti veyâ derinin elbise olarak kullanılması hükümleri Allah'ın söz konusu etmediği hükümlerden sayılmaz. Kezâ, hadîsten maksad anılan bu şeylerin, sözü edilmeyen neviden olduğunu bildirmek değil, maksad, helâl ve haramı tanımak için genel bir kural koymaktır.

Durum bu olunca bu hadîs;

"**Allah, şüphesiz size bâzı şeyleri emretmiştir. Siz bunları yerine getiriniz. Bâzı şeyleri de size yasaklamıştır. Bunlardan da sakınınız ve katından bir rahmet olarak bâzı şeyler**(in helâl veyâ haramlığın)-**dan söz etmemiştir. Artık siz de o şeyleri sormayınız**" hadîsine muvâfık olur.

Hadîs, haramlığı hakkında bir hüküm bulunmayan şeylerde asıl olanın helâllık olduğuna delâlet eder.

Şevkânî de, en-Neyl'de: Helâl ve haram kılma hükümlerinin Kur'ân-ı Kerîm'e inhisar ettiğine delâlet eden bu ve benzeri hadîslerden maksad, Kur'an-ı Kerîm'de bulunan özel hükümler yanında genel hükümler ve işâretler, eşyaların helâllığına veyâ haramlığına delâlet eder. Maksad şu olabilir: Hükümlerin çoğu, Kur'an-ı Kerîm'de açık veyâ kapalı biçimde bulunur. "**Bana Kur'ân-ı Kerîm ve onunla beraber onun misli verildi**" meâlindeki sahîh hadîs bunu gösterir, der.

(٦١) باب أكل الثمار

61 — MEYVELER YEMEK BÂBI

٣٣٦٨ — حدثنا عمرو بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي. ثنا أبي. ثنا محمد بن عبد الرحمن بن عرق، عن أبيه، عن النعمان بن بشير؛ قال: أهدي للنبي ﷺ عنب من الطائف. فدعاني فقال «خذ هذا العنقود فأبلغه أمك» فأكلته قبل أن أبلغه إياها. فلما كان بعد ليال قال لي «ما فعل العنقود؟ هل أبلغته أمك؟» قلت: لا. قال، فسماني غدر.

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . إلا أنه في الرواية عن النبي ﷺ عكس ما ذكر ههنا . فيه أن أمه بعثته إلى النبي ﷺ بقطف من عنب ، فأكل منه قبل أن يبلغه النبي ﷺ . فلما جاء به أخذ بأذنه فقال له « ياغدر » وقال المرء مع من أحب ، والقصة مختلف فيها . فيحتمل أن يكونا قصتين .

TERCEMESİ

3368) "... Numân bin Beşîr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir : **Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Tâif'ten bir mikdar (yaş) üzüm hediye edilmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırarak :**

«Şu salkımı al da anana ulaştır» buyurdu. Ben de üzümü anama ulaştırmadan önce yedim. Birkaç gece sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana :

«Üzüm salkımı ne oldu, onu anana ulaştırdın mı?» diye sordu. Ben de :

Hayır (anama ulaşmadı), dedim. Numân demiş ki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana ğuder (vefâsız), dedi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, güvenilir zâtlardır. Fakat Peygamber (S.A.V.)'den olan rivâyette burada anlatılanın aksi anlatılmaktadır. Şöyle ki : O rivâyete göre Numân'ın anası Numan'la Peygamber (S.A.V.)'e (yaş) üzüm gönderir. Numân da üzümü Peygamber (S.A.V.)'e ulaştırmadan önce bir mikdarını yer. Sonra üzümü getirince Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onun kulağından tutup ona :

«Yâ Ğuder» (yâni emânete hiyânetle vefâsızlık eden), **buyurdu ve : «Kişi sevdiğiyle beraberdir.»** buyurdu.

Olay ihtilâflıdır. İki ayrı olay olması da muhtemeldir.

٣٣٦٩ — حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّلْحِيُّ. ثنا نُقَيْبُ بْنُ حَاجِبٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ الزُّبَيْرِيِّ ، عَنْ طَلْحَةَ ؛ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ، وَبِيَدِهِ سَفَرْجَلَةٌ . فَقَالَ « دُونَكَهَا ، يَا طَلْحَةُ ! فَإِنَّهَا تُجِمُّ الْفُؤَادَ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الملك الزبيري ، مجهول. وقال المزي في الأطراف، والذهبي في الكاشف، وأبو سعيد : يكره . قاله في الكاشف .

TERCEMESİ

3369) "... Talha *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Bir gün ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma girdim. Elinde ayva vardı. Buyurdu ki:

Bunu al (ye), ey Talha. Çünkü ayva, şüphesiz gönülü rahatlatır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdülmelik ez-Zübeyrî bulunur. Bu râvî meçhuldür. El-Müzzî, el-Etrâf'ta ve Zehebî de el-Kâşif'te Ebû Said'in de zayıf olduğunu söylemişlerdir.

(٦٢) باب النهى عن الأكل منبطحا

62 — YÜZÜKOYUN YATARAK YEMEK YEMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٣٣٧٠ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ . ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ وَهُوَ مُنْبَطِحٌ عَلَى وَجْهِهِ .

TERCEMESİ

3370) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın yüzükoyun yatarak yemek yemesini yasaklamıştır."

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٠ - كتاب الأشربة

30 — İÇECEKLER KİTÂBI

(١) باب الخمر مفتاح كل شر

1 — HAMR (YÂNİ İÇKİ) HER ŞERR (FENALIĞ)IN ANAHTARIDIR. BÂBI

ÖNEMLİ BİR NOKTAYI BELİRTTİKTEN SONRA BU BÂBTA VE BUNU TÂKİP EDEN BÂBLARDA RİVÂYET OLUNAN HADÎSLERİN TERCEME VE İZAHINA GEÇMEYİ UYGUN BULDUM.

Hamr: Bu kelime şarab mânâsına geldiği gibi azı veyâ çoğu herhangi bir kimseyi sarhoş eden her nevi içki mânâsına da gelir. Hadislerde geçen **Hamr** kelimesi cumhûra göre ikinci mânâyadır. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin rivâyet ettikleri sahîh bir hadiste, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);

كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا فَمَاتَ وَهُوَ يُدْمِنُهَا لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ

Müskir olan (yâni sarhoşluk veren) her şey hamrdır. Müskir olan her şey haramdır. Kim dünyada içki içip buna devam ederken

(yâni bundan tevbe etmemiş iken) **ölürse o kimse âhirette içki içmeyecektir"** buyurmuştur.

N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde: Bu hadis, bütün içkilerin haramlığını ve hepsine hamr denildiğini açıkça ifâde etmektedir. Hurmanın her çeşidinden, üzümden, arpadan, darıdan, baldan ve başka maddelerden imal edilen içkilerin her çeşidi bu hükme tâbidir. Selef ve halef tüm ilim adamlarının, cumhûrun, M â l i k, A h - m e d ' in ve bizim mezhebimizin görüşü budur, der.

Yukarda verilen gerekçeye istinâden hadisleri terceme ve izah ederken Hamr kelimesini İçki diye terceme edeceğim. Durum sayın okuyucularımın bilgisine sunulurken müellifimizin bu kitâbının 5, 8, 9 ve 10.cu bâblarında rivâyet olunan hadisler de ayni konuya ilişkin olduğu için yeri geldikçe gerekli bilgi verileceğini ifâde etmek isterim.

٣٣٧١ – حدثنا الحُسَيْنُ بْنُ الحَسَنِ المَرْوَزِىُّ . ثنا ابْنُ أَبِى عَدِىٍّ . ح وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الجَوْهَرِىُّ . ثنا عَبْدُ الوَهَّابِ ، جَمِيعًا عَنْ رَاشِدٍ ، أَبِى مُحَمَّدٍ الحِمَّانِىِّ ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ ، عَنْ أَبِى الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ : أَوْصَانِى خَلِيلِى ﷺ « لَا تَشْرَبِ الخَمْرَ ، فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ » .

فى الزوائد : إسناده حسن

TERCEMESİ

3371) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bana dostum (Hz. Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şu tavsiyede bulundu:**

«İçki içme. Çünkü içki, her şerrin anahtarıdır.»"

Not: Zevâid'de bunun senedinin hasen olduğu bildirilmiştir.

٣٣٧٢ – حدثنا العَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِىُّ . ثنا الوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا مُنِيرُ بْنُ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَادَةَ بْنَ نُسَىٍّ يَقُولُ : سَمِعْتُ خَبَّابَ بْنَ الأَرَتِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ

« إِيَّاكَ وَالْخَمْرَ فَإِنَّ خَطِيئَتَهَا تَفْرَعُ الْخَطَايَا ، كَمَا أَنَّ شَجَرَتَهَا تَفْرَعُ الشَّجَرَ » .

في الزوائد : في إسناده منير بن الزبير الشامي الأزدي ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3372) "... Habbâb bin el-Eret (1) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

"Şarabtan sakın. Çünkü şarabın ağacı (yâni üzüm ve hurma ağacı) diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi şarabın günahı diğer günahların üstüne çıkar.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Münir bin Zübeyr eş-Şâmî el-Ezdî bulunur. Bu râvi zayıftır.

İZAHI

Bu bâbın iki hadisi de Zevâid nevindendir. Beyhakî de birinci hadisi rivâyet etmiştir. Birinci hadiste, şarab ve onun hükmünde olan içkilerin her kötülüğün anahtarı olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki, aklı giderir. İnsanı kötülüklerden alakoyan akıl gidince, her fenalığın kapısı açılmış olur.

İkinci hadiste de içkinin günahının diğer günahlardan üstün olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki içen kimse sarhoş olunca diğer günahları da rahatlıkla işler. Bu hadiste üzüm asmasının ve hurma ağacının diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi bu iki nevi ağacın mahsûlünden çıkan içkinin günahının da diğer günahların üstüne çıktığı ifâde edilmekle bir benzetme yapılmıştır. Bu nedenle bu hadisi terceme ederken Hamr kelimesini şarap mânâsına terceme etme yolunu tercih ettim.

Bu hadisteki; تفرع fiili "Tüferriu" şeklinde de okunabilir. Bu takdirde şöyle terceme edilebilir : "Şarabın ham maddesini veren ağaç dal, budak doğurduğu gibi, şarap suçu da başka suçları doğurur."

---

(1) Bu zâtın hâl tercemesi 675. hadis bölümünde geçti.

(٢) باب من شرب الخمر فى الدنيا لم يشربها فى الآخرة

2 — KİM DÜNYADA İÇKİ İÇERSE ÂHİRETTE İÇKİ İÇMEYECEKTİR. BÂBI

٣٣٧٣ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ، «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الآخِرَةِ، إِلَّا أَنْ يَتُوبَ » .

TERCEMESİ

3373) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim dünyada içki içerse âhirette içki içmeyecektir. Meğer ki (içkiyi bırakıp) tevbe ede.»"

٣٣٧٤ – حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ . حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ وَاقِدٍ ؛ أَنَّ خَالِدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُسَيْنٍ حَدَّثَهُ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ، لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الآخِرَةِ » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

3374) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim dünyada içki içer (de tevbe etmeden ölür)se, o kimse âhirette içki içmeyecektir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin benzeri Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadislere göre dünyada içki içen bir kimse bunu bırakıp tevbe etmeden ölürse, âhirette cennet şarabını içmeyecektir. Âlimler bu hadisleri çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.

N e v e v i : 'Bu hadisin mânâsı şudur : Yâni böyle bir kimse cennete girse bile cennetin şarabından mahrum bırakılır. Çünkü cennetin meşrûbatının en üstünü cennet şarabıdır. İçki içme günâhını işleyen kimse bu suçundan dolayı cennetin bu nimetinden mahrum kalır. Cennete giren bir kimsenin arzû ettiği her şeyin cennette bulunduğu Kur'ân-ı Kerîm'in âyetiyle sâbittir. Durum bu olunca, böyle olan bir kimsenin cennette şarabı hatırlamayacağını söyleyenler olmuştur. Bâzı ilim adamları ise demişler ki, böyleleri, şarabı hatırlasalar bile içme arzûsunu duymayacaklar. Böylece diğer müslümanlardan farklı olarak bu nimetten mahrum kalmış olacaklar, diye bilgi vermiştir.

S i n d î de bu konu ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir : "Bir kavle göre bu hadis, dünyada içki içip tevbe etmeden ölen kimsenin cennete giremeyeceğinden kinâyedir. Çünkü cennete giren kimseler orada cennet şarabını içeceklerdir."

İ b n ü ' l - A r a b î şöyle demiştir : İçki içen kimse ya tevbe etmeden ölür veyâ tevbe ettikten sonra ölür. Eğer tevbe ettikten sonra, yâni içkiyi bırakıp Allah'a yönelerek durumunu düzelttikten sonra ölürse, günâhlardan tevbe eden kimse günah işlememiş gibi olur (İnşâallah). Şâyet içki içmekten dönüş ve tevbe etmeden ölürse, Ehl-i Sünnet mezhebine göre o kimsenin işi Allah'a kalır. Allah dilerse bağışlar, dilerse tazib eder. Eğer tazib ve muahaza ederse, o kimse mü'min olarak öldüğü için ebedi biçimde cehennemde kalmayacak, imanlı olduğundan dolayı netice itibariyle ateşten çıkıp cennete girecektir. Böyle bir kimsenin azâbını ve cezâsını çektikten sonra cennete girince, cennet şarabını içip içmeyeceği meselesi hakkındaki ilmî görüşe gelince, bâzı sahâbilerin ve E h l - i S ü n n e t mezhebi mensubu ilim adamlarının görüşüne göre, cennet şarabı içmeyecektir. Çünkü o kimse, içkiyi cennette içeceğine, acele edip dünyada içmiştir. Böylece bu nimetten mahrum edilecektir. Bu nokta çözüm isteyen bir meseledir. Bence de bu görüş benimsenir, der.

S i n d î bundan sonra şöyle der: İ b n ü ' l - A r a b î'nin işâret ettiği problem ve çözüm bekleyen mesele şudur: Allah Teâlâ;

لَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ = "Nefislerinizin iştiha ettiği (arzûladığı) şeyler cennette sizler için bulunur" buyurmuştur. Sözü edilen kişinin cennet şarabından mahrum bırakılması, bu âyet karşısında nasıl izah edilir?

Bu probleme şöyle cevap verilir: Sözü edilen kişinin cennette şarab içmeyi arzûlamaması mümkündür. Allah o kimseye şarap içme arzûsunu vermeyebilir.

Bence, eğer hadisi yorumlamaya ihtiyaç varsa en uygun yorum şudur: Dünyada içki içip bundan dönüş yapmadan, tevbe etmeden ölürse, cennete ilk girenlerle beraber giremeycektir, yâni buna liyakatı olmayacaktır.

S u y û t i: 'Bence başka bir yorumla da yorumlanabilir. O da âlimlerin işâret ettikleri ve anlattıkları şu durumdur: İçki içip bundan dönüş yapmadan ve tevbe etmeden ölen bir müslümanın imansız ölmesi tehlikesine işârettir. Yâni içki, imansız olarak ölmeye sebeb olabilen günahlardandır. Allah müslümanları korusun. Bu tehlikeden Allah'a sığınırız' diye bilgi vermiştir.

S i n d î son olarak şöyle der: Bence en uygun yorum, böyle bir müslümanın cennette şarab içme iştiha ve arzûsunu duymamasıdır.

(٣) باب مدمن الخمر

3 — İÇKİYE DEVAM EDEN (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٣٧٥ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، قَالَا : ثنا مُحَمَّدُ ابْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْأَصْبَهَانِيِّ ، عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ ؛ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مُدْمِنُ الْخَمْرِ كَعَابِدِ وَثَنٍ » .

في الزوائد : محمد بن سليمان ، ضعفه النسائي وابن عدى . ووثقه ابن حبان . وقال أبو حاتم : يكتب حديثه ولا يحتج به. وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

3375) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İçki içmeye devam eden bir kimse puta tapan kimse gibidir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Süleyman'ı, Nesâî ve İbn-i Adi zayıf saymışlardır. İbn-i Hibbân ise onu kuvvetli saymıştır. Ebû Hâtim de: Onun hadisleri yazılır. Fakat delil olarak gösterilmez, demiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٣٧٦ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ عُتْبَةَ . حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ مَيْسَرَةَ ابْنِ حَلْبَسٍ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مُدْمِنُ خَمْرٍ » .

في الزوائد : إسناده حسن . وسليمان بن عتبة مختلف فيه . وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

3376) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«İçki içmeye devam eden bir kimse cennete girmeyecektir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Râvi Süleymân bin Utbe'nin güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Bu bâbın iki hadisi Zevâid nevindendir. Birinci hadiste içkiye devam eden kimsenin puta tapan kimse gibi olduğu bildirilmiştir. Sindî bu hadisin açıklaması bölümünde şöyle der:

İçkiye devam eden kimsenin puta tapan kişiye benzetilmesi sebebi, Allah Teâlânın; إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ âyetinde içki içmeyi puta tapmakla beraber anlatmasıdır. Diğer bir sebep de şudur: İçki içen ile puta tapan kimseler namaz ibâdetinin kabul olunmaması

husûsunda eşittirler. Çünkü puta tapan bir kimse namaz kılsa bile kıldığı namaz kabul olunmaz.

İkinci hadiste de, içki içmeye devam eden kimsenin cennete girmeyeceği bildirilmektedir. T i r m i z î bu hususta şöyle der: Çünkü içki içmeye devam eden kimsenin kötü âkibetinden korkulur, yâni imânsız ölmesinden korkulur. Böyle bir kimse imânsız öldüğü takdirde içki yüzünden bu hâle girmiş olur ve imânsız öldüğü zaman ebedî olarak cehennemlik olmaya mahkûm olur. Şöyle de izah edilebilir: İçki içmeye devam eden kimse imânlı ölse bile cennete ilk girenlerle beraber giremeyecek. Ancak cezâsını çekmek sûretiyle günahından arındıktan sonra Allah'ın afvı ile cennet'e girebilecektir.

(٤) باب من شرب الخمر لم تقبل له صلاة

4 — İÇKİ İÇEN KİMSENİN HİÇ BİR NAMAZI KABUL OLUNMAZ, BÂBI

٣٣٧٧ — حدّثنا عَبْدُالرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. ثنا الأَوْزَاعِيُّ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ الدَّيْلَمِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَسَكِرَ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا. وَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ. فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ. وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا. فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ. فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ. وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ. فَإِنْ تَابَ تَابَ اللهُ عَلَيْهِ. وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْغَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! وَمَا رَدْغَةُ الْخَبَالِ؟ قَالَ «عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ».

TERCEMESİ

3377) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim içki içip sarhoş olursa, kırk sabah(a kadar) onun hiç bir namazı kabul olunmaz. Ve eğer (bu arada tevbe etmeksizin) ölürse ateşe girer. Eğer tevbe ederse (yâni içki içme işini kesin olarak bırakıp, ettiği günahtan pişmanlık duyarak Allah'a yönelirse) Allah onun tevbesini kabul eder. Şâyet o kişi tevbesini bozup içki içer ve sarhoş olursa, kırk sabah(a kadar) onun hiç bir namazı kabul olunmaz ve ölürse ateşe girer. Şâyet tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Eğer herif tevbesini bozup (tekrar) içki içip sarhoş olursa, kırk sabah onun hiç bir namazı kabul olunmaz. Şâyet ölürse ateşe girer. Eğer tevbe ederse Allah (yine) tevbesini kabul eder. Eğer (o kimse dördüncü defa) dönüş yapıp içki içerse, kıyâmet günü ona redğatü'l-habâl'dan içirmek Allah üzerine bir hak olur.» Sahâbîler:

Yâ Resûlallah! Redğatü'l-Habâl nedir? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ateş (yâni cehennem) halkının(yanması dolayısıyla) vücûdlarından akan (irin gibi) şeyidir» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi Nesâî de kısa olarak rivâyet etmiştir. Ayrıca Tirmizî ve Hâkim bunun benzerini Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, rivâyet ettiği hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

Tuhfe yazarı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın buna benzer hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

"Yâni içki içip tevbe etmeyen bir kimsenin kırk sabah namazı kabul olunmaz. Bunun mânâsı şudur: Böyle bir kimse ayılıp namazlarını usul ve âdâbına, rükün ve şartlarına riâyet ederek kılsa namaz borcunu ödemiş sayılmakla beraber kendisine hiç bir sevab yoktur. Âlimler böyle yorumlamışlardır. Nevevî: Her ibâdetin iki yönü var: Birisi, o ibâdeti yapan kimsenin borcunu ödemiş olması, diğeri de bundan dolayı sevab kazanmasıdır. Bu hadîste namazın kabul olunmaması ifâdesiyle sevâbın kazanılmaması anlamı kasdedilmiştir, der.

Hadiste, içki içenin namazının kabul olunmayacağı bildirilirken bütün ibâdetlerden namazın anılması sebebine gelince Tuhfe yazarı bu hususta da özetle şöyle der:

Namazın anılmasının hikmeti şudur: Çünkü namaz, içkinin haram kılınmasına sebeb olmuştur. Ya da şu hikmettir: Namaz ibâdetlerin anası, en önemlisi olduğu gibi içki de kötülüklerin anasıdır. Bir kavle göre bunun hikmeti şudur: Namaz bedenî ibâdetlerin en faziletlisidir. İçki içenin namazı kabul olunmayınca diğer ibâdetlerin de kabul olunmayacağı anlaşılmış olur.

Hadisin «Kırk sabah, hiç bir namazı kabul olunmaz» ifâdesinden ilk hatıra gelen mânâ, sabah namazıdır. Bu, diğer namazlardan daha faziletlidir. Bundan maksad günlük namaz olabilir. Yâni kırk güne kadar beş vakit namazın hiç biri kabul olunmaz, sevâbı elde edilemez.

Hadiste anılan tevbeden maksad da, sâdece tevbe ettim sözünü söylemek değil, içki içmeyi bırakmak, pişmanlık duymak ve bir daha içmemeye kesin söz ve karar vermektir.

İçki içenin kırk güne kadar namazının kabul olunmaması meselesinde sürenin kırk gün olarak tesbiti ile ilgili Sindî şöyle der: İbnü'l-Kayyım demiş ki, bunun hikmeti şudur: İçilen içki, kırk güne kadar vücûdun organlarında ve damarlarında kalır.

İçki içenin dördüncü kez içkiye dönüş yapması ve tevbesini bozması hâlinde artık tevbesinin kabul olunmayacağı hükmü, zecrî bir tedbir, kuvvetli bir tehdîd mâhiyetindedir. Halbuki tevbe kapısı kapanmadıkça, edilen tevbe kabul olunabilir. Nitekim Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerine göre Ebû Bekir es-Sıddik (Radıyallâhü anh); مَا أَصَرَّ مَنِ اسْتَغْفَرَ وَانْ عَادَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً

«İstiğfar eden kimse günde yetmiş defa tevbesini bozsa bile günahta musir ısrarlı sayılmaz» buyurmuştur.

Bu hüküm şöyle de izah edilebilir: Dördüncü kez içkiye dönüş yapan bir kimse, diğer defalarda dönüş yaptığında olduğu gibi tevbe etmeye muvaffak olamaz.

Hadiste geçen «Redğâ»nın lügat mânâsı kokuşmuş cıvık çamurdur. Habal'ın asıl mânâsı da bozukluktur. Bu; akılda, durum ve dav-

ranışlarda, bedende ve fiillerde olabilir. Hadiste ise Redğatü'l-Habal terkibi ile, cehennem halkının vücûdlarının ateşte yanması dolayısıyla onlardan eriyip akan irin ve benzeri şeyler kasdedilmiştir.

(٥) باب ما يكون منه الخمر

5 — İÇKİNİN YAPILDIĞI MADDELER

٣٣٧٨ — حدثنا زهير بن حرب . ثنا عكرمة بن عمار . ثنا أبو كثير السحيمي عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « الخمر من هاتين الشجرتين : النخلة والعنبة » .

TERCEMESİ

3378) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İçki (çoğunlukla) şu iki ağaçtan yapılır: Hurma ağacı ve üzüm asması.»"

٣٣٧٩ — حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد ، عن يزيد بن أبي حبيب؛ أن خالد بن كثير الهمداني حدثه أن السري بن إسماعيل حدثه أن الشعبي حدثه أنه سمع النعمان بن بشير يقول : قال رسول الله ﷺ « إن من الحنطة خمرا ، ومن الشعير خمرا ، ومن الزبيب خمرا ، ومن التمر خمرا ، ومن العسل خمرا » .

TERCEMESİ

3379) "... Numân bin Beşir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Şüphesiz, içki buğdaydan olur, içki arpadan olur, içki kuru üzümden olur, içki kuru hurmadan olur ve içki baldan olur."

İZAHI

Bu bâbın iki hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir. Birinci hadisi Müslim de rivâyet etmiştir. Numân bin Beşir (Radıyallâhü anh)'ın Ebû Dâvûd tarafından olan rivâyetinde içkinin darıdan da yapıldığı belirtildikten sonra şu ilâve yer alır: وَإِنِّي أَنْهَاكُمْ مِنْ كُلِّ مُسْكِرٍ «ve ben sizi müskir (yâni sarhoşluk veren) her şeyden menederim.»

Hattâbi: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, Numân bin Beşir (Radıyallâhü anh)'ın hadisine muhâlif değildir. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin mânâsı ve maksadı, içkinin çoğunlukla hurma ve üzüm ağaçları mahsullerinden yapıldığını ifâde etmektir. İçki başka maddelerden de yapılmakla beraber, anılan iki ağaçtan yapılan içki daha şiddetli ve etkili olduğu için haramlığının da buna paralel şiddetine parmak basılmıştır. Buna benzer ifâdeler başka konularda da kullanılır. Meselâ doyurucu gıda maddesi ettir. Isıtıcı giysi, yünden mâmul olanıdır, denildiği zaman bunların dışında kalan maddelerin doyurucu veyâ ısıtıcı olmadığı kasdedilmez. Nûmân bin Beşir (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde beş madde anılmıştır. Bundan maksad, anılan maddeler dışında kalan şeylerden içkinin yapılmadığını ifâde etmek değildir. O devirde genellikle içki anılan maddelerden imâl edildiği için onlar anılmıştır. İçki başka maddelerden yapılınca ayni hükme tâbidir, diye bilgi vermiştir.

(٦) باب لعنت الخمر على عشرة أوجه

6 — İÇKİYE ON YÖNDEN LÂNET EDİLMİŞTİR, BÂBI

٣٣٨٠ — حدثنا علي بن محمد، ومحمد بن إسماعيل، قالا: ثنا وكيع. ثنا عبد العزيز ابن عمر بن عبد العزيز، عن عبد الرحمن بن عبد الله الغافقي وأبي طعمة مولاهم: أنهما سمعا ابن عمر يقول: قال رسول الله ﷺ «لعنت الخمر على عشرة أوجه: بعينها، وعاصرها، ومعتصرها، وبائعها، ومبتاعها، وحاملها، والمحمولة إليه، وآكل ثمنها، وشاربها، وساقيها»

TERCEMESİ

3380) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

İçkiye on yönden lânet edilmiştir: İçkinin kendisine, onu imâl edene, imâl etmek isteyene, satıcısına, müşterisine, taşıyanına, taşıttıranına (yâni sipariş edenine), bahasını yiyenine, içenine ve içirenine."

٣٣٨١ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التُّسْتَرِيُّ. ثنا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ شَبِيبٍ؛ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ (أَوْ حَدَّثَنِي أَنَسٌ) قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْخَمْرِ عَشَرَةً: عَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَالْمَعْصُورَةَ لَهُ، وَحَامِلَهَا، وَالْمَحْمُولَةَ لَهُ، وَبَائِعَهَا، وَالْمَبْيُوعَةَ لَهُ، وَسَاقِيَهَا، وَالْمُسْتَقَاةَ لَهُ. حَتَّى عَدَّ عَشَرَةً مِنْ هٰذَا الضَّرْبِ.

TERCEMESİ

3381) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içki husûsunda on kimseyi lânetlemiştir: İmâl eden, imâl etmek isteyen, kendisi için imâl edilen, taşıyan, kendisi için taşınan, satan, satın alan, sunan, kendisine sunulan. Nihâyet bu neviden on kimseyi saydı."

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Ebû Dâvûd** da rivâyet etmiştir. **Enes** (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Tirmizî** de rivâyet etmiştir. Ayrıca **Ahmed**, **İbn-i Hibbân** ve **Hâkim** de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Hadislerde geçen bâzı kelimelerin açıklamasını verelim:

Âsır: Sıkan, demektir. Yâni meselâ, içki imâl edilmek üzere üzümü, veyâ diğer bir maddeyi sıkan kişi demektir. Bu işi ister kendi şahsı için, ister başka kimse için yapsın fark etmez. Mânânın iyi an-

laşılması için bu kelimenin karşılığı olarak, "İmâl eden" tâbirini kullandım.

Mutesır: Sıkmak isteyen demektir. Yâni üzümü veyâ benzeri bir maddeyi içki yapılmak üzere sıkmak isteyen kimse demektir. Bunu da "İmâl etmek isteyen" biçiminde terceme ettim.

Bâyi: Satıcı demektir, **Mübtâ:** Satın alan demektir.

Hâmil: Taşıyıcı demektir. **Mahmul İleyh** de kendisi için taşınan kişi demektir.

Şârib: İçici demektir. **Sâki:** İçkiyi sunan, içmek isteyenlere takdim eden demektir. **Müstekat Leh:** Kendisine sunulan demektir.

Bu hadisler, gerek içkinin imâli, yapımı ve gerekse alım satımı veyâ içilmesi ile ilgilenen kimselerin hepsinin Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından lânetlendiğini ifâde eder. Lânetlemek, lânetlenen kimsenin Allah'ın rahmetinden uzak olmasını dilemektir.

(٧) بَاب التِّجَارَةِ فِى الْخَمْرِ

7 — İÇKİ TİCÂRETİ BÂBI

٣٣٨٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ثنا الْأَعْمَشُ عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتِ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرِّبَا، خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ.

TERCEMESİ

3382) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bakara sûresinin sonundaki fâiz âyetleri (275 - 279) indiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescid-i Nevebiyye'ye) çıktı (ve bu âyetleri halka okuduktan) sonra içki ticâretini haram kıldı."

İZAHI

Bu hadis, **Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd** ve **Nesâî** tarafından da rivâyet edilmiştir.

Nevevî, Müslim'in şerhinde, bu hadisin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:

Kâdı ve başkası şöyle demiştir: İçkinin haramlığı, Mâide sûresindeki âyetlerle bildirilmiştir. O âyetler, fâizin haramlığı hakkındaki âyetlerden uzun bir süre önce inmiştir. Çünkü fâiz âyetleri, son inen âyetlerdir veyâ son inen âyetlerdendir. Durum böyle olunca, içki ticâretinin yasaklanmasının içki içme yasaklığından sonra olması muhtemeldir. Şöyle de olabilir: İçki içmek yasaklandığı zaman bunun ticâreti de yasaklanmış, sonra fâiz yasaklandığı zaman içki ticâretinin yasaklığı tekrar bildirilmiştir. Belki de fâizin yasaklığı âyetleri tebliğ edildiği zaman, içki ticâretinin yasak kılındığını haber almamış olan bâzı kimseler o mecliste hazır bulunduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) içki ticâreti yasaklığını da dile getirmiştir.

Kâdı'nın işâret ettiği içki âyetleri Mâide sûresinin 90 ve 91. âyetleridir. Bu âyetlerin meâli şöyledir:

«Ey imân edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saâdete eresiniz.» (90)

«Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?» (91)

Kâdı'nın işâret ettiği ve bu hadiste sözü edilen fâiz âyetleri ise Bakara sûresinin 275 - 279. âyetleridir. Bu âyetlerin meâli de şöyledir:

«Fâiz yiyenler (kıyâmet günü) ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Zâten alış veriş fâizin mislidir" demelerindendir. Halbuki Allah alış verişi helâl, fâizi haram kıldı. Kime Rabb'inden bir öğüt gelir de fâizcilikten geri durursa, geçmişi kendisinedir, onun işi de Allah'a âittir. Kim fâizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır.» (275)

«Allah fâizi eksiltir, sadakaları da bereketlendirir. Allah, pek nankör hiç bir günahkârı sevmez.» (276)

«İmân edip, yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab'leri katında sevabları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.» (277)

«Ey imân edenler Allah'tan sakının ve mü'minler iseniz fâizden artakalan hesabtan vazgeçin.» (278)

«Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamber'ine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz.» (279)

Meâllerini yukarıya aldığım âyetlerin izahı için tefsir kitablarına başvurulmalıdır.

٣٣٨٣ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: بَلَغَ عُمَرَ أَنَّ سَمُرَةَ بَاعَ خَمْرًا. فَقَالَ: قَاتَلَ اللهُ سَمُرَةَ. أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «لَعَنَ اللهُ الْيَهُودَ. حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ، فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا».

TERCEMESİ

3383) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Semûre (Radıyallâhü anh)'ın bir mikdar içki sattığı haberi Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallâhü anh)'a ulaştı. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh):

Yazıklar olsun Semûre'ye. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu Semûre bilmedi mi?

Allah yahûdilere lânet etsin. Onlara (büyük ve küçük baş hayvanların) iç yağları(nın yenmesi) haram kılındı da onlar bunu eritip sattılar."

İZAHI

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

"İ b n ü'l-C e v z i, K u r t u b i ve başkalarının dediğine göre S e m û r e (Radıyallâhü anh)'ın içki satması meselesi hakkında üç görüş beyân edilmiştir:

1. S e m û r e (Radıyallâhü anh), söz konusu içkiyi E h l - i K i t â b olan gayri müslimlerden cizye denilen vergi yerine teslim almış ve onlara satmıştır. S e m û r e böyle yapmakta bir sakınca olmadığını sanmıştı. İ b n ü ' l - C e v z i bu arada şöyle der: Eğer S e m û r e böyle yapmayıp da onlara: Siz içkinizi satın da bedelini vergi olarak verin, deseydi uygun olurdu, çünkü bu takdirde kendisi haram kılınan bir işleme girişmiş olmazdı, der.

2. H a t t â b i: Muhtemelen S e m û r e (Radıyallâhü anh) gayri müslimlerden vergi olarak aldığı üzüm şirasını, şarap yapan kimselere satmış. Çünkü üzüm şirasına da Hamr denilir. Nasıl ki üzüme, Asîr denilir. Halbuki Asîr, şira demektir. İçki satmanın haramlığı hükmü her tarafa yayıldıktan sonra S e m û r e (Radıyallâhü anh)'ın içki satması düşünülmez, böyle bir şey yapması sanılmaz. O, olsa olsa üzüm şirasını içki imâl edene satmış olabilir, der.

3. Şu ihtimal da vardır: S e m û r e (Radıyallâhü anh), şarabı, şirkeye dönüştürdükten sonra sirke olarak satmıştır. Şarabı sirkeleştirmek, yâni bir müdahale neticesinde sirkeye dönüştürmek onu helâl etmez. Ö m e r (Radıyallâhü anh) bu görüşte idi. İlim ehlinin çoğunluğu da bu görüştedir. S e m û r e (Radıyallâhü anh) ise bunun câiz olduğu kanısında olmuş olabilir. Nitekim bâzı ilim adamları bu görüştedir. Yâni şarap kendiliğinden sirkeye dönüştüğü zaman helâl olduğu gibi bir müdahale neticesinde sirkeye dönüştürülmesi hâlinde de helâl olur.

K u r t u b i ve İ b n ü ' l - C e v z i yukardaki görüşlerden birincisine taraftar olmuşlardır.

Hadîste yahûdilere büyük baş ve küçük baş hayvanların iç yağlarının haram kılındığı hükmüne işâret edilmektedir. Bu hüküm E n ' â m sûresinin 146. âyetiyle sâbittir. Yahûdiler; kendilerine hayvanın iç yağlarını yemeleri haram kılınınca bunun hilesine kaçarak yağları eritip satma yolunu tutmuşlar ve bu hileye başvurmaları nedeniyle lânetlenmişlerdir. Bir müslümanın içmesi haram olan içkiyi satması da böyledir.

Hz. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın; قَاتَلَ اللهُ سَمُرَةَ sözü S e - m û r e (Radıyallâhü anh)'a bir bedduâ veyâ lânetleme anlamında değil, bir öfke ifâdesidir. Araplar bu sözü öfke anlamında kullanırlar.

HADİSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER

1. Hatâlı hareket eden müslümanları yermek ve onlara kızmak meşrûdur.

2. Haram olan bir şeyi hileli yollarla helâl etmeye çalışmak bâtıl ve geçersizdir, yasaktır.

3. İçki satışı kesinlikle haramdır. İ b n ü ' l - M ü n z i r ve başkası bu hususta icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.

4. Haram olan bir şeyin bedeli ve karşılığı da haramdır.
5. Müslümanın gayrimüslim kimseye içki satması haramdır.
6. Birbirine benzeyen meseleler arasında mukayese yapmak câizdir.

El-Fetih'ten yapılan nakil burada bitti.
Bu hadisin bir benzeri müellifimizin Ticâret kitâbının 11. bâbında 2167. numarada geçmiştir. Orada da gerekli bilgi verilmiştir.

(٨) باب الخمر يسمونها بغير اسمها

8— İÇKİYE BAŞKA ADLAR TAKACAKLAR, BÂBI

٣٣٨٤ – حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُّوسِ . ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا تَذْهَبُ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامُ حَتَّى تَشْرَبَ فِيهَا طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ . يُسَمُّونَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا» .

في الزوائد : في إسناده عبد السلام بن عبد القدوس ، قال في تقريب التهذيب : ضعيف .

T E R C E M E S İ

3384) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Benim ümmetimden bir zümre içkiye adından başka ad takarak içinde içmedikçe geceler ve gündüzler gidip tükenmeyecek (yâni dünyanın sonu gelmeyecek) tir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdüsselâm bin Abdilkuddûs bulunur. Takribü't-Tehzib'te yazar bu râvinin zayıf olduğunu söylemiştir.

٣٣٨٥ – حدثنا الحسين بن أبي السري . ثنا عبد الله . ثنا سعد بن أوس العبسي عن بلال بن يحيى العبسي، عن أبي بكر بن حفص، عن ابن محيريز، عن ثابت بن السمط، عن عبادة بن الصامت ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « يشرب ناس من أمتي الخمر، باسم يسمونها إياه » .

TERCEMESİ

3385) "... Ubâde bin es-Sâmıt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Benim ümmetimden bir grup içkiye başka bir isim takarak onu içeceklerdir.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadisi N e s â î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Bu hadislerden maksad, bâzı müslümanların içkinin haramlık hükmünü değiştirmek için adını değiştirmelerini haber vermektir. Halbuki içkinin isminin değiştirilmesi hükmünü değiştirmez. Yâni ona ne isim takılırsa takılsın mutlaka haramdır.

(٩) باب كل مسكر حرام

9 — MÜSKİR (YÂNİ SARHOŞLUK VEREN) HER ŞEY HARAMDIR, BÂBI

٣٣٨٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن أبي سلمة عن عائشة، تبلغ به النبي ﷺ، قال « كل شراب أسكر فهو حرام » .

TERCEMESİ

3386) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sarhoşluk veren her içilen şey, haramdır.»"

٣٣٨٧ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ الْحَارِثِ الذِّمَارِيُّ، سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ».

TERCEMESİ

3387) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sarhoşluk veren her şey haramdır.»"

٣٣٨٨ — حدّثنا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى. ثنا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ هَانِئٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ».

قَالَ ابْنُ مَاجَةَ: هٰذَا حَدِيثُ الْمِصْرِيِّينَ.

في الزوائد: إسناده صحيح. رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3388) "... İbn-i Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sarhoşluk veren her şey haramdır.»"
İbn-i Mâceh demiştir ki: Bu, Mısırlıların hadisidir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh, râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

٣٣٨٩ – حدثنا علي بن ميمون الرقي . ثنا خالد بن حيان عن سليمان بن عبد الله ابن الزبرقان ، عن يعلى بن شداد بن أوس ، سمعت معاوية يقول : سمعت رسول الله ﷺ يقول : «كل مسكر حرام على كل مؤمن».

وهذا حديث الرقيين .

TERCEMESİ

3389) "... Muâviye *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Sarhoşluk veren her şey, her mü'min'e haramdır.»
Bu da, rakkililerin hadisidir."

٣٣٩٠ – حدثنا سهل . ثنا يزيد بن هارون عن محمد بن عمرو بن علقمة ، عن أبي سلمة ، عن ابن عمر ؛ قال: قال رسول الله ﷺ «كل مسكر خمر . وكل خمر حرام».

TERCEMESİ

3390) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sarhoşluk veren her şey hamr'dır (yâni dinen yasaklanan içkidir) ve hamr'ın her çeşidi haramdır.»"

٣٣٩١ – حدثنا محمد بن بشار . ثنا أبو داود ثنا شعبة عن سعيد بن أبي بردة ، عن أبيه ، عن أبي موسى ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «كل مسكر حرام» .

TERCEMESİ

3391) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sarhoşluk veren her şey haramdır.»"

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. A h m e d de rivâyet etmiştir.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın iki senedle rivâyet edilen 3387 ve 3390 nolu hadisi de Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

İ b n - i M e s' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin Zevâid nevinden olduğuna dâir kayıt olmamakla beraber başkaca kim tarafından rivâyet edildiğine bakılmalıdır.

E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, sarhoşluk veren her nevî içkinin haramlığına kesinlikle delâlet ederler. Bundan sonra gelen bâbta rivâyet olunan hadislerde belirtildiği gibi çoğu sarhoşluk verenin damlası da haramdır.

Bilindiği gibi bâzı kimseler: Kur'ân-ı Kerîm'de içilmesi yasaklanan içki, üzüm şarabıdır. Çünkü Hamr, üzüm şarabıdır, derler. Bu iddiânın nasıl yersiz olduğu bu sahih hadislerden rahatlıkla anlaşılır. Özellikle M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â î tarafından da rivâyet edilen İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın 3390 nolu hadisi, sarhoşluk veren her şeyin dîn ıstılahında Hamr olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Buna benzer başka hadisler de vardır. Onları burada zikretmeye gerek görmüyorum.

Azı veyâ çoğu sarhoşluk veren bütün içkilerin bir damlasını bile içmenin haramlığı husûsunda İslâm âlimleri ittifak hâlindedir.

Sarhoşluk, aklın karışması ve konuşmanın düzensiz olması biçiminde târif edilebilir. Bâzılarına göre sarhoşluk alâmeti kişinin dengesiz yürümesidir. E b û Y û s u f, M u h a m m e d ve Ş â f i î'ye göre ise kişinin konuşmasının anormal olması sarhoşluk demektir.

Mayi, yâni sıvı olmayan bir maddenin çoğu sarhoşluk verdiği takdirde bunun az bir mikdarını, yâni sarhoşluk vermeyecek bir mikda-

rını yemeye gelince, eğer keyif için alınırsa haramdır. Fakat tedâvi için alınır ve sarhoşluk veyâ buna benzer bir durum meydana getirmezse bunda bir sakınca yoktur. Nitekim bugün tedâvide kullanılan bâzı ilâçlarda az mikdarda uyuşturucu maddeler bulunur.

Bu konuda geniş bilgi almak isteyenler E b û D â v û d ' un süneninin şerhi Avnü'l-Mabûd şerhinin "El-Eşribe" kitâbının beşinci bâbına mürâcaat edebilirler.

(١٠) باب ما أسكر كثيره فقليله حرام

10 — ÇOĞU SARHOŞLUK VEREN ŞEYİN AZI DA HARAMDIR, BÂBI

٣٣٩٢ – حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي. ثنا أبو يحيى. ثنا زكريا بن منظور عن أبي حازم، عن عبد الله بن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «كل مسكر حرام. وما أسكر كثيره، فقليله حرام».

في الزوائد: في إسناده زكريا بن منظور، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3392) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Sarhoşluk veren her şey haramdır ve çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Zekeriyya bin Manzur bulunur. Bu râvi zayıftır.

٣٣٩٣ – حدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم. ثنا أنس بن عياض. حدثني داود ابن بكر عن محمد بن المنكدر، عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ قال «ما أسكر كثيره، فقليله حرام».

TERCEMESİ

3393) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"

٣٣٩٤ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. ثنا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ. ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ، فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» .

TERCEMESİ

3394) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"

İZAHI

Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Zevâid nevinden olup Ahmed ve Dârekutnî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Bu bâbın son hadîsi ise Nesâî ve Ahmed tarafından da rivâyet olunmuştur.

Bu bâbın hadislerinden çıkan hüküm şudur: Sıvı veyâ katı her hangi bir maddenin bol mikdarı yendiği veyâ içildiği zaman sarhoşluk hâli oluyor ise, o maddenin en az mikdarını yemek veyâ içmek de haramdır. Yâni sarhoşluk vermeyen azıcık bir mikdarını almak da haramdır. Âlimlerin Cumhûru, bu hadisler ile benzeri hadîsleri tutarak böyle hükmetmişlerdir. Sindî'nin dediği gibi Hanefî âlimlerinin mûtemed, yâni kuvvetli görüşleri de böyledir. Sarhoşluk durumunun meydana gelmesine sebep olan yudumun haram olup

bundan önceki yudumların haram olmadığı yolunda söylenen söylenti, konuyu tahkik eden âlimlerce reddedilmiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı, E b û D â v û d ' un süneninin "Müskir (yâni sarhoşluk veren)den nehiy" bâbında İ b n ü ' l -M ü n z i r ' in şöyle söylediğini nakleder:

İslâm ümmeti şu noktada ittifak etmiştir: Şarabın bir damlasını bile içen bir kimseye had cezâsı tatbik edilir. Kezâ İslâm ümmetinin Cumhûru şunda da ittifak hâlindedir: Üzüm şarabı dışında kalan herhangi bir içkinin çoğu sarhoşluk verirse, bunun çoğu haram olduğu gibi azı da haramdır ve had cezâsının uygulanmasını gerektirir.

(١١) باب النهي عن الخليطين

11 — HALÎTLAR (YÂNİ ÜZÜM VE HURMA KARIŞIMININ ŞIRASIN)IN YASAKLIĞI BÂBI

Halîtayn ve Halîtân Halît'in tesniyesidir. Halît: A r a p dilinde karışım mânâsınadır. Burada ise üzüm ve hurmanın bir kaba konulup sulandırılması sûretiyle elde edilen şıra mânâsı kasdedilmiştir. Bu karışım bu şekilde olduğu gibi, hurma ile hurma koruğu veyâ kuru hurma ile yaş hurma ya da bunlardan herhangi birisinin kuru üzüm ile beraber sulandırılıp elde edilen şıra şeklinde de olabilir.

En-Nihâye'de ise Halît şu şekilde târif edilmiştir: Kuru üzüm şırası ile hurma şırası karıştırıldıktan sonra çok az kaynatılır. Bu şekilde elde edilen meşrûbata Halît denilir.

Bundan sonra gelen bâbta rivâyet edilen hadislerde, içilmesi helâl olan üzüm veyâ hurma şırasının nasıl hazırlandığı belirtilmektedir. Oraya bakılabilir.

٣٣٩٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ التَّمْرُ وَالزَّبِيبُ جَمِيعًا. وَنَهَى أَنْ يُنْبَذَ الْبُسْرُ وَالرُّطَبُ جَمِيعًا.

قَالَ اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ : حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ الْمَكِّيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ .

TERCEMESİ

3395) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurma ile kuru üzümün karıştırılarak sulandırılması sûretiyle şıra yapmayı yasaklamış ve hurma koruğu ile yaş hurmanın karıştırılarak sulandırılması sûretiyle şıra yapmayı yasaklamıştır.

El-Leys bin Sa'd da Atâ bin Ebî Rabâh aracılığıyla Câbir bin Abdillah'dan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadisinin mislini rivâyet etmiştir."

٣٣٩٦ – حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْيَمَانِيُّ . ثنا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَنْبِذُوا التَّمْرَ وَالْبُسْرَ جَمِيعًا . وَانْبِذُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَتِهِ » .

TERCEMESİ

3396) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hurma ile hurma koruğunu karıştırarak sulandırmak sûretiyle şıra yapmayınız. Bunların her birini yalnızca sulandırıp şıra yapınız.»"

٣٣٩٧ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَجْمَعُوا بَيْنَ الرُّطَبِ وَالزَّهْوِ ، وَلَا بَيْنَ الزَّبِيبِ وَالتَّمْرِ وَانْبِذُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَتِهِ » .

TERCEMESİ

3397) "... Ebû Katâde (Hâris) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şu buyruğu işitmiştir:

«Hurma ile hurma koruğunu bir arada birleştirmeyiniz, kuru üzüm ile kuru hurmayı da bir arada birleştirmeyiniz. (Yâni birarada sulandırmak sûretiyle şıra yapmayınız.) Bunların her birini yalnızca sulandırıp şırasını yapınız.»"

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de bunun benzerini rivâyet etmiştir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir.

Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Temr: Kuru hurmadır. **Zebîb:** Kuru üzümdür. **Rütab:** Olgunlaşan tâze hurmadır. **Büsr:** Hurma koruğudur. **Zehv:** Olgunlaşmamış, fakat alacalanmış hurma koruğudur.

Bu hadisler bunlardan ikisini bir kaba koyup sulandırmak sûretiyle şıra yapmanın yasaklığına delâlet eder.

Nevevi, bu hadisler; kuru hurma ile kuru üzümü veyâ kuru hurma ile yaş hurmayı, ya da kuru hurma ile hurma koruğunu veyâ yaş hurma ile hurma koruğunu ya da bunlardan herhangi birisini diğerine karıştırarak sulandırmak sûretiyle şırasını yapıp içmenin yasak kılındığına delâlet eder. Bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler demişler ki, bunun mekruh kılınması sebebi; iki maddenin karışımı olması yüzünden çabuk tahammur etmesidir. Yâni sarhoşluk verecek duruma çabuk dönüşmesidir. Böyle bir şıra henüz tadı değiş-

memiş iken sarhoşluk verebilir. Böyle bir şırayı içen kimse bunun sarhoşluk vermediğini zanneder. Oysa sarhoşluk verecek duruma gelmiş olabilir.

Bizim mezhebimiz ve Cumhûrun mezhebi; bu yasağın tenzihen mekruhluk anlamında olmasıdır. Yukarda anılan iki maddenin karışımının şırası, sarhoşluk verecek duruma geçmedikçe, içilmesi haram değildir. Âlimlerin Cumhûrunun görüşü böyledir. Mâlikiler'in bâzısına göre böyle bir şırayı içmek haramdır. Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a göre ise, anılan iki maddenin karışımından yapılan şırayı içmek câizdir, mekruhluğu da yoktur. Çünkü anılan maddelerden her birinden yapılan şırayı içmek câizdir. Bunu bir başka şıraya karıştırmak da câizdir. Fakat Cumhûr, Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'un bu görüşünü reddetmiştir. Çünkü sahîh ve apaçık olan bu hadisler böyle bir şırayı içmeyi yasaklamıştır. Bu yasak haramlık mânâsını değil ise, en az mekruhluk mânâsını ifâde eder.

Hadislerde anılan maddelerden iki veyâ daha fazlasını karıştırıp yoğurmak sûretiyle veyâ başka türlü işleyip tatlı veyâ yemek yapmak ise câizdir. Bunda bir mekruhluk yoktur, der.

Aynü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Hattâbî, anılan iki maddenin karıştırılarak sulandırılmak sûretiyle yapılan şırayı içmenin bâzı ilim adamlarına göre haram olduğunu ifâde ederek: Böyle hükmeden ilim adamları bu konuda rivâyet edilen hadîslerin zâhirini tutmuşlardır. Onlara göre böyle bir şıra sarhoşluk vermese bile haramdır. Atâ ve Tâvûs böyle hükmedenlerdendir. Mâlik, Ahmed bin Hanbel, İshâk ve hadisçilerin hepsi böyle hükmetmişlerdir. Şâfiî mezhebi âlimlerinin ekserisi de bu görüştedir. Anılan âlimlere göre, böyle bir şırayı içen kimse hadîslerle yasaklanmış bir şırayı içmekle günah işlemiş olur. Şâyet şıra müskir hâle gelmiş ise iki yönden günah işlemiş olur. Çünkü hem karışık bir şıra içmiş olur ve hem de müskir bir içki içmiş sayılır.

Hülâsa, yukarda beyân edilen görüşlerden ve bilgiden elde edilen sonuç şudur: Anılan maddelerden şıra yapılması istendiği zaman yalnız bir maddeden yapılmalıdır. İki maddeden bir arada yapılmamalıdır. En sağlıklı ve takvâya en uygun olanı budur.

(١٢) باب صفة النبيذ وشربه

12 — NEBİZ (ŞIRAN) IN YAPILIŞI VE İÇİLMESİ BÂBI

Nebîz kelimesi Avnü'l-Mabûd yazarı tarafından şöyle târif edilmiştir:

Nebîz: İçine bir mikdar kuru hurma atılarak tatlı hâle getirilen sudur.

İ b n ü 'l - E s î r, en-Nihâye'de Nebîz'in: Kuru hurma, kuru üzüm, bal, buğday, arpa ve benzeri maddelerden yapılan şerbetler olduğunu söylemiştir. Hurma veyâ üzümden bir mikdar bir kaba konulup üzerine bir mikdar su konulur ve böylece şerbet yapılır.

٣٣٩٨ – حدثنا عثمان بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية ح وحدثنا محمد بن عبد الملك ابن أبي الشوارب. ثنا عبد الواحد بن زياد، قالا: ثنا عاصم الأحول. حدثتنا بنانة بنت يزيد العبشمية عن عائشة؛ قالت: كنا ننبذ لرسول الله ﷺ في سقاء. فنأخذ قبضة من تمر، أو قبضة من زبيب، فنطرحها فيه. ثم نصب عليه الماء، فننبذه غدوة فيشربه عشية. وننبذه عشية فيشربه غدوة.

وقال أبو معاوية: نهارا فيشربه ليلا. أو ليلا فيشربه نهارا.

T E R C E M E S İ

3398) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tulumda Nebîz (yâni şıra) yapardık (Şöyle ki) : Kuru hurmadan bir avuç veyâ kuru üzümden bir avuç alıp bir tuluma atardık. Sonra üzerine su dökerdik. Böylece sabahleyin şıra hazırlardık, onu akşamleyin içerdi ve akşamleyin şıra hazırlârdık, bunu da sabahleyin içerdi.

Ebû Muâviye kendi rivâyetinde: "(Şırayı) gündüz hazırlardık, gece içerdi veyâ gece hazırlardık, gündüz içerdi" demiştir."

٣٣٩٩ – حدثنا أبو كريب عن إسماعيل بن صبيح، عن أبي إسرائيل، عن أبي عمر البهراني، عن ابن عباس؛ قال: كان ينبذ لرسول الله ﷺ. فيشربه يومه ذلك، والغد، واليوم الثالث. فإن بقي منه شيء أهراقه، أو أمر به فأهريق.

T E R C E M E S İ

3399) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şıra yapılırdı. O, yapılan şırayı yapıldığı gün, ertesi gün ve üçüncü gün içerdi. Sonra şıradan bir şey kalırsa döker veyâ O'nun emri ile dökülürdü."

٣٤٠٠ – حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب. ثنا أبو عوانة عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ قال: كان ينبذ لرسول الله ﷺ في تور من حجارة.

T E R C E M E S İ

3400) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için taştan (mâmul) tevr (denilen) kabta şıra yapılırdı."

İ Z A H I

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi **M ü s l i m** ve **E b û D â v û d** tarafından da rivâyet edilmiştir. **İ b n - i A b b â s** (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini **M ü s l i m**, **E b û D â v û d** ve **N e s â î** de rivâyet etmişlerdir. **C â b i r** (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de **İ b n - i A b b â s**'ın hadisini rivâyet eden bu üç zât tarafından rivâyet edilmiştir.

Sıkâ: Su kabı mânâsınadır. Ancak bâzı rivâyetler burada bu kelime ile tulum mânâsının kasdedildiğine delâlet der.

Tevr: Bakır veyâ taştan yapılan kab mânâsmadır. Burada taştan mâmul kab anlamında kullanıldığı hadisin metninden anlaşılır.

Ğudve: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar olan zaman mânâsını ifâde eder.

Aşiyye: Öğle zamanı ile güneşin batması arasında geçen süre mânâsmadır. Tercemede bu kelimeleri sabahleyin ve akşamleyin biçiminde ifâde ettim.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini İ b n - i M â c e h, O s m a n b i n E b î Ş e y b e aracılığıyla E b û M û a v i y e'-den, ayrıca M u h a m m e d b i n A b d i l m e l i k aracılığıyla A b d u l v â h i d b i n Z i y â d'dan rivâyet etmiştir. Ğudve ve Aşiyye ifâdeleri A b d ü l v a h i d'in rivâyetinde bulunur. E b û M u â v i y e'nin rivâyetinde ise bu kelimeler yerine Nahâr (yâni gündüz) ve Leyl (yâni gece) kelimeleri bulunur. İ b n - i M â c e h, hadîsin sonunda bu duruma işâret eder.

Bu hadîste Â i ş e (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için şıranın nasıl hazırlandığını açıklar. Ve sabahleyin hazırlanan şıranın akşamleyin içildiğini, akşam hazırlanan şıranın sabahleyin içildiğini, başka bir tâbirle, gündüz hazırlanan şıranın geceleyin içildiğini ve gece hazırlanan şıranın gündüz içildiğini ifâde eder.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şırayı, hazırlandığı gün, ertesi gün ve üçüncü gün içtiği anlaşılır.

Bu iki hadîs arasında ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü şıranın, hazırlandığı gün içilmesi, daha sonra içilmediğini ifâde etmez.

Bâzıları şöyle demişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde belirtilen durum sıcak mevsime âit olabilir. Çünkü sıcak günlerde şıranın ikinci gün bozulmasından korkulur. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisindeki durum ise, sıcak olmayan zamanlara âit olabilir. Yâni şıranın üç güne kadar bozulması endişesi olmayan zamanlara âit olabilir.

Bir kavle göre 'Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın söz konusu ettiği şıra bir günde bitirilen az şıra, İ b n - i A b b â s (Radıyal-

lâhü anhümâ)'nın konu ettiği şıra ise çokça yapılan şıra hakkındadır, diye yorum yapılabilir.

Bu hadîsler, şıra yapmanın ve içilmesinin câizliğine delâlet eder. Yapılan şıra tatlı kalıp bozulmadıkça ve kabarmadıkça içilir. N e v e v i'nin ifâde ettiği gibi bu hususta tüm müslümanların icmâ'ı vardır.

(١٣) باب النهي عن نبيذ الأوعية

13 — BÂZI KABLARDA KURULAN ŞIRANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٤٠١ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو . وَثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُنْبَذَ فِي النَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ وَالدُّبَّاءِ وَالْحَنْتَمَةِ . وَقَالَ « كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجال ثقات . وأصل هذا الحديث في الصحيحين سوى قوله « كل مسكر حرام » .

TERCEMESİ

3401) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nakîr, müzeffet, dübbâ ve hanteme (denilen kablar)da şıra yapılmasını yasakladı ve: «Sarhoşluk veren her şey haramdır» buyurdu.' '

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır. Bu hadisin aslı; كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ = «Sarhoşluk veren her şey haramdır» cümlesi hâriç, Buhârî ve Müslim'de vardır.

٣٤٠٢ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُنْبَذَ فِي الْمُزَفَّتِ وَالْقَرْعِ .

TERCEMESİ

3402) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **müzeffet ve kar' (denilen kablar) da şıra yapılmasını yasaklamıştır."**

٣٤٠٣ – حدثنا نصر بن علي. نا أبي عن المثنى بن سعيد، عن أبي المتوكل، عن أبي سعيد الخدري؛ قال: نهى رسول الله ﷺ عن الشرب في الحنتم والدباء والنقير.

TERCEMESİ

3403) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hantem, dubbâ ve nakîr (denilen kablar) da bulundurulan (şıra ve diğer meşrûbat) ı içmeyi yasaklamıştır."**

٣٤٠٤ – حدثنا أبو بكر، والعباس بن عبد العظيم العنبري، قالا. نا شبابة عن شعبة، عن بكير بن عطاء، عن عبد الرحمن بن يعمر قال: نهى رسول الله ﷺ عن الدباء والحنتم.

TERCEMESİ

3404) "... Abdurrahman bin Ya'mer *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **dubbâ ve hantem (denilen kablar) ı yasaklamıştır."**

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi **Buhârî** ile **Müslim** tarafından rivâyet edildiği gibi **Ebû Dâvûd, Nesâî** ve **Ahmed** tarafından da

rivâyet edilmiştir. Ancak; كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ = «Müskir, yâni sarhoşluk veren her şey haramdır» cümlesi B u h â r i ve M ü s l i m'de yoktur.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Nakir: İçi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kabtır.

Müzeffet: Ziftlenmiş kab demektir. Kara sakızla sıvanmış testi gibi:

Dübbâ: Kuru kabaktan yapılan kabtır. Kar' da ayni mânâyı ifâde eder.

Hanteme: Yeşil küp ve testi demektir. Bir görüşe göre her nevî küp ve testiye Hanteme denir. Diğer bir kavle göre Hanteme, içi zift ile sıvanmış bir nevi küpler ve testilerdir ki, içki bunlarla M e d i n e - i M ü n e v v e r e'ye taşıttırılıyordu.

Bu bâbtaki hadisler, bu kablarda şıra kurmanın yasaklığına delâlet eder. Yasağın hikmeti şudur: Anılan kablar İslâmiyet'in ilk zamanlarında şarap için kullanılırdı. Kabların içtiği şarabı şıraya kusması ile şıranın pislenmesi muhtemel olduğu gibi bu nevi kablara konulan şıra kısa sürede bozulup müskir hâle gelebilir. Sâhibi de farkına varmadan içebilir.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t â b î anılan kabların yasak kılınması hikmetini yukarda belirttiğim gibi açıkladıktan sonra özetle şu bilgiyi verir:

Âlimler anılan kablarda şıra kurma hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir: İlim ehlinin büyük çoğunluğuna göre bu hadislerle konulan yasak, İslâmiyet'in ilk günlerine mahsustur. Bu hüküm daha sonra B ü r e y d e e l - E s l e m i (Radıyallâhü anh)'ın (3405 nolu) hadisi ile iptal edilmiştir. En kuvvetli ve sağlıklı görüş budur. (E b û H a n î f e, Ş â f i i ve âlimlerin Cumhûru bu görüştedir.)

Bâzı ilim adamları ise, bu hadislerle konulan yasaklama hükmü devam eder ve bu nevi kablarda şıra kurmak mekruhtur, derler. M â l i k, A h m e d ve İ s h â k bu görüşte olanlardandır. İ b n - i Ö m e r ile İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhüm)'den de bu görüş rivâyet olunmuştur.

(١٤) باب ما رخص فيه من ذلك

14 — ANILAN KABLARDA ŞIRA YAPMAYA İZİN VERİLDİĞİNE DÂİR HADÎSLER BÂBI

٣٤٠٥ – حدثنا عبد الحميد بن بيان الواسطي. ثنا إسحاق بن يوسف عن شريك، عن سماك، عن القاسم بن مخيمرة، عن ابن بريدة، عن أبيه، عن النبي ﷺ قال «كنت نهيتكم عن الأوعية. فانتبذوا فيه. واجتنبوا كل مسكر».

TERCEMESİ

3405) "... İbn-i Büreyde'nin babası (Büreyde el-Eslemî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Ben sizi bâzı kablar(da şıra yapmak)dan men etmiştim. Bundan sonra o nevî kablarda şıra yapınız (yâni yapabilirsiniz) ve sarhoşluk veren her şeyden sakınınız.»"

٣٤٠٦ – حدثنا يونس بن عبد الأعلى. ثنا عبد الله بن وهب. أنبأنا ابن جريج عن أيوب بن هانئ، عن مسروق بن الأجدع، عن ابن مسعود؛ أن رسول الله ﷺ قال « إني كنت نهيتكم عن نبيذ الأوعية. ألا وإن وعاء لا يحرم شيئا. كل مسكر حرام».

في الزوائد : إسناده حسن.

TERCEMESİ

3406) "... İbn-i Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Ben sizi bâzı kabların şırasından menetmiştim. Bilmiş olunuz ki hiç bir kap, hiç bir şeyi haram etmez. Sarhoşluk veren her şey haramdır.»"

Not : Bunun senedinin hasen olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

İ Z A H I

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini M ü s l i m, T i r-m i z i ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d da bunun benzerini rivâyet etmiştir. İ b n-i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid nevindendir.

Bu hadisler, bundan önceki bâbta rivâyet edilen hadislerdeki hükmün iptal edildiğine delâlet eder. Yâni her nevi kabta şıra kurmak ve bulundurmak câizdir. Ancak sarhoşluk veren her şey haramdır.

N e v e v i : İslâmiyet'in ilk zamanlarında Hantem, Dübbâ, Nakîr ve Müzeffet denilen kablarda şıra kurmak yasaktı. (Bu kabların açıklanması bundan önceki bâbta geçti) Çünkü şıranın bu nevi kablarda bozulup müskir hâle dönüşmesinden korkuluyordu. Çünkü bu nevi kaplar şıranın çabukça bozulup müskir hale dönüşmesine müsaitti. Sâhibi icâbında bilmeden şıra zannıyla içebilirdi. Kezâ şıranın müskir hâle dönüşmesi; helâl olan bir malın haram hâle gelmesine ve dökülmesine yol açardı. Sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı hükmü de yeni konulmuştu. Sonra bu hükmün üzerine uzun bir zamanın geçmesi, sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı haberinin her tarafa yayılması ve bu hükmün müslümanların gönüllerinde iyice yerleşmesi sonucunda, şıranın bâzı kablarda yapılması yasağı kaldırıldı ve şıranın her nevi kablarda kurulmasına izin verildi. Yeter ki içilen şey sarhoşluk veren cinsten olmasın.

Bir önceki bâbta rivâyet edilen hadislerle konulan yasağın bu bâbta rivâyet olunan B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ile kaldırıldığını orada beyân etmiştim. Cumhûrun görüşü böyledir. Nitekim H a t t â b i : Anılan hadislerin hükmünün bu hadisle kaldırıldığı görüşü en sağlıklı görüştür, demiştir.

(١٥) بَابُ نَبِيذِ الْجَرِّ

15 — TOPRAKTAN YAPILAN KÜP VE TESTİLERDEKİ ŞIRA BÂBI

Cerr ve Cirâr : Cerre'nin çoğuludur. **Cerre :** Topraktan yapılan küp, testi ve benzeri kab mânâsınadır. Çünkü M ü s l i m 'in rivâyet ettiği bir hadiste S a i d b i n C ü b e y r, Cerr'in ne ol-

duğunu İ b n - i A b b â s ' a sormuş ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ) : 'Balçıktan yapılan her nevi kabtır' diye cevab vermiştir. N e v e v î de: Topraktan yapılan her nevi küp ve testilerin Cerr sayıldığı, İ b n - i A b b â s ' ın bu sözünden açıkça anlaşılır, demiştir.

En-Nihâye'de de: 'Balçıktan yapılan küp ve testilerdeki şıranın yasaklığına dâir hadislerdeki hüküm, yağlanmış olan küp ve testilere mahsustur. Çünkü yağlanmış veyâ ziftle sıvanmış olan bu nevi kablara konulan şıra çabukça sertleşip sarhoşluk verecek hâle gelir, diye bilgi verilmiştir. Esâsen, sarhoşluk verecek hâle dönüşmedikçe gerek bu nevi küp ve testilerde gerekse diğer kablarda kurulan şıranın helâl olduğu bundan önceki bâbta rivâyet edilen B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ile sâbit olmuştur. Bu itibarla ölçü şıranın tatlılığını muhâfaza edip etmemesi, başka bir deyimle bozulup bozulmamasıdır.

٣٤٠٧ – حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَتْنِي رُمَيْثَةُ عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : أَتَعْجِزُ إِحْدَاكُنَّ أَنْ تَتَّخِذَ ، كُلَّ عَامٍ ، مِنْ جِلْدِ أُضْحِيَّتِهَا سِقَاءً ؟ ثُمَّ قَالَتْ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُنْبَذَ فِي الْجَرِّ ، وَفِي كَذَا ، وَفِي كَذَا . إِلَّا الْخَلَّ .

في الزوائد إسناده حسن ، من أجل سويد ، فإنه مختلف فيه .

TERCEMESİ

3407) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Yâ Rümeyse!) Siz kadınlardan her hangi birisi her yıl Kurban bayramında kestirdiği kurbanının derisini tulum yapmaktan âciz mi?

Âişe sözüne devamla şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cerler (yâni balçıktan yapılan küp ve testiler)de, şöyle ve şöyle kablarda şıra yapmayı yasakladı. Ancak sirkenin bu nevi kablarda kurulmasını yasaklamadı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki râvi Süveyd'in güvenilirliği konusunda ihtilâf bulunduğu için sened hasen sayılmıştır.

٣٤٠٨ – حدّثنا إسحاق بن موسى الخطمي . ثنا الوليد بن مسلم . ثنا الأوزاعي . عن يحيى بن أبي كثير ، عن أبي سلمة ، عن أبي هريرة ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ أن ينبذ في الجرار .

TERCEMESİ

3408) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cerlerde (yâni balçıktan yapılma küp ve testilerde) şıra kurulmasını yasaklamıştır."

٣٤٠٩ – حدّثنا مجاهد بن موسى . ثنا الوليد عن صدقة أبي معاوية ، عن زيد ابن واقد ، عن خالد بن عبد الله ، عن أبي هريرة ؛ قال : أتي النبي ﷺ بنبيذ جر ينش فقال « اضرب بهذا الحائط . فإن هذا شراب من لا يؤمن بالله واليوم الآخر » .

TERCEMESİ

3409) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir cer (yâni topraktan mâmul küp - testi) şırası getirildi. Şıra kabarıp kaynıyordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana):

«Bunu bahçeye dök. Çünkü bu, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan kimsenin içkisidir» buyurdu."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), şıra için deriden mâmul tulumun uygun olduğunu belirtmiştir. Çünkü 3398 nolu hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için tuluma bir avuç kuru hurma veyâ bir avuç kuru üzüm atıp üstüne su koymak sûretiyle şıra yaptığını ifâde etmiştir. Tulu-

mun bu iş için tercih edilmesi sebebi şudur : Tulum incedir. İçine şıra konulup ağzı güzelce bağlandıktan sonra şıra 2 - 3 güne kadar tatlılığını muhâfaza eder ve bozulmaz. Sonra bozulduğu takdirde kabarıp kaynaması sonucunda tulum patlar ve böylece şıranın bozulduğu anlaşılır. Fakat içi ziftle sıvanmış küpler, içi oyulmuş ağaç kütüğünden mâmul kaplar ve içi boş kuru kabaktan yapılma kaplar böyle değildir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisinin benzeri N e s â î'de rivâyet edilmiştir. Onun ikinci hadisinin E b û D â v û d ve N e s â i tarafından da rivâyet edildiği e l - M ü n z i r i tarafından ifâde edilmiştir. Ancak E b û D â v û d'un rivâyetinde E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh), hadiste sözü edilen şıranın kuru kabaktan mâmul bir kabta yapıldığını ifâde etmiştir. Bununla beraber çıkan hüküm aynıdır. Yâni bozulup, şarab hâline dönüşen şıra ister topraktan mâmul küp ve testide olsun, ister kuru kabaktan yapılmış kabta olsun, haramdır, dökülmesi gerekir.

(١٦) باب تخمير الإناء

16 — KABIN ÜSTÜNÜ ÖRTMEK BÂBI

٣٤١٠ – حدثنا محمد بن رمح. أنبأنا الليث بن سعد عن أبي الزبير، عن جابر ابن عبد الله، عن رسول الله ﷺ أنه قال «غطوا الإناء. وأوكوا السقاء. وأطفئوا السراج. وأغلقوا الباب. فإن الشيطان لا يحل سقاء ولا يفتح بابا ولا يكشف إناء. فإن لم يجد أحدكم إلا أن يعرض على إنائه عودا ويذكر اسم الله، فليفعل. فإن الفويسقة تضرم على أهل البيت بيتهم».

T E R C E M E S İ

3410) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kabı örtünüz, tulumun ağzını bağlayınız, lâmbayı söndürünüz ve kapıyı kapatınız. Çünkü şeytan (besmele ile ağzı bağlanan) hiç

bir tulumun bağını çözemez, (besmele ile kapatılan) hiç bir kapıyı açamaz ve (besmele ile örtülen) hiç bir kabın örtüsünü kaldıramaz. Eğer biriniz kabının üstüne bir tahta parçasını enine koymaktan başka örtecek hiç bir şey bulamazsa, Allah'ın ismini anarak o tahta parçasını enine koymak sûretiyle kabını örtsün. (Lâmbayı söndürmek de şundandır :) Çünkü fâre ev halkının başına evlerini yakabilir.»"

٣٤١١ — حدثنا عبد الحميد بن بيان الواسطى . ثنا خالد بن عبد الله عن سهيل عن أبيه ، عن أبى هريرة ؛ قال : أمرنا رسول الله ﷺ بتغطية الإناء ، وإيكاء السقاء ، وإكفاء الإناء » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

3411) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize kabı örtmeyi, tulumun ağzını bağlamayı ve (boş) kabı ağzı yere gelecek biçimde ters çevirmeyi emretti."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

٣٤١٢ — حدثنا عصمة بن الفضل . ثنا حرمى بن عمارة بن أبى حفصة . ثنا حريش ابن خريت . أنبأنا ابن أبى مليكة عن عائشة قالت : كنت أصنع لرسول الله ﷺ ثلاثة آنية من الليل مخمرة : إناء لطهوره ، وإناء لسواكه ، وإناء لشرابه .

فى الزوائد : فى إسناده حريش بن خريت ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

3412) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için üstü örtülü**

üç kabı akşamdan hazırlardım: Bir kabı abdest suyu için, bir kabı misvaki için ve bir kabı içeceği için."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Hariş bin Hırrit bulunur. Bu râvi zayıftır.

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Hadisi terceme ederken parantez içinde andığım besmele Müslim'in rivâyetinden alınmadır. Sindî, hadiste alınması emredilen tedbirler gece içindir. İlk iki tedbirin umûmi ve son iki tedbirin geceye mahsus olması da muhtemeldir, der.

Hadiste alınması emredilen tedbirlerin gerek sağlık ve gerekse güvenlik açısından ne kadar önemli olduğu mâlum olduğundan, bunun yararlarını izah etmeye gerek görmüyorum.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.

(١٧) باب الشرب فى آنية الفضة

17 — GÜMÜŞ KABLARDAN (BİR ŞEY) İÇMEK BÂBI

٣٤١٣ – حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد ، عن نافع ، عن زيد ابن عبد الله بن عمر ، عن عبد الله بن عبد الرحمن بن أبى بكر ، عن أم سلمة : أنها أخبرته عن رسول الله ﷺ قال « إن الذى يشرب فى إناء الفضة ، إنما يجرجر فى بطنه نار جهنم » .

TERCEMESİ

3413) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Gümüş kabtan (bir şey) içen kimse muhakkak karnına cehennem ateşini yudumlaya yudumlaya, çurp çurp diye gönderir.»"

٣٤١٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ. ثنا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الشُّرْبِ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ. وَقَالَ « هِيَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ »

T E R C E M E S İ

3414) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın ve gümüş kablardan (bir şey) içmeyi yasaklayarak şöyle buyurmuştur :

«Altın ve gümüş kablar dünyada kâfirlerin, âhirette de biz müslümanlarındır.»"

٣٤١٥ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ امْرَأَةِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ قَالَ « مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءِ فِضَّةٍ، فَكَأَنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ ».

في الزوائد : إسناده صحيح، رجاله ثقات.

T E R C E M E S İ

3415) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kim gümüş bir kabtan (bir şey) içerse karnına cehennem ateşini çurp çurp diye yudumlayarak gönderir gibidir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

İ Z A H I

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcesi Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini B u h â r î ve M ü s -

l i m de rivâyet etmişlerdir. Müellifimizin rivâyet ettiği metinde gümüş kabtan bir şey içenin kötü durumu belirtilmektedir. M ü s - l i m ' in bir rivâyetinde ise altın ve gümüş kablardan bir şey yiyen ve içen kimsenin bu kötü durumu bildirilmektedir.

H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Bu hadiste altın ve gümüş kabların dünyada kâfirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad anılan kabların kâfirler için kullanılmasının helâl olması değil, maksad kâfirlerin bunları kullanmakta oldukları, fakat müslümanların bunları kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle âhirette müslümanların bu kabları kullanacakları, kâfirlerin ise âhirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektir. Müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kabları kullanmaktan sakındıkları için buna mükâfat olarak âhirette kullanacaklardır. Kâfirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kabları kullanmak günahını işlediklerinden dolayı âhirette bu nimetten de mahrum bırakılacaklardır. Tuhfe yazarının beyânına göre e l - İ s m â i l î böyle yorum yapmıştır. E l - H â f ı z da: 'Bu hadiste, dünyada bu nevi kabları kullanan müslümanların âhirette bu nevi kabları kullanma nimetinden mahrum bırakılacağına işâretin bulunması mümkündür. Nasıl ki dünyada içki içen bir müslüman âhirette cennet şarabından mahrum bırakılır' demiştir.

Cercere: Su yutulurken verdiği ses mânâsına geldiği gibi suyu ard arda yudumlamak mânâsına da gelir. Bu bâbın ilk ve son hadîsinde gümüş kabtan bir şey içen kimse, cehennem ateşini yudumlaya yudumlaya karnına gönderen kimseye benzetilmiştir. Yâni bu suçu işleyen kişi cehennem ateşini karnına göndermek azâbı ile tâzib edilmeye müstehak olmuş olur.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadisler ve benzeri hadisler, altın ve gümüş kablardan bir şey yemenin ve içmenin haramlığına delâlet eder. Bu hüküm erkek ve kadın bütün mükelleflere şümullüdür.

Tuhfe yazarının beyânına göre Ku r t u b î ve başka âlimler: Bu hadisler altın ve gümüş kablardan bir şey yemenin ve içmenin haramlığına delâlet eder. Altın ve gümüş kabları süs eşyası olarak kullanmak da bu hükme tâbidir. Cumhûrun görüşü böyledir, demişlerdir.

Bu konuda geniş bilgi isteyenler fıkıh kitablarına başvurmalıdır.

(١٨) باب الشرب بثلاثة أنفاس

18 — (BİR ŞEYİ) ÜÇ NEFESLE İÇMEK BÂBI

٣٤١٦ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا ابن مهدي. ثنا عزرة بن ثابت الأنصاري عن ثمامة بن عبد الله، عن أنس؛ أنه كان يتنفس في الإناء ثلاثا. وزعم أنس أن رسول الله ﷺ كان يتنفس في الإناء ثلاثا.

TERCEMESİ

3416) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi (bir şey içerken) üç defa nefes alırdı (yâni kabı ağzından uzaklaştırarak kabın dışında nefes alırdı) ve: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey içerken) üç defa nefes alırdı, demiştir."

٣٤١٧ — حدثنا هشام بن عمار، ومحمد بن الصباح، قالا: ثنا مروان بن معاوية. ثنا رشدين بن كريب، عن أبيه، عن ابن عباس أن النبي ﷺ شرب، فتنفس فيه مرتين

TERCEMESİ

3417) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey) içti de içerken iki defa nefes almıştır."

İZAHI

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise T i r m i z î tarafından da rivâyet edilmiştir.

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, bir şeyi içerken üç defa nefes almanın sünnet olduğuna delâlet eder. İ b n - i A b b â s (Ra-

dıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi ise bir şeyi içerken iki defa nefes almanın da sünnet olduğuna delâlet eder. Fakat Tuhfe yazarının beyânına göre e l - H â f ı z bu hadîsi andıktan sonra: Bu hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in iki defa nefes almakla yetindiğini açıkça belirtmez. Çünkü bu hadisten maksad O'nun içme esnasında aldığı nefes sayısını belirtmek olabilir. Maksad bu olunca O, üç nefesle içmiş olur. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ) ise O'nun son nefesini bildirmemiştir. Çünkü içme bitiminde alınan nefes tabiîdir, der.

E l - H â f ı z ' ın yorumuna göre son hadis de ilk hadis gibi bir şey içerken üç defa nefes almanın sünnet olduğuna delâlet eder.

Bir şey içerken sünnet olan nefesi almak şu şekilde olur: Bir mikdar içildikten sonra ağız kabtan uzaklaştırılır ve nefes alınır. Sonra bir miktar daha içilir. Daha sonra gene ayni şekilde nefes alınır. Tekrar bir mikdar içilir.

Ağızı kabtan uzaklaştırmadan kabın içinde nefes almak ise câiz değildir. Buna dâir hadisler ise 23. bâbta gelecektir.

(١٩) باب اختناث الأسقية

19 — TULUMLARIN AĞIZLARINI DIŞARIYA KIVIRIP TULUMUN AĞIZLARINDAN BİR ŞEY İÇMEK BÂBI

٣٤١٨ - حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ. ثنا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَةِ: أَنْ يُشْرَبَ مِنْ أَفْوَاهِهَا.

TERCEMESİ

3418) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp tulumların ağızlarından** (bir şeyin) **içilmesini yasaklamıştır.**"

٣٤١٩ - حدثنا محمد بن بشار . ثنا أبو عامر . ثنا زمعة بن صالح عن سلمة ابن وهرام ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ عن اختناث الأسقية . وإن رجلا ، بعدما نهى رسول الله ﷺ عن ذلك ، قام من الليل إلى سقاء ، فاختنثه . فخرجت عليه منه حية .

TERCEMESİ

3419) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp onun ağzından** (bir şey) **içmeyi yasaklamıştır. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bunu yasakladıktan sonra bir adam geceleyin kalkıp bir tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından içti de tulumdan adamın üstüne bir yılan çıktı."**

İZAHI

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd ile Ahmed de rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisi başkaca kim tarafından rivâyet edildiğine bakılmalıdır. Buhârî ve başkası onun buna benzer bir hadisini rivâyet etmişlerdir. Onun meâli şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumun ağzından (bir şey) içmeyi yasaklamıştır."

Gerek bu bâbın başlığında ve gerekse hadislerin metinlerinde geçen Ihtınâs ve Eskiya kelimelerini açıklayalım:

Eskıya: Sıka'nın çoğuludur, deriden yapılan tulumlar demektir. Bir kavle göre Sıka küçük tulum anlamında kullanılır. **Kırba** ise bu neviden olan küçük ve büyük tulum mânâsında kullanılır.

Ihtınas: Tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından içmek diye târif edilmiştir. Suyûtî: Tulumun ağzını bu şekilde kıvı-

rıp onun ağzından içmenin yasaklanması sebebi, tulumun kokusunun bozulmasıdır. Çünkü devamlı olarak böyle yapılırsa kokusu bozulur. Bir kavle göre ise sebep, suyun adamın üstüne sıçramamasıdır. Çünkü tulumun ağzı geniştir, bu şekilde içilmek istendiği zaman su adamın üstüne fışkırabilir, demiştir.

En-Nihâye ve **el-Mecma'da** bu iki sebep beyân edildikten sonra: Şu da vardır. Tulumun içine haşarat veya benzeri zararlı birşey girmiş olabilir. Adam tulumun suyunu veyâ benzeri sıvı maddeyi bir bardak veyâ benzeri bir kaba koyduktan sonra içerse söz konusu tehlike önlenmiş olur. Ama doğrudan doğruya tulumun ağzından içerse böyle bir tehlike de olabilir, diye bilgi verilmiştir.

(٢٠) باب الشرب من فى السقاء

20 — TULUMUN AĞZINDAN (BİR ŞEY) İÇMEK BÂBI

٣٤٢٠ — حدثنا بشر بن هلال الصواف. ثنا عبد الوارث بن سعيد عن أيوب، عن عكرمة، عن أبي هريرة؛ قال: نهى رسول الله ﷺ عن الشرب من في السقاء.

TERCEMESİ

3420) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tulum** (ve testi gibi kablar)**ın ağzından** (bir şey) **içmeyi yasakladı.**"

٣٤٢١ — حدثنا بكر بن خلف، أبو بشر. ثنا يزيد بن زريع. ثنا خالد الحذاء، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ أن رسول الله ﷺ نهى أن يشرب من فم السقاء.

TERCEMESİ

3421) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tulum** (ve testi gibi kablar)**ın ağzından** (bir şey) **içmeyi yasakladı.**"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisini **Buhârî**, ikinci hadisi yine **Buhârî** ile **Tirmizî**, **Ebû Dâvûd** ve **Nesâî** de rivâyet etmişlerdir.

Tulum, testi ve benzeri kabların ağzından su ve benzeri bir şeyi içmenin yasaklanması sebebi haşarat gibi zararlı bir şeyin yutulmasını önlemektir. Çünkü kişi tulum ve testi gibi bir kabta bulunan su ve benzeri bir sıvı maddeyi önce bardak gibi bir kaba aktarırsa içinde yabancı bir maddenin bulunup bulunmadığını kontrol edebilir ve böylece tehlikeli bir durumu önlemiş olur. Şu halde su ve benzeri bir şeyi bardak ve tas gibi kontrol edilebilen bir kabtan içmek müstehabtır.

Kadı Şevkâni ve Nevevi bu hadislerdeki yasaklamanın mekruhluk anlamına yorumlandığını beyân etmişlerdir.

(٢١) باب الشرب قائما

21 — AYAKTA (SU VE BENZERİNİ) İÇMEK BÂBI

٣٤٢٢ - حدثنا سويد بن سعيد . ثنا علي بن مسهر ، عن عاصم ، عن الشعبي ، عن ابن عباس ؛ قال : سقيت النبي ﷺ من زمزم . فشرب قائما .

فذكرت ذلك لعكرمة ، فحلف بالله ، ما فعل .

TERCEMESİ

3422) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **zemzem ikram ettim. O, ayakta içti.**

Râvi demiştir ki: Sonra ben bunu İkrime'ye anlattım. İkrime O'nun öyle yapmadığına (Yâni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta Zemzem içmediğine) **Allah'ın adı ile yemin etti."**

İZAHI

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir. Ancak İkrime ile ilgili bölüm bu üç kitabta rivâyet edilmemiştir. **Avnü'l-Mabûd** yazarının beyânına göre bir rivâyette İkrime ile ilgili bölüm şöyledir:

فَحَلَفَ عِكْرِمَةُ مَاكَانَ يَوْمَئِذٍ إِلاَّ عَلَى بَعِيرٍ = **"İkrime yemin etti ki Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **o gün** (yâni İbn-i Abbâs O'na Zemzem sunduğu zaman) **bir devenin üstünde idi."** (Yâni ayakta değil idi.).

Tuhfe yazarı T i r m i z i ' nin şerhinde bu hadisin izahı bölümünde S u y û t i ' den naklen şu bilgiyi verir: "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zemzem'i ayakta içmesi, ayakta su içmenin câizliğini açıklama anlamına yorumlanır. Şöyle de yorum yapılabilir: Halkın izdihamı dolayısıyla Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturmaya müsâid bir yer bulamadığı veyâ zemzem çevresi ıslak olduğu için ayakta içmiştir."

H a n e f î âlimler bu hadise istinaden zemzem'i ayakta içmenin müstehablığına hükmetmiştir. Ş â f i i l e r ise ayakta içmenin yasaklığına dâir hadisleri tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlayarak bu hadisi de câizlik mânâsına yorumlamışlardır. N e v e v i , **Menâsik** kitâbında zemzem'i oturarak içmenin daha iyi olduğunu söylemiştir. Ayakta içmenin yasaklığına dâir hadislerden biri bu bâbın 3424 nolu son hadisidir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zemzem'i ayakta içmesine dâir hadis ve benzeri hadisler ile ayakta içmenin yasaklığına dâir hadisler arasında görülen zâhiri çelişkinin giderilmesi husûsunda çeşitli yorumlar T i r m i z i ' nin şerhi Tuhfe'de etraflıca anlatılmıştır. Geniş bilgi almak isteyenler oraya mürâcaat edebilirler. Bunun bir özetini aşağıda rivâyet edilen hadislerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım.

٣٤٢٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ ، عَنْ جَدَّةٍ لَهُ (يُقَالُ لَهَا كَبْشَةُ الْأَنْصَارِيَّةُ) ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا ، وَعِنْدَهَا قِرْبَةٌ مُعَلَّقَةٌ . فَشَرِبَ مِنْهَا وَهُوَ قَائِمٌ . فَقَطَعَتْ فَمَ الْقِرْبَةِ ، تَبْتَغِي بَرَكَةَ مَوْضِعِ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

TERCEMESİ

3423) "... Kebşe el-Ensârîyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

(Bir defa) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun evine gitmiş. O esnada Kebşe'nin yanında asılı bir su tulumu bulunuyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta tulumdan su içmiş. Kebşe de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek ağzının dokunduğu tulumun ağzını keserek bereket (ve feyiz) hâtırası olarak saklamıştır."

İ Z A H I

Bu hadisi T i r m i z i de rivâyet ederek, hasen - sahih - garib olduğunu söylemiştir.

Bu hadis, ayakta su içmenin ve tulumun ağzını kıvırarak ondan içmenin câizliğine delâlet eder.

19. bâbta rivâyet edilen 3418 ve 3419. hadisler tulumun ağzını kıvırarak ondan su içmenin yasaklığına delâlet eder. Bu hadis ile orada rivâyet edilen hadisler arasında görülen zâhiri ihtilâfın giderilmesi husûsunda müteaddid yorumlar yapılmıştır: K a d ı Ş e v k â n i : Tulumun ağzından su içmenin yasaklığına dâir hadisler tenzihen mekruhluk içindir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tulumun ağzından su içmesi ise bunun câizliğini belirtmek içindir, der.

E l - H â f ı z, el-Irakî de: Bir tarafa asılı tulumdan avuçla su içmenin güçlüğü, orada başka kabın bulunmayışı gibi mâzeretler varsa, tulumdan içilebilir. Bu takdirde bir mekruhluk yoktur. Tulumun ağzından içmenin mübahlığına delâlet eden hadisler mâzeret hâline yorumlanır. Yasaklığa dâir hadisler de herhangi bir mâzeretin bulunmadığı hallere yorumlanır, demiştir.

Ayakta su içmek hükmüne gelince bu husus bundan önceki hadisin izahı bölümünde anlatılmıştır.

٣٤٢٤ – حدّثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ . ثنا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . ثنا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الشُّرْبِ قَائِماً .

T E R C E M E S İ

3424) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta (su ve benzerini) **içmeyi** yasaklamıştır."

İ Z A H I

Bu hadisi; Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Bu hadis, ayakta su ve benzerini içmenin yasaklığına delâlet eder. Bu bâbın diğer hadisleri ise ayakta içmenin câizliğine delâlet eder. Bu itibarla yukarda belirttiğim gibi yasaklamaya âit hadisler tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlanmıştır. Hattâbi, İbn-i Battâl, el-Hâfız İbn-i Hacer gibi bâzı âlimler böyle yorum yapmışlardır.

Bir kısım ilim adamları ayakta içmenin câizliğine dâir hadisleri daha kuvvetli görerek bunları tutmuşlardır. Yâni bir mâzeret olmasa bile ayakta içmekte bir mekruhluk yoktur, demişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler ayakta içmenin câizliğine dâir hadislerin diğer hadislerin hükmünü iptal ettiğini söylemişler ve dört halife ile sahâbilerin ve tâbiilerin ekserisinin uygulamasını, yâni ayakta su içmiş olmalarını delil göstermişlerdir.

Fakat hadis şerhlerinde ilk görüş daha uygun görülmüştür. Yâni ayakta içmek câiz ise de tenzihen mekruhtur. Bir mâzeret yok iken en uygun olanı oturarak içmektir. Oturarak içmek sağlık açısından da tercih edilmektedir. Allah daha iyi bilir.

(٢٢) باب إذا شرب أعطى الأيمن فالأيمن

22 — KİŞİ (BİR ŞEY) İÇTİĞİ ZAMAN SAĞA VERİR SIRA İLE SAĞA VERİR. BÂBI

٣٤٢٥ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا مالك بن أنس، عن الزهري، عن أنس ابن مالك؛ أن رسول الله ﷺ أتي بلبن، قد شيب بماء وعن يمينه أعرابي. وعن يساره أبو بكر. فشرب ثم أعطى الأعرابي، وقال « الأيمن فالأيمن » .

TERCEMESİ

3425) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

(Bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e su karıştırılan bir mikdar süt getirildi. Sağında bir bedevi, solunda da Ebû Bekir bulunuyordu. O, içtikten sonra (artığını) bedeviye verdi ve:

«Sağa verilir, sıra ile sağa verilir, buyurdu.»"

٣٤٢٦ – حدثنا هشام بن عمار. ثنا إسماعيل بن عياش. ثنا ابن جريج، عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله، عن ابن عباس؛ قال: أتي رسول الله ﷺ بلبن. وعن يمينه ابن عباس. وعن يساره خالد بن الوليد. فقال رسول الله ﷺ لابن عباس «أتأذن لي أن أسقي خالدا؟» قال ابن عباس: ما أحب أن أوثر، بسؤر رسول الله ﷺ، على نفسي أحدا. فأخذ ابن عباس، فشرب وشرب خالد.

TERCEMESİ

3426) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir mikdar süt ikram edildi. Sağında İbn-i Abbâs, solunda da Hâlid bin el-Velîd bulunuyordu. O, (sütten içtikten sonra) İbn-i Abbâs'a:

«Bana (önce) Hâlid'e içirmem için izin verir misin?» buyurdu. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in artığı husûsunda hiç bir kimseyi kendi nefsime tercih etmemi arzulamam, dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (süt kabını) alıp içti. (Sonra) Hâlid de içti."

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın

hadisi ise Tirmizi ve Ahmed tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadislere göre, bir şey içen kimsenin sağ tarafında bulunanlar, diğerlerine tercih edilmek sûretiyle sıra ile içirilir. Bu sıraya riâyet etmek Cumhûr'a göre müstehabtır. İbn-i Hazm'a göre vâcibtir. Bu hüküm husûsunda süt ile diğer meşrûbat arasında bir fark yoktur.

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a ikram edilen süte su karıştırıldığı belirtilmektedir. Tuhfe yazarı bununla ilgili olarak:

Süte su karıştırmaları sebebi şudur: Süt sağıldığı zaman sıcak olur. Hicaz bölgesi de genellikle sıcaktır. Sütün serinletilmesi için su karıştırılırdı. Nevevi demiş ki: Bu hadis, süte su karıştırmanın câizliğine delâlet eder. Süte su karıştırmanın yasaklığı ise satılacak süt hakkındadır. Çünkü satılık süte su karıştırmakla müşteri aldatılmış olur. Âlimler söz konusu süte su karıştırma hikmeti hakkında şöyle demişlerdir: Bunun hikmeti sütün serinletilmesi veyâ çoğaltılması, ya da hem serinletilmesi hem çoğaltılmasıdır.

(٢٣) باب التنفس فى الإناء

23 — KABIN İÇİNDE NEFES ALIP VERME BÂBI

٣٤٢٧ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنِ الْحَرِثِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ ، عَنْ عَمِّهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ ، فَلَا يَتَنَفَّسْ فِي الْإِنَاءِ . فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعُودَ ، فَلْيُنَحِّ الْإِنَاءَ ثُمَّ لِيَعُدْ ، إِنْ كَانَ يُرِيدُ » .

فى الزوائد : إسناد حديث أبى هريرة صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3427) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz (su ve benzeri bir şey) içtiği zaman kabın içinde teneffüs etmesin (nefes alıp vermesin). (Bir nefeste içtikten sonra) Tekrar içmek istediği zaman kabı (ağzından) uzaklaştırsın (da kabın dışında nefes aldıktan) sonra isterse tekrar içsin.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Hüreyre'nin bu hadisi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٤٢٨ — حدثنا بكر بن خلف، أبو بشر. ثنا يزيد بن زريع عن خالد الحذاء، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: نهى رسول الله ﷺ عن التنفس في الإناء.

TERCEMESİ

3428) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey içilirken) kabın içinde (yâni kabı ağızdan uzaklaştırmadan) nefes alıp vermeyi yasakladı."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivâyet edilmiştir.

Su ve benzeri bir şey içerken kabın içinde nefes alıp vermenin yasak kılınması sebebi, içen kimsenin tükürüğünün kabtaki içilecek şeye karışması endişesidir. Bu itibarla âdâba uygun olanı birinci hadiste belirtilen usuldür. Yâni kabı ağızdan uzaklaştırdıktan sonra nefes almaktır. Zâten üç nefesle su ve benzerini içmek sünnettir. Bu konu 18. bâbta rivâyet olunan 3416 ve 3417. hadislerde ve onların izahı bölümünde geçti.

(٢٤) باب النفخ في الشراب

24 — İÇİLECEK ŞEYE ÜFLEMEK BÂBI

٣٤٢٩ — حدثنا أبو بكر بن خلاد الباهلي. ثنا سفيان عن عبد الكريم، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: نهى رسول الله ﷺ أن ينفخ في الإناء.

TERCEMESİ

3429) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabın içine üflemeyi yasaklamıştır."

٣٤٣٠ — حدّثنا أبو كريب. ثنا عبد الرحيم بن عبد الرحمن المحاربي عن شريك عن عبد الكريم، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: لم يكن رسول الله ﷺ ينفخ في الشراب.

TERCEMESİ

3430) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içeceğe üflemezdi."**

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisini Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadis metninin başka kim tarafından rivâyet edildiğine dâir bir kayıt bulamadım.

İçinde su ve benzeri bir içeceğin bulunduğu kabın içine üflemenin yasaklığı sebebi şöyle anlatılmaktadır: Çünkü üflemek şu iki nedenledir: İçilecek şeyin sıcaklığı veyâ görülen yabancı bir maddenin yutulmaması. Eğer içilecek şey sıcak ise üflemek sûretiyle soğutmaktansa biraz beklemeli. Şâyet saman çöpü gibi bir şeyin ağıza gelmemesi için üflenecekse, üfleme yerine o yabancı maddeyi temiz bir şeyle çıkarıp atmak uygun olanıdır. Görüldüğü gibi suya ve benzeri bir içeceğe üflemenin bir anlamı yoktur.

İnâ kelimesi anlam bakımından su ve yemek kabını içerir. Bu itibarla yemek kabına üflemenin yasaklığı hükmü de ilk hadisten çıkar. Bu itibarla içinde içilecek veyâ yenilecek bir gıda maddesi bulunan kabın içine üflememek uygun olur. Çünkü üflerken tükürük zerreleri kabtaki gıda maddesine karışabilir. Başka kimselerin de ay-

ni şeyden içmesi veyâ yemesi söz konusu ise tiksinmeye sebebiyet verilmiş olur.

Sünenimizin 3288 nolu hadisi de bu bâbın son hadisi gibidir. Orada da konu ile ilgili bilgi verilmiştir.

Hülâsa kişi için ister yalnızca ister başkasıyla beraber bir kabtan yemek yerken veyâ su ve benzeri bir şey içerken en uygun olanı kabın içine üflememesidir.

(٢٥) باب الشرب بالأكف والكرع

25 — AVUÇLARLA SU İÇMEK VE (BARDAK GİBİ BİR KABA VEYÂ AVUCA ALINMAKSIZIN) DUDAKLARI BATIRMAK SÛRETİYLE SU İÇMEK BÂBI

٣٤٣١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ. ثنا بَقِيَّةُ عَنْ مسلِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ زِيادِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَشْرَبَ عَلَى بُطُونِنَا، وَهُوَ الْكَرْعُ. وَنَهَانَا أَنْ نَغْتَرِفَ بِالْيَدِ الْوَاحِدَةِ. وَقَالَ «لَا يَلَغْ أَحَدُكُمْ كَمَا يَلَغُ الْكَلْبُ. وَلَا يَشْرَبْ بِالْيَدِ الْوَاحِدَةِ كَمَا يَشْرَبُ الْقَوْمُ الَّذِينَ سَخِطَ اللهُ عَلَيْهِمْ. وَلَا يَشْرَبْ بِاللَّيْلِ فِي إِنَاءٍ حَتَّى يُحَرِّكَهُ. إِلَّا أَنْ يَكُونَ إِنَاءً مُخَمَّرًا. وَمَنْ شَرِبَ بِيَدِهِ، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى إِنَاءٍ، يُرِيدُ التَّوَاضُعَ؛ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِعَدَدِ أَصَابِعِهِ حَسَنَاتٍ. وَهُوَ إِنَاءُ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، إِذْ طَرَحَ الْقَدَحَ فَقَالَ: أُفٍّ! هٰذَا مَعَ الدُّنْيَا».

في الزوائد: في إسناده بقية وهو مدلس، وقد عنعنه.

وقال الدميري: هذا حديث منكر انفرد به المصنف. وزياد بن عبد الله المذكور لا يكاد يعرف. روى له المصنف هذا الحديث الواحد.

TERCEMESİ

3431) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi yüzükoyun yatarak dudaklarla (yâni bardaksız ve avuçlamaksızın) su içmekten men etti ve tek elin avucuyla suyu avuçlayıp içmemizi yasakladı ve şöyle buyurdu:

«Herhangi biriniz köpeğin su içtiği gibi (kabsız ve avuçsuz) dudakları ile su içmesin ve Allah'ın kızdığı kavmin içtiği gibi tek elin avucu ile içmesin. Geceleyin de kabı hareket ettirip kontrol etmedikçe ondan (su) içmesin. Meğer ki kabın üstü ve ağzı iyice örtülü ola. Kim bir kabtan içebildiği halde tevazu (yâni gönül alçaklığı) niyetiyle avuçlarıyla su içerse Allah ona parmakları sayısınca sevablar yazar. Avuç, Meryem oğlu İsâ aleyhisselâm'ın kabıdır. Çünkü İsâ, bardağı atarak: Öf, bu dünya ile beraberdir, (Veyâ dünya ile beraber buna öf) dedi.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Bakiyye bulunur. Bu râvî tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir.

Ed-Dümeyrî de: Bu, münker bir hadistir. Yalnız müellif tarafından rivâyet edilmiştir. Senedde anılan Ziyâd bin Abdillah tanınacak gibi değildir. Müellif onun yalnız bu hadisini rivâyet etmiştir.

٣٤٣٢ – حدّثنا أحمد بن منصور، أبو بكر. ثنا يونس بن محمد. ثنا فليح ابن سليمان عن سعيد بن الحرث، عن جابر بن عبد الله؛ قال: دخل رسول الله ﷺ على رجل من الأنصار. وهو يحوّل الماء في حائطه. فقال له رسول الله ﷺ «إن كان عندك ماء بات في شنّ، فاسقنا وإلّا كرعنا» قال: عندي ماء بات في شنّ. فانطلق وانطلقنا معه إلى العريش. فحلب له شاة على ماء بات في شنّ. فشرب. ثم فعل مثل ذلك بصاحبه الذي معه.

TERCEMESİ

3432) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ensâr'dan bir adam (Ebü'l-Heysem) bostanında suyu bir taraftan diğer bir tarafa çevirmekte iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beraberinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) olduğu halde)

adamın bostanına girdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:

«Eğer senin yanında eski bir tulumda gecelemiş (yâni soğmuş) su varsa bize içir, yoksa biz şu sudan (bardaksız ve avuçlamaksızın) dudaklarımızla içeriz» buyurdu. Bostan sâhibi:

Yanımda eski bir tulumda gecelemiş su var, diyerek çardağa doğru yürüdü. Biz de onunla beraber gittik. Bostan sâhibi eski bir tulumda gecelemiş bir mikdar su(yu bir bardağa koydu ve) üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir koyunun sütünden sağdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da (bunu) içti. Sonra bostan sâhibi aynı şeyi O'nun beraberinde bulunan dostu (Ebû Bekir) için de yaptı."

٣٤٣٣ – حدثنا واصل بن عبد الأعلى. ثنا ابن فضيل عن ليث، عن سعيد بن عامر، عن ابن عمر؛ قال: مررنا على بركة. فجعلنا نكرع فيها. فقال رسول الله ﷺ «لا تكرعوا. ولكن اغسلوا أيديكم، ثم اشربوا فيها. فإنه ليس إناء أطيب من اليد».

TERCEMESİ

3433) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz (bir yolculuk esnasında) bir havuza uğradık da ondan (kabsız ve avuçsuz) dudaklarımızla su içmeye başladık. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«(Kabsız ve avuçlamaksızın) dudaklarınızla içmeyiniz. Lâkin ellerinizi (iyice) yıkayınız. Sonra avuçlarınızdan içiniz. Çünkü elden daha iyi bir kab yoktur» buyurdu."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadis Buhârî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Son hadisin Kütüb-i Sitte'nin hangisinde rivâyet edildiğini tesbit edemedim.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:

Eküff: Keff'in çoğuludur, avuçlar mânâsınadır.

Ker': Hayvanların su içmesi gibi kabsız ve avuçlamaksızın doğrudan doğruya ağızla su içmektir.

Şenn: Deriden mâmul eski tulum mânâsınadır.

Arîş: Gölgelik, çardak ve çerkes mânâsınadır.

Birke: Havuz, demektir.

Birinci hadîsin sened durumu notta belirtildi. Tekrar anlatmaya gerek yoktur. Bu hadîste, Allah'ın gazâbına uğradığı bildirilen kavimden maksad yahûdiler olabilir. S i n d î bu görüştedir. Onun anlattığına göre e d - Dü m e y r î, bununla maymûn şekline meshedilen kavmin kasdedildiği görüşünü benimsemiştir.

Bu hadîsin sonunda Îsâ (Aleyhisselâm)'a âit; أُفٍّ هٰذَا مَعَ الدُّنْيَا ifâdesi, bir cümleden ibâret olabilir. Bu takdirde mânâsı şöyle olur: "Dünyâ ile beraber buna öf."

Söz konusu ifâde iki cümle olabilir. Bu takdirde mânâsı şöyle olur: "Öf. Bu (yâni bardak) dünya ile beraberdir." Yâni bardak dünyayı seven kimselerin kullandığı kabtır."

BU HADÎSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Yüzü koyun yatarak hayvanlar gibi ağızla, yâni bardaksız su içmek mekruhtur.

2. Yüzü koyun yatmadan da hayvanlar gibi doğrudan doğruya dudakla su içmek mekruhtur.

3. Tek bir avuçla su içmek mekruhtur.

4. Gece üstü ve ağzı örtülü olmayan bir kabtan su içmeden önce kontrol etmek gerekir. İyice kontrol etmeden ondan su içmek mekruhtur.

5. Tevâzu ve alçak gönüllülük niyetiyle avuçlarla içmek sevabtır. Ancak ellerin gayet temiz olması şarttır.

Şu noktayı da belirteyim; hadîsin zayıflığı yukarda belirtilmiştir. İkinci hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm)'in beraberinde olduğu bildirilen zâtın ismi verilmemiştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Hâfız, bu zâtın Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir.

Deriden mâmul eski tulum, suyu daha çok soğuttuğu için böyle bir tulumda gecelemiş suyun bulunup bulunmadığı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından sorulmuştur. Kezâ gecelenmiş su da ayni nedenle arzulanmıştır.

Sütün soğuk su üzerine sağılması sebebi ise sağılan sütün sıcak olması ve soğuk su ile serinletilmesidir.

Bu hadîs, ker', yâni bardaksız ve avuçlamadan doğrudan doğruya hayvanlar gibi dudakla su içmenin câizliğine delâlet eder. Bu bâbın son hadîsi ise bu tür içmenin yasaklığına delâlet eder.

El-Hâfız bu konu hakkında özetle şöyle der:

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, yâni bu bâbın son hadîsi bu tür su içmenin yasaklığına delâlet eder. Fakat hadîsin senedi zayıftır. Şâyet bu hadis sâbit ise şöyle yorum yapılır: Bu yasaklama tenzihen mekruhluk içindir. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın anlattığı olay ise böyle içmenin câizliğini açıklamak içindir. Yâ da Câbir (Radıyallâhü anh)'ın anlattığı olay yasaklama hükmünden önce cereyan etmiştir. Şöyle de söylenebilir: Yasaklama hükmü zarûret olmadığı hallere âittir. Yâni bir kab varken veyâ eller temiz olup avuçlarla içmek mümkün iken hayvanların içtiği gibi dudaklarla içmek câiz değildir. Böyle bir imkân bulunmayınca dudaklarla da içilebilir.

Şöyle de söylenebilir: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisinde yüzü koyun yatarak dudaklarla su içmek yasaklanmıştır. Eğer bu hadis sâbit ise böylece yatarak içmek yasaklanmış olur. Fakat yatmadan, yüksekçe bir yerde bulunan bir suyu dudaklarla içmek ise yasak değildir.

(٢٦) باب ساقى القوم آخرهم شربا

26 — TOPLULUĞA SU VE BENZERİNİ SUNAN KİŞİ HEPSİNDEN SONRA İÇER, BÂBI

٣٤٣٤ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَا: ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «سَاقِي الْقَوْمِ آخِرُهُمْ شُرْبًا».

TERCEMESİ

3434) "... Ebû Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Topluluğa su ve benzeri meşrûbatı sunan kişi içmek bakımından onların sonuncusudur.»"

İZAHI

Bu hadisi Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Nevevî özetle şöyle der:

Bir cemâata su, süt veyâ başka meşrûbat sunan kimse bu hizmetini bitirdikten sonra içmelidir. Sunucunun kendi nefsini sona bırakması ikramın âdâbındandır. Bir cemâata yemek, meyve, güzel koku gibi bir şeyi dağıtan kimse de böyle yapmalıdır. Şu halde dağıtıcı dâima kendi nefsini sona bırakmalıdır.

(٢٧) باب الشرب فى الزجاج

27 — CAM BARDAKTA (SU VE BENZERİ MEŞRUBATI) İÇMEK BÂBI

٣٤٣٥ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . ثنا مَنْدَلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ

ابْنِ إِسْحَاقَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدَحُ قَوَارِيرَ يَشْرَبُ فِيهِ .

في الزوائد في إسناده مندل بن علي ومحمد بن إسحاق ، وهما ضعيفان .

TERCEMESİ

3435) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir cam bardağı vardı, onda içiyordu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mendel bin Ali ve Muhammed bin İshâk bulunur. Bu iki râvi de zayıftır.

بسم الله الرحمن الرحيم

٣١ - كتاب الطب

31 — TIB KİTÂBI

Tıb : İnsan vücûdunun sağlığını korumak için, onun sağlık ve hastalık hallerinden ve tedâvi çârelerinden bahseden bir ilimdir.

Tıbb-ı Nebevî ile işâret edilen tedâvi, üç bölümde mütalâa olunabilir :

1) Vahiy yoluyla Allah tarafından Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirilen,

2) Arap göreneğinden alınan,

3) **Kur'ân-ı Kerîm** âyetleri ile şifâ edilmek gibi teberrük ve feyizlenmek arzulanan.

Tedâvi, genellikle tecrübe ve deneylere dayalıdır.

İlerde gelecek hadîslerden açıkça anlaşılacağı üzere yüce dinimiz tedâvi çârelerine baş vurmayı meşrû kılmıştır.

(١) باب ما أنزل الله داء إلا أنزل له شفاء

1 — ALLAH VERDİĞİ HER HASTALIK İÇİN BİR İLÂÇ VERMİŞTİR, BÂBI

٣٤٣٦ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، وهشام بن عمار . قالا : ثنا سفيان بن عيينة عن زياد بن علاقة ، عن أسامة بن شريك ؛ قال : شهدت الأعراب يسألون النبي ﷺ :

أَعَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا ؟ أَعَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا ؟ فَقَالَ لَهُمْ « عِبَادَ اللهِ ! وَضَعَ اللهُ الْحَرَجَ إِلَّا مَنِ اقْتَرَضَ مِنْ عِرْضِ أَخِيهِ شَيْئًا. فَذَاكَ الَّذِي حَرِجَ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! هَلْ عَلَيْنَا جُنَاحٌ أَنْ لَا نَتَدَاوَى ؟ قَالَ « تَدَاوَوْا ، عِبَادَ اللهِ ! فَإِنَّ اللهَ ، سُبْحَانَهُ ، لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ مَعَهُ شِفَاءً . إِلَّا الْهَرَمَ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا خَيْرُ مَا أُعْطِيَ الْعَبْدُ ؟ قَالَ « خُلُقٌ حَسَنٌ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات . وقد روى بعضه أبو داود والترمذي أيضا .

TERCEMESİ

3436) "... Üsâme bin Şerîk *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bedevilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Şu işi yapmakta bize bir günah var mı? Falan şeyde bize bir günah var mı? diye soru sormalarına şâhid oldum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara:

«Ey Allah'ın kulları, Allah (sizin sorduğunuz şeyleri işleyen kimselerden) günahı kaldırmıştır (yâni günah işlemiş sayılmaz). Ancak (din) kardeşinin ırzı (yâni şeref ve haysiyeti) nden bir şey kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur» buyurdu. Bedevîler (bu kere):

Yâ Resûlallah! Tedâvi olmamamızda bize bir günah var mı? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Tedâvi olunuz, ey Allah'ın kulları. Çünkü doğrusu Allah yaşlılıktan başka yarattığı her hastalıkla beraber bir devâ (ilâç) da yaratmıştır» buyurdu. Adamlar:

Yâ Resûlallah! Kula verilen (hasletler)in en hayırlısı nedir? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Güzel huy buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ (güvenilir) zâtlardır. Bu hadisin bir kısmını Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadîsin tedâvi ile ilgili bölümü notta belirtildiği gibi, E b û D â v û d ve T i r m i z i tarafından da rivâyet edilmiştir.

S i n d î, bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:

Bana öyle geliyor ki bedeviler hep mübah şeylerin hükmünü sormuşlar ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta söz konusu şeylerde günah olmadığını bildirmiştir.

Kişinin din kardeşinin ırzından kırptığı şeyin haramlığına dâir cümlenin izahı bölümünde bir ilim adamı: Yâni din kardeşinin gıybetini eden, onu hoşlanmadığı bir biçimde söz konusu eden, ona söven veyâ herhangi bir şekilde eziyet eden kimse ona borçlanmış sayılır. Çünkü âhiret günü hak sâhibinin hakkı istirdad edilecek, demiştir.

Bu ilim adamının yorumuna göre hadiste geçen: إِقْتَرَضَ fiili **«ödünç aldı»** mânâsınadır. Bu fiil **"Kırptı, kesti"** mânâsına da gelebilir. Biz tercemede sonuncu mânâyı tercih ettik. S u y û t î de bu mânâyı tercih etmiştir.

Hadîsteki **«Tedâvî olunuz»** emri ruhsat ve izin anlamındadır. Yâni, tedâvi olmak mübahtır ve meşrûdur. Hadîsin zâhirine göre bu emir vâciblik için değildir. Yâni tedâvi olmayı farz ve vâcib kılmamıştır. Çünkü bedevilerin sorusu tedâvi olmanın mübah olup olmaması hakkındadır. Böyle bir soruya verilen cevabta akla gelen ilk şey tedâvî olmanın mübahlığıdır.

Bâzı ilim adamları ise, tedâvî emrini vâciblik mânâsına yorumlamıştır. Fakat bu ihtimal uzaktır. Çünkü Allah'a tevekkül ederek tedâvî olmayı bırakan kimsenin övülmesine dâir rivâyetler var. Evet, şu noktadan hareket edilebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tedâvî olmanın meşrûluğunu beyân etmek üzere bizzat tedâvî olmuştur. Kim O'na uymak niyetiyle tedâvi olursa ecir ve sevab kazanmış olur. (S i n d i'den nakil burada bitti.)

Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:

'H a t t â b î: Bu hadîs, tedâvinin ve ilâç kullanmanın meşrûluğuna, mekruh olmadığına delâlet eder. Bâzı kimseler tedâvinin

mekruh olduğunu iddiâ etmiş ise de, bu hadîs bunu reddeder. Hadis, yaşlılığı da bir nevi hastalık saymıştır. Çünkü bâzı hastalıklar ölüme sebebiyet verdiği gibi yaşlılık da ölümle sonuçlanır, demiştir.

A y n î de: 'Bu hadîs tedâvi olmanın ve tıbbın meşrûluğuna delâlet eder. Hadîs, bâzı sofuların, velilik ancak başa gelen bütün belâlara rızâ göstermekle olgunlaşır, tekâmül eder. Veli kimsenin tedâvi olması câiz değildir, sözünü reddeder. Çünkü bu söz, tedâvi olmanın câiz olmaması iddiâsı, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tedâviyi meşrû kılması hükmüne aykırı düşer, demiştir.

٣٤٣٧ – حدّثنا محمّد بن الصّبّاح . أنبأنا سفيان بن عيينة عن الزهري عن ابن أبي خزامة، عن أبي خزامة؛ قال: سئل رسول الله ﷺ: أرأيت أدوية نتداوى بها، ورقى نسترقي بها، وتقى نتقيها، هل تردّ من قدر الله شيئا؟ قال « هي من قدر الله » .

TERCEMESİ

3437) "... Ebû Hızâme (es-Sa'dî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (bir adam tarafından):

Tedâvi için kullandığımız ilâçlar, şifâ isteğiyle okunan duâlar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız (kalkan gibi) koruyucu şeyler hakkında ne buyurursun. Bunlar Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirir mi? diye soruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bunlar (da) Allah'ın kaderi (cümlesi)ndendir» buyurdu."

İZAHI

Bu hadisi T i r m i z i ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Edviye: Devâ'nın çoğuludur. Devâ, ilâç demektir.

Ruka: Rukye'nin çoğuludur. Rukye, şifâ dileğiyle okunan duâ ve benzeri şeylerdir. Rukye, Allah'ın isimleri, sıfatları, Kur'ân âyetleri ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den vârid olan şeyler

ve duâlar ile olursa meşrûdur. Bu konu ilerde gelecek hadislerde tekrar ele alınacaktır. Ama yukarda anılan şeyler dışında kalan bir takım şeylerle yapılır ve kesinlikle yararlı olur deyip ona dayanıp gerekli tedbir alınmaz ve tedâvi çârelerine baş vurulmazsa böyle rukyeler yasaktır.

İstirka : Rukye istemektir.

Tuka : Tukat'ın çoğuludur. Tukat ise düşman korkusuyla sığınılan sığınak ve koruyucu olarak kullanılan kalkan ve benzeri şeylerdir.

Hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in verdiği cevâbın açıklaması husûsunda S i n d i şöyle der: Yâni Allah, bir takım şeyleri sebeblere bağlamış ve sebeblerin meydana gelmesi hâlinde ona bağlı şeylerin meydana gelmesini takdir eylemiştir. Şu halde sebeblere baş vurmak sûretiyle onlara bağlı şeyleri elde etmeye çalışmakla istenen netice alınabilir ve bu durum da Allah'ın takdirinin bir nevidir. Takdiri ilâhi dışında kalan bir şey değildir.

Tuhfe yazarı da : Yâni Allah verdiği her hastalık için bir ilâç vermiştir. Bir kimse ilâç kullandığı zaman Allah onun o ilâçla iyileşmesini takdir etmiş ise iyileşir. İyileşmediği zaman kişi bilmelidir ki Allah onun o ilâçla iyileşmesini takdir etmemiştir, diye bilgi verir.

٣٤٣٨ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَطَاءِ ابْنِ السَّائِبِ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا أَنْزَلَ اللهُ دَاءً ، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ دَوَاءً » .

فى الزوائد : إسناد حديث عبد الله بن مسعود صحيح . ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

3438) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Allah, verdiği her hastalık için bir ilâç (da) vermiştir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Abdullah bin Mes'ûd'un hadisine âit sened sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

٣٤٣٩ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وإبراهيم بن سعيد الجوهري. قالا: ثنا أبو أحمد عن عمر بن سعيد بن أبي حسين. ثنا عطاء عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ما أنزل الله داء، إلا أنزل له شفاء».

TERCEMESİ

3439) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah, verdiği her hastalık için bir ilâç (da) vermiştir.»"

İZAHI

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Buhârî tarafından da rivâyet edilmiştir.

يُدَبِّرُ الأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ = **«O, dünya işlerini gökten düzenler»** (1) âyetinde belirtildiği gibi Allah'ın Tekvîn sıfatına dayalı işler gökten idare edildiği için hastalığı ve ilâcını yaratma fiili "İnzâl" yâni indirme deyimi ile ifâde edilmiştir.

Türkçemizde "Derd veren Allah devâsını da verir" biçimindeki söz bu hadislerden alınmış olabilir.

Yaşlılık da bilindiği gibi bir nevi hastalıktır. Hattâ bâzı hadislerde yaşlılık hastalıklardan sayılmıştır. Gerek yaşlılık gerekse tedâvisi mümkün olmayan hastalıklar bu hadislerin umumî hükmünden müstesna sayılır. Şöyle de söylenebilir:

Allah Teâlâ her hastalığın ilâcını vermiştir. Ancak bâzı hastalıkların ilâcı henüz bilinememektedir. Bir kısım hastalıkların da tedâvisine zamanında başlanmadığı için şifâ elde edilemez. Hastalığın teşhis edilememesi veyâ gerçek ilâcının bilinememesi de şifânın bulunmamasına sebep olur. Bu izah, hatıra gelebilen şüpheyi giderir.

---

(1) Secde, 5

(٢) باب المريض يشتهي الشيء

2 — HASTA BİR ŞEY YEMEK VEYÂ İÇMEK İSTER, BÂBI

٣٤٤٠ – حدثنا الحسن بن علي الخلال . ثنا صفوان بن هبيرة . ثنا أبو مكين ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ أن النبي ﷺ عاد رجلا فقال له « ما تشتهي ؟ » فقال : أشتهي خبز بر . فقال النبي ﷺ « من كان عنده خبز بر ، فليبعث إلى أخيه » ثم قال النبي ﷺ « إذا اشتهى مريض أحدكم شيئا ، فليطعمه » .

TERCEMESİ

3440) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hasta bir adamı ziyâret ederek ona:**

«Neye iştihan var?» diye sordu. Adam da:
Bir buğday ekmeğini çok arzularım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kimin yanında bir buğday ekmeği varsa (din) **kardeşine göndersin» buyurdu. Bilâhare Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birinizin hastası bir şey yemeyi çok arzuladığı zaman hastasına (ondan) **yedirsin» buyurdu."**

٣٤٤١ – حدثنا سفيان بن وكيع . ثنا أبو يحيى الحماني عن الأعمش ، عن يزيد الرقاشي ، عن أنس بن مالك : قال : دخل النبي ﷺ على مريض يعوده . « قال أتشتهي شيئا ، أتشتهي كعكا ؟ » قال : نعم . فطلبوا له .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف يزيد الرقاشي .

TERCEMESİ

3441) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

(Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastanın yanına ziyâret maksadıyla girdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :

«Bir şeye iştihan var mı, çörek yemek ister misin?» diye sordu. Hasta :

Evet, dedi. Bunun üzerine hasta için çörek istediler."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı zayıftır. Çünkü râvi Yezid er-Rakkaşi zayıftır.

İ Z A H I

Bu bâbın her iki hadisi de Zevâid nevindendir. Birinci hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir not yok ise de gerekli not 1439. sırada rivâyet olunan ayni hadisin altında vardı. Bu bâbın ikinci hadisi de 1440. sırada geçti. Bu itibarla her iki hadisle ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir. Ancak şunu belirteyim :

Bu bâbın ikinci hadis metni eldeki bâzı nüshalara göre şöyledir :

... قَالَ «أَتَشْتَهِي شَيْئًا ؟» قَالَ: أَشْتَهِي كَعْكًا. قَالَ: «نَعَمْ» فَطَلَبُوا لَهُ

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :

— «Bir şey yemek ister misin?» diye sordu. Hasta :

— Bir çörek yemek isterim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Evet» buyurdu. Bunun üzerine hasta için çörek istediler."

Cenâiz Kitâbında geçen 1440 nolu metin ile burdaki metnin uygunluğu açısından H i n d i s t a n baskısı olan nüshayı tercih ettim.

(٣) باب الحمية

3 — HIMYE (PERHİZ VERMEK) BÂBI

٣٤٤٢ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ .

ثنا أَبُو عَامِرٍ وَأَبُو دَاوُدَ ، قَالَا : ثنا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ ، عَنْ أُمِّ الْمُنْذِرِ بِنْتِ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيَّةِ ، قَالَتْ : دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَمَعَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ . وَعَلِيٌّ نَاقِهٌ مِنْ مَرَضٍ . وَلَنَا دَوَالِي مُعَلَّقَةٌ . وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ مِنْهَا . فَتَنَاوَلَ عَلِيٌّ لِيَأْكُلَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَهْ . يَا عَلِيُّ ! إِنَّكَ نَاقِهٌ » قَالَتْ : فَصَنَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ سِلْقًا وَشَعِيرًا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا عَلِيُّ ! مِنْ هٰذَا ، فَأَصِبْ فَإِنَّهُ أَنْفَعُ لَكَ » .

TERCEMESİ

3442) "... Ümmü'l-Münzir bint-i Kays el-Ensâriyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) beraberinde Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) olduğu halde biz(im evimiz)e girdi. Ali (Radıyallâhü anh) bir hastalıktan yeni iyileşmişti. (Olgunlaşsın diye evin bir tarafına) asılmış koruk hurma salkımlarımız vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yiyiyordu. Ali (Radıyallâhü anh) de yemek üzere (ondan) eline aldı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Sakın. Yâ Ali! Sen hastalıktan yeni iyileştin» buyurdu. Ümmü'l-Münzir demiştir ki: Sonra ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şalgam yaprağı ve arpadan bir yemek yaptım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Yâ Ali! Bu yemekten al. Çünkü bu yemek şüphesiz senin için daha yararlıdır» buyurdu."

٣٤٤٣ — حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ . ثنا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ صَيْفِيٍّ (مِنْ وَلَدِ صُهَيْبٍ) عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ صُهَيْبٍ ؛ قَالَ : قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ خُبْزٌ وَتَمْرٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « ادْنُ فَكُلْ » فَأَخَذْتُ

آكُلُ مِنَ التَّمْرِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « تَأْكُلُ تَمْرًا وَبِكَ رَمَدٌ؟ » قَالَ، فَقُلْتُ: إِنِّي أَمْضَغُ مِنْ نَاحِيَةٍ أُخْرَى. فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات

TERCEMESİ

3443) "... Suhayb (bin Sinân-i Rûmî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben (bir gün) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve **Sellem)'in yanına vardım. Önünde** ekmek **ve hurma vardı. Peygamber (Sallallahü** Aleyhi ve Sellem) **(bana)** :

«Yaklaş ve **ye» buyurdu. Ben de hurmadan yemeye başladım. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve **Sellem) (bana)** :

«Sende göz hastalığı bulunduğu halde hurma yiyiyorsun» buyurdu. Suhayb demiştir ki: Ben:

— Diğer bir kenardan çiğniyorum, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de gülümsedi."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih ve râvileri sıkâ (güvenilir) zâtlardır.

İZAHI

Ü m m ü ' l - M ü n z i r (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini **E b û D â v û d** ve **T i r m i z i** de rivâyet etmişlerdir. **T i r m i z î** bu hadisin hasen - garib olduğunu söylemiştir.

Hımye: Hastaya perhiz vermek, onu bâzı yemeklerden menetmek demektir.

Nâkıh: Hastalıktan yeni iyileşmiş ve eski gücünü henüz alamamış durumdaki kimse demektir.

Devâli: Dâliye'nin çoğuludur. Dâliye hurma koruğu salkımıdır. Hurma bu durumda iken ağacından alınıp bir tarafa asılır ve askıda olgunlaşınca alınıp yenir.

Silk: Pişirilip yenilen bir sebze çeşididir. Farsça'da buna çıkındır, denilir. Kâmus tercemesi Okyanus'ta bunun pazı denilen bitki olduğu ifâde edilmiş ve yararlı olduğu hastalıklar sıralanmıştır. Çevremizde buna şalgam yaprağı ve çiküNdür denilir.

Ü m m ü ' l - M ü n z i r (Radıyallâhü anhâ)'nın pişirdiği sebzeli arpa yemeğinin arpanın kendisinden veyâ unundan yapılmış olması muhtemeldir. Bu ihtimalleri Avnü'l-Mabûd yazarı belirtir. Hattâ üçüncü bir ihtimal olarak arpa suyundan yapılmış olabilir, der.

S u h a y b (Radıyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Bu hadiste geçen Remed, göz hastalığı demektir.

Bu iki hadis, hastanın zararlı yemekten sakınmasının vâcibliğine delâlet eder.

S u h a y b (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 150. hadis bölümünde geçmiştir.

(٤) باب لا تكرهوا المريض على الطعام

4 — HASTAYI YEMEĞE ZORLAMAYINIZ, BÂBI

٣٤٤٤ – حدّثنا محمّدُ بنُ عبدِ اللهِ بنِ نُميرٍ. ثنا بكرُ بنُ يونسَ بنِ بُكيرٍ عن موسى ابنِ عليِّ بنِ رباحٍ عن أبيهِ ، عن عُقبةَ بنِ عامرٍ الجُهنيِّ ؛ قالَ : قالَ رسولُ اللهِ ﷺ « لا تُكرِهوا مرضاكُم على الطعامِ والشرابِ . فإنَّ اللهَ يُطعِمُهم ويَسقيهم » .

في الزوائد : إسناده حسن . لأن بكر بن يونس بن بكير ، مختلف فيه . وباقي رجال الإسناد ثقات . والحديث رواه الترمذي ، إلا لفظة « الشراب » فلذلك أوردته في الزوائد .

T E R C E M E S İ

3444) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Ümmü'l-Münzir (R.A.)'nın Hâl Tercemesi

Bu kadın, Peygamber (S.A.V.)'in teyzelerindendir. Her iki kıbleye doğru namaz kılan bahtiyar sahâbilerdendir. Birkaç hadisi vardır. Râvisi Yâkûb bin Ebî Yâkûb'tur. Taberânî, adının Selmâ bint Kays olduğunu, Tirmizî de, adının Zeyneb bint Kays olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa, 498)

«Hastalarınızı yemeğe ve içmeğe zorlamayınız. Çünkü Allah şüphesiz onları yedirir ve içirir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasen'dir. Çünkü râvi Bekr bin Yûnus bin Bükeyr hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadisi Tirmizî de rivâyet etmiştir. Ancak onun rivâyetinde; شراب «içme» kelimesi yoktur. Bu nedenle bu hadisi Zevâid nevine dâhil ettim.

İZAHI

Bu hadisi notta belirtildiği gibi T i r m i z î de rivâyet etmiştir. Ancak oradaki rivâyette; شراب = "içme" kelimesi yoktur.

Allah'ın hastalara yedirme ve içirme mes'elesi ile ilgili olarak Tuhfe yazarı: Yâni Allah hastalara açlığa ve susuzluğa karşı sabretme gücünü verir ve yiyecek ile içecek yerine geçen başka şeyleri vermekle onlara yardım eder. Çünkü doğrusu hayat ve güç Allah'tandır, yiyecek ve içecekten değildir, der.

Tıbbi olan bu konuda yetkili olmamakla beraber tabiblerden duyduğumuz şudur: Hastanın arzulamadığı yiyeceğe ve içeceğe zorlanması onu rahatsız eder ve hasta genellikle kendisine yararlı olan yemeği arzular. Diğer taraftan insan vücûdunda depo edilmiş durumda besinler vardır. Bu itibarla hasta bundan da yararlanır.

(٥) باب التلبينة

5 — TELBİNE (MUHALLEBİYE BENZEYEN BİR NEVİ BULAMAÇ) BÂBI

Telbîne: Un, yağ ve sudan mâmul pişirilen bir nevi bulamaçtır. Çoğu zaman buna bir mikdar bal da karıştırılır. Süt gibi beyaz olduğu için Telbîne adını almıştır. M e k k e halkı buna Harîre derler. Bu bulamaç muhallebiye benzer. Bilindiği gibi Telbîne, leben kökünden alınmadır. Leben ise süt demektir. Bu bulamaç beyaz olduğu için süte benzetilerek Telbîne ismi verilmiştir.

٣٤٤٥ — حدّثنا إبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ . ثنا إسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ . ثنا مُحَمَّدُ

ابْنُ السَّائِبِ، عَنْ بَرَكَةَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ الْوَعْكُ، أَمَرَ بِالْحَسَاءِ. قَالَتْ: وَكَانَ يَقُولُ «إِنَّهُ لَيَرْتُو فُؤَادَ الْحَزِينِ، وَيَسْرُو عَنْ فُؤَادِ السَّقِيمِ، كَمَا تَسْرُو إِحْدَاكُنَّ الْوَسَخَ عَنْ وَجْهِهَا بِالْمَاءِ».

TERCEMESİ

3445) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ev halkından birisi sıtma hastalığına tutulduğu zaman hasâ (yâni muhallebiye benzeyen bulamaç) emrederdi. Âişe demiştir ki ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu.

«Şüphesiz bu yemek, kederli kimsenin kalbini muhakkak güçlendirir (veyâ midesini güçlendirir) ve siz (kadınlar)dan biri yüzündeki kiri su ile giderdiği gibi hastamn kalbinden elemi giderir (veyâ hastanın mîdesini temizler).»"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen "Va'k" sıtma hastalığı veyâ bu hastalığın elemi demektir. Hazîn: Kederli kimse demektir.

Sakîm: Hasta demektir.

Fuâd: Kalb demektir. Miftâhü'l-Hâce yazarı bu kelimeyi burada mide anlamında yorumlamıştır. Onun yorumunu parantez içi ifâde ile belirtmeye çalıştım.

Hasâ: Un, yağ ve su karışımından pişirilen bulamaçtır. Bâzen buna bal karıştırılarak tatlılandırılır. Bu târife göre Hasâ ve Telbîne aynı mânâya gelirler.

Buhârî'nin Taam bölümünde Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği uzun bir hadîste; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): **«Telbîne, hastanın kalbini rahatlatır ve bir kısım kederi giderir»** buyurmuştur.

Bu hadîs, yukarda anlatılan bulamacın sıtma hastalığına yakalanan hastaya yedirilmesinin yararlı olduğuna delâlet eder.

٣٤٤٦ — حدثنا علي بن أبي الخصيب . ثنا وكيع عن أيمن بن نابل ، عن امرأة من قريش (يقال لها كلثم) عن عائشة ؛ قالت : قال النبي ﷺ « عليكم بالبغيض النافع ، التلبينة » يعني الحساء . قالت : وكان رسول الله ﷺ ، إذا اشتكى أحد من أهله ، لم تزل البرمة على النار . حتى ينتهي أحد طرفيه . يعني يبرأ أو يموت .

TERCEMESİ

3446) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Yararlı olup hoşlanılmayan telbine'ye (yâni hasâ'yı yemeğe) **devam ediniz» buyurmuştur. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) (sözlerine devamla) : **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ev halkından birisi hasta olduğu zaman iki tarafından biri bitinceye, yâni iyileşinceye veyâ ölünceye kadar telbine çömleği devamlı ateş üstünde olurdu, demiştir..**

İZAHI

El-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre bu hadisi Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişler ve Nesâi'nin rivâyetinde;

وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَغْسِلُ بَطْنَ أَحَدِكُمْ كَمَا يَغْسِلُ أَحَدُكُمُ الْوَسَخَ عَنْ وَجْهِهِ بِالْمَاءِ

"Muhammed'in nefsi (ruhu) **kudret elinde bulunan** (Allah)**a yemin ederim ki sizden birisi, yüzünden kiri su ile yıkadığı gibi, telbine de birinizin karnını yıkar** (temizler)" ilâvesi vardır.

Buhârî de"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'**dan rivâyet ettiğine göre kendisi telbine**(yi yeme)**yi emrederek : Bu, Bağiz-i Nâfi** (yâni, hoşlanılmayan yararlı yemek)**dir, derdi."**

Bağiz : Buğzedilen, hoşlanılmayan, demektir. Hasta anılan bulamaçtan hoşlanmadığı için bu isim verilmiştir.

(٦) باب الحبة السوداء

6 — KARA TANE (ÇÖREK OTU) BÂBI

٣٤٤٧ – حدثنا محمد بن رمح ، ومحمد بن الحرث المصريان . قالا : ثنا الليث ابن سعد . عن عقيل ، عن ابن شهاب . أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن ، وسعيد ابن المسيب ؛ أن أبا هريرة أخبرهما أنه سمع رسول الله ﷺ يقول « إن في الحبة السوداء شفاء من كل داء ، إلا السام » .

والسام الموت . والحبة السوداء : الشونيز .

TERCEMESİ

3447) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şu buyruğu işitmiştir :

«Şüphesiz kara tane (yâni çörek otun)**da sâm'dan başka her hastalıktan şifâ vardır.»**

Sâm, ölümdür. Habbetü's-Sevdâ (= **Kara tane**) **ve şûniz** (= **Çörek otu**) **dur."**

٣٤٤٨ – حدثنا أبو سلمة ، يحيى بن خلف . ثنا أبو عاصم عن عثمان بن عبد الملك ، قال : سمعت سالم بن عبد الله يحدث عن أبيه ؛ أن رسول الله ﷺ قال « عليكم بهذه الحبة السوداء . فإن فيها شفاء من كل داء ، إلا السام » .

في الزوائد : حديث ابن عمر حسن ، وعثمان بن عبد الملك مختلف فيه .

TERCEMESİ

3448) "... Abdullah (İbn-i Ömer) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Şu Habbetü's-Sevdâ (çörek otunu kullanma) **ya devam ediniz. Çünkü şüphesiz onda ölümden başka her hastalıktan şifâ vardır.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ömer (R.A.)'ın hadisi hasen'dir. Râvi Osmân bin Abdilmelik hakkında ihtilâf vardır.

٣٤٤٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبيد الله. أنبأنا إسرائيل عن منصور،
عن خالد بن سعد؛ قال: خرجنا ومعنا غالب بن أبجر. فمرض في الطريق. فقدمنا
المدينة وهو مريض. فعاده ابن أبي عتيق وقال لنا: عليكم بهذه الحبة السوداء.
فخذوا منها خمسا أو سبعا. فاسحقوها، ثم اقطروها في أنفه بقطرات زيت، في هذا
الجانب وفي هذا الجانب. فإن عائشة حدثتهم أنها سمعت رسول الله ﷺ يقول
«إن هذه الحبة السوداء شفاء من كل داء، إلا أن يكون السام» قلت: وما السام؟
قال «الموت».

TERCEMESİ

3449) "... Hâlid bin Sa'd (Mevlâ Ebî Mes'ûd el-Bedrî el-Ensârî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz bir yolculuğa çıktık. Beraberimizde Ğâlib bin Ebcer (Radıyallâhü anh) de vardı. Ğâlib yolda hastalandı. Nihâyet Medîne-i Münevvere'ye vardık. Onun hastalığı devam ediyordu. İbn-i Ebî Atîk (Radıyallâhü anhümâ) onu ziyârete geldi ve bize şöyle dedi:

Size şu Habbetü's-Sevdâyı (kullanmayı) tavsiye ediyorum. Ondan beş veyâ yedi tâne alıp (iyice) ufaltınız. Sonra onu birkaç damla zeytin yağı içinde hastanın burnuna bu taraftan ve şu taraftan damlatınız. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadîsi işittiğini kendilerine anlatmıştır:

«Şüphesiz şu Habbetü's-Sevdâ (çörek otu) her hastalıktan şifâdır. Meğer ki sâm (hastalığı) ola.»

Ben: Sâm nedir? dedim.
— Sâm, ölümdür, dedi.

İZAHI

El-Habbetü's-Sevdâ, kara tane demektir ki buna çörek otu deriz. Buna Şûniz de denilir. Z ü h r i, H a b b e t ü ' s - S e v d â ' nın

Şûnîz olduğunu söylemiştir. Bâzılarına göre H a b b e t ü ' s - S e v - d â, Kemmûn diye târif edilmiştir ki buna da kimyon deriz. E l - H â f ı z, el-Fetih'te: Kimyon diye târif edenler bununla siyah kimyonu kasdetmişler, der.

Kamûs tercemesinde Şûnîz çörek otu olarak terceme edilmiştir.

HADİSLERİN RİVÂYET DURUMU:

Bu bâbın ilk hadisini B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z î ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin sonunda sâm'ın ölüm ve H a b b e t ü ' s - S e v d â 'nın şûnîz olduğuna dâir târifin kime âit olduğu husûsunda müellifimizin rivâyetinde bir açıklık yok ise de bunun râvî Z ü h r i ' ye ait olduğu, B u h â r î 'nin rivâyetinde belirtilmiştir.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi Zevâid nevindendir. H â l i d b i n S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r î de rivâyet etmiştir.

Bu hadisin sonunda Sâm'ın ne olduğunu soran ve sâm'm ölüm olduğunu bildiren zâtların kimler olduğuna dâir bir açıklık yoktur.

E l - H â f ı z, el-Fetih'te: 'Bu soruyu soran ve ona cevab veren zâtların kimler olduğunu bilemedim. Soru sâhibinin H â l i d b i n S a ' d ve ona cevab verenin de İ b n - i E b î A t î k olduğunu zannederim, der.

E l - H â f ı z daha sonra özetle şöyle der:

"İ b n - i E b î A t î k (Radıyallâhü anhümâ)'nın anlattığı tedâvi şeklini tabîbler çok aksırmaya da sebebiyet veren nezle hastalığının tedâvisinde tavsiye ederler. Tabîbler bu tedâvi için şöyle derler: Çörek otu kavurulduktan sonra güzelce ufaltılır ve biraz zeytin yağı içine karıştırılıp bir süre bekletilir. Sonra buruna üç damla damlatılır.

Ğ â l i b b i n E b c e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın hastalığının nezle olması ihtimâli kuvvetlidir ki, İ b n - i E b î A t î k bu tedâvi şeklini tavsiye etmiştir. İfâde tarzının zâhirine göre anılan tedâvi şekline âit cümleler İ b n - i A t î k ' in sözleridir. Bu cüm-

lelerin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyet olması da muhtemeldir. Nitekim buna benzer başka rivâyetlerde buna yakın cümleler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyet edilmiştir. (El-Hâfız bu meyanda o rivâyetleri de nakletmiştir. Ancak konunun uzayacağı endişesiyle o rivâyetleri buraya aktarmadım. Arzu edenler el-Fetih'in 10. cildinin 121. sahifesine bakabilirler.)

El-Hâfız o rivâyetleri de naklettikten sonra sözlerine devamla:

Şu rivâyetler çörek otunun her hastalığa şifâ olduğundan maksadın her hastalıkta sırf çörek otunun kullanılmasının yeterli olduğunu ifâde etmek olmadığını gösterir. Bilâkis bâzen sadece çörek otu kullanılır. Bâzen başka bir şeyle beraber kullanılır, bâzen olduğu gibi kullanılır, bâzen ufaltılarak kullanılır. Kezâ bâzen yemek veyâ suyunu içmek sûretiyle, bâzen buruna damlatılmak sûretiyle kullanılır, bâzen de yaraya tozu serpmek şeklinde veyâ başka türlü kullanılır.

Bâzı âlimler de çörek otunun ölümden başka her derde devâ olduğuna dâir hadisten maksadın şu olduğunu söylerler: Yâni, çörek otu bir çok hastalıklara şifâdır. Ama her hastalığa şifâ olduğu anlamı kasdedilmemiştir. Bu tür ifâdeler bâzan özel mânâlar için kullanılır.

Çörek otunun değişik şekillerde kullanılması sûretiyle şifâ olduğuna dâir yukardaki yorum dikkate alınırsa, hadisin umumî mânâya yorumlanmasında bir sakınca söz konusu olmaz. Yâni bu takdirde bunun ancak bâzı hastalıklar için yararlı olduğu yolunda bir yorum yapmaya gerek kalmaz.

SON HADÎSTE İSİMLERİ GEÇEN ZÂTLAR

El-Hâfız, el-Fetih'te bu hususla ilgili olarak da şöyle der:

Hâlid bin Sa'd, Ebû Mes'ûd el-Bedrî el-Ensârî (Radıyallâhü anhüm)'ın âzadlı kölesidir.

Gâlib bin Ebcer (Radıyallâhü anh)'ın sahâbî olduğu söylenir. Hattâ Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e evcil eşeklerin etinin hükmünü soran zâtın bu olduğu söylenir.

İ b n - i E b i A t i k ise **E b û B e k i r A b d u l l a h b i n M u h a m m e d b i n A b d i r r a h m a n b i n E b i B e k r e s - S ı d d i k** (Radıyallâhü anhüm)'dür. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken doğduğu için **İ b n - i A t i k** (Radıyallâhü anh) sahâbilerden sayılmıştır. Babası **M u h a m m e d**, baba babası **A b d u r r a h m a n** ve büyük dedesi **E b û B e k r - i S ı d d î k** (Radıyallâhü anhüm), meşhur sahâbilerdendir.

(٧) باب العسل

7 — BAL BÂBI

٣٤٥٠ - حدّثنا محمود بن خداش . ثنا سعيد بن زكرياء القرشي . ثنا الزبير ابن سعيد الهاشمي عن عبد الحميد بن سالم ، عن أبي هريرة : قال: قال رسول الله ﷺ « من لعق العسل ثلاث غدوات ، كل شهر ، لم يصبه عظيم من البلاء » .

في الزوائد : إسناده لين ومع ذلك فهو منقطع. قال البخاري: لا نعرف لعبد الحميد سماعا من أبي هريرة .

T E R C E M E S İ

3450) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim her ay üç (gün) sabahleyin bal yalarsa o kimsenin başına büyük belâ gelmez.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi ortadır. Bununla beraber munkatidir, yâni kesiktir. Çünkü Buhârî : Biz Abdulhamid'in Ebû Hüreyre (R.A.)' den hadis işittiğini bilmeyiz. demiştir.

٣٤٥١ - حدّثنا أبو بشر بكر بن خلف . ثنا عمر بن سهل . ثنا أبو حمزة العطار عن الحسن ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال: أهدي للنبي ﷺ عسل . فقسم بيننا لعقة لعقة فأخذت لعقتي . ثم قلت : يا رسول الله ! أزداد أخرى ؟ قال « نعم » .

في الزوائد : هذا إسناد مختلف فيه من أجل أبي حمزة. اسمه إسحاق بن الربيع. وكذلك عمر بن سهل

TERCEMESİ

3451) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biraz bal hediye edildi. O da aramızda birer lokma taksim etti. Ben kendi lokmamı aldım. Sonra: Yâ Resûlallah! Bir lokma fazla isterim? dedim. O (da): «Peki» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi râvî Ebû Hamza'dan dolayı ihtilâflıdır. Adı İshâk bin er-Rabî'dir. Ömer bin Sehl de böyledir.

٣٤٥٢ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَلَمَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ : الْعَسَلِ وَالْقُرْآنِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3452) "... Abdullah *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şu şifâlı iki şeye devam ediniz (yâni devamlı kullanınız): Bal ve Kur'ân.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Bu bâbın hadisleri Zevâid nevindendir. Senedlerinin durumu da notta belirtildi.

Hadislerde geçen "La'k" bir şeyi dil veyâ parmakla yalamaktır. Lu'ka da bir lokmada alınan miktardır.

Bu bâbın hadisleri bal ve Kur'ân âyetlerinin şifâ olduğuna delâlet ederler. Sindi, bu bâbın son hadisinin Kur'ân âyetlerini şifâ niyetiyle okumanın câizliğine delâlet ettiğini söyler.

B u h â r i, **"Bal ile tedâvi"** başlığı altında bir bâb açarak, bu münâsebetle N a h l sûresinin 69. âyetinden; فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ = **«Onda insanlar için şifâ vardır»** cümlesini anmıştır. B u h â r i anılan cümleyi buraya almakla cümledeki zamirin bal'a âit olduğuna işâret etmek istemiştir. Cumhûrun görüşü de zamirin bal'a raci olması merkezindedir.

Gerek A y n i ve gerekse e l - H â f ı z, B u h â r i 'nin şerhlerinde bal'ın yüzlerce yararını anlatmaktadırlar. Arzu edenler B u - h â r i 'nin Tıb kitâbının "Bal ile Tedâvi" bâbına bakabilirler. İsmi geçen şerhlerde söz konusu bilgileri bulurlar.

(٨) باب الكمأة والعجوة

8 — MANTAR VE (MEDİNE-İ MÜNEVVERE'NİN) ACVE HURMASI BÂBI

٣٤٥٣ - حدّثنا محمّد بن عبد الله بن نمير . ثنا أسباط بن محمّد . ثنا الأعمش عن جعفر بن إياس، عن شهر بن حوشب، عن أبي سعيد وجابر، قالا: قال رسول الله ﷺ «الكمأة من المنّ . وماؤها شفاء للعين . والعجوة من الجنّة . وهي شفاء من الجنّة» .

حدّثنا علي بن ميمون، ومحمّد بن عبد الله الرّقّيّان، قالا: ثنا سعيد بن مسلمة بن هشام عن الأعمش، عن جعفر بن إياس، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد الخدري، عن النّبيّ ﷺ، مثله .

في الزوائد : إسناده حسن . وشهر مختلف فيه ، لكن قيل : الصواب عن شهر عن أبي هريرة ، كما في رواية غير المصنف .

TERCEMESİ

3453) "... Ebû Sâid(-i Hudri) ve Câbir *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre bu iki sahâbi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in şöyle buyurduğunu söylemişlerdir :

«Mantar, kudret helvası (gibi külfetsiz nîmetler nevinden bir rızık)dır. Suyu da göz (hastalığın)a şifâdır. Acve (denilen (Medine-i

Münevvere) hurması cennet (meyvelerin) dendir ve delilik (hastalığın) a şifâdır.»

Ali bin Meymûn da ... senediyle Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) yoluyla bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet etmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Râvî Şehr hakkında ihtilâf vardır. Lâkin doğru senedin, müellifden başkasının rivâyetinde olduğu gibi. Şehr yoluyla Ebû Hüreyre (R.A.)'den olan sened olduğu söylenmiştir.

٣٤٥٤ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، سَمِعَ عَمْرَو بْنَ حُرَيْثٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ « الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ الَّذِي أَنْزَلَ اللهُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ . وَمَاؤُهَا شِفَاءُ الْعَيْنِ » .

TERCEMESİ

3454) "... Saîd bin Zeyd bin Amr bin Nüfeyl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Mantar, Allah'ın İsrâil oğullarına indirdiği nîmetten bir nevidir. Suyu da göz (hastalığın) a şifâdır.»"

٣٤٥٥ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو عَبْدِ الصَّمَدِ . ثنا مَطَرٌ الْوَرَّاقُ عَنْ شَهْرِ ابْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : كُنَّا نَتَحَدَّثُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرْنَا الْكَمْأَةَ . فَقَالُوا : هُوَ جُدَرِيُّ الْأَرْضِ . فَنُمِيَ الْحَدِيثُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ . وَالْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ وَهِيَ شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ » .

TERCEMESİ

3455) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında konuşuyorduk. Bu arada mantardan söz ettik. Oradakiler: Mantar (çiçek hastalığına tutulan çocukların vücûdunda görülen tanecik-

ler gibi) toprak (hastalığı) çiçeğidir, dediler. Bu söz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikâl ettirildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Mantar, kudret helvası (gibi külfetsiz nimetler) nevinden bir rızıktır. Acve (denilen Medîne-i Münevvere) hurması da cennet (meyvelerin)dendir ve zehirlenme hastalığına şifâdır» buyurdu."

٣٤٥٦ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ثنا الْمُشْمَعِلُّ بْنُ إِيَاسٍ الْمُزَنِيُّ . حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سُلَيْمٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ عَمْرٍو الْمُزَنِيَّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ « الْعَجْوَةُ وَالصَّخْرَةُ مِنَ الْجَنَّةِ » .

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ : حَفِظْتُ الصَّخْرَةَ مِنْ فِيهِ .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3456) "... **Râfi bin Amr el-Müzenî** *(Radıyallâhü anh)*'den; **Şöyle demiştir :**

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim :

«Acve (denilen Medine-i Münevvere) hurması ve sahrâ (ismi verilen Mescid-i Aksâ'daki büyük taş) cennet'tendir.»

Râvî Abdurrahmân demiştir ki : Ben sahrâ kelimesini şeyhimin ağzından belledim."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak Nesâi ve Ahmed bunun benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Cennetle müjdelenmiş on sahâbiden olan Said bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Ebu Hüreyre (R.A.)'ın hadisini Tirmizi de rivâyet etmişlerdir.

Râfi bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid nevindendir.

Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Kem'e: Bu kelimenin anlamının tâyin ve tesbitinde iki görüş vardır: Bunlar; Mantar dediğimiz bitki ve yer elmasıdır. Âlimlerin ekserisi bunun mantar olduğu görüşündedir. El-Hâfız, el-Fetih'te ve Tuhfe yazarı Tirmizi'nin şerhinde bununla ilgili olarak özetle şu bilgiyi verirler: Kem'e, yaprağı ve dalı olmayan ve ekilmeden kendiliğinden biten bir bitkidir. Arabistan'da, Suriye'de ve Mısır'da bol yetişen bir bitkidir. En iyi nevi, kumsal ve çorak arâzide yetişenidir. Bunun kırmızımsı olanı öldürücüdür.

Beyazımsı olanı ile toz renginde olanı daha iyidir.

Menn: Nimet mânâsına geldiği gibi kudret helvası mânâsına da gelir.

Acve: Medine-i Münevvere'nin bir nevi hurmasıdır, rengi siyahımsıdır. En-Nihâye'de belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in diktiği hurmadır.

Bu bâbın ikinci hadisinde **«Mantar, Allah'ın İsrâil oğullarına indirdiği kudret helvasındandır»** buyurulmuştur. Halbuki mantar ve kudret helvası ayrı ayrı şeylerdir.

Bakara sûresinin 57. âyetinde Allah Teâlâ, İsrâil oğullarına hitâben; وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى = «Ve (Ey İsrâil oğulları) üzerinize o (beyaz) bulutları gölge yaptık. Size kudret helvası ve bıldırcın indirdik...» buyurmuştur.

Âyet-i Kerime'de geçen Menn kelimesi kudret helvası mânâsına yorumlanmıştır. Bu durum karşısında yukardaki hadis çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Tuhfe yazarı Nevevi'den naklen şöyle der:

اَلْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ = "Kem'e, Menn'dendir" cümlesinin mânâsı hak-

kında ihtilâf olmuştur: E b û U b e y d ve çok sayıda ilim adamları: Resûl-i Ekrem, (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), mantarı İ s r â i l oğullarına indirilen kudret helvasına benzetilmiştir. Çünkü kudret helvası İ s r â i l oğullarının bir çalışması, emeği ve gayreti olmaksızın elde edildiği gibi mantar da külfetsiz olarak verilen bir nîmettir, ekilmeden, sulanmadan kendiliğinden biten bir bitkidir, demişlerdir.

Diğer bir görüşe göre mantar da Allah'ın İ s r â i l oğullarına indirdiği nimet nevindendir. (N e v e v î'nin sözü bitti.)

Bu görüşe göre yukardaki âyette geçen Men, kudret helvasından ibâret değildir, kudret helvası ve mantarı ifâde eden nimet mânâsınadır. Nitekim S i n d i de e l - K â d ı'nın şöyle dediğini nakleder: Bu hadis, Allah'ın İ s r â i l oğullarına indirdiği "Menn"in müfessirlerin dediği gibi bir yiyecek maddesinden ibâret olmadığını, çeşitli yiyecekler olduğunu ve mantarın da onlardan biri olduğunu ifâde eder.

Bu bâbın ilk iki hadisinde mantar suyunun göz hastalığına şifâ olduğu bildirilmiştir.

Tuhfe yazarı bu husûsla ilgili olarak da N e v e v i'den naklen şu bilgiyi verir:

Bu cümle de değişik şekillerde yorumlanmıştır: Bir kavle göre sırf mantar suyu göze şifâ verir. Diğer bir kavle göre, hadisten maksad, mantar suyu yararlı bir ilâca katılmak sûretiyle tedâvi yapılırsa göz hastalığından şifâ elde edilir. Üçüncü bir kavle göre, gözün harareti giderilmek isteniyorsa sırf mantar suyu yeterli ilâçtır. Şâyet başka bir hastalık varsa, mantar suyu başka bir ilâçla beraber kullanılır. Fakat sağlıklı, hattâ en doğru yorum ve mânâ şudur: Göz hastalığı ne olursa olsun sırf mantar suyu buna şifâdır. Mantar suyu sıkılıp bundan göze damlatılır. Ben ve başka adamlar şu olaya şâhid olduk:

Hadis âlimlerinden olup takvâ sâhibi olan e s - Ş e y h e l - E m i n e l - K e m â l b i n A b d i l l a h e d - D ı m ı ş k i'nin gözü görmez oldu ve tamamen kapandı. Bu zât, bu hadislere inanarak ve teberrüken sırf mantar suyunu gözüne sürme gibi sürdü ve bundan şifâya kavuşarak gözü açıldı.

Bu bâbın üçüncü hadisinde acve hurmasının zehirlenme hastalığına şifâ olduğu bildirilmiştir: Tuhfe yazarı: Bu durum, ya Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in duâsı sâyesindedir veyâ bu nevi hurmadaki bir özelliktendir, der.

Buhâri'nin Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste; "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): **«Kim her gün sabahleyin aç karnına yedi aded Medîne-i Münevvere'nin acve hurmasını yerse, o gün içinde o kimseye ne zehir ne de sihir zarar verir» buyurmuştur."**

Bu bâbın birinci, üçüncü ve sonuncu hadislerinde acve hurmasının Cennet'ten olduğu bildirilmektedir. Bundan kasdedilen mânâ şudur: Yani Acve hurması isim ve şekil bakımından cennet meyvelerine benzer. Fakat lezzet ve tat bakımından olan benzetme kasdedilmemiştir.

BU BÂBTAKİ HADÎSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1. İyi cins mantar Allah'ın kullarına verdiği külfetsiz bir nevi rızıktır.

2. Mantar suyu göz hastalığına şifâdır.

3. Acve denilen hurma nevi, şekil ve isim bakımından cennet meyvelerine benzer.

4. Acve hurması zehirlenmeyi önler ve zehirlenme hastalığına şifâdır.

5. Acve hurması delilik hastalığı için şifâdır.

(٩) باب السنا والسنوت

9 — SİNAMEKİ VE TERE YAĞI TULUMUNA KONULAN BAL (VEYÂ DEREOTU) BÂBI

٣٤٥٧ – حدّثنا إبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ بْنِ سَرْجٍ الْفِرْيَابِيُّ . ثنا عَمْرُو ابْنُ بَكْرٍ السَّكْسَكِيُّ . ثنا إبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي عَبْلَةَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أُبَيِّ بْنَ أُمِّ حَرَامٍ ، وَكَانَ قَدْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْقِبْلَتَيْنِ ، يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ

« عَلَيْكُمْ بِالسَّنَى وَالسَّنُّوتِ . فَإِنَّ فِيهِمَا شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ ، إِلَّا السَّامَ » قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَمَا السَّامُ ؟ قَالَ « الْمَوْتُ » .

قَالَ عَمْرٌو : قَالَ ابْنُ أَبِي عَبْلَةَ : السَّنُّوتُ الشِّبِتُّ . وَقَالَ آخَرُونَ : بَلْ هُوَ الْعَسَلُ الَّذِي يَكُونُ فِي زِقَاقِ السَّمْنِ . وَهُوَ قَوْلُ الشَّاعِرِ :

هُمُ السَّمْنُ بِالسَّنُّوتِ لَا أَلْسَ فِيهِمُ وَهُمْ يَمْنَعُونَ جَارَهُمْ أَنْ يُقَرَّدَا

في الزوائد : في إسناده عمرو بن بكر السكسكي . قال فيه ابن حبان : روى عن إبراهيم بن أبي عبلة الأوابد والطامات . لا يحل الاحتجاج به . لكن قال الحاكم : إنه إسناد صحيح .

TERCEMESİ

3457) "... Ebû Übey bin Ümm-i Harâm *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:

— «Sinameki ve sennût (yâni tereyağı tulumuna konulan bal veyâ dereotu) yemeye devam ediniz. Çünkü bu iki şeyde sâm'dan başka her hastalıktan şüphesiz şifâ vardır.»

— Yâ Resûlallah! Sâm nedir? denildi. O:

— «Ölümdür» buyurdu.

Râvi Amr demiştir ki: Râvî İbn-i Ebî Able sennût'un dereotu olduğunu söylemiş ve diğer bâzı âlimler: Bilâkis, sennût tereyağı tulumunda olan baldır. Şâir'in şu beytindeki sennût anılan bal mânâsınadır: Onlar tereyağı tulumundaki bal ile tereyağı olup aralarında hiyânet hiç yoktur. (Yâni o topluluk tatlı bir birlik ve beraberlik içinde sadakatla birbirine karışmış bir bütün hâlindedir) ve onlar komşularına hiyle edilmeye de mâni olurlar."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Bekr es-Seksekî var. İbn-i Hibbân onun hakkında: Bu adam İbrâhim bin Ebî Able'den çok fena ve felâketler diye ifâde edilecek şeyler rivâyet etmiş olup onun rivâyetlerini delil göstermek câiz değildir, demiştir. Lâkin el-Hakem bu hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

Son Hadisin Râvisi Râfi (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Râfi bin Amr el-Müzenî (R.A.), Basrâ'lı sahâbîlerdendir. Râvîleri Amr bin

(Devâmı 214.cü Sahifede)

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadîsi H â k i m de rivâyet etmiştir.

Senâ: Sinameki dediğimiz ottur. Câmiü's-Sağîr şerhinde e l - A z i z î: S i n a m e k i, iyice ufaltılıp biraz bal ve tereyağına karıştırılarak parmakla alınıp yenilir, demiştir.

Sennût: Dereotu olarak târif edildiği gibi tereyağı tulumunda olan bal diye de târif edilmiştir. Bu iki târif hadîsin râvilerinden Amr tarafından naklen bildirilmiştir. E l - A z i z i ise bu iki mânâ yanında; tereyağı kaymağı, kimyon, kimyon-i kirmâni ve kuru hurma mânâlarına da geldiğini söylemiştir.

Sâm: Ölüm demektir.

Şiirde geçen Üls: Hiyânet demektir. Takrîd de hiyle ve hud'a yapmak, Takarrud da böyle hiyle ve hud'a'ya mâruz kalmaktır.

Bu hadis sinameki ve tereyağı tulumunda olan, yâni biraz olsun tereyağının karıştığı balın veyâ dereotunun hastalıklara şifâ olduğuna delâlet eder.

Hadîste geçen «Her hastalığa devâdır, şifâdır» cümlesinin benzeri 3447 - 3448 ve 3449. hadislerde de geçti. Bu nevî cümlelerle kasdedilen mânâ hakkındaki gerekli bilgi orada verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.

Bir noktayı da açıklayayım:

Râvî A m r ' ın naklettiği şiir eldeki tashihli M ı s ı r baskısında bu şekildedir. C e v h e r i, es-Sıhâh isimli lügat kitâbında Sennût kelimesi bölümünde bu şiirin e l - H u s a y n b i n e l - K a ' k a ' a âit olduğunu bildirerek anılan şiiri nakletmiştir. An-

---

Râfi .... (Baştarafı 213.cü Sahifede)
Selim el-Müzenî ve Hilâl bin Âmir'dir. Bu zâtın hadîslerini Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa, 114)

Ebû Übey (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ebû Übey bin Ümm-i Harâm el-Ensârî'nin adı Abdullah bin Übey veyâ İbn-i Ka'b ya da İbn-i Amr'dır. İbn-i Ümm-i Harâm künyesiyle meşhurdur. Her iki kıble'ye de doğru namaz kılan sahâbîlerdendir. Râvîleri Samsam el-Emlûkî ve İbrâhim bin Ebî Able'dir. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa, 442)

cak birinci mısra'ın sonundaki; فِيهِمْ kelimesi yerine بَيْنَهُمْ kelimesini nakletmiştir.

Elde mevcut S i n d i hâşiyeli M ı s ı r baskısı ve H i n d baskısı olan iki nüshada ise şiir şöyledir.

هُمُ السَّمْنُ بِالسَّنُّوتِ لاَ أَلْسَ بَيْنَهُمْ وَهُمْ يَمْنَعُونَ الْجَارَ أَنْ يَتَقَرَّدَا

Yukardaki ifâde tarzı ile tercemeye esas alınan ifâde tarzı mânâ bakımından aynı sayılabilir.

(١٠) باب الصلاة شفاء

10 — NAMAZ ŞİFÂDIR, BÂBI

٣٤٥٨ — حدثنا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ . ثنا السَّرِيُّ بْنُ مِسْكِينٍ . ثنا ذُوَادُ بْنُ عُلْبَةَ عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: قَالَ: هَجَّرَ النَّبِيُّ ﷺ فَهَجَّرْتُ. فَصَلَّيْتُ ثُمَّ جَلَسْتُ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ «اشِكَمَتْ دَرْدْ ؟» قُلْتُ : نَعَمْ . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ «قُمْ فَصَلِّ ، فَإِنَّ فِي الصَّلَاةِ شِفَاءً» .

حدثنا أَبُو الْحَسَنِ الْقَطَّانُ . ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ . ثنا أَبُو سَلَمَةَ . ثنا ذُوَادُ بْنُ عُلْبَةَ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ ، وَقَالَ فِيهِ : اشِكَمَتْ دَرْدْ . يَعْنِي تَشْتَكِي بَطْنَكَ ، بِالْفَارِسِيَّةِ .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ : حَدَّثَ بِهِ رَجُلٌ لِأَهْلِهِ . فَاسْتَعْدَوْا عَلَيْهِ .

في الزوائد : في إسناده ليث ، وهو ابن أبي سليم . وقد ضعفه الجمهور.

T E R C E M E S İ

3458) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erken namaza kalktı. Ben de (O'na uyarak) erken kalktım ve (biraz) namaz kıldıktan sonra oturdum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dönüp baktı ve (Farsça) :

— «Karnın mı ağrıyor?» buyurdu. Ben :

— Evet, Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (bana hitâben) :

— «Kalk namaz kıl, çünkü şüphesiz, namazda şifâ var» buyurdu.

Ebü'l-Hasan bin el-Kattân ... senediyle bunun mislini bize rivâyet etti ve onun rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Farsça olarak buyurduğu; اشكنبت درد cümlesinin mânâsının «Yâni sen karnından (mı) rahatsızsın» olduğu ilâvesi vardır.

Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bir adam bu hadîsi âile ferdlerine anlattı. Onlar adama karşı başkalarından yardım istediler."

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Ahmed de rivâyet etmiştir. Hadiste geçen "Tehcîr" fiili namaza erken kalkmaktır. Hadiste bulunan Farsça cümleye gelince; اشكم karın demektir. درد de ağrı demektir. Birinci kelimenin bitişiğindeki; ت harfi de muhatab zamiridir ve cümlenin mânâsı «Karnın mı ağrıyor?» demektir. Müellifin ikinci senedle olan rivâyetinde bu cümlenin Arapça karşılığı da vardır. Ancak Arapça tercemenin hangi râviye âit olduğuna dâir bir kayıt bulamadım.

İsti'dâ mastarı haksızlığa uğrayan kişinin imdâd ve yardım istemesi demektir. İbn-i Mâceh'in sözünü ettiği adamın âile ferdlerinin adama karşı yardım dilemeleri şöyle olabilir: Adam namazın hastalığa şifâ olduğuna dâir bu hadîsi âile ferdlerine anlatınca âile ferdleri bunun sahîh bir hadis olup olmadığını soruşturmak için ilim ehline mürâcaat etmiş olabilirler.

Sindî'nin bu hadisin izahı bölümünde el-Muvaffak'tan naklen verdiği bilgiyi özetleyerek buraya aktarıyorum.

Namaz, bâzen mide, barsak ve diğer bâzı organların ağrısını giderır. Bu durum üç yönden olabilir:

1. Namaz kutsal bir ibâdettir, Allah'ın emridir. Namazın feyiz ve bereketiyle hastalıklar def edilir.

2. Huzur ve huşû içinde namaza duran mü'minin namaz kılmakla meşgul olduğu sürece hastalık acısını duyması azalır, moralman

güçlenme sağlanır. Organların normal biçimde çalışması için mahâretli tabibler her çâreye baş vururlar. Zayıf olanı kuvvetlendirmek, az çalışanı uyarmakla normal çalışmasını temin etmek için gayret ederler. Hastayı telkinle tedâvi ederken, bâzen hastayı sevindirmek ve ferahlatmakla, bâzen utandırmak, mahcub etmek ve korkutmakla, bâzen de efkârını ve üzüntüsünü gidermek için onu daha büyük ve önemli şeylerle meşgul etmek, geçici dünya hayatından sonra ebedî hayat mutluluğundan söz etmekle gerçekleştirilebilir. Namaz ibâdetinde yukarda sayılan durumların hepsine veyâ çoğuna ışık tutacak özellikler vardır.

3. Namazda mevcut rükû, itidal, sücûd ve oturuş gibi çeşitli vücut hareketleri sağlık açısından da çok yararlıdır. Sporun sağlığa ne derece faydalı olduğu herkesçe bilinmekte ve takdir edilmektedir. Namazdaki hareketler sindirim sisteminin çalışmasına yardımcı olduğu gibi uzun tutulan secdenin nezleye, burnun açılmasına faydalı oluşu da tecrübe ile sâbittir. Diğer taraftan huzur ve huşû içinde ifa edilen namaz, bir çok keder ve üzüntülerin giderilmesine, evhâm ve zararlı kuruntuların dağıtılmasına, pis düşüncelerin ve kötü emellerin son bulmasına, öfke ateşinin sönmesine, mânevî huzur ve gönül rahatlığına vesile olur.

Muhammed Fuâd Abdülbakî'nin naklen beyânına göre sünenimizin Hind baskısının kenarında şu bilgi vardır:

El-Feyrûzabâdi, "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Farsça konuşması" bâbında şöyle der: O'nun Farsça konuştuğuna dâir sağlıklı bir rivâyet sâbit değildir. Bu hadisin senedine gelince, bunun râvîlerinin hepsi güvenilir zâtlardır. Ancak râvî Zuâd bin Ulbe zayıftır. İbn-i Hibbân: Onun hadîsleri cidden münkerdir, güvenilir zâtlardan asılsız şeyler rivâyet eder ve zayıf kimselerden de tanınmayan, bilinmeyen bir takım şeyler nakleder, demiştir. Tehzîb yazarı da bu durumu anlatmıştır.

(١١) باب النهي عن الدواء الخبيث

11 — HABÎS (PİS) İLÂÇ KULLANMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٤٥٩ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن يونس بن أبي إسحاق، عن مجاهد، عن أبي هريرة؛ قال: نهى رسول الله ﷺ عن الدّواء الخبيث. يعني السّمّ.

TERCEMESİ

3459) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **habis ilâç, yâni zehir** kullanmayı yasaklamıştır."

٣٤٦٠ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ « من شرب سمًّا، فقتل نفسه، فهو يتحسّاه في نار جهنم، خالدًا مخلدًا فيها أبدًا »

TERCEMESİ

3460) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir zehir içer (yâni yutar) ak kendini öldürürse o kimse cehennem ateşi içinde ebedî kalarak dâima o zehiri yutmakla meşgul olacaktır.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim ve Ahmed de rivâyet etmiştir. Habis ilâcın zehir ile açıklanmasına dâir cümlenin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a veyâ ondan sonra gelen râvilerden birine âit olması muhtemeldir. Bu açıklama Tirmizi'nin rivâyetinde de var, fakat Ebû Dâvûd'unkinde yoktur.

Habis: Pis şey demektir. Habis ilâç şer'an necis sayılan veyâ içilmesi - yenilmesi haram olan ya da insan tabiatının tiksindiği ilâçtır, denilmiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarının naklen beyânına göre Hattâbi bu konuda şöyle der:

Habis ilâcın habisliği iki yönden olabilir:

Bunlardan birisi şer'an necis ve pis sayılması yönüdür. Bu, şarap ve eti yenmeyen hayvanların eti gibi necis bir şeyin ilâca karış-

masıyladır. Bâzı tabibler, bir takım hastalıkların tedâvisi için bâzı hayvanların pisliklerini ve idrarlarını tavsiye ederler. Halbuki bunların hepsi pis ve necistir ve içilmesi veyâ yenilmesi haramdır. Ancak Şer-i Şerîf'in cevaz verdiği deve idrarı bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) develerin idrarını bâzı kimselere tavsiye etmiştir. Sünnet, yâni hadîslerin yolu ise her şeyin yerinde tutulması ve bir şeyin başka bir şeye benzetilmemesidir.

Diğer yön ise ilâcın tadının tiksindici olmasıdır. Tadı çok fena olan bir ilâcı almak çok tiksindirici olduğundan dolayı hastayı böyle bir ilâç kullanmaya zorlamak mekruh sayılmış olabilir. İlâçların tadı genellikle hoş olmamakla beraber alınması kolay olanlar tercih edilmelidir.

Bu bâbın ikinci hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde benzer lâfızlarla rivâyet edilmiştir.

Müellifimizin rivâyetinde «**Kim bir zehir içerek**» ifâdesi kullanılmış ise de maksad herhangi bir şekilde zehir almaktır. Bu; içmek sûretiyle olduğu gibi, yemek sûretiyle veyâ başka bir maddeye karıştırıp içmek, yemek veyâ başka yolla vücûda dâhil etmek şeklinde de olabilir. Nitekim Tirmizi'nin rivâyetinde; ... وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِسَمٍّ

«**... ve kim kendi nefsini bir zehirle öldürürse**» ifâdesi kullanılmıştır.

Bu hadîsin zâhirine göre bir zehir almak sûretiyle intihar eden kimse ebedi olarak cehennem'de yanacaktır. Halbuki imanlı ölen kimselerin ebedi olarak cehennem'de kalmayacakları ve netice itibariyle cennete girecekleri Ehl-i Sünnet mezhebine göre sâbittir. Bu itibarla âlimler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Yâni intihar etmenin haramlığını inkâr ederek ve bunun helâllığına inanarak bu fiili işleyen kimse ebedî olarak cehennemliktir. Çünkü haram olan bir şeyi helâl saymak küfürdür. Ya da kasdedilen mânâ, bu şekilde intihar eden kimsenin uzun süre cehennem'de tutulmasıdır.

(١٢) باب دواء المشي

12 — MÜSHİL İLÂCI BÂBI

٣٤٦١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ،

عَنْ زُرْعَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ مَوْلًى لِمَعْمَرٍ التَّيْمِيِّ، عَنْ مَعْمَرٍ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ؛
قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «بِمَاذَا كُنْتِ تَسْتَمْشِينَ؟» قُلْتُ: بِالشُّبْرُمِ. قَالَ
«حَارٌّ جَارٌّ» ثُمَّ اسْتَمْشَيْتُ بِالسَّنَا فَقَالَ «لَوْ كَانَ شَيْءٌ يَشْفِي مِنَ الْمَوْتِ، كَانَ السَّنَا.
وَالسَّنَا شِفَاءٌ مِنَ الْمَوْتِ».

TERCEMESİ

3461) "... Esmâ bint-i Umeys *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— «Sen ishal olmak için hangi ilâcı kullanırdın?» buyurdu. Ben:
— Şübrüm (denilen bitki), dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «O, şiddetli ishal yapar» buyurdu. Sonra ben :İshal için sinameki kullandım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Eğer herhangi bir şey ölüme şifâ olsaydı sinameki olurdu, sinameki ölüme şifâ olacaktı» buyurdu."

İZAHI

Bu hadisi Tirmizi, Hâkim ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Bu bâbın başlığında geçen Meşiyy ile hadîsin metninde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Meşiyy: İshâl olmak için kullanılan ilâç demektir. İstimşâ da ishal olmayı istemek ve bu maksadla ilâç kullanmaktır.

Şübrüm: İshal olmak için kullanılan bir bitkidir. Mercimeğe benzer tanecikleri vardır. Kökü süt ile doludur. Yaprağı, kökü ve sütü müshildir. Bir kavle göre Şübrüm yavşan denilen bitkinin bir nevidir.

Senâ: Sinamekidir.

Tuhfe yazarı: Şübrüm çok fena ishale sebebiyet verdiğinden dolayı tabibler bunu kullanmamayı tavsiye ederler. E l - C e z e r î, en-Nihâye'de: Şübrüm, nohuta benzer tanelerdir. Pişirilip tedâvi için suyu içilir. Bir kavle göre yavşan denilen bitkinin bir nevîdir, demiştir.

E l - H â f ı z İ b n "ü - K a y y ı m, hadisin; حَارٌ جَارٌ ifâdesiyle ilgili olarak şöyle demiştir: Bu ifâde ile kasdedilen mânâ şübrüm denilen ilâcın şiddetli ishale sebebiyet vermesidir. جَارٌ = 'C ârrün" kelimesi; حَارٌ = "Hârrün" kelimesinin te'kidi mâhiyetindedir. Arap dilinde buna benzer ifâdeler te'kid maksadıyla kullanılır. Meselâ "Hasan besen, "Hasan kasan" ve "Şeytan leytan" buna birer örnektir. Mamafih Carrün kelimesinin bir anlamı da vardır: Çekici olan, değdiği şeyi çekip götüren. Müshil ilâç; mide ve barsaklardaki şeyi çekip götürdüğünden dolayı Şübrüm denilen bitkiye çekici denilebilir, diye bilgi vermiştir.

Türkçemizde de bu nevi te'kidler kullanılır. Meselâ "Kalem malem", «Ev mev" buna örnek gösterilebilir.

(١٣) باب دواء العُذْرَة والنهى عن الغمز

13 — UZRE (DENİLEN BADEMCİKLERİN İLTİHAPLANMASI) TEDÂVİSİ VE ĞAMZ (DENİLEN ÇOCUĞUN BOĞAZINA PARMAK SOKMAK SÛRETİYLE BADEMCİKLERİNİN İLTİHABINI ALMAK İŞİNİN) YASAKLIĞI BÂBI

٣٤٦٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ ؛ قَالَتْ : دَخَلْتُ بِابْنٍ لِي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْعُذْرَةِ . فَقَالَ « عَلَامَ تَدْغَرْنَ

Esmâ bint-i Umeys (R.A.)'ın Hal Tercemesi:

Esmâ bint-i Umeys (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nın ana bir kardeşidir, ilk hicret eden bahtiyarlardandır. Hâl tercemesi 1611. hadîs bölümünde kısaca verildi.

أَوْلَادَكُنَّ بِهٰذَا الْعِلَاقِ ؟ عَلَيْكُمْ بِهٰذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ . فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ . يُسْعَطُ بِهِ مِنَ الْعُذْرَةِ ، وَيُلَدُّ بِهِ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ » .

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ الْمِصْرِيُّ . ثنا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ وَهْبٍ . أَنْبَأَنَا يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِنَحْوِهِ .

قَالَ يُونُسُ : أَعْلَقْتُ يَعْنِي غَمَزْتُ .

TERCEMESİ

3462) "... Ümmü Kays bint-i Mıhsan *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Uzre (denilen boğaz hastalığı) nedeniyle boğazına parmağını sokmak sûretiyle bademciğinin iltihabını almış olduğum bir oğlan çocuğumla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Neden çocuklarınızın boğazına parmağınızı sokmak sûretiyle bademciğini böylece sıkarak iltihabını almaya çalışıyorsunuz. Ud-i Hindî (denilen topalak bitkisini) kullanmaya devam ediniz. Ud-i Hindide yedi türlü şifâ vardır. Uzre (denilen boğaz hastalığı) için bu ilâç buruna çekilir. Zatü'l-Cenb için de (su ile) hastaya içirilir» buyurdu.

Ahmed bin Amr bin es-Serh el-Mısrî de ... senediyle Ümmü Kays bint-i Mıhsan yoluyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini bize rivâyet etti.

Râvî Yûnus demiştir ki : أَعْلَقْتُ cümlesi; غَمَزْتُ mânâsınadır. (Yâni parmağımı çocuğun boğazına) sokup bademciğini sıktım.»"

İZAHI

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Uzre: Bademciğin iltihablanması ve şişmesi hastalığıdır. Bu hastalığın oluştuğu yere de Uzre denilir.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre e l - A y n i : Uzre boğaz hastalığının bir nevidir ki buna bademciğin düşmesi de denilir. Hastalığın oluştuğu sahaya da aynı isim verilir, demiştir.

En-Nihâye yazarı da Uzre'nin anılan hastalık olduğunu belirttikten sonra: Bâzılarına göre Uzre burun ile boğaz arasında ve genizde beliren bir iltihabtır. Bu hastalık çocuklarda görülür. Kadın böyle bir hastalık olduğu zaman bir bez parçasını güzelce büküp fitil hâline getirdikten sonra çocuğun burnuna sokup bastırır ve iltihablı yerden siyah bir kan akıtır, demiştir.

Gamz, İ'lâk ve **Dağr** kelimelerinden kasdedilen mânâ ise; çocuğun boğazına parmak sokup bademciğinin iltihabını almak, bademciği sıkmaktır.

İlâk, Alâk ve **Ulâk** ise sıkmak demektir. e l - K a r i bu kelimeleri böyle açıklamıştır.

İs'ât: İlâcı buruna çekmek demektir.

Ledd: Hastanın ağzının bir tarafına ilâç koymaktır.

Ûd-i Hindî, topalak denilen bitkidir. Buna kust ve kist de denilir. A y n i : Kust, iki çeşittir. Hindi olan siyahtır. Bahri olanı beyazdır. Hindi olanı daha hararetlidir, der.

Kust-i Hindî, H i n d i s t a n tarafından geldiği gibi Kust-i **Bahrî,** Y e m e n ve M a ğ r i b tarafmdan gelir.

Ûd-i Hindî denilen topalağın buruna çekilmesi enfiye biçiminde olduğu gibi biraz sulandırılıp buruna damlatmak sûretiyle de olabilir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu ilâçta yedi çeşit şifânın bulunduğunu bildirdikten sonra iki nevîni beyân buyurmuştur. A y n i , Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in diğer nevileri açıklamaması husûsu ile ilgili olarak: Kalan neviler ya bilindiği için açıklamamıştır veyâ bilinmesini ilgililere havâle buyurmuştur, der.

Ümmü Kays (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ümmü Kays bint-i Mıhsan bin Harsân bin Kays bin Mürre bin Kesîr bin Te-

(Devâmı 224.cü Sahifede)

(١٤) باب دواء عرق النسا

14 — NESÂ (DENİLEN VE OTURAK HİZÂSINDAN TOPUGA UZANAN BİR SİNİRİN) İLÂCI BÂBI

٣٤٦٣ - حدثنا هشام بن عمار، وراشد بن سعيد الرملي، قالا: ثنا الوليد بن مسلم. ثنا هشام بن حسان. ثنا أنس بن سيرين ؛ أنه سمع أنس بن مالك يقول : سمعت رسول الله ﷺ يقول « شفاء عرق النسا ، ألية شاة أعرابية تذاب ثم تجزأ ثلاثة أجزاء ، ثم يشرب على الريق ، في كل يوم جزء » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3463) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu işittim: «Nesâ sinirinin şifâsı arabi bir koyunun kuyruğudur. Bu kuyruk eritilip üç parçaya bölünür, sonra her gün sabahleyin aç karnına bir parça içilir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadisi A h m e d ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir.

Nesâ: Oturak hizâsından topuğa uzanan bir sinire verilen isimdir.

Ümmü Kays .... **(Baştarafı 223.cü Sahifede)** mim bin Dûdân el-Esediyye (R.A.), Ukkâşe (R.A.)'nın kardeşidir. İlk hicret edenlerdendir. 24 aded hadisi vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadisini beraber rivâyet etmişlerdir. Sünen sâhibleri de onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri Vâbisa bin Ma'bed ile Amra bint-i Abdirrahman'dır. (Hulâsa, 499)

Irk : Sinir, demektir. Bu itibarla Irku'n-Nesâ, Nesâ siniri demek olur.

S i n d i bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şöyle der:

E l - M u v a f f a k demiş ki: Bu tür tedâvi, Araplara ve kuru havadan dolayı anılan hastalığa tutulan kimseler için yararlıdır. Arabi koyundan maksad; yağı az olup kırsal kesimlerde yavşan ve sinameki gibi bitkilerle beslenen koyundur.

Câmiü's-Sağir şerhinde e l - A z i z i de şöyle der:

E l - M ü n â v i: Bu hadisteki tedâvi şekli, hastalığı kuru ve rutubetsiz havadan dolayı olan H i c â z halkı ve benzeri yerlerde oturanlara mahsustur. Arabi koyun kaydının sebebi ise bu nevi koyunların faydalı ve güzel bitkilerle beslenmesidir, demiştir.

E l - A l k a m i de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in arkadaşlarına ve H i c â z halkına tavsiye ettiği ilâç ve tedâvi şekilleri o bölge halkının bünyelerine ve iklim şartlarına mahsustur. Ancak bir ilâcın veyâ tedâvi şeklinin yararının umumi olduğuna dâir bir delil varsa o zaman hüküm umûmi tutulur, demiştir.

(١٥) باب دواء الجراحة

15 — YARAYI TEDÂVİ ETMEK BÂBI

٣٤٦٤ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، قَالَا : ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ قَالَ : جُرِحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ . وَكُسِرَتْ رَبَاعِيَتُهُ . وَهُشِمَتِ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِهِ . فَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَغْسِلُ الدَّمَ عَنْهُ ، وَعَلِيٌّ يَسْكُبُ عَلَيْهِ الْمَاءَ بِالْمِجَنِّ . فَلَمَّا رَأَتْ فَاطِمَةُ أَنَّ الْمَاءَ لَا يَزِيدُ الدَّمَ إِلَّا كَثْرَةً ، أَخَذَتْ قِطْعَةَ حَصِيرٍ فَأَحْرَقَتْهَا . حَتَّى إِذَا صَارَ رَمَادًا ، أَلْزَمَتْهُ الْجُرْحَ فَاسْتَمْسَكَ الدَّمُ .

T E R C E M E S İ

3464) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Uhud (savaşı) günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaralandı, rebâiye (denilen) dişi kırıldı ve başındaki miğfer kırıldı. Bunun üzerine Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanını yıkıyordu. Ali (Radıyallâhü anh) da kalkanla su döküyordu. Nihâyet Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanın su ile (dinmeyip bilâkis) fazlalaştığını görünce, bir hasır parçasını alıp yaktı ve kül hâline gelince yaraya koydu ve böylece kan kesildi."

٣٤٦٥ — حدثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ عَبْدِ الْمُهَيْمِنِ ابْنِ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ قَالَ: إِنِّي لَأَعْرِفُ، يَوْمَ أُحُدٍ، مَنْ جَرَحَ وَجْهَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ. وَمَنْ كَانَ يُرْقِئُ الْكَلْمَ مِنْ وَجْهِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَيُدَاوِيهِ. وَمَنْ يَحْمِلُ الْمَاءَ فِي الْمِجَنِّ. وَبِمَا دُووِيَ بِهِ الْكَلْمُ حَتَّى رَقَأَ. قَالَ: أَمَّا مَنْ كَانَ يَحْمِلُ الْمَاءَ فِي الْمِجَنِّ فَعَلِيٌّ. وَأَمَّا مَنْ كَانَ يُدَاوِي الْكَلْمَ، فَفَاطِمَةُ. أَحْرَقَتْ لَهُ، حِينَ لَمْ يَرْقَأْ، قِطْعَةَ حَصِيرٍ خَلَقٍ. فَوَضَعَتْ رَمَادَهُ عَلَيْهِ فَرَقَأَ الْكَلْمُ.

TERCEMESİ

3465) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî *(Radıyallâhü anhümâ)*'den: Şöyle demiştir:

(And olsun ki) Ben Uhud (savaşı) günü kimin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek yüzünü yaraladığını ve kimin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek yüzündeki yaranın kanını durdurup tedâvi ettiğini, kimin kalkanda su taşıdığını ve yaranın ne ile tedâvi edilmek sûretiyle kanın durduğunu şüphesiz bilirim. Sehl demiştir ki:

Kalkanda su taşıyan zât, Ali (bin Ebî Tâlib Radıyallâhü anh) idi. Yarayı tedâvi eden de (Peygamber'in kızı) Fâtime (Radıyallâhü anhâ) idi. Kan durmayınca Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanı durdurmak için eski bir hasır parçasını yakıp külünü yaranın üzerine koydu. Yaranın kanaması böylece durdu."

İZAHI

Müellifimizin iki senedle rivâyet ettiği Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizi de benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Rebâiye: Ön dişler ile azı dişi arasındaki diştir. Her insanın ağzında altlı üstlü ikişer ön dişleri bulunur. Bunlar ile köpek dişi arasında kalan altlı ve üstlü birer dişine de Rebâiye denilir. Ön dişlere Seniyye, köpek dişine de Nâb denilir. Bâzı rivâyetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırılan dişi sağ alt tarafındaki Rebâiye dişi idi.

Beyda: Miğfer demektir. Micen de kalkandır. İrka ise durdurmaktır. Kan irkası, kanı onu durdurmak demektir.

Uhud savaşında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübârek yanağını yaralayan ve dişini kıran düşmanın ismi hakkında değişik rivâyetler vardır. El-Hâfız bu rivâyetleri Meğâzi kitâbının 19. bâbında nakletmiş olup 21. bâbında bu feci suçu işleyen kişinin Abdullah bin Kam'a isimli habis olduğunu söylemekle bu görüşü tercih etmiştir.

Anılan mel'ûn herif, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bedduâsına müstehak olmuş ve memleketine dönüşünde bir dağın zirvesinde otlatılan davar sürüsü içine girerek dolaşırken sürüden bir teke ona hücum ederek yüksek bir kayadan aşağıya atmak süretiyle paramparça etmiştir.

Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın Uhud savaşının olduğu yere gitmesiyle ilgili olarak el-Hâfız, Taberânî'den şu rivâyette bulunmuştur:

Uhud savaşı günü müşrikler defolup gittikten sonra kadınlar sahâbîlere yardım etmek üzere Uhud'a çıktılar. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) da çıkan kadınlar arasında idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görünce O'nu kucakladı ve yaralarını su ile yıkamaya başladı. Fakat yıkamakla kanın gittikçe arttığını görünce bir hasır parçasını yaktı ve külünü yaraya yapıştırdı, böylece kanı durdurdu.

N e v e v i de bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

U h u d savaşında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yaralanması ve dişinin kırılması olayı bir takım hikmetleri ifâde eder. Şöyle ki:

Peygamberlerin sevâbının çoğalması ve ümmetlerinin sıkıntılara tahammül etmelerine örnek olmaları için Allah (Azze ve Celle) onlara hastalıklar ve belâlar verir. E l - K a d ı demiş ki: Hikmetlerden biri de Peygamberlerin birer kul olduklarını, diğer insanların başına gelebilen sıkıntıların kendilerinin de başlarına gelebileceğini hatırlatmak ve şeytanın vesveselerine fırsat bırakmamaktır.

Bu hadisten çıkan diğer hükümler:

1. Savaşta miğfer ve zırhlı elbise giymek gibi tedbirleri almak müstehab olup İslâmdaki tevekkül prensibine aykırı değildir.

2. Tedâvi olmak ve yaraları ilâçlamak müstehabtır. Bu da tevekküle aykırı değildir.

(١٦) باب من تطبب ولم يعلم منه طب

16 — TABİBLİK (YÂNİ SAĞLIKLI TEDÂVİ) BİLGİSİ OLMADIĞI HALDE BUNA GİRİŞEN KİMSE (HAKKINDA GELEN HADİS) BÂBI

٣٤٦٦ — حدّثنا هشام بن عمار، وراشد بن سعيد الرملي، قالا: ثنا الوليد ابن مسلم. ثنا ابن جريج عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من تطبب، ولم يعلم منه طب قبل ذلك، فهو ضامن».

T E R C E M E S İ

3466) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Daha önce tabiblik (yâni sağlıklı tedâvi) bilgisi olmadığı halde tedâvi işine girişen (ve hastaya zarar veren) kimse **zâmındır** (yâni diyetle mükelleftir.)"

İ Z A H I

Bu hadisi E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmiştir. E b û D â v û d ' un Diyetler kitâbında bu bâbın başlığına benzer bir başlıkla açtığı bâbta rivâyet ettiği bu hadisin izahı bölümünde Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şu bilgiyi verir:

Yâni daha önce sağlıklı ve genellikle hatâsız tedâvi işinde bulunmamış olan bir kimse tabibliğe kalkışıp hastayı tedâvi eder de onun helâk olmasına veyâ bir tarafının işe yaramaz hâle gelmesine sebebiyet verirse, diyet ödemekle yükümlü tutulur. Çünkü giriştiği işte kusurlu ve yeteneksiz sayılır. Yükümlü olduğu diyeti onun âkilesi, yâni mirasçıları tarafından ödenir.

H a t t â b i : Hastayı tedâvi eden kimse kusurlu ve haksız sayıldığı zaman hastanın ölümüne sebebiyet verdiğinde diyet ödemekle yükümlüdür. Bu hüküm husûsunda muhâlif kalan hiç bir ilim adamını bilmiyorum. Bir ilim veyâ iş hakkında yetenekli olmadığı halde buna girişen kimse kusurlu ve haksız sayılır. Bu itibarla giriştiği şeyden dolayı bir kimsenin telef olmasına sebebiyet verdiği zaman diyet ödemekle yükümlü tutulur. Yetenekli olmadığı halde bir hastayı tedâviye kalkışıp ölümüne sebebiyet veren kimse diyetle mükellef olmakla beraber kısas cezâsına çarptırılmaz. Çünkü bu işe hastanın rızâsıyla girişmiş ve hastaya bir zorlamada bulunmamıştır. Tabibin ödemekle yükümlü olduğu diyet bütün fıkıhçılara göre mirasçıları tarafından ödenir, demiştir.

(١٧) باب دواء ذات الجنب

17 — ZÂTÜLCENB (HASTALIĞININ) İLÂCI BÂBI

٣٤٦٧ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ. ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ مَيْمُونٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ؛ قَالَ: نَعَتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ وَرْسًا وَقُسْطًا وَزَيْتًا، يُلَدُّ بِهِ.

T E R C E M E S İ

3467) "... Zeyd bin Erkam *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zatülcenb hastalığının tedâvisi için vers (yâni Yemen za'feranı bitkisini), kust (ki topalak denilen bitki) ve zeytinyağını (birbirine karıştırıp) hastanın ağzına vermeyi övmüştür."

٣٤٦٨ – حَدَّثَنَا أَبُو طَاهِرٍ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السَّرْحِ الْمِصْرِيُّ. ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ. أَنْبَأَنَا يُونُسُ وَابْنُ سَمْعَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ؛ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «عَلَيْكُمْ بِالْعُودِ الْهِنْدِيِّ (يَعْنِي بِهِ الْكُسْتَ) فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ. مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ».

قَالَ ابْنُ سَمْعَانَ فِي الْحَدِيثِ: فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنْ سَبْعَةِ أَدْوَاءٍ. مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ.

TERCEMESİ

3468) "... Ümmü Kays bint-i Mıhsan *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ud-i Hindi'yi kullanmaya devam ediniz (râvi demiştir ki Ud-i Hindi ile küst'ü, yâni topalak dediğimiz bitkiyi kasdetmiştir). Çünkü Ud-i Hindi'de şüphesiz yedi şifâ vardır. Zatüicenb (yâni bu hastalıktan şifâ) onlardan biridir.»

İbn-i Sem'ân kendi rivâyetinde (hadisin son kısmında) şöyle demiştir: «Çünkü Ud-i Hindi'de şüphesiz yedi nevi hastalıktan şifâ vardır. Zatülcenb, onlardan biridir.»' '

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisini T i r m i z i de rivâyet etmiştir. Hadiste geçen Vers, Y e m e n za'feranı bitkisidir, Küst ise topalak dediğimiz bir bitkidir. Buna Küst ve Ud-i Hindi de denilir. Ledd de kişinin ağzının bir tarafına ilâç koymaktır. Hadis, anılan üç şeyin karışımının zâtülcenb hastalığı için iyi geldiğine delâlet eder.

Bu bâbın ikinci hadisinin bir benzeri 3462 numarada geçti. Orada gereken bilgi verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur.

(١٨) باب الحمّى

18 — HUMMA (HASTALIĞI) BÂBI

٣٤٦٩ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن موسى بن عبيدة عن علقمة ابن مرثد، عن حفص بن عبيد الله، عن أبي هريرة؛ قال: ذكرت الحمّى عند رسول الله ﷺ. فسبّها رجل. فقال النبيّ ﷺ «لا تسبّها. فإنّها تنفي الذنوب، كما تنفي النار خبث الحديد».

في الزوائد: في إسناده موسى بن عبيدة وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3469) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: **(Bir kere) Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in huzûrunda humma (hastalığın) dan söz edildi, bir adam hummaya sövdü. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama):

«Hummaya sövme. Çünkü ateş, demirin pasını - kirini giderdiği gibi humma (hastalığı) da günahları giderir» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mûsâ bin Ubeyde bulunur. Bu râvi zayıftır.

٣٤٧٠ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو أسامة عن عبد الرحمن بن يزيد، عن إسماعيل بن عبيد الله، عن أبي صالح الأشعري، عن أبي هريرة، عن النبيّ ﷺ؛ أنّه عاد مريضا. ومعه أبو هريرة، من وعك كان به. فقال رسول الله ﷺ «أبشر. فإنّ الله يقول: هي ناري أسلّطها على عبدي المؤمن، في الدنيا. لتكون حظّه، من النار، في الآخرة».

TERCEMESİ

3470) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beraberinde Ebû Hüreyre bulunduğu halde humma (hastalığı) hararetinin şiddetinden dolayı (yatan) bir hastayı ziyâret etti ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :

«Sana müjde olsun. Çünkü Allah Teâlâ buyuruyor ki: Hummâ (hastalığı) benim ateşimdir. Ben onu mü'min kuluma dünyada musallat ediyorum ki, o kulumun âhiretteki ateşten payı (dünyada çektiği humma ateşi) olsun» buyurdu."

(١٩) باب الحمّى من فيح جهنّم فابردوها بالماء

19 — HUMMA (HASTALIĞI ATEŞİ) CEHENNEM'İN HARARETİNDEN (BİR PARÇA) DİR, SİZ ONU SU İLE SOĞUTUNUZ, BÂBI

٣٤٧١ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الله بن نمير عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ أنّ النبيّ ﷺ قال «الحمّى من فيح جهنّم. فابردوها بالماء».

TERCEMESİ

3471) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Humma (hastalığı) cehennem hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz.»"

٣٤٧٢ – حدّثنا عليّ بن محمّد. ثنا عبد الله بن نمير عن عبيد الله بن عمر عن نافع، عن ابن عمر، عن النبيّ ﷺ أنّه قال «إنّ شدّة الحمّى من فيح جهنّم. فابردوها بالماء».

TERCEMESİ

3472) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz humma (hastalığı) şiddeti, cehennem hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz.»"

٣٤٧٣ -- حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . ثنا مصعب بن المقدام . ثنا إسرائيل عن سعيد بن مسروق، عن عباية بن رفاعة، عن رافع بن خديج ؛ قال: سمعت النبي ﷺ يقول « الحمى من فيح جهنم فابردوها بالماء » فدخل على ابن لعمار فقال « اكشف الباس . رب الناس . إله الناس » .

TERCEMESİ

3473) "... Râfi bin Hadic *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den:

«Humma (hastalığı) cehennemin hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz» buyruğunu işittim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ammâr'ın (hasta olan) bir oğlunun yanına girdi ve:

«Şu hastanın hastalığını gider, şifâ ver. Ey insanların Rabbi, ey insanların ilâhı» diye duâ etti."

٣٤٧٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبدة بن سليمان عن هشام بن عروة، عن فاطمة بنت المنذر، عن أسماء بنت أبي بكر؛ أنها كانت تؤتى بالمرأة الموعوكة، فتدعو بالماء، فتصبه في جيبها، وتقول: إن النبي ﷺ قال « ابردوها بالماء، وقال إنها من فيح جهنم ».

TERCEMESİ

3474) **"... Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı Esmâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:**

Humma (hastalığı) hararetinin şiddetinden ıstıraplı olan kadın kendisine götürülüyordu. Kendisi de su isteyip hastanın yakasına (yâni yakası ile vücûdu arasına) dökerdi ve şöyle derdi:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «**Hummâ** (hastalığı) **hararetini su ile soğutunuz» buyurdu** ve :

«**Humma** (hastalığı) **hararetinin şiddeti, cehennemin hararetinin şiddetinden** (bir parça) dır». buyurdu."

٣٤٧٥ – حدثنا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ . ثنا عَبْدُ الأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الْحُمَّى كِيرٌ مِنْ كِيرِ جَهَنَّمَ . فَنَحُّوهَا عَنْكُمْ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

3475) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«**Humma** (hastalığı) **cehennemin körüklerinden bir körüktür. Siz onu soğuk su ile kendinizden uzaklaştırınız.**»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise Buhâri, Müslim, Nesâi ve Ahmed tarafından da rivâyet edilmiştir. Râfi (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivâyet etmişlerdir. Ancak onların rivâyetlerinde hadisin İbn-i Ammâr (Radıyallâhü anhümâ) ile ilgili kısmı yoktur. Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisine gelince bunu Buhâri ile Müslim de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Feyh: Hararetin şiddeti, yayılması ve yükselmesi mânâlarına gelir.

Hummâ: Mâlum hastalıktır.

Va'k: Hummâ hastalığı hararetinin şiddetinden duyulan ıstıraptır. Bu ıstıraba tutulan hastaya da Mevûke denilir.

Ceyb: Elbisenin yakasıdır. Kîr ise demircinin kullandığı kürüktür.

Hummâ hastalığının soğuk su ile tedâvi edilmesi T ı b b - ı N e b e v î ' dendir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hummalı kişinin vücûduna su serpilmesini tavsiye buyurmuş olmasına E s m â (Radıyallâhü anhâ)'nın uygulaması işâret etmektedir. Zamanımızın tabibleri de genellikle hummâlarda bu tedâvi şeklini kabul ve tavsiye etmektedir.

Bu hadîsler müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Âlimlerin bir kısmı E s m â (Radıyallâhü anhâ)'nın uygulaması biçiminde yorumlamışlardır. Yâni humma hastalığına yakalanan kişinin yakası ile vücûdu arasına su serpmek sûretiyle tedâvi etmektir.

S i n d î ' nin naklen beyânına göre e l - E n b â r î de: Bundan maksad hastanın şifâya kavuşması için suyu sadaka etmektir. Çünkü en faziletli sadaka susamış kimseleri suvarmaktır, demiştir. Fakat bu yorum, hadîslerin zâhirine uygun değildir.

S i n d î bu arada: Bir adam bu hadîsleri yanlış yorumlayarak hummâ hastalığına tutulmuş iken gidip yıkanıyor ve bu yüzden fenalaşıp bir tehlikeyi atlattıktan sonra: Bu tedâvi uygun değildir, demek sûretiyle büyük bir hatâya düşüyor. Çünkü o adam hadisten kasdedilen mânâyı bilmediği için yanlış hareket etmiş, şeklinde bilgi veriyor.

Bâzı ilim adamları da: Hummâ hastalığı çeşitlidir. Hastanın vücûduna su serpmek bu hastalığın bâzı çeşitleri için yararlıdır. H i c â z hummâsı bu nevîdendir. Bu hadîsler bu nevî hummâlar içindir. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yakalandığı son hummâ hastalığında mübârek vücûduna su döktürmüştür, derler.

«Humma hastalığı cehennem hararetinin şiddetinden bir parçadır» ifâdesi iki şekilde yorumlanmıştır:

Bir kavle göre bundan maksad anılan hastalığın hararetini cehennemin harâretine benzetmektir ve insanların dikkatini cehennemin şiddetine çekmektir. Diğer bir görüşe göre bu ifâde hakik' mânâda kullanılmıştır. Yâni hummalı kişinin vücûdunda meydana gelen hararet gerçekten cehennem'in hararetinden bir parçadır. Allah Teâlâ bir takım sebeblerle bu hararetin meydana gelmesini takdir buyurmuştur ki insanlar bundan ibret alsın. Nasıl ki dünyada görülen bir takım sevinçler ve lezzetler cennetin nimetlerindendir. Allah bunu da örnek ve teşvik için yaratmıştır.

Daha geniş bilgi almak için Tirmizi'nin Tıb kitâbında rivâyet ettiği bu hadislerin izahına âit Tuhfe'nin ilgili bâbına mürâcaat edilebilir.

(٢٠) باب الحجامة

20 — HACAMETLE TEDÂVİ OLMAK BÂBI

Hacm: Hacamet yoluyla hastadan kan almaktır. Bu san'atla iştigal eden kimseye Haccâm, bu san'ata da Hicâmet denilir.

٣٤٧٦ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أسود بن عامر . ثنا حماد بن سلمة عن محمد بن عمرو، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «إن كان في شيء مما تداوون به خير، فالحجامة» .

TERCEMESİ

3476) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sizin tedâvi olduğunuz şeylerden herhangi birisinde hayır (yâni yarar) varsa o da hacamettir.»"

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Sindi: Bu hadis hacamet olmanın yararlı olduğuna işâret eder. Çünkü tedâvi olunan şeylerden herhangi birisinde yarar olduğu muhakkaktır. Ha-

cametin yararlı olması da bu şarta bağlandığı için anılan ifâdeden elde edilen sonuç hacametin yararlı olmasıdır, der.

Müellifimizin 3491 nolu hadîsi hacâmet olmanın yararlı olduğunu açıkça ifâde eder. Ancak şu var ki, Tuhfe yazarının belirttiği gibi bu ve benzeri hadîsler genç yaştakiler hakkındadır. Nitekim T a - b e r i ' nin , sağlıklı bir sened ile rivâyet ettiğine göre İ b n - i S i - r i n : Adam kırk yaşına varınca hacâmet olmamalıdır, demiştir. T a b e r i daha sonra; bunun sebebi şudur: Çünkü adamın kırk yaşına varınca bünyesi tedricen zayıflar, kuvveti azalır. Artık kan aldırmakla da gücünü daha da zayıflatmamalıdır, der.

Tuhfe yazarı yukardaki bilgiyi verdikten sonra : Bu durum, kan aldırmaya ihtiyaç duymayan ve bunu itiyad hâline getirmeyenlere âittir. Çünkü İ b n - i S i n â , kendi Ürcûze'sinde "Kan aldırmayı itiyad hâline getirmiş olan kimse bu alışkanlığı birden kesmemeli ve yavaş yavaş azaltmak sûretiyle itiyadını bırakma yöntemini kullanmalıdır» demiştir.

٣٤٧٧ – حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا زِيادُ بْنُ الرَّبِيعِ . ثنا عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ : « ما مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي بِمَلَإٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ ، إِلَّا كُلُّهُمْ يَقُولُ لِي : عَلَيْكَ ، يا مُحَمَّدُ ! بِالْحِجامَةِ » .

TERCEMESİ

3477) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«(Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya) **götürüldüğüm gece** (yâni Mi'raç gecesi) **meleklerden karşılaştığım her büyük cemâatın hepsi bana şöyle söylüyordu:** Yâ Muhammed, hacâmet olmaya devam et.»"

٣٤٧٨ – حدّثنا أَبُو بِشْرٍ ، بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى . ثنا عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قالَ : قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نِعْمَ الْعَبْدُ الْحَجَّامُ . يَذْهَبُ بِالدَّمِ ، وَيُخِفُّ الصُّلْبَ ، وَيَجْلُو الْبَصَرَ » .

TERCEMESİ

3478) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hacâmet eden kişi Allah'ın ne iyi kuludur. Kanı giderir, sırtı hafifletir ve gözü aydınlatır.»"

٣٤٧٩ – حدّثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ . ثنا كَثِيرُ بْنُ سُلَيْمٍ . سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي بِمَلَإٍ ، إِلَّا قَالُوا : يَا مُحَمَّدُ ! مُرْ أُمَّتَكَ بِالْحِجَامَةِ » .

في الزوائد : قلت وإن ضعف جبارة وكثير في إسناد حديث أنس، فقد رواه في حديث ابن مسعود، الترمذي في الجامع والشمائل ، وقال : حسن غريب . ورواه الحاكم في المستدرك من حديث ابن عباس، وقال : صحيح الإسناد . ورواه البزار في مسنده من حديث ابن عمر .

TERCEMESİ

3479) " Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«(Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya) götürüldüğüm gece (yâni Mi'râc gecesi) yanlarından geçtiğim göz doyurucu kalabalık her cemâat bana şöyle diyordu: Yâ Muhammed! Ümmetine hacâmet olmayı emret.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki, Enes (R.A.)'ın hadisinin bu senedinde bulunan râvi Cübâre ve Kesir zayıf iseler de Tirmizi, el-Câmi ve eş-Şemâil'de ayni hadisi İbn-i Mes'ûd (R.A.)'den rivâyet ederek hasen-garîb olduğunu söylemiş, el-Hâkim de aynısını el-Müstedrek'te İbn-i Abbâs (R.A.)'dan rivâyet etmiş ve el-Bezzâr da kendi Müsned'inde İbn-i Ömer (R.A.)'dan rivâyette bulunmuştur.

٣٤٨٠ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، اسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي الْحِجَامَةِ . فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَبَا طَيْبَةَ أَنْ يَحْجُمَهَا .

وَقَالَ : حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ أَخَاهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ ، أَوْ غُلَامًا لَمْ يَحْتَلِمْ .

T E R C E M E S İ

3480) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi hacâmet olmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona hacâmet etmeyi, Ebû Tayba (Nâfi) (Radıyallâhü anh)'a emretmiştir.

Ve râvi demiştir ki, Ebû Tayba'nın Ümmü Seleme'nin ya süt kardeşi veyâ henüz erginlik çağına varmamış çocuk olduğunu sanırım."

İ Z A H I

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın her iki hadîsi Tirmizî ve Hâkim tarafından da rivâyet edilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olmakla beraber; Tirmizî, Hâkim ve Bezzâr tarafından aynı metin üç sahâbî'den rivâyet edilmiştir.

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Müslim de rivâyet etmiştir. Ebû Tayba'nın Ümmü Seleme'nin süt kardeşi veyâ erginlik çağına varmamış bir çocuk olduğuna dâir sözünün hangi râviye âit olduğunu tesbit edemedim. Bu sözün Câbir (Radıyallâhü anh)'a âit olması muhtemel olduğu gibi ondan sonra gelen râvilerden birisine âit olması da muhtemeldir. Bu sözden maksad Ebû Tayba'nın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya hacâmet ederken hacâmet ettiği yere bakmasına bir sakınca bulunmadığını ifâde etmektir. Miftâhü'l-Hâce yazarının naklen beyân ettiği gibi ilim adamlarının bâzısı: Ebû Taybâ (Radıyallâhü anh), Ümmü Seleme'ye mahrem olmayıp yabancı bir erkek olsa bile, tabib tedâvi edeceği hastanın vücûdundan bakması gerekli ve zorunlu olan yere bakabilir, bu câizdir, demişlerdir.

Ebû Tayba'nın adının tesbiti husûsunda ihtilâf vardır. Sahîh olan rivâyet adının Nâfi olmasıdır. Dinâr ve Meysere olduğuna dâir rivâyetler de vardır.

Buhârî'nin rivâyet ettiği bir hadîste, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh):

"Ebû Tayba, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **hacâmet etti ve Resûlullah Ebû Tayba'ya bir sâ hurma verilmesini emretti. Ayrıca vergisini hafifletmesi için Ebû Tayba'nın efendisine emir buyurdu"** demiştir.

Bu bâbtaki hadisler hacâmet olmanın câizliğine ve müstehablığına delâlet ederler. Bu konu ile ilgili özlü bilgi bu bâbın ilk hadisinin izahı bölümünde verildi.

(٢١) باب موضع الحجامة

21 — (İNSAN VÜCÛDUNDAN) HACÂMET OLUNAN YER

٣٤٨١ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا خالد بن مخلد. ثنا سليمان بن بلال. حدّثني علقمة بن أبي علقمة؛ قال: سمعت عبد الرحمن الأعرج قال: سمعت عبد الله ابن بحينة يقول: احتجم رسول الله ﷺ بلحي جمل، وهو محرم، وسط رأسه.

TERCEMESİ

3481) "... Abdullah bin Buhayne *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Vedâ Hacc'ında) **Lahy-i Cemel** (denilen yer)**de ihrâmlı iken başının ortasından hacâmet ettirdi."**

İZAHI

Bu hadisi Buhârî ile Müslim de rivâyet etmişlerdir.

Lahy-i Cemel, Mekke ile Medine-i Münevvere arasında bir yerin adıdır, Medîne'ye daha yakındır.

Bu hadis, hac veyâ umre niyetiyle ihrâma girmiş olan bir kimsenin ihrâmda iken hacâmet olmasının câizliğine delâlet eder. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi sünenimizin **Menâsik** kitâbının 87. bâbında geçen 3081, 3082 nolu hadisleri izahı bölümünde verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur.

Hadisten çıkan diğer bir hüküm de insanın başının ortasına hacâmet ettirmenin meşrûluğudur.

٣٤٨٢ - حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ سَعْدٍ الإِسْكَافِ ، عَنِ الأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِحِجَامَةِ الأَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ.

في الزوائد : في إسناده أصبغ بن نباتة التيمي الحنظلي ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3482) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Cebrâil (Aleyhisselâm), **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e** (boynun iki tarafında bulunan ve) **Ahdaayn** (denilen iki damarın) **hizâsına ve iki omuzun arasına hacâmet ettirme emrini indirdi."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Asbağ bin Nübâte et-Teymî el-Hanzalî zayıftır.

٣٤٨٣ - حدثنا عَلِيُّ بْنُ أَبِي الْخَصِيبِ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ احْتَجَمَ فِي الأَخْدَعَيْنِ ، وَعَلَى الْكَاهِلِ .

TERCEMESİ

3483) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ahdaayn** (denilen iki **damarın hizasın)da ve omuzları arasında hacâmet oldu."**

٣٤٨٤ - حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا ابْنُ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي كَبْشَةَ الأَنْمَارِيِّ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَحْتَجِمُ عَلَى هَامَتِهِ ،

وَبَيْنَ كَتِفَيْهِ ، وَيَقُولُ « مَنْ أَهْرَاقَ مِنْهُ هٰذِهِ الدِّمَاءَ ، فَلَا يَضُرُّهُ أَنْ لَا يَتَدَاوَى بِشَيْءٍ لِشَيْءٍ » .

TERCEMESİ

3484) "... Ebû Kebşe el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başına ve iki omuzu arasına hacâmet ettiriyor ve şöyle buyuruyordu:

«Kim vücûdundan şu (bozuk) kanları akıtıp dökerse (hastalıklardan) herhangi bir şey için başka bir şeyle tedâvi olmaması ona zarar vermez.»"

İZAHI

Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Bu iki hadiste geçen "Ahdaayn" kelimesi "Ahda"ın tesniyesi, yâni ikilidir. Ahda kelimesi ile kasdedilen mânâ hakkında şu bilgiyi toplamak mümkün oldu:

Avnü'l-Mabûd yazarı: En-Nihâye'de deniliyor ki; Ahdaayn, boynun iki tarafında bulunan iki damardır. Hacâmet yoluyla onlardan kan aldırılır. En-Neyl yazarı da lügat âlimlerinden aynı bilgiyi nakleder.

Kamûsta da: Ahdaayn, şah damarından ayrılan iki damardır. Bunlardan hacâmet yoluyla kan aldırılır, denilmiştir.

İbnü'l-Kayyım: Ahdaayn denilen damarlardan hacâmet yoluyla kan aldırmak baş, yüz, diş, kulak, göz ve burun gibi başta bulunan organların hastalığına yararlı olabilir. Ancak söz konusu hastalıklar kan bozukluğundan veyâ kanın fazlalığından ya da her ikisinden dolayı ise hacâmet yararlı olur. Hacâmet işi, Hicâz bölgesinde oturanlar için yarar sağlayabilir. Hicâz gibi çok sıcak yerlerde oturanların kanı sıcaklığın tesiriyle incelir ve kılcal damarlara hücum ederek vücûdun dış kısmına temâyül eder ve damar-

lar genişler. Bu itibarla bu bölge halkının damardan kan vermeleri ve akıtmaları tehlikelidir. Şâyet fazla ve bozuk kanı akıtmak ihtiyacı duyuluyor ise en uygunu hacâmet sûretiyle kan vermektir, der.

Kâhil ise iki omuzun arasıdır. El-Kifâye'de ise omuz başı olduğu söylenmiştir. El-Asmaî de: Kâhil; boyunun omuzlar arası ile birleştiği sahâdır, demiştir.

Ebû Kebşe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Bu hadîste geçen Hâmet, baş demektir. Avnü'l-Mabûd yazarı: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in başına ve omuzları arasına beraber veyâ ayrı ayrı zamanlarda hacâmet etmiş olması muhtemeldir, demiştir.

Ebû Kebşe (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. İsmi husûsunda ihtilâf vardır: Ömer bin Sa'd veyâ Amr bin Sa'd ya da Sa'd bin Amr'dır. Bunların hepsi söylenmiştir. Daha başka isimlerden de söz edilmiştir. Tirmizî bu zâtın isminin Ömer bin Sa'd olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazarı bu zâtın sahâbi olup Şam'da ikâmet ettiğini, üçüncü cildin 155. sahifesinde ifâde etmiş ve bu arada isminin tesbiti ile ilgili ihtilâfları da nakletmiştir.

٣٤٨٥ - حدثنا محمد بن طريف. ثنا وكيع عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر؛ أن النبي ﷺ سقط عن فرسه على جذع. فانفكت قدمه.

قال وكيع: يعني أن النبي ﷺ احتجم عليها من وثء.

في الزوائد: إسناده صحيح، إن كان أبو سفيان طلحة بن نافع سمع من جابر.

TERCEMESİ

3485) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) atından bir hurma dalı üzerine düşerek ayağı çıkmıştır.

(Râvi) Vekî demiştir ki: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir incinmeden dolayı ayağının üstüne hacâmet ettirmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer Ebû Süfyân Talha bin Nâfi, Câbir (R.A.)'den hadis işitmiş ise bu sened sahîhtir.

İ Z A H I

Bu hadiste geçen " Ciz' " dal demektir. Ves' ise vücûdun bir tarafının yalnız et kısmının incinmesi, kemiğin kırılmaksızın incinmesi, bir organın mafsalından çıkması gibi mânâlara gelir. Kamûs yazarı böyle demiştir. En-Nihâye'de; وُثِئَتْ رِجْلِي sözü kırık veyâ çıkık olmaksızın ayağım incindi anlamını ifâde eder, diye verilmiştir. Ves' kelimesi yukarda anlatılan değişik mânâlara yorumlanabildiği için ayağın çıkması veyâ çıkık ve kırık olmaksızın incinmesi biçiminde yorumlamak mümkündür. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın sözüne uygun yorum bu kelimenin ayağın çıkması mânâsına olmasıdır. Bu da bir nevi incinme olduğu için tercemede genel ifâde kullanmayı tercih ettim.

Hadis, ayağın üst kısmına hacâmet etmenin câizliğine ve meşrûluğuna delâlet eder.

(٢٢) باب فى أى الأيام يحتجم

22 — HANGİ GÜNLERDE HACÂMET OLMAK UYGUNDUR, BÂBI

٣٤٨٦ — حدّثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ مَطَرٍ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنِ النَّهَّاسِ بْنِ قَهْمٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَرَادَ الْحِجَامَةَ فَلْيَتَحَرَّ سَبْعَةَ عَشَرَ ، أَوْ تِسْعَةَ عَشَرَ ، أَوْ إِحْدَى وَعِشْرِينَ . وَلَا يَتَبَيَّغْ بِأَحَدِكُمُ الدَّمُ ، فَيَقْتُلَهُ » .

فى الزوائد : إن الإسناد ضعيف لضعف النهاس بن قهم . وأشار إلى أن المتن صحيح .

T E R C E M E S İ

3486) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim hacâmet olmak isterse (kamerî ayın) on yedi veyâ ondokuz ya da yirmi birinci gününü araştırıp seçsin ve kan fazlalaşmak sûretiyle herhangi birinize galebe çalıp onu öldürmesin.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvî en-Nehhâs bin Kahm'ın zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. Zevâid yazarı bu arada hadisin metninin sahih olduğuna işâret etmiştir.

٣٤٨٧ – حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ مَطَرٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : يَا نَافِعُ ! قَدْ تَبَيَّغَ بِيَ الدَّمُ . فَالْتَمِسْ لِي حَجَّامًا . وَاجْعَلْهُ رَفِيقًا ، إِنِ اسْتَطَعْتَ . وَلَا تَجْعَلْهُ شَيْخًا كَبِيرًا وَلَا صَبِيًّا صَغِيرًا . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْحِجَامَةُ عَلَى الرِّيقِ أَمْثَلُ . وَفِيهِ شِفَاءٌ وَبَرَكَةٌ ، وَتَزِيدُ فِي الْعَقْلِ وَفِي الْحِفْظِ . فَاحْتَجِمُوا عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ يَوْمَ الْخَمِيسِ . وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ وَالْجُمُعَةِ وَالسَّبْتِ وَيَوْمَ الْأَحَدِ ، تَحَرِّيًا وَاحْتَجِمُوا يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَالثُّلَاثَاءِ ، فَإِنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي عَافَى اللَّهُ فِيهِ أَيُّوبَ مِنَ الْبَلَاءِ . وَضَرَبَهُ بِالْبَلَاءِ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ . فَإِنَّهُ لَا يَبْدُو جُذَامٌ وَلَا بَرَصٌ إِلَّا يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ ، أَوْ لَيْلَةَ الْأَرْبِعَاءِ » .

T E R C E M E S İ

3487) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Yâ Nâfi, kanım fazlalaşmak sûretiyle bana galebe çaldı. Bu nedenle sen benim için bir hacâmetçi ara. Gücün yeterse yararlı ve bu işi iyi beceren bir hacâmetçi seç. Bulacağın kişi ne çok yaşlı ne de küçük yaşta bir çocuk olsun. (Hacâmet olmak istememin sebebi şudur :) Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim :

«Hacâmet olmak aç karnına daha faydalıdır. Hacâmet olmakta şifâ ve bereket var ve hacâmet, akıl ve hıfzetme (yâni belleme) gücünü artırır. Bu itibarla en isâbetli olana uymak üzere Allah'ın bereketiyle Perşembe günü hacâmet olunuz ve Çarşamba, Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerinde hacâmet olmaktan sakınınız. Pazartesi ve Salı günü de hacâmet olunuz. Çünkü Allah'ın Eyyûb (Aleyhisse-

lâm)'ı belâdan kurtardığı gün bu gündür ve Allah Eyyûb'u Çarşamba günü belâya çarptırdı. Şüphesiz, ne cüzzâm (hastalığı) ne de baras (hastalığı) Çarşamba günü veyâ Çarşamba gecesi dışında kalan gün ve gecelerde meydana çıkmaz.»"

٣٤٨٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ. ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ. ثنا عَبْدُ اللهِ ابْنُ عِصْمَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ نَافِعٍ؛ قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: يَا نَافِعُ! تَبَيَّغَ بِيَ الدَّمُ. فَأْتِنِي بِحَجَّامٍ. وَاجْعَلْهُ شَابًّا. وَلَا تَجْعَلْهُ شَيْخًا وَلَا صَبِيًّا.

قَالَ، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «الْحِجَامَةُ عَلَى الرِّيقِ أَمْثَلُ. وَهِيَ تَزِيدُ فِي الْعَقْلِ وَتَزِيدُ فِي الْحِفْظِ وَتَزِيدُ الْحَافِظَ حِفْظًا. فَمَنْ كَانَ مُحْتَجِمًا، فَيَوْمَ الْخَمِيسِ، عَلَى اسْمِ اللهِ. وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَوْمَ السَّبْتِ وَيَوْمَ الْأَحَدِ. وَاحْتَجِمُوا يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَالثُّلَاثَاءِ. وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ. فَإِنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي أُصِيبَ فِيهِ أَيُّوبُ بِالْبَلَاءِ. وَمَا يَبْدُو جُذَامٌ وَلَا بَرَصٌ إِلَّا فِي يَوْمِ الْأَرْبِعَاءِ أَوْ لَيْلَةِ الْأَرْبِعَاءِ».

في الزوائد: قال الذهبي، في ترجمة عبد الله بن عصمة عن سعيد بن ميمون: مجهول. وكذا قال المزي في التهذيب. هـ.

TERCEMESİ

3488) "... Nâfi *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)* (kendisine) :

Yâ Nâfi, kan (fazlalaşmak sûretiyle) beni yendi. Bunun için sen bana bir hacâmetçi getir ve genç bir hacâmetçi seç. Ne yaşlı ne de çocuk hacâmetçi seçme, demiştir.

Nâfi demiştir ki: Ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle dedi:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:

«Hacâmet olmak aç karnına daha faydalıdır. Hacâmet olmak aklı artırır, hıfzetme (belleme) gücünü artırır, hâfız olanın da hıfzetme kabiliyetini kuvvetlendirir. Artık kim hacâmet olmak isterse Allah'ın (mübârek) ismini anarak Perşembe günü (hacâmet) olsun. Cuma günü, Cumartesi günü ve Pazar günü hacâmet olmaktan sakınınız. Pazartesi ve Salı günü de hacâmet olunuz. Çarşamba günü hacâmet olmaktan sakınınız. Çünkü Çarşamba günü, Eyyûb (Aleyhisselâm)'ın başına belânın geldiği gündür ve ne cüzzâm (hastalığı) ne de baras (hastalığı) Çarşamba günü veyâ Çarşamba gecesi dışında kalan hiç bir gün veyâ gecede meydana gelmez.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Zehebî, râvî Abdullah bin İsmet'in Said bin Meymûn'den rivâyetinden söz ederken bunun mechûl olduğunu söylemiş el-Müzzî de et-Tehzîb'te aynı şeyi söylemiştir.

İ Z A H I

Bu bâbın hadisleri Zevâid nevindendir. Üçünün de senedleri zayıftır. Ancak kameri ayların 17, 19 ve 21. günlerini hacâmet olmak için seçmenin uygunluğu E b û D â v û d'un E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadis ve T i r m i z î ile A h m e d'in rivâyet ettikleri İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın bir hadisinden de anlaşılmaktadır. Bu itibarla anılan hadisler müellifimizin rivâyet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi için birer şâhid durumundadır. Yâni onu te'yid ediyorlar.

Tuhfe yazarı "Hacâmet bâbında" özetle şu bilgiyi verir :

B u h â r î, kendi Sahîh'inde "Hangi saat hacâmet olunur" başlığı altında bir bâb açmış ve burada E b û M û s â'nın geceleyin hacâmet olduğuna dâir bir eseri ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in oruçlu iken hacâmet olduğuna dâir İ b n - i A b - b â s (Radıyallâhü anh)'ın bir hadisini rivâyet etmiştir.

E l - H â f ı z da bununla ilgili olarak : Hacâmet olmak için uygun olan vakitler hakkında bir kaç hadis vârid olmuş ise de hiç biri B u h â r î'nin şartı üzerine değildir. Bana öyle geliyor ki; B u h â - r î, hacâmet işinin ihtiyaç duyulduğu zaman yapılabileceğine ve bunun belirli bir vakte bağlı olmadığına işâret etmek istemiştir. Çünkü hacâmet işinin geceleyin yapıldığını ve Peygamber (Aleyhi's-sa-

lâtü ve's-selâm)'in oruçlu iken hacâmet olduğuna dâir hadisi rivâyet etmiştir. Bu hadis Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in gündüz hacâmet olduğunu gerektirir. Haftanın bâzı günlerinde hacâmet olmanın uygunluğuna dâir İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın bir hadîsini İbn-i Mâceh iki senedle rivâyet etmiş ise de her iki sened zayıftır. Dârekutni de aynı hadîsi üçüncü bir senedle rivâyet etmiştir. Fakat o sened de zayıftır. Dârekutni bu arada İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın mevkûf bir eserini kuvvetli bir senedle rivâyet etmiştir. Anılan hadîslerin senedleri zayıf olmakla beraber Ahmed bin Hanbel'in mezkûr hadîslerde hacâmet olmanın uygun olmadığı bildirilen günlerde hacâmet olmaktan hoşlanmadığı nakledilmiştir. Bir adamın anılan hadisi önemsemeyerek Çarşamba günü hacâmet olduğu ve bu yüzden baras hastalığına tutulduğu rivâyet olunmuştur. Tabibler kameri ayların son yarısının özellikle ayın üçüncü haftasının hacâmet olmak için daha uygun olacağı noktasında ittifak etmişlerdir, diye bilgi verir.

(٢٣) باب الكيّ

23 — VÜCÛDU DAĞLAMAK BÂBI

٣٤٨٩ – حدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ. ثنا إسْماعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مُجاهِدٍ، عَنْ عَقَّارِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ أبِيهِ، عَنِ النَّبيِّ ﷺ قالَ «مَنِ اكْتَوَى أوِ اسْتَرْقَى، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ التَّوَكُّلِ».

TERCEMESİ

3489) "... Akkar bin el-Muğîre'nin babası (El-Muğîre bin Şu'be) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim vücûdunu dağlatır veyâ kendisine nefes edilmesini isterse (Allah'a) tevekkül etmekten sıyrılmış olur.»"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizi, Ahmed, Hâkim, Nesâi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Sindi bu hadîsin izahı bölü-

münde: Yâni Allah'a tevekkül etmenin kemâl ve olgunluk derecesi ilâçları kullanmamayı gerektirir. Bu itibarla ilâçlara başvuran kimse tevekkülün en üstün mertebesinden düşmüş olur, demiştir.

Tuhfe yazarı da el-Münâvî'den naklen şöyle der: Yâni bir kimse Allah'a dayanmayıp da doğrudan doğruya dağlanmaktan veyâ nefes edilmekten şifâ dileyerek bunlara dayanırsa Allah'a tevekkül etmeyi bırakmış olur. Çünkü dağlanmayı ve nefes edilmeyi bırakmak evlâ iken bunlara tevessül etmiş olur.

El-Hâfız İbnü'l-Esir el-Cezeri de en-Nihâye'de: «Nefes edilmeyi isteyen kişi Allah'a tevekkül etmemiştir» meâlindeki hadisten maksad şudur: Allah'ın âyetleri, isimleri ve sıfatları dışında kalan ve ne olduğu belirsiz sözlerle nefes edilmeyi isteyip de bunun mutlaka yararlı olduğuna inanan kimse nefes edilmeye dayandığı için Allah'a tevekkül etmemiş olur, demiştir.

Bâzı ilim adamları da: Yâni dağlanmayı gerektiren bir hastalık yok iken hastalanmamak için vücûdunu dağlatıp buna güvenen ve Allah'a dayanmayan kimse tevekkülden sıyrılmış olur, demiştir. Nefes edilmekle ilgili cümle de kanımca böyle yorumlanabilir.

Nefes edilmek iki çeşittir: Şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak Kur'ân âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatları ve anlamı mâlum duâları okumak sûretiyle hastaya nefes edilmesi. Bu nevi nefes etmek ve ettirmek câizdir. Ama ne olduğu belirsiz lâflar, anlamı bilinmeyen sözler ve yahûdi düzmeleri gibi şeylerle nefes etmek veyâ ettirmek nevi ise câiz değildir. Bu konu 33 ve onu tâkip eden bâblarda ele alınacağından burada geniş bilgi vermeye gerek yoktur.

Şifâ niyetiyle ve Allah'a dayanarak vücûdu dağlamanın hükmüne gelince; bunun câizliğine delâlet eden hadisler bulunduğu gibi, yasaklığına delâlet eden hadisler de mevcuttur. Bu hadisi tâkip eden hadisler aynı konu hakkındadır. İlerde izah edileceği üzere dağlamanın yasaklığına dâir hadisler, mekruhluk ve yapılmamasının daha iyi olacağı mânâsına yorumlanmıştır. Dağlanmanın câizliğine delâlet eden hadisler ise bunun gerekli görüldüğü hallere tahsis edilmek sûretiyle yorumlanmıştır.

٣٤٩٠ – حدّثنا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، وَيُونُسُ عَنِ الْحَسَنِ ،

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْكَيِّ. فَاكْتَوَيْتُ فَمَا أَفْلَحْتُ، وَلَا أَنْجَحْتُ.

TERCEMESİ

3490) "... İmrân bin el-Husayn *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bizi dağlamaktan men etti. Sonra ben vücûdumu dağlattım, ama** (hastalıktan) **kurtulmadım ve** (tedâvide) **başarı elde edemedim."**

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, bu hadisi rivâyet ettikten sonra: Ve İmrân bin el-Husayn, meleklerin selâmını işitirdi. Fakat vücûdunu dağlatınca işitmez oldu. Bilâhere dağlatma işini bırakınca tekrar işitmeye başladı, demiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), şifâ maksadı ile vücûdu dağlatmayı yasaklamış iken sahâbilerden İmrân, nasıl buna aykırı hareketle vücûdunu dağlattı? diye bir soru hatıra gelebilir. Sindî bu husûsla ilgili şöyle der:

İmrân (Radıyallâhü anh), söz konusu yasaklığı, tenzihen mekruhluk veyâ başka bir ilâçla hastalığın giderilmesi mümkün olduğu zaman anlamına yorumlamış veyâ şöyle yorum yapmıştır: Câhiliyet devri insanları Allah'a dayanmayıp ve O'ndan şifâ dilemeyerek şifânın dağlanmakla olduğuna inanıyorlardı. Hattâ "Devânın sonuncusu dağlamaktır" sözü onlar arasında yaygındı. Halbuki ilâçlar birer sebebtir, şifâ verici değildir. Her türlü şifâyı veren Allah'tır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu bâtıl inanışı gidermek için meâlen, "Dağlanan veyâ nefes ettiren kişi tevekkülden sıyrılmıştır" buyurmuştur. İşte dağlamanın yasaklığı câhiliyet devri insanları gibi hatâlı düşünen kimseler içindir. Şifâyı Allah'tan bekleyip dağlanmayı bir tedâvi çâresi ve sebebi olarak düşünen kimse için bir sakınca yoktur. İmrân söz konusu yasaklığı bu mânâya yorumlamış olabilir.

Hadîsin böyle yorumlanmasının delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in S a ' d b i n M u â z (Radıyallâhü anh)'ın yarasını dağlamış olmasıdır. (3494. hadîs) Eğer dağlama yasağı haramlık anlamında olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), S a ' d (Radıyallâhü anh)'ı dağlamazdı.

Tuhfe yazarı da e l - H â f ı z ' dan naklen özetle şu bilgiyi verir:

E l'- H â f ı z, el-Fetih'te: Şifâ maksadıyla vücûdu dağlamanın yasaklığına dâir rivâyetler mekruhluk veyâ evlâ olmamak mânâsına yorumlanır. Çünkü şifâ maksadıyla dağlamanın yapıldığına dâir hadîsler de vardır. Bu itibarla hadîslerin tümünü dikkate alarak böyle yorum yapmak gerekir. Bir kavle göre dağlanmanın yasaklığı İ m - r â n (Radıyallâhü anh)'ın şahsına mahsustur. Çünkü kendisinin hastalığı bâsurdu. Bâsurunun olduğu yeri dağlamak tehlikeli görüldüğünden dağlanması men edilmişti. Fakat İ m r â n (Radıyallâhü anh), hastalığı şiddetlenince dağlanma yolunu tuttu, ama olumlu sonuç alamadı.

İ b n - i K u t e y b e de Dağlama iki nevidir: Birincisi sağlıklı adamın hasta olmaması için dağlanmasıdır. Tevekkül sâhibi sayılmayan kimse böylesidir. İkincisi bozulan yarayı ve kesilen organı dağlamaktır. Bu nevi dağlamak câiz görülen bir tedâvi şeklidir. Başka bir ilâçla tedâvi mümkün iken dağlamak yoluyla tedâvi uygun sayılmamıştır. Çünkü dağlama, bir nevi tâzib ve işkencedir. Zarûret olmadıkça bu yola başvurulmaz. Hülâsa; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında şifâ maksadıyla dağlama işinin yapılmış olması bunun câizliğine delâlet eder. Dağlamanın yapılmaması, onun yasaklığına delâlet etmez, fakat yapılmamasının daha uygun olacağına delâlet eder. Dağlamanın yapılmaması için vârid olan hadîsler ise, ya tenzîhen mekruhluk mânâsına yorumlanır veyâ hastalığın tedâvisi için dağlamanın son çâre olmaması hâline tahsis edilir, demiştir.

Bu konuda âlimlerce verilen izahlardan şu netice alınır:

Dağlamanın yasak olduğu durumlar;

1. Dağlamaktan başka yolla tedâvi mümkün iken,
2. Dağlamak tehlikeli iken,

3. Şifâyı Allah'tan değil de dağlamaktan beklerken,
4. Sağlıklı olduğu halde hastalanmamak için ve bir nevi tedbir mâhiyetinde olmak üzere dağlanmak.

Yukardaki maddelerde yazılı durumlarda dağlamak da, dağlanmak da yâni kişinin kendi nefsini dağlaması veyâ başkasını dağlaması yasaktır. Yâni mekruhtur.

Hastalıktan kurtulmanın başka çaresi görülmüyorsa, zarûret hâlinde ve son çâre olarak dağlama yoluna gidilebilir.

٣٤٩١ – حدثنا أحمد بن منيع . ثنا مروان بن شجاع . ثنا سالم الأفطس ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس : قال « الشفاء في ثلاث : شربة عسل ، وشرطة محجم ، وكية بنار . وأنهى أمتي عن الكي » رفعه .

TERCEMESİ

3491) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Şifâ üç şeyde (var)dır: Bal şerbetini içmek, hacâmet âletini vurmak ve ateş ile dağlamak. Fakat ümmetimi ateşle dağlamaktan men ederim. İbn-i Abbâs bunu merfû (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu) **olarak rivâyet etmiştir."**

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Hadisin baş kısmının rivâyet şekli mevkûf olduğunu, yâni İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın sözü olduğunu gösterir. Fakat hadisin son kısmındaki **"Fakat ümmetimi ateşle dağlamaktan men ederim"** cümlesi ve râvînin "İbn-i Abbâs bunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ulaştırdı" meâlindeki sözü bu hadisin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olduğuna delâlet eder.

Hadis, şifânın yalnız bu üç şeyde olduğunu ifâde etmez. Çünkü şifânın başka şeylerde de bulunduğuna dâir bir çok hadisler vardır.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), dağlamakta şifâ bulunduğunu bildirmekle beraber ümmetinin dağlama yöntemi kullan-

malarını uygun bulmamıştır. Sebebi ise; dağlama sûretiyle tedâvinin incitici ve elem verici olmasıdır. Bununla beraber, dağlamaktan başka bir çâre bulunmadığı takdirde bu yöntemi kullanmak câizdir, mekruh değildir. Hadîsin baş kısmı bu şekilde yorumlanmıştır. Bu yorumun delîli ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in S a ' d b i n M u â z (Radıyallâhü anh)'ın yarasını dağlamakla tedâvi etmesi (3494. hadis) Ü b e y b i n K a ' b (Radıyallâhü anh)'a bir tabib göndermesi ve tabibin onun yarasını dağlamakla tedâvi etmesi ve bâzı sahâbîlerin bu yöntemi kullanmış olmasıdır.

E l - H â f ı z bu hadîsin izahı bölümünde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dağlamak sûretiyle tedâviden hoşlanmaması ve bu şekil tedâviyi uygulaması şöyle izah edilir: Yâni dağlamak biçimindeki tedâvi her durumda uygulanmaz. Fakat bâzı durumlarda uygulanır. Dağlamaktan başka bir tedâvi şekli bulunmadığı zaman şifâyı Allah'tan dilemek üzere dağlama yoluna baş vurulur. Fakat başka türlü tedâvi mümkün iken bu yola başvurulmaz.

(٢٤) بَابُ مَنِ اكْتَوَى

24 — (TEDÂVİ MAKSADI İLE) DAĞLANAN, BÂBI

٣٤٩٢ - حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، غُنْدَرٌ. ثنا شُعْبَةُ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ. ثنا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ. ثنا شُعْبَةُ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ سَعْدِ بْنِ زُرَارَةَ الْأَنْصَارِيُّ سَمِعْتُ عَمِّي يَحْيَى (وَمَا أَدْرَكْتُ رَجُلًا مِنَّا بِهِ شَبِيهًا) يُحَدِّثُ النَّاسَ أَنَّ سَعْدَ بْنَ زُرَارَةَ، وَهُوَ جَدُّ مُحَمَّدٍ مِنْ قِبَلِ أُمِّهِ، أَنَّهُ أَخَذَهُ وَجَعٌ فِي حَلْقِهِ، يُقَالُ لَهُ الذُّبْحَةُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَأُبْلِغَنَّ أَوْ لَأُبْلِيَنَّ فِي أَبِي أُمَامَةَ عُذْرًا» فَكَوَاهُ بِيَدِهِ فَمَاتَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مِيتَةَ سُوءٍ لِلْيَهُودِ! يَقُولُونَ: أَفَلَا دَفَعَ عَنْ صَاحِبِهِ! وَمَا أَمْلِكُ لَهُ وَلَا لِنَفْسِي شَيْئًا».

T E R C E M E S İ

3492) "... Yahyâ (bin Sa'd bin Zürâre) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh)'ı zübaha denilen boğaz hastalığı yakaladı (Sa'd bin Zürâre, Yahyâ'nın râvisi Muhammed'in ana tarafından dedesidir). Bu hastalık üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Allah'a yemin ederim ki Ebû Ümâme (yâni Sa'd bin Zürâre'nin tedâvisi) husûsunda öyle itina göstereceğim ki hiç kimsenin bir diyeceği kalmayacak» buyurdu ve Sa'd'ı mübârek eliyle dağladı. Sonra Sa'd (kurtarılamayarak) vefât etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yahûdilere kötü ölüm dilerim. (Çünkü) onlar diyecekler ki: Muhammed, niçin arkadaşından ölümü def edemedi. Halbuki ben, ne onun için ne de kendi nefsim için bir şeye hükümran değilim (yâni hüküm ve takdir Allah'a mahsustur)» buyurdu."

٣٤٩٣ – حدثنا عمرو بن رافع. ثنا عبيد الطنافسي عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر؛ قال: مرض أبي بن كعب مرضا. فأرسل إليه النبي ﷺ طبيبا. فكواه على أكحله.

TERCEMESİ

3493) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) bir hastalığa tutuldu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir tabib gönderdi. Tabib ekhal (denilen kol damarı)nı dağladı."

٣٤٩٤ – حدثنا علي بن أبي الخصيب. ثنا وكيع عن سفيان، عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ كوى سعد بن معاذ في أكحله، مرتين.

TERCEMESİ

3494) "... Câbir bin Abdullah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh)'ın ekhal (denilen kol damarı)nı iki defa dağladı."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisinin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğini tesbit edemedim. Bu hadîste geçen Zübâha ve Zübha bir nevi boğaz hastalığıdır. En-Nihâye'de: Bu hastalık boğazda bir yara biçiminde gelişir ve nefesin çıkmasına engel olacak şekilde boğazı tıkar. Bâzılarına göre bu hastalık kanın boğazda birikimi ve boğazın şişmesi şeklinde gelişir ve nefes alıp vermeyi engellemekle öldürür, diye bilgi verilmiştir.

Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh)'ın durumunu nakleden râvî Yahyâ bin Sa'd bin Zürâre'nin sahâbîliği meselesi ihtilâflıdır. Râvisi ise kardeşinin oğlu Muhammed bin Abdirrahman bin Sa'd bin Zürâre'dir. Hadîsin sened kısmında Muhammed, amcası Yahyâ hakkında "Bizden ona benzeyen bir adama yetişmedim" demekle onun ilmî faziletini ve kudretini belirtmek istemiş olabilir. Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh)'ın Muhammed bin Abdirrahman'ın ana tarafından dedesi olduğu ifâde ediliyor. Bunda müşkil bir nokta var: Eğer Muhammed, Abdurrahman'ın öz oğlu Abdurrahman da Sa'd'ın öz oğlu ise Sa'd, Muhammed'in ana tarafından değil de baba tarafından dedesi olur. Ancak Tirmizi'nin şerhi Tuhfe'de Muhammed'in baba ve dedeleri şöyle sıralanmıştır: Muhammed bin Abdirrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Sa'd bin Zürâre. Durum böyle olursa müşkil çözümlenmiş sayılır.

Hülâsa'nın beyânına göre Yahyâ'nın hadîsini yalnız müellifimiz rivâyet etmiştir. Bu durum, mezkûr hadîsin Zevâid nevinden olduğunu gösterir. Fakat Zevâid nevinden olduğuna dâir Sindî'nin notu yoktur.

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsinin benzeri Müslim ve Ahmed, ikinci hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir.

Her iki hadîste geçen "Ekhal" kolda olup, ondan kan almaya müsâid bir damardır. Müslim'in bir rivâyetinde Câbir (Radıyallâhü anh). Übey bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'ın Ah-

z â b günü, yâni H e n d e k savaşı günü (düşman tarafından) atılan bir ok ile kolunun Ekhal denilen damarından yaralandığı ve (kanını durdurmak için) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun o damarını yaktığını rivâyet etmiştir.

Ü b e y (Radıyallâhü anh) bu yaradan kurtulmuş ve iyileşmiştir. Hz. O s m â n (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti zamanına kadar yaşamıştır. Bu zâtın hâl tercemesi 104. hadis bölümünde geçmiştir.

S a ' d b i n M u â z (Radıyallâhü anh) ise H e n d e k savaşında aldığı yaradan kurtulamamış olup fazla kan kaybetmesi neticesinde şehidlik şerbetini içmiştir. Onun hâl tercemesi ise 157. hadis bölümünde geçti.

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, gerektiğinde son çâre olarak tedâvi maksadı ile ve Allah'tan şifâ beklemek üzere dağlamanın ve dağlanmanın câizliğine delâlet eder.

(٢٥) باب الكحل بالإثمد

25 — GÖZE İSMİD (DENİLEN) SÜRME ÇEKMEK BÂBI

٣٤٩٥ – حدثنا أبو سلمة ، يحيي بن خلف . ثنا أبو عاصم . حدثني عثمان ابن عبد الملك ؛ قال: سمعت سالم بن عبد الله يحدث عن أبيه؛ قال: قال رسول الله ﷺ «عليكم بالإثمد، فإنه يجلو البصر وينبت الشعر» .

في الزوائد: في إسناد حديث ابن عمر مقال .لأن عثمان بن عبد الملك،قال فيه أبو حاتم: منكر الحديث. وقال ابن معين : ليس به بأس . وذكره ابن حبان في الثقات . وباقي رجال الإسناد ثقات .

T E R C E M E S İ

3495) "... Abdullah (bin Ömer) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İsmid (denilen sürmeyi gözlerinize çekmey)e devam ediniz. Çünkü o, gözü temizleyip görme gücünü artırır ve kırpikleri (besleyip) yetiştirir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (R.A.)'ın bu hadisinin senedinin aleyhinde konuşulmuştur. Çünkü râvi Osmân bin Abdilmelik hakkında Ebû Hâtem: Onun hadisleri münkerdir, demiştir. İbn-i Muin de: Onun rivâyetinde bir sakınca yok, demiştir. İbn-i Hibbân da onu sıkâ, yâni güvenilir zâtlar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٤٩٦ - حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الرّحيم بن سليمان عن إسماعيل ابن مسلم، عن محمّد بن المنكدر، عن جابر؛ قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «عليكم بالإثمد عند النّوم، فإنّه يجلو البصر وينبت الشّعر».

في الزوائد: إن المتن أخرجه عروة من غير طريق جابر. ولم يبين إسناد حديث جابر.

TERCEMESİ

3496) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:

«Yatacağınız zaman ismid (denilen sürmeyi gözünüze çekmeye) devam ediniz. Çünkü o, gözü temizleyip görme gücünü artırır ve kılları (yâni kirpikleri besleyip) yetiştirir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin metnini Urve, Câbir (R.A.)'ın yolundan başka bir yolla rivâyet etmiş ve Câbir'in hadisine âit senedi anlatmamıştır.

٣٤٩٧ - حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يحيى بن آدم عن سفيان، عن أبي خثيم، عن سعيد بن جبير، عن ابن عبّاس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «خير أكحالكم الإثمد. يجلو البصر وينبت الشّعر».

TERCEMESİ

3497) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sürmelerinizin en iyisi ismid (denilen sürme)dir. Gözü temizleyip aydınlığını artırır ve kılları (yâni kirpikleri) yetiştirir.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk iki hadisi Zevâid nevindendir. Son hadisi Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Hadîslerin metinlerinde geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:

Kuhl: Göze sürülen sürme ve sürmeyi göze çekme işine denir.

Ekâhıl: Külh'ün çoğuludur, sürmeler mânâsınadır.

İsmid: Sürme taşıdır, siyah renkli olup kırmızıya çalar. Hicâz'da bulunur. En kalitelisi Asfahân tarafından getirilir. İsmid bu taşa denildiği gibi bundan yapılan sürmeye de denilir.

Bu hadîsler ismid denilen sürmeyi göze çekmenin müstehablığına ve yararlarına delâlet eder. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ayrıca sürme çekme işinin yatarken yapılmasının müstehablığına delâlet eder.

Sindî'nin beyânına göre Suyûti şöyle bir şey nakletmiştir: Halife el-Mütevekkil, kendi özel tabîbine: Akşam yatarken göze sürme çekmek hakkında ne dersin? diye sormuş. Tabib: Hayır, gece sürme çekme, deyince el-Mütevekkil: Niçin? demiş. Bunun üzerine tabibi: Göz bir nevî yağdır, sürme de bir taştır. Taş bir nevi iç yağı ile başbaşa bırakılırsa, taş yağı eritir, şeklinde cevap vermiştir. Mecliste hazır bulunanlardan biri:

Ey mü'minlerin Emir'i! Sen şu kâfirin sözünü kabul etme. Bizim efendimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin gözüne sürme çekerdi, demiş. Tabib de adama: Söylediğin söze dikkat et. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin yatmazdı, bilâkis ibâdet ve namazla ihyâ ederdi. Onun için sürme O'na zarar vermezdi. Bu itibarla kim sürmenin kendisine zarar vermesini istemezse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yapsın demiştir.

Geceleyin sürme çekmeyi tavsiye eden hadîs sâbit ve sahih ise bunun zararlı değil, faydalı olacağında şüphemiz yoktur. Ancak bunun senedi zayıf olduğu için hadisin sübut derecesi tarafımdan bilinmemektedir.

(٢٦) باب من اكتحل وترا

26 — GÖZÜNE TEK SAYILARDA SÜRME ÇEKEN BÂBI

٣٤٩٨ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عُمَرَ. ثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الصَّبَّاحِ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ

عَنْ حُصَيْنٍ الْحِمْيَرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعْدٍ الْخَيْرِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنِ اكْتَحَلَ ، فَلْيُوتِرْ . مَنْ فَعَلَ ، فَقَدْ أَحْسَنَ . وَمَنْ لَا ، فَلَا حَرَجَ » .

TERCEMESİ

3498) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kim gözlerine sürme çekerse (bir, üç, beş defa gibi) tek yapsın. Kim (böyle tek) yaparsa iyi bir iş işlemiş olur ve kim (çift yapıp tek) yapmazsa (ona) hiç bir günah yoktur.»"

٣٤٩٩ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَنْصُورٍ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ : قَالَ : كَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ مُكْحُلَةٌ يَكْتَحِلُ مِنْهَا ثَلَاثًا ، فِي كُلِّ عَيْنٍ .

TERCEMESİ

3499) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in bir sürmeliği vardı. Ondan her göze üç kez sürme çekerdi."**

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Ebû Dâvûd, Tahâret kitâbında rivâyet etmiştir. Oradaki metin bir hayli uzundur. El-Menhel'de beyân edildiğine göre bu hadis Darimî, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhakî** ve **Tahavî tarafından da rivâyet edilmiştir.**

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'**nın hadisini Tirmizî de rivâyet ederek hasen olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da hadîsin sahîh olduğunu belirtmiştir.**

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'**nın hadisi Peygamber** (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'**in sürmeyi mübârek gözlerine üçer de-**

fa çektiğini ifâde etmiştir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de buna göre yorumlanabilir. Yâni sürme çekmenin çift değil de tek sayılarda olmasından maksad her göze üçer defa çekmektir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini sağ göze üç ve sol göze iki defa sürme çekmek mânâsına yorumlayanlar da vardır. Yâni iki göze çekilen sürme sayısının toplamının tek olması kasdedilmiş, denilmiştir. Bu yorumu te'yid eden bir hadisi T a b e r â n î, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet etmiştir. O hadise göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sağ gözüne üç ve sol gözüne iki defa sürme çekerdi.

E l - A y n î de: Tek defa çekmekten maksad bir, üç veyâ beş defa çekmektir, demiştir.

Sürme çekme sayısının tek olmasına dâir hadisteki emir mendubluk içindir. Hadisin devamı bunu ifâde eder.

Son hadiste geçen **Mükhule**: Sürmelik demektir.

(٢٧) باب النهي أن يتداوى بالخمر

27 — ŞARAP İLE TEDÂVİ OLMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٥٠٠- حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عفان . ثنا حماد بن سلمة . أنبأنا سماك بن حرب عن علقمة بن وائل الحضرمي ، عن طارق بن سويد الحضرمي ؛ قال : قلت : يا رسول الله ! إن بأرضنا أعنابا نعتصرها . فنشرب منها ؟ قال « لا » فراجعته ، قلت : إنا نستشفي به للمريض . قال « إن ذلك ليس بشفاء . ولكنه داء » .

TERCEMESİ

3500) "... Târık bin Süveyd el-Hadramî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben:

— Yâ Resûlallah, bizim memleketimizde üzümler var. Biz onun suyunu çıkarıp şarabını içiyoruz (ne buyurulur)? dedim. O:

— «Hayır (yapmayınız)» buyurdu. Sonra ben (tekrar) O'na mürâcaat ederek:

— Biz onunla hastayı tedâvi etmek isteriz, dedim. O:

— «O (şarap) kesinlikle şifâ değildir ve lâkin bir hastalıktır» buyurdu."

İ Z A H I

Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Hadiste şarabın devâ ve ilâç olmayıp bilâkis bir nevi hastalık olduğu bildirilmiştir. Hadiste geçen "Dâ" kelimesi hastalık demektir.

Hattâbî: Hadiste şaraba bir nevi hastalık denmesinin sebebi; onu içmenin günahlığıdır, bâzen âfetler, ayıplar ve kötü alışkanlıklar, hastalık diye ifâde edilir. Şu halde burada âhiretle ilgili zarar dünya ile ilgili zarara benzetilerek günah kavramı Dâ kelimesiyle ifâde edilmiştir, der.

Sindî, Hattâbî'nin bu görüşünü özet olarak naklederken el-Kadı Ebû Bekir'in, Tirmizî'nin şerhinde: Eğer denilse ki, biz şarap içildiği zaman kişinin sağlıklı ve güçlü olduğunu görürüz, buna ne dersiniz? Biz buna cevab olarak deriz ki; İnsan vücûdunu sağlıklı yapıp da dinini hastalıklı eden bir şeye şifâ değil, Dâ denir. Şarap denilen nesne kişinin dîn ve imânını hasta ettiği için zararı faydasından ve hastalığı şifâsından çok daha büyüktür, dediğini anlatır.

Sindî daha sonra eş-Şeyh Takiyüddin es-Sibkî'den naklen şöyle der:

Tabiblerin anlattıkları şarabın yararlarının hepsi, şarabın haram kılınmasından önceki döneme âittir. İslâm'ın ilk zamanlarında, şarabın insanlara yararlı olduğu Kur'ân âyeti ile sâbit idi. Fakat sonra gelen âyetlerle şarap haram kılınınca her şeyin yaratıcısı olan Allah şarabın bütün yararlarını giderdi. Artık şarabta kimseye yarar söz konusu değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);

إِنَّ اللهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَ أُمَّتِي فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْهَا **«Şüphesiz, Allah benim ümmetimin şifâsını onlara haram kıldığı şeylere koymadı»** hadisi buna delildir ve şarabla tedâvi olma mes'elesi bu hadisle bertaraf edilmiştir.

Tuhfe yazarı da bu konu ile ilgili geniş bilgi verir. Bâzısını özetleyerek buraya aktarmayı uygun buluyorum:

N e v e v î : Bu bâbın hadîsi şarabın ilâç olmadığını açıkça bildirir. Bu itibarla şarabla tedâvi olmak haramdır. Çünkü ondan şifâ beklenemez ve bundan dolayı gereksiz yere içilmiş olunur. Şarap içmek haram olduğundan onunla tedâvi olmak da haramdır, demiştir.

B u h â r î ' nin İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği; إِنَّ اللهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَكُمْ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ = **«Allah sizin şifânızı size haram kıldığı şeylere şüphesiz kılmamıştır»** hadisi ve E b û D â v û d ' un E b ü ' d - D e r d â (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği; إِنَّ اللهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالدَّوَاءَ وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوَوْا وَلَا تَدَاوَوْا بِالْحَرَامِ

«Şüphesiz, Allah hastalık ve ilâç indirmiş ve her hastalık için bir ilâç vermiştir. Bu itibarla tedâvi olunuz. Fakat haram şeylerle tedâvi olmayınız» hadîsi de şarap ve benzeri içkilerle tedâvi olmanın haram olduğuna delâlet ederler.

H a n e f î fıkıh kitablarından Reddü'l-Muhtâr'da İ b n - i A b i d i n özetle şöyle der:

Boğazda kalan bir lokmayı çâresizlikten dolayı bir yudum içki ile yutmak ve susuzluktan ölüm tehlikesini atlatmak üzere bir yudum içki içmek bir zarûrettir ve bunun yararı kesinlikle bilinir. Çünkü aksi takdirde kişi boğazında kalan lokma veyâ susuzluk yüzünden ölebilir. Bu durumda kalan bir kimse söz konusu tehlikeyi bir yudum içki ile defetmeye muktedir iken bunu yapmaz da bu nedenle ölürse günahkâr olur. (Çünkü muhakkak olan bir yararı kabul etmekle hayatını korumuş olabilirdi.). Fakat tedâvi böyle değildir. Çünkü helâl olan ilâçlarla bile tedâvi olmak yüzde yüz yararlıdır, denemez. İlâçların yararlı olması kuvvetle umulsa bile kesin değildir. Bunun içindir ki bir kimse tedâvi olmayı kabul etmeyip de ölürse tedâvi olmadığından dolayı mes'ul değildir, günahkâr sayılmaz.

İ b n ü ' l - A r a b i de: Eğer denilse ki tedâvi bir zarûrettir. Zarûretler mahzurlu şeyleri mübah kılar. Şu halde haram şeylerle tedâvi olmak mübahtır. Buna şöyle cevab verilir: Tedâvi, bir zarûret hâli değildir. Çünkü tedâvinin aslı vâcib değildir. Durum bu iken tedâvi işinde haram bir şeyi kullanmak nasıl helâl olur? Zarûret, susuzluk yüzünden ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalınma hâlidir, demiştir.

(٢٨) باب الاستشفاء بالقرآن

28 — KUR'AN-I KERİM İLE TEDÂVİ OLMAK BÂBI

٣٥٠١ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْكِنْدِيُّ. ثنا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ. ثنا سُعَادُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ».

في الزوائد: في إسناده الحارث الأعور، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3501) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İlâcın en hayırlısı Kur'an'dır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Hâris el-A'var bulunur. Bu râvî zayıftır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadîs notta belirtildiği gibi râvî e l - H â r i s ' ten dolayı senedçe zayıftır.

S i n d î, bu hadisin izahında şöyle der: En iyi ilâcın Kur'ân-ı Kerîm olmasının sebebi şu olabilir: Çünkü Kur'ân kalb (ve ruhun) ilâcıdır. Bu itibarla vücûdun ilâcından daha hayırlıdır. Şöyle de olabilir: Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, maddî hastalıklara devâ olup mü'min'in imânını (ve vücûdun mukâvemet gücünü) artırır. Ancak şu

var ki Kur'an-ı Kerim âyetlerini şifâ niyetiyle okuyup bununla tedâvi olmanın şartı, iyi bir inanç taşımak ve takvâ âdâbına riâyet etmektir.

E l - A z i z î de Câmiü's-Sağîr'in şerhinde: Bu hadis şifâ niyetiyle Kur'ân-ı Kerim âyetlerini okuyup Allah'a sığınmak mânâsına yorumlanabildiği gibi; وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ.

وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

âyetlerinden birinin anlamı paralelinde de yorumlanabilir. Bu âyetlerin kısa meâlleri şöyledir:

1) «Kur'ân'ı mü'minlere şifâ ve rahmet olarak indiriyoruz...» (İsrâ, 82)

2) «... ve kalblerde olana bir şifâ, inananlara doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet geldi.» (Yûnus, 57)

Durum bu olunca Kur'ân-ı Kerim, kalblere de bedenlere de şifâdır, diye bilgi vermiştir.

E l - H a f n î de Câmiü's-Sağîr hâşiyesinde: Yâni hulûs-i kalb ile herhangi bir âyeti okumak vücûd hastalığına şifâdır. Hastalıklardan kurtulmak için bâzı ilim adamları Kur'ân-ı Kerim'in bir kısım âyetlerini tâyin etmişler ise de aslında Kur'ân-ı Kerim'in bütün âyetleri aynı etkiyi taşımaktadır. Yeter ki bu hususta sağlıklı ve tam inanç bulunsun. Kur'ân-ı Kerim âyetleri anlamı düşünülerek ve hükümleri ile amel edilerek okunduğu zaman mânevi ve kalbî hastalıklara da şifâdır. Şu halde bu hadis, Kur'ân-ı Kerim'in hem maddî hem mânevi hastalıklara şifâ olduğunu bildirir, demiştir.

(٢٩) باب الحناء

29 — KINA (İLE TEDÂVİ OLMAK) BÂBI

٣٥٠٢ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . ثنا فَائِدٌ ، مَوْلَى عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ. حَدَّثَنِي مَوْلَايَ عُبَيْدُ اللهِ. حَدَّثَتْنِي جَدَّتِي سَلْمَى أُمُّ رَافِعٍ، مَوْلَاةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ قَالَتْ : كَانَ لَا يُصِيبُ النَّبِيَّ ﷺ قَرْحَةٌ وَلَا شَوْكَةٌ إِلَّا وَضَعَ عَلَيْهِ الْحِنَّاءَ .

T E R C E M E S İ

3502) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in âzadlı câriyesi Selmâ Ümmü Râfi (ve Ebû Râfi'in zevcesi) *(Radıyallâhü anhüm)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir tarafı yaralandığı veyâ bir tarafında diken battığı zaman o yerin üzerine kına koyardı."

İ Z A H I

Bu hadîsi T i r m i z î de rivâyet etmiştir; E b û D â v û d da bunun benzerini rivâyet etmiştir.

Hinnâ' kına demektir. Karha, kılıç, bıçak ve benzeri bir âlet yarasıdır. Şevket diken demektir.

Hadîs kına ile tedâvi olmanın ve erkeğin kınayı bu maksadla vücûdunun gerekli yerine sürmesinin câizliğine delâlet eder.

S e l m â (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 3327. hadîs bölümünde geçti.

Kına ile boyanma hükmüne dâir gerekli bilgi inşâallah Libâs kitâbının 32. bâbında rivâyet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

(٣٠) باب أبوال الإبل

30 — DEVELERİN İDRARLARI(NI TEDÂVİ İÇİN İÇMEK) BÂBI

٣٥٠٣ – حدثنا نصر بن علي الجهضمي . ثنا عبد الوهاب . ثنا حميد عن أنس ؛
أن ناسا من عرينة قدموا على رسول الله ﷺ . فاجتووا المدينة فقال ﷺ « لو خرجتم
إلى ذود لنا ، فشربتم من ألبانها وأبوالها » ففعلوا .

T E R C E M E S İ

3503) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ureyne (kabilesin)den bâzı kimseler (Medîne-i Münevvere'de ikâmet etmek üzere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelip yerleştiler. Sonra Medîne-i Münevvere iklimine alışamayıp hastalandılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara):

«Bize âit bir deve sürüsünün yanına (Gâbe denilen yere) gidip develerin sütlerinden ve idrarlarından içiniz. buyurdu. Onlar da (öyle) yaptılar."

İ Z A H I

Bu hadis 2578 numarada daha geniş bir metin hâlinde geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur. Sadece şunu tekrar belirtmekle yetineceğim: Mâlik, Ahmed ve selef âlimlerinden bir grup bu hadise dayanarak eti yenen hayvanların idrarlarının necis olmadığına hükmetmişler. Ebû Hanîfe, Şâfiî ve bir cemâat ise eti yenen veyâ yenmeyen bütün hayvanların dışkı ve idrarlarının necis ve pis olduğuna hükmetmişlerdir. Hadiste develerin idrarlarını içme izni tedâvi içindir.

Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi almak isteyenler Tirmizî'nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî adlı kitâbın 1. cildinin 77 ve 78. sahifelerine başvurabilirler.

(٣١) باب يقع الذباب فى الإناء.

31 — SİNEK (İÇİNDE YİYECEK VEYÂ İÇECEK BULUNAN) KABA DÜŞER, BÂBI

٣٥٠٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون عن ابن أبي ذئب، عن سعيد بن خالد، عن أبي سلمة. حدثني أبو سعيد: أن رسول الله ﷺ قال « في أحد جناحي الذباب سم، وفي الآخر شفاء. فإذا وقع في الطعام، فامقلوه فيه. فإنه يقدم السم ويؤخر الشفاء » .

T E R C E M E S İ

3504) "... Ebû Said(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sineğin iki kanadının birisinde zehir, diğerinde şifâ vardır. Bu itibarla sinek bir yiyecek (veyâ içecek) içine düştüğü zaman onun tamamını batırınız (sonra çıkarıp atınız). Çünkü sinek (zehirli kanadıyla kendini koruduğu için) önce zehirli kanadını sokar ve şifâyı geciktirir.»"

٣٥٠٥ – حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ. ثنا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ عُتْبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عُبَيْدِ ابْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي شَرَابِكُمْ، فَلْيَغْمِسْهُ فِيهِ، ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ. فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءً، وَفِي الآخَرِ شِفَاءً».

TERCEMESİ

3505) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sinek içeceğiniz (şey)e düştüğü zaman, içecek kişi sineğin her tarafını ona batırsın, sonra sineği atsın. Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, diğerinde şifâ vardır.»"

İZAHI

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Nesâî de rivâyet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir.

Birinci hadîste sineğin yiyecek içine, ikinci hadiste ise içecek içine düştüğü zaman ifâdesi kullanılmıştır. Demek ki yapılacak işlem hem yiyecek hem de içecek hakkında uygulanır. Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde «Çünkü sinek hastalıklı olan kanadıyla korunur» ilâvesi vardır. Bu duruma parantez içi ifâde ile işâret ettim.

İkinci hadîste geçen "Dâ'" yâni hastalık tâbiri ile zehir anlamının kasdedildiği birinci hadisten anlaşılır.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Bâzı mahâretli tabibler demişler ki: Sinekte bir zehir gücü vardır. Nitekim ısırdığı yerde kaşıntı ve şişkinlik görülebilir. Bu zehir sinek için bir nevi silâhtır. Bir içecek veyâ yiyeceğe düşüp de incindiği zaman taşıdığı zehir silâhı ile karşı-

lık vermek ister. Şâri-i Hakim bu zehrin sineğin diğer kanadına, Allah tarafından verilen şifâ ile nötürleştirilmesini emretmiştir. Böylece onun zararı Allah'ın izni ile önlenmiş olur, diye bilgi vermiştir.

Bizim zamanımızda tıp ilmiyle meşgul olan bâzı kimselerin bu hadis üzerine yaptıkları araştırmalar neticesinde sineğin bir kanadında zehirli bir nevi mantarın bulunduğunu ve diğer kanadında da bunu nötürleştiren mantar bulunduğunu tesbit ettiklerini bir kaç yıl önce Diyânet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan gazetede okumuştum. Şu anda gazetenin o nüshası yanımda bulunmadığı için gerekli bilgiyi veremeyeceğim. Terceme hizmetinin aksamaması için buna işâret etmekle yetiniyorum. Meraklılar gazetenin ilgili nüshasını temin edebilirler.

(٣٢) باب العين

32 — NAZAR DEĞME İŞİ, BÂBI

٣٥٠٦ – حدّثنا محمّد بن عبد الله بن نمير. ثنا أبو معاوية بن هشام. ثنا عمّار بن زريق عن عبد الله بن عيسى، عن أميّة بن هند، عن عبد الله بن عامر بن ربيعة، عن أبيه، عن النبيّ ﷺ قال «العين حقّ».

TERCEMESİ

3506) "... Âmir bin Rebîa *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Göz (yâni nazar değme işi) hak (yâni bir gerçek) dir.»"

٣٥٠٧ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن عليّة، عن الجريريّ، عن مضارب بن حزن، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «العين حقّ».

TERCEMESİ

3507) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Göz (yâni nazar değme işi) hak (yâni bir gerçek) dir.»"

٣٥٠٨ - حدثنا محمد بن بشار. ثنا أبو هشام المخزومي. ثنا وهيب عن أبي واقد، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن عائشة؛ قالت: قال رسول الله ﷺ «استعيذوا بالله. فإن العين حق».

في الزوائد: في إسناده أبو واقد، واسمه صالح بن محمد بن زائدة الليثي، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3508) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«(Nazar'dan) Allah'a sığınınız. Çünkü göz (değme işi) gerçektir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Vâkıd var. Onun adı Sâlih bin Muhammed bin Zâide el-Leysî'dir ve zayıftır.

٣٥٠٩ - حدثنا هشام بن عمار. ثنا سفيان عن الزهري، عن أبي أمامة بن سهل ابن حنيف؛ قال: مر عامر بن ربيعة بسهل بن حنيف، وهو يغتسل. فقال: لم أر كاليوم، ولا جلد مخبأة. فما لبث أن لبط به. فأتي به النبي ﷺ. فقيل له: أدرك سهلا صريعا. قال «من تتهمون به؟» قالوا: عامر بن ربيعة. قال «علام يقتل أحدكم أخاه؟ إذا رأى أحدكم من أخيه ما يعجبه، فليدع له بالبركة» ثم دعا بماء. فأمر عامرا أن يتوضأ. فغسل وجهه ويديه إلى المرفقين. وركبتيه وداخلة إزاره. وأمره أن يصب عليه.

قال سفيان: قال معمر عن الزهري: وأمره أن يكفأ الإناء من خلفه.

TERCEMESİ

3509) "... Sehl bin Huneyf'in oğlu Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Babam) Sehl bin Huneyf yıkanırken yanından Âmir bin Rebîa geçti ve (onun vücûdunun güzelliğini kasdederek):

Henüz evlenmemiş örtülü genç kızın cildi dâhil bugünkü gibi (hiç bir güzel) görmedim, dedi. Bu lâftan hemen sonra Sehl bin Huneyf yere yıkıldı. Bunun üzerine Sehl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürülüp O'na:

(Yâ Resûlallah)! Nazar çarpması nedeniyle yere yıkılmış vaziyette Sehl'e yetiş, denildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Kimden şüpheleniyorsunuz?» buyurdu. Onlar:

Âmir bin Rebia, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Âmir'i azarlayarak):

«Neye binâen biriniz (din) kardeşini öldürüyor? Biriniz (din) kardeşinden beğendiği - hayran kaldığı bir şey gördüğü zaman ona mübârek olması için duâ etsin» buyurdu.

Sonra bir mikdar su istedi ve Âmir'e abdest almasını emretti. Âmir de yüzünü, dirseklerine kadar kollarını, dizlerini ve peştemalının içindekini (yâni belden aşağıyı) yıkadı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kabta biriken bu suyu) başına dökmesini Âmir'e emretti.

(Râvilerden) Süfyân demiştir ki: Ma'mer'in Zührî'den rivâyetine göre: Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kabı onun arkasında ters çevirip yere koymasını Âmir'e emretti."

İ Z A H I

Â m i r b i n R e b i a (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğini tesbit edemedim. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi B u h â r î, M ü s l i m ve E b û D â v û d tarafından da rivâyet edilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi N e s â i, A h m e d ve M â l i k tarafından da rivâyet edilmiştir.

Nazar değmesinin hak oluşundan maksad, bunun bir takım elemlere, hastalıklara, hattâ ölümlere sebebiyet vermesinin gerçek olduğunu ifâde etmektir.

E b û D â v û d ' un rivâyet ettiği bir hadiste; Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir :

"Nazar değdiren kişi getirilirdi. Kendisi abdest alırdı. Sonra nazara uğratılan şahıs o su ile vücûdunun tamamını yıkardı."

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisi nazar değdiren kişinin kullandığı suyun, nazara uğratılan kişinin başına döküldüğüne ve böylece vücûdunun ıslatıldığına delâlet eder. Bu itibarla müellifimizin rivâyet ettiği E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin son kısmındaki ifâdenin buna göre mânâlandırılması gerektiği kanaatındayım. Şöyle ki :

Müellifimizin rivâyet ettiği E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin sonundaki; وَأَمَرَهُ أَنْ يَصُبَّ عَلَيْهِ cümlesi iki şekilde mânâlandırılmaya müsâittir. Birincisi :

«Ve Resûlüllah o suyu Sehl'in üzerine dökmeyi Âmir'e emretti.» İkinci ve bence kasdedilen mânâ şudur :

«Ve Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) **Âmir'e o suyu kendi başına dökmesini emretti.»**

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ikinci mânânın kasdedildiğini te'yid ettiği gibi, yıkama usûlünü anlatan N e v e v i ve H â f ı z ' ın ifâdelerinden de bu mânâ anlaşılır. Dolayısıyla; söz konusu su kabının da, nazara uğratılan kişinin arkasında ters çevirilip yere konulması emredilmiş olur.

N e v e v i , M ü s l i m ' in şerhinde Tıb kitâbının girişinde nazar değdiren kişinin yıkanması usûlü ile ilgili olarak özetle şöyle der :

Nazar değdiren kişinin abdest alma usûlü âlimlerce şöyle târif edilmiştir :

Bir kap su getirilir ve kap yere konulmaz. Nazarı olan şahıs bundan bir avuç su alıp ağzını çalkaladıktan sonra kaba döker. Sonra kabtan bir mikdar su alıp yüzünü yıkar. Daha sonra sol avucu ile su alıp sağ elini bileğine kadar yıkadıktan sonra bu kere sağ eliyle bir avuç su alıp sol elini bileğine kadar yıkar. Sonra sol avucuyla su alıp sağ dirseğini yıkar ve bunun akabinde sağ avucuyla su alıp sol dirseğini yıkar. Bundan sonra dirsekleri ile omuzları arasını yıkar.

Sonra sağ ayağını, sol ayağını, sağ dizini, sol dizini sırayla ve yukarda anlatılan şekilde yıkar. Daha sonra peştemalının içini, yâni sağ böğüründen aşağıya doğru yıkar. Bütün bu organlarını yıkamada kullandığı su o kabta biriktirilir. Nazar değdiren kişi bu işi tamamladıktan sonra su kabını alıp nazara uğratılan şahsın arkasında durup onun başına döker.

Yukarda anlatılan işlemin; anlamını, hikmetini anlatmak mümkün değildir. Bilinen bir çok hükümlerindeki sırlarını çözmek akıl gücünün dışında kalır. Sır ve hikmetinin bilinmemesi o hükümleri reddetmeyi gerektirmez.

Nazarı olan kişinin yukarda anlatılan yıkanma işine icbar edilip edilemeyeceği husûsunda ihtilâf vardır. E l - M â z i r î : Bence sıhhatli olan görüş bu işin ona vâcib olmasıdır. Hele nazara uğrayan şahsın ölmesi tehlikesi bulunup ve Şer-i Şerif bu konuda genel bir hüküm koymuş veyâ nazar değdiren kişinin anılan şekilde abdest almasıyla nazara uğratılan kişinin iyileşmesi gelenek hâlini almış ise ve de nazara uğrayan kişinin kurtuluşu ancak nazar değdiren şahsın abdest almasına bağlı görülüyorsa anılan yıkanmanın vâcibliği hükmü husûsunda bir ihtilâf olmamalıdır. Çünkü bu takdirde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir insanı kurtarmak için tek çâre ilgili şahsın yıkanmasıdır, der.

N e v e v î bu arada K â d ı I y â z ' dan naklen bâzı bilgiler veriyor. K â d ı I y â z bu arada : Sonra elinde su kabı bulunan şahıs, nazara uğratılan kişinin arkasına geçerek suyu onun başına ve vücûdunun her tarafına döker, sonra kabı ters çevirip onun arkasında yere bırakır, der.

Nazar değdiren kişinin yıkanma usûlü, bildiğimiz abdest alma şeklinden farklı olmakla beraber buna bir nevî abdest denilmiştir.

Konu hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler N e v e v i ' nin Müslim şerhine mürâcaat edebilirler.

K â d ı I y â z : Bâzı ilim adamları demişler ki : Bir kimse nazar değdirmekle biliniyor ise ondan uzak durulmalı ve sakınılmalıdır. Yetkili devlet adamları da böyle kimselerin halkın arasına girmesine mâni olmalı ve evine çekilmesini sağlamalıdır. Hattâ fakir ise geçimi devlet tarafından sağlanmakla halkın arasına girmesine

izin verilmemelidir. Çünkü böyle bir kimsenin zararı soğan - sarımsak gibi fenâ kokulu şeyler yemiş kimsenin cemâata rahatsızlık verme zararından büyüktür. Halbuki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soğan - sarımsak gibi hoşlanılmayan kokulu bir şey yiyen kimseleri mescidlere girmekten menetmiştir. Kezâ Ö m e r (Radıyallâhü anh) cüzzamlı kimsenin halkın arasına girmesine izin vermemiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den sonra gelen âlimler de aynı şeyi yapmışlardır. Zararlı davarların tecridi emredilmiştir. Nazar değdiren kişinin zararı yukarda anlatılanların zararlarından beterdir. Bu ilim adamlarının görüşü doğrudur ve tek çâredir. Buna muhâlif görüş beyân edeni bilmiyorum, der.

E l - H â f ı z da el-Fetih'te E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin izahını yaparken konu ile ilgili bâzı hadisleri ve ilim adamlarının görüşlerini nakleder ve bu arada: Söz konusu yıkanma usûlü sahâbiler arasında mâlumdu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yıkanma arzûsu karşısında ilgili şahsın bundan imtinâ etmemesini emretmiştir. Yıkanmanın en az faydası mevcut şüpheyi gidermektir. Yıkanma, nazarın ilgilide tesir yapıp yerleşmesi hâlinde uygulanacak son çâredir. İş henüz bu raddeye gelmemiş ise nazar sâhibi, nazarının etkisiz kalması için baktığı kişiye bereket duâsını okumalıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ona bu yolu göstermiştir. Çünkü S e h l b i n H u n e y f (Radıyallâhü anh) olayında **«... O kimseye bereket duâsında bulunsun»** buyurulmuştur. B e z z â r ' ın rivâyet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Kim bir şey görüp de onu beğenir ve; مَاشَاءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ derse ona zarar vermez»** buyurmuştur.

HADİSLERDEN ÇIKARILAN HÜKÜMLER:

1. Nazar değme işi gerçek olup birtakım hastalıklara, hattâ ölüme sebep olabilir.
2. Nazar değme tehlikesinden korunmak için Allah'a sığınmalı.
3. Nazar değdirme durumunda olan kişi bir kimsenin bir şeyini beğendiği zaman ona zarar vermemek için bereket duâsında bu-

lunmalı, beğendiği şeyin sâhibine mübârek olmasını dilemelidir. Veyâ yukarda yazılı duâ'yı okumalıdır.

4. Nazar değdirmek bir çekememezlik, kıskançlık veyâ imrenme duygusu ile beraber olabildiği gibi böyle bir duygu olmaksızın da olabilir. Bu itibarla bakılan şahıs bakanın ahbabı, yakını da olsa aynı zarar gelebilir. Kezâ bakan kişi takvâ ve salâhat sâhibi de olsa nazarı dokunabilir.

5. Nazar bakılan şahsı öldürebilir.

6. Nazar eden kişi tanındığı takdirde yukarda anlatılan biçimde yıkanması istenebilir. O da buna uymalıdır.

7. Vücûdunun yıkanması işinde kullanılmış olan bir su pis ve necis sayılmaz.

H â f ı z, el-Fetih'te yukardaki hükümleri beyân ettikten sonra sözlerine devamla şöyle der:

Nazarı ile başkasını zarara sokan kişiye bu zararın ödetilip ödetilmemesi husûsunda ilim adamları ihtilâf etmişlerdir. K u r t u b î: Nazar sâhibi, baktığı kişiyi bir zarara soktuğu takdirde o zararı ödemekle mükelleftir ve nazarı ile insanları öldürdüğü defalarca sâbit ise, cezâ olarak kısas yoluyla öldürülür veyâ diyet ödemesine hükmedilir, demiştir. Ş â f i i l e r kısasa hükmetmemişler ve bilâkis buna karşı çıkmışlardır. N e v e v î, er-Ravda'da: Nazar işinde ne diyet var, ne de keffâret, demiştir.

Son hadîste sözü edilen S e h l b i n H u n e y f (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 506. hadis bölümünde geçmiştir. Bu sahâbiye nazarı değen sahâbilerden Â m i r b i n R e b î a (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi ise 907. hadis bölümünde geçmiştir.

E b û Ü m â m e E s'a d b i n S e h l b i n H u n e y f (Radıyallâhü anhüm)ınki de 2533. hadis bölümünde geçmiştir.

(٣٣) باب من استرق من العين

33 — NAZAR DEĞMESİNDEN DOLAYI OKUMAKLA TEDÂVİ OLMAK İSTEYENİN BÂBI

٣٥١٠ – حدثنا أبو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ،

عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ رِفَاعَةَ الزُّرَقِيِّ ؛ قَالَ : قَالَتْ أَسْمَاءُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ بَنِي جَعْفَرٍ تُصِيبُهُمُ الْعَيْنُ . فَأَسْتَرْقِي لَهُمْ ؟ قَالَ « نَعَمْ . فَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابَقَ الْقَدَرَ ، سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ » .

TERCEMESİ

3510) "... Esmâ (bint-i Umeys) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi :

Yâ Resûlallah (Ebû Tâlib'in oğlu) Ca'fer'in oğullarına cidden nazar değiyor. Ben onlar için şifâ dileğiyle okutturayım (mı)? demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Evet. Çünkü kader ile yarışan bir şey olsaydı, nazar değme işi (yarışıp) onu geçerdi (yâni kaderi değiştirecekti)» buyurmuştur."

İZAHI

Bu hadisi Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Tahâvi de rivâyet etmişlerdir. Esmâ (Radıyallâhü anhâ), Hz. Ca'fer (Radıyallâhü anh)'ın zevcesi idi, hâl tercemesi 1611. hadis bölümünde geçti.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım :

Ayn : Göz demektir. Burada nazar değme anlamında kullanılmıştır.

İstirka : **Rukye** istemektir. **Rukye** ise şifâ dileğiyle okunan şeye denildiği gibi okuyarak tedâvi etmek, şifâ temennisiyle Allah'a sığınarak nefes etmeye de denir. Başka bir deyimle hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'ân-ı Kerîm âyetleri ile veyâ Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Allah'a duâ ve ilticâ etmektir. Buna nefes etmek denilir.

Rukye ve **İstirka** kelimeleri ile bu kelimelerden türeme fiiller gerek bu bâbta ve gerekse tâkip eden bâblarda çok geçeceği için bu iki kelime yerine nefes etmek ve nefes ettirmek ifâdelerini kullanacağım.

Nefes etmek veyâ ettirmek yukarda anlattığım gibi Kur'ân âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatları veyâ anlamı bilinen ve İslâmî prensiplere aykırı olmayan duâlar ile yapılıp hastanın şifâya kavuşması için Allah'a iltica ve sığınma mâhiyetinde olduğu takdirde meşrûdur, faydalıdır. Fakat anlamı bilinmeyen sözlerle veyâ İslâmî prensiplere aykırı kelimelerle nefes etmek veyâ ettirmek ise câiz değildir. Bu hususlar gelecek bâblarda rivâyet olunan hadislerin terceme ve izahlarında tekrar görülecektir.

Hadisin «Çünkü kader ile yarışan bir şey olsaydı...» ifâdesinden maksat nazar değme işinin çetinliği ve zararının fazlalığını belirtmektir. Yâni eğer takdir-i İlâhi hilâfına bir şeyin meydana gelmesi mümkün olsaydı o şey nazar değme işi olacaktı.

Tuhfe yazarının beyânına göre Ehl-i Sünnet âlimleri şöyle demişlerdir: Nazarı olan şahıs bir kimseye baktığı zaman ona zarar verebilir, yâni zarara sebebiyet vermiş olur. Zararın sebebi ve fâili bakan kişidir, zararın yaratıcısı ise Allah'tır.

HADİSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Nazar değmesi gerçektir. Bununla ilgili hadisler ve izah bundan önceki bâbta geçti.

2. Nazar değmiş kimseye nefes etmek meşrûdur. Nefes etmenin ne ile olacağı husûsuna yukarda işâret edildi.

٣٥١١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سعيد بن سليمان عن عباد ، عن الجريري ، عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يتعوذ من عين الجان . ثم أعين الإنس . فلما نزل المعوذتان ، أخذهما . وترك ما سوى ذلك .

TERCEMESİ

3511) "... Ebû Said(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cinlerin ve insanların nazarından Allah'a sığınırım gibi duâlarla) **cinlerin nazarından, sonra insanların nazarından Allah'a iltica ederdi. Sonra Muavvizetân**

(yâni Felâk ve Nâs sûreleri) inince bu sûreleri tuttu ve başkasını (yâni diğer duâları) bıraktı."

٣٥١٢ – حدثنا علي بن أبي الخصيب. ثنا وكيع عن سفيان ومسعر، عن معبد ابن خالد، عن عبد الله بن شداد، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ أمرها أن تسترقي من العين.

TERCEMESİ

3512) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona nazardan dolayı nefes ettirmesini emretti."**

İZAHI

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ise Buhârî, Müslim ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadisler de nazar değen kimsenin şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek Kur'ân âyetlerini, Allah'ın isim ve sıfatlarını okumanın ve duâ etmenin meşrûluğuna ve faydalı olduğuna delâlet eder.

Felâk ve Nâs sûrelerinde her çeşit fenalıklardan ve hoşlanılmayan şeylerden Allah'a sığınmayı ifâde eden âyetler bulunduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki sûre ile Allah'a sığınmayı tercih etmiştir.

(٣٤) باب ما رخص فيه من الرقى

34 — ŞİFÂ DİLEĞİYLE İZİN VERİLEN OKUMALAR

٣٥١٣ – حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا إسحاق بن سليمان عن أبي جعفر الرازي، عن حصين، عن الشعبي، عن بريدة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا رقية إلا من عين أو حمة».

TERCEMESİ

3513) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(En yararlı) nefes etmek, ancak nazar değmesi veyâ zehirli hayvanın sokması ndan dolayı olanıdır.»"

٣٥١٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الله بن إدريس عن محمد بن عمارة، عن أبي بكر بن محمد؛ أن خالدة بنت أنس، أم بني حزم الساعدية، جاءت إلى النبي ﷺ، فعرضت عليه الرقى. فأمرها بها.

في الزوائد: إسناده صحيح، رجاله ثقات. ولم يكن لخالدة شيء في الكتب الستة سوى هذا الحديث عند المصنف.

TERCEMESİ

3514) Hâlide bint-i Enes Ümmü Benî Hazım es-Sâidiyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek hastaların şifâya kavuşması için okuduğu şeyleri O'na arz etmiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o şeyleri okumasını emretmiş (yâni okumasına izin vermiş)tir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır. Müellifimizin rivâyet ettiği bu hadisten başka Hâlide (R.A.)'nın hiç bir hadisi Kütüb-i Sitte'de yoktur.

٣٥١٥ – حدثنا علي بن أبي الخصيب. ثنا يحيى بن عيسى عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر؛ قال: كان أهل بيت من الأنصار، يقال لهم آل عمرو بن حزم، يرقون من الحمة. وكان رسول الله ﷺ قد نهى عن الرقى. فأتوه فقالوا: يا رسول الله! إنك قد نهيت عن الرقى. وإنا نرقي من الحمة. فقال لهم «اعرضوا علي» فعرضوها عليه. فقال «لا بأس بهذه. هذه مواثيق».

TERCEMESİ

3515) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ensâr'dan Âl-i Amr bin Hazm denilen bir ev halkı zehirli hayvanların zehrinden dolayı nefes ediyorlardı (yâni anılan hayvanların zehirlediği hastaya okuyorlardı). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefes etme işlerini yasaklayınca o ev halkı O'na giderek :

— Yâ Resûlallah! Sen nefes etme işlerini yasakladın. Halbuki biz zehirli hayvanların sokmasıyla olan zehire nefes ediyoruz (ne buyurulur?), dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlara :

— «Okuduklarınızı bana arzediniz» buyurdu. Onlar da O'na arzettiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bu okuduğunuz şeylerle nefes etmenizde bir sakınca yoktur. Bunlar bir takım ahidlerdir» buyurdu."

٣٥١٦ — حدّثنا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . ثنا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحرِثِ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَّصَ فِي الرُّقْيَةِ مِنَ الْحُمَةِ وَالْعَيْنِ وَالنَّمْلَةِ .

TERCEMESİ

3516) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zehirli hayvanın zehirlemesi, nazar değmesi ve nemle (denilen çıban)den dolayı nefes etmeye izin vermiştir."

İZAHI

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini M ü s l i m de rivâyet etmiştir. H â l i d e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi Zevâid nevindendir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise M ü s l i m, T i r m i z i, N e s â î ve A h m e d tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu bâbın hadislerinde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Rüka : Rukye'nin çoğuludur. Rukye, bundan önceki bâbta anlatıldığı gibi şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak hastaya okumaktır. Küfür ve Allah'a ortak koşmayı içeren veyâ buna anlam taşıyan bâtıl bir takım lâflarla da hastaya okuyuculuk edilebilir. Bu nevi lâflara veyâ bunları okumaya da **Rükye** denilir. Bu itibarla **Rükye**'nin meşrû ve faydalı olanı olduğu gibi, gayri meşrû ve zararlı olanı da vardır.

3514. hadisin râviyesi H â l i d e (Radıyallâhü anhâ)'nın okuduğu Rükye ve 3515. hadiste sözü edilen A m r b i n H a z m 'ın ev halkının okuduğu **Rükye**, birinci nevîden olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna izin vermiştir.

Hadislerde geçen "**Hume**" kelimesi değişik şekillerde mânâlandırılmıştır. S u ' l e b ve bâzı kimseler; Hume, akrebin zehridir, demişler. E l - K a z z â z ' a göre akrebin iğnesidir. İ b n - i S e y y i d e ' ye göre akrep ve arının iğnesidir. H a t t â b î ise : Hume, yılan ve akrep gibi zehirli haşerata denilir, demiştir.

Nemle : İnsanın vücûdunda, özellikle yanlarında ve böğürlerinde çıkan bir nevi çıbandır, nefes edilmekle Allah'ın izniyle kaybolur.

Bu bâbın ilk hadisinin zâhirine göre rukye, yâni nefes etmek yalnız nazar değmesi ve hume, yâni zehirli hayvanın sokması için yararlıdır. Halbuki nefes etmenin başka hastalıklar için de yararlı olduğu müteaddid hadislerden anlaşılır. Bunların bir kısmı müellifimiz tarafından bu ve bunu tâkip eden bâblarda rivâyet edilmiştir. Bu itibarla ilk hadis, yâni B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinden maksad nefes etmenin en çok faydalı olduğu iki sahâyı belirtmektir.

T û r b e ş t i : 'Ruhsat ve izin, yasaklamadan sonra olur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hastalara okunan şeylerde câhiliyet devrine âit bir takım bâtıl lâfların bulunması ihtimâli üzerine ilk zamanlarda nefes etmeyi yasaklamış. Halk da bu işi bırakmış. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), içinde câhiliyet devri sözleri bulunmayan rukyelerle nefes etmeye ruhsat vermiştir, der.

E l - H â f ı z da el-Fetih'in 10. cildinin 166. sahifesinde özetle şöyle der :

Nefes etmek şu şartlarla câizdir, âlimler bu hususta ittifak hâlindedir: Nefes etmek; âyetler veyâ Allah'ın isimleri ve sıfatları ve mânâsı bilinen cümlelerle olacak ve gerek nefes eden gerekse nefes edilen kişiler okunan şeylerin bizatihi tesirli olmayıp asıl tesirin Allah'ın iznine bağlı olduğuna inanacaklar.

Vukû bulan herşeyde Allah'a iltica etmenin ve O'na sığınmanın meşrûluğu husûsunda ihtilâf yoktur. Her belâ ve musibetin giderilmesi için Allah'a duâ etmek ve yalvarmak meşrûdur, faydalıdır.

İbnü't-Tîn: Allah'a sığınmayı ifâde eden Felâk ve Nâs sûreleri ve duâlar ile Allah'ın isimleri ile edilen nefes, takvâ ve salâhat ehli tarafından ve onların mübârek dilleri ile yapıldığı zaman rûhânî bir tedâvi olur. Bu gibi zâtların ettikleri nefes, Allah'ın izni ile şifâya sebep olur, demiştir.

Kurtubî de: Rükyeler üç çeşittir: Allah'ın kelâm'ı ve isimleri ile olanı meşrûdur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından şifâ niyetiyle okunan âyetler ve duâlarla yapılan rukyeler ise müstehabtır. Anlamı bilinmeyen ve câhiliyet devrinden kalma rukyeler yasaktır, bundan sakınmak vâcibtir. Çünkü bu nevî nefesler ve lâflar küfür olabilir, ya da küfre götürebilir. Melekler, saygı duyulan Arş ve Ka'be gibi şeylerin isimleri ile yapılan rukyeler yasak olmamakla beraber içinde Allah'a sığınmak ve iltica etmek bulunmadığı için yapılmaması daha iyidir, demiştir.

(٣٥) باب رقية الحية والعقرب

35 — YILAN VE AKREP SOKMASI DOLAYISIYLA NEFES ETMEK BÂBI

٣٥١٧ – حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، قَالَا: ثنا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الرُّقْيَةِ مِنَ الْحَيَّةِ وَالْعَقْرَبِ.

TERCEMESİ

3517) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yılan ve akrebin sokmasından dolayı nefes etmeye ruhsat vermiştir."

٣٥١٨ – حدثنا إسماعيل بن بهرام . ثنا عبيد الله الأشجعي عن سفيان ، عن سهيل ابن أبي صالح ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ قال : لدغت عقرب رجلا فلم ينم ليلته . فقيل للنبي ﷺ : إن فلانا لدغته عقرب فلم ينم ليلته . فقال « أما إنه لو قال ، حين أمسى : أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق ، ما ضره لدغ عقرب حتى يصبح » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3518) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Akrep bir adama soktu da adam o gece uyuyamadı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

— Falan adamı bir akrep soktu da adam o gece uyuyamadı, denildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

— «Bilmiş olunuz ki o adam akşamladığı zaman;

أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق = Yaratıkların şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım, deseydi sabahlayıncaya kadar hiç bir akrebin sokması ona zarar vermeyecekti."

Not: Bunun senedinin sahih olup râvilerinin güvenilir zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

٣٥١٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عفان . ثنا عبد الواحد بن زياد . ثنا عثمان بن حكيم . حدثني أبو بكر بن عمرو بن حزم ، عن عمرو بن حزم ؛ قال: عرضت النهشة من الحية على رسول الله ﷺ ، فأمر بها .

في الزوائد : قال الترمذي : هذا مرسل . وأبو بكر هو ابن محمد بن عمرو بن حزم ، فإنه لم يدرك جده .

TERCEMESİ

3519) "... Amr bin Hazm *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Yılan sokmasından dolayı okunan rukye (nefes etme)yi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. O, bunu emretti (yâni okunmasına izin verdi)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Tirmizi demiş ki bu hadis mürsel yâni munkatidir. Çünkü Ebû Bekir, Muhammed bin Amr bin Hazm'ın oğludur ve dedesi olan Amr'a yetişmemiştir.

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin benzeri Buhârî ve Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir. Buhârî, "Yılan ve akrep rükyesi" başlığı ile açtığı bâbta **Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan;** رَخَّصَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرُّقْيَةَ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ = **«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her zehirli hayvanın zehirine okunmaya (yâni nefes etmeye) izin verdi.» hadisini rivâyet etmiştir.**

Bu bâbın diğer hadisleri Zevâid nevindendir. Son hadiste geçen Nehşe kelimesinin asıl mânâsı sokmaktır. Burada yılanın sokmasından dolayı edilen nefes mânâsı kasdedilmiştir.

İkinci hadiste buyurulan duâ ile bir kimse Allah'a sığınarak iltica ederse akrep ve yılanın şerrinden Allah'ın izni ile korunmuş olur. Şu halde akrep ve yılan gibi zehirli hayvanın rukyelerinden biri bu duâdır.

Bu bâbın hadisleri yılan ve akrep sokmasına okumanın, nefes etmenin meşrûluğuna delâlet eder.

Son hadisin râvisi Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 1601. hadis bölümünde verildi.

(٣٦) باب ما عوّذ به النبيّ صلى الله عليه وسلم وما عُوِّذ به

36 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN HASTALARA ŞİFÂ DİLEĞİYLE ALLAH'A SIĞINARAK ETTİĞİ DUÂ VE O'NA (CEBRÂİL TARAFINDAN) AYNI MAKSADLA EDİLEN DUÂ BÂBI

٣٥٢٠ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا أَتَى الْمَرِيضَ فَدَعَا لَهُ،

قَالَ « أَذْهِبِ الْبَاسَ . رَبَّ النَّاسِ . وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي . لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ . شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا » .

TERCEMESİ

3520) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastaya gidip ona duâ ettiği zaman şöyle niyâz ederdi:

«Bu hastalığı gider, ey insanların Rabbi ve şifâ buyur. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiçbir şifâ yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifâ ihsân eyle.»"

٣٥٢١ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ ، مِمَّا يَقُولُ لِلْمَرِيضِ بِبُزَاقِهِ بِإِصْبَعِهِ « بِسْمِ اللهِ . تُرْبَةُ أَرْضِنَا بِرِيقَةِ بَعْضِنَا . لِيُشْفَى سَقِيمُنَا . بِإِذْنِ رَبِّنَا » .

TERCEMESİ

3521) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastaya nefes etmesi bâzen şöyle olurdu: (Mübârek şehâdet) parmağına biraz (mübârek) tükürüğünü bulaştırarak (ve parmağım toprağa sürerek):

«Allah'ın ismiyle (şifâ dilerim). Şu, bâzımızın tükürüğü ile karışık yurdumuzun toprağıdır, Rabbimizin izniyle hastamızın şifâlanması içindir» buyururdu."

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın her iki hadisi Buhârî ve Müslim tarafından da rivâyet edilmiş olup ikinci hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Avnü'l-Mabûd yazarı ikinci hadisin şerhinde Nevevî'den naklen şöyle der: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Peygamber (Aleyhi's-

salâtü ve's-selâm) hastaya şifâ dilerken mübârek şehâdet parmağına mübârek tükürüğünden biraz sürer ve ıslak parmağını temiz bir toprağa kordu. Sonra parmağına bulaşan toprakla hastanın yaralı veyâ ağıran yerini sıvardı ve o esnada hadîste anılan duâyı okurdu. **«Şu bizim yurdumuzun toprağıdır»** buyuruğu ile yer küresi toprağı kasdedilmiştir. Bir kavle göre Medine-i Münevvere toprağı kasdedilmiştir. Çünkü bu beldenin özel bir bereketi vardır. Hadisin **«Bazımızın tükürüğüdür»** buyruğundan maksad da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tükürüğüdür.

Gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tükürüğü ve gerekse Medine-i Münevvere toprağının feyiz ve bereketi ile yüce şerefi mâlumdur.

Kurtubi: Bu hadisler her nevi hastalığa okumanın faydalı olduğuna delâlet eder, demiştir.

٣٥٢٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ . ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ ابْنِ خُصَيْفَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ الثَّقَفِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَبِي وَجَعٌ قَدْ كَادَ يُبْطِلُنِي . فَقَالَ لِيَ النَّبِيُّ ﷺ «اجْعَلْ يَدَكَ الْيُمْنَى عَلَيْهِ وَقُلْ : بِسْمِ اللهِ . أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ . سَبْعَ مَرَّاتٍ» فَقُلْتُ ذَلِكَ . فَشَفَانِيَ اللهُ .

TERCEMESİ

3522) "... Osmân bin Ebi'l-Âs es-Sakafî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Beni helâk olmaya yaklaştıran bir ağrıya tutulmuş olduğum hal**de Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gittim. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bana:**

«Sağ elini ağıran yerin üzerine koy ve;

بِسْمِ اللهِ أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ

«Allah'ın adıyla (şifâ diliyorum). Hâlen duymakta olduğum ağrı ve duyacağımdan korktuğum ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum, duâsını yedi defa söyle» buyurdu. Ben de bunu söyledim. Bunun üzerine Allah bana şifâ verdi."

İ Z A H I

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Taberânî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde «Sağ elini ağıran yere yedi defa sür» buyurmuştur. Bir kısım rivâyetlerde, «Bismillâh'ı üç kez tekrarla ve şu duâyı yedi defa söyle» buyurulmuştur.

Tirmizi'nin rivâyetinde Osmân bin Ebi'l-Âs «Ve ben o günden beri bunu âile ferdlerime ve başkalarına tavsiye ederim» demiştir.

Bu hadis, ağrı ve hastalığın giderilmesi için böyle yapmanın ve anılan duâyı okumanın faydalı olduğuna delâlet eder.

Osmân (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 714. hadis bölümünde geçti.

٣٥٢٣ – حدثنا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ جِبْرَائِيلَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! اشْتَكَيْتَ ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ . مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ . مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ أَوْ حَاسِدٍ اللهُ يَشْفِيكَ . بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ .

T E R C E M E S İ

3523) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Cebrâil (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

— Yâ Muhammed, rahatsız mısın? demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de):

— «Evet», demiş. Cebrâil (O'na nefes ederek) şöyle demiştir:

بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ. مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ أَوْ حَاسِدٍ اللهُ يَشْفِيكَ. بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ

«Sana eziyet eden herşeyden kurtulman için Allah'ın ismiyle O'na iltica ederim, sığınırım. Her nefsin veyâ her gözün ya da her hasedçi (çekememezlik ede)nin şerrinden Allah sana şifâ ihsan buyursun. Allah'ın ismiyle şifâ dileyerek sana okurum.»"

٣٥٢٤ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَحَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَا: ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ زِيَادِ بْنِ ثُوَيْبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُنِي، فَقَالَ لِي «أَلَا أَرْقِيكَ بِرُقْيَةٍ جَاءَنِي بِهَا جِبْرَائِيلُ؟» قُلْتُ: بِأَبِي وَأُمِّي. بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ. وَاللهُ يَشْفِيكَ. مِنْ كُلِّ دَاءٍ فِيكَ. مِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ، وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

في الزوائد: في إسناده عاصم بن عبيد الله بن عاصم بن عمر العمري، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3524) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığım münâsebetiyle beni (bir ara) ziyârete geldi ve bana:

— «Cebrâil'in bana getirdiği bir rukye (hastanın şifâya kavuşması dileğine dâir duâ)yı sana okumayayım mı?» buyurdu. Ben:

— Babam ve anam sana fedâ olsun. Oku, Yâ Resûlallah dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez şu duâyı okudu:

بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ وَاللهُ يَشْفِيكَ مِنْ كُلِّ دَاءٍ فِيكَ مِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

«Şifâya kavuşmanı dileyerek, Allah'a sığınarak O'nun ismi ile sana okurum. Allah, sendeki her hastalıktan, düğümlere nefes eden

büyücülerin şerrinden ve hased ettiği zaman hasedçinin şerrinden sana şifâ ihsan buyursun.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Âsım bin Ubeydillah bin Âsım bin Ömer el-Ömeri bulunur. Bu râvi zayıftır.

٣٥٢٥ - حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ هِشَامٍ الْبَغْدَادِيُّ . ثنا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا أَبُو عَامِرٍ ، قَالَا : ثنا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مِنْهَالٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ . يَقُولُ « أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ » . قَالَ ، « وَكَانَ أَبُونَا إِبْرَاهِيمُ يُعَوِّذُ بِهَا إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ » . أَوْ قَالَ « إِسْمَاعِيلَ وَيَعْقُوبَ » .

وَهٰذَا حَدِيثُ وَكِيعٍ .

TERCEMESİ

3525) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (torunları) Hasan ve Hüseyin'e korunmaları için;

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ

«Her şeytan ve zehirli haşerattan ve dokunan her kötü gözden Allah'ın mükemmel olan kelimelerine (yâni Kur'ân âyetlerine veyâ Allah'ın isim ve sıfatlarına) sığınırım» duâsını okurdu.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ve babamız İbrâhîm, İsmâil ve İshâk'a ettiği bu duâ ile Allah'a sığınırdı» buyurdu veyâ «Ve babamız İbrâhîm, İsmâil ve Yakûb'a ettiği bu duâ ile Allah'a sığınırdı» buyurdu.

Bu, râvi Veki'nin hadîsidir."

İ Z A H I

E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'ın hadisini M ü s l i m de rivâyet etmiştir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini T i r m i z i de rivâyet etmiştir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisinin sonunda «Ve babamız İbrâhîm...» diye başlayan fıkranın merfû', yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olması kuvvetle muhtemeldir. Bu fıkra T i r m i z i ' nin rivâyetinde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olarak;

وَيَقُولُ: هٰكَذَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يُعَوِّذُ إِسْحَاقَ وَإِسْمَاعِيلَ. = Ve Peygamber buyuruyordu ki: «İbrâhim, İshâk ve İsmâil'e böylece duâ ederek Allah'a sığınırdı» şeklindedir. T i r m i z i ' nin rivâyeti söz konusu fıkranın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit olduğuna bence delil sayıldığı için tercemede buna taraftar oldum. Mamafih, bu fıkra İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'ya âit olabilir. Çünkü İ b r â h i m (Aleyhisselâm) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dedesi olduğu gibi amcası oğlu İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın da dedesidir.

Bilindiği gibi İ s m â i l ve İ s h â k, İ b r â h i m ' in oğullarıdır. Y a k û b da İ s h â k ' ın oğludur. Allah'ın salât ve selâmı Peygamberimize ve bu peygamberler ile diğer peygamberlere olsun.

E b û S a i d ile E b û H ü r e y r e hadisleri C e b r â i l (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e okuduğu duâyı, son hadis de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in torunlarına okuduğu duâyı bildirirler. Hastalıklardan şifâya kavuşmak ve belâlardan korunmak için bu duâları okumak meşrû ve faydalıdır.

Son hadiste geçen "Kelimâtullah = Allah'ın kelimeleri" ifâdesi ile bir kavle göre Kur'ân-ı Kerîm, diğer bir kavle göre Allah'ın isim ve sıfatları kasdedilmiştir. Bunlarda bir eksikliğin bulunması söz konusu olmadığı için "Tâmme" sıfatı ile sıfatlandırılmıştır.

Hâmme : Öldürücü zehir taşıyan hayvan ve zehirli haşerat mânâlarına gelir.

Ayn-ı Lâmme : Hastalık ve kötülük veren, nazar değdiren göz demektir.

Bu son hadisi müellifimiz, Muhammed bin Süleymân aracılığıyla Vekî'den rivâyet etmiş, ayrıca Ebû Bekir bin el-Hallâd aracılığıyla da Ebû Âmir'den rivâyet etmiştir. Müellifimiz hadisi rivâyet ettikten sonra hadis metni kelimelerinin Vekî'den aldığı rivâyete âit olduğunu belirtmiştir.

(٣٧) باب ما يعوذ به من الحمّى

37 — HUMMA HASTALIĞINA OKUNAN DUÂ BÂBI

٣٥٢٦ — حدّثنا محمّد بن بشّار . ثنا أبو عامر . ثنا إبراهيم الأشهلي عن داود ابن حصين ، عن عكرمة ، عن ابن عبّاس ؛ أنّ النّبيّ ﷺ كان يعلّمهم من الحمّى ومن الأوجاع كلّها ، أن يقولوا « بسم الله الكبير . أعوذ بالله العظيم من شرّ عرق نعّار ، ومن شرّ حرّ النّار » .

قال أبو عامر : أنا أخالف النّاس في هذا . أقول : يعّار .

حدّثنا عبد الرّحمٰن بن إبراهيم الدّمشقيّ . ثنا ابن أبي فديك . أخبرني إبراهيم ابن إسماعيل بن أبي حبيبة الأشهلي عن داود بن الحصين ، عن عكرمة ، عن ابن عبّاس ، عن النّبيّ ﷺ ، نحوه ، وقال : من شرّ عرق يعّار .

TERCEMESİ

3526) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) onlara humma hastalığı için ve ağrılar için şu duâyı okumalarını öğretmiştir :

بسم الله الكبير. اعوذ بالله العظيم من شرّ عرق نعّار، ومن شرّ حرّ النّار

Büyük olan Allah'ın adıyla (şifâ dilerim). Kan fışkırtan damarın şerrinden ve ateşin hararetinden azametli olan Allah'a sığınırım.»

Râvi Ebû Âmir demiştir ki: Ben bunda halka muhalefet ederek; نَعَّارٍ = "Naaâr'in" kelimesi yerine; يَعَّارٍ derim.

Abdurrahman bin İbrâhim ed-Dımışkî ... senediyle bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet etmiş ve; مِنْ شَرِّ عِرْقٍ يَعَّارٍ = «Kanı sesli çıkan damarın şerrinden» demiştir."

İ Z A H I

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed, Beyhakî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Hadis, humma hastalığı ve diğer hastalıklar için mezkûr duâyı okumanın meşrûluğuna delâlet eder.

Humma hastalığı hararetinin cehennemin harâretinden bir parça veyâ ona benzer durumda olduğuna dâir hadisler vardır. Bu nedenledir ki, humma hastalığından şifâya kavuşmak maksadıyla edilen bu duâda «ve ateşin hararetinin şerrinden» ifâdesi kullanılmıştır.

Hadiste geçen "Naaâr" kan fışkırtan mânâsınadır. Kan fışkırtan damarın şerrinden Allah'a sığınma duâsında bulunmanın sebebi ise böyle bir kanı durdurmanın zorluğu ve durdurulamaması hâlindeki hayatî tehlikedir.

Bâzı rivâyetlerde "Naaâr" yerinde bulunan "Yaaâr" kelimesi ise ses veren demektir. Yaaar damar, kanı sesli çıkan damardır. Böyle bir damarın kanı tazyikli olur ve durdurulmaması hâlinde hayatî tehlike olur.

٣٥٢٧ – حدّثنا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ الْحِمْصِيُّ. ثنا أَبِي، عَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ عُمَيْرٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جُنَادَةَ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ يَقُولُ: أَتَى جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، النَّبِيَّ ﷺ، وَهُوَ يُوعَكُ. فَقَالَ: بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ. مِنْ حَسَدِ حَاسِدٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ، اللهُ يَشْفِيكَ.

في الزوائد : إسناده حسن . لأن ابن ثوبان اسمه عبد الرحمن بن ثابت. وابن ثوبان مختلف فيه. وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

3527) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **humma hastalığının şiddetine yakalanmış iken Cebrâil** (Aleyhisselâm) **O'na gelerek şu duâyı okudu :**

بِسْمِ اللهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ مِنْ حَسَدِ حَاسِدٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ اللهُ يَشْفِيكَ

«Allah'ın ismiyle (şifânı dilerim). **Sana eziyet eden her şeyden kurtulman, korunman için sana okurum. Hasedçinin hasedinden ve her nazardan Allah sana şifâ ihsan buyursun.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü İbn-i Sevbân'ın adı Abdurrahman bin Sâbit'tir ve İbn-i Sevbân'ın güvenilirliği husûsunda ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri sıkâ, güvenilir zâtlardır.

(٣٨) باب النفث في الرقية

38 — ŞİFÂ MAKSADIYLA HASTAYA OKUNDUĞUNDA ÜFLEMEK BÂBI

٣٥٢٨ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ الرَّقِّيُّ، وَسَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ، قَالُوا : ثنا وَكِيعٌ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْفِثُ فِي الرُّقْيَةِ .

TERCEMESİ

3528) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak hastaya okurken üflerdi."**

٣٥٢٩ – حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ ، قَالَ : ثنا مَعْنُ بْنُ عِيسَى . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ ، قَالَا : ثنا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ، كَانَ ، إِذَا اشْتَكَى ، يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ ، وَيَنْفِثُ . فَلَمَّا اشْتَدَّ وَجَعُهُ كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَيْهِ ، وَأَمْسَحُ بِيَدِهِ ، رَجَاءَ بَرَكَتِهَا .

TERCEMESİ

3529) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı zaman kendi üzerine Muavvize sûrelerini okurdu ve üflerdi. (Son hastalığında) ağrısı şiddetlenince ben O'na (Muavvize sûrelerini) okur ve bereketini umarak O'nun eliyle vücûdunu sıvardım."

•

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadisinin başka kim tarafından rivâyet edildiğine bakılmalıdır. İkinci hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Muavvizât: Muavvize'nin çoğuludur. Kur'ân-ı Kerîm'in Felâk ve Nâs sûrelerine Muavvize sûreleri denilir. Çünkü bu iki sûrede Tâviz, yâni Allah'a sığınmaya dâir âyetler vardır. Hadis âlimleri: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu iki sûre ile beraber İhlâs sûresini de okuduğu için en az üç sûre anlamını ifâde eden çoğul siğası kullanılmıştır, derler.

Nefs: Üflemektir. Bu iki hadis, Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek hastaya Kur'an-ı Kerîm âyetleri veyâ Allah'ın isim ve sıfatları ve duâlar okunduğu zaman üflemenin de meşrû olduğuna delâlet eder.

Müslim'in "Tıb" kitâbının "Hastaya Rukye bâbı" bölümünde Nevevî özetle şu bilgiyi verir:

Nefs: Hafif ve tükürüksüz üflemedir. Bu bâbtaki hadis, hastaya okunduğunda üflemenin müstehablığına delâlet eder. Âlimler bunun

câizliği üzerine ittifak etmişlerdir. Sahâbilerin, tâbiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhûru bunun müstehablığına hükmetmişlerdir.

Ebû Ubeyd demiş ki: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastaya okuduğunda üflemesinin keyfiyetini Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Âişe dedi ki; Kuru üzüm yiyen kimsenin (üzüme bulaşmış toz gibi şeyleri gidermek için) üflemesi gibi idi, tükürüzsüzdü.

Üflemenin faydası, Kur'an-ı Kerîm âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatları ve vârid duâlar okunurken okuyucunun nefesi zikirle karışık halde çıkar ve böylece feyiz ve berekete vesile olabilir. Şu noktayı da belirteyim: Her okuyucunun okuması ve üflemesine aldanmamak gerekir. Günümüzde bir sürü büyücü, üfürükçü ve muskacı sahte kimseler bulunur. Bunlardan fayda değil zarar gelir. İslâm'ın tasvib ettiği okuma ve üfleme, dinî ilimlerle cihazlanmış, takvâ sâhibi, dürüst, karekteri mazbut, ibâdete düşkün, haram lokmaya eğilmeyen, maddî çıkar beklemeyen ve istismarcı olmayan kimsenin Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek edeceği duâ ve niyazla okuyup üflemesidir.

Buhâri'de rivâyet edildiğine göre râvi Ma'mer şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üfleme keyfiyetini Zühri'ye sordum. O şöyle cevab verdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ellerine üflerdi, sonra elleriyle yüzünü meshederdi.

Yine Buhâri'nin rivâyet ettiği bir hadiste; "Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına gireceği zaman İhlâs ve Muavvizeteyn (yâni;

قُلْ هُوَ اللهُ ، قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ

sürelerini okuyup avuçlarına üflerdi. Sonra elleriyle, yüzünü ve ellerinin yetişebildiği vücûdunun her tarafını sıvardı. Âişe demiştir ki: Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalanınca O'na böyle yapmamı bana emrederdi. Râvî Yûnus demiştir ki: Ben İbn-i Şihâb'ın yatağına girerken aynı şeyi yaptığını gördüm."

HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Hastalanan kişinin kendi üzerine İ h l â s, F e l â k ve N â s sûrelerini okuması ve okurken ellerine üfleyip, elleriyle vücûdunu sıvaması müstehabtır.

2. Hastaya başkasının bu şekilde okuyup üflemesi müstehabtır.

3. Hasta, kendisine okuyacak kimseden faziletçe, ilim ve takvâca üstün durumda ise; okuyucu anılan sûreleri okurken hastanın ellerine üflemeli ve hastanın elleriyle vücûdunu sıvamalıdır. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) böyle yapmıştır.

(٣٩) باب تعليق التمائم

39 — TEMÂİM (NAZARLIKLAR - MUSKALAR)I TAKMAK BÂBI

٣٥٣٠ — حدّثنا أيّوبُ بْنُ محمّدٍ الرّقّيّ . ثنا مُعَمّرُ بْنُ سُلَيمانَ . ثنا عبْدُ اللهِ بْنُ بِشْرٍ عَنِ الأعْمَشِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرّةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الجزّارِ ، عَنِ ابْنِ أُخْتِ زَيْنَبَ ، امْرَأةِ عَبْدِ اللهِ ؛ عَنْ زَيْنَبَ ؛ قَالَتْ : كَانَتْ عَجُوزٌ تَدْخُلُ عَلَيْنَا تَرْقِي مِنَ الْحُمْرَةِ وَكَانَ لَنَا سَرِيرٌ طَوِيلُ الْقَوَائِمِ . وَكَانَ عَبْدُ اللهِ ، إِذَا دَخَلَ ، تَنَحْنَحَ وَصَوّتَ . فَدَخَلَ يَوْمًا . فَلَمّا سَمِعَتْ صَوْتَهُ احْتَجَبَتْ مِنْهُ . فَجَاءَ فَجَلَسَ إِلَى جَانِبِي . فَمَسّنِي فَوَجَدَ مَسّ خَيْطٍ . فَقَالَ : مَا هٰذَا؟ فَقُلْتُ : رُقِيَ لِي فِيهِ مِنَ الْحُمْرَةِ. فَجَذَبَهُ وَقَطَعَهُ ، فَرَمَى بِهِ وَقَالَ : لَقَدْ أَصْبَحَ آلُ عَبْدِ اللهِ أَغْنِيَاءَ عَنِ الشِّرْكِ. سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، يَقُولُ « إِنّ الرُّقَى وَالتّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ » .

قُلْتُ : فَإِنِّي خَرَجْتُ يَوْمًا فَأَبْصَرَنِي فُلَانٌ . فَدَمَعَتْ عَيْنِي الّتِي تَلِيهِ فَإِذَا رَقَيْتُهَا سَكَنَتْ دَمْعَتُهَا . وَإِذَا تَرَكْتُهَا دَمَعَتْ . قَالَ : ذَاكِ الشّيْطَانُ . إِذَا أَطَعْتِهِ تَرَكَكِ ، وَإِذَا عَصَيْتِهِ طَعَنَ بِإِصْبَعِهِ فِي عَيْنِكِ . وَلٰكِنْ لَوْ فَعَلْتِ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، كَانَ

خَيْرًا لَكِ وَأَجْدَرَ أَنْ تَشْفِينَ . تَنْضَحِينَ فِي عَيْنِكِ الْمَاءَ وَتَقُولِينَ : أَذْهِبِ الْبَاسْ رَبَّ النَّاسْ . اِشْفِ ، أَنْتَ الشَّافِي . لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا .

في الزوائد : روى أبو داود بعضه. ورواه الحاكم في المستدرك.

TERCEMESİ

3530) "... Abdullah (bin Mes'ûd)'un zevcesi Zeyneb *(Radıyallâhü anhâ)'*-dan; Şöyle demiştir:

Yaşlı bir kadın yanımıza girip humre (denilen bir nevi vebâ) hastalığına okurdu. Ayakları uzun bir divanımız vardı. (Eşim) Abdullah eve gireceği zaman (geldiğini sezdirmek için) öksürüp seslenirdi. Günün birinde Abdullah eve girdi. Okuyucu yaşlı kadın onun sesini duyunca ondan saklandı. Abdullah da gelip yanıma oturdu ve eli bana dokununca bir ipliğe değdi. Sonra: Bu nedir? dedi. Ben de: Humre (denilen) hastalığa benim için bu ipliğe okundu, dedim. Bunun üzerine Abdullah ipliği çekip keserek attı ve: Abdullah'ın ev halkının şirk (yâni Allah'a ortak koşmak) sayılan bir şeyi kullanmaya ihtiyaçları yoktur. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den:

«Rukyeler, nazarlıklar ve büyü şüphesiz bir şirk (yâni Allah'a ortak koşmak)tır» buyurduğunu işittim, dedi. Ben:

Bir gün dışarı çıktım da falan adam beni gördü. Bunun üzerine onun tarafındaki gözüm yaşardı. O günden beri gözüme okutturduğum zaman gözümün yaşı durur ve okutmayı bıraktığım zaman gözüm yaşarır, dedim. Abdullah:

O, şeytandır. Sen ona itâat ettiğin zaman seni bırakır ve ona isyan ettiğin zaman parmağı ile senin gözüne dürtüyor. Lâkin eğer sen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yapsaydın senin için hayırlı ve şifâya kavuşman için çok münâsip olurdu: Gözüne su serpip şöyle dersin: Bu hastalığı gider, Ey insanların Rabbi. Şifâ ver. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiçbir şifâ yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifâ ihsan buyur, dedi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Dâvûd bu hadisin bir kısmını rivâyet etmiştir. Hâkim de el-Müstedrek'te bunu rivâyet etmiştir.

İ Z A H I

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Humre: Bir hastalık ismidir. El-Müncid'de: Bu hastalık vebâ'nın bir çeşididir, ateş yapar, deride yer yer kızartılara sebebiyet verir ve mikropları; vücuddaki yara, bere veyâ derideki tahrişli yerlerden vücûda girer, denilmiştir..

Ruka: Rukye'nin çoğuludur. H a t t â b î: Yasak kılınan Rukye, anlamı bilinmeyen lâflarla yapılanıdır. Hastanın şifâya kavuşması için anlamı bilinmeyen kelime ve cümlelerle nefes etmek, sihir veyâ küfrü gerektiren lâfları içerebilir. Bu itibarla yasaktır. Ama anlamı bilinen ve Allah'ın isim ve sıfatlarını içeren okumalar yasak değildir, bilâkis müstehab ve mübârektir, demiştir. Rukye ile ilgili gerekli bilgi bundan önceki bâblarda verilmiştir. Hülâsa şudur: Âyetler, Allah'ın isim ve sıfatları ve özellikle vârid duâlarla Allah'a sığınarak ve şifâyı O'ndan dileyerek hastaya okumak meşrûdur. Ama buna ters düşen inançla veyâ anlamı bilinmeyen lâflarla, ya da putlar ve şeytanlar anılarak yapılan rukyeler bâtıl ve haramdır, şirke ka'dar götürür.

Temâim: Temime'nin çoğuludur. Temîme: Çocuklara takılan nazarlıklar, boncuklar ve meşrû sayılmayan muskalar anlamını ifâde eder. Araplar çocukların boyunlarına boncuklar takarak, bunun onları nazardan koruduğu inancında idiler. Oysa nazardan koruyan Allah'dır, boncuklar ve nazarlıklar değildir.

Tivele: H a t t â b î'nin ifâdesine göre bir nevi sihirdir. **Avnü'l-Mâbud** yazarının beyânına göre e l - K â r i şöyle demiştir: **Tivele**, sihrin bir çeşidi veyâ üzerine sihir okunan ipliktir. Muhabbet veyâ başka bir maksadla yazılan sihir ve büyü muskalarına da **Tivele** denilir, demiştir.

Hadis; hastaya okumanın bir kısmının, nazarlık takınma ve büyünün şirk, yâni Allah'a ortak koşmak olduğunu bildirmiştir. S i n d î bu ifâdeyi şöyle yorumlar:

Yâni, bu gibi işler müşriklerin yapacakları şeylerdir, müslümanlara yakışmaz. Çünkü bir kimse bu gibi şeylerin etkili olduğuna, yâni takdiri bozabildiğine inanırsa, sakat inanışından dolayı küfre gi-

der. Bir kavle göre bundan maksad Allah'a şerik koşmak değil de gizli şirktir, yâni bu gibi işlere tevessül etmek, Allah'a tevekkül etmek ve O'na dayanmak prensibine ters düşer.

Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyalâhü anhümâ)'nın zevcesi Zeyneb bint-i Abdillah es-Sakafiyye (Radıyallâhü anhümâ)'nın bir hadisini Buhârî ile Müslim müttefikan rivâyet etmişler. Ayrıca birer hadisini münferiden rivâyet etmişlerdir. Sünen sâhibleri de onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri oğlu Ebû Ubeyde ve Büsr bin Said'dir. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın babasının isminin Muâviye olduğunu söyleyenler de vardır. (2)

٣٥٣١ – حدثنا عليّ بن أبي الخصيب. ثنا وكيع عن مبارك عن الحسن، عن عمران ابن الحصين؛ أنّ النبيّ ﷺ رأى رجلا في يده حلقة من صفر. فقال «ما هذه الحلقة؟» قال: هذه من الواهنة. قال «انزعها، فإنها لا تزيدك إلا وهنا».

في الزوائد: إسناده حسن. لأن مبارك هذا هو ابن فضالة.

TERCEMESİ

3531) "... İmrân bin Husayn *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kolunda tunçtan** bir **halka bulunan bir adam gördü ve:**

Bu halka nedir? buyurdu. Adam:

Bu, vâhine (denilen kol **ağrısın)dan dolayıdır, dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Onu çıkart. **Çünkü o, senin rahatsızlığını artırır, buyurdu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Çünkü râvi Mübârek, İbn-i Fudâle olan zâttır.

(2) Hulâsa, 491

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen Vâhine : Omuzdan ele kadar uzanan bir damar mânâsınadır. Bir kavle göre ise kol kısmında görülen bir ağrı ve hastalıktır. Bir nevi boncuk, kola takılır ki ona Vâhine boncuğu denilir. S i n d î : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adamın kolundaki tunç halkayı çıkarmasını emretmesinin sebebi şudur. Adam bu halkanın kendisini elemden koruduğuna inanıyordu. Bu itibarla o halka yasaklanmış boncuk ve muska mâhiyetini taşıyordu, demiştir.

(٤٠) باب النشرة

40 — NÜŞRE (YÂNİ DELİNİN ŞİFÂYA KAVUŞMASI İÇİN ALLAH'A SIĞINARAK EDİLEN NEFES) BÂBI

Bu bâbın başlığında geçen "Nüşre" kelimesi S i n d î tarafından şöyle açıklanmıştır: Nüşre, delinin tedâvisi için kullanılan bir nevi nefes etmeye denilir. Nüşre'nin yasaklığına dâir hadis rivâyet olunmuştur. Kanımca yasak olan nüşre; şeytanların isimlerini içeren veyâ anlamı bilinmeyen lâflarla edilen nefeslere mahsustur. Bunun içindir ki nüşre'nin bir nevi sihir olduğuna dâir rivâyet de vardır. Nüşre'nin sözlük mânâsı, bir şeyi yaymak ve dağıtmaktır. Nefes etmek sûretiyle hastalık dağılıp gittiği için bu isim verilmiştir. Burada delinin tedâvi yöntemi mânâsı kasdedilmiş olmalıdır ki, bu bâbta rivâyet edilen hadisle uyum sağlanabilsin.

S i n d î ' nin işâret ettiği hadîs herhalde E b û D â v û d ' un Tıb kitâbında açtığı Nüşre bâbında C â b i r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettiği şu hadistir :

سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النُّشْرَةِ فَقَالَ هُوَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Nüşre'nin hükmü soruldu. O buyurdu ki : «Nüşre, şeytanın işindendir.»"

Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir :

Nüşre, cinler tarafından çarpıldığı sanılan hastanın sağlığa kavuşması için yapılan bir nevî nefes etmektir. E l - H a s a n, nüşre'nin bir nevî sihir olduğunu söylemiştir. Fethü'l-Vedûd yazarı da: Sihir sayılan nüşre herhalde şeytanların isimlerini içeren veyâ anlamı bilinmeyen lâflarla edilen nefeslerdir. Bu nedenle sihir olduğuna dâir rivâyetler vardır, demiştir.

Şeytan işi sayılan nüşre, câhiliyet devri insanlarının kullandığı ve şifâ verdiğine inandıkları nefes etme nevîleridir. Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Peygamber (Âleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyet olunan duâlarla edilen nefesler ise sakıncalı değildir.

Yukarda beyân edilen açıklamalardan elde edilen sonuç şudur:

Delilin ve sar'a hastalığına tutulan bir kimsenin şifâya kavuşması için Kur'ân-ı Kerîm âyetleri, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyet olunan duâlar ve benzeri duâları okumak sûretiyle Allah'a sığınarak nefes etmek, üflemek veyâ anılan mübârek şeyleri yazmak câizdir. Böyle bir şey yapılırken şifâ ancak Allah'tan dilenmeli ve şifânın ancak Allah'tan olduğuna inanılmalıdır. Çünkü şifâ veren ancak Allah'tır.

٣٥٣٢ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي زِيَادٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَحْوَصِ ، عَنْ أُمِّ جُنْدُبٍ ؛ قَالَتْ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ، يَوْمَ النَّحْرِ ، ثُمَّ انْصَرَفَ . وَتَبِعَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمٍ ، وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا ، بِهِ بَلَاءٌ ، لَا يَتَكَلَّمُ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ هٰذَا ابْنِي وَبَقِيَّةُ أَهْلِي . وَإِنَّ بِهِ بَلَاءً . لَا يَتَكَلَّمُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ائْتُونِي بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ » فَأُتِيَ بِمَاءٍ . فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَمَضْمَضَ فَاهُ ثُمَّ أَعْطَاهَا . فَقَالَ « اسْقِيهِ مِنْهُ ، وَصُبِّي عَلَيْهِ مِنْهُ ، وَاسْتَشْفِي اللهَ لَهُ » قَالَتْ : فَلَقِيتُ الْمَرْأَةَ فَقُلْتُ : لَوْ وَهَبْتِ لِي مِنْهُ ! فَقَالَتْ : إِنَّمَا هُوَ لِهٰذَا الْمُبْتَلَى . قَالَتْ : فَلَقِيتُ الْمَرْأَةَ مِنَ الْحَوْلِ فَسَأَلْتُهَا عَنِ الْغُلَامِ فَقَالَتْ : بَرَأَ وَعَقَلَ عَقْلًا لَيْسَ كَعُقُولِ النَّاسِ .

TERCEMESİ

3532) "... Ümmü Cündüb *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kurban bayramının ilk günü Akaba cemresine derenin içinden taş attığını gördüm. Resûlullah taşları attıktan sonra oradan ayrıldı ve arkasında Has'am'den bir kadın gitti. Kadının beraberinde bir belâdan dolayı konuşamama hastalığına tutulan bir çocuğu vardı. Kadın:

Yâ Resûlallah! Bu, benim oğlum ve âilem ferdlerinden kalan tek kişidir. Başına da konuşamama belâsı gelmiştir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

Bana biraz su getirin, buyurdu. O'na bir mikdar su getirildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o su ile) ellerini yıkadı ve ağzını çalkaladı. Sonra suyu kadına vererek:

Oğluna bu sudan içir, üzerine bir mikdarını dök ve onun için Allah'tan şifâ dile, buyurdu. Ümmü Cündüb demiştir ki: Sonra ben kadına rastladım ve: Biraz o sudan bana hibe etmeni diliyorum, dedim. Kadın: O su ancak şu hastayadır, dedi. Ümmü Cündüb demiştir ki: Ben bir yıl sonra kadına rastladım ve oğlunun durumunu sordum. Kadın dedi ki: Oğlum sağlığa kavuştu ve halkın akıllarına benzemeyen bir akıl ile akıllandı."

İZAHI

Bu hadisin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğine bakılmalıdır. Hacıların Kurban bayramının ilk günü Akaba cebresine taş atmaları ile ilgili bilgi 3030 ve 3031 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Oradaki 3031 nolu hadîs, bu hadîsin râviyesi Ümmü Cündüb (Radıyallâhü anhâ)'ya âittir.

Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in büyük bir mûcizesini ifâde eder. Ayrıca deli ve sar'a hastalığına tutulan kimsenin şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak duâ etmenin meşrûluğuna delâlet eder. Böyle bir hastaya nefes etmenin hükmü bu bâbın baş kısmında anlatılmıştır.

(٤١) باب الاستشفاء بالقرآن

41 — KUR'ÂN-I KERÎM İLE TEDÂVİ OLMAK BÂBI

٣٥٣٣ — حدثنا محمد بن عبيد بن عبد الرحمن الكندي. حدثنا علي بن ثابت. حدثنا معاذ بن سليمان عن أبي إسحاق، عن الحرث، عن علي؛ قال: قال رسول الله ﷺ «خير الدواء القرآن».

في الزوائد: في إسناده الحارث الأعور وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3533) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

İlâcın en hayırlısı Kur'an'dır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Hâris el-A'ver bulunur. Bu râvi zayıftır.

İZAHI

Bu hadis, 3501 numarada geçti ve gerekli izah orada yapıldı. Bu itibarla burada tekrarlamaya gerek yoktur.

(٤٢) باب قتل ذى الطفيتين

42 — ARKASINDA SİYAH VEYÂ BEYAZ İKİ ÇİZGİ BULUNAN YILANI ÖLDÜRMEK BÂBI

٣٥٣٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبدة بن سليمان عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: أمر النبي ﷺ بقتل ذى الطفيتين فإنه يلتمس البصر ويصيب الحبل.

يعني حية خبيثة.

TERCEMESİ

3534) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zi't-Tufeyteyni öldürmeyi emretti (ve gerekçe olarak şöyle buyurdu): Çünkü bu nevî yılan gözün nûrunu giderir ve gebe kadının çocuğunu düşürür.

O, (Zi't-Tufeyteyn sözcüğü ile) bir habîs yılan çeşidini kasdetmiştir."

İZAHI

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen Tufeyteyn: Tufeyt'in tesniyesidir. Tufeyt, daha ziyâde Yemen tarafında yetişen Mukul ağacının yaprağıdır. Bu hadiste öldürülmesi emredilen yılan nevînin arkasındaki iki beyaz veya siyah çizgi bu yaprağa benzediği için ona Zı't-Tufeyteyn ismi verilmiştir.

El-Hâfız'ın el-Fetih'te İbn-i Abdilber'den naklen ve Sindî'nin beyânına göre bu çizgiler beyazdır. Avnü'l-Mabûd yazarı ile Tuhfe yazarının beyânlarına göre ise siyahtır. Edindiğim kanâate göre söz konusu çizgiler bu nevî yılanların bâzısında beyaz, bâzısında siyah olur.

Bu nevî yılanları öldürme gerekçesi hadiste beyân edilmiştir. O da insanın gözünü kör etmesi ve hâmile kadının bebeğini düşürmesidir. Hadisin açıklamasında âlimler şöyle demişlerdir: Yâni, bu nevî yılana bakan insanın gözü kör olur ve bakan kadın hâmile ise bebeğini düşürür. Bu durum, yılanın taşıdığı zehrin korkunç bir özelliğidir.

Hadisin; فَإِنَّهُ يَلْتَمِسُ الْبَصَرَ cümlesi şöyle de yorumlanmıştır: Çünkü bu nevî yılan insanın gözünü kasdederek onu sokmak ister.

Tuhfe yazarı bu arada şöyle der: Anlatıldığına göre Ef'â denilen yılana hâmile kadın baktığı zaman kapıldığı dehşetten dolayı derhal çocuk düşürür. Bâzı yılanlar vardır ki onlara bakıldığı zaman bakanın gözleri kör olur. Nâzür denilen yılan nevî bir insana baktığı zaman o insan derhal ölür ve diğer bir nevî yılan vardır ki sesini işiten insan derhal ölür.

Bu nevi yılanı öldürme gerekçesini ifâde eden cümlelerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu mu, yoksa Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın sözü mü olduğuna dâir müellifimizin rivâyetinde açık bir belirti yok ise de, B u h â r î ve M ü s l i m'in rivâyetlerinde anılan cümlelerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu itibarla tercemede buna işâret ettim.

Yılanları öldürmek hakkında umûmi emir bunu tâkip eden hadiste bulunduğu gibi, başka hadislerde de vardır. Bu hadiste ise zararı çok olduğu için özellikle bu nevi yılanı öldürmek emri verilmiştir. Geniş bilgi bunu tâkip eden hadisin izahı bölümünde verilecektir.

٣٥٣٥ — حدثنا أحمد بن عمرو بن السرح. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سالم، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال « اقتلوا الحيات. واقتلوا ذا الطفيتين والأبتر. فإنهما يلتمسان البصر، ويسقطان الحبل ».

TERCEMESİ

3535) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Yılanları öldürünüz ve (özellikle) **Zı't-Tufeyteyen** (yâni arkasında beyaz veyâ siyah iki çizgi bulunan) **çeşidini ve kuyruksuz nevîni öldürünüz. Çünkü bu iki nevî yılan gözün nûrunu giderir ve gebe kadının bebeğini düşürürler.**"

İZAHI

Bu hadisi B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d ve T i r m i z î de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadiste her nevi yılanın öldürülmesi emredildikten sonra önemine binâen iki çeşit yılanın öldürülmesi vurgulanıyor ve bunların zararının korkunçluğu belirtiliyor.

Bu iki neviden Zı't-Tufeyteyn çeşiti ile ilgili bilgi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verildi. Diğer çeşidi olan Ebter, Kuyruksuz

yılandır. Bir kavle göre bu nevi yılanın kuyruğu çok kısa olduğu için ona kuyruksuz denilmiştir. D â v û d i bu nevi yılanın bir karış boyunda veyâ bundan biraz uzun olduğunu söylemiştir.

Bu hadis, bütün yılanların öldürülmesinin meşrû olduğuna delâlet eder. 3087 ve 3089. hadisler de bunun gibi umumûmidir.

Tuhfe yazarı "**Yılanları öldürme**" bâbında özetle şöyle der:

Yılanları öldürmek husûsunda muhtelif hadisler vârid olduğu için ilim adamları bu hususta değişik görüşler beyân etmişlerdir. Şöyle ki:

Bir gruba göre her yerde her nevi yılan öldürülür. Çölde olsun, evlerde olsun, M e d î n e - i M ü n e v v e r e 'de olsun başka şehir, kasaba ve köylerde olsun fark etmez. Bu grubun delilleri ise umûmî hüküm ifâde eden hadîslerdir.

Bir gruba göre M e d î n e - i M ü n e v v e r e 'de veyâ başka şehir ve köylerdeki evlerde görülen yılanların önce korkutularak kaybolmaları istenir. Gerekli uyarı yapıldıktan sonra tekrar görülürse öldürülür. Meskenler dışındaki yerlerde görülen yılanlar ise uyarılmadan öldürülür.

Meskenlerde görülen yılanların uyarılması konusunda E b û D â v û d ile T i r m i z i'nin E b û L e y l â 'dan rivâyet ettikleri bir hadiste:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **meâlen şöyle buyurmuştur: Yılan, meskende görüldüğü zaman ona Nûh'un ahdi ve Dâvûd oğlu Süleymân'ın ahdi ile bize eziyet etmemeni isteriz, deyiniz. Eğer bundan sonra o yılan tekrar görülürse onu öldürünüz.**"

Bir kısım ilim adamlarına göre ise yalnız M e d î n e - i M ü n e v v e r e meskenlerinde görülen yılanlar uyarılır. Başka şehir, kasaba ve köy meskenlerinde veyâ meskûn sahâlar dışında görülen yılanlar uyarılmadan öldürülür.

Bâzı ilim adamlarına göre ise arkasında iki çizgi bulunan yılan çeşidi ile kuyruksuz yılan nevi M e d î n e - i M ü n e v v e r e meskenlerinde olsun başka yerlerde olsun uyarılmadan öldürülür.

Yukarda anlatılan görüşlerin hepsinin bir takım mesnedleri ve delilleri vardır.

(٤٣) باب من كان يعجبه الفأل ويكره الطيرة

43 — (BİR ŞEYİ) UĞURLU SAYMAKTAN HOŞLANAN VE (BİR ŞEYİ) UĞURSUZ SAYMAKTAN HOŞLANMAYANIN BÂBI

٣٥٣٦ – حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . ثنا عبدة بن سليمان عن محمد بن عمرو، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة؛ قال: كان النبي ﷺ يعجبه الفأل الحسن، ويكره الطيرة.

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

3536) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güzel tefeüül (yâni bir şeyi uğurlu, hayırlı saymak)dan hoşlanır ve tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak)dan hoşlanmazdı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ (güvenilir) zâtlardır.

٣٥٣٧ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون. أنبأنا شعبة عن قتادة عن أنس؛ قال: قال النبي ﷺ « لا عدوى، ولا طيرة، وأحب الفأل الصالح » .

TERCEMESİ

3537) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Hastalığın (bizâtihi, yâni Allah'ın takdiri olmaksızın) bulaşıcılığı yoktur, tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak) da yoktur. Ben yararlı tefeüülü (yâni bir şeyi uğurlu saymayı) severim."

٣٥٣٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع عن سفيان، عن سلمة، عن عيسى بن عاصم، عن زر، عن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ « الطيرة شرك » وما منا إلا . ولكن الله يذهبه بالتوكل .

TERCEMESİ

3538) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak) bir nevî şirk (Allah'a ortak koşmak)tır, buyurdu. Halbuki bâzı şeyleri uğursuz sayma duygusu az da olsa kalbinden geçmeyenimiz yoktur. Lâkin Allah bu duyguyu tevekkül ile giderir, demiştir."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadis, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Bâzı rivâyetlerde; وَالْفَالُ الصَّالِحُ الْكَلِمَةُ الْحَسَنَةُ = **"ve yararlı tefeüül, güzel kelimedir"** ilâvesi vardır. Üçüncü hadis, yâni İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından da rivâyet edilmiştir. Hattâbî bu hadisin; اَلطِّيَرَةُ شِرْكٌ cümlesinden sonraki kısmın İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ)'nın sözü olduğunu söylemiştir. **Avnü'l-Mâbûd** yazarı da doğrusunun bu olduğunu söylemiştir. Çünkü herhangi şeyin uğursuz olduğu duygusunun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in pâk ve nezih kalbine gelmesini düşünemeyiz. Bu nedenle tercemeyi böyle yaptım.

Fe'l-i Hasan ve **Fe'l-i Sâlih** güzel ve uygun bir kelimeyi uğurlu ve hayırlı saymaktır. Dilimizde buna yom tutmak denilir. Bunun bir çok misâli verilebilir. Meselâ; bir kız istemeye giden kimse yolda bir adamın başka bir adama : Mes'ûd, diye seslendiğini işitince bu kelimeyi uğurlu sayarak : İnşaallah bu işte saadet ve mutluluk vardır, der. Çünkü Mes'ûd kelimesi mutluluk anlamını taşır. Kezâ bir yolculuğa çıkan kimsenin Sâlim diye birisinin çağırıldığını işitince bu kelimeyi uğurlu sayarak yolculuğunun selâmetle sonuçlanacağına yom tutması da bir örnektir.

Tıyere ise; teşeüüm, şom tutmak, bir şeyi uğursuz ve hayırsız saymaktır. Bunun da bir çok örnekleri vardır. Meselâ, bir iş için evin-

den çıkan yolcunun önünden bir kuş veyâ bir hayvanın geçmesini uğursuz sayarak yolculuğundan vazgeçmesi ve evine dönmesi bundandır. Câhiliyet devri insanları bu ve benzeri bir takım durumları uğursuzluk sayarak etkisine inanıyorlardı. Halbuki her türlü yararlar ve zararlar ancak Allah'ın takdiri iledir. Bir kuşun uçması veyâ tavşan gibi bir hayvanın yolcunun önünden geçmesi hiç kimseye zarar veremez. Allah'tan başka herhangi bir varlığın kimseye bizatihi zarar veyâ yarar sağlamasına inanmak Allah'a ortak koşmak sayılır. Son hadiste geçen "Tıyere bir nevî şirktir" cümlesi ile bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü câhiliyet devri insanları şom tutmanın onlara bir yarar veyâ zarar sağladığına inanıyorlardı. Onlar şom tutma gereğini yapınca Allah'a ortak koşmak gibi olurlar ki buna Şirk-i Hafî, yâni gizli şirk denilir. Bir kimse Allah'tan başka herhangi bir varlığın bizahiti ve kendi başına zarar veyâ yarar verdiğine inanırsa bu bâtıl inançla Şirk-i Celî, yâni açıkça Allah'a ortak koşmak sapıklığına düşmüş olur.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre e l - K â d ı şöyle demiştir: Şom tutmanın Allah'a ortak koşmak ve küfür sayılmasının sebebi şudur: Câhiliyet devri insanları şom tuttukları şeylerin, hoşlanılmayan durumların meydana gelmesinde etkili olduğuna inanıyorlardı. Başa gelen zararları doğrudan doğruya sebeblere bağlamak gizli şirk sayılır. Buna cehâlet ve yanlış inanç da eklenince varılan sonuç gâyet tabii kötü olur.

İkinci hadiste geçen **"Hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur"** meâlindeki cümle ile ilgili izah bundan sonra gelen hadislerin açıklaması bölümünde verilecektir.

٣٥٣٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو الأحوص عن سماك، عن عكرمة، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر».

في الزوائد: إسناد حديث ابن عباس صحيح، رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3539) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Hiç bir hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur, şom tutmak yoktur, öğey ve baykuş (ötmesinin etkisi) yoktur ve Safer (ayının uğursuzluğu) yoktur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Abbâs (R.A.)'nın hadisine âit sened sahih olup râvileri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

٣٥٤٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن ابن أبي جناب، عن أبيه، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة» فقام إليه رجل فقال: يا رسول الله! البعير يكون به الجرب فتجرب به الإبل. قال «ذلك القدر. فمن أجرب الأول؟».

في الزوائد : حديث ابن عمر ضعيف . فيه أبو جناب ، اسمه يحيى بن أبي حية ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3540) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

— Hiç bir hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur, şom tutmak yoktur ve öğey ve baykuş (ötmesinin etkisi) yoktur, buyurdu. Bunun üzerine bir adam O'na doğru kalkarak :

Yâ Resûlallah! Bir devede uyuz hastalığı olur sonra deve sürüsü ondan uyuz olur, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— O, kader'dir. Yoksa ilk deveyi kim uyuz etti? buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ömer (R.A.)'nın hadisi zayıftır. Çünkü senedinde Ebû Cenâb künyeli râvi vardır, adı Yahyâ bin Ebi Hayye'dir ve zayıftır.

٣٥٤١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا علي بن مسهر، عن محمد بن عمرو؛ عن أبي سلمة، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا يورد الممرض على المصح».

TERCEMESİ

3541) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

— Hasta develeri olan kimse bu develerini sağlıklı deve sâhibinin develerine uğratmasın."

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsleri Zevâid nevindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Advâ: Hastalığın bir kimseden başkasına bulaşması demektir.

Tıyere: Bundan önceki hadislerin izahı bölümünde açıklandı.

Hâme: Câhiliyyet devri insanlarının uğursuz saydıkları bir gece kuşu veyâ baykuşa denilir.

Safer: Kamerî aylardan birinin ismidir, Hicrî târihin ikinci ayıdır. Câhiliyet devri Arapları bu ayı uğursuz sayarlardı.

Cereb: Uyuz hastalığıdır.

Mumrid: Develeri hasta olan kimsedir.

Musıh: Develeri sağlıklı olan kimsedir.

Bu bâbın 2, 4 ve 5. hadîslerinde hastalığın bulaşıcılığının olmadığı bildirilmektedir. Son hadîste ise hasta develerin sağlıklı develere uğratılmaması emredilmektedir. Bundan sonra gelen "Cüzzam hastalığı" bâbındaki birinci hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı bir hasta ile aynı kabtan yemek yediği ve son hadîste onun cüzzamlı bir kimse ile tokalaşmadığı rivâyet edilmektedir. Buhârî'nin cüzzam bahsinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadîste;

وَفِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفِرُّ مِنَ الأَسَدِ = "ve cüzzamlı **kimseden arslandan** kaçtığın gibi kaç" buyurulmuştur.

Yukarıda işâret edilen hadîslerin bir kısmında uyuz hastalığı gibi bâzı hastalıkların bulaşıcı olduğu anlamı açıkça çıkar. Bu itibarla hastalığın bulaşıcılığının olmadığını ifâde eden hadîslerden kasdedilen mânânın şöyle olduğu âlimlerce belirtilmiştir:

Câhiliyyet devri insanları bâzı hastalıkların Allah'ın takdiri olmaksızın bir kimseden başka bir kimseye, başka bir deyimle bir can-

lıdan başka bir canlıya geçtiğini sanıyorlardı. Halbuki bulaşıcı hastalığa yakalanan kimse ise temasta bulunmak hastalığın ona bulaşması için âdi bir sebeptir. Te'siri ise ancak Allah'ın takdiri iledir. İslâm inancına göre sebepler kendi başlarına bir şeyin meydana gelmesi için yeterli değildir. Allah'ın takdiri ve hükmü gerekir. Meselâ ateş yakıcıdır, ama yaktıran Allah'tır, yakma fiilinin yaratıcısı ancak O'dur. İşte hadisin bu cümlesi câhiliyet devrinin bâtıl inanışını reddeder.

3540. hadiste Resûl-i Ekrem'in **"hastalığın bulaşıcılığı yoktur"** buyurunca bir adam : Yâ Resûlallah! Deve uyuz olur, sonra deve sürüsü ondan uyuz olur, demiş. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de buna cevâben : Bu kader'dir. Yoksa ilk deveyi kim uyuz etti, buyurmakla ilk devenin uyuz olmasının bir bulaşıcılık nedeniyle olmayıp Allah'ın takdiriyle olduğunu belirtmiş ve uyuz hastalığının başka develere geçmesinin de Allah'ın takdiriyle olduğunu söylemek istemiştir.

3541. hadiste hastalıklı develerin sağlıklı develere uğratılmaması emredilmiştir. Bu emir muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Onlardan biri şöyledir : Hastalıklı develerin sağlıklı develere uğratılması ve karıştırılması Allah'ın takdiriyle sağlıklı develerin hastalanmasına sebep olabilir. Ama Allah takdir etmezse hastalık sağlıklı develere geçmez. Bu inanç, İslâm'daki tevhîd akîdesinin gereğidir. İkinci yorum şekli ise şöyledir : Her canlının hastalanması ancak Allah'ın takdiriyle olduğuna rağmen hastalıklı develerin sağlıklı develere karıştırılması sağlıklı deve sâhibinin zihnini karıştırabilir ve bir hastalığın vukû hâlinde Allah'ın takdirini unutarak bunu tamamen hastalıklı develerden sanır. Böylece tevhid akidesi sarsılmış olur.

Bundan sonra gelen cüzzam hastalığı bâbında rivâyet edilen hadislerin izahı bölümünde de aynı konuya değinilecektir.

44 — CÜZZAM HASTALIĞI BÂBI

٣٥٤٢ — حدثنا أبو بكر، ومجاهد بن موسى، ومحمد بن خلف العسقلاني.
قالوا : ثنا يونس بن محمد . ثنا مفضل بن فضالة عن حبيب بن الشهيد، عن محمد

ابْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، أَخَذَ بِيَدِ رَجُلٍ مَجْذُومٍ ،
فَأَدْخَلَهَا مَعَهُ فِي الْقَصْعَةِ . ثُمَّ قَالَ « كُلْ . ثِقَةً بِاللهِ وَتَوَكُّلاً عَلَى اللهِ » .

TERCEMESİ

3542) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cüzzam hastalığına tutulmuş bir adamın elini tuttu, sonra beraberinde elini yemek çanağına sokup şöyle buyurdu: (Benimle beraber) ye. Ben Allah'a güvenir ve Allah'a dayanırım."

٣٥٤٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ .
ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي الْخَصِيبِ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ
ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ
ﷺ قَالَ « لَا تُدِيمُوا النَّظَرَ إِلَى الْمَجْذُومِينَ » .

في الزوائد : رجال إسناده ثقات .

TERCEMESİ

3543) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Cüzzamlılara devamlı sûrette bakmayınız.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin râvileri sıkâ (yâni güvenilir) zâtlardır.

٣٥٤٤ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا هُشَيْمٌ عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ
آلِ الشَّرِيدِ يُقَالُ لَهُ عَمْرٌو ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كَانَ فِي وَفْدِ ثَقِيفٍ رَجُلٌ مَجْذُومٌ . فَأَرْسَلَ
إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ ، « ارْجِعْ فَقَدْ بَايَعْنَاكَ » .

TERCEMESİ

3544) "... Şerîd âilesinden Amr denilen bir adamın babası (Şerîd bin Süveyd es-Sakafî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Sakîf (kabilesini temsilen Medine-i Münevvere'ye gelen) hey'et içinde cüzzamlı bir adam vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama şöyle haber gönderdi: (Memleketine) dön. Biz senin bey'atini kabul ettik."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve İbni Hibbân tarafından da rivâyet edilmiştir. İkinci hadis Zevâid nevindendir. Son hadîs Müslim ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir.

İlk hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Allah'a güvenip O'na dayanarak cüzzamlı bir adamın elini tuttuğu ve onunla beraber aynı kabtan yemek yediği; son hadîste ise, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bey'at etmek, yâni İslâmiyet'i kabullendiklerini ve bağlılıklarını belirtmek için Medîne-i Münevvere'ye gelen Sakîf kabilesi hey'etinde bulunan cüzzamlı bir adamın elini tutmak sûretiyle değil de ona haber göndermek sûretiyle bey'atleştiğini bildirir.

Bu iki hadîs arasında zâhiren görülen çelişki aslında yoktur. Şöyle ki: Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Erdebîlî bu konuda şöyle demiştir:

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı adamın elini tutması ve onunla beraber aynı kabtan yemek yemesi, hoşlanılmayan durumlara karşı sabır ve metânet gösteren ve kazâ ile kader sahâsında kendi irâdesini terkeden kimseler hakkında bir örnektir. Sakîf kabilesinden cüzzamlı adam hakkındaki buyruk ise hoşlanılmayan durumlara karşı sabır ve tahammül edemeyen kimseler için meşrû bir yol göstermek mâhiyetindedir.

Nevevî de: Cüzzamlı kimseler hakkında muhtelif hadisler rivâyet olunmuştur. Sakif kabilesine mensup cüzzamlı adam hakkındaki hadis ile; فِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ = "Cüzzamlı kimseden kaç..." hadîsi sâbittir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı

bir adamla beraber yemek yediğine dâir C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de sâbittir. Bu konuda ilim adamlarının ekserisinin söylediği sağlıklı söz şudur: Bu konuda vârid olan ve cüzzamlıdan kaçmayı ifâde eden hadis ile benzeri hadislerin diğer hadislerle mensuhluğu durumu yoktur. Cüzzamlı kimseden kaçma emri vâciblik için değil, müstehablık içindir, ihtiyati bir tedbir mâhiyetindedir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı adamla aynı kabtan yemek yemesi ise bunun câizliğini ifâde etmek içindir, der.

Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile beraber yemek yiyen cüzzamlı adamın ismi M u a y k i b b i n E b i F â t ı m a e d D e v s î 'dir.

S a k î f kabilesine mensup hey'et'in M e d î n e i M ü n e v v e r e 'ye gelişleri ile ilgili bilgi 1345. hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.

S i n d î de bu son üç hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:

Resûli Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı adamla beraber aynı kabtan yemek yemesi ve elini tutması, bulaşıcı hastalıkların ancak Allah'ın takdiri ile bulaşabileceğinin halk tarafından bilinmesi içindir. (Nitekim O, cüzzamlının elini tutmuş ve yemek yediği kaba onun elini sokarak beraberinde yemek yemiş, buna rağmen O, cüzzam hastalığına tutulmamıştır. Demek ki hastalığın bulaşması ancak Allah'ın kazâ ve takdiri iledir.)

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in S a k î f kabilesine mensup adama anılan biçimde haber göndermesi sebebine gelince bu noktada müteaddid görüşler beyân edilmiştir: Bir kavle göre bunun hikmeti, sahâbîlerin cüzzamlı adamı görmesi sonucunda kendilerini ondan üstün görme hatâsına düşmesi endişesinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından duyulmasıdır. Diğer bir görüşe göre bu emirden maksad, cüzzamlı adamın cemâatın içine gelmekle mahcup ve müteessir olmasını, üzülmesini önlemektir. Başka bir görüşe göre ise bu emrin hikmeti cüzzam hastalığının başkalarına bulaşma ortamının hazırlanmamasıdır. Çünkü yukarda da anlatıldığı gibi bulaşıcı hastalıklar, hastalığın bulaşması için bir sebeptir.

(٤٥) باب السحر

45 — SİHİR BÂBI

٣٥٤٥ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الله بن نمير عن هشام، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: سحر النبيَّ ﷺ، يهودي من يهود بني زريق، يقال له لبيد ابن الأعصم. حتى كان النبي ﷺ يخيّل إليه أنه يفعل الشيء ولا يفعله. قالت، حتى إذا كان ذات يوم، أو كان ذات ليلة، دعا رسول الله ﷺ، ثم دعا، ثم دعا، ثم قال « يا عائشة! أشعرت أن الله قد أفتاني فيما استفتيته فيه؟ جاءني رجلان. فجلس أحدهما عند رأسي. والآخر عند رجلي. فقال الذي عند رأسي للذي عند رجلي، أو الذي عند رجلي للذي عند رأسي: ما وجع الرجل؟ قال: مطبوب. قال: من طبّه؟ قال: لبيد بن الأعصم. قال: في أي شيء؟ قال: في مشط ومشاطة، وجفّ طلعة ذكر. قال: وأين هو؟ قال: في بئر ذي أروان ».

قالت: فأتاها النبي ﷺ، في أناس من أصحابه. ثم جاء فقال « والله! يا عائشة! لكأن ماءها نقاعة الحناء. ولكأن نخلها رءوس الشياطين ».

قالت، قلت: يا رسول الله! أفلا أحرقته؟ قال « لا. أما أنا فقد عافاني الله، وكرهت أن أثير على الناس منه شرا ».

فأمر بها فدفنت.

TERCEMESİ

3545) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Benî Zürayk Yahûdilerinden Lebid bin el-A'sam denilen bir Yahûdî, (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sihir yaptı.

Hattâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı işlere gücü yetmediği halde yapabileceğini sanırdı. Âişe demiştir ki: Nihâyet bir gün veyâ bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu rahatsızlıktan kurtulmak için) Allah'a üç kez duâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

«Yâ Âişe, bilir misin? Allah benim duâmı kabul etti. Şöyle ki: Bana iki adam geldi (Cebrâil ve Mikâil). Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Baş ucumdaki kişi, ayak ucumdaki kişiye veyâ ayak ucumdaki kişi baş ucumdaki kişiye: Bu zâtın rahatsızlığı nedir? diye sordu. O da: Sihirlenmiştir, diye cevab verdi. Soran zât: Kim O'na sihir yaptı? diye sordu. O da: Lebîd bin el-A'sam, diye cevab verdi. Soran zât (bu kere): Sihri hangi şeyde yaptı? diye sordu. O da: Bir tarak, saç ve sakal tarantısı ve erkek hurmanın çiçek kapçığında yaptı, diye cevab verdi. Soran zât: O sihir malzemesi nerededir? diye sordu. O da: Zi Ervân kuyusundadır, dedi.»

Âişe demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbilerinden bir kaç zât ile beraber o kuyuya gitti. Oradan geldikten sonra:

«Allah'a and olsun ki Yâ Âişe, O kuyunun suyu tıpkı kına karıştırılan su gibi (kırmızı) ve kuyunun çevresindeki hurma ağaçları tıpkı şeytanların başları gibidir (yâni ne suyunda ne ağaçlarında hayır var),» buyurdu.

Âişe demiştir ki; Ben: Yâ Resûlallah! Peki o sihir malzemesini (çıkarıp) yakmadın mı? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Hayır (çıkarıp) yakmadım. Çünkü Allah bana şifâ verdi ve ben onu (çıkarıp) yakmakla sihir şerrinin halk arasında yayılmasından endişelendim», buyurdu. (Âişe demiştir ki:) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle o kuyu kapatıldı."

İZAHI

Bu hadîs Buhârî, Müslim, Ahmed, Taberânî ve Beyhakî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Lebîd bin el A's am isimli yahûdinin yaptığı sihir işini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildiren iki zâtın melek oldukları Ahmed ve Taberânî'nin rivâyetlerinde belirtildiği el-Hâfız tarafından bildirilmiştir. Yine el-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre bu iki meleğin Cebrâîl ile Mikâil oldukları İbn-i Sa'd'ın munkati, yâni senedinde kesiklik bulunan bir rivâyetinde belirtilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gelen iki melekten hangisinin sorular sorduğu ve hangisinin cevablar verdiği husûsunu tetkik eden el Hâfız bu konudaki rivâyetleri naklettikten sonra: Bu rivâyetlerin tümünden anlaşılıyor ki sorular Mikâîl (Aleyhisselâm) tarafından sorulmuş, cevablar da Cebrâîl (Aleyhisselâm) tarafından verilmiştir, der.

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yapılan sihir olayı ve sihir işi hakkında özlü bilgi vermeye çalışalım:

Benî Zürayk, Medine-i Münevvere'de ikâmet eden Hazreç kabilesinin bir koludur. Bu kol İslâmiyet'i kabullenmemekle Hazreç kabilesinden kopmuştur.

Lebîd bin el-A'sam bu kola mensup bir yahûdî idi. Bâzı rivâyetlere göre şeklen müslümanlığı kabullenen münâfıklardan idi.

İftâ kelimesinin asıl mânâsı fetvâ vermektir. Fakat burada; Allah'ın, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği duâyı kabul buyurması veyâ dileğini yerine getirmesi anlamında kullanılmıştır.

İstifta kelimesinin asıl mânâsı fetvâ sormaktır. Burada ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Allah'a duâ etmesi veyâ dilekte bulunması mânâsında kullanılmıştır.

Matbûb: Sihirlenmiş kimse demektir.

Muşt: Tarak demektir, **Muşâta** da saç ve sakal tarantısıdır.

Tal'a: Hurma çiçeğidir. **Cüff** de çiçek kapçığıdır. Müslim'in rivâyetinde **"Cüff"** kelimesi yerine **"Cübb"** kelimesi vardır. Bu da aynı mânâyı ifâde eder.

Hinnâ, kına demektir. Nukaa da kınanın karıştığı ve rengi kırmızlaşan su demektir. Dâvûdi demiştir ki: Nukaa, kelimesi ile kınanın yoğurulduğu kabın yıkanmasında kullanılmış olan bulanık su mânâsı kasdedilmiştir.

Nevevi, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sihir malzemesini kuyudan çıkarıp yakmaması için belirttiği gerekçe ile ilgili olarak şöyle der: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sihir malzemesini kuyudan çıkartmayı arzulamamıştır. Çünkü çıkarması hâlinde; müslümanların sihri hatırlaması, böyle işleri yapmaya tevessül etmesi ve bunu yaymalarından endişelenmiştir. Bu tutum, fitne ve fesadın yayılması korkusuyla yararlı bir işi bırakmak kâbilindendir, der.

Sünen-i Ebû Dâvûd'un "El-Muavvizeteyn" bâbında rivâyet olunan Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin şerhinde el-Menhel yazarı 8. cildin 118 - 122. sahifelerinde gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yapılan sihir olayı ve gerekse sihrin mâhiyeti, bu konuya ilişkin ilim ehlinin görüşleri ve sihirbazlıkla iştigal edenlere verilmesi gerekli cezâlar hakkında geniş bilgi vermiştir. Oradaki bilgiyi aynen buraya aktarmak bir hayli yer tutacağından bir kısmını nakletmekle yetinmeyi tercih ettim. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler oraya başvurabilirler.

El-Menhel yazarı bu bölümde özetle şöyle der:

Felâk ve Nâs surelerinin iniş sebebi şudur: Müfessirlerin dediği gibi hicretin 7. yılı vukû bulan Hayber savaşından sonra yahûdilerin ileri gelenleri sihirbaz Lebid bin el-A'sam'ın yanına giderek: Sen sihirbazlıkta hepimizden üstünsün. Biz Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e çok sihirler yaptık. Fakat sihirlerimiz O'na tesir etmedi. Bu itibarla O'na tesir edecek bir sihir yaparsan sana üç dinar altın vereceğiz, dediler. Bunun üzerine Lebid bu işi kabullenerek Resulûllah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a hizmet eden bir yahûdi ile temasa geçti ve onun vâsıtasıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kullandığı bir tarak ile O'nun mübârek saç ve sakalının tarantısından bir mikdarı ele geçirebildi ve sihir malzemesi olarak kullandı. Yapılan sihir 40 gün sürdü. Bir rivâyete göre 6 ay sürdü. Başka bir kavle göre bir yıl sürdü. En kuvvetli rivâyet sonuncusudur. Sonra Muavvizeteyn, yâ-

ni F e l â k ve N â s sûreleri indi ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki sûreyi okumakla şifâya kavuştu.

(El-Menhel yazarı bu arada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu bâbımızda rivâyet olunan hadisini nakleder.)

Bâzıları sihir etkisinde kalmanın peygamberlik şânına uygun olmadığı gerekçesiyle bu hadisi kabul etmek istememişler ise de bu görüş sahih hadisler ve sahâbîlerin icmâ'ı ile reddolunmuştur. İleri sürülen gerekçe de vârid ve tutarlı değildir. Çünkü yapılan sihir Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kalbine ve aklına en ufak bir etki yapmamış, sâdece vücûdunda rahatsızlığa yol açmıştır. Nefret ettirici olmayan bir takım mutad hastalıklara yakalanmak peygamberlik makam ve görevine gölge düşürmediği gibi sihir olayı dolayısıyla duyulan vücut rahatsızlığı da peygamberlik şânına gölge düşürmez. Nitekim Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nın bu hadisinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in rahatsızlığa bir süre sabrettikten sonra bir gün veyâ bir gece şifâya kavuşmak için üç kez Allah'a duâ etmesi, gelen C e b r â i l ile M i k â i l (Aleyhisselâm)'ın görüşmelerini aynen Â i ş e'ye nakletmesi ve olup bitenleri Â i ş e'ye anlatması, söz konusu rahatsızlığın sâdece bedenine etki yaptığı, fakat mübârek kalbine ve aklına en ufak bir etki yapmadığına açıkça delâlet eder.

(El-Menhel yazarı bu noktayı te'yiden K â d ı I y â z, İ m â m M e' z e r i ve başka âlimlerden naklen açıklamalar yaptıktan sonra sihir işi hakkında özetle şu bilgiyi verir) :

Sihir: Arap dilinde sebebi gizli ve ince olan iş anlamında kullanılır. Gözbağcılık, hilekârlık, aldatmak mânâlarına gelir. Sihir kelimesi olağan üstü hallere benzeyen acâib durumları ve işleri gösterme anlamında da kullanılır. Cumhûr'a göre sihirbazlık işi, olağan üstü bir şeydir. Birtakım özel işlemler yapmak sûretiyle kötü ruhlu insanlarda görülür. Sihir işinde başarılı olabilmek için söz, fiil, hareket ve itikad açısından pis ve çirkin davranmak sûretiyle şeytana yakınlık peyda etmek gerekir. Şöyle ki: Küfür ve Allah'a ortak koşmayı, şeytanı övmeyi ve isteklerine âlet etmeyi ifâde eden sapık lâfları içeren muskacılık, üfürükçülük etmek, yıldızla tapınmak, devamlı cünüp durmak, fısk ve fücûru, her çeşit kötülüğü işlemeyi alışkanlık

hâline getirmek ve şeytana yaklaştırıcı her işi benimseyip ona sempati ve sevgi beslemek yolunu tutmak gerekir. Böylece her açıdan sapıklık çukuruna ve batakhğına düşen kimse şeytanlarla işbirliği hâline girmiş olur ve sihirbazlığı elde edebilir. Melekler, ibâdetlere ve Allah'a yaklaştırıcı hayırlı işlere devam etmek süretiyle kendilerine benzeyen velilere, mübârek ve üstün mü'minlere yardımcı oldukları gibi şeytanlar da kötülüklerde kendilerine benzeyen fenâ ruhlu insanlara yardımcı olurlar.

Sihirbazlar yukarda belirtilen alâmet ve işâretlerle, peygamberler ve velilerden ayırdedilir. Bu itibarla sihirbaz kişinin gösterebileceği olağan üstü bir hâl, mûcizelerden ve kerâmetlerden ayırdedilir ve aralarında bir benzerlik kalmamış olur. Durum bu olunca, Mûtezile mezhebi mensuplarının: Eğer şeytanlar aracılığıyla gayıbdan haber vermek ve olağan üstü bir hâl göstermek insanlar için mümkün olsaydı, sihirbazlık yolu ile peygamberlik yolu, başka bir deyimle sihir ile mûcize biribirinden ayırdedilmezdi, şeklindeki iddiâları reddedilmiş olur.

SİHİRBAZLIK İŞİ HAKKINDA EHL-İ SÜNNET MEZHEBİNİN GÖRÜŞÜ

Ehl-i Sünnet mezhebine göre sihir gerçekten vardır. Âlimlerin ekserisinin görüşüne göre sihir ile meşgul olmak küfürdür. Hattâ allâme Teftâzânî: Sihrin küfür olmadığı yolunda bir rivâyet yoktur, demiştir. Lâkin Ebû Mansûr: Sihir işi, imâm zedeleyici bir seviyede ise küfürdür, imânı ihlâl etmeyecek biçimde ise küfür olmaz, demiştir.

Sihir, insanı olumsuz yönden etkiler, adamı hasta eder, deliliğe sebebiyet verir. Hattâ ölüme bile yol açabilir. Sihirbaz kişi havada uçabilir, su yüzünde yürüyebilir ve sihir yaptığı kişiyi sihriyle öldürebilir, fakat ölüyü diriltmek, denizi yarmak ve cansızları konuşturmak gibi peygamberlere mahsus mûcizeler gösteremez. Allah Teâlâ sihirbaz kimseye bu gücü vermemiştir.

SİHİRBAZA VERİLECEK CEZÂYA ÂİT GÖRÜŞLER:

1. E b û H a n î f e'ye göre sihirbazlığı sübût bulan kimse mutlaka öldürülür ve ben bu işi bırakacağım, bundan tevbe ediyorum gibi savunmaları kabul olunmaz. Fakat bir adam ben bir zamanlar sihirbazlık ediyordum, ama bir süreden beri bu işi tamamen bırakmışım, derse ifâdesi kabul olunur ve öldürülmez.

2. Ş â f i î 'ye göre sihirbaz kişinin ettiği işte küfrü gerektiren bir şey varsa öldürülür, aksi takdirde öldürülmez. Ancak ettiği sihirle bir kimsenin ölümüne sebebiyet verdiği sübût bulursa kısas yoluyla öldürülür.

3. M â l i k ve arkadaşlarına göre sihirbaz kişi kâfirdir, tevbe etmesi teklifi yapılmaksızın derhal öldürülür.

4. H a n b e l î mezhebine göre sihir ilmini öğrenmek veyâ öğretmek haramdır ve bunun helâl olduğunu iddiâ etmek küfürdür. Çünkü haramlığı Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sâbittir. Kezâ, sihirbaz kişi gaybı bildiğini iddiâ ederse bununla kâfir olur.

Sihirbazı öldürmeyi emreden hadisler el-Menhel'de bu bahiste rivâyet olunmuştur. Buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Arzu edenler oraya mürâcaat edebilirler.

Er-Ravdatü'n-Nediyye'de beyân edildiğine göre H u l e f â - i R â ş i d i n (Radıyallâhü anh) devrindeki uygulama sihirbazları öldürmek biçiminde devam etmiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kendisi hakkında sihir yapmış olan L e b î d isimli mel'ûn yahûdiyi öldürmemesi sebebine gelince; siharbazı öldürme hükmü bu olaydan sonra konulmuş olabilir. Ya da o esnâda yahûdiler güçlü ve kuvvetli oldukları için onlardan müslümanlara büyük bir zararın gelmesi endişesiyle o gün için bu hükmün tatbiki Ş â r - i H a k î m tarafından tensib buyurulmamıştır.

٣٥٤٦ — حدثنا يَحْيَىٰ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ الْحِمْصِيُّ . ثنا بَقِيَّةُ . ثنا أَبُو بَكْرٍ الْعَنْسِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، وَمُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ ، الْمِصْرِيَّيْنِ ، قَالَا :

ثنا نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَا يَزَالُ يُصِيبُكَ ، كُلَّ عَامٍ ، وَجَعٌ مِنَ الشَّاةِ الْمَسْمُومَةِ الَّتِي أَكَلْتَ . قَالَ « مَا أَصَابَنِي شَيْءٌ مِنْهَا ، إِلَّا وَهُوَ مَكْتُوبٌ عَلَيَّ ، وَآدَمُ فِي طِينَتِهِ » .

فى الزوائد : فى إسناده أبو بكر العنسى ؛ وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3546) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)* :

Yâ Resûlallah! Yediğin zehirli koyun (etin)den dolayı her yıl hastalanıyorsun, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Âdem kendi çamurunda (yâni yaratılışı henüz tamamlanmamış) iken hakkımda yazılmış olan mikdar ne ise o zehirli koyundan bana ancak o kadar hastalık isâbet eder, buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Bekir el-Ansî bulunur. Bu râvî zayıftır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadisin bu bâbta rivâyet olunması sebebi; insanların başına gelen her şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu ve O'nun takdiri olmaksızın hiç bir şeyin meydana gelmesinin mümkün olmadığını, bu meyanda sihirbazların sihirlerinden etkilenmenin de takdir-i İlâhî ile olduğunu beyân etmektir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zehirli koyun etinden yemesi olayı H a y b e r fethinin arkasında vukû bulmuştu. Şöyle ki, savaş bittikten sonra H a y b e r yahûdilerinden H â r i s kızı Z e y n e b, zehir kattığı kızartılmış bir koyunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sunmuştu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunun etinden azıcık alır almaz zehirli olduğunu vahiy yoluyla bilmiş ve sofradaki sahâbîleri durumdan haberdar etmişti. Sonra sözü edilen kadın, işlediği suçu itiraf etmişti.

B u h â r î'nin E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste bu olay anlatılmaktadır. Bu rivâyete göre

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hiyâneti yapma sebebini H a y b e r yahûdilerine sorunca onlar; biz şöyle düşündük: Eğer sen yalancı peygamber isen zehirli koyunu yemek sûretiyle ölürsün. Biz de rahat ederiz. Şâyet hakikaten peygamber isen sana bir zarar gelmez, diye cevab vermişler.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ve sahâbilerine sûikasd eden bu kadının öldürülüp öldürülmediği husûsunda değişik rivâyetler vardır. Bâzı rivâyetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu serbest bırakmış, diğer bâzı rivâyetlere göre öldürtmüştür. B e y h a k i bu değişik rivâyetleri şöyle birleştiriyor. Durum şöyle olmuş olabilir.

Bu kadın önce serbest bırakılmış. Fakat bilâhare o koyun etini yiyen sahâbilerden B i ş r İ b n - i B e r â (Radıyallâhü anh)'ın vefâtı üzerine kısasan öldürülmüştür.

(٤٦) باب الفزع والأرق وما يتعوّذ منه

46 — KORKMAK, GECE (YATAKTA SAĞA SOLA DÖNÜP) UYUYAMAMAK VE ŞERRİNDEN ALLAH'A SIĞINILAN ŞEYLER, BÂBI

Bu bâbın başlığında geçen "**Fezâ**" bir şeyden korkmak, **Erak** ise gece uykusunun kaçması, yatakta sağa sola dönüp durmak bir türlü uyku uyuyamamak demektir.

٣٥٤٧ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ثنا عفان ثنا وهيب ثنا محمد بن عجلان عن يعقوب بن عبد الله بن الأشج، عن سعيد بن المسيّب، عن سعد بن مالك، عن خولة بنت حكيم؛ أن النبي ﷺ قال « لو أن أحدكم، إذا نزل منزلا، قال: أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق. لم يضره في ذلك المنزل شيء حتى يرتحل منه ».

T E R C E M E S İ

3547) "... Havle bint-i Hakîm *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Biriniz bir konağa indiği zaman; أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ «Yaratıkların şerrinden Allah'ın tamam olan kelimelerine sığınırım» derse oradan gidinceye kadar o konakta hiçbir şey o kimseye zarar veremez."

İ Z A H I

Bu hadisi M ü s l i m, T i r m i z i, N e s â i, A h m e d ve M â l i k de rivâyet etmişlerdir. Tuhfe yazarının beyânına göre ilim adamları: Bu hadiste geçen; «Kelimâtullah = Allah'ın kelimeleri» ifâdesiyle Kur'ân-ı Kerîm kasdedilmiştir. «Tâmmât = Tamam olan» ifâdesinden maksad mükemmel olup eksiksiz ve kusursuz, demektir. Bir kavle göre; bununla şifâ âyetleri ve şerlerden Allah'a sığınmayı ifâde eden âyetler kasdedilmiştir.

Câhiliyyet devri insanları bir konağa indikleri zaman cinlerin büyüğünü kasdederek: Bu derenin efendisine sığınırız, derlerdi. Bu hadis onların yaptığının bâtıl olduğuna işâretle yapılması gerekeni ve yararlı olanı açıklıyor.

Bu hadis, anılan duâyı okuyan kimsenin vardığı mesken ve konakta her nevi şer kuvvetlerin zararlarından emin olduğunu bildirmekte, dolayısıyla bu duânın korkmak ve gece uyku uyuyamamak hâlini de önlediğini ifâde etmektedir.

٣٥٤٨ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ الْأَنْصَارِيُّ . حَدَّثَنِي عُيَيْنَةُ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ؛ قَالَ : لَمَّا اسْتَعْمَلَنِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَلَى الطَّائِفِ ، جَعَلَ يَعْرِضُ لِي شَيْءٌ فِي صَلَاتِي ، حَتَّى مَا أَدْرِي مَا أُصَلِّي . فَلَمَّا رَأَيْتُ

Havle (R.A.)'nın Hâl Tercemesi :

Havle bint-i Hakîm bin Ümeyye es-Selemiyye Ümmü Şerîk (R.A.), Osmân bin Maz'ûn (R.A.)'ın zevcesidir. 15 aded hadîsi vardır. Müslim onun bu hadîsini rivâyet etmiştir. Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh de onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvîsi Urve'dir. Ömer bin Abdilazîz de ondan mürsel hadîs rivâyetinde bulunmuştur. (Hulâsa, 490)

ذَلِكَ، رَحَلْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « ابْنُ أَبِي الْعَاصِ ؟ » قُلْتُ: نَعَمْ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ « مَا جَاءَ بِكَ ؟ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! عَرَضَ لِي شَيْءٌ فِي صَلَوَاتِي ، حَتَّى مَا أَدْرِي مَا أُصَلِّي . قَالَ « ذَاكَ الشَّيْطَانُ . ادْنُهْ » فَدَنَوْتُ مِنْهُ . فَجَلَسْتُ عَلَى صُدُورِ قَدَمَيَّ قَالَ : فَضَرَبَ صَدْرِي بِيَدِهِ ، وَتَفَلَ فِي فَمِي ، وَقَالَ « اخْرُجْ . عَدُوَّ اللَّهِ ! » فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ قَالَ « الْحَقْ بِعَمَلِكَ » .

قَالَ ، فَقَالَ عُثْمَانُ : فَلَعَمْرِي ! مَا أَحْسِبُهُ خَالَطَنِي بَعْدُ .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات . ورواه الحاكم وقال : هذا حديث صحيح الإسناد .

TERCEMESİ

3548) "... Osmân bin Ebi'l-Âs *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **beni Tâif vâliliğine tâyin ettiği dönemde namazımda bana bir hâl peyda olmaya başladı, hattâ ne kıldığımı bilmezdim. Ben bu durumu görünce kalkıp** (Tâif'ten Medine-i Münevvere'ye) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına gittim. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beni görünce) :

— Ebü'l-Âs'ın oğlu? buyurdu. Ben:
Evet, Yâ Resûlallah, dedim. O:

— Seni (buraya) **getiren sebep nedir? buyurdu. Ben:**

Yâ Resûlallah! Namazlarımda bana bir hâl peyda oldu, öyle ki ne kıldığımı bilmiyorum, dedim. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— Anlattığın şey, şeytân'dır. Onu bana yaklaştır, buyurdu. Bunun üzerine ben O'nun yakınına vardım ve (diz çökerek) **ayaklarım üzerinde oturdum. Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— (Mübârek) **elini göğsüme vurdu, ağzımın içine tükürdü ve:**

Çık. Ey Allah'ın düşmanı, buyurdu. Bu işi üç defa tekrarladı. Sonra (bana) :

(Git) işinle meşgul ol, buyurdu. Râvî demiştir ki: Sonra Osmân şöyle dedi :

Hayatıma and olsun ki, ondan sonra şeytanın bana sokulduğunu sanmam."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, güvenilir zâtlardır. El-Hâkim de bu hadisi rivâyet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

٣٥٤٩ — حدثنا هرون بن حيان. ثنا إبراهيم بن موسى أنبأنا عبدة بن سليمان. ثنا أبو جناب عن عبد الرحمن بن أبي ليلى عن أبيه أبي ليلى؛ قال: كنت جالسا عند النبي ﷺ إذ جاءه أعرابي، فقال: إن لي أخا وجعا. قال « ما وجع أخيك؟» قال: به لمم. قال « اذهب فأتني به » قال، فذهب فجاء به، فأجلسه بين يديه. فسمعته عوذه بفاتحة الكتاب، وأربع آيات من أول البقرة، وآيتين من وسطها. وإلهكم إله واحد، وآية الكرسي، وثلاث آيات من خاتمتها، وآية من آل عمران (أحسبه قال: شهد الله أنه لا إله إلا هو) وآية من الأعراف: إن ربكم الله الذي خلق. الآية، وآية من المؤمنين، ومن يدع مع الله إلها آخر لا برهان له به، وآية من الجن: وأنه تعالى جد ربنا ما اتخذ صاحبة ولا ولدا، وعشر آيات من أول الصافات، وثلاث من آخر الحشر، وقل هو الله أحد، والمعوذتين. فقام الأعرابي قد برأ، ليس به بأس.

في الزوائد: هذا إسناد فيه أبو جناب الكلبي، وهو ضعيف، واسمه يحيى بن أبي حية. ورواه الحاكم في المستدرك من جناب، قال: هذا الحديث محفوظ، صحيح.

TERCEMESİ

3549) "... Ebû Leylâ (el-Ensârî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyordum. O esnâda bir bedevî huzura gelerek:

Hasta bir erkek kardeşim var, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Kardeşinin hastalığı nedir? diye sordu. Bedevî:

Kardeşimde bir nevî delilik var, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedeviye) :

Git de onu bana getir, buyurdu. Ebû Leylâ demiştir ki: Bedevî de gidip onu getirdi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde oturttu. Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ona şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak şunları okuduğunu işittim: Fâtiha sûresi, Bakara sûresinin başından dört âyet, ortalarından; وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ âyeti ile Âyetü'l-Kürsî, aynı sûrenin son üç âyeti, Âl-i İmrân sûresinden bir âyet (sanırım dedi ki: شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ âyeti), A'raf sûresinden; اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ âyeti, Mü'minûn sûresinden; وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ âyeti, Cin sûresinden; وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا âyeti, Sâffât sûresinin başından on âyet, Haşır sûresinin sonundan üç âyet, İhlâs sûresi ve Muâvvizeteyn sûresi. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları okuduktan) sonra bedevî şifâya kavuşarak, hiçbir rahatsızlığı kalmayarak ayağa kalktı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu senedde Ebû Cenâb el-Kelbî bulunur. Bu râvî zayıftır, adı da Yahyâ bin Ebî Hayye'dir. El-Hâkim de bu hadisi el-Müstedrek'te Ebû Cenâb yoluyla rivâyet ederek : Bu hadîs, mahfûz ve sahîhtir, demiştir.

İZAHI

Bu iki hadis notlarda belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Birinci hadis namazlardaki vesvesenin şeytândan geldiğine ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesine delâlet eder. İkinci hadîste geçen "Lemem" bir nevi delilik ve cin çarpması mânâlarına gelir. Kamûs sâhibi böyle açıklamıştır. Bu hadîs de hem Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesini ifâde eder. Hem de delilik, cin çarpması ve sara gibi bir hastalığa tutulan kimseye ha-

diste anılan âyetleri okumak sûretiyle Allah'a sığınarak şifâ dilemenin müstahablığına delâlet eder.

Hadiste anılan sûreler ve âyetler şunlardır: F â t i h a sûresinin tamâmı, B a k a r a sûresinin 1, 2, 3, 4, 163, 255, 284, 285 ve 286. âyetleri, Â l - i İ m r â n sûresinin 18. âyeti, A ' r â f sûresinin 54. âyeti, M ü ' m i n û n sûresinin 117. âyeti, C i n sûresinin 3. âyeti, S â f f â t sûresinin 1 - 10. âyetleri, H a ş i r sûresinin 22, 23 ve 24. âyetleri, İ h l â s, F e l â k ve N â s sûreleri.

Yukarda işâret edilen sûrelerin ve âyetlerin tamamını ve meâllerini öğrenmek, okumak isteyenler Kur'ân-ı Kerîm'e ve tefsire baksınlar.

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٢ - كتاب اللباس

32 — ELBİSE KİTÂBI

(١) باب لباس رسول الله صلى الله عليه وسلم

1 — RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN ELBİSESİ BÂBI

٣٥٥٠ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة ؛ قالت : صلى رسول الله ﷺ في خميصة لها أعلام . فقال « شغلني أعلام هذه . اذهبوا بها إلى أبي جهم . وائتوني بأنبجانيته » .

TERCEMESİ

3550) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nakışlı bir siyah abâ içinde namaz kıldı. Sonra buyurdu ki:**

Bu abânın nakışları beni meşgul etti (yâni dikkatimi çekecek gibi oldu). **Bunu Ebû Cehm'e** (geri) **götürün ve bana onun enbicâniye** (nakışsız kalın abâ)**sını getirin."**

İZAHI

Bu hadîsi **B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d** ve **N e s â î** de rivâyet etmişlerdir.

Hamîsa: İki tarafı nakışlı veyâ çizgili siyah abâdır. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Mısbâh'ta: Hamîsa, iki kenarı nakışlı - çizgili siyah bir elbise çeşididir. Bu elbisenin çeşidi, yünden veyâ ipekten olabilir. Nakış veyâ çizgisi olmazsa ona Hamîsâ denilmez, diye bilgi verilmiştir. En-Nihâye'de de: Hamîsa, yün veyâ ipekten mâmul çizgili veyâ nakışlı bir elbise çeşididir. Siyah renkli ve nakışlı veyâ çizgili olmadıkça ona Hamîsa denilmeyeceği söylenmiştir. Hamîsa, halkın ötedenberi kullana geldiği bir elbise çeşididir, diye bilgi verilmiştir.

Hadîste sözü edilen hamîsa, Şâm kumaşlarından olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Ebû Cehm tarafından hediye edilmişti.

Enbicâniye: Yünden mâmul, düz ve kalın bir elbise çeşididir, âdi sayılır. Onda nakış, çizgi ve damga gibi işâretler yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hamîsa'yı geri gönderince Ebû Cehm'in kalbinin kırılmaması için enbicâniyesini istemiş olabilir. Sindî bu ihtimâli belirttikten sonra: Durum; iâde edilen elbise yerine başka bir elbise istemeyi gerektirdiği için, böyle yapıldığı rivâyet olunmuştur, der.

Sindî daha sonra sözüne devamla şöyle der: Hadîste geçen «Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti» buyruğundan maksad şu olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), namaz içinde elbisenin nakışlarına tesadüfen bakma endişesini duymuş veyâ tesâdüfen mübârek gözü o nakışlara ilişmiş olabilir. O'nun pâk ve nezîh kalbi tamâmen Allah'a yönelik olduğu ve tam bir huzurla ibâdetle meşgul olduğu için namaz esnâsında tesâdüfen de olsa başka bir şeye gözünün ilişmesini istememiştir.

Muvatta'daki rivâyette bulunan; فَكَادَ يَفْتِنُنِي = «Nerede ise beni meşgul edecekti» cümlesi ve Buhârî'nin tâlikan rivâyetinde; فَأَخَافُ أَنْ يَفْتِنَنِي = «Beni meşgul etmesinden korkarım» ifâdesi, o elbise nakışlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i meşgul etmediğine delâlet eder. Bu rivâyetleri tercemede göz önünde bulundurarak parantez içi ifâde ile duruma işâret etmek istedim.

Hadîs; dikkat çekici, nakışlı, çizgili ve işlemeli elbise ile namaza durmanın mekruhluğuna delâlet eder.

Hadîste sözü edilen Ebû Cehm Âmir veyâ Ubeyd bin Huzeyfe, Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindendir. Mekke'nin fethi sıralarında müslüman olanlardandır. 120 yıl yaşadığı rivâyet olunmaktadır.

٣٥٥١ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ثنا أَبُو أُسَامَةَ. أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ؛ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ . فَأَخْرَجَتْ لِي إِزَارًا غَلِيظًا مِنَ الَّتِي تُصْنَعُ بِالْيَمَنِ ، وَكِسَاءً مِنْ هٰذِهِ الْأَكْسِيَةِ الَّتِي تُدْعَى الْمُلَبَّدَةَ . وَأَقْسَمَتْ لِي : لَقُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِيهِمَا .

TERCEMESİ

3551) "... Ebû Bürde (bin Ebî Mûsâ el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın **yanına girdim. O, Yemen'de dokunan tok kumaştan mâmul bir izâr** (bedenin belden aşağısına sarılan car) **ve mülebbede denilen** (yâni çok yamalanmakla keçelenmiş gibi olan) **şu elbiselerden bir kaftanı benim için çıkar**(ıp göster)di ve bana yemin ederek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu iki elbise içinde vefât etti, dedi.**"

İZAHI

Bu hadîsi; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

İzâr: Bedenin belden aşağısına sarılan car ve ihrâm gibi elbiseye denilir. **Kısa:** Elbise demektir. **Eksiye** de bunun çoğuludur. Burada bedenin üst kısmını örten elbise mânâsı kasdedilmiştir.

Mülebbede: Keçelenmiş demektir. Burada çok yamalanmakla keçelenmiş gibi kalınlaşan elbise mânâsı kasdedilmiştir. Nevevî ve Nihâye sâhipleri böyle yorumlamışlardır.

N e v e v i : Bu gibi hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dünya nîmetlerine nasıl sırt çevirdiğine ve dünya lezzetlerine iltifat etmediğine delâlet eder. Ümmeti de hâl ve hareketlerinde O'na uymalı ve O'nun izini tâkip etmelidir, der.

Hadîsin râvisi E b û B ü r d e (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2282. hadis bölümünde geçmiştir. Bu künye'yi taşıyan başka sahâbiler de vardır. E l - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadisin râvisi olan E b û B ü r d e'nin E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın oğlu olan zât olduğunu söylemiştir.

٣٥٥٢ — حدّثنا أحمد بن ثابت الجحدري . ثنا سفيان بن عيينة عن الأحوص ابن حكيم ، عن خالد بن معدان ، عن عبادة بن الصامت ؛ أن رسول الله ﷺ صلى في شملة قد عقد عليها .

في الزوائد : ما يصح سماع خالد من عبادة بن الصامت. وقال أبو نعيم : لم يلق خالد عبادة بن الصامت، ولم يسمع منه . والأحوص بن حكيم ضعيف.

TERCEMESİ

3552) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir şemle** (car - ihrâm) **içinde namaz kıldı,** (carın küçüklüğü dolayısıyla düşmemesi için) **onu bağlamıştı.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Hâlid'in Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh)'den hadis işitmesi sâbit değildir. Ebû Naim de demiş ki : Hâlid, Ubâde ile görüşmemiş ve ondan hadis işitmemiştir. Râvi el-Ahvas bin Hakim de zayıftır.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtilmiştir. Bir tek elbise içinde namaz kılmanın hükmü 1047 - 1051. hadîsler bölümünde açıklanmıştır. Bu hadis de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tevâzuu ve sâde hayatı için bir örnektir.

Şemle : İhrâm gibi dikişsiz olup omuzlara atılmak sûretiyle bürünülür ve bir tarafı diğer tarafın üstüne atılır.

٣٥٥٣ – حدّثنا يونس بن عبد الأعلى . ثنا ابن وهب . ثنا مالك عن إسحاق ابن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك ؛ قال : كنت مع النبي ﷺ ، وعليه رداء نجراني ، غليظ الحاشية .

TERCEMESİ

3553) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. O'nun üstünde saçağı kalın Necrân mâmulü bir ridâ (yâni bedenin üst tarafını örten dikişsiz ihrâm gibi bir giysi) **vardı.**"

İZAHI

Bu hadisi B u h â r i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir.

Necrân; Y e m e n tarafında bir şehrin ismidir. **Ridâ :** Bedenin üst kısmını örten ve ihrâma benzeyen dikişsiz bir çeşit elbisedir. Hâşiye elbisenin saçağı ve kenarı demektir.

٣٥٥٤ – حدّثنا عبد القدوس بن محمد . ثنا بشر بن عمر . ثنا ابن لهيعة . حدّثنا أبو الأسود عن عاصم بن عمر بن قتادة ، عن علي بن الحسين ، عن عائشة ؛ قالت : ما رأيت رسول الله ﷺ يسبّ أحدا ، ولا يطوى له ثوب .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن لهيعة ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3554) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in herhangi bir kimseyi sövdüğünü ve O'nun için bir elbisenin dürüldüğünü görmedim."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehia vardır. Bu râvi zayıftır.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadîsteki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için bir elbisenin dürülmediği ifâdesinden maksad şudur: İhtiyaç hâlinde giymek üzere O'nun ikinci bir elbisesi yoktur. Bu hadîs de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üstün ahlâkını ve dünya nîmet ve lezzetlerine rağbet etmeyişini ifâde eder.

٣٥٥٥ - حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ؛ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِبُرْدَةٍ . (قَالَ : وَمَا الْبُرْدَةُ ؟ قَالَ : الشَّمْلَةُ) قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي نَسَجْتُ هٰذِهِ بِيَدِي لِأَكْسُوَكَهَا . فَأَخَذَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا . فَخَرَجَ عَلَيْنَا فِيهَا ، وَإِنَّهَا لَإِزَارُهُ . فَجَاءَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ (رَجُلٌ سَمَّاهُ يَوْمَئِذٍ) فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا أَحْسَنَ هٰذِهِ الْبُرْدَةَ ! اكْسُنِيهَا . قَالَ « نَعَمْ » . فَلَمَّا دَخَلَ طَوَاهَا وَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيْهِ . فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ : وَاللهِ ! مَا أَحْسَنْتَ . كُسِيَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا ، ثُمَّ سَأَلْتَهُ إِيَّاهَا ؟ وَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ سَائِلًا . فَقَالَ : إِنِّي ، وَاللهِ ! مَا سَأَلْتُهُ إِيَّاهَا لِأَلْبَسَهَا . وَلٰكِنْ سَأَلْتُهُ إِيَّاهَا لِتَكُونَ كَفَنِي .

فَقَالَ سَهْلٌ : فَكَانَتْ كَفَنَهُ يَوْمَ مَاتَ .

T E R C E M E S İ

3555) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir bürde getirdi. (Sehl: Bürde nedir? diye — orada bulunanlara — sordu — da sözüne devamla — Bürdedir — yâni ihrâm gibi dikişsizdir — diye sorusunu kendisi cevabladı.) Bürdeyi getiren kadın:

Yâ Resûlallah, bu bürdeyi sana giydireyim diye kendi elimle dokudum, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bürdeyi

aldı. Zâten kendisinin böyle bir bürdeye ihtiyacı vardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o bürdeyi izâr (yâni belden aşağı vücûduna sarmış) olarak giyip (evden) yanımıza çıktı. Sonra falan oğlu falan (Sehl'in o gün ismini söylediği bir adam) gelerek:

Yâ Resûlallah, bu bürde ne güzeldir! Bunu bana giydir, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: Peki buyurdu. Sonra eve girince bürdeyi dürüp o adama gönderdi. Orada hazır olan cemâat adama:

Vallahi sen iyi etmedin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu bürde ihtiyacı olarak giydirildi. Sonra sen kendisinin bir şey isteyen hiç bir kimseyi reddetmediğini bildiğin halde Ondan bürdeyi istedin, dediler. Adam da (bu yadırgamaya karşılık):

Vallâhi ben bu bürdeyi giymek için istemedim. Ve lâkin (öldüğümde) kefenim olsun diye istedim, dedi.

Sehl demiştir ki: Sonra bu zâtın vefât ettiği gün hakikaten o bürde onun kefeni oldu."

İZAHI

Bu hadisi Buhârî, Nesâî ve Taberânî de rivâyet etmişlerdir.

Bürde nedir? sorusunu soran zâtın Sehl (Radıyallâhü anh) olduğu, Buhârî'nin Kitâbü'l-Edeb'teki rivâyetinde; فَقَالَ سَهْلٌ لِلْقَوْمِ "Sonra Sehl, orada bulunanlara dedi ki..." biçiminde belirtilmiştir. Buhârî'nin rivâyetinde «Orada bulunanlar: Bürde şemledir, dediler. Sehl de evet, diye onları doğruladı» meâlinde ifâde edilmiştir. Müellifimizin rivâyetinde ise cevab verene âit fiil zamiri tekil olduğu için Sehl'in kendi sorusunu cevabladığı biçiminde terceme ettim. Muhtemelen orada bulunanlardan biri cevablamıştır.

Bürde'yi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e hediye eden hanımın ismi hakkında aydınlatıcı bir bilgi edinemedim. Aynî ile Hâfız: Bu kadının ismi bilinemedi, derler.

Sehl (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm'in hediye edilen Bürde'ye ihtiyacı olduğunu söylemiştir.

El-Hâfız: Bu durum ya Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in daha önce geçmiş bir konuşmasından ya da O'nun hediye edilen bürdeyi hemen giymesi gibi bir belirtiden anlaşılmış, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den bürdeyi isteyen zâtın kimliği hakkında ihtilâf vardır: Bâzı rivâyetlere göre o zât Sa'd bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh)'dır. Diğer bir kısım rivâyetlere göre ise Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'dır. Bu rivâyetler El-Fetih'te nakledilmiştir.

HADÎSTEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Bir kimse henüz hayatta iken kefenini hazırlayabilir. Fıkıhçılar buna dayanarak kişinin kendi techîz ve tekfini ile ilgili hazırlıkları yapmasını câiz görmüşlerdir. El-Fetih yazarı bu hadîsin şerhinde: İbn-i Battâl demiş ki: Bu hadis, bir şeyi ihtiyaç zamanı gelmeden önce hazırlamanın câizliğine delildir. Nitekim takvâ sâhibi zâtlardan bir grup ölümlerinden önce kabirlerini kazıp hazırlamışlardır, demiştir. Ez-Zeyn bin el-Münîr de İbn-i Battâl'ın bu sözünün akabinde: Sahâbîlerden her hangi birisi kabrini ölümünden önce hazırlamamıştır. Eğer bu iş müstahap olsaydı, bir çok sahâbî bunu yapardı, demiştir. Şâfiiler'in bâzısı da demiş ki: Böyle bir hazırlık yapmak isteyen kimse helâllığına güvendiği bir maldan yapmalı veyâ bereket ve salâhat sâhibi olduğuna inandığı bir zâtın elbisesi gibi bir eserinden hazırlamalı, diye bilgi verilmiştir.

Aynî de: Sahâbîlerden kimsenin bu hazırlığı yapmaması, yâni kabrini kazmamış olması, bunun câiz olmadığına delâlet etmez. Mü'minlerin iyi gördükleri şey, Allah katında da iyi değil mi? Özellikle sâlihlerden bir çok zât bu hazırlığı yapmıştır, der.

2. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in güzel huyluluğuna, cömertliğinin üstünlüğüne ve hediyeleri kabul buyurmasına delâlet eder.

3. Edebe aykırı görülen hareketlere karşı çıkmak meşrûdur.

4. Salâh ve takvâ sâhibi zâtların eserlerinden bereketlenmek meşrûdur.

٣٥٥٦ – حدّثنا يحيى بن عثمان بن سعيد بن كثير بن دينار الحمصي . ثنا بقيّة ابن الوليد عن يوسف بن أبي كثير ، عن نوح بن ذكوان ، عن الحسن ، عن أنس ؛ قال : لبس رسول الله ﷺ الصوف . واحتذى المخصوف . ولبس ثوبا خشنا خشنا .

في الزوائد : في إسناده نوح بن ذكوان ضعيف . وبقية بن الوليد مدلس ، وقد عنعنه.

TERCEMESİ

3556) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yün elbise ve yamalanmış ayakkabı giymiş ve cidden sert elbise giymiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Nûh bin Zekvân bulunur. Bu râvi zayıftır. Bakıyye isimli râvi de tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile rivâyet etmiştir.

(٢) باب ما يقول الرجل إذا لبس ثوبا جديدا

2 — ADAMIN YENİ BİR ELBİSE GİYDİĞİ ZAMAN SÖYLEYECEĞİ (HAMD) BÂBI

٣٥٥٧ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة ثنا يزيد بن هارون ، قال : ثنا أصبغ ابن زيد . ثنا أبو العلاء عن أبي أمامة ؛ قال : لبس عمر بن الخطاب ثوبا جديدا . فقال : الحمد لله الذي كساني ما أواري به عورتي ، وأتجمّل به في حياتي . ثم قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « من لبس ثوبا جديدا ، فقال: الحمد لله الذي كساني ما أواري به عورتي وأتجمّل به في حياتي . ثم عمد إلى الثوب الذي أخلق ، أو ألقى ، فتصدّق به ؛ كان في كنف الله وفي حفظ الله وفي ستر الله ، حيّا وميّتا » قالها ثلاثا .

TERCEMESİ

3557) "... Ebû Ümâme (el-Bâhilî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) **yeni bir elbise giydi ve :**

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي

Avretimi örten ve kıyâfetimi iyi düzenleyen, elbiseyi bana giydiren Allah'a hamdolsun, dedikten sonra; ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Kim yeni bir elbise giyip;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي

der, sonra eskittiği veyâ (bedeninden) attığı elbiseye gidip onu sadaka ederse; diri ve ölü iken (yâni dünyada ve âhirette) Allah'ın himâyesinde, Allah'ın muhâfazasında (korumasında) ve Allah'ın sitrinde (örtüsünde) olur.

Bunu üç defa tekrarlardı."

٣٥٥٨ — حدّثنا الْحُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَنْبَأَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ رَأَى عَلَى عُمَرَ قَمِيصًا أَبْيَضَ فَقَالَ « ثَوْبُكَ هٰذَا غَسِيلٌ أَمْ جَدِيدٌ ؟ » قَالَ : لَا . بَلْ غَسِيلٌ . قَالَ « الْبَسْ جَدِيدًا ، وَعِشْ حَمِيدًا ، وَمُتْ شَهِيدًا » .

في الزوائد : إسناده صحيح . والحسين بن مهدي الأيلي ، ذكره ابن حبان في الثقات . وروى عنه ابن خزيمة في صحيحه . وباقي رجال الإسناد لهم في الصحيحين .

TERCEMESİ

3558) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Ömer (bin el-Hattâb)'ın üzerinde beyaz bir entari gördü ve (ona) :**

Senin bu elbisen yıkanmış (mı), yoksa yeni midir? buyurdu. Ömer de:

Hayır (yeni değil). Fakat yıkanmıştır, dedi. Resûl-i Ekrem (ona) :

«Yeni bir elbise giy (giyesin), hamdedici olarak (veyâ memnun bir yaşantı ile) yaşa (yaşıyasın) ve şehid olarak öl (ölesin), buyurdu.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvi Hüseyin bin Mehdi el-Eyli'yi İbn-i Hibbân sıkâ, yâni güvenilir râviler arasında anmıştır. İbn-i Huzeyme de kendi Sahih'inde ondan rivâyette bulunmuştur. Senedin kalan râvilerin rivâyetleri Buhârî ve Müslim'de mevcuttur.

(٣) باب ما نهى عنه من اللباس

3 — YASAK KILINAN ELBİSE BÂBI

٣٥٥٩ — حدثنا أبو بكر . ثنا سفيان بن عيينة عن الزهرى ، عن عطاء بن يزيد الليثى ، عن أبى سعيد الخدرى ؛ أن النبى ﷺ نهى عن لبستين ؛ فأما اللبستان فاشتمال الصماء والاحتباء فى الثوب الواحد ، ليس على فرجه منه شىء .

TERCEMESİ

3559) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır. O giyinişler iştimal-ı sammâ (denilen kıyâfet) ve kabaları üzerinde oturup bacakları dikerek avret yeri örtüsüz kalacak şekilde tek bir elbiseye sarınmaktır."

٣٥٦٠ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة عن عبيد الله بن عمر ، عن خبيب بن عبد الرحمن ، عن حفص بن عاصم ، عن أبى هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن لبستين: عن اشتمال الصماء ، وعن الاحتباء فى الثوب الواحد ، يفضى بفرجه إلى السماء .

TERCEMESİ

3560) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır : İştimâl-i sammâ (denilen giyiniş)den ve kabaları üzerinde oturup bacakları dikerek avret yerini semâya doğru açarak (yâni avret yerini örtüsüz bırakarak) tek bir elbiseye sarınmaktan."

٣٥٦١ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة. ثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة عن سعد ابن سعيد ، عن عمرة ، عن عائشة ؛ قالت : نهى رسول الله ﷺ عن لبستين : اشتمال الصماء والاحتباء فى ثوب واحد ، وأنت مفض فرجك إلى السماء .

فى الزوائد : حديث عائشة صحيح.رجال ثقات. وسعد بن سعيد هو أخو يحيى بن سعيد الأنصارى، احتج به مسلم .

TERCEMESİ

3561) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **iki çeşit giyinişi yasaklamıştır: İştimâl-i sammâ** (denilen kıyâfet) **ve avret yerini semâya doğru açtığın** (yâni örtüsüz bıraktığın) **halde kabaların üzerinde oturup bacakları dikerek tek bir elbiseye sarınmak."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âişe (R.A.)'nın hadisi sahih olup râvileri sıkâ yâni güvenilir zâtlardır. Râvi Sa'd bin Said, Yahyâ bin Said el-Ensârî'nin kardeşidir. Müslim onun rivâyetini delil saymıştır.

İZAHI

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi de rivâyet etmiştir. Ayrıca Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Bu hadislerde iki çeşit giyiniş yasaklanmıştır: Bunlardan birisi İştimâl-ı Sammâ denilen giyiniştir. Bu çeşit giyinişi lügat âlimleri şöyle yorumlamışlardır: Adam tek bir elbiseye sarınır (yâni âdeta kefen gibi). herhangi bir kenarını kaldırmaz ve ellerini de bürünülen elbisenin altında kaldığı için dışarı çıkaramaz. Böyle kefen gibi bir elbiseye sarınmanın yasak kılınması hikmeti ise Nevevi'nin dediği gibi, adamın kollarını oynatmasının güçlüğü, ellerini çalıştırmasının zorluğu ve bu yüzden zarara uğramasıdır. İştimâl-i Sammâ giyinişi böyle târif edilince hadîsteki yasaklama mekruhluk için yorumlanır. Yâni bu şekilde bir kıyâfet mekruhtur.

Fıkıhçılar ise İştimâl-i Sammâ'yı şöyle açıklamışlardır: Adam tek bir elbiseye sarınır. Sonra onun bir tarafını kaldırıp omuzlarının üstüne atar ve bu yüzden avret yeri açılır. İştimâl-i Sammâ böy-

le açıklanınca hadîsteki yasaklama haramlık anlamını taşır. Çünkü böyle bir kıyâfet avret yerinin açık kalmasına yol açar.

B u h â r î ' nin bir rivâyetinde Sammâ'nın şöyle tefsiri yapılmıştır: وَالصَّمَّاءُ اَنْ يَجْعَلَ ثَوْبَهُ عَلَى اَحَدِ عَاتِقَيْهِ فَيَبْدُو أَحَدُ شِقَّيْهِ لَيْسَ عَلَيْهِ ثَوْبٌ

"Sammâ, adamın elbisesini omuzlarından birisinin üstüne atması ve bu yüzden bedeninin bir tarafının örtüsüz kalıp açılmasıdır."

B u h â r î ' nin bu açıklaması, fıkıhçıların yorumunu teyid eder. E l - H â f ı z: B u h â r î ' nin ifâde tarzının zâhiri bu tefsir kısmının merfû, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözü olduğunu gösterir. Bu tefsir ile fıkıhçıların yorumu arasında muvâfakat vardır. Söz konusu tefsir, merfû olmayıp mevkuf olsa bile sağlıklı görüşe göre sammâ tâbirinden neyin kasdedildiğine bir delîl sayılır. Çünkü, râvi tarafından beyân edilen bir yorumdur ve hadîsin metnine aykırılığı yoktur, der.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın E b û D â v û d tarafından rivâyet edilen hadîsinde yukardaki tefsir merfû olarak rivâyet edilmiştir. Yâni İştimâl-i Sammâ denilen kıyâfet, fıkıhçıların anlattığı kıyâfet şeklidir. Kuvvetli olan budur.

Sammâ: Bu kelimenin asıl lügat mânâsı isè sağır dişi demektir.
İştimâl: İhrâm gibi bir elbiseye sarınmak demektir.

İhtibâ: Kabalar üzerinde oturup bacakları dikerek ihrâm gibi bir elbiseye sarınmaktır. Böyle bir sarınma hâlinde bacakların arası açılabilir ve avret yeri görülebilir. Onun için böyle bir giyiniş yasak kılınmıştır.

(٤) باب لبس الصوف

4 — YÜN ELBİSE GİYMEK BÂBI

٣٥٦٢ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ لِي: يَا بُنَيَّ! لَوْ شَهِدْتَنَا وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، إِذَا أَصَابَتْنَا السَّمَاءُ، لَحَسِبْتَ أَنَّ رِيحَنَا رِيحُ الضَّأْنِ.

TERCEMESİ

3562) "... Ebû Bürde (bin Ebî Mûsâ el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'-dan; Şöyle demiştir:

Babam (Ebû Mûsâ el-Eş'arî bir gün) bana şöyle dedi: Ey oğulcuğum! **Biz Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber iken, **üzerimize yağmur yağdığı zaman eğer sen yanımızda olsaydın bizim** (elbise) **kokumuzu koyun kokusu zannederdin.**"

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî ile Taberânî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hadisin sahîh olduğunu da söylemiştir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh), yağmurdan ıslandıkları zaman kokularının koyun kokusuna benzediğini söylemekle elbiselerinin yün olduğunu ifâde etmek istemiştir. Hadîs, yünden mâmul elbiseyi giymenin câizliğine delâlet eder.

Avnü'l-Mâbud yazarının bu hadîsin şerhinde naklen beyân ettiğine göre el-Hâfız şöyle demiştir: İbn-i Battâl demiş ki; İmâm Mâlik'e göre başka elbise bulan kimsenin yün elbise giymesi mekruhtur. Çünkü yün elbise zühd ve takvâ, yâni bir nevi dervişlik belirtisi olarak bilinmektedir. Bu itibarla böyle bir elbise giymek bir nevi sofuluk gösterişi sayılır. Halbuki iyi amel ve takvâ işini gizli tutmak daha iyidir. Kaldı ki tevâzu ve gönül alçaklığı yün elbiseye inhisar etmez. Bilâkis daha ucuz olan pamuklu gibi elbise gönül alçaklığına daha münâsiptir.

٣٥٦٣ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ كَرَامَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ . ثنا الْأَحْوَصُ ابْنُ حَكِيمٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ؛ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ . وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ رُومِيَّةٌ مِنْ صُوفٍ ، ضَيِّقَةُ الْكُمَّيْنِ . فَصَلَّى بِنَا فِيهَا . لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ غَيْرُهَا .

في الزوائد : قلت قال الحافظ أبو نعيم : خالد لم يلق عبادة بن الصامت ولم يسمع منه . وكذا قال أبو حاتم . والأحوص ضعيف .

TERCEMESİ

3563) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolları dar, yünden mâmul bir Rûmî cübbeyi giymiş olarak bir gün (evden) yanımıza çıktı ve o cübbeyle bize namaz kıldırdı. Üzerinde o cübbeden başka (elbiseden) bir şey yoktu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: El-Hâfız Ebû Naîm; Hâlid'in Ubâde'ye rastlamadığını ve ondan hadis işitmediğini söylemiştir. Ebû Hâtim de aynı şeyi söylemiştir. Râvî el-Ahvas da zayıftır.

٣٥٦٤ — حدثنا العبّاسُ بْنُ الوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ الأَزْهَرِ ، قَالَا : ثنا مَرْوَانُ ابْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا يَزِيدُ بْنُ السِّمْطِ . حَدَّثَنِي الوَضِينُ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ مَحْفُوظِ بْنِ عَلْقَمَةَ ، عَنْ سَلْمَانَ الفَارِسِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ ، فَقَلَبَ جُبَّةَ صُوفٍ كَانَتْ عَلَيْهِ . فَمَسَحَ بِهَا وَجْهَهُ .

في الزوائد : في إسناده محفوظ بن علقمة عن سلمان ، يقال : إنه مرسل كما في التهذيب . وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

3564) "... Selmân-i Fârisî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa) abdest almış ve sonra üstündeki yün cübbeyi çevirip onunla yüzünü kurulamıştır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mahfûz bin Alkama, Selmân'dan rivâyet etmiştir. Tehzîb'te belirtildiği gibi bu rivâyetin mürsel olduğu söylenmiştir. Senedin kalan râvîleri sıkâ, yâni güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yün elbise giydiğine, abdestten sonra kurulamanın sünnet olduğuna ve abdestte kullanılmış olan suyun temiz olduğuna delâlet eder. Ancak notta belirtildiği gibi hadisin mürsel olduğu söylenmiştir.

٣٥٦٥ – حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا مُوسَى بْنُ الْفَضْلِ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ هِشَامِ ابْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَسِمُ غَنَمًا فِي آذَانِهَا وَرَأَيْتُهُ مُتَّزِرًا بِكِسَاءٍ .

TERCEMESİ

3565) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i davar sürüsünün kulaklarını nişanlarken gördüm ve O'nu bir kisâ, (dikilmiş elbise)yi bedeninin belden aşağı giymiş olarak gördüm."

(٥) باب البياض من الثياب

5 — BEYAZ ELBİSE BÂBI

٣٥٦٦ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ الْمَكِّيُّ ، عَنِ ابْنِ خُثَيْمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « خَيْرُ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضُ . فَالْبَسُوهَا ، وَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ » .

TERCEMESİ

3566) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Elbisenizin en hayırlısı beyaz renkli olanıdır. Bu itibarla beyaz elbise giyiniz ve ölülerinizi beyaz renkli kefenle tekfin ediniz."

İZAHI

Bu hadisi T i r m i z î ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. Müellifimizin süneninde 1472 numarada aynı hadis geçmiştir. Oraya bakılmalıdır. Beyaz renkli elbisenin daha iyi olmasının sebebi hakkında Avnü'l-Mabûd yazarı: Çünkü beyaz elbise genellikle gönül alçaklığına delâlet eder, kibir, böbürlenme ve gururu kırar. Bu konuda başkaca bir çok hikmetler söylenmiştir, der.

Bunu tâkip eden hadiste de beyaz elbisenin tercih sebebleri beyân buyurulmaktadır.

٣٥٦٧ - حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع عن سفيان ، عن حبيب بن أبي ثابت ، عن ميمون بن أبي شبيب ، عن سمرة بن جندب : قال : قال رسول الله ﷺ « البسوا ثياب البياض ، فإنها أطهر وأطيب » .

TERCEMESİ

3567) "... Semûre bin Cündüb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Elbisenin beyaz olanını giyiniz. Çünkü beyaz elbise daha temiz ve daha güzeldir.»"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî, Nesâî, Ahmed ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:

Yâni beyaz elbise kirlendiği zaman kirliliği hemen görülür ve yıkanır. Diğer renkli elbiselerde kir bu kadar bâriz görülmez. Dolayısıyla beyaz kadar sık sık yıkanmaz. Beyaz elbisenin güzelliğine gelince, bu güzellik dînî açıdandır. İnsan tabiatı bakımından olabilir. Bunun tevâzu ve alçak gönüllülük açısından daha güzel ve iyi olduğu anlamının kasdedildiği de söylenmiştir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı da: Beyaz elbise giymeye âit hadîslerdeki emir müstehablık içindir. Ölüleri beyaz kefenlere sarma emri de müstehablık içindir. En-Neyl yazarı: Hadîsteki emir vâciblik için değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve sahâbîlerden bir gurubun beyaz olmayan elbiseleri de giydikleri ve beyaz olmayan elbiseleri giyen sahâbîler'e Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in müdâhale etmediği sâbittir. Beyaz olmayan kefenin kullanılabileceği de Ebû Dâvûd'un Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadîsten anlaşılır, demiştir. (Avnü'l-Mâbûd yazarı bu arada Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini nakletmiştir. Buraya aktarmaya gerek görmedim.)

٣٥٦٨ - حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ الأَزْرَقُ. ثنا عَبْدُ الْمَجِيدِ بْنُ أَبِي دَاوُدَ. ثنا مَرْوَانُ ابْنُ سَالِمٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ الْحَضْرَمِيِّ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُرْتُمُ اللَّهَ بِهِ فِي قُبُورِكُمْ وَمَسَاجِدِكُمْ، الْبَيَاضُ».

في الزوائد: إسناده ضعيف. شريح بن عبيد لم يسمع من أبي الدرداء. قاله في التهذيب.

TERCEMESİ

3568) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kabirlerinizde ve mescidlerinizde Allah'ı ziyâret etmenize en güzel elbise — kefen — şüphesiz beyaz olanıdır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü Şürayh bin Ubeyd, Ebü'd-Derdâ'dan hadis işitmemiştir. Bu durumu et-Tehzib yazarı bu kitâbında açıklamıştır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadiste Allah'ı ziyâret etmek ifâdesinden maksad, el-Münâvi'ye göre melekleri ziyâret etmektir.

Sindî: de: Yâni bir kimse bir zâtın ziyâretine gittiği zaman onun ikrâmına girdiği gibi, müslüman kimseler Allah'ın rahmet ve mağfiret yeri olan mescidlere gittiği ve mezara defnedildiği zaman Allah'ı ziyâret etmiş gibi olur. Bu itibarla en uygun elbise ve kefen beyaz olanıdır, demek istemiştir.

(٦) باب من جرّ ثوبه من الخيلاء

6 — KİBİRDEN DOLAYI ELBİSESİNİ (YERDE) SÜRÜKLEYEN BÂBI

٣٥٦٩ - حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ. ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِنَّ الَّذِي يَجُرُّ ثَوْبَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ، لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

TERCEMESİ

3569) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«(Giydiği) elbiseyi kibirden dolayı (yerde) sürükleyen kimseye Allah kıyâmet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veyâ rahmet etmez).»"

٣٥٧٠ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو معاوية عن الأعمش عن عطية ، عن أبي سعيد ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من جر إزاره من الخيلاء ، لم ينظر الله إليه يوم القيامة » .

قال ، فلقيت ابن عمر بالبلاط . فذكرت له حديث أبي سعيد عن النبي ﷺ . فقال ، وأشار إلى أذنيه : سمعته أذناى ، ووعاه قلبي .

في الزوائد : حديث ابن عمر في الصحيحين . لكن حديث أبي سعيد قد انفرد به المصنف . وفي إسناده عطية بن سعد العوفي أبو الحسن . وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3570) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim izârını (belden aşağı giydiği elbiseyi) kibirden dolayı (yerde) sürüklerse Allah ona kıyâmet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veyâ rahmet etmez).»"

Râvî Atiyye demiştir ki: Sonra ben el-Belat (denilen semt)te İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya rastladım ve ona Ebû Saîd'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği bu hadîsi anlattım. Bunun üzerine İbn-i Ömer kulaklarına (elleriyle) işâret ederek: Bu hadîsi kulaklarım işitti ve kalbim belledi, dedi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (R.A.)'nın hadîsi Buhârî ve Müslim'de mevcuttur (yâni müellifimizin 3569. hadîsi), Lâkin Ebû Saîd (R.A.)'ın hadîsini yalnız İbn-i Mâceh rivâyet etmiştir. Bunun senedinde Atiyye bin Sa'd el-Avfî Ebû'l-Hasan bulunur. Bu râvî zayıftır.

٣٥٧١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا محمد بن بشر ، عن محمد بن عمرو ، عن أبي سلمة ، عن أبي هريرة ؛ قال : مرّ بأبي هريرة فتى من قريش يجرّ سبله . فقال : يا ابن أخي ! إني سمعت رسول الله ﷺ يقول «من جرّ ثوبه من الخيلاء ، لم ينظر الله له يوم القيامة» .

TERCEMESİ

3571) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kureyş'ten bir genç topuklarından aşağıya sarkık (vaziyette giydiği) elbisesini (yerde) sürükleyerek Ebû Hüreyre'nin yanından geçti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre:

Ey kardeşimin oğlu, ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadîsi buyururken işittim:

«Kim kibirden dolayı elbisesini (yerde) sürüklerse Allah ona kıyâmet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veyâ rahmet etmez).»"

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Mâlik de rivâyet etmişlerdir.

Hadîsler, bir kimsenin kibirlenerek üstündeki elbiseyi topuklarından aşağıya kadar sarkıtıp yerde sürüklemesinin haram olduğuna delâlet eder.

Avnü'l-Mâbûd yazarı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

Bu hadîs, kişinin giydiği elbiseyi kibrinden dolayı yerde sürüklemesinin haramlığına delâlet eder. Hadîsin zâhirine göre bu hüküm kadınlara da şümullüdür. Fakat İbn-i Reslân'ın Sünen

şerhinde belirttiği gibi tüm müslümanlar kadınların eteklerini yere kadar sarkıtmalarının câizliği husûsunda icmâ etmişlerdir.

Hadiste bulunan kibirlenme kaydının zâhirine göre kibirlenme kasdi olmaksızın elbiseyi yerde sürüklemek haram değildir. Ama yerilen bir davranıştır.

N e v e v î : Elbiseyi topukların aşağısına kadar sarkıtmak kibirlenme maksadı ile olursa câiz değildir. Şâyet böyle bir kasıd yoksa mekruhtur, demiştir.

İ b n ü ' l - A r a b î ise: Kişinin elbisesini topuğundan aşağıya sarkıtması ve: Ben kibir için yapmıyorum, demesi câiz değildir, demiştir.

Ş e v k â n i de N e v e v i ' nin görüşüne uygun görüş beyân etmiştir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bu arada bu iki zâtın delillerini beyân eder. Bunlara muttali olmak isteyenler oraya mürâcaat edebilirler.

Allah'ın kıyâmet günü böyle bir kimseye bakmaması ifâdesi; rahmetle bakmaması şeklinde yorumlandığı gibi rahmet etmemesi biçiminde de yorumlanmıştır. Tercemede bu iki yoruma da yer verildi.

Bu günahı işleyen kimse Allah'ın rahmetine müstehak değildir. Ama Cenâb-ı Hak dilerse kendi kerem ve lütfu ile ona merhamet eder.

Hadislerde geçen **Hüyelâ**, kibirlenme ve böbürlenme mânâsını ifâde eder.

3570. hadiste geçen **El-Belât**: M e d i n e - i M ü n e v v e r e ' de M e s c î d - i N e b e v î ile çarşı arasında kalan bir semtin ismidir.

3571. hadiste geçen **Sebele**, topuktan aşağıya sarkıtılan elbise demektir.

(٧) باب موضع الإزار أين هو؟

7 — İZÂR (YÂNİ BELDEN AŞAĞI GİYİLEN ELBİSE) NEREYE KADAR UZATILIR? BÂBI

٣٥٧٢ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو الأحوص عن أبي إسحاق عن مسلم

ابْنِ نُذَيْرٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ قَالَ : أَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِأَسْفَلِ عَضَلَةِ سَاقِي أَوْ سَاقِهِ . فَقَالَ « هٰذَا مَوْضِعُ الْإِزَارِ . فَإِنْ أَبَيْتَ فَأَسْفَلُ ، فَإِنْ أَبَيْتَ فَأَسْفَلُ ، فَإِنْ أَبَيْتَ ، فَلَا حَقَّ لِلْإِزَارِ فِي الْكَعْبَيْنِ » .

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ نُذَيْرٍ عَنْ حُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ .

T E R C E M E S İ

3572) "... Huzeyfe *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim baldırımın veyâ onun baldırının adalesi (yâni çok etli kaba kısmı)nın aşağısını tutarak:

İzârın yeri (yâni uzatılacağı yer) burasıdır. Eğer (bundan imtinâ) edersen (yâni daha da uzatmak istersen) bunun aşağısına in, şâyet (bundan) imtinâ edersen onun da aşağısına in. Eğer (bu kadardan) imtinâ edersen (yâni daha da uzatmak istersen), İzârın topuklarda hakkı yoktur (yâni izar topukları örtmemelidir).

Huzeyfe'nin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiği bu hadisin mislini ... senediyle Ali bin Muhammed (de) bize rivâyet etmiştir."

٣٥٧٣ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي سَعِيدٍ : هَلْ سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْئًا فِي الْإِزَارِ ؟ قَالَ: نَعَمْ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ . لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ . وَمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ فِي النَّارِ » يَقُولُ ثَلَاثًا « لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطَرًا » .

TERCEMESİ

3573) "... El-Alâ bin Abdirrahman'ın babası (Abdurrahmân bin Yâkûb el-Cühenî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Ebû Saîd (-i Hudrî) (Radıyallâhü anh)'a:

Sen izâr (denilen elbisenin uzunluğu) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir şey işittin mi? diye sordum. Ebû Saîd:

Evet. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Mü'minin izârının uzunluğu baldırlarının ortalarına kadardır. Bununla topuklar arasında olan izâr(ı giymek)te ona günah yoktur. Topuklardan aşağı olan (izâr kısmının hizâsındaki beden) ateştedir. O üç kez (de) şöyle buyurdu:

Allah (giydiği), izârını kibirlenerek (yerde) sürükleyen kimseye (rahmet bakışıyla) bakmaz (veyâ rahmet etmez).»"

٣٥٧٤ – حدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هارُونَ . أنْبَأنا شَرِيكٌ عَنْ عَبْدِ المَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ قَبِيصَةَ ، عَنِ المُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَاسُفْيَانَ بْنَ سَهْلٍ ! لاتُسْبِلْ فَإنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ المُسْبِلِينَ » .

في الزوائد : إسناده صحيح . رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3574) "... El-Müğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Yâ Süfyân bin Sehl izârını (topuklardan aşağıya) sarkıtma. Çünkü Allah izârını (topuklardan aşağıya) sarkıtanları kesinlikle sevmez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizi ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen "Adelet-i Sak" baldırın çok etli olan kaba kısmıdır.

Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin; وَمَا اَسْفَلُ مِنَ الْكَعْبَيْنِ فِي النَّارِ = "Topuklardan aşağı olan ateştedir" cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Hattâbi: Bu iki şekilde yorumlanır: Birisi şöyledir: O elbise sâhibinin ayağı cezâ olarak ateştedir. İkincisi: Elbiseyi topuktan aşağıya sarkıtma işi ateştedir, yâni cehennem ehlinin işlerinden ve işledikleri fiillerden sayılır, demiştir.

El-Müğire (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid nevindendir. Bu hadiste geçen İsbâl'den maksad elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmaktır.

BU BÂBTA RİVÂYET OLUNAN HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Mü'minin elbisesi baldırının ortalarına kadar olmalıdır. Müstehab olanı budur.

2. Elbiseyi topuklara kadar uzatmak câizdir, bunda bir mekruhluk yoktur.

3. Topukları örtecek kadar sarkıtmak ise yasak ve haramdır.

Hadislerin zâhirinden bu üçüncü hüküm çıkar. Yâni elbiseyi topukları örtecek biçimde sarkıtmak ister kibirlenme maksadı ile olsun ister böyle bir kasıt olmasın haramdır. Oysa bundan önceki bâbta rivâyet olunan hadislerdeki tehdid kibirlenerek elbisesini yerde sürükleyenler hakkında idi. Yâni kibirlenme kaydı vardı. Bu itibarla bâzı ilim adamlarına göre kibirlenme maksadı olmadığı takdirde elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmak haram değil, mekruhtur, demişlerdir. Bunlara göre elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmanın yasaklığına dâir hadislerden maksad bu işin kibirden dolayı yapılma-

sının yasaklığıdır ve kibirlenme kaydı olmayan hadîsler bu kaydın bulunduğu hadîsler gibi yorumlanır.

İbnü'l-Arabî gibi bâzı ilim adamlarına göre elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmak kasıtlı olduktan sonra haramdır. Delîlleri de bu bâbta rivâyet edilen hadîsler ile benzeri hadîslerdir.

Bu konuya ilişkin bilgi kısmen bundan önceki bâbta rivâyet olunan hadîslerin izahı bölümünde verildi.

(٨) باب لبس القميص

8 — KAMİS (UZUN GÖMLEK) GİYMEK BÂBI

٣٥٧٥ – حدثنا يعقوب بن إبراهيم الدورقي . ثنا أبو تميلة عن عبد المؤمن ابن خالد، عن ابن بريدة عن أمه، عن أم سلمة؛ قالت: لم يكن ثوب أحب إلى رسول الله ﷺ من القميص .

TERCEMESİ

3575) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kamis (uzun gömlek)-ten daha sevimli bir libas olmadı."

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Hâkim de benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen "Kamîs"i uzun gömlek diye terceme ettim.

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Cezerî ve başkaları: Kamîs, dikişli, iki kollu bir elbise nevidir. Önü tamamen açık değildir, elbiselerin altında giyilir, demişlerdir. Bu târife göre Kamîs, başın rahat geçebileceği yaka kısmının aşağısı tamamen kapalı uzun gömlek veyâ erkek entârisidir. Kamûs yazarı da Kamîs yalnız pamuk-

tan mamûl olana denir, demiştir. Kâmus yazarı galiba en çok kullanılanı kasdetmiştir. Lâkin hadiste pamuktan mâmul olanının kasdedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yünden mâmul kamis bedene eziyet verir, kokusu da hoş olmaz. D i m y â t î Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kamisinin pamuktan mâmul, kolları ve eteği pek uzun olmadığına dâir bir hadis rivâyet etmiştir.

Yukardaki bilgiden anlaşılıyor ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kamisinin altında fanilya ve atlet gibi bir iç çamaşır yoktu. Kamis iç çamaşır görevini yapıyordu.

Tuhfe yazarı: Kamisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e daha sevimli olmasının sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü kamis, omuzlara atılan dikişsiz ridâ ve bedenin belden aşağısını örten dikişsiz izâra nazaran vücûdu daha iyi örter, masrafı daha azdır, daha hafiftir ve tevazua - gönül alçaklığına daha uygun düşer, der.

Ş e v k â n î de en-Neyl'de: Bu hadis kamis giymenin müstehablığına delâlet eder. Kamisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a daha sevimli olmasının sebebi, bedeni izâr ve ridâ'dan daha iyi örtmesidir. Çünkü izâr ve ridâ'nın beden üzerinde tutulması için bağlanması gerekir. Kamis böyle değildir. Kamisin O'na daha sevimli olmasının sebebi şu olabilir: Kamis O'nun avret yerini örterdi, bedeni ile kamis arasmda başka bir iç çamaşır yoktu, demiştir.

(٩) باب طول القميص كم هو ؟

9 — KAMİSİN UZUNLUĞU NE KADAR OLMALIDIR? BÂBI

٣٥٧٦ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ أَبِي رَوَّادٍ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ. مَنْ جَرَّ شَيْئًا خُيَلَاءَ ، لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

قَالَ أَبُو بَكْرٍ : مَا أَغْرَبَهُ !

T E R C E M E S İ

3576) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhüm)*'-

den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«İsbâl (yâni yasak olan elbise sarkıtma - uzatma işi) izâr (yâni bedenin belden aşağısını örten elbise)de, kamîs (uzun gömlek - entari)de ve sarıktadır. Kim (giydiği elbiseden) bir şeyi kibirlenerek sürüklerse Allah kıyâmet günü ona (rahmet nazarıyla) bakmaz (veyâ rahmet etmez.)»

(Müellifin şeyhi) Ebû Bekir (bin Ebi Şeybe) demiştir ki: Ben (râvi) İbn-i Ebî Revvâd'ı tanımam."

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir.

İzâr, yâni belden aşağısını örten elbisenin uzunluk durumu 7. bâbta geçen 3572 - 3574. hadîslerde ve izahlarında geçti. İzâr'ı topukları örtecek derecede uzatıp sarkıtmanın yasaklığı ve vebâli orada anlatıldı.

İzâr denilen elbiseyi topukları örtecek derecede sarkıtmaya İsbâl denilir.

Bu hadis, isbâl'ın kamiste yâni uzun gömlek ve entaride de yasak olduğunu bildirir. İ b n - i R e s l â n demiş ki: İsbâl, üstte ve altta giyilen ridâ, abâ, kaftân ve car ile ihrâm gibi giyilen elbisede de yasaktır.

Hulâsa giyilen her nevî elbisenin topukları örtecek kadar uzun tutulması İsbâl sayılır. İ b n - i R e s l â n bunu demek istemiştir.

Hadîs, sarıkta da isbâl'ın yasaklığını bildirir.

Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre İ b n - i B a t t â l: Sarıkta isbâl'den maksad sarığının ucunu mutad olan mikdardan fazla sarkıtmaktır, demiştir. Bu husus 15. bâbta rivâyet olunan 3587. hadîsin izahı bölümünde tekrar ele alınıp anlatılacaktır.

Gömlek ve entari gibi elbisenin kollarını âdetten fazla uzatmak da İsbâl sayılır. En-Neyl'de beyân edildiğine göre K â d ı I y â z :

Elbisenin örf ve âdetten fazla uzun veyâ geniş tutmanın mekruhluğunu ilim erbabından nakletmiştir.

Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebi Şeybe, senedin râvilerinden İbn-i Ebi Revvâd'ı tanımadığını söylemiştir. Miftahül-Hâce yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der: İbn-i Ebi Revvâd Abdülaziz hakkında müteaddid zâtlar konuşmuştur. El-Hâfız Safiyyüddin, Tehzibü'l-Kemâl'de: Abdülaziz bin Ebi Revvâd'ın ismi Meymûn el-Atki'dir. Yahyâ el-Kattân, İbn-i Muin ve Ebû Hâtem onu sıkâ yâni güvenilir saymışlardır, der. İbn-i Adi ise: Bu râvinin bâzı hadisleri başka hadislerle teyid edilmemiştir, der.

(١٠) باب كمّ القميص كم يكون؟

10 — GÖMLEK - ENTARİ KOLU NE KADAR (UZUN) OLUR, BÂBI

٣٥٧٧ — حدثنا أحمد بن عثمان بن حكيم الأودي . ثنا أبو غسان . وحدثنا أبو كريب . ثنا عبيد بن محمد ، قالا : ثنا حسن بن صالح ح وحدثنا سفيان بن وكيع. ثنا أبي عن الحسن بن صالح، عن مسلم ، عن مجاهد، عن ابن عباس؛ قال كان رسول الله ﷺ يلبس قميصا قصير اليدين والطول .

في الزوائد : في إسناده مسلم بن كيسان الكوفي ، وهو متفق على تضعيفه. ومدار الإسناد عليه. والحديث رواه البزار من حديث أنس. وله شاهد من حديث أسماء بنت السكن، رواه الترمذي ، وقال: حديث حسن.

TERCEMESİ

3577) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kolları ve boyu kısa kamis (gömlek - entari) giyerdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Müslim bin Keysân el-Kûfî bulunur. Bu râvinin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Senedin durumunun dönüm noktası bu râvi üzerindedir. El-Bezzâr bu hadisi Enes (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Mamafih, Esmâ bint-i es-Seken'in hadisi bu hadisi teyid eder. Esmâ'nın hadisini Tirmizî rivâyet ederek hasen olduğunu söylemiştir.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadisin senedinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Notta işâret edilen Esmâ bint-i es-Seken (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi şöyledir:

عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ بْنِ السَّكَنِ قَالَتْ كَانَ كُمُّ يَدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِلَى الرُّسْغِ

"Esmâ bint-i Yezîd bin es-Seken (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kamîsinin) kolu bilek kemiğine kadar idi."

Tuhfe yazarı bu hadisin izahında özetle şu bilgiyi verir:

El-Cezerî: Bu hadis, gömleğin - entarinin kolunun bilek kemiğini geçmemesinin sünnet olduğuna delâlet eder. Cübbe - palto gibi üstte giyilen elbiseye gelince âlimler demişler ki: Bunların kollarının parmak uçlarını geçmemesi sünnettir, diye bilgi vermiştir.

Tuhfe yazarı bu arada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kamîsinin etek kısmının topukların üst kısmına kadar uzun olduğu ve kollarınm da parmak uçları hizâsma kadar olduğu yolundaki hadîsleri, naklettikten sonra; bu hadîsler kamîsin kollarının parmak uçlarına kadar uzun olabileceğine delâlet eder. Bu rivâyetler ile Esmâ (Radıyallâhü anhâ)'nın rivâyetlerini birleştirmek için O'nun kamîslerinin müteaddid olduğunu, yâni her sahâbinin gördüğünü rivâyet ettiğini söylemek ve böyle yorum yapmak mümkündür. Ya da Esmâ (Radıyallâhü anhâ) kol uzunluğunu yaklaşık ve tahmini olarak söylemiş. Şöyle de söylenebilir: En faziletli olanı bilek hizâsında olanıdır, parmaklar hizâsına kadar uzatmak da câizdir, der ve bu bilgiyi el-Mirkat'tan naklettiğini ifâde eder.

(١١) باب حل الأزرار

11 — (GÖMLEK - ENTARİNİN YAKA) DÜĞMELERİNİ ÇÖZMEK (YÂNİ İLİKLEMEMEK) BÂBI

٣٥٧٨ — حدثنا أبو بكر . ثنا ابن دكين عن زهير ، عن عروة بن عبد الله

ابْنِ قُشَيْرٍ . حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةَ عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَبَايَعْتُهُ . وَإِنَّ زِرَّ قَمِيصِهِ لَمُطْلَقٌ .

قَالَ عُرْوَةُ : فَمَا رَأَيْتُ مُعَاوِيَةَ وَلَا ابْنَهُ ، فِي شِتَاءٍ وَلَا صَيْفٍ ، إِلَّا مُطْلَقَةً أَزْرَارُهُمَا .

TERCEMESİ

3578) "... Kurre (bin Eyâs el-Müzenî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak O'na bey'at ettim. O esnada O'nun gömleğinin düğmesi çözük (yâni iliksiz) idi. Urve demiştir ki: Ben bundan dolayı Muâviye'yi ve oğlunu kış ve yaz (mevsimlerin)de dâima (gömlek) düğmeleri çözük olarak gördüm."

İZAHI

Bu hadîsi **E b û D â v û d** da rivâyet etmiştir. **T i r m i z î** de Şemâil'de rivâyet etmiştir.

Ezrâr: Zırr'ın çoğuludur, düğmeler demektir. Burada gömlek ve entarinin yakasındaki düğmeler anlamı kasdedilmiştir. E b û D â v û d'un rivâyetinde K u r r e (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: "Ben Müzeyne (kabîlesin)den bir grup içinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım ve (grup olarak) biz O'na bey'at ettik (yâni müslümanlığı kabul ettik). O esnada O'nun kamîsinin düğmeleri açıktı (yâni iliklenmemişti). Biz O'na bey'at ettikten sonra ben elimi onun kamîsinin yakasının içine soktum ve peygamberlik mührünü elledim..."

K u r r e (Radıyallâhü anh)'ın bu sözü, yâni elini gömleğin yakasının içine sokması yakasının açık olduğunu gösterir. Şu halde yaka düğmeleri açıktı.

Râvilerden M u â v i y e b i n K u r r e ile oğlunun yaz kış dâima düğmelerini açık tutmaları hâl ve hareketlerinde dâima Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymak istemelerindendir.

B e z z â r ' ın rivâyetine göre İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) de gömleğinin düğmelerini açık tutardı ve: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in düğmelerini açık gördüm, demiştir.

K u r r e (Radıyallâhü anh)'ın Hâl Tercemesi 6. hadis bölümünde geçti.

(١٢) باب لبس السراويل

12 — İÇDON GİYMEK BÂBI

٣٥٧٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، وعلي بن محمد ، قالا : ثنا وكيع . ح وحدثنا محمد بن بشار . ثنا يحيي وعبد الرحمن ، قالوا : ثنا سفيان عن سماك بن حرب ، عن سويد بن قيس ؛ قال : أتانا النبي ﷺ ، فساومنا سراويل .

T E R C E M E S İ

3579) "... Süveyd bin Kays *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Minâ'da elbise sattığımız esnada) yanımıza geldi ve bir uzun içdon pazarlık ederek bizden satın aldı."

İ Z A H I

Bu hadis daha uzun bir metin hâlinde 2220 numarada geçti ve gerekli bilgi orada verildi. Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir içdon satın aldığına delâlet eder. Orada izah bölümünde belirttiğim gibi E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen bir hadiste E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e içdon giyip giymediğini sormuş ve; evet, seferde hazerde gece ve gündüz (giyerim). Çünkü ben örtünme ile emrolundum. İçdondan daha iyi (avret yerimi) örtücü bir giyecek bulamadım, cevâbını almıştır.

E l - H â f ı z ' ın el-Fetih'te dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in içdon satın aldığı sâbittir. Bunu boşuna almış değildir. Şu halde O'nun içdon giydiği kanaati hâkimdir.

(١٣) باب ذيل المرأة كم يكون ؟

13 — KADININ ETEĞİ NE KADAR UZUN OLUR? BÂBI

٣٥٨٠ — حدثنا أبو بكر . ثنا المعتمر بن سليمان عن عبيد الله بن عمر، عن نافع، عن سليمان بن يسار ، عن أم سلمة ؛ قالت · سئل رسول الله ﷺ : كم تجر المرأة من ذيلها ؟ قال « شبرا » قلت : إذا ينكشف عنها . قال « ذراع . لا تزيد عليه » .

TERCEMESİ

3580) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kadın, eteğinden ne kadarını (erkeğin eteğinden fazla) sarkıtır? diye soruldu. O:

«Bir karış» buyurdu. Ben:

O zaman (kadın yürüdüğünde) bedeninin bir kısmı (ayağı) açılır, dedim. O:

«Bir zira (uzatılabilir). Kadın bundan fazla yapamaz» buyurdu."

٣٥٨١ — حدثنا أبو بكر . ثنا عبد الرحمن بن مهدي، عن سفيان، عن زيد العمى ، عن أبي الصديق الناجي، عن ابن عمر؛ أن أزواج النبي ﷺ ، رخص لهن في الذيل ذراعا. فكن يأتينا فنذرع لهن بالقصب ذراعا .

TERCEMESİ

3581) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri için eteklerini (erkeğin eteğinden) bir zirâ (fazla) sarkıtmalarına izin verildi. Artık onlar bize gelirlerdi. Biz de onlar için kamışla bir zira ölçerdik."

٣٥٨٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون . ثنا حماد بن سلمة ، عن أبي المهزم ، عن أبي هريرة ؛ أن النبي ﷺ قال لفاطمة، أو لأم سلمة «ذيلك ذراع» .

في الزوائد: في إسناده أبو المهزم، وهو متفق على تضعيفه . واسمه يزيد بن سفيان، وقيل عبد الرحمن.

TERCEMESİ

3582) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre;

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Fâtime'ye veyâ Ümmü Seleme'ye:**

Senin eteğin bir ziradır» (yâni erkeğin eteğinden bir zira uzun olur), **buyurmuştur."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Mühezzim bulunur. Bu râvinin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Adı da Yezid bin Süfyân'dır. Adının Abdurrahman olduğu da söylenmiştir.

٣٥٨٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَفَّانُ . ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ . ثنا حَبِيبٌ الْمُعَلِّمُ عَنْ أَبِي الْمُهَزِّمِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «فِي ذُيُولِ النِّسَاءِ، شِبْرًا» فَقَالَتْ عَائِشَةُ : إِذًا تَخْرُجَ سُوقُهُنَّ . قَالَ «فَذِرَاعٌ» .

في الزوائد : في إسناده أبو المهزّم ، وقد تقدم أيضاً .

TERCEMESİ

3583) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kadınların etekleri hakkında:**

«**(Erkeklerinkinden) bir karış** (fazla sarkıtsınlar)» **buyurdu. Bunun üzerine Âişe** (Radıyallâhü anhâ) **:**

O zaman (kadınlar yürürken) **baldırları** (açığa) **çıkar, dedi. O:**
«**Şu halde bir zira** (yeter),» **buyurdu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Mühezzim bulunur. Bu râvinin durumu bundan önceki hadisin notunda geçti.

İZAHI

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'**nın hadisini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişler. İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ)'**nın hadisi Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Diğer iki hadis Zevâid nevindendir.**

Avnü'l-Mâbûd yazarı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisinin şerhi bölümünde şu bilgiyi verir:

El-Hâfız: İbn-i Ömer'in Ebû Dâvûd tarafından rivâyet edilen hadîsi, kadınlar için izin verilen bir zirâ'ın mûtedil bir elin iki karışı kadar olduğuna delâlet eder, demiştir.

İbn-i Reslân da; açık olan şudur ki; Kadınlar için izin verilen bir karış ve bir zirâ, onların erkeklerin eteklerinden fazla olarak sarkıtacakları mikdardır. Yoksa onların yerde sürükleyecekleri mikdar değildir, demiştir.

El-Hâfız, el-Fetih'te şöyle demiştir. Erkeklerin eteklerini uzatmaları için iki durum var: Müstehab olan, eteklerinin baldırın yarılarına kadar uzatmalarıdır. Eteklerini topukların hizâsına kadar uzatmaları ise câizdir. Kadınlar için de iki hâl vardır: Erkekler için câiz olan mikdardan bir karış uzatmak kadınlar için müstehab olan şekildir. İki karış uzatmaları da câizdir, demiştir.

(١٤) بَابُ العِمَامَةِ السَّوْدَاءِ

14 — SİYAH SARIK BÂBI

٣٥٨٤ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُسَاوِرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو ابْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ.

TERCEMESİ

3584) "... Amr bin Hureys *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde hutbe okurken ve başında siyah bir sarık varken gördüm."

٣٥٨٥ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ. ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ، وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ.

TERCEMESİ

3585) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (fetih yılı) başında siyah bir sarık olduğu halde Mekke'ye girdi."

٣٥٨٦ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله . أنبأنا موسى بن عبيدة عن عبد الله بن دينار ، عن ابن عمر ؛ أن النبي ﷺ دخل ، يوم فتح مكة ، وعليه عمامة سوداء .

في الزوائد : موسى بن عبيدة الربذي ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3586) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fetih günü başında siyah bir sarık olduğu halde (Mekke'ye) girdi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin râvisi Mûsâ bin Ubeyde er-Rib-zî zayıftır.

İZAHI

Bu bâbın ilk iki hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu hadisler, siyah sarık giymenin müstehablığına delâlet eder. Bu müstehablık hem hutbe ve namaz ibâdeti yapılırken hem de sâir zamanlara şümullüdür. 2.ci hadis 2822 numarada da geçti. Oraya bakılmalıdır.

(١٥) باب إرخاء العمامة بين الكتفين

15 — SARIĞIN UCUNU OMUZLAR ARASINA SARKITMAK BÂBI

٣٥٨٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو أسامة عن مساور . حدثني جعفر ابن عمرو بن حريث ، عن أبيه ؛ قال : كأني أنظر إلى رسول الله ﷺ . وعليه عمامة سوداء . قد أرخى طرفيها بين كتفيه .

TERCEMESİ

3587) "... Amr bin Hureys *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **başında siyah bir sarık ve sarığın uçlarını omuzları arasına sarkıtmış vaziyette gözlerimin önündedir, sanki O'na bakıyorum."**

İZAHI

Bu hadîs 2821 numarada geçmiştir. Oraya bakılmalıdır.

Bunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sarığının uçlarını omuzları arasına sarkıttığı ilâvesi vardır. Tuhfe yazarının beyânına göre Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî bunu benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Buradaki rivâyette sarığın iki ucunun aşağıya sarkıtıldığı ifâde edilmiştir. Ebû Dâvûd'un bir rivâyeti de böyledir. Bâzı nüshalarında ise "sarığın ucu" tâbiri kullanılmıştır.

Bu hadîs, sarığın uçlarını omuzlar arasına sarkıtmanın müstehablığına delâlet eder. Diğer bâzı nüshalar ve rivâyetlere göre ise sarığın bir ucunu sarkıtmak müstehabtır.

Sarığın ucunu omuzlar arasına sarkıtmaya dâir başka rivâyetler de vardır. Ayrıca bunun sağ tarafa sarkıtma, hem arkaya hem öne sarkıtmaya dâir hadisler de vardır. Tirmizî'nin "Sarığın ucunu omuzlar arasına sarkıtma" bâbında İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edilen bir hadisin şerhi bölümünde Tuhfe yazarı bu konuda rivâyet edilen hadisleri nakletmiş ve bu arada: Bu hususlarda rivâyet edilen hadîslerin en sıhhatlisi ve en kuvvetlisi sarığın ucunu iki omuz arasına sarkıtmaya dâir Amr bin Hureys (Radıyallâhü anh)'ın hadisidir, der. Daha sonra sarkıtılan ucun uzunluk mikdarı hakkındaki rivâyetleri nakleder. Bu rivâyetlerin bâzısına göre takriben dört parmak kadar, diğer bâzı rivâyetlere göre iki karış kadar olabilir. Daha sonra şu nakilleri yapar :

Es-Sübül'de denilmiş ki: Sarığın ucunu az sarkıtmak, sarığın adâbındandır. Bu itibarla aşırı uzatılamaz.

Nevevî de el-Mühezzeb'in şerhinde: Sarığın ucunu fazla sarkıtmak, kibirlenme maksadıyla olursa, elbiseyi kibirlenmek maksadıyla fazla sarkıtmak gibi haramdır. Kibirlenme maksadı yoksa mekruhtur. Sarığı, ucunu sarkıtmadan veyâ usûlü dâiresine sarkıtmak

sûretiyle giymek câizdir. Bunların hiç birisinde mekruhluk yoktur. Sarığın ucunu sarkıtmamanın yasaklığı hakkında sıhhatli bir şey vârid değildir, demiştir.

Es-Sübül yazarı da; Sarığın ucunu omuzlar arasına sarkıtmak sarığın adâbındandır. Bununla beraber ucunu sarkıtmayı terketmek de câizdir, demiştir.

(١٦) باب كراهية لبس الحرير

16 — İPEK GİYMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٣٥٨٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا إسماعيل بن علية عن عبد العزيز ابن صهيب ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من لبس الحرير في الدنيا لم يلبسه في الآخرة » .

T E R C E M E S İ

3588) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim dünyada ipek giyerse âhirette onu giyemez.»"

٣٥٨٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر عن الشيباني ، عن أشعث ابن أبي الشعثاء ، عن معاوية بن سويد ، عن البراء ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ عن الديباج والحرير والإستبرق .

T E R C E M E S İ

3589) "... Berâ (bin Âzib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (argaç ve erişi ipek olan) atlas, ipek ve (argaç ve erişi ipek olan) kalın atlası yasaklamıştır."

٣٥٩٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع عن شعبة عن الحكم ، عن

عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالذَّهَبِ . وَقَالَ « هُوَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا ، وَلَنَا فِي الْآخِرَةِ » .

TERCEMESİ

3590) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ipek giymeyi ve altın (ziynet - kap kullanmay)ı yasaklamış ve:

«Altın dünyada kâfirleredir, âhirette de bizedir», buyurmuştur."

٣٥٩١ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةً سِيَرَاءَ مِنْ حَرِيرٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! لَوِ ابْتَعْتَ هٰذِهِ الْحُلَّةَ لِلْوَفْدِ ، وَلِيَوْمِ الْجُمُعَةِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هٰذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » .

TERCEMESİ

3591) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Ömer bin el-Hattâb sırf ipekten mâmul (satılık) bir kat elbise gördü ve:

Yâ Resûlallah, keşki bu elbiseyi (dışardan gelen) özel hey'etler ve Cuma günü için (giymek üzere) satın alsan, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bunu ancak âhirette (ipek elbisede) hiç nasibi olmayan kimse giyer» buyurdu."

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim ve Nesâî de; Berâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tuhfe yazarının beyânına gö-

re Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivâyet etmişlerdir. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi 3414 numarada daha geniş bir metin hâlinde geçti. A b d u l l a h b i n Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'-nın hadisi ise B u h â r î ve N e s â i tarafından da rivâyet edilmiştir.

Harîr : İpek demektir. **Dîbac :** Argacı ve erişi ipek olan kumaştır. Buna dilimizde dibâ ve atlas denilir. Dîbâc, Farsçadan Arapçaya geçme bir kelimedir. **İstebrak :** Dîbâc'ın, yâni atlas ve dîbânın kalın kısmıdır, argacı ve erişi tamâmen ipektir.

Hulle : Katlık elbise demektir, biri bedenin üst kısmını, diğeri de bedenin aşağı kısmını örter.

Siyerâ : Çubuklu alaca kumaştır. Genellikle ipekli olur ve ipeği; karışımı olan keten, yün ve pamuktan fazla olur. Fakat hadis şârihlerinin beyân ettikleri gibi burada hâlis ipekten mâmul kumaş anlamı kasdedilmiştir.

Vefd : Bir kavim veyâ millet tarafından bir hükümdara veyâ devlet adamlarından bir zât ile görüşmek üzere gönderilen elçiler ve hey'et anlamını ifâde eder. Çoğul olan bu kelimenin tekili Vâfid'dir.

Birinci hadiste, dünyada ipek elbise giyen kimsenin âhirette onu giyemeyeceği bildirilmektedir. Bu hüküm erkeklere mahsustur. Çünkü kadınların ipek elbise giymelerinin câizliği 19. bâbta rivâyet olunan hadislerle sâbittir. İpek elbisenin yasaklığına dâir diğer hadisler de aynı şekilde erkeklere mahsustur. Ayrıca uyuz hastalığına tutulan kimsenin de ipek elbise giymesine izin verilmiştir. Bu da 17. bâbta gelen hadisle sâbittir.

Şu halde kendisine izin verilmeyen bir erkek ipek elbise giyerse âhirette cennetlik olsa bile cennet ehlinin elbisesi olan ipekten cezâ olarak mahrum bırakılacaktır. E l - H â f ı z, B u h â r i 'nin **"Erkeklerin ipek elbise giymesi ve ipekten câiz olan mikdar"** başlıklı bâbında rivâyet olunan hadislerin izahı bölümünde; İpek elbise giyen erkek için âhirette ipekten nasip yoktur. Bu onun için bir cezâ mâhiyetindedir. Ama adamın tevbe etmesi, o günaha ağırlık edecek bir takım hayrat işlemesi, günahlara kefâret olan bir takım mûsibetlere mâruz kalıp sabretmesi, geride bıraktığı salâhatlı evlâdının ona duâ

etmesi ve şefâatı makbul zâtların ona şefâat etmesi gibi bir takım nedenlerle, o cezâdan kurtulması mümkündür, biçimindeki yorum en mûtedil yorumdur, der.

Bu bâbın son hadisi de aynı şekilde yorumlanabilir.

3590. hadiste altının dünyada kâfirlere olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad altının kâfirlere helâl ve câiz olduğu mânâsı kasdedilmemiştir. Maksad kâfirlerin bunu kullanmakta olduğunu ifâde etmektir. Bu hususla ilgili gerekli bilgi 3413. hadisin izahı bölümünde verildi. Bu hadiste geçen zamiri, altına râci olarak terceme ettim. Fakat zamir altın ve ipeğe bir tevil ile şümullü biçimde terceme etmek de mümkündür. Yâni: **"İpek ve altın dünyada kâfirleredir ve âhirette biz müslümanlaradır"** diye terceme etmek de mümkündür.

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, sırf ipekten mâmul elbiselerin her çeşidinin ve altının erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Altın ve gümüş ile ilgili bilgi Eşribe kitâbının 17. bâbında verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Hâlis ipek de erkeklere haramdır. İpek ile yün, pamuk, keten gibi başka maddenin karışımından mâmul elbise veyâ bâzı yerlerine ipek parçalar geçirilmiş elbise hükmü ve bununla ilgili bilgi bu kitâbın 18. bâbında rivâyet olunan hadislerin izahı bölümünde verilecektir.

(١٧) باب من رُخِّصَ له في لبس الحرير

17 — İPEK ELBİSE GİYMEK HUSÛSUNDA KENDİSİNE RUHSAT (İZİN) VERİLENİN BÂBI

٣٥٩٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن بشر. ثنا سعيد بن أبي عروبة عن قتادة؛ أن أنس بن مالك نبأهم؛ أن رسول الله ﷺ رخص للزبير بن العوام. ولعبد الرحمن بن عوف في قميصين من حرير، من وجع كان بهما، حكة.

TERCEMESİ

3592) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) **Zübeyr bin el-Avvâm ve Abdurrahmân bin Avf** (Radıyallâhü anhümâ)'ya, **vücûdlarındaki uyuz hastalığı nedeniyle ipek gömlek giymelerine izin verdi."**

İ Z A H I

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Hadiste geçen Hikke uyuz hastalığı demektir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin şerhinde: Bu hadis, uyuz hastalığına tutulan erkeğin ipek elbise giymesinin câizliğine delâlet eder. Bitlerin rahatsız etmesi dolayısıylada ipek elbise giymek erkekler için câizdir. Çünkü M ü s l i m'in rivâyetinde bu iki zâtın bitten şikâyetleri üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onlara ipek elbise giymeleri için izin verdiği belirtilmektedir.

Cumhûrun mezhebi bu hadise göredir. M â l i k bu hususta cumhûra muhâlefet etmiş ise de bu hadis onun görüşünü reddeder. Başka mâzeretler de uyuz hastalığı ve bitlerden dolayı duyulan rahatsızlığa kıyaslanır.

(١٨) باب الرخصة في العلم في الثوب

18 — ELBİSEDEKİ ALEM (YÂNİ İPEKTEN OLAN NAKIŞ, DİKİŞ, KENARA GEÇİRİLEN PARÇA VE ÇUBUK) HAKKINDA VERİLEN MÜSAADE BÂBI

Âlem: Alâmet demektir. Burada ise elbisenin çubukları, nakışları, yaka, yen ve etek kısmına geçirilen ipek anlamı kasdedilmiştir.

٣٥٩٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا حفص بن غياث عن عاصم ، عن أبي عثمان عن عمر ؛ أنه كان ينهى عن الحرير والديباج إلا ما كان هكذا . ثم أشار بإصبعه ، ثم الثانية ، ثم الثالثة ، ثم الرابعة . فقال : كان رسول الله ﷺ ينهانا عنه .

T E R C E M E S İ

3593) "... Ebû Osmân en-Nehdî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) **ipek** ve dîbâç (yâni ipekten mâmul atlas)ı yasaklardı. Yalnız şu kadar olanı müstesna diyerek bir parmağı sonra, ikinci parmağı, sonra üçüncü parmağı ve da-

ha sonra dördüncü parmağıyla işâret etti ve: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi ipekten men ederdi, dedi."

٣٥٩٤ – حدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أبِي عُمَرَ مَوْلَى أسْمَاءَ؛ قَالَ: رَأيْتُ ابْنَ عُمَرَ اشْتَرَى عِمَامَةً لَهَا عَلَمٌ. فَدَعَا بِالْجَلَمَيْنِ فَقَصَّهُ. فَدَخَلْتُ عَلَى أسْمَاءَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهَا. فَقَالَتْ: بُؤْسًا لِعَبْدِ اللهِ! يَا جَارِيَةُ! هَاتِي جُبَّةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَجَاءَتْ بِجُبَّةٍ مَكْفُوفَةِ الْكُمَّيْنِ وَالْفَرْجَيْنِ، بِالدِّيبَاجِ.

TERCEMESİ

3594) "... (Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı) Esmâ'nın mevlâsı Ebû Ömer *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın bir âlem'i (yâni ipekten nakış - biye gibi bir parçası) olan bir sarık satın aldığını ve celemeyn (denilen yün makasını) isteyerek o âlem'i kestiğini gördüm. Sonra Esmâ (bint-i Ebi Bekir)'in yanına giderek bu durumu ona anlattım. Bunun üzerine Esmâ: Hayret Abdullah'a! Ey câriye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cübbesini getir, dedi. Câriye de yenlerine, yakasına ve yırtmaçlarına dîbac (argacı ve erişi hâlis yünden mâmul atlas) geçirilmiş bir cübbe getirdi. (ve Esmâ şöyle dedi: Âişe vefât edinceye kadar bu cübbe onun yanında idi. O vefât edince cübbeyi ben aldım ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu giyiyordu. Biz bu cübbeyi hastalar için yıkıyoruz. Onun (bereketi) ile (Allah'tan) şifâ dileniyor)."

İZAHI

Ebû Osmân (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Ebû Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından benzer lâfızlarla rivâyet edilmiştir. Hadisin sonlarındaki Esmâ'nın sözü Müslim'in rivâyetinden alınmadır.

Son hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Celemeyn: Makas gibi bir âlettir, yün kesme işinde kullanılır.

Kümm: Elbise kolu ve yen'i anlamında kullanılır. Burada yen mânâsı kasdedilmiştir. Ceyb de yakadır. Ferc ise elbise yırtmaçı mânâsında kullanılmıştır. Burada iki yırtmaç tâbiriyle cübbenin ön ve arka kısmındaki yırtmaçlar kasdedilmiştir. Dibac daha önce belirttiğim gibi argacı ve erişi ipek olan atlas demektir.

Ebû Osmân (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, bir elbisede dört parmak eninde olan ipeğin haram olmadığına delâlet eder. Bu mikdar ister nakış ve işleme biçiminde olsun, ister elbisenin yaka, yen ve etek gibi kenarlarına geçirilmiş olsun fark etmez. Kezâ keten, yün ve pamuk gibi bir maddede anılan mikdardaki ipekden dokunan elbise de aynı hükme tâbidir. Yâni dokunan elbisedeki ipek mikdarının toplamı dört parmak mikdardan fazla değilse erkekler için helâldır, kullanılabilir. Fakat dört parmak mikdarından fazla ise erkeklere haramdır. Cumhûrun görüşü budur. Ancak Şâfiî mezhebine göre ipek ile yün, pamuk, keten gibi maddelerden dokunan elbisedeki ipek mikdarı tartı bakımından diğer maddeden az ise erkekler için helâldır, fazla ise haramdır.

Mâlikî mezhebine mensup bâzı ilim adamları: Elbisedeki ipek âlem, yâni nakış, yama, kenara geçirilen parça, dört parmaktan fazla da olsa erkeklere helâldır, diyerek garip bir görüş beyân etmişlerdir. Bu hadis onların bu görüşünü reddeder. Bu hadîste anılan dört parmak veyâ daha az mikdar ipek bulunan elbisenin erkeklere haram olduğuna dâir bir görüş Mâlik'den rivâyet edilmiş ise de Şevkâni bunun sıhhatli bir rivâyetle Mâlik'e âit olacağını sanmadığını söylemiştir.

Ebû Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de yenleri, yakası, yırtmaçları ve eteğine ipek geçirilmiş olan bir elbisenin erkekler için helâl olduğuna delâlet eder. Ancak ipek mikdarının toplamının Ebû Osmân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde belirtilen mikdardan, yâni dört parmak eninden fazla olmaması gerekir. Aksi takdirde erkeklere haramdır. Cumhûrun ve Şâfiî'nin görüşü budur.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın görüşü ise 3591. hadis muvâcehesinde en ufak bir nakış veyâ iplik hâlinde de olsa

ipek bulunan elbiseyi giymemektir. Nitekim Müslim'in rivâyetinde belirtildiği gibi Esmâ (Radıyallâhü anhâ) 3594. hadîste sözü edilen cübbeyi delil gösterince İbn-i Ömer 3591. hadîsi rivâyet ederek: Ben âlem'in de bunun şümûlüne girmesinden korktum, demiştir.

DÖRT MEZHEB ÂLİMLERİNİN BU HUSUSTAKİ GÖRÜŞLERİNİN ÖZETİ:

1. Hanefî mezhebine göre ipek elbise giymek erkeklere haramdır. Ancak, herhangi bir maddeden mâmul bir elbisenin yakasına, yenine, eteğine, yırtmaçına veyâ başka bir tarafına geçirilen ve toplamının eni dört parmak mikdarını geçmeyen ipek veyâ bu mikdarı geçmeyen nakış erkeklere helâldır.

2. Şâfiî mezhebi de Hanefî mezhebi gibidir. Ancak şu var ki ipek ile pamuk veyâ keten ya da yün gibi bir maddeden dokunan elbisedeki ipek mikdarı tartı bakımından az veyâ diğer maddeye denk ise erkeklere câizdir. İpek mikdarı fazla ise câiz değildir. Bir elbisenin kenarlarına geçirilen ipek ise örf ve âdete göre fazla sayılmazsa helâldır, aksi takdirde haramdır. İpek nakış biçiminde ise Hanefî mezhebinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması gerekir. Fazla ise haramdır.

3. Hanbelî mezhebine göre ipekli elbisedeki ipek mikdarı az veyâ diğer madde kadar ise câizdir, fazla ise câiz değildir. Yâni bu hususta Şâfiî mezhebi gibidir. Şu kadar fark var ki bir ipekli elbisedeki ipek mikdarı tartı bakımından diğer maddeden fazla olmakla beraber görünümde az ise câizdir. Bir elbisenin erişi ipek olup argacı başka maddeden ise meşhur kavle göre yine haramdır. Tabii bu hükümler erkekler hakkındadır. Elbisenin nakşı veyâ kenarlarına geçirilen parçalar ipek ise, Hanefî ve Şâfiî mezheblerinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması şartı mevcuttur.

4. Mâlikî mezhebine göre bir elbisedeki ipek nakış mikdarı bir parmakdan az ise erkeklere helâldır. Bir parmak eninde veyâ 2, 3 parmak eninde ise mekruhtur. Dört parmak eninden fazla ise

haramdır. Erişi ipek olup argacı pamuk veyâ keten gibi bir madde-den olan elbise tahkikli kavle göre mekruhtur.

Mezheblerin görüşleri hakkında yukarıda verilen özlü bilgi A b - d u r r a h m a n e l - C e z e r i ' nin dört mezhep fıkhına âit kitâbından alınmadır. Geniş bilgi için bu kitâba veyâ diğer fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

İpek elbise kadınlara helâldır. Bundan sonra gelen bâbtaki hadisler bu hükme delildir.

(١٩) باب لبس الحرير والذهب للنساء

19 — KADINLARIN İPEK ELBİSE GİYMELERİ VE ALTIN (ZİYNET) TAKINMALARI BÂBI

٣٥٩٥ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي الصَّعْبَةِ عَنْ أَبِي الْأَفْلَحِ الْهَمْدَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَيْرٍ الْغَافِقِيِّ ؛ سَمِعْتُهُ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَرِيرًا بِشِمَالِهِ ، وَذَهَبًا بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ رَفَعَ بِهِمَا يَدَيْهِ فَقَالَ « إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي ، حِلٌّ لِإِنَاثِهِمْ » .

T E R C E M E S İ

3595) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ipek kumaşı sol eline ve bir parça altını sağ eline aldı, sonra bunları elleriyle havaya kaldırarak (halka göstererek):

«Şu iki şey ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldır,» buyurdu."

٣٥٩٦ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي فَاخِتَةَ . حَدَّثَنِي هُبَيْرَةُ بْنُ يَرِيمَ عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ

ﷺ حُلَّةٌ مَكْفُوفَةٌ بِحَرِيرٍ ، إِمَّا سَدَاهَا وَإِمَّا لَحْمَتُهَا . فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيَّ . فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ:
يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! مَا أَصْنَعُ بِهَا ؟ أَلْبَسُهَا ؟ قَالَ « لَا . وَلٰكِنِ اجْعَلْهَا خُمُرًا بَيْنَ الْفَوَاطِمِ » .

TERCEMESİ

3596) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Erişi veyâ argacı ipekten olan bir kat elbise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hediye edildi. O da bana gönderdi. Bunun üzerine ben O'nun yanına vararak:

Yâ Resûlallah! O elbiseyi ne yapayım? Onu giyeyim (mi)? dedim. O: «Hayır (giyme) ve lâkin onu (parçalayıp) baş örtüleri yap ve Fâtimeler arasında (taksim et)», buyurdu. (Ben de öyle yaptım)."

İZAHI

Ali (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs, ipek ve altının erkeklere haram, kadınlara helâl olduğuna delâlet eder. Oğlan çocuklar da erkeklerden sayılır. Bu itibarla bu hüküm onlara da şümûllüdür. Ancak çocuklar mükellef sayılmadığı için onlara ipek elbise giydiren veyâ altın ziynet takan kimse haram işlemiş ve günaha girmiş olur. Altının kadınlara helâl olmasından maksad ziynet eşyası olarak takınmaktır. Çünkü altın ve gümüşten mâmul kap ve kacak gibi eşya erkeklere haram olduğu gibi kadınlara da haramdır. Bilindiği gibi gümüş ziynet eşyası da altın ziynet eşyası gibidir. Ancak gümüş yüzük gibi bâzı istisnalar vardır. Bu husus Eşribe kitâbında anlatıldı.

Sindî bu hadîsin şerhinde: Hadîsten maksad altın ziynet takınmak ve ipek elbise giymektir. İpek ve altın alım satımı, hayır yollarında harcanması biçimindeki kullanma ise câizdir. Altını; kab kacak, bardak, fincan şeklinde kullanmak ve edinmek ise erkeklere haram olduğu gibi kadınlara da haramdır, der.

İkinci hadîste geçen Hulle daha önceki bâblarda anlattığım gibi ridâ ve izâr, yâni bedenin yukarı ve aşağı kısmında kullanılan katlık elbise demektir. Seda, eriş demektir. Luhme de argaç demektir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in A l i (Radıyallâhü anh)'a verdiği elbisenin eriş veyâ argacının ipek olduğu husûsundaki tereddüd râviye âittir. Bu hadiste geçen Fevâtım, fâtime'nin çoğuludur. Söz konusu ipek hullenin Fâtimelere başörtüsü olarak dağıtılması emredilmiştir. Fâtimelerden maksad ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kızı Hz. F â t i m e, A l î'nin anası F â t i m e b i n t - i E s e d, Hz. H a m z a'nın kızı F â t i m e'-dir. Bir kavle göre dördüncüsü E b û T â l i b'in oğlu A k î l'in karısı F â t i m e'dir. En-Nihâye yazarı ilk üç F â t i m e'nin kasdedildiğini söylemiştir. Bu hadis de ipekli elbisenin erkeklere câiz olmadığına ve kadınlara helâl olduğuna delâlet eder. Bu husustaki ayrıntılı bilgi yukarda geçti.

٣٥٩٧ – حَدَّثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنِ الإِفْرِيقِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَفِي إِحْدَى يَدَيْهِ ثَوْبٌ مِنْ حَرِيرٍ وَفِي الأُخْرَى ذَهَبٌ فَقَالَ « إِنَّ هٰذَيْنِ مُحَرَّمٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي ، حِلٌّ لِإِنَاثِهِمْ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الرحمن بن رافع ، عنه مناكير . وقال ابن حبان : لا يحتج بخبره إذا كان من رواية عبد الرحمن بن زياد بن أنعم . وإنما وقع المناكير في حديثه من أجله . وقال أبو حاتم : شيخ حديثه منكر .

TERCEMESİ

3597) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir elinde ipekten bir elbise ve diğer elinde bir altın olduğu halde yanımıza çıktı ve:

«Şüphesiz bu iki şey ümmetimin erkeklerine haram kılındı, kadınlarına helâldır», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdurrahman bin Râfi bulunur. Kendisinden bir takım münker hadisler rivâyet olunmuştur. İbn-i Hibbân: Onun hadisleri Abdurrahman bin Ziyâd bin En'am'ın rivâyetinden olduğu zaman delil sayılmaz. Rivâyetlerindeki münkerlik râvi Abdurrahman bin Ziyâd'dan dolayıdır, demiştir. Ebû Hâtem de: O, yâni Abdurrahman bin Râfi, hadisi münker olan bir şeyh'tir, demiştir.

٣٥٩٨ — حدثنا أبو بكر. ثنا عيسى بن يونس عن معمر، عن الزهري، عن أنس؛ قال: رأيت على زينب بنت رسول الله ﷺ قميص حرير سيراء.

TERCEMESİ

3598) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Zeyneb üzerinde çubuklu ipekli kumaştan bir gömlek gördüm."

İZAHI

A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedi zayıftır. Ancak hadisin metni, 3595. hadisin metninin bir benzeridir.

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi B u h â r î, E b û D â v û d ve N e s â î tarafından da rivâyet edilmiştir. Şu farkla ki bâzı rivâyetlerde Z e y n e b yerine Ü m m ü G ü l s û m ismi geçer.

Siyerâ: İpekli bir nevi elbisedir, kumaşın enli çubukları ipektendir. Hadisçiler, A s m a î ve e l - H a l î l'in böyle dedikleri N e v e v î tarafından ifâde edilmektedir. E b û D â v û d'un rivâyetinde râvi: Siyerâ, geniş çubukları ipekten olan kumaştır, demiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kızı Z e y n e b veyâ R u k i y y e üzerinde sözü edilen elbiseyi görüp itiraz etmemiş ise bu hadîs de kadınların ipekli elbise giymelerinin câizliği için bir delil sayılır.

(٢٠) باب لبس الأحمر للرجال

20 — ERKEKLERİN KIRMIZI ELBİSE GİYMELERİ BÂBI

٣٥٩٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة عن شريك بن عبد الله القاضي، عن أبي إسحاق، عن البراء؛ قال: ما رأيت أجمل من رسول الله ﷺ، مترجلا، في حلة حمراء.

TERCEMESİ

3599) "... Berâ (bin Âzib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saçlarını tarayarak kırmızı bir hulle (kat elbise) içinde iken O'ndan daha güzel hiç kimseyi görmedim."

٣٦٠٠ — حدّثنا أبو عامر عبد الله بن عامر بن برّاد بن يوسف بن أبى بردة ابن أبى موسى الأشعرىّ . ثنا زيد بن الحباب . ثنا حسين بن واقد ، قاضى مرو . حدّثنى عبد الله بن بريدة ؛ أنّ أباه حدّثه ؛ قال : رأيت رسول الله ﷺ يخطب . فأقبل حسن وحسين . عليهما قميصان أحمران . يعثران ويقومان . فنزل النبىّ ﷺ ، فأخذهما فوضعهما فى حجره . فقال « صدق الله ورسوله . إنّما أموالكم وأولادكم فتنة . رأيت هذين فلم أصبر » ثمّ أخذ فى خطبته .

TERCEMESİ

3600) "... Büreyde (bin el-Husayb) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbe okurken gördüm. (Hutbe esnâsında) Hasan ve Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) geldiler, üzerlerinde iki kırmızı gömlek vardı, (küçük yaşta olduklarından dolayı) düşe kalka yürüyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (minberden) indi ve onları alıp kucağına koydu. Sonra:

«Allah ve Resûl'u doğru söylediler. إنّما أموالكم وأولادكم فتنة **= Şüphesiz mallarınız ve evlâdınız bir sınamadır ve büyük sevap Allah katındadır.» (1) Ben bunları gördüm de sabredemedim, buyurdu. Sonra hutbesine devam etti."**

(1) Teğâbün, 15

İZAHI

Berâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed ile Beyhakî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadisler kırmızı elbise giymenin câizliğine delâlet eder. Hulle daha önce defalarca anlatıldığı gibi iki parçadan ibâret katlık elbisedir. Hamrâ da kırmızı demektir. Şâfiîler, Mâlikîler ve başkaları bu ve benzeri hadisleri delîl göstererek kırmızı elbise giymenin câizliğine hükmetmişler. Hanefîler ise kırmızı elbise giymenin mekruhluğuna hükmederek, kırmızı elbise giymenin yasaklığına dâir hadîsler ile aspur ile boyanan elbiseyi giymenin yasaklığı hakkındaki hadisleri delîl göstermişlerdir. Bunların bir kısmı bundan sonra gelen bâbta rivâyet olunmuştur.

Sindî ve Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Hâfız İbnü'l-Kayyım el-Cevzî: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in giydiği hullenin tamamen kırmızı olduğunu ve başka rengin bulunmadığını söyleyenler yanılmışlardır. Çünkü Hulle-i Hamrâ, yâni kırmızı hulle, Yemen malı iki bürd olup siyahla beraber kırmızı çubukludur. Yemen bürdleri hep böyledir. Bu nevî kumaşta kırmızı çubuklar bulunduğu için ona **Hulle-i Hamrâ** denilmiştir. Bu isimden dolayı anılan hullenin tamamen kırmızı olduğu şüphesi hâsıl olmuştur, demiştir.

İbn-i Hümâm da Hulle-i Hamrâ: Kırmızı ve yeşil çubuklu dokunmuş Yemen kumaşından mâmul bir kat elbisedir, diye târif etmiştir.

Allâme Aynî, Umdetü'l-Kari'de ve Hâfız İbn-i Hacer de El-Fetih'te bu konuya geniş yer vererek iki tarafın delîllerini detaylı olarak nakletmişlerdir. Avnü'l-Mâbûd yazarı: Doğrusu koyu kırmızı elbise erkeklere mekruhtur. Fakat hafif kırmızı elbise mekruh değildir, diyerek orta yolu seçmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Âcizâne hatırıma gelen husûs şudur: Sırf kırmızı elbise giymenin yasak olup olmadığı husûsunda ihtilâf olduğuna göre en uygunu böyle bir elbiseyi giymemektir, ihtiyatlı olanı budur.

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in T e ğ â b ü n sûresinin 15. âyetinin baş kısmını okumuş olduğu belirtiliyor. Bu âyette malların ve çocukların bir imtihan olduğu bildiriliyor. Âyetin geniş mânâsı için tefsir kitablarına mürâcaat edilmelidir. Burada şu noktayı belirtmekle yetineyim:

Dünya malı ve çocuklar kişiyi dînî vecibeleri yerine getirmekten alıkoyarsa nîmet olmaktan çıkıp nıkmet olur. Aksi takdirde nîmet sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hutbe esnâsında gelen küçük yaştaki torunları H a s a n ve H ü s e y i n (Radıyallâhü anhümâ) ile meşgul olmuş ise de kalben Allah'tan gâfil olmamıştır. Çünkü gönlü dâima Allah'a bağlı idi. Bu âyeti okumakla şuna işâret etmiş olabilir: Çocuklar O'nu meşgul etmemekle beraber sâdece hutbeye ara vermesine sebep oldular.

O'nun bu hareketi de bir fıhkî mes'elenin bildirilmesine vesîle olmuştur. O da şudur: Hutbeye kısa ara vermek câizdir, hutbe okuyan zât, bir önemli iş nedeniyle hutbe esnâsında konuşabilir. Meselâ bir âmâ'yı bir tehlikeden korumak için uyarıda bulunmak gibi.

(٢١) باب كراهية المعصفر للرجال

21 — ASPUR (DENİLEN BİTKİ) İLE BOYANMIŞ ELBİSENİN ERKEKLERE MEKRUHLUĞU BÂBI

٣٦٠١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سُهَيْلٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُفَدَّمِ.
قَالَ يَزِيدُ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ: مَا الْمُفَدَّمُ؟ قَالَ: الْمُشْبَعُ بِالْعُصْفُرِ.

في الزوائد: إسناده صحيح، رجاله ثقات.

T E R C E M E S İ

3601) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müfeddem elbiseyi yasakladığını söylemiştir.

Râvî Yezîd demiş ki: Ben el-Hasan'a: Müfeddem nedir? diye sor-

dum. El-Hasan dedi ki : Müfeddem, aspur ile doyasıya boyanmış olan (kumaş elbise) dir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, güvenilir zâtlardır.

٣٦٠٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ ؛ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ : نَهَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَلَا أَقُولُ: نَهَاكُمْ ، عَنْ لُبْسِ الْمُعَصْفَرِ .

TERCEMESİ

3602) "... Ali *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **beni aspurla boyanmış olan** (kumaş, elbise)**den menetti. Ben O'nun sizi menettiğini söylemem."**

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadis aspur ile çok boyanmış kumaş ve elbisenin yasak olduğuna delâlet eder. Diğer hadislerin yardımı ile bu yasağın erkeklere mahsus olduğu hükmü çıkarılır.

Müfeddem kelimesi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın râvisi el-Hasan tarafından açıklanmıştır. Yâni aspur boyasıyla o kadar kırmızılaşmış ki, bundan fazla kırmızılaştırılması mümkün değildir. Bu anlamı «doyasıya boyanmış» tâbiriyle ifâde etmeye çalıştım.

Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu hadiste Ali'nin : «Ben O'nun sizi menettiğini söylemem» ifâdesi ile kasdettiği mânâ hakkında Sindi şöyle der : Yâni bu konuda buyurulan hadisteki lâfız ve hitap benim şahsıma idi, umûmî değildi. Ali (Radıyallâhü anh) bu sözü ile yasaklama hükmünün kendi şahsına münhasır olduğunu kasdetmemiştir.

Ali'nin söz konusu sözü Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde de vardır. Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der :

Aspurla boyanmış kumaş ve elbisenin erkeklere haram olmadığına hükmedenler bu rivâyeti delil göstererek yasaklama hükmünün Ali (Radıyallâhü anh)'a mahsus olduğunu sanmışlardır. Onlara cevâben denilir ki: Bu hüküm Ali (Radıyallâhü anh)'a mahsus değildir. Bilâkis umûmîdir. Hükmün umûmiliği Müslim'in Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettiği şu hadisle sâbittir:

رَأَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرَيْنِ فَقَالَ هٰذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ فَلاَ تَلْبَسْهَا

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim üzerimde aspur ile boyanmış iki elbise gördü. Bunun üzerine: Bu, kâfirlerin elbiselerindendir. Onun için sen bunu giyme, buyurdu."

Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde ve bu bâbın başlığında geçen "Muasfar" aspurla boyanmış kumaş, bez gibi elbiselik ve elbise anlamında kulanılmıştır. Aslında aspurla boyanmış şey demektir. Avnü'l-Mâbûd yazarı şöyle der:

El-Kari: muasfar, dokunduktan sonra boyanmış olan ile dokunmadan önce boyanmış olan elbiseliğe ve elbiseye şümullüdür. Bu itibarla Hattâbi'nin: Muasfer, dokunduktan sonra boyanmış olana denilir, bu itibarla ipliği boyandıktan sonra dokunan elbiselik muasfar sayılmaz, biçimindeki sözü hârici bir delil ve mesnede muhtaçtır, demiştir.

Aspur denilen bitkiden mâmul boya ile boyanan kumaş, iplik ve elbise kırmızı olur. Kırmızı elbisenin erkeklere câiz olup olmadığına dâir bilgi ve fıkıhçıların görüşleri bundan önceki bâbta rivâyet olunan hadislerin izahı bölümünde verildi. Aspurla boyanmış elbise de kırmızı olur. Genellikle âlimler aspurla boyanmış elbisenin erkekler için mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Daha geniş bilgi bundan sonra gelen hadisin izahı bölümünde verilecektir.

٣٦٠٣ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ . نَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْغَازِ ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : أَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ ثَنِيَّةِ أَذَاخِرَ .

فَالْتَفَتَ إِلَيَّ . وَعَلَيَّ رَيْطَةٌ مُضَرَّجَةٌ بِالْعُصْفُرِ . فَقَالَ « مَا هٰذِهِ ؟ » فَعَرَفْتُ مَا كَرِهَ . فَأَتَيْتُ أَهْلِي وَهُمْ يَسْجُرُونَ تَنُّورَهُمْ . فَقَذَفْتُهَا فِيهِ . ثُمَّ أَتَيْتُهُ مِنَ الْغَدِ فَقَالَ « يَا عَبْدَ اللّٰهِ ! مَا فَعَلَتِ الرَّيْطَةُ ؟ » فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ « أَلاَ كَسَوْتَهَا بَعْضَ أَهْلِكَ ! فَإِنَّهُ لاَ بَأْسَ بِذٰلِكَ لِلنِّسَاءِ » .

TERCEMESİ

3603) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'den; Şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bareber Ezâhır dağ yolundan geliyorduk. Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dönüp baktı. Benim üstümde aspurla boyanmış dikişsiz bir car (veyâ ince yumuşak bir elbise) vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (üstümdeki elbiseye işâretle):

«Bu nedir?» buyurdu. Ben O'nun bundan hoşlanmadığını anladım. Sonra ev halkımın yanına vardım. O sırada onlar tandırlarını ateşleyerek kızdırıyorlardı. Ben o elbiseyi tandıra attım. Ertesi gün O'nun huzuruna gittim. O:

«Yâ Abdullah! O elbiseyi ne yaptın (yâni ne durumda?)» buyurdu. Ben de O'na (durumdan) haber verdim. Bunun üzerine buyurdu ki:

«O elbiseyi âile ferdlerinin bâzısına giydirmeliydin. Çünkü kadınların böyle elbiseyi giymelerinde bir günah yoktur» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Hadîste geçen Seniyye dağ yolu demektir. Seniyyet-i Ezahır, M e k k e ile M e d î n e arasında bir dağ yolunun ismidir.

Reyta: Tek desenle dokunmuş çarşaf, örtü ve ihrâm gibi bürünülen dikişsiz ve bir parçadan ibâret libasa denir. Yumuşak ve ince elbiseye de **Reyta** denilir.

Usfur, aspurdur. Boyadığı elbiseyi kırmızılaştırır.

Bu hadîs aspurla boyanmış elbisenin erkeklere câiz olmadığına ve kadınlara câiz olduğuna delâlet eder. Bundan önceki hadisler de bu boya ile boyanmış elbisenin erkeklere yasak olduğuna delâlet eder.

T i r m i z î ' nin "Aspurla boyanmış elbisenin erkeklere kerâhiyeti" bâbında rivâyet olunan A l i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhi bölümünde Tuhfe yazarı özetle şöyle der:

Muasfar, aspurla boyanmış şeydir. Lügat kitabları ve hadis şerhleri bunu belirtmişlerdir. Aspur da kırmızı boya ile boyar. Bu hadîs, aspurla boyanmış elbisenin erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Çünkü yasaklamada asıl olan, haram hükmüdür. Ş e v k â n î, en-Neyl'de: Tercihe şâyan görüş aspurla boyanmış elbisenin haramlığıdır. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırmızı elbise giydiğine dâir hadîs ile çelişkili değildir. Çünkü aspur kırmızı boya veriyor ise de bunun hakkında özel bir hüküm konulmuş olur. Bunun yasaklığı, kırmızı olan her elbisenin yasaklığını gerektirmez, demiştir.

N e v e v î de M ü s l i m ' in şerhinde aynı konuda özetle şöyle der:

Aspurla boyanmış elbise hakkında ihtilâf olmuştur. Sahâbilerin, tâbiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhûru, bunun mübahlığına hükmetmişler. E b û H a n î f e, Ş â f i i ve M â l i k de böyle hükmetmişlerdir. Lâkin bir rivâyete göre M â l i k; başka elbise tercih edilmelidir, demiştir. Diğer bir rivâyete göre evlerde ve ev çevresinde bunu giymeyi câiz görmüş, fakat çarşıda ve toplantılarda giymeyi mekruh saymıştır.

Âlimlerden bir cemâata göre bu nevî elbise giymek tenzihen mekruhtur. Onlar bu hadîslerdeki yasağı böyle yorumlamışlardır. Delilleri ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırmızı bir kat elbise giydiğinin sâbit olmasıdır. Ayrıca O'nun sarı boya ile boyandığı İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ) tarafından rivâyet edilmiştir.

B e y h a k i bu meseleyi iyice tetkik etmiş olup bu arada konu hakkında rivâyet olunan hadîsleri nakleder ve: Eğer Ş â f i î bu hadîslerden haberdar olsaydı bunlarla hükmederdi. Yâni aspurla boyanmış elbisenin yasaklığına hükmederdi. Çünkü O; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadisi benim söylediğim hükmün hi-

lâfına hükmettiği zaman hadisle amel ediniz ve benim fetvâmı bırakınız, demiştir, der.

Fıkıh âlimlerinin çoğu aspurla boyanmış elbisenin mekruhluğu görüşündedir. Abdurrahman el-Cezeri dört mezheb fıkhına âit kitâbında; Şâfii, Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre bunun mekruh olduğunu belirtmiştir. Hanefi fıkıhçıların bir kısmı da aynı görüştedir.

Daha geniş bilgi için hadis şerhlerine ve fıkıh kitablarına bakılmalıdır.

(٢٢) باب الصفرة للرجال

22 — SARI BOYA İLE BOYANMIŞ ELBİSENİN ERKEKLER İÇİN CÂİZ OLDUĞUNA DÂİR HADİS BÂBI

٣٦٠٤ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع عن ابن أبي ليلى، عن محمد بن عبد الرحمن، عن محمد بن شرحبيل، عن قيس بن سعد؛ قال: أتانا النبي ﷺ. فوضعنا له ماء يتبرد به. فاغتسل. ثم أتيته بملحفة صفراء. فرأيت أثر الورس على عكنه.

TERCEMESİ

3604) "... Kays bin Sa'd *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize geldi. Biz O'nun için** (yıkanıp) **serinleneceği su koyduk. O da yıkandı. Sonra ben O'na sarı bir çarşaf götürdüm** (onunla kurulandı). **Sonra ben O'nun karın kıvrımları üzerinde vers** (yâni çarşaftaki Yemen za'feranı bitkisin)**in izini gördüm.**"

İZAHI

Bu hadis sünenimizin 466 numarasında geçti. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Bu hadis, vers yani Yemen za'faranı bitkisi ile boyanmış elbiseyi giymenin erkekler için câiz olduğuna delâlet eder.

(٢٣) باب البس ماشئت، ما أخطأك سرف أو مخيلة

23 — İSRAF VE KİBİR SENDEN VAZGEÇTİĞİ SÜRECE (MÜBAH GİYECEKLERDEN) DİLEDİĞİNİ GİY, BÂBI

٣٦٠٥ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون. أنبأنا همام عن قتادة،

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُلُوا وَاشْرَبُوا وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا ، مَالَمْ يُخَالِطْهُ إِسْرَافٌ أَوْ مَخِيلَةٌ »

TERCEMESİ

3605) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Yeyiniz, içiniz, sadaka veriniz ve giyininiz, buna isrâf veyâ kibir karışmadıkça.»"

İZAHI

Bu hadisi Nesâi, Ahmed ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Sindi : "İsrâf veyâ kibir karışmama" kaydı; hadîste anılan yeme, içme, sadaka ve giyme işlerinin hepsine şümullüdür. Bu kaydın yalnız giymeye âit olması da muhtemeldir, der.

Hadiste geçen "İsrâf", haddi tecâvüz etmek ve aşırı gitmektir.

Mahîle de kibirlenme ve böbürlenmedir.

Hadis, kişinin kendi nefsi, bedeni, dünyası ve âhireti için gerekli tedbiri alması faziletlerini kaplar.

(٢٤) باب من لبس شهرة من الثياب

24 — (HALK ARASINDA) MEŞHUR OLMAYA VESÎLE OLAN ELBİSEYİ GİYEN (HAKKINDA GELEN HADÎSLER) BÂBI

٣٦٠٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِبَادَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْوَاسِطِيَّانِ ، قَالَا : ثنا يَزِيدُ ابْنُ هَارُونَ . أَنْبَأَنَا شَرِيكٌ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ مُهَاجِرٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ أَلْبَسَهُ اللَّهُ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ثَوْبَ مَذَلَّةٍ » .

TERCEMESİ

3606) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse, Allah kıyâmet günü o kimseye zillet elbisesini giydirir.»"

٣٦٠٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ . ثنا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عُثْمَانَ ابْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنِ الْمُهَاجِرِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ فِي الدُّنْيَا ، أَلْبَسَهُ اللهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ثُمَّ أَلْهَبَ فِيهِ نَارًا » .

TERCEMESİ

3607) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim dünyada meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse Allah kıyâmet günü o kimseye bir zillet elbisesini giydirir, sonra o elbise içinde bir ateş alevlendirir.»"

٣٦٠٨ – حدثنا الْعَبَّاسُ بْنُ يَزِيدَ الْبَحْرَانِيُّ . ثنا وَكِيعُ بْنُ مُحْرِزٍ النَّاجِيُّ ثنا عُثْمَانُ ابْنُ جَهْمٍ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ ، أَعْرَضَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى يَضَعَهُ مَتَى وَضَعَهُ » .

في الزوائد : هذا إسناده حسن . العباس بن يزيد مختلف فيه .

TERCEMESİ

3608) Ebû Zer *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kim bir şöhret elbisesini giyerse, Allah o kimseden yüz çevirir (yâni rahmet nazarıyla bakmaz), nihâyet onu alçaltacağı zaman alçaltır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi hasen'dir. Râvi el-Abbâs bin Yezid'in güvenilirliği hakkında ihtilâf olmuştur.

IZAHI

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivâyet ettiği İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Nesâi ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

İ b n ü ' l - E s î r : Meşhur olmaya vesile olan elbise şöyle olur: Herkesin giydiği elbisenin renginden değişik bir renk taşıyan elbise giyen kimse bu hareketiyle halkın dikkatini üzerine çeker ve böylece herkes ona bakmaya başlar. Kendisi de halka karşı kibirlenip kendi nefsini üstün görür, demiştir.

İ b n - i R e s l â n da: Dünya'da kibirlenmeye vesile olan ve herkesin dikkatini çeken elbiseyi giyen kimse, beslediği kibir ve gururundan dolayı âhirette zillet ve hakaret içine düşer. Çünkü cezâ, işlenen suça uygun olur, demiştir.

Hadis, meşhur olmaya sebebiyet veren elbiseyi giymenin haramlığına delâlet eder. Bu durum, nefis ve üstün kaliteli elbise giymeye münhasır değildir. Bunun aksine, halkın giysisinden farklı pejmürde bir kıyâfetle halkın nazarında derviş gibi görünüp de mânevi bir saygınlık kazanmak yoluyla meşhur olma sevdasına kapılanlar da hadîsteki tehdîdlere mâruzdur. Bir kimsenin böyle ard düşünceyle perişan bir kılıkla dolaşması da bir açıdan meşhur olmaya vesile olduğu için haramdır. Nitekim İ b n - i R e s l â n da bu duruma işâret etmiştir.

(٢٥) باب لبس جلود الميتة إذا دبغت

25 — MURDAR HAYVAN DERİLERİ TABAKLANINCA GİYME BÂBI

٣٦٠٩ — حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ وَعْلَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « أَيُّمَا إِهَابٍ دُبِغَ ، فَقَدْ طَهُرَ » .

T E R C E M E S İ

3609) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:

«Hangi deri tabaklanırsa (şer'an) temizlenmiş olur.»"

٣٦١٠ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري ، عن عبيد الله بن عبد الله ، عن ابن عباس ، عن ميمونة ؛ أن شاة لمولاة ميمونة مرّ بها ، يعني النبي ﷺ ، قد أعطيتها من الصدقة ميتة . فقال « هلا أخذوا إهابها فدبغوه فانتفعوا به ؟ » فقالوا : يا رسول الله ! إنها ميتة . قال « إنما حرم أكلها » .

TERCEMESİ

3610) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi) Meymûne *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Meymûne (yâni kendisi)nin âzadlı bir câriyesine sadaka (malın)-dan verilmiş olan bir davar ölmüş iken yanından O, yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geçti ve:

«Bunun derisini alıp tabakladıktan sonra ondan istifade etmeliydiler (yâni niçin böyle yapmadılar)?» buyurdu. Orada bulunanlar:

Yâ Resûlallah, bu davar murdardır (yâni boğazlanmadan ölmüştür), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ölü hayvanın yalnız yenmesi haram oldu» buyurdu."

٣٦١١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . عبد الرحيم بن سليمان عن ليث ، عن شهر بن حوشب ، عن سلمان ؛ قال : كان لبعض أمهات المؤمنين شاة ، فماتت . فمر رسول الله ﷺ عليها ، فقال « ما ضر أهل هذه ، لو انتفعوا بإهابها ؟ » .

في الزوائد : في إسناده ليث بن سليم ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3611) "... Selmân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Mü'minlerin analarından (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) bâzısının bir davarı vardı. Hayvan öldü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanın olduğu yerden geçti ve:

«Sâhibleri bunun derisinden istifâde etseydiler yararlanma onlara zarar vermezdi (yâni günah olmazdı).»" buyurdu.

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Selim bulunur. Bu râvî zayıftır.

٣٦١٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا خالد بن مخلد عن مالك بن أنس ، عن يزيد بن قسيط ، عن محمد بن عبد الرحمن ، عن أمه ، عن عائشة ؛ قالت : أمر رسول الله ﷺ أن يستمتع بجلود الميتة ، إذا دبغت .

TERCEMESİ

3612) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ölü hayvanların derilerinden tabaklandığı zaman yararlanmayı emretti."**

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini **Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd** ve **Nesâi** ile **Ahmed** de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadis metni şöyledir:

إذا دبغ الإهاب فقد طهر = **«Deri tabaklandığı zaman** (şer'an) **temizlenmiş olur.»**

Bu ve bundan sonraki hadislerde geçen "İhâb" kelimesinin anlamı hakkında lügat âlimleri ihtilâf etmişlerdir. **Nevevî** : Lügat âlimlerinin bâzısına göre deri henüz tabaklanmamış iken ona İhâb denilir ve tabaklandıktan sonra ise ona İhâb denmez. Bâzılarına göre ise İhâb, tabaklanmış veyâ tabaklanmamış olan deri demektir, der.

Hattâbî de: Bir gurup demiş ki, eti yenmeyen hayvan derisine İhâb denmez ve dolayısıyla eti yenmeyen hayvan derisi tabaklanmakla şer'an temiz sayılmaz. Tabaklanma yalnız eti yenen ölü hayvan derisini temizler. Halbuki bu gurubun dediği şey yanlıştır. İhâb kelimesi eti yenen hayvan derisine şümullü olduğu gibi, eti yenmeyen hayvan derisine de şümullüdür, der ve buna dâir delilleri anlatır.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadîsin izahı bölümünde: Hadîsin ifâde tarzı ve İhâb kelimesi; tabaklamanın her nevi ölü hayvan derisini şer'an temizlediğine delâlet eder. Eti yenmeyen hayvan derisi de hadîsin kapsamı içine girer, der.

Âlimlerin bu konudaki görüşlerini aşağıda beyân edeceğim.

Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Buhârî de bunun bir benzerini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi olarak rivâyet etmiştir.

Bu hadîs eti yenen hayvan ölüsünün, yalnız etinin yenmesinin haram olduğuna ve derisinin tabaklanmak sûretiyle şer'an temiz hâle getirilmesinin mümkün olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi murdar hayvanın haramlığı Mâide sûresinin üçüncü âyetindeki;

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ = «Size murdar hayvan haram kılındı» cümlesiyle

sâbittir. Bu ilâhî fermân murdar hayvanın her şeyine şümullüdür. Bu hadîs ise onun hükmünü husûsîleştiriyor, açıklama yapıyor ve bundan maksad murdar hayvanın yenmesidir, diyor. Bundan şu hüküm de çıkar: Sünnet, yâni sâbit ve sahîh hadîs, Kitâb'ın, yâni Kur'ân-ı Kerîm'in hükmünü husûsîleştirebilir.

Selmân (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ise Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivâyet edilmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi de eti yenen ve yenmeyen murdar hayvan derisinin tabaklanmakla şer'an temiz ve kullanılır hâle getirilmesinin mümkün olduğuna delâlet ediyor.

Ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizlenmesi meselesi hakkında müteaddid görüşler bulunur. Avnü'l-Mâbûd yazarı bu görüşleri özlü olarak şöyle anlatıyor:

1. Ebû Hanîfe'ye göre her nevi ölü hayvan derisi tabaklanmakla temiz olur. Yalnız domuz derisi bu hükmün dışındadır.

2. Şâfiî'ye göre bütün hayvanların ölüsünün derisi tabaklanmakla temizlenmiş olur. Ancak köpek, domuz ve bunlardan birisi ile başka hayvanın birleşmesinden doğan hayvan derileri tabaklanmakla da temizlenmez. Yukarıda belirtilen hüküm, eti yenen veyâ

yenmeyen hayvanlara şümullüdür. Bu görüş A l i b i n E b i T â l i b (Radıyallâhü anhümâ) ile İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anhümâ)'den de rivâyet edilmiştir.

3. Eti yenen ölü hayvan derisi tabaklanmakla temiz olur. Fakat eti yenmeyen hayvan derisi tabaklanmakla da temizlenmez. E v z â î, İ b n ü ' l - M ü b â r e k, E b û S e v r ve İ s h â k b i n R â h e v e y h ' in mezhebi budur.

4. Ölü hiç bir hayvan derisi tabaklanmakla temiz olmaz. Bu görüş Ö m e r b i n e l - H a t t â b, oğlu A b d u l l a h ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet olunmuştur. A h m e d b i n H a n b e l ' den rivâyet olunan meşhur görüşü de budur. M â l i k ' den yapılan iki rivâyetten birisi de böyledir.

5. Bütün ölü hayvanların derisi tabaklanmakla temiz olur. Ancak şu var ki, derinin dış kısmı temizlenmiş olur, fakat iç kısmı temizlenmiş sayılmaz. Bu itibarla böyle bir deri kuru işlerde kullanılır da yaş ve sıvı işlerde kullanılmaz. Kezâ üzerinde namaz kılınır. Fakat içinde, yâni meselâ böyle bir deri giyilmiş olduğu halde namaz kılınmaz. M â l i k ' den yapılan meşhur rivâyet de böyledir.

6. Köpek ve domuz dâhil tüm ölü hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmiş olur. Z â h i r i y e mezhebi imamı D â v û d ' un görüşü böyledir. Bu görüş E b û Y û s u f ' tan da rivâyet edilmiştir.

7. Ölü hayvan derileri tabaklanmasa bile kullanılabilir. Bu, Z ü h r i ' nin görüşüdür. Fakat geçerli bir görüş sayılamaz.

(٢٦) باب من قال لا ينتفع من الميتة بإهاب ولا عصب

26 — ÖLÜ HAYVANIN NE DERİSİNDEN NE DE SİNİR TELLERİNDEN İSTİFÂDE EDİLEMEZ DİYENLERİN (DAYANDIKLARI HADÎS) BÂBI

٣٦١٣ — حدثنا أبو بكر. ثنا جرير عن منصور. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا علي بن مسهر، عن الشيباني ح وحدثنا أبو بكر. ثنا غندر عن شعبة. كلهم عن الحكم، عن عبد الرحمن بن أبي ليلى، عن عبد الله بن عكيم؛ قال: أتانا كتاب النبي ﷺ «أن لا تنتفعوا من الميتة بإهاب ولا عصب».

TERCEMESİ

3613) "... Abdullah bin Ükeym *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ölü hayvanın derisinden ve sinir telinden istifâde etmeyiniz, diye bize Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubu geldi."

İZAHI

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Ölü hayvan derisi tabaklanmış olsun veyâ olmasın hiç bir sûrette ondan yararlanılmaz, diyenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu görüş sâhibleri bundan önceki bâbta nakledilen dördüncü görüşte olanlardır. Bu guruba göre, bu hadis, ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizlenmiş olduğuna dâir hadislerin hükmünü neshetmiş, yâni yürürlükten kaldırmıştır. Fakat diğer âlimler onlara müteaddid cevablar vermişlerdir.

Şevkânî, verilen cevabları ayrıntılı olarak anlattıktan sonra şöyle der: Bu hadîse karşı verilen cevabların hülâsası şudur; bu hadis mürsel'dir. Çünkü Abdullah bin Ükeym (Radıyallâhü anh), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den hadis işitmemiştir. Kezâ hadisin senedi munkati'dir. Çünkü Abdurrahman bin Ebî Leylâ, Abdullah bin Ükeym'den hadîs işitmemiştir. Ayrıca gerek hadisin senedinde, gerekse metninde ıztırâb, yâni değişik ifâdeler vardır. (Şevkânî bu arada mevcut ıztırabı örnekler vermek sûretiyle açıklar. Bunu aktarmaya gerek görmüyorum.) Diğer taraftan bu hadis diğer hadislerle karşılaştırılınca, diğer hadîsler sıhhat ve kuvvet bakımından üstün gelir. Bütün bu durumlara rağmen bu hadîsin hükmü tutulursa şöyle denilir: İhâb, henüz tabaklanmamış olan deri demektir. Hadîsten maksad ise tabaklanmamış derinin kullanılmamasıdır. Deri tabaklandıktan sonra ona İhâb denmez. İbn-i Abdilber, Beyhakî ve başkası bu hadîsi böyle yorumlamışlardır.

Avnü'l-Mâbûd yazarı Şevkânî'nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra bunu teyid eder mâhiyette el-Hâfız'dan naklen bilgi vermektedir.

(٢٧) باب صفة النعال

27 — AYAKKABILARIN BİÇİMİ BÂBI

٣٦١٤ – حدّثنا عليّ بن محمّد . ثنا وكيع عن سفيان ، عن خالد الحذّاء ، عن عبد الله بن الحرث ، عن عبد الله بن العبّاس ؛ قال : كان لنعل النبيّ ﷺ قبالان ، مثنيٌّ شراكهما .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3614) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in ayakkabısının tasması çift olan iki kıbâlesi** (parmaklar arasına geçirilen tasmacık) **vardı.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, güvenilir zâtlardır.

٣٦١٥ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون عن همّام ، عن قتادة ، عن أنس ؛ قال : كان لنعل النبيّ ﷺ قبالان .

TERCEMESİ

3615) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in ayakkabısının iki kıbâlesi** (parmaklar arasına geçirilen tasmacık) **vardı.**"

Abdullah bin Ükeym (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:

Abdullah bin Ükeym Ebû Ma'bed el-Kûfî muhadram'dır. Yâni câhiliyet devrine ve Peygamber (S.A.V.)'in devrine yetişmiş zâtlardandır. Ebû Bekir ve Ömer (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de İbn-i Ebî Leylâ ve Kâsım bin Muhaymara rivâyet etmişlerdir. Haccâc'ın emirliği döneminde vefât etmiştir. Güvenilir râvilerden olduğu et-Tehzîb'te bildirilmiştir. Müslim ile sünen sâhibleri onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa, 207)

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Zevâid neviden olup Tirmizî tarafından da Şemâil'de rivâyet edilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadislerde geçen Kıbâl ve Şirâk kelimelerini açıklayalım:

Kıbâl ve Şirâk kelimelerinin ikisi de ayakkabının tasmasıdır. Ancak âlimler hadîslerdeki Kıbâle'yi ayak parmakları arasına geçirilen tasma, Şirâk'ı da ayağın tarağının üst kısmı hizâsındaki tasma mânâsına yorumlamışlardır.

Avnü'l-Mâbûd yazarı Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde şöyle der: Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayakkabısının iki tasmacığı vardı, ayak parmakları arasına geçirilirdi. Tasmacıkların geçirildiği parmaklar da orta parmak ile yanındaki parmaktır. El-Cezerî şöyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayakkabısının iki tasmacığı vardı. Bunlardan birisini ayağının başparmağı ile yanındaki parmağın aralığına, diğer tasmacığı da orta parmağı ile ondan sonra gelen parmağı aralığına geçirirdi. Bu iki tasmacık O'nun ayağının yüzündeki tasma ile bağlantılı idi.

Sindi ve Cevherî: Ayakkabının kıbâlesi, ayağın orta parmağı ile ondan sonra gelen parmak aralığına geçirilen tasmadır, demişlerdir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayağının yüzündeki tasma da çift idi.

(٢٨) باب لبس النعال وخلعها

28 — AYAKKABILARI GİYME VE SOYMA (ÂDABI) BÂBI

٣٦١٦ — حدّثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَبْدَأْ بِالْيُمْنَى. وَإِذَا خَلَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالْيُسْرَى» .

TERCEMESİ

3616) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da önce sol ayağını çıkarsın.»"

İZAHI

Bu hadisi B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir.

H a t t â b i hadisteki emrin hikmeti ile ilgili olarak: Ayakkabı, ayakları eziyetten koruduğu için bir nîmettir. Sağ taraf sol taraftan üstün olduğundan önce sağ tarafın bu nîmetten yararlanması için sağ ayakla başlama emri verilmiştir. Kezâ, ayakkabı soyulacağı zaman da sağ ayağın bu nîmetten yararlanmasının tam olması için son anda soyulması istenmiştir, der.

K â d ı I y â z ve başkası hadisteki emrin müstehablık için olduğu husûsunda icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.

(٢٩) باب المشى فى النعل الواحد

29 — BİR AYAKKABI İLE YÜRÜME(NİN YASAKLIĞI) BÂBI

١٦١٧ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَمْشِي أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدٍ ، وَلَا خُفٍّ وَاحِدٍ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًا ، أَوْ لِيَمْشِ فِيهِمَا جَمِيعًا » .

فى الزوائد : إسناده صحيح، رجاله ثقات. والحديث رواه غير المصنف أيضا. إلا أن المصنف زاد الخف. ولذا أوردته فى الزوائد .

TERCEMESİ

3617) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Sizden birisi tek bir ayakkabı, ne de tek bir mest ile (halkın gözü önünde) **yürümez** (yâni yürümesin). **Ya ikisini birden çıkarsın** (yalın ayak yürüsün), **ya da her ikisinde yürüsün** (yâni giyinli yürüsün)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ zâtlardır. Bu hadisi müelliften başkası da rivâyet etmiştir. Fakat müellif mesti ilâve etmiş. Bu nedenle ben bu hadisi Zevâid nevine dâhil ettim.

İZAHI

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi onlar mestle ilgili kısmı rivâyet etmemişler.

Hadisteki yasaklama hikmeti ile ilgili olarak **Avnü'l-Mâbûd** yazarı şu nakilleri yapmıştır:

Beyhakî; tek bir ayakkabı ile yürümenin mekruhluğunun sebebi böyle bir yürüyüşün dikkat çekici olması ve halk arasında şöhrete sebebiyet vermesidir. Oysa şöhrete vesile olacak kılık, kıyâfet yasak kılınmıştır (24. bâb'a bakılabilir). Bu itibarla sâhibini meşhur kılacak her şeyden kaçınmak gerekir, demiştir.

Hattâbî'nin dediği gibi böyle tek ayakkabı ile herkesin gözü önünde dolaşan kimsenin aklî dengesinin bozukluğu sanılır ve mürüvveti rencide olur. Diğer taraftan yürürken dengesiz gider.

(٣٠) باب الانتعال قائما

30 — AYAKKABIYI AYAKTA GİYME BÂBI

٣٦١٨ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائِمًا .

TERCEMESİ

3618) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adamın ayakkabısını ayakta giymesini yasaklamıştır.**"

٣٦١٩ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائِمًا .

أشار إلى أن الحديث من الزوائد ، ولم يتعرض للإسناد.

TERCEMESİ

3619) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adamın ayakkabısını ayakta giymesini yasaklamıştır.**"

Not : Zevâid yazarı bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna işâret etmiş, fakat senedin durumuna değinmemiştir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Tirmizi** de rivâyet etmiştir. **Ebû Dâvûd** bunun benzerini **Câbir** (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi Zevâid nevindendir. Tuhfe yazarı bunun senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Bu arada **Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh)'ın senedindeki râvilerin hepsinin güvenilir zâtlar olduğunu belirtmiştir.

Hattâbi : Ayakkabıyı ayakta giymenin yasaklanması sebebi, oturarak ayakkabıyı giymenin kolaylığı ve rahatlığıdır. Adam ayakta ayakkabı giydiği zaman bâzen devrilebilir. Bu itibarla ayakkabıyı oturarak giymek emredilmiş ki böyle bir endişeye mahal olmasın ve gerekirse elle de yardım edilsin, demiştir.

E l - M a z h a r da: Bu hadis, mest gibi ve bağcıkları, tasmaları bağlamak gereken ayakkabılar hakkındadır. Yâni ayakta giyilmesi zor olan ayakkabılar hakkındadır, demiştir.

(٣١) باب الخفاف السود

31 — SİYAH MESTLER BÂBI

٣٦٢٠ – حدثنا أبو بكر . ثنا وكيع . ثنا دلهم بن صالح الكندي عن حجير ابن عبد الله الكندي ، عن ابن بريدة ، عن أبيه ؛ أن النجاشي أهدى لرسول الله ﷺ خفين ساذجين أسودين . فلبسهما .

TERCEMESİ

3620) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Necâşî, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sâde siyah renkli bir çift mest hediye etti. O da onu giydi."

(٣٢) باب الخضاب بالحناء

32 — (SAÇ VE SAKALI) KINA İLE BOYAMAK BÂBI

٣٦٢١ – حدثنا أبو بكر . ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري ، سمع أبا سلمة وسليمان بن يسار يخبران عن أبي هريرة ، يبلغ به النبي ﷺ قال « إن اليهود والنصارى لا يصبغون . فخالفوهم » .

TERCEMESİ

3621) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Yahûdîler ve Hıristiyanlar (ak sakallarını) boyamazlar. Siz onlara muhâlefet ediniz (yâni ak sakallarınızı boyayınız)."

٣٦٢٢ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ . ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَجْلَحِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَحْسَنَ مَا غَيَّرْتُمْ بِهِ الشَّيْبَ ، الْحِنَّاءُ وَالْكَتَمُ » .

TERCEMESİ

3622) "... Ebû Zer *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Saç ve sakalın beyazlığını değiştirmek için kullandığınız en güzel şey kına ve ketem (denilen ot) dır.»"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîs ak saç ve sakalı boyamanın meşrûluğundaki hikmetin Yahûdî ve Hıristiyanlara muhâlefet olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ehl-i Kitâb'a muhâlefet eder bunu müslümanlara da emrederdi. Bunun içindir ki Selef-i Sâlihîn'den bir çok zâtın ak saç ve sakallarını kına ile boyadıkları rivâyet olunmuştur.

Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre Nevevî: Bizim mezhebimiz, kadının ağaran saçlarını ve erkeğin ak saç ve sakalını sarı veyâ kırmızı boya ile boyamasının müstehablığıdır. Siyah boya ile boyamak ise en sıhhatli kavle göre haramdır, demiştir.

Âlimlerin bu konudaki görüşleri aşağıda anlatılacaktır.

Ebû Zerr-i Gıfârî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbta geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Hıdâb: Ak saç ve sakalın rengini bir boya ile değiştirmektir. Bâzen kına ile değiştirmek anlamında kullanılır. Sabğ da boyamaktır.

İlk hadiste geçen bu kelimeden türeme fiil sakal boyama anlamında yorumlanmıştır.

Hınnâ, kınadır. Ketem de Y e m e n 'de yetişen bir bitkidir, boya işinde kullanılır. Boyası kırmızıya kaçan siyah renklidir. Kınanın boyası ise kırmızı renklidir. Kına ile ketem otunun karışımından elde edilen boyanın rengi siyah ile kırmızı arasında bir renktir.

Bu hadis, ak saç ve sakalın boyanması için en güzel boyanın kına ile ketem'in karışımından elde edilen boya olduğuna, başka boyaların da kullanılabileceğine delâlet eder. Ancak yukarıda N e v e v i 'den naklen beyân ettiğim gibi siyah boya bundan müstesnâdır. Çünkü M ü s l i m 'in de rivâyet ettiği 3624 nolu C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde siyah boya ile saç sakalın boyanması yasak kılınmıştır.

Bir noktayı da belirteyim: **Avnü'l-Mâbûd** yazarı bu hadisin şerhinde özetle bu noktayı şöyle ifâde eder:

Kına ile Ketem'in birlikte veyâ ayrı ayrı zamanlarda kullanılmasının kasdedilmiş olması muhtemeldir. M ü s l i m 'in E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın saç ve sakalını kına ve ketem ile boyadığı, Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın da yalnız kına ile boyadığı rivâyet olunmuştur. Bu hadis E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın dâima kına ile ketem'i birleştirerek saç ve sakalını boyadığına işâret eder.

Bâzı ilim adamları: Ketem otu yalnız kullanıldığı zaman verdiği boya siyah olur. Saç ve sakalın siyaha boyanması yasak olduğuna göre hadisten maksad ketem ile kınanın karıştırılarak boyada kullanılmasıdır, demişlerdir. Bu hususta geniş bilgi almak isteyenler Avnü'l-Mâbûd'a veyâ T i r m i z i 'nin şerhi Tuhfe'ye mürâcaat edebilirler.

SAÇ VE SAKALIN BOYANMASI İLE İLGİLİ DÖRT MEZHEB'İN GÖRÜŞLERİ

A b d u r r a h m a n e l - C e z e r i , dört mezheb'in fıkhına âit kitâbında bu konuda özetle şöyle der:

1. H a n e f i l e r demişler ki: Erkeğin saç ve sakalını kınaya boyaması müstehabtır. Fakat ellerini ve ayaklarını kına ile boyaması

mekruhtur. Çünkü böyle yapmakla kendisini kadınlara benzetmiş olur. Saç ve sakalını siyah boya ile boyaması ise mekruhtur. Ancak savaşta düşmana karşı genç görünmek ve onları korkutmak gibi şer'î bir amaçla siyaha boyaması meşrûdur ve tasvip edilir. Şâyet helâlı olan karısına karşı süslenmek için ise bir kavle göre mekruhtur. Diğer bir kavle göre mekruh değildir. E b û Y û s u f : Zevcem nasıl beğenirse onun için öyle süslenirim, demiştir.

2. Ş â f i i mezhebine göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Fakat sarı veyâ kırmızıya boyamak mekruh değildir. Çünkü düşmana karşı genç görünmek gibi şer'î bir maksadla siyaha boyamak câizdir. Kezâ yaşlı görünüp saygınlık ve itibar kazanmak için saç ve sakalı beyaza boyamak da mekruhtur.

3. H a n b e l i mezhebine göre saç ve sakalı kına ve za'feran gibi bir şeyle boyamak sünnettir. Fakat siyaha boyamak mekruhtur. Ancak şer'î bir maksadla olursa mekruh değildir. Şâyet bâtıl bir amaçla, meselâ evlenmek istediği bir kadına karşı genç görünüp de bu şekilde kadını aldatmak için böyle yaparsa haramdır.

4. M â l i k î l e r demişler ki: Siyah veyâ buna benzeyen bir renkle saç ve sakalı boyamak mekruhtur. Ancak düşmanı korkutmak gibi şer'î bir amaçla olursa mekruh değil, bilâkis sevabtır. Bâtıl bir amaçla olursa haramdır. Üçüncü maddede gösterilen örnekte olduğu gibi. Kına gibi sarı renk veren bir şeyle saç ve sakalı boyamak ise câizdir. Tedâvi gibi bir zarûret olmadıkça erkeğin ellerini ve ayaklarını kına gibi bir şeyle boyaması câiz değildir. Çünkü kadınlar süs için böyle yaparlar. Erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri câiz değildir.

٣٦٢٣ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا يُونسُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا سَلَّامُ بْنُ أَبِي مُطِيعٍ عَنْ عُثْمَانَ ابْنِ مَوْهَبٍ؛ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ. قَالَ: فَأَخْرَجَتْ إِلَيَّ شَعَرًا مِنْ شَعَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَخْضُوبًا بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ.

TERCEMESİ

3623) "... Osmân (bin Abdillah) bin Mevhib (*Radıyallâhü anh*)'den; Şöyle demiştir :

Ben, (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın huzuruna çıktım. Osmân demiştir ki: Ümmü Seleme, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (saç-sakal) kıllarından kına ve ketem ile boyanmış bir kıl'ı (sakladığı yerden) çıkarıp bana gösterdi."

İ Z A H I

Bu hadîsi Buhârî de rivâyet etmiştir. Müellifimizin rivâyetindeki hadis râvisi Osmân bin Mevhib'tir. Buhârî'de ise Osmân bîn Abdillah bin Mevhib, diye geçer. Râvinin tam ismi Buhârî'de olduğu gibidir. Bu nedenle duruma parantez içi ifâde ile işâret ettim. Osmân bin Mevhib isimli başka bir râvi vardır. Fakat Hülâsa'da belirtildiğine göre bu zâtın rivâyeti Kütüb-i Sitte'nin hiçbirisinde yoktur. Yalnız Nesâî "Amelü Yevm'in ve Leyle" kitâbında onun rivâyetlerini almıştır.

El-Hâfız, el-Fetih'te belirttiğine göre el-İsmâili'nin Ebû İshâk yoluyla Osmân'dan olan bir rivâyetinde Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yanında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübârek sakalından üzerinde kına ve ketem izi bulunan birkaç kılın bulunduğu belirtilmiştir.

Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kına ve ketem ile boyanmış saç veyâ sakal telinin bulunduğunu ifâde eder. Ancak boyamanın O'nun tarafından yapıldığını ifâde etmez. Diğer tarafta Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyet ettikleri bir hadiste, "Enes (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saç ve sakalını boyamadı, demiştir." Müellifimizin 35. bâbta rivâyet ettiği hadisler de bunu te'yid eder mâhiyettedir.

Yukarıda belirtilen durum muvâcehesinde iki hadîs arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolunda müteaddid yorumlar vardır. Şöyle ki:

Sindî: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyamadığı ve boyanacak kadar ak kıllarının bulunmadığı yolunda rivâyetler vardır. Buna cevâben denilir ki: O, boyama mak-

sadıyla saç ve sakalına bir şey sürmemiş ise de bâzen saç ve sakalını kına ve benzeriyle yıkardı. Bâzen bunun izi kalabilirdi, der.

El-Hâfız da el-Fetih'te özetle şöyle der:

El-İsmâilî demiş ki: Bu hadîste, yâni Osmân (Radıyallâhü anh)'ın 3623 nolu hadîsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını kına ve ketem ile boyadığına dâir bir beyân yoktur. Muhtemelen O'ndan sonra, yâni Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yanında hâtıra olarak saklanırken zaman zaman sürülen sarı renkli güzel kokuların tesiri ile rengi kırmızılaşmıştır. Eğer böyle ise mesele yok. Aksi takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saç ve sakalını boyamadığına dâir Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi daha sıhhatlidir.

El-Hâfız yukardaki nakli yaptıktan sonra; ben derim ki: Bedenden ayrılan kıllar uzun süre kaldıktan sonra siyahlığı kırmızıya dönüşür, der ve daha sonra iki hadîsin birleştirilmesi yolundaki Taberî'nin görüşünü nakleder. O görüş de şöyledir:

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin zâhirine ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsine (3626. hadîse işâret ediliyor) göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saç ve sakalını boyamıştır. Bu gibi râviler, gördüklerini ve müşâhedelerini nakletmişlerdir. Resulullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalmı boyamadığını rivâyet eden Enes (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar da gördükleri durumu nakletmişlerdir. O, çoğu zaman boyamamıştır. Bu râviler ekseri zamandaki durumu bildirmiş olurlar.

Avnü'l-Mâbûd yazarı da: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyaması işine muttali olmayan Enes (Radıyallâhü anh)'ın bunu bilmemesi, boyama işinin olmadığını gerektirmez. Boyama işinin vukû bulduğunu rivâyet edenlerin rivâyeti onun rivâyetinden evlâdır. Çünkü onun rivâyetinin sonucu, onun boyama olayını bilmemesidir. Diğer taraftan başkası bilmiştir, der.

Osman (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:

Osmân bin Abdillah bin Mevhib Ebû Abdillah el-A'rac (R.A.), Talha (R.A.)'ın âilesinin azâdlı kölesidir, Medînelidir. İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre ve Ümm-i Seleme (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Şu'be, Sevrî, Şerik ve Ebû Avâna rivâyet etmişlerdir. Hicretin 160. yılı vefât etmiştir. Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları onun rivâyetlerini almışlar. (Hulâsa, 261)

(٣٣) باب الخضاب بالسواد

33 — SAÇ VE SAKALI SİYAHA BOYAMAK BÂBI

٣٦٢٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن علية عن ليث، عن أبي الزبير، عن جابر قال: جيء بأبي قحافة، يوم الفتح، إلى النبي ﷺ. وكأن رأسه ثغامة. فقال رسول الله ﷺ «اذهبوا به إلى بعض نسائه، فلتغيره. وجنبوه السواد».

في الزوائد أصل الحديث قد رواه مسلم. لكن في هذه الطريق التي رواه بها المصنف، ليث بن سليم، وهو ضعيف عند الجمهور.

TERCEMESİ

3624) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Ebû Bekr-i Sıddîk'ın babası) Mekke'nin fetih günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna getirildi. Onun başı — ve sakalı — da (saçlarının bembeyaz oluşu dolayısıyla) bir sağâme (bitkisi) gibiydi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bunu kadınlarından birisine götürün de kadın bunun saçının rengini (bir boya ile) değiştirsin ve bunu siyah boyadan uzak tutunuz,» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin aslını Müslim de rivâyet etmiştir. Fakat müsannıfın rivâyetine âit senedde Leys bin Selim bulunur. Bu râviyi cumhûr zayıf saymıştır.

٣٦٢٥ – حدثنا أبو هريرة الصيرفي، محمد بن فراس. ثنا عمر بن الخطاب ابن زكريا الراسبي. ثنا دفاع بن دغفل السدوسي عن عبد الحميد بن صيفي، عن أبيه، عن جده صهيب الخير؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إن أحسن ما اختضبتم به، لهذا السواد. أرغب لنسائكم فيكم، وأهيب لكم في صدور عدوكم».

هذا الحديث معارض لحديث النهي عن السواد. وهو أقوى إسنادا. وأيضا، النهي يقدم عند المعارضة.

وفي الزوائد: إسناده حسن.

TERCEMESİ

3625) "... Suhaybü'l-Hayr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ak saç ve sakalınızın rengini değiştirmekte kullandığınız en güzel renk şüphesiz şu siyah olanıdır. (Çünkü siyah boya) **kadınlarınıza size** (diğer boyalara nazaran) **daha fazla rağbet ettiricidir ve düşmanınızın kalblerine sizin için daha çok heybet - korku salıcıdır.»"**

Not: Bu hadis, siyah boyanın yasaklığına dâir hadîse, ters düşer. O hadis, sened bakımından daha kuvvetlidir. Kezâ, iki hadis arasında muhâlefet olduğunda yasaklayıcı olanı öncelik alır. Zevâid'de bunun senedinin hasen olduğu belirtilmiştir.

İZAHI

Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste sözü edilen Ebû Kuhâfe (Radıyallâhü anh), Hz. Ebû Bekr-i Sıddîk (Radıyallâhü anh)'ın babasıdır. Mekke'nin fetih günü müslüman olmuş ve Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti dönemine kadar yaşamıştır.

Ebû Kuhâfe'nin saç ve sakalının aklığı dolayısıyla başı sağâmet bitkisine benzetilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde; وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ كَالثَّغَامَةِ بَيَاضًا = «Onun başı ve sakalı beyazlık bakımından sağâmet (bitkisi) gibiydi.» ifâdesi kullanılmıştır. Yâni saç ve sakalı beyazlık açısından sağâmet bitkisine benzetilmiştir.

Sağâmet bitkisi en-Nihâye'de şöyle tanımlanmıştır: Sağâmet, çiçeği ve meyvesi beyaz olan bir bitkidir. Yaşlılıktan dolayı beyazlaşan saç ve sakal ona benzetilir. Bir kavle göre kar gibi bembeyaz bir ağacın ismidir.

Kamûs tercemesinde ise sağâmet'in akyoşan denilen bitki veyâ yandık otu olduğu belirtilmiştir.

Bu hadîs, boyama işinin sakala mahsus olmadığına, saçın da boyanmasının meşrûluğuna ve saç sakalın siyaha boyanmasının mekruhluğuna delâlet eder.

Zevâid nevinden olan Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise saç ve sakalın siyaha boyanmasının meşrûluğuna ve hattâ sarı ve

kırmızı gibi renklere tercihe şâyan olduğuna delâlet eder. Fakat gerek Câbir (Radıyallâhü anh)'ın bu bâbta rivâyet edilen hadisi ve gerekse benzer hadîsler saç ve sakalın siyaha boyanmasının mekruhluğuna ve yasaklığına delâlet eden kuvvetli delîller olduğu için Suhayb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine tercih edilmiştir. Bu itibarladır ki, âlimlerin ekserisi saç ve sakalın siyaha boyanmasının mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Hattâ Nevevî bunun tahrîmen mekruhluğuna taraftar olmuştur.

Ebû Dâvûd'un süneninin **"Saç ve sakalı siyaha boyamak hakkında gelen hadîsler"** bâbında rivâyet olunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisinin izahı bölümünde **Avnü'l-Mâbûd** yazarı bu konudaki görüşleri özlü olarak sıralamıştır. Dört mezheb âlimlerinin konuya ilişkin görüşlerini bundan önce geçen 32. bâbta anlatmıştım. Şimdi de **Avnü'l-Mabûd** yazarının belirttiği görüşlere özetle işâret edelim:

1. Âlimlerin ekserisi saç va sakalı siyaha boyamanın mekruhluğuna hükmetmiştir. Nevevî bunun tahrîmen mekruhluğundan yanadır. Âlimlerin bâzısı savaş esnasında siyaha boyamaya ruhsat vermiştir. Bir kısım ilim adamları da bunu erkeklere yasak, fakat kadınlara câiz görmüştür. El-Halîmî de bu görüştedir.

(Burada bir husûsu açıklayayım: Kadınların saçlarını boyamalarına verilen izin ve ruhsat, İslâmî örtüye riâyet edip saç tellerini baba, kardeş, amca ve dayı gibi nikâh düşmeyen yakınlarından ve eşinden başka erkeklere göstermeyen hanımlara mahsustur. Baş açık gezen ve saç tellerini nâmahrem erkeklere karşı örtmeyen kadınlar, başlarını açık tuttuklarından dolayı günaha girdikleri gibi saçlarını boyamalarından dolayı da ayrıca günaha girerler.)

Erkeklerin ellerine veyâ ayaklarına tedâvi dışında kalan bir amaçla kına gibi bir boya sürmeleri ise haramdır. **Avnü'l-Mâbûd** yazarı bu bilgiyi **el-Mirkat**'tan naklen aktardığını ifâde eder. Daha sonra **el-Fetih**'ten naklen bilgi vermeye çalışır. **El-Fetih**'ten naklen verilen bilgi meyânında şu noktaya da yer verilir:

Sa'd bin Ebî Vakkas, Ukbe bin Âmir, Hasan, Hüseyin, Cerîr (Radıyallâhü anhüm) gibi bir gurup, saç ve sakalın siyaha boyanmasının câizliğine hükmetmiştir.

(٣٤) باب الخضاب بالصفرة

34 — (AK SAÇ VE SAKALI) SARIYA BOYAMA BÂBI

٣٦٢٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو أسامة عن عبيد الله بن عمر، عن سعيد بن أبي سعيد؛ أن عبيد بن جريج سأل ابن عمر قال: رأيتك تصفر لحيتك بالورس؟ فقال ابن عمر: أما تصفيري لحيتي، فإني رأيت رسول الله ﷺ، يصفر لحيته.

TERCEMESİ

3626) "... (Medîne'li tâbiîlerden) Saîd bin Ebî Saîd'den rivâyet edildiğine göre, (gene Medîne'li tâbiîlerden) Ubey bin Cüreyc *(Radıyallâhü anhümâ)*, İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'ya :

Sakalını vers (yâni Yemen za'ferânı) ile sarıya boyamış olarak seni görüyorum? diyerek bunun hükmünü sormuş. İbn-i Ömer de:

Sakalımı sarıya boyamama gelince, sebebi şudur: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sakalını sarıya boyadığını kesinlikle gördüm, diye cevab vermiştir."

٣٦٢٧ – حدثنا أبو بكر . ثنا إسحاق بن منصور . ثنا محمد بن طلحة عن حميد ابن وهب عن ابن طاوس، عن طاوس، عن ابن عباس؛ قال: مر النبي ﷺ على رجل قد خضب بالحناء. فقال «ما أحسن هذا!» ثم مر بآخر قد خضب بالحناء والكتم. فقال «هذا أحسن من هذا» ثم مر بآخر قد خضب بالصفرة، فقال «هذا أحسن من هذا كله».

قال: وكان طاوس يصفر.

TERCEMESİ

3627) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ak saç ve sakalını kına ile boyamış bir adamın yanından geçti ve:

«Bu ne güzeldir», buyurdu. Sonra, saç ve sakalını kına ve ketem (denilen bitki) ile boyamış başka bir adamın yanından geçti ve:

«Bu, ondan (yâni demin gördüğümden) daha güzeldir», buyurdu. Daha sonra saç ve sakalını sarıya boyamış bir başka adamın yanından geçti ve:

«Bu, onun hepsinden (yâni daha önce gördüğüm ikisinden de) daha güzeldir», buyurdu.

Râvi demiştir ki: Tâvûs, (saç ve sakalını) sarıya boyuyordu."

İZAHI

Ubeyd bin Cüreyc (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî de rivâyet etmiştir. Buhârî'nin "Niâl-i sibtiyye ve başka ayakkabılar" bâbında rivâyet ettiği bu hadis bir hayli uzundur. Ebû Dâvûd ve Nesâi de Nâfi aracılığıyla bunun benzerini İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği metin şöyledir:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ وَيُصَفِّرُ لِحْيَتَهُ بِالْوَرْسِ وَالزَّعْفَرَانِ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذٰلِكَ

«İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tabaklanmış, kılları kesilmiş deriden mâmul ayakkabılar giyerdi ve sakalını vers ve za'feranla sarıya boyardı. İbn-i Ömer de böyle yapardı.»

Bu hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübârek saç ve sakalını sarıya boyadığına delâlet eder. Halbuki 35. bâbta rivâyet edilen Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve benzeri hadisler O'nun saç ve sakalını boyamadığına delâlet eder. Hadisler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolundaki yorumları 32. bâbta rivâyet olunan 3623. hadisin izahı bölümünde beyân etmiştim. Oraya bakılmalıdır.

El-Hâfız, şöyle yorum yapılabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyadığına dâir hadisler, bu işin câizliğini beyân için nâdiren boyama işinin vukû bulduğu anlamına yorumlanır. O'nun saç ve sakalından beyazlaşan kısım az olduğun-

dan boyamaya ihtiyaç yoktu, dolayısıyla boyamamış diyenler ise o nadir vak'aları görmemişler ve ekseri zamandaki durumu anlatmışlar, der.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu hadis, saç ve sakalı yalnız kına ile boyamanın güzelliğine, kınaya ketem denilen bitkinin karıştırılarak boyamanın daha güzel olduğuna ve sarıya boyamanın hepsinden daha güzel sayıldığına delâlet eder.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin izahı bölümünde şöyle der:

Bu hadis, Hattâbî ile İbn-i Esîr'in ve onlara tâbi olanların şu sözlerini red eder: Kına ve ketem karıştırılarak boyama yapıldığında çıkan renk siyah olur. Oysa siyah boya ile boyama yasak kılınmıştır.

Çünkü bu hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), saç ve sakalını kına ve ketem ile boyayan adamı övmüştür. Bu övgüden anlaşılıyor ki, adamın boyasının rengi siyah değildi. Çünkü siyah boya yasak kılınmıştır.

Bu hadis, en iyi boyanın sarı renkli olan boya olduğuna delâlet eder.

(٣٥) باب من ترك الخضاب

35 — SAÇ VE SAKALI BOYAMAYI TERKEDENİN BÂBI

٣٦٢٨ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، هٰذِهِ مِنْهُ بَيْضَاءَ . يَعْنِي عَنْفَقَتَهُ .

TERCEMESİ

3628) "... Ebû Cuhayfa *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. O'nun (sakalının) şurası beyazlaşmıştı. Yâni anfakası (alt dudağı veyâ bura ile alt çenesi arası ağarmıştı)."

٣٦٢٩ - حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا خَالِدُ بْنُ الْحرِثِ وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ، عَنْ حُمَيْدٍ ؛ قَالَ: سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : أَخَضَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ: إِنَّهُ لَمْ يَرَ مِنَ الشَّيْبِ إِلَّا نَحْوَ سَبْعَةَ عَشَرَ أَوْ عِشْرِينَ شَعَرَةً ، فِي مُقَدَّمِ لِحْيَتِهِ .

في الزوائد : هذا الإسناد صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3629) "... Humeyd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Enes bin Mâlik'e; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (saç-sakalını) boyadı mı? diye soruldu. Enes: Sakalının ön kısmında on yedi veyâ yirmi kadar saç telinden başka O, saç-sakal ağarmasını görmedi, diye cevab verdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu isnad sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٦٣٠ - حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْوَلِيدِ الْكِنْدِيُّ ، ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ شَرِيكٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ شَيْبُ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَحْوَ عِشْرِينَ شَعَرَةً

في الزوائد . هذا إسناد صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3630) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (başında ve sakalında) beyazlaşan saç teli sayısı yirmi kadar oldu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Ebû Cuhayfa (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivâyet etmiştir.

Anfaka: Alt dudak üzerindeki saç demektir. Bir kavle göre alt dudak ile alt çene arasındaki saçtır.

M ü s l i m ' in rivâyeti şöyledir: E b û C u h a y f a ' dan rivâyet edildiğine göre kendisi:

«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **gördüm, O'nun** (sakalından) **şurası beyazlaşmıştı, demiştir. Râvi Züheyr** (bu hadîsi rivâyet ederken) **bâzı parmaklarını anfakası üzerine koydu.»**

M ü s l i m ' in rivâyetinden anlaşılan şudur ki, E b û C u - h a y f a : Şurası, derken sakalın Anfaka kısmını kasdetmiştir. Bu durumu râvilerden Z ü h e y r açıklamıştır. Bu itibarla müellifimizin rivâyetindeki "Yâni anfakası" sözü râvi Z ü h e y r ' e âit olabilir.

Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta rivâyet etmesinin sebebine gelince; bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalından yalnız alt dudak üzerindeki kılların veyâ alt dudak ile alt çene arasındaki kılların beyazlaşmış olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla saç ve sakalını boyamaya ihtiyaç olmadığına ve ağaran kılların boyasız olduğuna delâlet eder.

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Zevâid nevindendir. Bu iki hadîs de O'nun saç ve sakalından ağaran kıl sayısının yaklaşık olarak yirmi kadar olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla boyamaya ihtiyaç olmadığını ifâde eder.

B u h â r î ' nin E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadîste E n e s (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefât ettiğinde saç ve sakalında beyazlaşmış yirmi kılın olmadığını belirtmiştir.

M ü s l i m ' in bir rivâyetine göre M u h a m m e d b i n S i r î n , E n e s (Radıyallâhü anh)'a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saç ve sakalını boyayıp boyamadığını sormuş ve E n e s (Radıyallâhü anh) : **"O, saç ve sakalını boyama çağına ulaşmadı. O'nun sakalında bir kaç tane beyaz kıl vardı, diye cevab vermiştir..."**

Bu bâbta rivâyet edilen hadisler ile benzeri bâzı hadîslere göre; Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saç ve sakalını kına ve benzeri bir şeyle boyamamıştır. 3626 ve 3623. hadîs ile benzeri hadîslere göre ise O, sakalını boyamıştır. Numaralarını verdiğim hadîslerin izahı bölümünde O'nun mübârek sakalını boyadığına dâir

hadisler ile boyamadığına dâir hadîsler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolunda âlimlerce beyân edilmiş olan yorumları özlü olarak bildirdim. Oralara bakılmalıdır.

N e v e v î de M ü s l i m ' in "Bâbu Şeybihi Sallallahü Aleyhi ve Sellem" bölümünde rivâyet ettiği hadîslerin izahı meyânında özetle şu bilgiyi verir:

K â d ı I y â z; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyayıp boyamadığı meselesinde âlimler arasında ihtilâf olmuştur: Âlimlerin ekserisi E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini tutarak boyamanın vukû bulmadığı görüşünü benimsemişler. M â l i k ' in görüşü de böyledir. Hadîsçilerin bir kısmı da Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın 3623. nolu) hadîsine ve İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın (3626. nolu) hadîsine dayanarak O'nun boyadığı görüşündedir. Bâzı âlimler de mevcut hadîslerin arasını şöyle bulmuşlar:

E n e s (Radıyallâhü anh), Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi hakkında; şu anlattığınız hadis hakkında bir şey bilmiyorum. Ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güzel kokuyu çok kullanırdı (sakalına da sürerdi). Güzel koku da saçın siyahlığını giderir. O'nun sakalına sürdüğü güzel kokuların tesiriyle Ü m m ü S e l e m e ' nin yanındaki Sakal-ı Şerîf kılları boyalı gibi görünmüş olabilir, demiştir. E n e s bu sözü ile, O'nun sakalının tellerinde görülen değişikliğin boyamadan dolayı değil de sürülen güzel kokunun tesiriyle siyahlığının değişmiş olmasından dolayı olabildiğine işâret etmiştir. K â d ı I y â z sözüne devamla: Ü m m ü S e l e m e ' nin yanındaki Sakal-ı Şerîf tellerinin, Ü m m ü S e l e m e yanında saklı iken çokça güzel koku sürmesinden dolayı renginin değişmiş olması da muhtemeldir, der.

N e v e v î, K â d ı I y â z ' ın sözlerini naklettikten sonra; seçkin olan görüş şudur ki, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ekseriyetle boyama işini terketmiş olmakla beraber bâzen yapmıştır. Her râvi de gördüğünü nakletmiş ve doğru söylemiştir. Bu yorum, en sağlıklı yorumdur. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sakalını sarıya boyadığına dâir İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi B u h â r î ve M ü s l i m ' de rivâyet olun-

muştur. Bu hadîsi terketmek mümkün değildir. Tevili de yoktur. Allah en iyi bilendir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalından ağaran kıl miktarına dâir rivâyetlere gelince, ak kılların azlığı sâbittir. Saçının ağardığını söyleyenler bunun azlığını ifâde etmek istemişler. Saçının ağarmadığını söyleyenler de ağaran saçın çok olmadığını söylemek istemişlerdir, der.

(٣٦) باب اتخاذ الجمّة والذوائب

36 — ERKEĞİN SAÇINI OMUZLARINA KADAR SALIVERMESİ VE ÖRGÜLER HÂLİNDE EDİNMESİ BÂBI

Bu bâbın başlığında ve hadîslerinde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Cümme: Omuzlara kadar uzatılıp salınan saç, demektir.
Zevâib: Züâbe'nin çoğuludur, saç örgüleri demektir.
İbnü'l-Esir, en-Nihâye'de şöyle demiştir:
Cümme: Omuzlara sarkan saçtır. **Lümme**, bundan biraz kısa olan saçtır. **Vefre** de kulak yumuşağına ulaşan saç demektir, der.

Gadâir: Gadîre'nin çoğuludur. Saç örgüleri demektir. **Dafair** de dafîre'nin çoğulu olup aynı mânâyı ifâde eder.

Yâfuh: Kafatasının ön kemiği ile arka kemiğinin birleştiği yerdir.

Recil saç: Ne kıvırcık ne de düz olan, hafifçe olup taranmakla düzelebilen saç telidir.

٣٦٣١ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ؛ قَالَ : قَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ : دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَكَّةَ ، وَلَهُ أَرْبَعُ غَدَائِرَ . تَعْنِي ضَفَائِرَ .

TERCEMESİ

3631) "... (Ebû Tâlib'in kızı) Ümmü Hâni' *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke'ye dört gadîresi olduğu halde girdi. Ümmü Hâni, (gadîre ile) saç örgülerini kasdeder."

İ Z A H I

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen Gadâir ve Dafâir'in saç örgüleri olduğunu yukarıda anlatmıştım.

Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ)'nın gadâir ile saç örgülerini kasdettiğine dâir cümle râvilerden birisine âittir. Bu durum Tirmizi'nin şerhi Tuhfe'de belirtilmiştir.

Tuhfe yazarı bu arada şu bilgiyi verir:

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hicretten sonra dört defa Mekke'ye gitmişti. Umretü'l-Kadâ, Mekke fethi,Umretü'l-Cu'râne ve Vedâ haccı seferleri. Bâzı rivâyetler Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ)'nın anlattığı gidişin Fetih seferi olduğuna delâlet eder. Çünkü o gün Ümmü Hâni'in evinde yıkanmış ve kuşluk namazını kılmıştı. El-Kari böyle der. İbn-i Mâceh'in hâşiyesi İncâhü'l-Hâce'de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm)'in o seferde saçını örmesinin sebebi büyük bir ihtimalle tozlanmayı önlemekti, denilmiştir. Ben derim ki zâhir olan da budur. Çünkü Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o esnada sefer hâlinde idi.

٣٦٣٢ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسْدُلُونَ أَشْعَارَهُمْ. وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ. وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ. قَالَ، فَسَدَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَاصِيَتَهُ. ثُمَّ فَرَقَ، بَعْدُ.

TERCEMESİ

3632) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Ehl-i Kitâb (yâni hiristiyanlar ve yahûdiler) saçlarını (perçemlerini) alınlarının üstüne salıverirlerdi. Müşrikler de (saçlarını ortadan) ikiye ayırırlardı (yâni alınlarının iki tarafından aşağıya salıverirlerdi). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (hakkında müsbet veyâ menfî bir şeyle emrolunmadığı durumlarda) Ehl-i Kitâb'a uygun olmaktan hoşlanırdı. İbn-i Abbâs demiştir ki: Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem), bu nedenle perçemini alnının üstüne salıverdi. Bir süre sonra saçını (başının ortasından perçemine kadar) ikiye ayırıp (alnının sağ ve solundan) aşağıya salıverdi."

İ Z A H I

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hakkında müsbet veyâ menfî bir emir gelmeyen hallerde E h l - i K i t â b ' a uygunluğu, müşriklere uygunluğa tercih sebebi, E h l - i K i t â b ' ın yapageldikleri işlerinin ilâhî bir emre dayanmış olmasının muhtemel olmasından idi. Veyâ Hicret edinceye kadar E h l - i K i t â b ile iyi geçinme prensibinden dolayı idi. Yâhut bilmediğimiz bir hikmete dayalıydı.

Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre e l - H â z i m i ; Saçın alın üzerine salınması hükmü saçı ikiye bölüp sağ ve sol tarafa salıvermek hükmü ile yürürlükten kaldırılmış, demiştir. N e v e v i ise her iki şeklin câizliğine hükmetmiştir.

Putperestlik rejimi tamamen yıkıldıktan sonra artık onlara benzeme diye bir şey kalmamış ve Hiristiyanlar ile Yahûdilerden de umulan bir anlayış ve yaklaşım görülmemiştir. Belki bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçını iki tarafa salıvermeyi tercih etmiş veyâ bu mesele hakkında ilâhî bir emir almıştı. Allah en iyi bilendir.

٣٦٣٣ – حَدَّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحٰقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبَّادٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كُنْتُ أَفْرِقُ خَلْفَ يَافُوخِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . ثُمَّ أَسْدِلُ نَاصِيَتَهُ .

TERCEMESİ

3633) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (saçını taradığımda) başının ortasından itibaren saçını ikiye bölerek sağ ve sol tarafa salıverir, sonra perçimini alnının üstüne bırakırdım (veyâ perçimini de alnının sağ ve sol tarafından aşağıya salıverirdim)."

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da benzer lâfızlarla rivâyet etmiştir.

Yâfûh kelimesini yukarıda açıklamıştım. Orada belirttiğim gibi kafatasının ön kemiği ile arka kemiğinin birleştiği kafatasının ortasıdır. Bâzıları da: Yâfûh, yeni doğan çocuğun kafatasının yumuşacık olan yerine denilir, demiştir. Sindî de böyle söyleyenlerdendir. Kamûs'ta ise ilk beyân ettiğim şekilde târif edilmiştir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın; ثُمَّ أَسْدِلُ نَاصِيَتَهُ sözü iki şekilde yorumlandığı için bu duruma parantez içi ifâde ile işâret ettim.

Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre Tıybî bu hadîsi şöyle açıklamıştır:

Yâni Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saçını tararken başının en yüksek yerinden öne doğru alnına kadar ve tam iki gözünün ortasının doğrultusunda bir çizgi çizer gibi saçını ikiye bölerek sağ ve sol tarafa salmış ve perçimini de aynı şekilde iki taraftaki saçla birleştirerek aşağıya doğru bırakmıştır.

El-Kari de aynı şekilde açıklamış. Fakat Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yukarda yazılı cümlesini «Yâni perçimini alnının üstüne bırakırdım» biçiminde açıklamıştır.

٣٦٣٤ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُون . أَنْبَأَنَا جَرِيرُ ابْنُ حَازِمٍ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : كَانَ شَعَرُ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَعَرًا رَجِلًا ، بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَمَنْكِبَيْهِ .

TERCEMESİ

3634) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in saçı recil** (yâni ne düz ne de kıvırcık olup hafifçe kıvrık) **bir saç idi, kulakları ile omuzları arasına kadar** (uzun) **idi.**"

٣٦٣٥ — حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ، شَعَرٌ دُونَ الْجُمَّةِ، وَفَوْقَ الْوَفْرَةِ .

TERCEMESİ

3635) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in omuzlarına ulaşmayan ve kulak yumuşaklığını geçen saçı oldu.**"

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî ve Müslim de, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Bu iki hadise göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in başının saçı kulaklarının yumuşaklığının hizâsından aşağıya kadar uzun olup omuzlarına ulaşmıyordu.

Bu hadislerde geçen Recil, Cümme ve Vefre kelimelerinin açıklamasını bâbın girişinde yaptığım için tekrarlamaya gerek yoktur.

(٣٧) باب كراهية كثرة الشعر

37 — SAÇIN ÇOKLUĞUNUN (YÂNİ FAZLA UZATILMASININ) MEKRUHLUĞU BÂBI

٣٦٣٦ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا معاوية بن هشام، وسفيان بن عقبة عن سفيان، عن عاصم بن كليب، عن أبيه، عن وائل بن حجر؛ قال: رآني النبي ﷺ ولي شعر طويل. فقال «ذباب. ذباب» فانطلقت فأخذته. فرآني النبي ﷺ فقال «إني لم أعنك. وهذا أحسن».

TERCEMESİ

3636) "... Vâil bin Hucr *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni, uzun saçım olduğu halde gördü ve:

«Uğursuzluktur, uğursuzluktur» (veyâ devamlı şerdir, devamlı şerdir), buyurdu. Ben de hemen gidip saçımı aldım (kestim). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni gördü ve:

«Ben (o sözümle) seni kasdetmedim. Bununla beraber bu (saç kesmek) daha güzeldir», buyurdu."

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişler. Hadiste geçen "Zübâb" uğursuzluk ve dâimî şer mânâlarına yorumlanmıştır. Hattâbî ve Nihâye yazarları uğursuzluk mânâsını tercih etmişler ve bunun dâimi şer mânâsına da yorumlandığını bildirmişlerdir.

Bu hadis; saç kestirmenin saçı fazla uzatmaktan daha iyi olduğuna delâlet eder.

Vâil (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 659. hadiste geçti.

(٣٨) باب النهى عن القزع

38 — KAZA' (YÂNİ BAŞIN BİR YERİNİN SAÇINI KAZIYIP BAŞKA BİR YERİNKİNİ BIRAKMA) YASAKLIĞI BÂBI

٣٦٣٧ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، قَالَا : ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْقَزَعِ . قَالَ : وَمَا الْقَزَعُ ؟ قَالَ : أَنْ يُحْلَقَ مِنْ رَأْسِ الصَّبِيِّ مَكَانٌ ، وَيُتْرَكَ مَكَانٌ .

TERCEMESİ

3637) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaza'dan nehiy etti, dedi. Râvî (Ömer bin Nâfi) :

Kaza' nedir? diye (Nâfi'e) sordu. Râvî (Nâfi) :
Çocuğun başından bir yerin saçını kazıyıp başka bir yerin saçını bırakmaktır, diye cevab verdi."

٣٦٣٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا شَبَابَةُ. ثنا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْقَزَعِ .

TERCEMESİ

3638) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaza (denilen saç tıraşı biçimin)i yasakladı.' '

İZAHI

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivâyet ettiği İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbın başlığında ve hadiste geçen Kaza' kelimesi Kuz'a'nın çoğuludur, asıl mânâsı dağınık halde gök yüzünde şurada burada görülen bulut parçalarıdır. Başın bir yerindeki saç tıraş edilip diğer bir yerindeki bırakıldığı zaman bırakılan saç, dağınık bulut parçasına benzediği için Kaza' ismini almıştır.

İlk hadisin sonunda Kaza'ın açıklaması vardır. Bu açıklamayı yapan râvî, Nâfi'dir. Müslim'in rivâyetinden bu anlaşılıyor. Nevevî de:

Kaza'ın en sağlıklı açıklaması, Nâfi'in yaptığı açıklamadır. Bâzıları; kaza, çocuğun başının dağınık yerlerindeki saçı kazımaktır, demiş ise de, sağlıklı olan tefsir Nâfi'inkidir. Çünkü o tefsir, hadisi rivâyet eden râviye âittir ve hadisin zâhirine de muhâlif değildir. O hâlde o tefsirle amel etmek gerekir, demiştir.

El-Hâfız da: Ancak şu var ki, kaza'ı çocuğa tahsis etmek, yâni yetişkin kimseleri bu hüküm dışında tutmak söz konusu değildir, demiştir.

Nevevi de: Başın dağınık yerlerini bu biçimde tıraş etmenin mekruhluğu husûsunda icmâ vardır. Bu, tenzîhen mekruhluktur. Ancak tedâvi gibi bir mâzeret varsa mekruh değildir. Mâlik bu nevî tıraşın oğlan çocuğu için de kız çocuğu için de mekruhluğuna hükmetmiştir. Lâkin bâzı arkadaşlarına göre oğlan çocuğunun perçemini veyâ kafasının orta kısmındaki saçı bırakıp diğerini kesmekte bir beis görmemişlerdir. Bizim mezhebimiz ise bunun herkes için mekruh olmasıdır, bu hususta erkek ve kadın ayırımı, çocuk ve yetişkin farkı yoktur. Çünkü hadis umumîdir, demiştir.

Saçın bir kısmını ustura gibi bir âletle kazıyıp diğer bir kısmını bırakmanın yasaklığı sebebi hakkında ihtilâf olmuştur: Bir kavle göre böyle bir tıraş çirkin olduğu için mekruh sayılmıştır. Bunun yahûdilerin âdeti olduğundan dolayı mekruh sayıldığını söyleyenler de vardır.

Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi'nin rivâyet ettikleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın bir hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) başındaki saçın bir kısmı kazınıp diğer bir kısmı bırakılan bir çocuk görmüş ve bunun üzerine çocuğun sâhiplerini bundan menederek:

إِحْلِقُوهُ كُلَّهُ أَوِاتْرُكُوهُ كُلَّهُ = «Yâ bunun saçının tamamını kazıyın veyâ tamamını bırakın» buyurmuştur.

E l - K a r i de bu hadisin şerhinde: Bu hadis, hac ve umre dışında da saçın ustura gibi bir âletle tıraş edilmesinin câizliğine ve erkeğin, saçının tamamını kazımak veyâ tamamını bırakmak husûsunda serbest olduğuna delâlet eder. Lâkin en fazîletlisi hac veyâ umre dışındaki vakitlerde saçın bırakılmasıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîleri böyle yapmışlar. Yalnız A l i (Radıyallâhü anh) onlardan ayrılmıştır. Yâni anılan menâsik zamanı dışında da saçını tıraş etmiştir, diye bilgi vermiştir.

(٣٩) باب نقش الخاتم

39 — YÜZÜK ÜZERİNE YAZI NAKŞETMEK BÂBI

٣٦٣٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ. ثُمَّ نَقَشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ. فَقَالَ «لَا يَنْقُشْ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِ خَاتَمِي هٰذَا».

TERCEMESİ

3639) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gümüşten bir yüzük edindi ve yüzüğe;** مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ = "Muhammed'ün Resûlullah" **cümlesini nakşettirdi. Sonra:**

«Hiç kimse benim bu yüzüğümün nakşını (hayatta olduğum sürece) **kendi yüzüğüne nakşetmesin** (taklidde bulunmasın).» **buyurdu."**

٣٦٤٠ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: اصْطَنَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَاتَمًا. فَقَالَ «إِنَّا قَدِ اصْطَنَعْنَا خَاتَمًا، وَنَقَشْنَا فِيهِ نَقْشًا، فَلَا يَنْقُشْ عَلَيْهِ أَحَدٌ».

TERCEMESİ

3640) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gümüşten) bir yüzük yaptırdı. Sonra şöyle buyurdu:

«Biz bir yüzük yaptırdık ve ona bir nakış (yâni Muhammed'ün Resûlullah yazısını) yazdırdık. Sakın hiç kimse onun nakşını kendi yüzüğüne nakşettirmesin (taklid etmesin).»"

٣٦٤١ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . ثنا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ ، لَهُ فَصٌّ حَبَشِيٌّ . وَنَقْشُهُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ .

TERCEMESİ

3641) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşten bir yüzük edindi. Yüzüğün habeşî bir kaşı vardı. Yüzüğün nakşı da "Muhammed'ün Resûlullah" yazısı idi."

İZAHI

Bu bâbta rivâyet olunan İbn-i Ömer ve Enes (Radıyallâhü anhüm)'ün hadisleri Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da benzer lâfızlarla rivâyet olunmuştur. Ancak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın Buhârî'deki hadisinin bir rivâyeti kısadır.

Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde "Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arap olmayan bâzı devletlere (Müslim'deki rivâyette Kisrâ, Kaysar ve Necâşî'ye denilmiştir) mektup yazmak istedi. Fakat kendisine denildi ki: Onlar mühürsüz mektup okumazlar. Bunun üzerine gümüşten bir yüzük (ki mühür görevini yapar) edindi ve ona "Muhammed'ün Resûlullah" ibâresini nakşettirdi. O, vefât edinceye kadar yüzük O'nun elinde (parmağında) idi. Sonra Ebû Bekr Vefât edinceye kadar yüzüğü parmağında bulundurdu. Ondan sonra Ömer'in elinde idi. Ömer de vefât edince yüzük Osman'ın elinde idi. Bir gün Osman bir kuyu (ki Eris

kuyusudur) nun yanında iken (her nasılsa) yüzük kuyuya düştü. Bunun üzerine Osman'ın emriyle kuyunun suyu çekildi (ve üç gün arandı) ise de yüzük bulunamadı.»

Buhârî ve Tirmizî'deki bir rivâyette "Enes (Radıyallâhü anh):

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzüğündeki yazı üç satır idi. Muhammed bir satır, Resûl bir satır ve Allah bir satırdı», demiştir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yüzüğünü mühür olarak kullandığı için taklid edilmesini yasaklamıştır. Çünkü aksi halde bir karışıklık ve sakınca doğabilirdi.

Hadîslerdeki taklid yasağı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın zamanına mahsustu. Tercemede buna işâret edildi. Nitekim Ebû Dâvûd ile Nesâî'nin bir rivâyetinde "İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir:

Bu yüzük Erîs kuyusunda kaybolunca aradılar. Fakat bulamadılar. Bunun üzerine Osman (Radıyallâhü anh) bir yüzük edindi ve ona "Muhammed'ün Resûlullah" yazısını nakşettirdi. Artık onu mühür olarak kullanıyordu."

Bu rivâyet anılan yasağın geçici olduğuna delâlet eder. Fakat bâzı fıkıhçılar bu hükmün devamlılığı görüşündedir.

Bu hadîslerin sonuncusunda yüzüğün kaşının "Habeşî" olduğu ifâde edilmiştir. Habeşî sözcüğü çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Kaşın, Habeşistan tarafından gelme bir taş veyâ akik olduğu muhtemel olduğu gibi yapan ustanın Habeşî olması veyâ modelinin Habeşistan modeli olması da muhtemeldir.

Nevevî, Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der:

Bu hadîs, yüzüğe bir yazıyı nakşetmenin ve ettirmenin câizliğine delâlet eder. Bu yazı Allah'ın ismi de olabilir. Cumhûrun mezhebi budur. Mâlik ve Saîd bin el-Müseyyeb'in mezhebleri de böyledir. Bizim mezhebimiz de budur. Ancak İbn-i Sîrîn ve bâzı ilim adamları yüzüğün üzerine Allah'ın ismini yazmayı mekruh görmüşlerdir. Fakat bu görüş zayıftır.

Âlimler: Kişinin kendi ismini veyâ hikmetli bir sözü yüzüğüne yazması da câizdir, demişler.

Gümüş yüzük takınmak câizdir. H a n e f î mezhebine âit el-Ihtiyâr'da; lüzumsuz yere yüzük kullanmamak daha faziletli ve evlâdır. Buna bir ihtiyaç duyulursa kullanmak sünnettir, denilmektedir.

Ş â f i î mezhebine göre de gümüş yüzük kullanmak sünnettir. A b d u r r a h m a n e l - C e z e r i de mezheblerin görüşleri hakkında özetle şöyle der:

1. H a n e f î mezhebine göre, erkeğin gümüş yüzük kullanması câizdir. Ancak yüzüğün modelinin erkeklerin kullanmakta oldukları yüzüklerin biçimine uygunluğu esastır. Bu itibarla kadınların yüzüklerine benzeyen yüzük kullanmak erkekler için câiz değildir, tahrimen mekruhtur. Erkek yüzüğünün bir miskalden ağır olması câiz değildir. K â d ı ve H â k i m gibi yüzüğünü mühür olarak kullanmak durumunda olan kimselerin gümüş yüzük edinmeleri ise sünnettir. Böyle bir yüzük bulundurma ihtiyacını duyan kimseler de böyledir.

2. Ş â f i î mezhebine göre, örf ve âdete göre israf sayılmayacak ağırlıkta gümüş yüzük kullanmak erkekler için sünnettir. Aksi takdirde haramdır.

3. M â l i k î âlimler: İki dirhemden ağır olmayan gümüş yüzük kullanmak erkekler için câizdir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) iki dirhem ağırlığında gümüş yüzük kullanmıştır. Biz de O'na uymak maksadıyla böyle bir yüzük kullanabiliriz. Birden fazla yüzük kullanmak ise câiz değildir. İki dirhemden ağır olan gümüş yüzüğü kullanmak haramdır, demişlerdir.

(٤٠) باب النهى عن خاتم الذهب

40 — ALTIN YÜZÜKTEN NEHİY BÂBI

٣٦٤٢ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، مَوْلَى عَلِيٍّ. عَنْ عَلِيٍّ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ التَّخَتُّمِ بِالذَّهَبِ.

TERCEMESİ

3642) "... Alî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzük kullanmayı (erkeklere) yasak etmiştir."

٣٦٤٣ – حدثنا أبو بكر . ثنا علي بن مسهر عن يزيد بن أبي زياد ، عن الحسن ابن سهيل عن ابن عمر ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ عن خاتم الذهب .

TERCEMESİ

3643) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzüğü (erkeklere) yasak etmiştir."

٣٦٤٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير عن محمد بن إسحاق ، عن يحيى بن عباد بن عبد الله بن الزبير ، عن أبيه ، عن عائشة أم المؤمنين ؛ قالت : أهدى النجاشي إلى رسول الله ﷺ حلقة فيها خاتم ذهب . فيه فص حبشي . فأخذه رسول الله ﷺ بعود . وإنه لمعرض عنه . أو ببعض أصابعه . ثم دعا بابنة ابنته ، أمامة بنت أبي العاص . فقال « تحلي بهذا ، يا بنية » .

TERCEMESİ

3644) "... Mü'minlerin anası Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Necâşî, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde Habeşî kaşlı bir altın yüzük bulunan bir halkayı hediye etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o altın yüzüğü bir çubukla veyâ parmaklarının bâzısıyla aldı. Fakat ona iltifat etmedi. Sonra kızın (ın yâni Zeyneb'in) kızı Ümâme bint-i Ebi'l-Âs'ı çağırdı ve (ona) :

«Ey kızcağızım bununla ziynetlen», buyurdu."

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ahmed tarafından da rivâyet edilmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

İlk iki hadisteki yasaklık erkeklere mahsustur. Üçüncü hadis bunun delilidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Necâşî tarafından hediye edilen altın yüzüğü torunu Ümâme (Radıyallâhü anhâ)'ya vererek: Bununla ziynetlen buyurmuştur. Sünenimizin 3595 nolu Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve 3597 nolu Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi de altının erkeklere haram ve kadınlara helâl olduğuna delâlet eder.

Altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna delâlet eden başka hadisler de Buhârî, Müslim ve sünenlerde mevcuttur. Bu itibarla bâzı ilim adamları bu hususta icmâ bulunduğunu nakletmektedir.

El-Hâfız, el-Fetih'te bu konuya geniş yer vererek muhtelif kitablardan bilgi aktarmıştır. Bâzı parağraflarını buraya aktarmayı uygun buldum.

İbn-i Dakiki'l-Îyd: Yasaklamanın zâhiri, haram kılmaktır. İmâmlar bu hadislerdeki nehiy ve yasaklamayı haram kılmak mânâsına almışlardır. Hüküm böylece karar kılmıştır. Kâdı Iyâz demiş ki: Ebû Bekr bin Muhammed bin Amr bin Hazm'ın altın yüzük kullandığına dâir nakil, bir şüzûz ve Sünnet'e muhâlefettir. Bu hususta söylenecek en isâbetli söz, bu meseleye âit Sünnet'in, yâni hadislerin kendisine ulaşmadığını söylemektir. Çünkü ondan sonra da müslümanlar bu mesele hakkında icmâ etmişlerdir. Habbâb hakkında rivâyet olunan haber de böyledir. Çünkü İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ), Habbâb'a; şu parmağındaki yüzüğü atma zamanı gelmedi mi? deyince, Habbâb: Bu günden sonra sen bu yüzüğü üzerimde görmiyeceksin, demiştir. Bana öyle geliyor ki, mesele hakkındaki ha-

dîsler ve yasaklama hükmü H a b b â b ' a ulaşmamıştı. Yasak durumu kendisine ulaşınca hemen bırakıverdi. Bâzıları, altın yüzüğün erkeklere mekruhluğu görüşüne gitmiş. Nasıl ki ipek elbise meselesinde de böyle demiştir. İ b n - i D a k i k i ' l - İ y d, K â d ı I y â z ' ın sözünü bitirdikten sonra sözüne devamla: K â d ı I y â z ' ın anlattığı husus, yasaklama noktasında İcmâ bulunduğuna dâir nakillere ters düşer, diye bilgi vermiştir.

E l - H â f ı z : Yasaklama husûsunda İcmâ bulunduğuna dâir nakil ile K â d ı I y â z ' ın naklettiği mekruhluk görüşü şöyle birleştirilebilir: Yasaklamanın tenzihen mekruhluğu görüşünü savunan kişinin inkıraz etmesiyle bunun akabinde İcmâ'ın oluşmuş olması mümkündür.

İşin en garîb tarafı, yasaklama hadislerinden birisinin râvisi durumundaki B e r â b i n Â z i b (Radıyallâhü anh)'ın altın yüzük kullandığına dâir rivâyettir. Fakat e l - H â z i m î bu rivâyetin senedinin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Bu rivâyete şöyle cevab verilir: B e r â (Radıyallâhü anh) anılan yasaklamayı tenzihen mekruhluk anlamına yorumlamış veyâ Peygamber (Aleyhi-s-salâtü ve's-selâm) ona yüzük verirken buyurduğu: إِلْبَسْ مَا كَسَاكَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ

«Allah ve Resûl'ünün sana giydirdiğini giy» buyruğunu şahsına özgü bir ruhsat telâkki etmiştir. A h m e d ' in şu rivâyeti de ikinci ihtimâli teyid eder:

Halk B e r â ' a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzük kullanmayı yasakladığı halde niçin sen altın yüzük kullanıyorsun, diyordu. Kendisi de onlara yukardaki hadisi naklederek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Allah ve Resûl'ünün sana giydirdiğini giy» buyurduğu şeyi bırakmamı nasıl bana emrediyorsunuz, derdi.

E l - H â f ı z daha sonra altın yüzük kullanmanın erkeklere haram olduğuna dâir nakilleri aktarıyor.

N e v e v î de, M ü s l i m ' in şerhinde; müslümanlar altın yüzüğün kadınlara helâl ve erkeklere haramlığı husûsunda İcmâ etmişlerdir. Ancak E b û B e k r b i n A m r b i n H a z m ' ın bunun erkeklere helâl olduğunu söylediğine dâir olan nakil ve bunun

mekruh olup haram olmadığını savunan bâzısının sözü müstesnâ. Bu iki nakil bâtıldır ve Müslim'in rivâyet ettiği bunca hadîslerle merduddur, geçersizdir. Kaldı ki bu iki söz sâhibinden önceki âlimler bunun haramlığı husûsunda İcmâ etmişlerdir. Bir de Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in altın ve ipek hakkında buyurduğu **«Bu iki şey ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldır»** meâlinde sâbit ve sahih buyruğu vardır, demiştir.

Burada bir noktayı da belirtmek isterim:

Sahîh-i Buhârî mütercimi merhûm Kâmil Mirâs 619. nolu Berâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde bir yanılgıya düşerek altın nişan yüzüğünün helâl olduğunu söylemek cesâretini göstermiş ve dört maddelik bir gerekçe göstermiştir.

Mütercim birinci maddede Berâ (Radıyallâhü anh)'ın yukarıda işâret edilen hadîsini delil göstererek fıkıhçıların bir kısmının bununla amel ettiğini söylemiş ise de amel edenlerin kimler olduğunu belirtmemiştir. Halbuki yukarıda açıkladığım nedenlerle Berâ (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisi delil sayılamaz. Çünkü aynı râvi daha kuvvetli başka bir hadisinde altın yüzüğün yasaklandığını ifâde eder. Ayrıca yasaklığa dâir sıhhatli ve sâbit müteaddid hadis vardır. Berâ (Radıyallâhü anh)'ın altın yüzük kullandığına dâir hadîsi hakkında ilim ehli tarafından beyân edilen görüşler yukarıda anlatıldı. Gene yukarıda naklen aktardığım gibi altın yüzük kullanmanın mübahlığı yalnız İbn-i Hazm'dan nakledilmiş ve bu naklin bâtıl olduğu, Nevevî tarafından belirtilmiş olup bu görüşün tutarsızlığı ve geçersizliği vurgulanmıştır.

Mütercim ikinci maddede: "İmâm Muhammed: Tefâhur, yâni başkalarına üstünlük taslamaksızın altın ve gümüş evâni ile tezeyyün câizdir", demiş. Nişân yüzüğü de teberrük için ve hâtıra olarak takılır. Şâfii de yasaklama hadîsindeki nehyi Kavl-i Kadiminde, yâni ilk zamanlarda beyân ettiği fetvâlarda tenzîhen mekruhluk anlamına yorumlanmıştır, der.

Bu gerekçe de tutarsızdır. Çünkü Evânî, inâ'ın çoğuludur. İnâ: İçmekte ve yemekte kullanılan mutfak eşyasıdır. Yüzük evânî anlamı dışındadır. Evet Hanefî mezhebinde kullanılmamak kaydı ile ve sırf süs için altın ve gümüşten mâmul evânî, yâni; çay, kah-

ve takımı, kaşık, çatal ve tabak gibi eşyayı bulundurmak için ruhsat verilmiştir. Ama, doğrudan doğruya bunlardan bir şey yemeye veyâ içmeye izin verilmemiştir. Hele parmağa takılan altın yüzüğün bunlar gibi düşünülmesi kesinlikle Hanefî mezhebine ters düşer. Ne İmâm Muhammed, ne de bir başka fıkıhçı altın yüzük nişan için olursa erkekler tarafından kullanılabilir, dememiştir. Şâfiî'nin Kavl-i Kadîm'ine gelince, evvelâ şunu belirteyim: Şâfiî'nin Kavl-i Kadîm'i Şâfiî fıkıh kitablarında tesbit edilmiş durumda olan bir kaç mesele hâriç, zayıftır. Mûteber olanı onun Kavl-i Cedîd'idir. O, mahdud meseleler arasında altın yüzüğün mekruhluğu, diye bir şey yoktur. Gerek Şâfiî ve gerekse onun mezhebinde bulunan bütün fıkıhçılar altın yüzüğün ağırlığı ne olursa olsun, yâni nişân yüzüğü dâhil erkekler için haram olduğu husûsunda ittifak hâlindedir. Kaldı ki elde mevcut Şâfiî fıkhına âit hiçbir kitabta; ne Şâfiî'nin ne de başka bir fıkıhçının altın yüzüğün erkekler için mekruh sayıldığına dâir bir kaydını bulamadım.

Mütercim üçüncü maddede ise, altın nişan yüzüğünü örf ve âdette bir zarûret hâlindedir, demekle bunun mübahlığına bir gerekçe göstermektedir. Nişan yüzüğünün altından olmasının nasıl bir zarûret sayılabileceğini anlamak güçtür. Eğer biz İslâmî yaşantıdan uzaklaşan kimselerin yaptıklarını, ettiklerini ve işlediklerini bir İslâmî örf ve âdet kabul ederek bundan hareketle fetvâ verirsek bu gün memleketimizde nişan ve düğün törenlerinde örf ve âdet hâlini almış olan bir çok gayrı meşrû şeyler için de çıkar yol bulmaya gayret edebiliriz. Kanımca hiç bir okuyucu bunu yâni altın nişan yüzüğünü bir zarûret saymaz. Saysa dahi geçerli ve mûteber bir değerlendirme yapmış olamaz.

Mütercim dördüncü maddede de, altın ziynet eşyasının erkeklere haram kılınmasının sebebinin isrâf ve ekonomik durum olduğunu söyler. Bu da tutarsız ve kabûlü mümkün olmayan bir gerekçedir. Çünkü altının çok mebzul ve çok ucuz bir meta hâline geldiğini farzedelim. Acaba isrâf ve ekonomik durumun sözkonusu olamayacağı bir dönemle karşılaşırsak, erkeklerin de kadınlar gibi her türlü altın ziynet eşyasını kullanmalarına, kezâ altından mâmul mutfak eşyasını yemede içmede kullanmaya fetvâ verecek miyiz?

Şer'i hükümlerin mesnedi olan Kitâb, Sünnet ve İcmâ gibi Edille-i Şer'iyye'den ayrılmamız mümkün değildir. Şer'î hükümlerin hikmetlerini tam bilemeyiz. Hikmet ve nedenlerine bakılmaksızın kaynaklara uymak zorundayız. Bunu bir çok örnekle izah etmek mümkündür. Fakat sözü fazla uzatmamak için bu kadarlık bilgi ile yetineyim. Allah en iyi bilendir.

HULÂSA VE NETİCE

Gerek bu bâbta rivâyet olunan hadisler ve gerekse Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında rivâyet edilen benzeri hadisler; altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Kadınlara ise helâldır. Son hadis de kadınlara helâl olduğuna dâir delillerden biridir. Nişan yüzüğü de aynıdır. Bir imtiyâzı ve istisnası yoktur. Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebi fıkıhçıları bu hususta ittifak hâlindedir.

(٤١) باب من جعل فص خاتمه مما يلي كفه

41 — YÜZÜĞÜN KAŞINI AVUCUNUN İÇ TARAFINA KOYANIN BÂBI

٣٦٤٥ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة عن أيوب بن موسى عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن النبي ﷺ كان يجعل فص خاتمه مما يلي كفه .

TERCEMESİ

3645) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzüğünün kaşını avucunun iç tarafına koyardı."

٣٦٤٦ — حدثنا محمد بن يحيى . ثنا إسماعيل بن أبي أويس . حدثني سليمان ابن بلال عن يونس بن يزيد الأيلي، عن ابن شهاب ، عن أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ لبس خاتم فضة . فيه فص حبشي . كان يجعل فصه في بطن كفه .

TERCEMESİ

3646) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), içinde habeşî bir kaş bulunan bir gümüş yüzük kullandı. Yüzüğün kaşını avucunun içine koyuyordu."

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini Buhârî, Müslim ve sünen sâhibleri rivâyet etmişler. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivâyet etmiştir.

Bu hadisler erkeğin kullandığı gümüş yüzüğün kaşını avucunun iç tarafına almasının sünnet olduğuna delâlet eder. Hadîslerden çıkan diğer hükümler 39. bâbta rivâyet olunan hadislerden de çıkmış ve gerekli bilgi orada verilmiştir.

Yüzük kaşının avucun dış kısmında, yâni elin ters tarafında olmasına dâir rivâyetler de vardır. Bu şekilde kullananlardan birisi de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dır. Bu itibarla Selef-i Sâlihîn'den böyle yapanlar da, diğer tarzda yapanlar da olmuştur. Hanefî ve Şâfiî âlimler bu bâbta rivâyet olunan hadîslerle hükmetmişlerdir. Kaşın avucun iç tarafında olması tevâzua daha uygundur.

Nevevi bu hususta: Çünkü kaşın avucun iç tarafında olması kibirlenmeden ve kendini beğenmeden daha uzaktır. Ancak kaşın böyle olması yolunda bir emrin bulunmaması nedeniyle bunun aksini yapmak, yâni kaşın elin ters tarafında olması da câizdir. Selef-i Sâlihîn her iki şekilde de yapmış ve demişler ki: Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a uymak üzere kaşı avucun iç tarafmda olması daha faziletlidir, diye bilgi vermiştir.

El-Kari de şöyle demiştir: Selef-i Sâlihîn'den bâzılarının bu bâbtaki hadîslere muhâlefet etmeleri, yâni yüzüğün kaşını elin ters tarafında tutmaları sebebi, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a uymayı gerektiren hadislerin onlara ulaşmaması olabilir.

(٤٢) باب التختم باليمين

42 — YÜZÜĞÜ SAĞ EL(İN PARMAKLARININ EN KÜÇÜĞÜN)E TAKMA BÂBI

٣٦٤٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير عن إبراهيم ابن الفضل ، عن عبد الله بن محمد بن عقيل ، عن عبد الله بن جعفر ؛ أن النبي ﷺ ، كان يتختم في يمينه .

TERCEMESİ

3647) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yüzüğü sağ eli** (nin parmaklarının en küçüğü) ne **takardı.**"

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi rivâyet ettikten sonra; Muhammed (yâni Buhârî) dedi ki: Bu konuda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet edilen en sahih hadis, budur, der.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yüzüğü sağ elinde de sol elinde de kullandığına dâir sahîh hadisler vardır. Bu itibarla iki yoldaki rivâyetleri birleştirme husûsunda âlimler değişik görüş ve yorumlar beyân etmişlerdir:

Bâzıları yüzüğün sağ elin küçük parmağına veyâ sol elin aynı parmağına takmak arasında bir fark olmadığını söylemiş ve hadisleri bu şekilde birleştirmiştir.

Bir kısım ilim adamları da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in önce sağ eline, sonra sol eline taktığını söylemek sûretiyle hadîsleri birleştirmiştir.

Beyhakî de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sağ eline taktığı yüzük bir ara takıp da attığı ve; bunu ilelebed takma-

yacağım, buyurduğu altın yüzüktür. Sol eline taktığı yüzük ise gümüş yüzüktür, demek sûretiyle hadisleri birleştirmiştir.

N e v e v i de: Âlimler yüzüğü sağ veyâ sol ele takmanın câizliği husûsunda ittifak etmişler. Fakat hangisinin efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir. M â l i k, sol ele takmayı müstehab görüp sağ ele takmayı mekruh saymıştır. Mezhebimizin sahih görüşü, sağ ele takmanın efdaliyetidir, demiştir.

H a n e f i mezhebine göre yüzüğü sol elin küçük parmağına takmak daha faziletlidir. Bir kavle göre sağ elin küçük parmağına takmak daha iyidir.

(٤٣) باب التختم في الإبهام

43 — YÜZÜĞÜ ELİN BAŞPARMAĞINA TAKMAK BÂBI

٣٦٤٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن إدريس عن عاصم ، عن أبي بردة عن علي ؛ قال : نهاني رسول الله ﷺ أن أتختم في هذه وفي هذه . يعني الخنصر والإبهام .

TERCEMESİ

3648) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu ve bu parmağına takmaktan menetti, demiştir. Râvi demiştir ki: Ali küçük parmağı ve başparmağını kasdetmiştir."

İZAHI

Bu hadisi M ü s l i m, T i r m i z i, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin râvisinin açıklamasına göre yüzük takmanın yasak olduğu parmak; elin küçük parmağı ile başparmağıdır. Fakat M ü s l i m, T i r m i z i ve E b û D â-

v û d ' un rivâyetlerinde küçük parmak ve başparmak yoktur. N e - s â î ' ninkine bakamadım.

M ü s l i m ' in rivâyeti şöyledir:

... قَالَ عَلِيٌّ نَهَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَتَخَتَّمَ فِي أُصْبُعِي هٰذِهِ أَوْ هٰذِهِ قَالَ فَأَوْمَأَ إِلَى الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِيهَا

«Ali demiştir ki :Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu parmağıma veyâ bu parmağıma takmaktan menetti. Râvî demiştir ki : Ali (böyle söylerken) orta parmağa ve ondan sonra gelen parmağına işâret etti.»

E b û D â v û d ' un rivâyeti ise şöyledir:

... قَالَ وَنَهَانِي أَنْ أَضَعَ الْخَاتَمَ فِي هَذِهِ أَوْ فِي هٰذِهِ لِلسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى - شك عاصم

«... Ali demiştir ki : Ve O (yâni Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu veyâ bu parmağa koymaktan menetti. Ali şehâdet ve orta parmaklara işâret etti. (Hadisteki "Şu veyâ bu" ifâdesine râvi) Âsım tereddüd etti."

T i r m i z i ' nin rivâyeti de şöyledir:

...وَأَنْ أَلْبَسَ خَاتَمِي فِي هٰذِهِ وَهٰذِهِ وَأَشَارَ إِلَى السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى

«... (Ali demiştir ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni) yüzüğümü şu ve bu parmaklarımda kullanmaktan da menetti ve Ali şehâdet parmağı ile orta parmağa işâret etti."

Görüldüğü gibi M ü s l i m, T i r m i z i ve E b û D â - v û d ' un rivâyetlerinde küçük parmak ve başparmak yoktur.

B u h â r î de **"Yüzük küçük parmakta olur"** başlığı altında açtığı bâbta E n e s (Radıyallâhü anh)'den bir hadis rivâyet etmiştir. O hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yüzüğü küçük parmağında kullandığı belirtilmektedir.

E b û D â v û d ' un yukarıdaki hadisinin izahı bölümünde Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre e l - K a r i, M î r e k ' den naklen şöyle demiştir:

Yüzüğü başparmağa ve küçük parmak ile orta parmak arasındaki parmağa takmak hakkında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan bir rivâyet sâbit değildir. Bu itibarla yüzüğü küçük parmağa takmanın mendubluğu sübût bulmuştur. Hanefiler ve Şâfiiler bu görüşe taraftar olmuşlardır.

Nevevi de: Müslümanlar erkeğin yüzüğü elinin küçük parmağına takmasının sünnetliği husûsunda icmâ etmişlerdir. Kadına gelince o, yüzüğü bütün parmaklarına takabilir, demiştir.

Sindi ise müellifimizin rivâyeti hakkında hiçbir şey söylememiştir.

Abdurrahman el-Cezeri de mezheblerin bu konudaki görüşlerini özetle şöyle açıklar:

Hanefi mezhebine göre erkek, yüzüğünü sol elinin küçük parmağına takar. Sağ elinin küçük parmağına takması da câizdir.

Şâfii mezhebine göre en faziletli olanı erkeğin yüzüğünü sağ elinin küçük parmağına takmasıdır.

Mâliki mezhebine göre erkeğin yüzüğünü sol elinin küçük parmağına takması müstehabtır. Yüzüğü sağ eline takması ise mekruhtur.

(٤٤) باب الصور فى البيت

44 — EVDE BULUNAN SÛRET (RESİM - HEYKEL) LER BÂBI

٣٦٤٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ » .

TERCEMESİ

3649) "... Ebû Talha (Zeyd bin Sehl el-Ensâ:i) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«İçinde köpek ve (yâ) sûret (yâni bir canlının resmi - heykeli) bulunan eve (rahmet) melekler(i) girmez.»"

٣٦٥٠ – حدثنا أبو بكر . ثنا غندر عن شعبة، عن علي بن مدرك، عن أبي زرعة، عن عبد الله بن نجي عن أبيه عن علي بن أبي طالب عن النبي ﷺ قال « إن الملائكة لا تدخل بيتا فيه كلب ولا صورة » .

TERCEMESİ

3650) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Şüphesiz (rahmet) melekler(i), içinde köpek ve(yâ) sûret bulunan eve girmezler.»"

٣٦٥١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن مسهر، عن محمد بن عمرو، عن أبي سلمة ، عن عائشة ؛ قالت : واعد رسول الله ﷺ جبريل ، عليه السلام ، في ساعة يأتيه فيها . فراث عليه . فخرج النبي ﷺ . فإذا هو بجبريل قائم على الباب . فقال « ما منعك أن تدخل ؟ » قال : إن في البيت كلبا . وإنا لا ندخل بيتا فيه كلب ولا صورة .

TERCEMESİ

3651) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Cebrâil (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geleceği bir (belirli) saat husûsunda O'nunla sözleşmişti de (o saatta gelmeyip) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı bir hayli bekletti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (evden dışarı) çıktı. Ansızın Cebrâil ile karşılaştı, Cebrâil ayakta duruyordu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Cebrâil'e):

«Seni (eve) girmekten meneden nedir?» diye sordu. Cebrâil (Aleyhisselâm):

Evde şüphesiz bir köpek vardır. Halbuki biz içinde ne köpek ne de sûret bulunan eve kesinlikle girmeyiz, dedi."

٣٦٥٢ – حدثنا العباس بن عثمان الدمشقي . ثنا الوليد . ثنا عفير بن معدان .
ثنا سليم بن عامر عن أبي أمامة ؛ أن امرأة أتت النبي ﷺ فأخبرته أن زوجها ،
في بعض المغازي . فاستأذنته أن تصور في بيتها نخلة . فمنعها . أو نهاها .

في الزوائد : في إسناده عفير بن معدان ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3652) . "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek kocasının bâzı savaşlarda olduğunu O'na arz etti ve evinde bir hurma ağacının resmini yapmak için O'ndan izin istedi. O, kadını men etti veyâ nehiy etti."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ufeyr bin Ma'dân var. Bu râvi zayıftır.

İZAHI

E b û T a l h a (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Bâzı rivâyetlerdeki hadis uzuncadır. **A l i** (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **E b û D â v û d, N e s â i** ve **M â l i k** de rivâyet etmişlerdir. **Â i ş e** (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi **M ü s l i m** tarafından da rivâyet olunmuştur. **E b û Ü m â m e** (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedi zayıftır.

İlk üç hadis, içinde köpek veyâ sûret bulunan eve meleklerin girmediğini ifâde eder. Evden maksad yalnız mesken değildir. Kişinin oturduğu işyeri, çadır ve çardak gibi yerler de bu hükme girer. Âlimler : Hadislerdeki meleklerden maksad rahmet ve bereket melekleridir. Çünkü **H a f a z a** gibi görevli bir takım melekler insandan hiç ayrılmazlar, demişlerdir.

Hadislerde geçen "Sûret" kelimesinden maksad bir canlının resmi veyâ heykelidir. Bâzılarına göre ise bundan maksad yalnız gölgesi bulunan sûretlerdir, yâni heykellerdir, fotoğraf buna girmez.

Köpek de umûmî mânâya yorumlandığı gibi; av, ziraat ve hayvan sürüsünü veyâ evi korumak için edinilen köpekler dışında kalan diğer köpekler mânâsına da yorumlanmıştır.

Bu konu hakkında gerekli açıklamalar 2151. hadisin izahı bölümünde geçtiği için tekrarlamaya gerek yoktur.

Hangi gaye ve maksadla köpek edinmenin câiz olduğuna dâir izahat da 3204 - 3206 nolu hadislerin açıklaması bölümünde geçti. O bölümde anlatılan meşrû mâzeretler dolayısıyla edinilen köpekleri evin içine, özellikle odalara almanın hiç bir anlamı ve yararı yoktur. Bilâkis sağlık yönünden de zararlıdır. Bu itibarla zarûrî ihtiyaç veyâ avcılık gibi meşrû bir yarar için edinilen bir köpek ev içine alındığı takdirde böyle bir eve rahmet meleklerinin girmeyeceği bâzı ilim ehlince belirtilmiştir. Bu itibarla bundan sakınmak gerekir.

Bu bâbın son hadisinin zâhirine göre ağaç ve benzeri cansızların resimleri canlıların resimleri gibidir. Fakat yukarıda işâret ettiğim gibi cansızların resimlerini çizmekte ve evlerde bulundurmakta bir sakınca görülmemiştir. Bu hadisin senedi zayıftır. Hadis sâbit olsa bile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözkonusu kadını hurma ağacının resmini yapmaktan menetmesi sebebi, S i n d î'nin de belirttiği gibi hurma resminin kadına bir yarar sağlamamasıdır. Yoksa hurma resmi bir canlının resmi gibi değildir.

Bir Hâl Tercemesi

İlk hadisin râvîsi Ebû Talha Zeyd bin Sehl bin el-Esved bin Harâm bin Amr en-Neccâr (RA..), Bedir ve diğer savaşlara katılmış olup Ensâr'ın ileri gelenlerindendir. 92 aded hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun iki hadisini müttefikan ve birer hadisini ayrı ayrı rivâyet etmişlerdir. Râvileri ise oğlu Abdullah, Enes, Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe ve bir cemâattır. Enes (R.A.) onun hakkında şöyle demiştir: «Ebû Talha, Huneyn savaşında düşmandan yirmi erkeği öldürmüştür. Uhud savaşında da can siperane Peygamber (S.A.V.)'i korumaya çalışmış ve bu uğurda bir eli sakat kalmıştı.»

Hicretin 34. yılı vefât ettiği ve cenâze namazının Osmân (R.A.) tarafından kıldırıldığı söylenmiştir. Enes (R.A.)'ın dediğine göre bu zât, Peygamber (S.A.V.)'den sonra 40 yıl yaşamış olup bu süre içinde bayram günleri dışında bütün yıl oruç tutmuştur. Bu son rivâyet daha sağlıklıdır. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hulâsa, 128)

(٤٥) باب الصور فيما يوطأ

45 — ÜZERİNE BASILAN BİR ŞEYDEKİ SÛRETLER BÂBI

٣٦٥٣ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : سَتَرْتُ سَهْوَةً لِي . تَعْنِي الدَّاخِلَ . بِسِتْرٍ فِيهِ تَصَاوِيرُ فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ هَتَكَهُ . فَجَعَلْتُ مِنْهُ مَنْبُوذَتَيْنِ . فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مُتَّكِئًا عَلَى إِحْدَاهُمَا .

في الزوائد : في إسناده أسامة بن زيد ، متفق على تضعيفه . والحديث في البخاري . ما عدا قوله ـ فرأيت النبي ﷺ متكئا على إحداها ـ والباقي نحوه .

TERCEMESİ

3653) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben bir sehve'mi (yâni odamın bir tarafındaki kilerimsi yeri) **içinde sûretler bulunan bir örtü ile örttüm. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (seferden dönüp) **gelince o örtüyü söktü. Bunun üzerine ben de ondan iki yastık yaptım. Sonra da ben Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i o yastıklardan birisine yaslanmış olarak gördüm."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Üsâme bin Zeyd vardır ve onun zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Bu hadis Buhârî'de de vardır. Ancak «Sonra da ben Peygamber (S.A.V.)'i o yastıklardan birisine yaslanmış olarak gördüm» meâlindeki kısım orada yoktur. Bu fıkranın dışında kalan kısım buradaki gibidir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi bu hadisin benzeri Buhârî'de de vardır. Hattâ el-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre Buhârî'nin el-Mazâlim bölümündeki rivâyetinde;

فَاتَّخَذْتُ مِنْهُ نُمْرُقَتَيْنِ فَكَانَتْ فِي الْبَيْتِ يَجْلِسُ عَلَيْهِمَا = «Bunun üzerine ben o örtüden iki minder yaptım. Minderler evde idi, O, (yâni Resûlullah

Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onların üzerinde otururdu.»** fıkrası vardır. Gene e l - H â f ı z 'ın beyânına göre M ü s l i m de bunun benzerini rivâyet etmiş olup, anılan fıkra onun rivâyetinde şöyledir:

فَأَخَذْتُهُ فَجَعَلْتُهُ مِرْفَقَتَيْنِ فَكَانَ يَرْتَفِقُ بِهِمَا فِي الْبَيْتِ = **«Bunun üzerine ben o örtüyü alıp iki yastık yaptım.** O (yâni Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **da evde yastıklara** yaslanırdı."

Yukarıda belirtilen durum karşısında bu hadis Zevâid'den sayılmayabilir.

E l - H â f ı z , B u h â r i 'nin **"Üzerine basılan sûretler"** bâbında rivâyet olunan bu hadisin benzerinin izahı bölümünde özetle şöyle der:

Minder, yastık, kilim ve yer halısı gibi üzerine basılan, oturulan veyâ yaslanılan şeyler üzerindeki gölgesiz resimlerin bulunmasında bir sakınca olmadığı hükmüne bu hadis delil gösterilmiştir.

N e v e v î demiştir ki: Sahâbiler ile Tâbiilerin cumhûrunun görüşü budur. E b û H a n î f e , S e v r î , M â l i k ve Ş â f i i '-nin de görüşleri budur. Şâyet resim, yâni bir canlının boy resmi duvarın yüksekçe bir yerine asılı veyâ giyilen elbise üstünde veyâ başa geçirilen kasket gibi bir şeyin üzerinde olursa haramdır.

(٤٦) باب المياثر الحمر

46 — (EYER VE PALAN ÜZERİNE KONULAN) KIRMIZI MEYÂSİR (YÂNİ MİNDER VE YASTIK) BÂBI

٣٦٥٤ — حدثنا أبو بكر . ثنا أبو الأحوص عن أبي إسحاق ، عن هبيرة ، عن علي ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ عن خاتم الذهب وعن الميثرة ، يعني الحمراء .

TERCEMESİ

3654) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **altın yüzüğü ve mi-sere'yi** (eyer ve palan minderini), **yâni kırmızı olan misere'yi yasaklamıştır."**

İ Z A H I

Bu hadisi T i r m i z i, E b û D â v û d, N e s â i ve A h-m e d de rivâyet etmişlerdir.

Mîsere : Eyer ve palan üzerine konulan bir nevi minder veyâ yastıktır. **Mesâyir** de **Mîsere**'nin çoğuludur. Bu nevi minder ve yastığın yüzü genellikle ipek ve atlas olur.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bu kelimenin açıklaması ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:

T a b a r i : Misere, at eyeri veyâ deve semeri üstüne konulan yumuşak bir nevi minderdir. Kadınlar kocaları için kırmızı ipek ve kırmızı yünden böyle minderler yaparlardı. Bu âdet acemlerde vardı, demiştir.

El-Mirkat yazarı da: Misere, kırmızı küçük bir minderdir, binici bunu altına alırdı. Hadisteki yasaklama ipekten olan minder hakkındadır. Yasaklamanın ipek olmayan minder hakkında olması ihtimâli de vardır. Bu takdirde yasaklama, tenzihen mekruhluk mânâsınadır. Çünkü eyer ve semer minderi kullanmak acemlerin âdeti olup, nîmetlenme ve refah amacını taşıyordu, demiştir.

Misere'nin eyer ve semer üzerine atılan ipek veyâ atlastan mâmul kırmızı örtü olduğunu söyleyenler de vardır. (**Avnü'l-Mâbûd'dan nakil bitti.**)

S i n d i de: Misere, minderdir. Deve binicisi bunu yükün üstüne koyup üzerine biner. Bu nevi minder kullanmak kibirlenenlerin âdetidir. **Râvi** bunu kırmızı renkli olana yorumlamıştır. Bâzı rivâyetlerde kırmızı kaydı hadiste mevcuttur. Bu kayda göre, kırmızı olmayanı haram değildir. Özellikle zayıf kimselerin istirahat etmeleri için kullanmalarında bir sakınca yoktur, der.

Altın yüzük hükmü 40. bâbta geçti.

(٤٧) باب ركوب النمور

47 — KAPLANLAR(IN DERİLERİNİ EYER VE SEMER ÜSTÜNE ATMAK VEYÂ BAŞKA TÜRLÜ BİNEK HAYVANININ SIRTINA ATIP ONA) BİNMEK BÂBI

٣٦٥٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا زيد بن الحباب . ثنا يحيى ابن أيوب . حدثني عياش بن عباس الحميري ، عن أبي حصين الحجري الهيثم ، عن عامر الحجري ؛ قال : سمعت أبا ريحانة ، صاحب النبي ﷺ يقول : كان النبي ﷺ ينهى عن ركوب النمور .

TERCEMESİ

3655) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in sahâbîsi Ebû Reyhâne *(Radıyallâhü ank)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaplanlar(ın derilerini binek hayvanının üstüne veyâ eyer, semer üstüne çekip onlar)a binmeyi menederdi."

٣٦٥٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن أبي المعتمر، عن ابن سيرين، عن معاوية ؛ قال : كان رسول الله ﷺ ينهى عن ركوب النمور .

TERCEMESİ

3656) "... Muâviye (bin Ebî Süfyân) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaplanlar(ın derilerini eyer ve semer üstüne çekmek veyâ binek hayvan sırtına başka türlü atmak sûretiyle onlar)a binmeyi menederdi."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tahâvî de rivâyet etmişler. İkinci hadîs ise Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivâyet edilmiştir.

Nümûr, Nemir'in çoğuludur. Nemir, kaplandır. Bu hadisler kaplan derilerini eyer ve semer üstüne atmak veyâ herhangi bir şekilde binek hayvanının sırtına atıp üstüne binmeyi yasaklamıştır. Bu yasağın hikmetine gelince bu konuda şöyle denilmiştir: Çünkü anılan derileri kullanmak acemlerin âdeti olup, kibirlenmenin belirtisidir. Veyâ tabaklamakla derisi temizlense de kılları şer'an necis, yâni pis sayılır.

Tirmizi, "Yırtıcı hayvanların derilerinden nehiy" bâbında yırtıcı hayvanların derilerinin yasaklığına dâir Ebü'l-Melîh (Radıyallâhü anh)'ın hadisini rivâyet etmiştir. Tuhfe yazarı da yasağın hikmeti hakkında özetle şu bilgiyi verir:

Beyhakî; Yırtıcı hayvan derilerinin yasaklanması sebebi, deride kalan kıllardır. Çünkü tabaklamak deriyi temizlese de kılları temizlemez, demiştir. Başkaları: Yasağın tabaklanmamış derilere mahsus olması muhtemeldir. Çünkü bu takdirde deri necis sayılır. Sebep şu da olabilir: Yırtıcı hayvan derilerini kullanmak kibirli ve israfçı çevrelerin âdetidir, demişlerdir.

Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 9. hadis bölümünde geçmiştir.

Hâl Tercemesi

Ebû Reyhâne Şem'ûn bin Zeyd el-Ezdî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in âzadlı kölesidir. Ensâr-ı Kirâm'dandır. Bir kavle göre ise Kureyş'tendir. Beş aded hadisi var. Ebû Dâvûd, İbn-i Mâceh ve Nesâî onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Şâm'ın fethinde bulunduktan sonra Kudüs'te ikâmet etmiş ve sonra da Askalân'da serhat nöbetçiliğinde bulunmuştur. Adının Şemğûn olduğunu söyleyenler de vardır. Râvileri Ebû Âmir el- Müâfirî ve el-Heysem bin Şüfey'dir. (Hulâsa, 169)

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٣ - كتاب الأدب

33 — EDEB KİTÂBI

Edeb : Övgüye lâyık söz ve fiilleri kullanmak, diye târif edilmiştir. Edeb'in güzel ahlâkı tutmak, büyüklere saygı, küçüklere şefkat etmek gibi târifleri de vardır.

(١) باب بر الوالدين

1 — BABA VE ANANIN HAKLARINA RİÂYET ETMEK VE ONLARA KARŞI GÖREVİ YAPMAK BÂBI

٣٦٥٧ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنِ ابْنِ سَلَامَةَ السُّلَمِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أُوصِي امْرَءًا بِأُمِّهِ . أُوصِي امْرَءًا بِأُمِّهِ. أُوصِي امْرَءًا بِأُمِّهِ (ثَلَاثًا) . أُوصِي امْرَءًا بِأَبِيهِ. أُوصِي امْرَءًا بِمَوْلَاهُ الَّذِي يَلِيهِ ، وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ مِنْهُ أَذًى يُؤْذِيهِ » .

قد نبه في الزوائد على أن الحديث مما انفرد به المصنف . لـكن لم يتعرض لإسناده . وقال : ليس لابن سلامة هذا عند المصنف سوى هذا الحديث . وليس له شيء في بقية الـكتب .

TERCEMESİ

3657) "... (Hıdâş) bin Selâme es-Sülemî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«(Her) adama anasını(n hakkına riâyeti) tavsiye ederim. (Her-adama anasını(n hakkına riâyeti) tavsiye ederim. (Her) adama anasını(n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim (tavsiye cümlesini üç kez tekrarladı). (Her) adama babasını(n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim. (Her) adama, işine bakan velisini(n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim, velisi tarafından ona eziyet olsa bile.»"

Not: Zevâid yazarı bu hadisin Zevâid nevinden olduğunu belirtmiş. Fakat senedin durumuna değinmemiş ve: Müellifin yanında bu İbn-i Selâme'nin bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hiç hadisi yoktur, demiştir.

٣٦٥٨ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ الْمَكِّيُّ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَنْ أَبَرُّ ؟ قَالَ « أُمَّكَ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « أُمَّكَ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « أَبَاكَ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « الْأَدْنَى فَالْأَدْنَى » .

فى الزوائد: إسناده صحيح. رجاله ثقات. والحديث فى الصحيحين بلفظ: من أحق الناس بحسن صحابتى ـ الحديث . وقال : ثم أدناك . والباقى نحوه .

TERCEMESİ

3658) ... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Sahâbiler:

Yâ Resûlallah! Kime iyi davranayım, diye sordular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Anana», buyurdu. Sahâbi:

Ondan sonra kime? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gene):

«Anana», buyurdu. Soru sâhibi:

Sonra kime? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Babana», buyurdu. Soru sâhibi:

Sonra kime? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sonra en yakın akrabana ve ondan sonra da sırayla en yakın olanlara» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıkâ, güvenilir zâtlardır. Bu hadis Buhârî ve Müslim de;

مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي

«Güzel hizmet ve iltifat etmeme insanlar içinde en liyakatli ve en çok hak sâhibi olan kimdir?» cümlesiyle başlar. Ana ve baba ile ilgili kısımdan sonra; ثُمَّ أَدْنَاكَ

«Sonra sana en yakın olan», buyurulur. Hadisin diğer kısmı buradaki gibidir.

İ Z A H I

Bu iki hadis de Zevâid nevindendir. Ancak ikinci hadisin benzeri notta belirtildiği gibi B u h â r i ve M ü s l i m'de de mevcuttur. T i r m i z i ve E b û D â v û d'un M u â v i y e b i n H a y d a (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadis metni de buradakinin mislidir.

Bu bâbın başlığında ve ikinci hadiste geçen "Birr" kelimesi ihsânda bulunmak, iyilik etmek ve güzel davranmak mânâlarını ifâde eder.

En-Nihâye'de: Birr, ihsanda bulunmaktır. Bu kelime baba ve ana hakkında kullanıldığı zaman onlara isyan etmemek, haklarına riâyet etmek ve onlara karşı görevde kusur etmemek mânâsınadır. Akrabalar hakkında kullanıldığı zaman da bu mânâ kasdedilir, diye bilgi verilmiştir.

N e v e v î de E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin izahı bölümünde şöyle der:

Bu hadis, bütün akrabalara karşı ihsan ve iyilikte bulunmayı teşvik eder ve akrabalar içinde ihsan ve iyiliğe en liyakatlı ve öncelikle hak sâhibi olanın ana olduğuna, ondan sonra sıranın babaya geldiğine, bundan sonra da diğer akrabaların yakınlık sırasına göre hak sâhibi olduğuna delâlet eder. Âlimler demişler ki: Ananın herkesten önce hak sâhibi olmasının sebebi, onun fazla zahmet ve sıkıntı çekmesi, şefkatinin fazlalığı ve hizmetidir, diye bilgi vermiştir.

İlk hadisin râvisi İ b n - i S e l â m e e s - S ü l e m î (Radıyallâhü anhümâ)'nın adı H ı d â ş'tır. Bu zât sahâbidir. Yalnız İ b n - i M â c e h yanında bir hadisi vardır. O da budur.

٣٦٥٩ — حدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ . ثنا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أبِيهِ ، عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لاَ يَجْزِى وَلَدٌ وَالِدًا إلاَّ أنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ » .

TERCEMESİ

3659) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir:

Hiç bir çocuk babasının iyiliğine denk bir iyilikte bulunmuş olmaz. Ancak babasını köle olarak bulup da onu satın aldığı ve (böylece) âzadladığı zaman (babasının iyiliğine denk iyilikte bulunmuş olur).»"

İZAHI

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir.

Bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman, baba âzadlanmış olur. Yâni o kimsenin babasını âzadlaması akdine ihtiyaç yoktur. Cumhûrun görüşü budur. Hattâ el-Cezeri, en-Nihâye'de: Bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman baba derhal âzadlanmış sayılır. Hibe veyâ başka yolla köle olan babayı mülkiyet altına almanın hükmü de budur. Bu husûsta icmâ vardır. Bu itibarla hadisin mânâsı; köle olan babasını satın alan kimsenin satış akdinden sonra onu âzadlaması değildir. Çünkü anlattığım gibi satış akdi ile baba âzadlanmış olur. Hadisin mânâsı şudur: Kişi babasını satın aldığı zaman mülkiyetine geçmiş olur ve böylece âzadlanmış sayılır. Satın alma işi, babanın âzadlanmasına sebep olduğu için âzadlama fiili evlâda nisbet edilmiş, yâni sanki evlâd babasını âzadlamıştır, der.

Köle olan babayı azadlamanın, babanın evlâdına yaptığı iyiliğe denk sayılması sebebi şudur: Bir kimseyi kölelikten kurtarıp hürriyete kavuşturmak en büyük nimettir. Çünkü köle olan kişi, helâk olan kimse gibidir. Onu kölelikten kurtarmak onu hayata kavuştur-

mak gibidir. Baba, çocuğun hayata kavuşmasına vesile olduğu gibi çocuk da köle olan babasını satın almak sûretiyle hürriyete kavuşturmakla onu hayata kavuşturmuş gibidir.

٣٦٦٠ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الصمد بن عبد الوارث عن حماد ابن سلمة، عن عاصم، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «القنطار اثنا عشر ألف أوقية. كل أوقية خير مما بين السماء والأرض» وقال رسول الله ﷺ «إن الرجل لترفع درجته في الجنة فيقول: أنى هذا؟ فيقال: باستغفار ولدك لك».

في الزوائد: إسناده صحيح رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3660) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Kıntâr on iki bin okka'dır. Her okka gök ve yer arasında bulunan şeylerin tümünden hayırlıdır» buyurmuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Şüphesiz, adamın cennet'te makamı yükseltilir (yâni olduğu makamdan daha yüksek makama çıkarılır)**.» Bunun üzerine adam:**

Bu, (terfi) nereden (gelme)dir?» diye sorar. Kendisine denilir ki: Çocuğunun sana istiğfârı sebebiyledir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadis iki fıkradan ibârettir. Câmiü's-Sağîr şerhinde belirtildiğine göre birinci fıkra İbn-i Hibbân ve ikinci fıkra Ahmed ve Beyhakî tarafından da rivâyet edilmiştir.

El-Azîzî'nin naklen beyânına göre hayır ve hasenat'tan herbirinin karşılığında on kıntâr mükâfat verileceği buyurulunca,

kıntâr'ın ne kadar olduğu sorulmuş ve bunun üzerine kıntâr mikdarını açıklayıcı bu hadis buyurulmuştur.

S i n d î de kıntâr ile ilgili fıkranın izahı bölümünde: Yâni yapılan hayırlı bir iş, bir ibâdet karşılığında âhiret'te şu kadar kıntâr verileceği buyurulduğu zaman kıntâr'ın mikdarı bu hadiste belirtildiği kadardır, der.

E l - M ü n â v î de Â l - i İ m r â n sûresinin 14. âyetinde geçen; القناطير المقنطرة nın açıklaması bölümünde: E b û U b e y d demiş ki, Araplar kıntâr'ın gerçek ağırlık mikdârını bilmezler, der.

Tefsir kitablarında yukardaki âyetin açıklaması bölümünde Kıntâr'ın ağırlık mikdarı hakkındaki değişik görüşler beyân edilmiştir. Arzu edenler Hâzin tefsirine bakabilirler. Oradaki görüşleri buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Çünkü bu hadis âhiret günü mü'min'e işlediği beher amel karşılığında verilen sevâbın değerini ifâde eder. Bu sevâbın bir okkası yer ile gök arasında bulunan bütün nimetlerden, başka bir deyimle bütün varlık ve servetten üstündür.

Hadisin son fıkrasında da mü'min kişinin geride bıraktığı çocuğunun istiğfârı sâyesinde Cennet'teki makamının yükseldiği ifâde edilir. Demek ki istiğfâr günahların bağışlanmasına ve cennet'teki makamın yükselmesine vesile olur. Kezâ mü'min baba ve ananın geride bıraktıkları çocuğun istiğfârı onların istiğfârı gibi kendilerine yararlıdır. Çünkü çocuk baba ve anasının bir kazancı ve eseridir. Bu itibarla baba ve ana, evlâdının hayırlarından ve ibâdetlerinden sevab kazanırlar.

İstiğfâr: Günahın bağışlanmasını dilemektir.

٣٦٦١ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ بَحِيرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ خَالِدِ ابْنِ مَعْدَانَ ، عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ اللهَ يُوصِيكُمْ بِأُمَّهَاتِكُمْ (ثَلَاثًا) . إِنَّ اللهَ يُوصِيكُمْ بِآبَائِكُمْ . إِنَّ اللهَ يُوصِيكُمْ بِالْأَقْرَبِ فَالْأَقْرَبِ » .

في الزوائد : في إسناده إسماعيل ، وروايته عن الحجازيين ضعيفة ، كما هنا .

TERCEMESİ

3661) "... Mıkdâm bin Ma'dîkerib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Allah size analarınız(a iyi davranmanızı, hakkına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder (Bu cümleyi üç kez tekrarladı). Allah size, babalarınız(a iyi davranmanızı, hakkına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder. Allah size en yakın akrabanızı, sonra yakınlık derecesine göre diğer akrabalarınız(a iyi davranmanızı ve hukuklarına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmâîl bulunur. Onun burada olduğu gibi Hicâz'lılardan olan rivâyeti zayıftır.

٣٦٦٢ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا صدقة بن خالد. ثنا عثمان بن أبي العاتكة، عن علي بن يزيد، عن القاسم، عن أبي أمامة؛ أن رجلا قال: يا رسول الله! ما حق الوالدين على ولدهما؟ قال «هما جنتك و نارك».

في الزوائد: قال ابن معين: علي بن يزيد عن القاسم عن أبي أمامة، هي ضعيفة كلها. وقال الساجي: اتفق أهل النقل على ضعف علي بن يزيد.

TERCEMESİ

3662) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre bir adam :

Yâ Resûlallah! Çocuğu üzerine baba ve ananın hakkı nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onlar (yâni baban ve anan) senin Cennet'in ve Cehennem'indir», buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Muin : «Ali bin Yezid, el-Kâsım'dan o da Ebû Ümâme'den» biçimindeki sened tamamen zayıftır, demiştir. Es-Sâci de : Nakil ehli, Ali bin Yezid'in zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir, der.

٣٦٦٣ — حدثنا محمد بن الصباح. ثنا سفيان بن عيينة، عن عطاء، عن أبي عبد الرحمن، عن أبي الدرداء؛ سمع النبي ﷺ يقول «الوالد أوسط أبواب الجنة. فأضع ذلك الباب أو احفظه».

TERCEMESİ

3663) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şu buyruğu işitmiştir:

«Baba, Cennet kapılarının en hayırlısı(ndan girmeye vesile)**dir. Artık** (ya baba hakkını ihmal etmekle) **o kapıyı yitir veyâ** (onun hakkına riâyetle) **o kapıyı koru** (elde etmeye çalış)**.»**"

İZAHI

Mikdâm (Radıyallâhü anh) ve Ümmü Ümâme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisleri Zevâid nevindendir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisindeki «Onlar senin Cennet'indir» cümlesinden maksad şudur: Baba ve anaya itâat etmenin dinen meşrû sayıldığı hususlarda eğer sen onlara itâat edersen onlar senin cennet'e girmene vesile olurlar. Hadisin «... ve senin cehennem'indir» cümlesi de böyle yorumlanır. Yâni baba ve anaya itâat edilmesi gerektiği yerde evlâd itâatsızlık ederse baba ve ana onun cehennem ateşine girmesine sebep olurlar.

Ebû'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisini; Tirmizi, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Müellifimizin 2089 nolu hadisi de bunun benzeridir.

Bu hadiste geçen "Vâlid" kelimesi baba demektir. Burada bu mânâda kullanılmış olabilir. Bu takdirde ananın hakkının önemi de dolaylı olarak ifâde edilmiş olur. Çünkü bir çok hadis ananın hakkının daha fazla olduğuna delâlet eder. Vâlid kelimesi doğurucu mânâsına, yâni baba ve anaya şümullü olarak da yorumlanabilir.

Hadisin ilk cümlesinden kasdedilen mânâ şudur: Cennet'in en hayırlı ve yüksek kapısından girmeye ve en yüce makamlara erişmeye vesile olan güzel amel, ana ve babanın hukukuna riâyet etmek ve onlara itâat etmektir.

Hadisin ikinci cümlesinden maksad ise evlâdı anılan kapıyı zâyi etmek veyâ elde etmek husûsunda serbest ve muhayyer kılmak değildir. Bilâkis evlâdı o kapıyı elde etmeye teşviktir ve kapıyı zâyi etmesinin pişmanlığa yol açacağını vurgulamaktır, bir uyarıdır.

(٢) باب صِلْ مَنْ كَانَ أَبُوكَ يَصِلُ

2 — BABANIN İLGİLENİP ÜZERİNE DÜŞEN İYİLİĞİ YAPMIŞ OLDUĞU KİMSE İLE SEN DE İLGİLEN, ONA KARŞI ÜZERİNE DÜŞEN İYİLİĞİ YAP, BÂBI

٣٦٦٤ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أُسَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عُبَيْدٍ، مَوْلَى بَنِي سَاعِدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ، مَالِكِ بْنِ رَبِيعَةَ؛ قَالَ : بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَبَقِيَ مِنْ بِرِّ أَبَوَيَّ شَيْءٌ أَبَرُّهُمَا بِهِ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِمَا ؟ قَالَ « نَعَمْ . الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا، وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا، وَإِيفَاءٌ بِعُهُودِهِمَا مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِمَا، وَإِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا، وَصِلَةُ الرَّحِمِ الَّتِي لَا تُوصَلُ إِلَّا بِهِمَا » .

TERCEMESİ

3664) "... Ebû Üseyd Mâlik bin Rebîa *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunduğumuz esnada Benî Selime'den bir adam O'nun yanına gelerek :

Yâ Resûlallah, babam ve anama karşı yükümlü olduğum ödevlerden ölümlerinden sonra yapacağım bir şey kaldı mı? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Evet. Onlara rahmet dilemek, onlar için istiğfâr (yâni günahlarının bağışlanması için duâ) etmek, ahidlerini (vasiyetlerini) ölümlerinden sonra yerine getirmek, dostlarına ikram - hürmet etmek ve yakınlığı ancak onlar vâsıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapmak», buyurdu."

İZAHI

Bu hadisi **E b û D â v û d**, **İ b n - i H i b b â n** ve **B e y h a k î** de rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen Rahim, akraba mânâsında kullanılmıştır. Mirasçı durumunda olmayan ve mahrem sayılmayan dayı ve teyze çocukları gibi yakınlar da Rahim sayılır.

Sıla-i rahim ise kişinin, akraba ile ilgilenip onlara karşı üzerine düşen iyiliği yapmasıdır.

Tuhfe yazarı T i r m i z i ' nin **"Sılatü'r-Rahim"** bâbında yukardaki bilgiyi verdikten sonra şöyle der:

İ b n - i E b i C e m r e demiştir ki: Sıla-ı rahim, akrabaya mâli yardımda bulunmak, ihtiyaçlarını gidermek, başlarına gelmesi muhtemel zararı defetmek, güler yüz göstermek ve duâ etmekle olur. Hulâsa mümkün olan her iyiliği yapmak ve şerri defetmek gayretini göstermektir. Akraba kısmı dürüst ve dindar olduğu sürece anılan iyi ilişkiler devam ettirilmelidir. Şâyet kâfir veyâ fâsık, yâni kötülüklere dalan tiplerden olursa önce gerekli nasihat yapılır, yollarının yanlış olduğu anlatılarak doğru yola yönelmelerine gayret edilir. Buna rağmen akraba durumundaki kişi veyâ kişiler kendilerine çeki ve düzen vermedikleri takdirde olumsuz tutum ve davranışları gerekçe gösterilerek ve uyarıda bulunularak onlarla münâsebet ve ilişki kesilir. Bu kesinti, Allah yolunda olduğu için **Sıla-i rahim** sayılır. İlişki kesmekle beraber doğru yola yönelmeleri için Allah'a duâ etmeye de devam edilir.

Bu hadîs baba ve ananın ölümünden sonra geride bıraktıkları çocuklarının yapmakla yükümlü oldukları haklarını bildirir. Haklar şunlardır:

1. Onlara duâ etmek, rahmetle anmak,
2. Onlar için istiğfâr etmek, yâni günahlarının ve kusurlarının bağışlanması için Allah'a yalvarmak,
3. Vasiyetlerini infaz etmek, tavsiyelerini yerine getirmek,
4. Dostlarına ikramda bulunmak, hürmet etmek,
5. Akrabaları ile ilgilenmek, onlara karşı üzerine düşeni yapmak.

(٣) باب بر الوالدوالإحسان إلى البنات

3 — BABANIN ÇOCUKLARINA İYİ DAVRANMASI, İYİLİK ETMESİ VE KIZ ÇOCUKLARINA İHSAN'DA BULUNMAK BÂBI

٣٦٦٥ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الأَعْرَابِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالُوا : أَتُقَبِّلُونَ

صِبْيَانَكُمْ ؟ قَالُوا : نَعَمْ . فَقَالُوا : لَكِنَّا ، وَاللّٰهِ ! مَا نُقَبِّلُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَأَمْلِكُ أَنْ كَانَ اللّٰهُ قَدْ نَزَعَ مِنْكُمُ الرَّحْمَةَ ؟ » .

TERCEMESİ

3665) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Bir kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bedevîlerden birkaç adam gelerek:

Siz çocuklarınızı öper (sever) misiniz? dediler. (Mecliste bulunan) sahâbiler:

Evet, dediler. Bunun üzerine bedeviler:
Lâkin biz, vallahi (çocuklarımızı) öpüp okşamayız, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedevîlere):

«Allah siz(in gönülleriniz)den merhamet ve şefkatı çekip çıkarmış olduktan sonra ben sizin gönüllerinize merhamet koymaya mâlik (ve muktedir) değilim», buyurdu."

٣٦٦٦ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَفَّانُ . ثنا وُهَيْبٌ . ثنا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُثْمَانَ ابْنِ خُثَيْمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ ، عَنْ يَعْلَى بْنِ مُرَّةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : جَاءَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ يَسْعَيَانِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَضَمَّهُمَا إِلَيْهِ ، وَقَالَ « إِنَّ الْوَلَدَ مَبْخَلَةٌ مَجْبَنَةٌ » .

في الزوائد : إسناده صحيح . رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3666) "... Ya'lâ bin Mürre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Ali'nin oğulları) Hasan ve Hüseyin koşarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bağrına bastı ve:

«Çocuk, cimriliğe ve korkaklığa bir nevî sebep teşkil eder», buyurdu."

Not: Bunun senedinin sahih ve râvilerinin güvenilir zâtlar olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi B u h â r î ve M ü s l i m'de de rivâyet olunmuştur. Y â ' l â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid nevindendir.

Bir noktayı belirtmek gerekir: Elde mevcut sünenimizin üç nüshasında bu hadîsin râvisi Y a ' l â e l - Â m i r i gösterilmiştir. Halbuki Y a ' l â e l - Â m i r î sahâbî değil ve dördüncü tabakaya dâhil râvilerdendır, hicretin 120. yılı vefât etmiştir. Câmiü's-Sağîr'de bu hadisin İ b n - i M â c e h tarafından Y a ' l â b i n M ü r r e'den rivâyet edildiği belirtilmiştir. Doğrusu da budur. Çünkü Y â ' l â b i n M ü r r e (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Hâl tercemesi 144. hadis bölümünde geçmiştir. Bu itibarla tercemeye esas alınan nüsha tashih edilmiştir. E l - Â m i r î kaydı bir kalem hatâsıdır, kanısındayım.

Çocuğun cimriliğe ve korkaklığa sebep olması şöyle olur: Bir kimse çocuk sâhibi olunca onu yetiştirmek kaygısıyla düşmanla savaşmaktan korkar, cesâretle savaşmaz. Çünkü şehit olduğu takdirde çocuğunun yetim ve sâhibsiz kalacağını düşünür. Kezâ varlığını ve malını çocuğu için harcamayı ve saklamayı düşündüğünden dolayı cömertçe davranmaktan çekinir.

Bu iki hadis çocukları öpüp okşamanın ve bağrına basıp sevmenin sevap olduğuna delâlet eder.

٣٦٦٧ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُلَيٍّ ، سَمِعْتُ أَبِي يَذْكُرُ عَنْ سُرَاقَةَ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى أَفْضَلِ الصَّدَقَةِ؟ ابْنَتُكَ مَرْدُودَةً إِلَيْكَ ، لَيْسَ لَهَا كَاسِبٌ غَيْرُكَ» .

في الزوائد : رجال إسناده ثقات . إلا أن عُلَيّ بن رباح لم يسمع من سراقة .

TERCEMESİ

3667) "... Süraka bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«İyi dinleyiniz. Size sadakanın en faziletlisini gösterip bildireyim: (Boşanma, kocasının ölümü gibi bir sebeple) sana iâde edilmiş vaziyette ve senden başka çalışanı (yâni nafakasını temin edecek bir kimsesi) olmayan kızın.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin râvileri güvenilir zâtlardır. Ancak şu var ki, râvi Uley bin Rebâh, Suraka'dan hadis işitmemiştir.

٣٦٦٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا محمد بن بشر عن مسعر . أخبرني سعد بن إبراهيم عن الحسن، عن صعصعة، عم الأحنف؛ قال: دخلت على عائشة امرأة. معها ابنتان لها . فأعطتها ثلاث تمرات. فأعطت كل واحدة منهما تمرة. ثم صدعت الباقية بينهما . قالت ، فأتى النبي ﷺ فحدثته . فقال « ما عجبك ؟ لقد دخلت به الجنة » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات . وأصله في الصحيحين وغيرهما . بغير هذا السياق .

TERCEMESİ

3668) "... El-Ahnef (bin Kays)ın amcası Sa'saa (bin Muâviye) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir kadın, beraberinde iki kız çocuğu olduğu halde (bir gün) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına (yardım dilemek için) girmiş. Âişe de ona üç tane kuru hurma vermiş. Bunun üzerine kadın her çocuğa bir hurma verip kalan üçüncü hurmayı da iki çocuğuna taksim etmiş (ve kendisi hurmadan yememiş)ti. Âişe demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Ben de (durumu) O'na anlattım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Senin hayretin ne (için)dir? (And olsun ki) Kadın o merhameti sebebiyle cennet'e girmiş (olacak)tır.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadisin aslı; Buhârî, Müslim ve başka kitablarda başka bir ifâde tarzı ile mevcuttur.

İZAHI

S a ' s a a (Radıyallâhü anh) ile S ü r a k a (Radıyallâhü anh)'ın hadisleri Zevâid nevindendir. S ü r â k a (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre, boşanma veyâ kocasının ölümü gibi bir sebeple babasının evine geri dönen bir kız çocuğunun babasından başka çalışanı olmadığı, yâni geçim kaynağı olmadığı takdirde babasının ona harcadığı nafaka sadakanın en faziletlisi sayılır.

S a ' s a a (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de kız çocuklarının nafakasını temine çalışmanın ve onlara şefkat etmenin cennet'e girmeye vesile olduğuna, gelen fakire mümkün olan yardımı yapmanın faziletine delâlet eder.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisinin benzeri notta belirtildiği gibi B u h â r i ve M ü s l i m tarafından Edeb bölümünde ve T i r m i z i tarafından Birr bölümünde rivâyet edilmiştir.

Süraka (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 91. hadis bölümünde geçti.

٣٦٦٩ – حدثنا الحسين بن الحسن المروزى. ثنا ابن المبارك عن حرملة بن عمران؛ قال: سمعت أبا عشانة المعافرى؛ قال: سمعت عقبة بن عامر يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «من كان له ثلاث بنات، فصبر عليهن وأطعمهن وسقاهن وكساهن من جدته، كن له حجابا من النار يوم القيامة».

TERCEMESİ

3669) "... Ukbe bin Âmir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:

«Kim ki üç tane kız çocuğu olur da buna sabreder (yâni çocuklarının kız olduğundan şikâyetçi olmaz), varlığından onları yedirir,

---

Sa'saa (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:

Sa'saa bin Muâviye et-Teymî es-Sa'dî (R.A.) sahâbî olup, el-Ahnef bin Kays (R.A.) isimli sahâbînin amcasıdır. İbn-i Mâceh, Nesâî ve el-Edebü'l-Müfred'de Buhârî onun hadisini rivâyet etmişlerdir. Râvileri Hasan-ı Basrî ve kendi oğlu Abdullah'tır. Haccâc, Irâk'ta hükümdar iken bu zât vefât etmiştir. (Hulâsa, 174)

içirir ve giydirirse kıyâmet günü o kız çocukları onun için cehennem ateşine perde (engel) olurlar.»"

٣٦٧٠ – حدثنا الحسين بن الحسن ثنا ابن المبارك عن فطر ، عن أبي سعيد ، عن ابن عباس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ما من رجل تدرك له ابنتان فيحسن إليهما ، ما صحبتاه أو صحبهما ، إلا أدخلتاه الجنة » .

في الزوائد : في إسناده أبو سعيد . واسمه شرحبيل . وهو ، وإن ذكره ابن حبان في الثقات ، فقد ضعفه غير واحد . وقال ابن أبي ذئب : كان متهما . ورواه الحاكم في المستدرك . وقال : هذا حديث صحيح الأسناد .

TERCEMESİ

3670) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim ki iki kız çocuğu erginlik çağına vardıktan sonra yanında kaldıkları veyâ o kimse onların yanında kaldığı sürece onlara iyi davranıp ihsanda bulunursa kızları onu cennet'e dâhil ederler (yâni o kimse kızlarına ettiği iyilik sâyesinde cennetlik olur).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Said var, adı Şarahbil'dir. Bu râviyi İbn-i Hibbân, güvenilir râviler arasında zikretmiş ise de müteaddid âlimler onu zayıf saymışlardır. İbn-i Ebi Zi'b de: Bunun doğruluğundan şüphe edilirdi, demiştir. El-Hâkim de bu hadisi rivâyet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

٣٦٧١ – حدثنا العباس بن الوليد الدمشقي . ثنا علي بن عياش . ثنا سعيد بن عمارة . أخبرني الحارث بن النعمان . سمعت أنس بن مالك يحدث عن رسول الله ﷺ قال « أكرموا أولادكم ، وأحسنوا أدبهم » .

في الزوائد : في إسناده الحارث بن النعمان . وإن ذكره ابن حبان في الثقات ، فقد لينه أبو حاتم .

TERCEMESİ

3671) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Evlâdınıza gereken ikrâmı yapınız ve güzelce te'dib ediniz.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Hâris bin en-Numân vardır. Bu râviyi İbn-i Hibbân güvenilir râviler arasında anmış ise de Ebû Hâtem gevşek saymıştır.

(٤) باب حق الجوار

4 — KOMŞULUK HAKKI BÂBI

٣٦٧٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا سفيان بن عيينة عن عمرو بن دينار، سمع نافع بن جبير يخبر عن أبي شريح الخزاعي؛ أن النبي ﷺ قال «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر، فليحسن إلى جاره. ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر، فليكرم ضيفه. ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر، فليقل خيرا أو ليسكت».

TERCEMESİ

3672) "... Ebû Şürayh el-Huzâî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, komşusuna iyilik etsin ve kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misâfirine ikram etsin ve kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin ya (da) sussun."

٣٦٧٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون، وعبدة بن سليمان. ح وحدثنا محمد بن رمح. أنبأنا الليث بن سعد، جميعا عن يحيى بن سعيد، عن أبي بكر ابن محمد بن عمرو بن حزم، عن عمرة، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ قال «مازال جبريل يوصيني بالجار حتى ظننت أنه سيورثه».

TERCEMESİ

3673) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Cibril, devamlı bana komşu (hakkına riâyet etme)yi o kadar tavsiye etti ki, nihâyet komşuyu (Allah'tan bir emirle komşuya) mirasçı kılacağını sandım.»"

٣٦٧٤ — حدّثنا عليّ بن محمّد. ثنا وكيع. ثنا يونس بن أبي إسحاق، عن مجاهد، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «مازال جبرائيل يوصيني بالجار حتّى ظننت أنّه سيورّثه».

في الزوائد: الحديث إسناده صحيح، رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3674) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Cebrâil, komşu (hakkına riâyet etme)yi bana o kadar devamlı tavsiye etti ki nihâyet komşuyu (Allah'ın emriyle komşuya) mirasçı yapacağını zannettim.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

İZAHI

Ebû Şürayh (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet olunmuştur. Zevâid nevinden olan son hadis İbn-i Hibbân tarafından da rivâyet edilmiştir.

Ebû Şürayh (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde komşuya iyilik etmenin, misafire ikramda bulunmanın ve ağızdan çıkan sözlerin hayırlı olmasının önemi belirtilmektedir. Bu hadiste geçen imân'dan maksad kâmil ve olgun imândır.

Hadiste belirtilen ve teşvik edilen hasletlerin kökleştirilmesi için insanın yaratılışına ve âkibetine işâret edilmek üzere Allah'a âhiret gününe imân kaydı konulmuştur. Yâni kendisini yoktan var eden Allah'a ve işlediği amellere göre mükâfat veyâ cezâ göreceğine imân eden olgun ve kâmil mü'min bu güzel hasletleri kaçırmasın.

Hadisin ilk cümlesinde komşuya iyilik edilmesi tavsiye olunmuştur.

Buhârî'nin "Kim Allah'a ve âhiret gününe imân ediyorsa komşusuna eziyet etmesin" başlıklı bâbında rivâyet olunan hadislerin izahı bölümünde el-Hâfız, el-Fetih'te bir kaç yolla rivâyet olunan hadisleri derleyip sonunda şöyle der:

Bu hadislere göre sahâbiler:

Yâ Resûlallah! Komşunun komşu üzerindeki hakkı nedir? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Komşu senden bir şey ödünç isterse, ödünç olarak vereceksin, senden yardım dilerse ona yardım edeceksin, hastalanırsa ziyâret edersin, ihtiyacı olursa yardım edersin, hayırlı bir işi olursa tebrik edersin, başına bir musibet gelirse tâziyet ve tesellide bulunursun, öldüğü zaman cenâzesine iştirak edersin, meskeni hava alamayacak biçimde bitişiğinde ondan izin almadan meskeninden yüksek bina yapmazsın, tencerenin yemek kokusuyla ona eziyet etmezsin meğer ki yemekten ona da sunsan, meyve alırsan ona da hediye et. Şâyet hediye etmeyeceksen meyveyi (ona göstermeden) gizlice eve götür de senin çocuğun meyveyi dışarı çıkarmasın ki komşunun çocuğu görmesin.»

El-Hâfız müteaddid hadislerden derlediği ve meâlleri yukarda yazılı metinleri naklettikten sonra: Bu hadislerin senedleri zayıf ise de muhtelif yollarla rivâyet olunmuş olmaları bunun bir aslının bulunduğunu kanıtlar. Komşuya ikram ve iyilik etmek şahıslara ve durumlara göre değişir. Bâzan farz-ı ayn olur, bâzan farz-ı kifâye olur. Bâzan da müstehap olur. Hülâsa komşuya iyilik etmek, iyi davranmak İslâm'ın fazilet-i ahlâkiyesindendir, der.

Hadisin ikinci cümlesinde misafire ikramda bulunma tavsiye edilmektedir. Bununla ilgili gerekli izah bundan sonra gelen bâbtaki hadislerin açıklaması bölümünde verilecektir.

Hadisin son cümlesinde ise mü'min kişinin ya hayır söylemesi veyâ susması tavsiye buyurulmuştur. Nevevi bu buyruğun izahı ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir:

Bu buyruğun mânâsı şudur: Mü'min kişi konuşmak istediği zaman düşünmelidir. Şâyet konuşacağı şey vâcib veyâ mendub olup muhakkak hayır ve sevâba vesile olacaksa konuşsun. Eğer konuşacağı

şeyde bir sevap ve hayır görmüyorsa konuşmasın. Konuşacağı şey haram veyâ mekruh olduğu zaman konuşmaktan kaçınacağı gibi mübah şeyleri konuşmaktan da çekinmelidir. Şu halde hadis ne mekruh ne de mendub olan konuşmayı bırakmanın müstehablığına delâlet eder. Çünkü mübah bir konuşmaya başlandıktan sonra çoğu zaman mekruh veyâ haram lâflara dalınabilir. Halbuki Allah Teâlâ;

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ = «İnsan ne söylerse (onu yazmakla görevli) **hazır** bir mürakıp onun üzerinde vardır» (1) buyurur.

İnsanın ağzından çıkan ve ne sevab ne de cezâ gerektirmeyen mübah sözler de görevli melekler tarafından yazılır mı, yoksa bu nevî konuşmalar yazılmayıp da yalnız sevab veyâ cezâyı gerektiren konuşmalar mı yazılır?

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları mezkûr âyetin umûmîliği nedeniyle ağızdan çıkan her sözün yazıldığı görüşündedirler. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ve bâzı ilim adamları ise sevab veyâ cezâyı gerektiren sözlerin yazıldığı ve bunun dışında kalan sözlerin yazılmadığı görüşündedir. Bu görüşe göre mezkûr âyetin hükmü husûsileştirilmiş, yâni sevab veyâ cezâyı gerektiren konuşmalara âit olarak yorumlanmış olur.

Üstad Ebü'l-Kâsım el Kuşeyrî (Rahimehullah): Susmak selâmettir ve asıl olanıdır. Yerinde konuşmak hasletlerin en şereflilerinden olduğu gibi zamanında susmak da erkeklerin vasfıdır. Ben Ebû Ali ed-Dakkak'tan şunu işittim: Hakkı söylemekten çekinip susan kimse dilsiz şeytandır. Nefisle cihâda koyulan zâtların susmayı tercih etmelerine gelince, onlar konuşmanın âfet ve tehlikelerini bildikleri için susmayı tercih etmişlerdir.

(٥) باب حق الضيف

5 — DAYF (MİSÂFİR) HAKKI BÂBI

Dayf; ikâmetgâhında bulunan kimseye gelen yolcu demektir. Şu halde aynı köy veyâ şehirde oturan kimseler biribirlerinin evlerine ziyârete gittikleri zaman onlara **Dayf** denmez. Yâni bu bâbta rivâ-

(1) Kâf, 18

yet olunan hadislerin şümûlüne girmezler. Terceme ve izahta Dayf kelimesi yerine misafir kelimesini kullanıp yukarıda anılan mânâyı kasdedeceğiz.

Dayf kelimesi bir ve birden fazla misafir hakkında kullanılır. Yâni misafir sayısı iki üç veyâ daha fazla olduğu zaman da aynı kelimeyi kullanmak mümkündür. Bunun beraber bu kelimenin çoğulu da vardır ki Duyûf, Adyaf'tır. Daha geniş bilgi için lügat kitablarına bakılabilir.

٣٦٧٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا سفيان بن عيينة عن ابن عجلان، عن سعيد بن أبي سعيد، عن أبي شريح الخزاعي، عن النبي ﷺ قال «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر، فليكرم ضيفه. وجائزته يوم وليلة. ولا يحل له أن يثوي عند صاحبه حتى يحرجه. الضيافة ثلاثة أيام. وما أنفق عليه بعد ثلاثة أيام، فهو صدقة».

TERCEMESİ

3675) "... Ebû Şürayh el-Huzâî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misafirine ikram etsin. Misafirin câizesi (yâni âilenin mutad yemeğinden farklı, özel ikramla ağırlanması) bir gün bir gecedir. (Misafirlik süresini üç günden fazla uzatıp) ev sâhibini sıkıntıya düşürünceye kadar yanında ikâmet etmek misafire helâl değildir. Misafirlik süresi üç gündür. Ev sâhibi üç günden sonra misafire ne harcarsa o bir sadakadır.»"

٣٦٧٦ – حدثنا محمد بن رمح. أنبأنا الليث بن سعد عن يزيد بن أبي حبيب، عن أبي الخير، عن عقبة بن عامر؛ أنه قال: قلنا لرسول الله ﷺ: إنك تبعثنا فننزل بقوم فلا يقرونا. فما ترى في ذلك؟ قال لنا رسول الله ﷺ «إن نزلتم بقوم فأمروا لكم بما ينبغي للضيف، فاقبلوا. وإن لم يفعلوا، فخذوا منهم حق الضيف الذي ينبغي لهم».

TERCEMESİ

3676) "... Ukbe bin Âmir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

(Yâ Resûlallah!) **Sen bizi (bir hey'et olarak** elçiliğe veyâ bir askeri **müfreze hâlinde savaşa) gönderiyorsun. Biz (bâzan) bir kavme misafir oluyoruz - konaklıyoruz da onlar bizi ağırlamıyorlar. Bu hususta ne buyurursun? dedik. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize şöyle buyurdu:**

«Siz bir kavmin yanına inerseniz de onlar misafire lâyık ikramı size gösterirlerse, kabul ediniz. Eğer (gereken misafirperverliği) **yapmazlarsa misafirlere lâyık olan hakkı onlardan alınız.»"**

٣٦٧٧ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الْمِقْدَامِ أَبِي كَرِيمَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَيْلَةُ الضَّيْفِ وَاجِبَةٌ . فَإِنْ أَصْبَحَ بِفِنَائِهِ ، فَهُوَ دَيْنٌ عَلَيْهِ فَإِنْ اقْتَضَى ، وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ » .

TERCEMESİ

3677) "... Mıkdâm Ebû Kerîme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Misafir gecesi (her müslüman'a) vâcibtir. Bu itibarla eğer misafir bir kimsenin evinin çevresine inerse misafirlik hakkı ev sâhibinin üzerinde bir borçtur. Artık misafir dilerse hakkını ister ve dilerse hakkını terkeder.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk iki hadisi B u h â r i, M ü s l i m, T i r m i z i ve E b û D â v û d tarafından da rivâyet olunmuştur. Son hadîsi E b û D â v û d da rivâyet etmiştir.

Birinci hadiste misafire ikrâm tavsiyesi yapıldıktan sonra Câize'sinin bir gün bir gece olduğu bildiriliyor. Câize'nin asıl mânâsı ödül,

bağış, bahşiş ve hediye olarak verilen mal ve paradır. Burada ise misafir için yapılan özel ikram anlamında kullanılmıştır. Bununla ilgili cümlenin mânâsı şöyledir: Misafir için bir gün bir gece ev halkının mûtad yemeğinden farklı yiyecek ve içecek hazırlanır. Misâfir bir günden fazla kalırsa ikinci ve üçüncü gün âilenin mutad yemeği ne ise misâfire de ondan ikram edilir. Hadiste misâfirlik süresinin üç gün olduğu belirtilmiştir. Câize gününün bu üç güne dâhil olup olmadığı yolunda iki görüş vardır. Misâfir üç günden fazla kalırsa bundan sonra verilecek yemeğin ve yapılan masrafın sadaka olduğu belirtilmiştir. Sadaka tâbiri misâfirin üç günden fazla kalmaması için kullanılmıştır. Çünkü halkın çoğu, özellikle zengin olanlar sadaka yemekten kaçınırlar.

Hadîs, misâfirin üç günden fazla kalmakla ev sâhibine sıkıntı vermesinin helâl olmadığını bildirir. Hadisin metninde bu cümlede üç gün kaydı yok ise de, N e v e v i ve Tuhfe yazarı bu kaydın melhuz olduğunu ifâde etmektedirler. Çünkü üç gün misâfirlik hakkı vardır. Bu süre içinde sıkıntı olsa bile bir hak söz konusu olduğundan haram sayılmaz.

İkinci hadisin zâhirine göre bir yolcu bir eve misâfir olmak istediği zaman ev sâhibi onu ağırlamaktan imtinâ ederse yolcu kişi misâfirlik hakkını ev sâhibinden almaya yetkilidir. Üçüncü hadise göre de misâfiri bir gece ağırlamak vâcibtir. Ancak misâfiri ağırlamanın vâcib olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:

A h m e d ve e l - L e y s b i n S a ' d, bu hadisler ile benzeri hadislere dayanarak misâfiri bir gün bir gece ağırlamanın vâcibliğine hükmetmişler ve A h m e d bu hükmün köylerde veyâ çadırlarda oturanlara mahsus olduğunu, şehirlerde otel, han, lokanta ve fırın bulunduğu için misâfirin açıkta kalması söz konusu olmadığından şehirlerde oturanların bu hükmün dışında kaldığını söylemiştir.

E b û H a n î f e, Ş â f i i, M â l i k ve cumhûra göre misâfiri ağırlamak vâcib değil, sünnettir ve İslâm'ın önemli prensiplerindendir. Misâfiri ağırlamanın üstün fazileti husûsunda müslümanlar icmâ ve ittifak etmişlerdir.

Cumhûr bu hadisleri ve benzerlerini müstehablık mânâsına yorumlamıştır. H a t t â b î ve başkaları da bu gibi hadisleri muztar durumda kalan yolcuları ağırlamak mânâsına yorumlamışlardır.

Misâfirin üç günden fazla kalmakla ev sâhibini sıkıntıya sokmasının helâl olmadığına dâir hükmün izahı bölümünde N e v e v î özetle şöyle der:

Şâyet ev sâhibi misâfiri evine dâvet edip üç günden fazla kalmasını gönüllü olarak isterse veyâ misâfir üç günden fazla kalmasına ev sâhibinin rızâsının bulunduğunu bilir, ya da kuvvetle zannederse fazla kalması haram değildir. Çünkü bu durumlarda ev sâhibini sıkıntıya düşürmesi yoktur. Yasaklama ise sıkıntıya düşürmek içindir.

CUMHÛRUN UKBE BİN ÂMİR (RADIYALLÂHÜ ANH)'IN HADÎSİNE VERDİĞİ YORUMLAR

N e v e v î bu konuda şu bilgiyi verir:

"A h m e d ve e l - L e y s bu hadîsi zâhirine göre yorumlamışlardır. Yâni misâfiri ağırlamak vâcibtir. Ev sâhibi bu hakka riâyet etmezse misâfir bunu isteyip alır.

Cumhûr ise bu hadîsi aşağıda beyân edilen şekillerde yorumlamıştır:

1. Bu hadîs muztar durumda olan yolculara mahsustur. Çünkü muztar olan yâni aç, susuz kalan misâfiri ağırlamak vâcibtir.

2. Hadîsten maksad şudur: Siz misâfirperverlikten imtinâ edenler aleyhinde konuşup onları kınayabilirsiniz, cimriliklerini halka anlatabilirsiniz. — Avnü'l-Mâbûd yazarının dediği gibi bu yorum, isâbetli olmaktan çok uzaktır —

3. Bu hüküm İslâmiyet'in ilk zamanlarına mahsustu. Çünkü o günlerde yardımlaşmak vâcibti. Bilâhere İslâmiyet her tarafa yayılınca bu hüküm iptal edildi. Bu yorum bâtıldır. Çünkü yorumcunun iddiâ ettiği husûsun sâhibi mechuldür. Yâni bu hükmün sonradan iptâl edildiğini söyleyen kimdir, kaynak sayılacak bir delîl ve mesned var mı?

4. Bu hüküm, müslüman yolcuları ağırlamaları husûsunda kendileri ile sözleşme yapılmış durumda olan zimmilere misâfir olanla-

ra mahsustur. Bu yorum da zayıftır. Çünkü zimmilerle böyle bir sözleşme ancak Ö m e r b i n e l - H a t t â b (Radıyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde yapılmıştır.

Misâfiri ağırlamanın vâcibliğine hükmedenlerin delilleri Avnü'l-Mâbûd'da beyân edilmiştir. Oraya bakılabilir.

(٦) باب حق اليتيم

6 — YETİM HAKKI (İLE İLGİLİ HADİSLER) BÂBI

٣٦٧٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يحيى بن سعيد القطان عن ابن عجلان، عن سعيد بن أبي سعيد، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «اللهم! إني أحرج حق الضعيفين: اليتيم والمرأة».

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات.

T E R C E M E S İ

3678) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allahım! (Sen şâhid ol) Ben şu iki zayıfın hakkının zâyi edilmesinden (insanları) şiddetle cidden sakındırırım, menederim: Yetim ve kadın.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

Ebû Şurayh (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:

Ebû Şurayh el-Huzâî (R.A.)'ın adı Huveylid bin Amr'dır. Adının Amr bin Huveylid olduğunu söyleyenler de vardır. Bâzıları: Adı Hâni bin Amr'dır, demiştir. Diğer bir kavle göre adı Huveylid bin Şurayh bin Amr'dir. Bu zât Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur, yirmi aded hadisi vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadisini müştereken rivâyet ettikleri gibi birer hadisini münferiden rivâyet etmişlerdir. Kendisinden Ebû Said el-Makberî, Nâfi bin Cübeyr ve bir cemâat rivâyette bulunmuştur. İbn-i Sa'd, onun Medine'de hicrî 68 yılında vefât ettiğini söylemiştir. (Bu zât bâzı rivâyetlerde Ebû Şurayh el-Adevî, diğer bâzı rivâyetlerde Ebû Şurayh el-Ka'bî diye anılır).

İkinci hadisin râvisi Ukbe bin Âmir'in hâl tercemesi 558. hadiste, üçüncü hadis râvisi el-Mıkdâm Ebû Kerîme'nin hâl tercemesi de 442. hadis bölümünde geçmiştir.

٣٦٧٩ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . ثنا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عَتَّابٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ . وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ » .

في الزوائد : في إسناده يحيى بن سليمان، أبو صالح . قال فيه البخاري: منكر الحديث. وقال أبو حاتم: مضطرب الحديث . وذكره ابن حبان في الثقات . وأخرج ابن خزيمة حديثه في صحيحه، وقال: في النفس من هذا الحديث شيء، فإني لا أعرف يحيى بعدالة ولا جرح. وإنما خرجت خبره لأنه يختلف العلماء فيه. قلت: قد ظهر للبخاري وأبي حاتم ما خفي على ابن خزيمة، فجرحهما مقدم على من عدله . اهـ كلام صاحب الزوائد.

TERCEMESİ

3679) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Müslüman toplumundaki evlerin en hayırlısı, kendisine iyilik edilen bir yetimin bulunduğu evdir ve müslüman toplumundaki evlerin en şerlisi kendisine kötülük edilen bir yetimin bulunduğu evdir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yahyâ bin Süleymân Ebû Sâlih bulunur. Buhârî, onun hadisinin münker olduğunu söylemiş. Ebû Hâtem onun hadisinin muztarib olduğunu beyân etmiştir. İbn-i Hibbân ise onu güvenilir zâtlar arasında anmıştır. İbn-i Huzeyme de kendi sahih'inde onun hadisini rivâyet etmiş ve : Bu râvinin hadisi hakkında içimde bir şey, yâni tereddüd vardır. Çünkü ben râvi Yahyâ'yı ne adâletle ne de cerh ile tanırım. Âlimler onun hadisinin sağlığı hakkında ihtilâf ettikleri için ben hadisini rivâyet ettim, demiştir. Ben derim ki : İbn-i Huzeyme'ce aydınlığa kavuşmamış durum, Buhârî ve Ebû Hâtem tarafından bilinmiştir. Bu itibarla Buhârî ve Ebû Hâtem'in râviyi cerh etmesi, yâni güvensizlik göstermesi, o râviyi tezkiye edenlerin sözünden önce gelir, yâni tercih edilir.

٣٦٨٠ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا حَمَّادُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكَلْبِيُّ . ثنا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ عَالَ ثَلَاثَةً مِنَ الْأَيْتَامِ ، كَانَ كَمَنْ قَامَ لَيْلَهُ وَصَامَ نَهَارَهُ . وَغَدَا وَرَاحَ شَاهِرًا سَيْفَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَكُنْتُ أَنَا وَهُوَ فِي الْجَنَّةِ أَخَوَيْنِ . كَهَاتَيْنِ . أُخْتَانِ » . وَأَلْصَقَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةَ وَالْوُسْطَى .

في الزوائد: في إسناده إسماعيل بن إبراهيم، وهو مجهول. والراوي عنه ضعيف.

TERCEMESİ

3680) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*: Şöyle buyurdu demiştir:

«Kim yetimlerden üç kişinin nafakasını, yetiştirilmesini üstlenirse gecesini ibâdetle ihyâ edip gündüzünü oruçla geçiren ve kılıcını çekerek sabah akşam Allah yolunda cihâd eden kimse gibi (sevab sâhibi) olur ve benle o şu iki kardeş (parmak) gibi cennet'te kardeş oluruz», buyurdu ve şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yapıştırdı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İsmâil bin İbrâhim bulunur. Bu râvi mechul olduğu gibi kendisinden rivâyet eden zât da zayıftır.

(٧) باب إماطة الأذى عن الطريق

7 — (GELEN GİDENE) EZİYET VEREN ŞEYİ YOLDAN GİDERMEK BÂBI

٣٦٨١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد، قالا: ثنا وكيع، عن أبان بن صمعة، عن أبي الوازع الراسبي، عن أبي برزة الأسلمي؛ قال: قلت: يا رسول الله! دلني على عمل أنتفع به. قال «اعزل الأذى عن طريق المسلمين».

TERCEMESİ

3681) "... Ebû Berze el-Eslemî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Ben, Yâ Resûlallah bana yararlanacağım (yâni sevab kazanmama vesile olacak) bir iş göster, dedim. O:**

«Müslümanların yolundan zararlı şeyi uzaklaştır,» buyurdu."

٣٦٨٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الله بن نمير عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ؛ قال «كان على الطريق غصن شجرة يؤذي الناس. فأماطها رجل. فأدخل الجنة».

TERCEMESİ

3682) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Yol üstünde halka zarar veren bir ağaç dalı vardı. Bir adam o dalı yoldan uzaklaştırdı ve bundan dolayı cennet'e dâhil edildi.»"

٣٦٨٣ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، أَنْبَأَنَا هِشَامُ ابْنُ حَسَّانَ عَنْ وَاصِلٍ ، مَوْلَى أَبِي عُيَيْنَةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقَيْلٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « عُرِضَتْ عَلَيَّ أُمَّتِي بِأَعْمَالِهَا . حَسَنِهَا وَسَيِّئِهَا . فَرَأَيْتُ فِي مَحَاسِنِ أَعْمَالِهَا الْأَذَى يُنَحَّى عَنِ الطَّرِيقِ . وَرَأَيْتُ فِي سَيِّئِ أَعْمَالِهَا النُّخَاعَةَ فِي الْمَسْجِدِ لَا تُدْفَنُ » .

TERCEMESİ

3683) "... Ebû Zerr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

Ümmetim, amellerinin iyisi ve kötüsüyle beraber bana arzolundu. İyi amelleri içinde yoldan uzaklaştırılan eziyet verici şey gördüm. Kötü amelleri içinde de gömülmeyip mescidde olan balgamı gördüm.»"

İZAHI

Bu bâbın hadisleri Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Buhârî ve Tirmizî tarafından da rivâyet olunmuştur.

Bu hadisler; yol üstünde bulunan taş, ağaç, diken gibi gelen gidenlere zarar veyâ sıkıntı veren şeyleri oradan uzaklaştırmanın fazilet ve sevâbını ifâde eder. Mescidde tükürmek ve balgamı rastgele atmanın hükmü Mesâcid kitâbının 10 bâbında geçtiği için burada tekrarlamaya lüzum yoktur.

(٨) باب فضل صدقة الماء

8 — SUYU SADAKA ETMENİN FAZİLETİNİN BEYÂNI BÂBI

٣٦٨٤ – حدّثنا عليُّ بنُ محمّدٍ. ثنا وكيعٌ عن هشامٍ صاحبِ الدّستوائي، عن قتادة، عن سعيدِ بنِ المسيّب، عن سعدِ بنِ عبادة؛ قال: قلتُ: يا رسولَ الله! أيُّ الصّدقةِ أفضلُ؟ قال «سقيُ الماء».

TERCEMESİ

3684) "... Sa'd bin Ubâde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben: Yâ Resûlallah! Hangi nevî sadaka daha faziletlidir (Yâni sevâbı daha çoktur)? dedim. O:

«Suvarmak (yâni canlı veyâ bitkiye su vermek),**» buyurdu."**

İZAHI

Bu hadisi; Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve başkaları da rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd'un bir rivâyetine göre Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın anası vefât etmiş ve Sa'd; Yâ Resûlallah! Sa'd'ın anası öldü. Sadakanın hangi nevi daha faziletlidir? diye sordu. O su buyurdu. Bunun üzerine Sa'd bir kuyu kazdı ve: Bu, Sa'd'ın anası(nın hayratı) içindir, dedi.

Menhel yazarı bu hadisin izahı bölümünde; Suyu sadaka etmek umûmidir. Yâni ister insanların veyâ hayvanların içmesi için olsun, ister bitkileri sulamak için olsun fark etmez. Kezâ; abdest, gusül ve temizlik işleri için kullanılan su veyâ başka türlü istifâde edilen su bu hadisin şümûlüne girer, demiştir.

٣٦٨٥ – حدّثنا محمّدُ بنُ عبدِ اللهِ بنِ نميرٍ وعليُّ بنُ محمّدٍ، قالا: ثنا وكيعٌ عن الأعمش، عن يزيدَ الرّقاشيّ، عن أنسِ بنِ مالكٍ؛ قال: قال رسولُ الله ﷺ «يصفُّ النّاسُ يومَ القيامةِ صفوفًا (وقال ابنُ نميرٍ: أهلُ الجنّةِ). فيمرُّ الرّجلُ من أهلِ النّارِ على الرّجلِ فيقولُ: يا فلانُ! أما تذكرُ يومَ استسقيتَ فسقيتُك شربةً؟ قال، فيشفعُ له

وَيَمُرُّ الرَّجُلُ فَيَقُولُ : أَمَا تَذْكُرُ يَوْمَ نَاوَلْتُكَ طَهُورًا ؟ فَيَشْفَعُ لَهُ » .

قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ « وَيَقُولُ : يَا فُلَانُ ! أَمَا تَذْكُرُ يَوْمَ بَعَثْتَنِي فِي حَاجَةِ كَذَا وَكَذَا ،

فَذَهَبْتُ لَكَ ؟ فَيَشْفَعُ لَهُ » .

في الزوائد : في إسناده يزيد بن أبان الرقاشي ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3685) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

Kıyâmet günü insanlar saflara ayrılırlar (İbn-i Nümeyr kendi rivâyetinde: Cennet ehli saflara ayrılırlar, demiştir). Bu arada cehennemlik olanlardan biri (cennetlik olan) adamın yanından geçer ve ona: Yâ falan (dünyada iken) benden içme suyu istediğin ve benim sana su içirdiğim günü hatırlamıyor musun? der (Böylece ondan şefâat diler). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Adam o kimseye şefâat eder. (Yine cehennemlik olan) başka adam (cennetlik olan bir kimsenin yanından) geçer ve (ona) : Sana bir abdest suyu verdiğim günü hatırlamıyor musun? der. O da o adama şefâat eder.

(Râvi) İbn-i Nümeyr şöyle demiştir (yani rivâyetinde şu ziyâde var) : **"ve (cehennemlik olanlardan biri cennetlik olanlardan birine) : Ey filân! Beni şöyle şöyle bir işe gönderdiğin, benim de senin için gittiğim günü hatırlamıyor musun? der. (Cennetlik olan) kimse ona şefâat eder."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Ebân er-Rakkâşî bulunur. Bu râvi zayıftır.

٣٦٨٦ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ

عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ سُرَاقَةَ بْنِ جُعْشُمٍ ؛

قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ ، تَغْشَى حِيَاضِي ، قَدْ لُطْتُهَا لِإِبِلِي ، فَهَلْ لِي

مِنْ أَجْرٍ إِنْ سَقَيْتُهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ . فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ حَرَّى أَجْرٌ » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن إسحاق ، وهو مدلس .

TERCEMESİ

3686) "... Süraka bin Cu'şum *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Kendi develerim için onarıp sıvadığım havuzlarıma gelen yitik deveyi sularsam benim için bir sevab olup olmadığını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. O:

«Evet, hararetli her ciğer sâhibin(e su vermek)de bir sevab vardır», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin İshâk bulunur. Bu râvi tedlisçidir.

(٩) باب الرفق

9 — RIFK (YUMUŞAKLIKLA MUÂMELE ETMEK, ARKADAŞLARLA İYİ GEÇİNMEK VE MÛTEDİL DAVRANMAK) BÂBI

Rıfk: Arkadaşlarla iyi geçinmek, halkla münâsebetlerde iyi hareket etmek, yumuşak davranmak ve günâha girmemek kaydı ile dâima her işte en kolay olanı seçmek, demektir. Şu târife göre özetleyecek olursak, Rıfk; halkla ilişkilerde güzel huylu olmaktır denilebilir. Tercemede bu kelimeyi yumuşaklıkla muâmele etmek biçiminde yorumlamayı uygun buldum.

٣٦٨٧ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ هِلَالٍ الْعَبْسِيِّ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ الْبَجَلِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ ، يُحْرَمِ الْخَيْرَ» .

TERCEMESI

3687) "... Cerir bin Abdillah el-Beceli *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim yumuşaklıkla muâmele etmektен mahrum olursa hayırdan mahrum olur.»"

٣٦٨٨ – حدثنا إسماعيل بن حفص الأبلي. ثنا أبو بكر بن عياش عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال « إن الله رفيق يحب الرفق، ويعطي عليه ما لا يعطي على العنف ».

TERCEMESİ

3688) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah şüphesiz refik'tir (yâni kullarına lütûf edip kolaylık ihsan eder, güçleri dışında kalan görevleri yüklemez), **kullarının** (da) **yumuşaklıkla muâmele etmelerini sever ve sert davranmakla vermediği** (muvaffâkiyet ve sevâbı) **yumuşaklıkla davranma ile** (kuluna) **verir.»"**

٣٦٨٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن مصعب عن الأوزاعي. ح وحدثنا هشام بن عمار وعبد الرحمن بن إبراهيم، قالا: ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الأوزاعي عن الزهري، عن عروة، عن عائشة، عن النبي ﷺ؛ قال « إن الله رفيق يحب الرفق في الأمر كله ».

TERCEMESİ

3689) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah, şüphesiz refik'tir (yâni kullarına kolaylık diler, güçlük dilemez, takatları yetmeyen işleri yüklemez), **kullarının** (da) **her hususta yumuşaklıkla muâmele etmelerini sever.»"**

İZAHI

Cerîr (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Bu hadise göre yumuşaklıkla muâmele etmeyen, arkadaşlarıyla iyi geçinmeyen, mûtedil davranmayıp haşin ve sert davranan bir kimse her türlü hayırdan mahrum kalır. şu halde rıfk hasletine sâhip olan bir kimse her nevi hayırlı işlerde başarılı olur.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi İbn-i Hibbân tarafından da rivâyet edilmiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivâyet edildiğine bakılmalıdır. Müslim bunun benzerini Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan ve Ebû Dâvûd da Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anhümâ)'den rivâyet etmişlerdir.

Bu hadise göre dünyada amaçlara ulaşmak, arzulanan şeyleri gerçekleştirmek ve çevrenin memnûniyet ve rızâsını elde etmek, kezâ âhirette sevab ve ecir kazanmak için yumuşaklıkla muâmele etmek, arkadaşlarla iyi geçinmek ve mûtedil davranmak gerekir. Sert davranmak, güçlük çıkarmak ve hırçınlıkla anılan müsbet sonuçlara varılmaz.

Sindi bu hadisin izahında: Yâni ortam, halkı hem yumuşaklıkla hem de sertçe irşad etmek, hidâyet yoluna çağırmak için müsâid iken bu hizmeti yumuşaklıkla ifâde eden kişi bunu sertçe ifa eden kimseden hayırlıdır. Şâyet ortam bu iki yoldan yalnız birisini izlemeye müsâid ise o yol izlenir, demiştir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi Buhârî ve Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir. Buhârî'nin rivâyet ettiği metin uzunca olup bu hadisin buyurulmasına sebep olan olay da anlatılmaktadır. Şöyle ki:

Yahûdilerden beş on kişilik bir hey'et Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûruna girerek O'na selâm vereceklerine "Es-Sâmü aleyküm" demişler (Bu cümle: "Ölüm üzerinize olsun" anlamını ifâde eder). Âişe (Radıyallâhü anhâ), bu küstah hey'etin söylediği sözü anlamış ve: "Ölüm ve lânet sizin üzerinize olsun" diyerek karşılık vermiştir. Âişe demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Yâ Âişe, acele etme, ağır ol. Allah şüphesiz her hususta yumuşak davranmayı sever», buyurdu. Ben :

Yâ Resûlallah! Sen onların dedikleri lâfı işitmedin mi? dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Ben de «Ve aleyküm = Sizin üzerinize olsun» dedim, buyurdu."

(١٠) باب الإحسان إلى المماليك

10 — KÖLELERE (VE CÂRİYELERE) İYİLİK ETMEK, ONLARA İYİ DAVRANMAK BÂBI

٣٦٩٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع . ثنا الأعمش عن المعرور ابن سويد، عن أبي ذر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إخوانكم جعلهم الله تحت أيديكم. فأطعموهم مما تأكلون . وألبسوهم مما تلبسون . ولا تكلفوهم ما يغلبهم . فإن كلفتموهم ، فأعينوهم » .

TERCEMESİ

3690) "... Ebû Zerr(i- Gifârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«(Onlar, yâni köleler ve câriyeler) sizin kardeşlerinizdir. Allah onları sizin elleriniz (yâni tasarruflarınız)ın altına koymuştur. Artık yediğinizden onlara yediriniz, giydiğinizden onlara giydiriniz ve güçlerini aşan işleri onlara teklif etmeyiniz. Şâyet (güçleri yetmeyecek işleri) onlara yüklerseniz onlara şahsen veyâ (başka kimselerle) yardım ediniz.»"

٣٦٩١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد، قالا: ثنا إسحاق بن سليمان عن مغيرة بن مسلم ، عن فرقد السبخي، عن مرة الطيب ، عن أبي بكر الصديق؛ قال: قال رسول الله ﷺ « لا يدخل الجنة سيئ الملكة » قالوا: يا رسول الله! أليس أخبرتنا

أَنَّ هٰذِهِ الأُمَّةَ أَكْثَرُ الأُمَمِ مَمْلُوكِينَ وَيَتَامَى ؟ قَالَ « نَعَمْ . فَأَكْرِمُوهُمْ كَكَرَامَةِ أَوْلَادِكُمْ . وَأَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ » . قَالُوا : فَمَا يَنْفَعُنَا فِي الدُّنْيَا ؟ قَالَ « فَرَسٌ تَرْتَبِطُهُ تُقَاتِلُ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللهِ . مَمْلُوكُكَ يَكْفِيكَ . فَإِذَا صَلَّى، فَهُوَ أَخُوكَ » .

في الزوائد : في إسناده فرقد السبخي . وهو، وإن وثقه ابن معين في رواية، فقد ضعفه في أخرى. وضعفه البخاري وغيره .

TERCEMESİ

3691) "... Ebû Bekr-i Sıddîk *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Mülkiyet altındaki (kölelere - câriye)lere kötü davranan kimse cennet'e girmeyecek» buyurdu. Sahâbîler:

Yâ Resûlallah! Memluk (yâni köle ve câriye) olanları ve yetimleri en çok bulunan ümmetin bu ümmet (yâni senin ümmetin) olduğunu sen bize haber vermedin mi? dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Evet. Artık evlâdınıza değer verdiğiniz gibi onlara da ikrâmda bulununuz ve yediğiniz yemeklerden onlara de yediriniz», buyurdu. Sahâbîler:

Peki, memluk (yâni köle - câriye) bize dünyada ne menfaat sağlar? dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bağlayıp beslediğin bir at üstünde Allah yolunda savaşırsın. Senin memlukün (de) senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle söylenmiştir: Bunun senedinde Ferkad es-Sebehî vardır. İbn-i Muîn onu bir rivâyette güvenilir saymış ise de, diğer bir rivâyette onu zayıf saymıştır. Buhârî ve başkası da onu zayıf saymışlardır.

İZAHI

Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî ve Ebû Dâvûd ile Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Avnü'l-Mâ-

bûd yazarının beyânına göre N e v e v i bu hadisin izahı ile ilgili olarak : Kölelere - câriyelere efendisinin yediği yemekten yedirmek ve giydiği elbiseden giydirmek emri müstehablık anlamına yorumlamış olup vâciblik için değildir. Bu hususta müslümanların icmâ'ı vardır. Efendiye vâcib olan şey, köle ve câriyesinin nafakasını memleketin ve şahısların sosyal durumuna, örf ve âdete göre vermektir. Bu ölçüye göre verilen nafaka ister efendinin nafakası gibi olsun, ister onunkinden aşağı veyâ yukarı olsun fark etmez. Hattâ efendi, cimriliğinden veyâ sofuluğundan dolayı kendi nafakasını emsâlinin nafakasına nazaran kısarsa, kölesinin veyâ câriyesinin nafakasını kısamaz ve onları kendi nefsine uyduramaz. Meğer ki kölesinin ve câriyesinin rızâsı ola, demiştir.

E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. T i r m i z i bunun yalnız; لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَيِّئُ الْمَلَكَةِ cümlesini rivâyet etmiştir. Bu hadis de köle ve câriyeye ikramda bulunmayı emretmiştir. Bu emir N e v e v i'nin dediği gibi müstehablık içindir.

Bu bâbın hadislerinde köle ve câriyenin efendisinin kardeşi olduğu bildirilmektedir. Bu, din kardeşliği anlamında veyâ bütün insanların Â d e m (Aleyhisselâm)'ın neslinden olması itibariyle olabilir.

(١١) باب إفشاء السلام

11 — SELÂM VERMEYİ İFŞÂ ETMEK (YÂNİ TANIDIK OLSUN OLMASIN HER MÜSLÜMANA AÇIKTAN SELÂM VERMEK SÛRETİYLE BUNU YAYGINLAŞTIRMAK) BÂBI

İfşâ kelimesinin asıl mânâsı bir şeyi açığa vurmak, açıktan yapmaktır. Selâm vermenin ifşâsından maksad selâmlaşmayı yaygınlaştırmak, tanıdık olsun olmasın her müslümana selâm vermek, bunu hiç bir müslümandan esirgememek ve selâm verilen kişinin duyabileceği bir ses tonu ile selâm vermektir.

Selâm, selâmette olmak, her türlü kazâ ve belâlardan sâlim olmak ve esenlik içinde yaşamak, demektir. Bu itibarla selâm, bir duâ ve iyi dilekte bulunmak olup sevgi ve saygı belirtisidir. Müslümanlar

arasında birlik, beraberlik, sevgi, saygı, iyi duygu ve güzel dileklerde bulunmaya özen gösteren yüce dînimiz selâmlaşmaya büyük önem vermiş, selâm vermeyi sünnet ve bunu almayı, yâni selâm verilen tarafın selâm verene selâmla karşılık vermesini farz kılmıştır.

٣٦٩٢ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية وابن نمير، عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «والذي نفسي بيده! لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا. ولا تؤمنوا حتى تحابوا. أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السلام بينكم».

T E R C E M E S İ

3692) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Nefsim (canım) kudret elinde bulunan (Allah)a yemin ederim ki siz imân etmedikçe cennet'e giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam) imân etmiş olmazsınız. Size bir şey göstermiyeyim mi: Onu yaptığınız zaman bir birinizi seversiniz? Selâm vermeyi aranızda yaygınlaştırınız (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana açıktan selâm veriniz).»"

İ Z A H I

Bu hadisi M ü s l i m, T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmiştir.

N e v e v i, hadisin **«Siz birbirinizi sevmedikçe imân etmiş olmazsınız»** cümlesinin mânâsı hakkında: Yâni birbirinizi sevmedikçe kâmil ve olgun imân sâhibi olmazsınız, demiş ve hadisin **«Siz imân etmedikçe cennet'e giremezsiniz»** cümlesini zâhirine göre yorumlamıştır. Çünkü imânsız ölen kimseler cennet'e giremez ve zerre mikdarı imânı olan kimseler netice itibariyle cennet'e girecekler. Yâni imânı kâmil ve olgun olmayan müslümanlar da cennet'e girecekler.

N e v e v i daha sonra: E ş - Ş e y h E b û A m r demiştir ki: Hadisin mânâsı şöyledir: İmânınız ancak birbirinizi sevmekle ke-

mâle erer, olgunlaşır ve siz böyle olmazsanız siz, cennet ehli cennet'e gireceği zaman giremezsiniz. (Yâni onlarla beraber giremezsiniz, daha sonra gireceksiniz). E ş - Ş e y h E b û A m r ' ın dediği bu yorum da muhtemeldir, der.

٣٦٩٣ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن عياش، عن محمد بن زياد، عن أبي أمامة؛ قال: أمرنا نبينا ﷺ، أن نفشي السلام.

في الزوائد: إسناده صحيح، رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3693) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize, selâmı yaygınlaştırmamızı** (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana selâm vermemizi) **emretmiştir."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٦٩٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن فضيل عن عطاء بن السائب، عن أبيه، عن عبد الله بن عمرو؛ قال: قال رسول الله ﷺ «اعبدوا الرحمن، وأفشوا السلام».

TERCEMESİ

3694) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Rahmân (olan Allah) a ibâdet ediniz ve selâmı ifşâ ediniz (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana açıktan selâm vermekle bunu yaygınlaştırınız)**.»"**

İ Z A H I

E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevindendir. A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î de "Atıma = Yiyecekler" bölümünde rivâyet etmiştir. T i r m i z î'nin rivâyet ettiği metin uzunca olup şöyledir:

أُعْبُدُوا الرَّحْمٰنَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَأَفْشُوا السَّلاَمَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلاَمٍ

«Rahman'a ibâdet ediniz, yemek yediriniz ve selâmı ifşâ ediniz. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz.»"

T i r m i z i bu hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler müslümanm tanıdığı veyâ tanımadığı her müslümana selâm vermesinin faziletine delâlet eder. Bu hadislerdeki emir müstehablık içindir. Yâni selâm vermek sünnettir.

Birkaç müslüman beraber olduğu zaman karşılaştıkları müslümanlara hepsinin selâm vermesi daha faziletlidir. Bununla beraber onlardan yalnız bir kişinin selâm vermesiyle de sünnet ifâ edilmiş olur. Selâm "Es-Selâmü aleyküm" cümlesiyle verilir. "Selâmün aleyküm" demekle de selâm verilmiş oluyor ise de en faziletlisi "Es-Selâmü aleyküm"dür.

İki müslüman karşılaştıkları zaman önce selâmlaşmalı, ondan sonra konuşmaya başlamalıdır. Selâm, muhâtabın duyabileceği bir ses tonu ile verilir. Aksi takdirde selâm sünneti ifa edilmiş olmaz. Âile reisi ev halkının yanına girdiği zaman onlara selâm vermesi sünnettir.

Küçüğün büyüğe, süvârinin yayaya, ayakta olanın oturana ve azın çoğa selâm vermesi sünnettir. Bunun aksi yapıldığı zaman yine sünnet yerine gelmiş olur.

Erkeğin yabancı kadına, yâni mahremi olmayan kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak çok yaşlı veya çirkinliğinden dolayı şehvet duyulmayan kadına selâm verebilir. Erkeğin; teyzesi, halası, anası, nenesi, kız kardeşi gibi mahremi olan kadına selâm vermesi sünnettir.

Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

(١٢) باب رد السلام

12 — SELÂM ALMAK (YÂNİ VERİLEN SELÂMI CEVABLAMAK) BÂBI

٣٦٩٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير . ثنا عبيد الله بن عمر . ثنا سعيد بن أبي سعيد المقبري عن أبي هريرة ؛ أن رجلا دخل المسجد ، ورسول الله ﷺ جالس في ناحية المسجد . فصلى ، ثم جاء فسلم . فقال « وعليك السلام » .

TERCEMESİ

3695) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir adam (ki Hallâd bin Râfi'dir), Mescid-i Nebevîyye'ye girdi. O sırada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidin bir kenarında oturuyordu. Adam namaz kıldıktan sonra (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek O'na) selâm verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da «Ve aleyke's-selâm = Selâm sana da olsun» buyurdu."

٣٦٩٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الرحيم بن سليمان عن زكريا ، عن الشعبي ، عن أبي سلمة ؛ أن عائشة حدثته ؛ أن رسول الله ﷺ ، قال لها « إن جبرائيل يقرأ عليك السلام » قالت : وعليه السلام ورحمة الله .

TERCEMESİ

3696) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* kendisine:

«(Yâ Âişe!) Cebrâil sana selâm sunuyor», buyurmuş. Kendisi de: 'Ve aleyhi's-selâmü ve rahmetullahi = Selâm ve Allah'ın rahmeti ona da olsun" diye cevab vermiştir."

İZAHI

Bu bâbın hadisleri B u h â r i , M ü s l i m ve T i r m i z i tarafından da rivâyet olunmuştur. E b û H ü r e y r e (Radıyal-

lâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârekutnî ve Tahavî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadis daha uzun bir metin hâlinde sünenimizin 1060 numarasında geçti.

HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER:

1. Selâm almak, yâni verilen selâma selâmla cevab vermek meşrûdur. İbn-i Abdilberr ve başkası selâm vermenin sünnet ve selâma selâmla cevab vermenin farz olduğu husûsunda müslümanların icmâ ettiğini söylemişlerdir. Kendisine selâm verilen bir kişi ise, cevablamak ona farzdır. Şâyet birden fazla kişiler ise onlardan birisinin cevab vermesiyle farz ifa edilmiş olur. Fakat hepsinin cevab vermesi daha faziletlidir. Ebû Yûsuf'a göre hepsinin cevab vermesi farzdır. Yâni kendilerine selâm verilen guruptan bir kısmının cevablaması yeterli sayılmaz.

2. Selâma cevab verilirken "Ve aleykümü's-selâm" sözü ile yetinmekle farz ifâ edilmiş olur. Cevabta "ve rahmetullâhı"yi ilâve etmek daha faziletlidir.

3. Bir kimse bir adamdan selâm getirdiği zaman kendisine selâm getirilen kişinin "Ve aleyhi's-selâmü ve rahmetullah" biçiminde cevab vermesi daha faziletlidir. Ama "Ve aleyhi's-selâm" sözü ile yetinirse farzı yerine getirmiş sayılır.

4. Bir kimseden selâm getirmek meşrûdur. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm), Cebrâil (Aleyhisselâm)'dan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya selâm tebliğ etmiştir.

Tuhfe yazarı Tirmizi'nin İsti'zân bölümünde rivâyet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadislerinin izahı bölümünde Nevevi'den naklen özetle şu bilgiyi verir:

Selâm alınırken en mükemmel ve en faziletli cevab "Ve aleykümü's-selâmü ve rahmetullahi ve berekâtuhu"dur. Cevâbın başındaki "Ve" harfini kullanmamak câizdir. Ama en faziletlisi bırakılmış olur. Şâyet "Ve aleykümü's-Selam" veyâ "Aleykümü's-Selâm" sözü ile yetinilirse farz ifâ edilmiş olur.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi, selâm göndermenin meşrûluğuna delâlet eder. Selâm götüren kişinin bunu ilgilisine tebliğ etmesi farzdır. Çünkü selâm bir emânettir. Gönderilen selâmı tebellüğ eden veyâ aldığı mektubla yazılı selâmı okurken derhal selâm alması farzdır. Bir adam bir selâm getirdiği zaman ilgilisine tebliğ edince tebellüğ eden şahıs o selâmı alırken getiren kişiyi de selâma katması müstehabtır. Yâni "**ve aleyke ve aleyhi's-selâm** =**Sana da ona da selâm olsun**" biçiminde cevab vermelidir.

(١٣) باب رد السلام على أهل الذمة

13 — İSLÂM MEMLEKETİNDE OTURMALARINA İZİN VERİLEN ANDLAŞMALI EHL-İ KİTÂB OLAN GAYR-İ MÜSLİMLERİN SELÂMINI CEVABLAMAK BÂBI

٣٦٩٧ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ، فَقُولُوا : وَعَلَيْكُمْ » .

TERCEMESİ

3697) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Ehl-i Kitâb (olan gayr-i müslimler)den biri size selâm verdiği zaman "ve aleyküm = üzerinize de" diye cevab veriniz."

٣٦٩٨ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ نَاسٌ مِنَ الْيَهُودِ . فَقَالُوا : السَّامُ عَلَيْكَ ، يَا أَبَا الْقَاسِمِ . فَقَالَ « وَعَلَيْكُمْ » .

TERCEMESİ

3698) Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Yahûdilerden bir kaç adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek selâm yerine "Es-Sâm aleyke = Ölüm sana" Yâ Ebe'l-Kâsım! dediler. Bunun üzerine O da:

«Ve aleyküm = Size de» diye cevab verdi."

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî tarafından da rivâyet olunmuştur.

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde geçen "es-Sâm" ölüm mânâsına geldiği gibi âcil ölüm mânâsına da yorumlanmıştır. Ehl-i Kitâb, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e veyâ sahâbilere uğradıkları veyâ onlarla karşılaştıkları zaman normal selâm yerine "es-Sâmü aleyküm" derlerdi. Bu cümlenin mânâsı "ölüm size olsun" veyâ "âcil ölüm size olsun" demektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların bu küstahlığını bildiği için "ve aleyküm" diye karşılık vermiştir. Bâzı rivâyetlerde "aleyküm" tâbiri vardır. Yâni atıf harfi olan "Ve" yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sahâbilerin de Ehl-i Kitâb'ın selâmını bu şekilde almalarını emretmiştir. Verilen cevab "aleyküm" biçiminde olduğu zaman mânâsı "Sizin dediğiniz şey size olsun" demektir. Yâni ölüm veyâ âcil ölüm size olsun, demektir. Verilen cevab bâzı rivâyetlerde ve müellifimizin rivâyetinde olduğu gibi "ve aleyküm" biçiminde olunca ve Sâm kelimesi de ölüm mânâsına yorumlanırsa bu cümlenin mânâsı şöyle olur: "Ölüm size de olsun." Yâni Ey Ehl-i Kitâb! Sizin bizim için dilediğiniz ölüm umûmidir. Herkes ölüme mahkûmdur.

Sâm kelimesi âcil ölüm mânâsına yorumlanırsa "ve aleyküm" cümlesinin mânâsı "Âcil ölüm size olsun" demektir. Yâni ve harfi atıf için değil, istinaf içindir. Aksi takdirde ve harfi atıf için kabul edildiğinde cümlenin mânâsı "âcil ölüm size de olsun" biçiminde olur ki bu mânâ uygun değildir. Çünkü bundan çıkan sonuç şöyle olur: "Âcil ölüm size de size de olsun." Böyle bir anlamın kasdedilmesi düşünülemez.

Hattâbî, "ve" harfi bulunmayan rivâyetin doğru olduğunu, ve harfinin bulunduğu rivâyetin doğru olmadığını söylemiş ise de yukarda işâret edilen yorumla "ve" harfinin bulunduğu rivâyetin de doğruluğu anlaşılır.

EHL-İ KİTÂBA SELÂM VERİLİR Mİ ?

Müellifimiz bu konuya âit hadisleri rivâyet etmemiştir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri; لاتَبْدَؤُا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى بِالسَّلاَمِ "Yahûdîlere ve hıristiyanlara selâm vermeyiniz..." hadisinde onlara müslümanların selâm vermesi yasaklanmıştır. Tirmizî bu hadisin hasen-sahih olduğunu ifâde etmiştir.

Nevevî: Bâzı arkadaşlarımız Ehl-i Kitâb'a selâm vermenin mekruh olduğunu söylemişler ise de bu görüş zayıftır. Çünkü yasaklama haramlık içindir. Bu itibarla doğrusu, onlara selâm vermenin haramlığıdır. Kâdı Iyâz, zarûret ve ihtiyaç hâlinde onlara selâm verilebileceğini bir guruptan nakletmiştir. Alkama ve Nahaî böyle söylemişlerdir. Evzâî de demiş ki: Eğer ben onlara selâm verirsem, dayanağım bâzı takvâ sâhiblerinin onlara selâm vermiş olmalarıdır. Şâyet onlara selâm vermezsem yine dayanağım bâzı takvâ sâhiblerinin onlara selâm vermemiş olmasıdır. Bid'at ehline gelince seçkin olan görüş bir fitne ve mâzeret olmadıkça onlara selâm verilmemesidir, diye bilgi vermiştir.

Hülâsa: Âlimlerin büyük çoğunluğuna ve tüm selef âlimlerine göre hıristiyanlara ve yahûdîlere selâm verilmez. Onlar selâm verdikleri zaman, "aleyküm" biçiminde veyâ "ve aleyküm" şeklinde cevab verilir.

٣٦٩٩ — حدثنا أبو بكر . ثنا ابن نمير عن محمد بن إسحاق ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن مرثد بن عبد الله اليزني ، عن أبي عبد الرحمن الجهني ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إني راكب غدا إلى اليهود . فلا تبدءوهم بالسلام . فإذا سلموا عليكم ، فقولوا : وعليكم » .

في الزوائد : في إسناده ابن إسحاق ، وهو مدلس . قال : وليس لأبي عبد الرحمن هذا سوى هذا الحديث عند المصنف . وليس له شيء في بقية الكتب الستة .

TERCEMESİ

3699) "... Ebû Abdirrahmân el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet

edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Ben yarın binip yahûdilere gideceğim. Siz onlara selâm vermeyiniz. Onlar size selâm verdikleri zaman siz "ve aleyküm" diye cevab veriniz."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i İshâk var. Bu zât tedlisçidir. Bundan başka hadisi müellifin süneninde yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında ise onun hiç bir hadisi yoktur.

(١٤) باب السلام على الصبيان والنساء

14 — ÇOCUKLARA VE KADINLARA SELÂM VERMEK BÂBI

٣٧٠٠ — حدّثنا أبو بكر . ثنا أبو خالد الأحمر عن حميد ، عن أنس ؛ قال : أتانا رسول الله ﷺ ، ونحن صبيان . فسلّم علينا .

TERCEMESİ

3700) "... Enes (bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Biz çocuk iken (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi ve bize selâm verdi."

İZAHI

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Buhârî de Enes (Radıyallâhü anh)'den şu meâlde bir hadis rivâyet etmiştir:

"Enes (Radıyallâhü anh), bir gün çocukların yanından geçmiş ve onlara selâm verip: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuklara böylece selâm verirdi, demiştir."

Bu konuda Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî'de başka hadis vardır.

Bu ve benzeri hadisler, çocuklara selâm vermenin müstehablığına ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üstün tevâzuuna delâlet eder.

İ b n - i B a t t â l : Çocuklara selâm vermekte, onları İslâmi âdâba alıştırmak, büyüklerin kibri kırıp tevâzu göstermeleri gibi yararlar var, demiştir.

٣٧٠١ — حدثنا أبو بكر. ثنا سفيان بن عيينة، عن ابن أبي حسين، سمعه من شهر ابن حوشب؛ يقول: أخبرته أسماء بنت يزيد؛ قالت: مرّ علينا رسول الله ﷺ، في نسوة. فسلّم علينا.

TERCEMESİ

3701) "... Esmâ bint-i Yezid (bin es-Seken) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Biz (bir gün) büyük bir kadın topluluğu hâlinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yanımızdan geçti ve bize (yâni kadın cemâata) selâm verdi."

İZAHI

Bu hadisi T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişler. T i r m i z i bunun hasen olduğunu söylemiştir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin izahı bölümünde şöyle der:

E l - H u l e y m i : Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), her türlü fitneden emin ve günahsız idi. Artık kendi nefsine güvenen kimse kadınlara selâm versin. Aksi takdirde selâm vermemek en selâmetli davranıştır, demiştir.

İ b n - i B a t t â l da: Bir fitne, yâni günaha girmek ve şehvet duygusunun uyanması tehlikesi yok ise kadınların erkeklere ve erkeklerin kadınlara selâm vermeleri câizdir. M â l i k i l e r ise genç kadın ile yaşlı kadın arasında fark olduğunu söyleyerek genç kadına selâm vermeyi veyâ onun erkeklere selâm vermesini yasak saymışlardır. R e b i a ise: Kadın genç olsun yaşlı olsun onunla selâmlaşmak haramdır, demiştir.

K û f e âlimleri de: Kadınların erkeklere selâm vermeleri meşrû değildir. Çünkü kadınlar, ezan okumaktan ve kâmet getirmekten menedilmiştir ve açıktan Kur'an okumaları yasaklanmıştır. Ancak

kadın kendi mahremi olan erkeklere, yâni babası, amcası, dayısı gibi aralarında nikâh kıyılması ebedi olarak haram olan erkek akrabalarına selâm verebilir, demişlerdir, diye bilgi vermiştir.

Abdurrahmân el-Cezerî de şöyle der: Erkeğin kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak kadın çok yaşlı olursa veyâ genç olmasına rağmen şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olursa ona selâm verilebilir. Erkek kendi çoluk çocuklarına selâm verdiği gibi mahremi olan kadınlara da selâm verebilir, selâm vermesi sünnettir. Şâfiîler demişler ki: Genç kadın ister şehvet duyulmayacak derecede çirkin olsun ister şehvet edilebilecek durumda olsun bir yerde tek başına bulunduğu zaman erkeğin ona selâm vermesi, onun erkeğin selâmını alması veyâ onun erkeğe selâm vermesi kesinlikle haramdır. Kadın bir gurup erkekle veyâ bir kadın topluluğu ile beraber olduğu zaman selâm vermek ve selâm almak bakımından onun hükmü erkeğin hükmü gibidir, demiştir.

(١٥) باب المصافحة

15 — TOKALAŞMAK BÂBI

٣٧٠٢ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السَّدُوسِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! أَيَنْحَنِي بَعْضُنَا لِبَعْضٍ ؟ قَالَ « لَا » . قُلْنَا : أَيُعَانِقُ بَعْضُنَا بَعْضًا ؟ قَالَ « لَا . وَلٰكِنْ تَصَافَحُوا » .

TERCEMESİ

3702) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz: Yâ Resûlallah! Bâzımız bâzımız için (saygı mâhiyetinde) eğilebilir (yâni başını ve belini eğebilir) mi? dedik. O:

«Hayır», diye cevab verdi. Biz: Bâzımız bâzımızla kucaklaşabilir mi? diye sorduk. O: Hayır ve lâkin tokalaşınız», buyurdu."

٣٧٠٣ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ وَعَبْدُ اللّٰهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنِ الْأَجْلَحِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ، فَيَتَصَافَحَانِ ، إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا ، قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا » .

TERCEMESİ

3703) "... Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Birbirine rastlayıp da tokalaşan hiç iki müslüman yoktur ki, birbirinden ayrılmadan önce ikisinin günahları bağışlanmasın.»"

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizî de rivâyet etmiştir. Berâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivâyet olunmuştur.

Tirmizî'nin başka bir rivâyetine göre Katâde şöyle demiştir:

"Ben Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'a: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **sahâbileri arasında tokalaşmak var mı idi? diye sordum. Enes:** Evet, diye cevab verdi." Tirmizî bu hadîsi rivâyet ettikten sonra hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.

Bu hadisler müslümanların birbirlerine rastladıkları zaman tokalaşmalarının meşrû ve sünnet olduğuna delâlet eder. İkinci hadis, tokalaşan müslümanların henüz birbirlerinin ellerini bırakmadan veyâ kendileri birbirlerinden ayrılmadan önce günahlarının bağışlandığına delâlet eder. Bilindiği gibi bu nevi hadislerden maksad küçük günahların bağışlanmasıdır.

Meşrû ve sünnet olan tokalaşma, sağ ellerle yapılanıdır. Bu husustaki delîller Tuhfe'de ayrıntılı olarak beyân edilmiştir.

Tokalaşmanın tek elle yapıldığının delillerinden birisi İbn-i Abdilberr'in, et-Temhîd'de rivâyet ettiği Ubeydullah bin Büsr'ün şu meâldeki hadisidir: **"Benim şu elimi görüyorsunuz. Ben onunla Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile tokalaştım."**

HADÎSLERDEN ÇIKAN HÜKÜMLER

1. Birbirine rastlayan iki müslümanın tokalaşması sünnettir. Nevevî bu hususta icmâ bulunduğunu söylemiştir. El-Hâfız

da: Yabancı kadınla, yâni mahrem olmayan kadınla ve yetişkin güzel oğlan çocuğu ile tokalaşmak bu umûmî hükümden müstesnadır, demiştir.

SABAH VE İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA CEMÂATIN TOKALAŞMASI HÜKMÜ

Bilindiği gibi bâzı yerlerde bu âdet ötedenberi devam edegelmiştir. **Avnü'l-Mâbûd** yazarı bu hususla ilgili aşağıdaki bilgiyi vermiştir:

N e v e v î, **el-Ezkâr** adlı kitâbında: Her karşılaşmada tokalaşmak müstehabtır. Ama sabah ve ikindi namazından sonra halkın âdet hâline getirdikleri tokalaşmanın Ş e r - i Ş e r î f'te bir mesnedi yoktur. Bununla beraber bunda bir dinî sakınca yoktur. Çünkü aslında tokalaşmak bir sünnettir. Halkın bâzı hallerde buna devam etmeleri ve bir çok durumlarda bunu ihmal etmeleri yapılan tokalaşmayı Ş e r - i Ş e r i f'in dışına çıkarmaz. (Yâni anılan iki vakitteki tokalaşma âdeti sünnet olan tokalaşma sınırı dışında düşünülmez). Ayrıca İ m â m E b û M u h a m m e d b i n A b - d i s s e l â m bid'atı; **Vâcib, Haram, Mekruh, Müstehab** ve **Mübâh** olmak üzere beş kısma ayırmış ve demiş ki: Sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılan tokalaşmak işi mübah bid'at örneklerindendir, diye bilgi vermiştir.

A l i y y ü 'l - K a r i ise **el-Mişkât** şerhinde N e v e v î'nin sözünü reddederek: İmâmın, yâni N e v e v î'nin sözündeki bir nevi çelişki kapalı değildir, görülebilir. Çünkü sünnet olan bir şeyi bâzı vakitlerde ifa etmek bid'at sayılmaz. Şu da var: Halkın anılan iki vakitteki uygulaması, meşrû ve müstehab olan tokalaşma şeklinde değildir. Çünkü meşrû tokalaşma zamanı kişilerin birbirlerine rastladıkları ilk andır. Halbuki bâzen bir gurup, tokalaşmadan bir araya gelir, görüşüp sohbet ederler, uzun süre beraber kalıp ilmî ve dinî konuşmalar yaparlar. Sonra namaz kılınca tokalaşırlar. Bu durumdaki tokalaşmanın neresi sünnet olan tokalaşmadan sayılır? Bunun içindir ki bâzı âlimlerimiz, yâni H a n e f î âlimler; anılan âdetin yerilen bid'at nevinden ve mekruh olanından olduğunu söylemişlerdir, demiştir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki; Aliyyü'l-Kari'nin dediği şey, hak ve doğru olandır. Nevevi'nin görüşü hatâlıdır. Bâzı muhakkik âlimler bid'atlerin beş kısma ayrıldığına dâir İbn-i Abdisselâm'ın görüşüne karşı çıkmışlardır, dedikten sonra; bayram namazlarından sonra yapılan tokalaşma ve kucaklaşmanın da Şer-i Şerif'e aykırı ve yerilen bid'atlerden olduğunu savunmuştur.

2. Birinci hadisten çıkan bir hüküm de herhangi bir insana karşı baş ve bel eğmenin yasaklığıdır. Çünkü böyle saygı, bir nevi rükû hükmündedir. Oysa rükû ve secde ancak Allah Teâlâ'ya bir ibâdet mâhiyetinde yapılır. Allah'tan başka hiç bir varlığa ibâdet biçiminde bir saygı yapılamaz. Müslüman kimse ancak Allah'a karşı boyun eğer.

3. Yine birinci hadisten çıkan diğer bir hüküm de kucaklaşmanın yasaklığıdır. Fakat yolculuktan gelen kimse ile kucaklaşmak bu umûmi hükmün dışında tutulur. Çünkü yolculuktan gelen kimse ile kucaklaşmanın meşrûluğu hakkında müteaddid hadisler vardır: Tirmizi'nin "Kucaklaşmak ve öpmek" bâbında rivâyet ettiği bir hadiste; "Âişe (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **benim evimde iken Zeyd bin Hârise** (Radıyallâhü anh), **Medine'ye geldi. Zeyd, Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i ziyâret etmek üzere gelip kapıyı çaldı. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onun gelişine o kadar sevindi ki) **ridâsını yerde sürükleyerek, belden yukarısı çıplak olduğu halde ona doğru gitti. Allah'a yemin ederim ki ben ne o günden önce ne de o günden sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i** (kimseyi karşılarken) **çıplak görmedim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Zeyd'i kucaklayıp öptü.**"

Ebû Dâvûd da "Kucaklaşmak" bâbını açarak bunun meşrûluğuna dâir Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den bir hadis rivâyet etmiştir.

(١٦) باب الرجل يقبل يد الرجل

16 — ERKEK, ERKEGİN ELİNİ ÖPER, BÂBI

٣٧٠٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. نا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ. ثنا يَزِيدُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: قَبَّلْنَا يَدَ النَّبِيِّ ﷺ .

TERCEMESİ

3704) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elini öptük."

٣٧٠٥ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَغُنْدَرٌ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ؛ أَنَّ قَوْمًا مِنَ الْيَهُودِ قَبَّلُوا يَدَ النَّبِيِّ ﷺ، وَرِجْلَيْهِ.

TERCEMESİ

3705) "... Safvân bin Assâl *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Yahûdilerden bir gurup, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elini ve ayaklarını öptüler."

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Safvân (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi, Nesâi ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Bu hadisler erkeğin elini ve ayağını öpmenin erkek için helâl olduğuna delâlet eder. Tuhfe yazarının beyânına göre İbn-i Battâl bu konuda şöyle demiştir:

Âlimler el öpmek meselesi hakkında ihtilâf etmişlerdir: Mâlik el öpmeye karşı çıkarak, bunun meşrûluğu yolunda rivâyet olunan hadisleri sâbit görmemiştir. Diğer âlimler el öpmeyi câiz saymışlardır. Ebheri demiş ki: Mâlik, kibir ve gurura sebebiyet veren el öpme ve kibirden dolayı el öptürme işine karşı çıkmıştır. Şâyet bir erkeğin dindarlığı, ilmi veyâ şerefi gibi bir faziletinden dolayı eli Allah rızâsı için öpülürse Mâlik bunu câiz görmüştür.

Nevevi de: Bir adamın; zühd ve takvâsı veyâ din bilgini oluşu, ya da faziletli eşrâftan oluşu gibi dini meziyetlerinden dola-

yı elinin öpülmesi mekruh değildir, hattâ müstehaptır. Fakat zenginliği, nüfûzu veyâ dünya etiketi için elinin öpülmesi şiddetle mekruhtur. Ebû Saîd el-Mütevelli bunun câiz olmadığını söylemiştir, der.

Hanefî mezhebine âit İbn-i Âbidin adlı kitâbın **"El-Hazar ve'l-İbâha"** bölümünde bu hususla ilgili verilen bilginin özeti şöyledir:

Sevap ve ikram mâhiyetinde olmak üzere ve şehvet duygusu olmaksızın erkeğin başka bir erkeğin elini öpmesi câizdir. Bu hususta icmâ vardır. **El-Hâniye** ve **el-Hakâik'ta** böyle denilmiştir. Din bilgininin ve dinî vecibeleri ifâ eden devlet adamının elini öpmek ise, sünnet veyâ mendûb'tur. Din bilgininin başını öpmek daha çok sevabtır. Bir erkek, din bilgininin ayağını öpmek istediği zaman o bilginin ayağını öptürmesi meşrûdur. Bir kavle göre öptürmemelidir.

Bir kavle göre öptürmenin beş çeşidi vardır:

Baba, sevgi için oğlunun yanağından öper. Evlâd, merhamet duygusuyla baba ve anasının başından öper. Erkek kardeş, erkek kardeşinin alnından öper. Koca karısını şehvet maksadıyla dudağından öper. Mü'min erkeklerin eli; saygı ve ikram maksadıyla erkekler tarafından öpülür.

(١٧) باب الاستئذان

17 — (BAŞKASININ EVİNE GİRMEK İÇİN) İZİN İSTEMEK BÂBI

٣٧٠٦ - حدثنا أبو بكر . ثنا يزيد بن هارون . أنبأنا داود بن أبي هند عن أبي نضرة، عن أبي سعيد الخدري؛ أن أبا موسى استأذن على عمر ثلاثا. فلم يؤذن له. فانصرف . فأرسل إليه عمر : ما ردك ؟ قال : استأذنت الاستئذان الذي أمرنا به رسول الله ﷺ ثلاثا، فإن أذن لنا دخلنا، وإن لم يؤذن لنا، رجعنا. قال، فقال: لتأتيني على هذا ، ببينة، أو لأفعلن . فأتى مجلس قومه . فناشدهم . فشهدوا له . فخلى سبيله .

TERCEMESİ

3706) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radıyallâhü anh), (halife) **Ömer** (Radıyallâhü anh)'ın yanına (evine) **girmek için üç defa izin istedi ve kendisine izin verilmedi. O da geri döndü. Sonra Ömer** (Radıyallâhü anh), **niçin geri döndün?** diye ona haber gönderdi (ve gelmesini istedi. Bunun üzerine gelen) **Ebû Mûsâ** (Radıyallâhü anh) :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in bize emrettiği üç kez izin isteme usûlü ile izin istedim.** (üç defa izin istedikten) **Sonra bize izin verilirse gireriz ve bize izin verilmezse geri döneriz, dedi. Ebû Said demiştir ki: Bunun üzerine Ömer** (Radıyallâhü anh) (Ebû Mûsâ'ya) :

And olsun ki ya sen bu hadisin sübûtuna dâir bana bir şâhid getireceksin veyâ ben (sana yapacağımı) **yaparım, dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ kavminin meclisine** (yâni Ensâr-i Kirâm'ın toplu halde bulunduğu yere) **varıp onların bu hadisin sübûtuna şâhidlik etmelerini istedi. Onlar**(dan bâzısı) **da onun için şâhidlik ettiler de** (halife) **Ömer, onu serbest bıraktı."**

İ Z A H I

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde benzer lâfızlarla rivâyet olunmuştur. Bu rivâyette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit buyruk sarahaten anılmamıştır. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu buyruk şöyledir:

إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَلْيَرْجِعْ = **«Biriniz** (başkasının evine girmek için) **üç defa izin ister de ona izin verilmediği zaman o kimse geri dönsün.»**

İsti'zân: İzin istemektir. Burada ziyâret etmek isteyen kimsenin, ziyaret edeceği zâtın yanına girmesi için izin istemesi mânâsında kullanılmıştır. İzin istemeden girmek İslâm âdâbına aykırıdır. İzin isteme işi üç defa tekrarlanır. Şâyet izin verilirse girilir. Aksi takdirde geri dönülür.

Nevevi, Müslim'in şerhinde bu hadisin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:

Âlimler isti'zân'ın, yâni izin istemenin meşrûluğu husûsunda icmâ etmişlerdir. **Kur'ân-ı Kerîm**, Sünnet, yâni sahih hadisler ve üm-

metin icmâı bu hükmün delilleridir. Sünnet olan isti'zân şekli şöyledir: Ziyâretçi, selâm vererek içeri girmek için izin ister. Bunu üç defa tekrarlar. Şu halde ziyâretçi selâm vermeyi ve izin istemeyi birleştirir. Önce selâm verip sonra izin istemenin mi, yoksa önce izin isteyip sonra selâm vermenin mi müstehap olduğu husûsunda ihtilâf vardır. Hadislerin beyân ettiği ve muhakkik âlimlerin söylediği sıhhatli görüş, önce selâm verip ondan sonra izin istemektir. Ziyâretçi şöyle demelidir: **"Es-Selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim?"** İkinci görüşe göre önce içeri girmek için izin istenir. Ondan sonra selâm verilir. Arkadaşlarımızdan el-Mâverdi'nin tercih ettiği üçüncü görüş ise şöyledir: Ziyâretçinin gözü ev sâhibine ilişirse önce selâm verir, sonra içeri girmek için izin ister. Aksi halde önce izin ister, sonra selâm verir.

Ziyâretçi üç defa izin istedigi halde içeri girmesi için izin verilmediği, ziyâretçinin ev halkının bunu duymadığını zan etmesi üzerine, tekrar izin mi istiyecek, yoksa geri mi dönecek? Bu hususta üç görüş vardır: En kuvvetli görüş, ziyâretçinin geri dönmesi ve izin istemeyi tekrarlamamasıdır. İkinci bir görüşe göre izin istemeyi tekrarlayabilir. Üçüncü görüşe göre, eğer izin isteme şekli yukarda anlatıldığı gibi sözlü ise tekrarlamaz. Şâyet başka türlü ise, meselâ kapıyı çalmak biçiminde olursa tekrarlayabilir.

Haber-i Vâhid, yâni mütevâtir olmayan hadis, delil sayılmaz diyenler bu hadisi mesned göstererek: Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisi **Haber-i Vâhid** olduğu için Ömer (Radıyallâhü anh) kabul etmemiştir, demişler ise de; bu bâtıl bir mezhebtir. Sözleri müteber olan âlimler; **Haber-i Vâhid** durumundaki hadislerin delil sayılması ve bununla amel etmenin gerekliliği husûsu üzerinde ittifak ve icmâ etmişlerdir. Âlimlerin buna dâir mesnedleri sayılmayacak kadar çoktur. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'dan şâhid istemesinin mânâsı, onun **Haber-i Vâhid** durumundaki hadisi kabul etmemesi değildir. Lâkin Ömer (Radıyallâhü anh), halkın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den hadis rivâyetine koşuşmasından ve netice itibariyle bid'atçıların, yalancıların ve münâfıkların bir takım uydurma hadis rivâyetinden korkmuştur. Bu itibarla Ömer (Radıyallâhü anh),

E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği hadisin sıhhatından şüphelenmemiş, fakat başka kimselerin böyle bir çığır açmasından korktuğu için tedbir almak istemiştir. Halife'nin E b û M û s â gibi bir şahsiyetin rivâyetinde böyle titizlik gösterdiğini duyan herkes, uluorta hadis rivâyet etmekten sakınır, özellikle kötü maksadlı kişiler böyle bir işe cesâret edemezler.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Haber-i Vâhid** olduğu için reddetmek istemediğini gösteren delillerinden biri de ondan bir şâhid istemesidir. Halbuki bir hadis iki sahâbi tarafından rivâyet edilmekle **Haber-i Vâhid** olmaktan çıkmaz ve mütevâtir hadis sayılmaz. Bir hadisi rivâyet eden sahâbilerin sayısı tevâtür sınırına kavuşmadıkça o hadis **Haber-i Vâhid** olmaktan çıkmaz.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın amacının yukarda anlatılan husus olduğu ve E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın hadisini reddetmek olmadığını teyid eden diğer bir husus da, M ü s l i m 'in rivâyet ettiği şu ilâvedir: Ü b e y (Radıyallâhü anh), E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'ın bu meselesi hakkında Ö m e r (Radıyallâhü anh)'a :

Ey Hattâb'ın oğlu; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbı üzerinde bir azap olma, dedi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :

Sübhânallah! Ben ancak bir şey işittim de bunun sâbitliğini soruşturmak istedim, diye cevab vermiştir.

٣٧٠٧ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ وَاصِلِ ابْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي سَوْرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ؛ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ! هٰذَا السَّلَام. فَمَا الِاسْتِئْذَانُ؟ قَالَ « يَتَكَلَّمُ الرَّجُلُ تَسْبِيحَةً وَتَكْبِيرَةً وَتَحْمِيدَةً، وَيَتَنَحْنَحُ؛ وَيُؤْذِنُ أَهْلَ الْبَيْتِ ».

فى الزوائد: فى إسناده أبو سورة. قال فيه البخارى: منكر الحديث، وروى عن أبى أيوب مناكير لايتابع عليها.

TERCEMESİ

3707) "... Ebû Eyyûb el-Ensâri *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Biz: Yâ Resûlallah! Şu selâm (mâlum)**dur. İstizân nedir? diye sorduk. O buyurdu ki:**

«(Başkasının evine girmek isteyen) **adam** (seslice) **bir tesbih, bir tekbîr ve bir hamd eder, öksürüp boğazını temizler ve** (içeri girmek istediğini) **ev halkına duyurur.**»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Sevre bulunur. Buhâri onun hadislerinin münker olduğunu ve Ebû Eyyûb (R.A.)'den başka kimselerce teyid edilmeyen münker hadisler rivâyet ettiğini söylemiştir.

٢٧٠٨ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ مُغِيرَةَ ، عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُجَيٍّ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ: كَانَ لِي مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُدْخَلَانِ: مُدْخَلٌ بِاللَّيْلِ ، وَمُدْخَلٌ بِالنَّهَارِ . فَكُنْتُ إِذَا أَتَيْتُهُ وَهُوَ يُصَلِّي ، يَتَنَحْنَحُ لِي

TERCEMESİ

3708) "... Ali *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ın yanına girmek üzere O'nun) **tarafından benim için** (verilen) **iki giriş zamanı vardı: Bir giriş zamanı gece, bir giriş zamanı da gündüz idi. O namazda iken yanına vardığım zaman benim** (içeri girmem) **için öksürüp boğazını temizler** (gibi olur)**du.**"

İZAHI

Bu hadîsi Nesâi namaz bölümünde rivâyet etmiştir. Nesâi'nin bâzı rivâyetlerinde **"Tenahnuh = Öksürüp boğazı temizleme"** ifâdesi yerine **"Sebbeha = Sübhânallah derdi"** ifâdesi mevcuttur. Tirmizi de namaz bölümünde Ali (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisini ta'likan, yâni senedini anlatmadan rivâyet etmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir:

"Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına girmek için izin istediğimde O namazda iken öksürüp boğazını temizler** (gibi olur)**du."**

Tuhfe yazarı Tirmizi'deki hadisin izahı bölümünde şöyle der:

Bu hadîsi A h m e d, İ b n - i M â c e h ve N e s â î de rivâyet etmişler ve İ b n ü ' s - S e k e n bunun sahih olduğunu söylemiştir. B e y h a k î de: Bu hadis gerek sened gerekse metin bakımından ihtilâflıdır. Çünkü metninde "Sebbaha = Tesbîh etti" rivâyeti var. Bâzı rivâyetlerde bunun yerine "Tenahnaha = Öksürdü" ifâdesi var. Hadîsin senedinin dönüm noktası ise A b d u l l a h b i n N ü c e y ' dir. E l - H â f ı z demiş ki: Bir rivâyette A b - d u l l a h b i n N ü c e y, A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiş. Diğer bir rivâyete göre A b d u l l a h b i n N ü c e y, babasından, babası da A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. B u h â r î, A b d u l l a h b i n N ü c e y y ' in rivâyetine itiraz etmiştir. B u h â r î ' den başka zâtlar da onu zayıf saymışlardır. N e s â î ve İ b n - i H i b b â n ise onu sıkâ, yâni güvenilir saymışlardır. Y a h y â b i n M ü î n ise A b d u l - l a h b i n N ü c e y y ' in A l i (Radıyallâhü anh)'den hadis işitmediğini ve A l i ile kendisi arasında babasının bulunduğunu söylemiştir.

Bu hadîs sahîh ise; namazda bulunan bir kimsenin, namazda olduğunu başkasına sezdirmek üzere öksürüp boğazını temizler gibi olmasıyla namazının bozulmadığına delâlet eder.

٣٧٠٩ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ قَالَ: اسْتَأْذَنْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ «مَنْ هٰذَا؟» فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَنَا، أَنَا!».

T E R C E M E S İ

3709) "... Câbir (bin Abdillah) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Babamın bir borcundan dolayı) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına girmek** için (kapıyı çalmak sûretiyle) **izin istedim. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Kim o?» buyurdu. **Ben de: Ene** (= Benim), **dedim. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(böyle cevab vermemden hoşlanmamış olacak ki)**:

«Ene ene (= Benim benim», **buyurdu."**

İ Z A H I

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Kim o» sorusuna kapı çalanın münâsip cevâbı kendi adını söylemesi iken "Benim" demesi uygun bir cevap sayılmaz. Çünkü böyle bir cevap kapıyı çalanın ev sâhibi tarafından tanınmaşına yeterli olmayabilir. Bunun içindir ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kapıyı çalan C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın "Ene= Benim" demesinden hoşlanmamış olacak ki «Ene ene» sözcüğünü tekrarlamakla tenkidde bulunmuştur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın böyle bir cevabtan hoşlanmadığı kanaati, bâzı rivâyetlerde bulunan; كَأَنَّهُ كَرِهَهَا = "O, bu cevabtan hoşlanmamış gibi idi." cümlesinden anlaşılır.

N e v e v i demiştir ki: Âlimler şöyle demişlerdir: Bir kimsenin; bir eve girmek için izin istediğinde, "Kim o" veyâ "Kimsin" diye sorulduğu zaman "Benim" demesi mekruhtur. Bu hadis, böyle cevab vermenin mekruhluğuna delâlet eder. Böyle bir cevâbın mekruh olmasının sebebi ise girmek isteyenin tanınması için yararlı olmamasıdır. Bu itibarla uygun cevab, kişinin kendi adını söylemesidir. Şâyet "Ben falanım" derse bunda bir sakınca yoktur. Hattâ yalnız isim vermek tanınması için yeterli değilse; tanıtmaya yararlı soyadını, görevini, mesleğini de açıklayabilir.

(١٨) باب الرجل يقال له ، كيف أصبحت

18 — NASIL SABAHLADIN? DİYE HÂLİ SORULAN ADAM (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٧١٠ — حدثنا أبو بكر . ثنا عيسى بن يونس عن عبد الله بن مسلم ، عن عبد الرحمن بن سابط ، عن جابر ؛ قال : قلت : كيف أصبحت ؟ يا رسول الله ! قال « بخير . من رجل لم يصبح صائما ، ولم يعد سقيما » .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن مسلم ، هو ابن مؤمن المكي ، ضعفه أحمد وابن معين وغيرهما .

T E R C E M E S İ

3710) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben: (Bu gece) nasıl sabahladın? Yâ Resûlallah, diyerek hâlini sordum. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«(Nâfile) oruç tutamayan ve hiç bir hastayı ziyâret edemeyen bir adam olarak hayır ile (bu gece) sabahladım», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Müslim bulunur. Bu râvi, Mü'min el-Mekki'nin oğludur. Ahmed, İbn-i Muin ve başkası onu zayıf saymışlardır.

٣٧١١ – حدثنا أَبُو إِسْحَاقَ الْهَرَوِيُّ، إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي حَاتِمٍ
ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ. حَدَّثَنِي جَدِّي، أَبُو أُمِّي،
مَالِكُ بْنُ حَمْزَةَ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ؛ قَالَ:
قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَدَخَلَ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ»
قَالُوا: وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ. قَالَ «كَيْفَ أَصْبَحْتُمْ؟» قَالُوا: بِخَيْرٍ.
نَحْمَدُ اللهَ. فَكَيْفَ أَصْبَحْتَ؟ بِأَبِينَا وَأُمِّنَا، يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «أَصْبَحْتُ بِخَيْرٍ.
أَحْمَدُ اللهَ».

في الزوائد: قال البخاري: مالك بن حمزة عن أبيه عن جده أن النبي ﷺ دعا العباس. الحديث،
لايتابع عليه. وقال أبو حاتم: عبد الله بن عثمان شيخ يروى أحاديث مشتبهة.

TERCEMESİ

3711) "... Ebû Üseyd es-Sâidî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün amcası) Abbâs bin Abdilmuttalib'in evine girerken Abbâs (Radıyallâhü anh)'a: «Es'Selâmü Aleyküm», buyurmuş. Onlar da:

Ve aleyke's-Selâmü ve rahmetullahi ve berekâtuhu (= Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana da), diyerek selâmını almışlar. (Sonra) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Nasıl sabahladınız (yâni nasılsınız?)» diyerek onların hâlini sormuş. Onlar da:

Hayır ile sabahladık (Yâni iyiyiz). **Allah'a hamdederiz. Babamız ve anamız sana fedâ olsun, sen nasıl sabahladın** (yâni nasılsın) **yâ Resûlallah, diye karşılık vermişler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :

«Hayır ile sabahladım (yâni iyiyim). **Allah'a hamdederim,» buyurmuştur."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhâri demiş ki : Mâlik bin Hamza, babasından, babası da dedesinden rivâyetle Peygamber (S.A.V.), el-Abbâs'ı çağırdı ... senediyle naklolunan hadis, başka yolla teyid edilmemiş durumdadır. Ebû Hâtem de : Abdullah bin Osmân, karışık - şüphe götüren bir takım hadisler rivâyet eden bir râvidir, demiştir.

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet olunan hadisler, notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedleri sıhhatli değildir. Hadislerde geçen;

كَيْفَ أَصْبَحْتَ cümlesinin asıl mânâsı **"Nasıl sabahladın, sabaha girdin"** demektir. Araplar bu cümleyi hâl ve hatır sormakta kullanırlar. Bu itibarla **"Nasılsın"** demek olur.

B u h â r î "İsti'zân" kitâbında **"Muanaka ve adamın : Keyfe asbahta, sözü"** yâni **"Kucaklaşmak ve adamın : Nasıl sabahladın, sözü"** başlığı altında açtığı bir bâbta; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son hastalığı ile ilgili A l i b i n E b i T â l i b (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste rivâyet edildiğine göre "A l i b i n E b i T â l i b (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından son hastalığında çıktı. Halk :

يَا أَبَا الْحَسَنِ كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Yâ Ebe'l-Hasan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu gece) **nasıl sabahladı** (yâni sağlık durumu nasıldır)? diye **sordular..."**

Bu hadis, sahâbilerin Asr-ı Saâdet'te hâl, hatır sormakta bu cümleyi kullandıklarına delâlet eder.

E l - H â f ı z, bu hadisin izahı bölümünde şöyle der : İslâm dini, karşılaşan iki müslümanın selâmlaşmasını meşrû kıldı. Sonra hâl hatır sormak usûlü ihdas edildi, yâni karşılaşan iki müslüman;

كَيْفَ أَصْبَحْتَ = "Nasıl sabahladın, nasılsın" cümlesini kullanmaya başladılar ve selâm cümlesi ile bu cümleyi beraber kullananların sayısı azaldı. Sünnet olanı ise selâmlaşmakla söze başlamaktır. Bana öyle geliyor ki, anılan cümleyi kullanma sebebi (hicretin 19. yılında salgın hastalık hâlinde görülen) Amvâs tâûnudur. Çünkü o salgın hastalık, karşılaşan iki müslümanın birbirine sağlık durumunu sormasını gerektiriyordu. Daha sonra bu cümle yaygınlaştı. Hattâ selâmlaşmayı bırakıp bu cümle ile yetinenler oldu.

Bu bâbta rivâyet edilen E b û Ü s e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile amcası A b - b â s (Radıyallâhü anh)'ın ev halkı arasında önce selâmlaşma olmuş, sonra hâl hatır soruşturulması yapılmıştır.

Bu hadisten çıkan bir hüküm de hâl hatırı sorulan kişinin vereceği cevabta Allah'a hamdetmesinin müstehablığıdır. Ancak hadisin senedindeki zayıflık nedeniyle sâbitliği bilinmemektedir. Şâyet sâbit olursa ondan bu hüküm çıkarılır.

(١٩) باب إذا أتاكم كريم قوم فأكرموه

19 — BİR KAVMİN ULU'SU SİZE GELDİĞİ ZAMAN ONA İKRAM EDİNİZ, BÂBI

٣٧١٢ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا سَعِيدُ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمُ قَوْمٍ ، فَأَكْرِمُوهُ » .

في الزوائد : في إسناده سعيد بن مسلمة ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3712) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Size bir kavmin büyüğü geldiği zaman ona ikram ediniz.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Said bin Mesleme bulunur. Bu râvi zayıftır.

İZAHI

Zevâid nevinden olan bu hadisin izahı bölümünde **Câmiü's-Sağîr** hâşiyesinde **el-Hafnî** şöyle der:

Yâni bir kavmin eşrâfından, ileri gelenlerinden biri fâsık bile olsa ona değer verilip iltifat edilmelidir. Çünkü ona değer verilmediği zaman kendisinde bir kin ve husûmet doğabilir. Bu itibarla zararını defetmek için değer verilmesi uygundur. Hattâ kıymet verilmemesi hâlinde müslümanlara zarar vermesinden endişe duyulan kişi kâfir bile olsa kıymet verilmelidir. Bu hadisin buyurulmasına sebep olan olay şudur: Bir gün Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) evinde oturuyordu. Oda sahâbilerle dolu vaziyette idi. Bu arada Cerir bin Abdillah el-Beceli geldi ve boş bir yer bulamayınca kapıda oturdu. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kendi ridâsını kaldırarak onun için yere serdi ve ona: Bunun üzerine otur, buyurdu. Cerir ise rida'yı alıp yüzüne koyup öpmeye ve ağlamaya başladı. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a geri verdi ve: Ben senin elbisen üzerinde oturacak değilim. Bana ikramda bulunduğun gibi Allah da sana ikram etsin, dedi. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sağma ve soluna baktı ve bu hadisi buyurdu.

Ed-Dümeyri demiş ki: Benim itikadıma göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in maksadı, takvâca üstün olan kimseye ikram etmektir. Yâni takvâ sâhibi olmayan bir kimse bir kavmin büyüğü olduğu zaman ona ikram edilmesi istenmemiştir. Hadisteki "Kerim = Kerem sâhibi" sözcüğünün ölçüsü; إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ

«Allah katında en kerim (üstün) olanınız, takvâca en üstün olanınızdır» âyetidir. Bu itibarla kâfir bir kimse bu hadisin şümûlüne girmez ve zimmî bir kimse kendi kavminin büyüğü olsa bile ona saygı gösterilmez ve odanın mütena köşesinde oturtulmaz. Çünkü Allah, onları zelil ve hakîr kılmıştır.

Bu hadisin buyurulmasına sebep olduğu yukarda belirtilen Cerir (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 159. hadis bölümünde geçmiştir.

(٢٠) باب تشميت العاطس

20 — AKSIRAN (MÜSLÜMAN)A TEŞMİT (YÂNİ HAYIR VE BEREKETLE DUÂ ETMEK) BÂBI

٣٧١٣ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون عن سليمان التيمي،

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا (أَوْ سَمَّتَ) ، وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ . فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! عَطَسَ عِنْدَكَ رَجُلَانِ . فَشَمَّتَّ أَحَدَهُمَا وَلَمْ تُشَمِّتِ الْآخَرَ ؟ فَقَالَ « إِنَّ هٰذَا حَمِدَ اللهَ . وَإِنَّ هٰذَا لَمْ يَحْمَدِ اللهَ » .

TERCEMESİ

3713) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iki kişi (ayrı ayrı) aksırdı da O, bunlardan birisine teşmit etti (hayır ve bereketle duâ etti) ve diğerine etmedi. Bunun üzerine:

Yâ Resûlallah! Senin yanında iki adam aksırdı da sen birisine teşmit ettin (hayır ve bereketle duâ ettin) ve diğerine etmedin? diye bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:

«Bu (yâni kendisi için duâ ettiğim adam) Allah'a hamdetti. Şu (yâni diğeri) Allah'a hamdetmedi.»"

٣٧١٤ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ ابْنِ الْأَكْوَعِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُشَمَّتُ الْعَاطِسُ ثَلَاثًا . فَمَا زَادَ ، فَهُوَ مَزْكُومٌ » .

TERCEMESİ

3714) "... Seleme bin el-Ekva' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Üç defa (yâni bir iki ve üç defaya kadar) **aksıran** (müslüman)**a teşmit edilir** (hayır ve bereketle duâ edilir). **Daha fazla aksıran kimse ise** nezleye **yakalanmıştır** (yâni ona teşmit edilmez).»"

٣٧١٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ عِيسَىٰ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ ، فَلْيَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ . وَلْيَرُدَّ عَلَيْهِ مَنْ حَوْلَهُ : يَرْحَمُكَ اللهُ . وَلْيَرُدَّ عَلَيْهِمْ : يَهْدِيكُمُ اللهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ » .

في الزوائد : في إسناده ابن أبي ليلى ، واسمه محمد بن عبد الرحمن ، وهو ضعيف اهـ .

TERCEMESİ

3715) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz aksırdığı zaman "el-Hamdü lillâh = Hamd Allah'a mahsustur" desin ve etrafındakiler de ona "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye karşılık versinler. Kendisi de etrafındakilere "Yehdîkümullahü ve yüslihu bâleküm = Allah sizi hidâyet eylesin ve hâlinizi düzgün eylesin" duâsıyla karşılasın.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbn-i Ebî Leylâ bulunur. Adı Muhammed bin Abdirrahman'dır. Bu râvi zayıftır.

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. İkinci hadîsin benzeri M ü s l i m , T i r m i z î ve N e s â î tarafından rivâyet olunmuştur. Üçüncü hadis Zevâid nevinden sayılmıştır. Fakat T i r m i z î bunun mislini E b û E y y û b (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikten sonra beyân ettiği bir sened ile bunun mislinin A l i (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğini ifâde etmektedir. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmamasının mümkün olduğu görüşündeyim. Ancak ifâde tarzında ufak bir değişiklik vardır. B u h â r î , E b û D â v û d ve N e s â î de bunun benzerini E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Teşmit : Aksıran kişiye "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye duâ etmektir. Tuhfe yazarı Teşmit'i böyle tanımladıktan sonra şöyle der : En-Nihâye'de : Teşmit ve Tesmit, hayır ve bereketle duâ etmektir. Teşmit'in mânâsı bir kavle göre şöyledir : Allah senin düşmanını senin üzerine güldürmesin, diye bilgi verilmiştir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı da : Teşmit, düşmanın şamatasından uzak kalınmayı dilemektir. Şemtet ise düşmanın sevinip gülmesidir. Tesmit de hidâyetin güzel bir mertebesini dilemektir. Her iki kelime aksıran kişiye "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye duâ etmek mânâsında kullanılır, demiştir.

İlk hadiste **Teşmit** ve **Tesmit** tâbirleri kullanılmıştır.

Âtıs : Aksıran kimse demektir.

Son hadiste geçen "Bâl" kelimesi gönül, hâl ve iyi yaşantı mânâlarına gelmiştir. Bunların hepsiyle yorumlanabilir. Hâlin düzgünlüğü, gönül rahatlığını ve mutlu yaşamayı da içerdiğinden dolayı Bâl kelimesini hâl mânâsına yorumlamak tercih edilmiştir.

Birinci hadîste sözü edilen iki kişiden biri aksırınca hamdetmiş, diğeri ise aksırınca hamdetmemiş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hamdedene duâ etmiştir. Bu iki kişinin ismi Taberânî'nin rivâyetinde belirtilmiştir: Âmir bin Tufeyl ile erkek kardeşinin oğludur. Süyûti, Ebû Dâvûd'un hâşiyesinde: Hamdetmeyen kişi Âmir bin et-Tufeyl'dir, kâfir olarak ölmüştür, der. Allah cümlemize mağfiret ve âfiyet ihsân eylesin.

Nevevi, el-Ezkâr'da: Âlimler, aksıran kişinin aksırmayı müteâkiben "El-Hamdu lillâhi = Hamd Allah'a mahsustur" demesinin müstehablığı husûsunda ittifak etmişlerdir. Şâyet "El-Hamdü lillâhi Rabbilâlemîn = Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" derse daha güzel olur. Eğer "El-Hamdü lillâhi alâ külli hâl = Hamd her durumda Allah'a mahsustur" derse daha fazîletli olur, demiştir.

Aksırınca hamdeden kişi müslüman ise yanındakilerin "Yerhamükellah" demesinin hükmüne gelince âlimler bu hususta değişik görüşler beyân etmişlerdir. Tuhfe yazarı bu görüşleri ayrıntılı olarak beyân etmiştir. Özeti şudur:

1. Zâhiriye mezhebinin cumhûruna göre vâcibtir. İbnü'l-Kayyım ve Mâlikiler'den İbn-i Müzeyyen de bu görüştedir.

2. Hanefiler ve Hanbeliler'in cumhûruna göre farz-ı kifâye'dir.

3. Mâlikiler'den bir cemâat ve Şâfiiler'e göre ise müstehabtır.

Aksırdığı zaman hamdetmeyene "Yerhamükellah" diye duâ etmek ise müstehab değildir. Çünkü kendisi hamdetmediği için cevâba lâyık değildir.

Bu bâbın ikinci hadisinde üç defadan fazla aksıran kimse nezleye yakalanmıştır, buyuruluyor. Süyûti, yâni bundan sonra ona cevab verilmez. Çünkü aksırması bir hastalıktan dolayıdır, demiştir.

Aksıran kişi hamd edince yanındakiler ona duâ ederler. Kendisi de üçüncü hadiste belirtildiği gibi onlara duâ eder. İ b n - i B a t t â l : Cumhûra göre bu şekilde duâ eder. Fakat K û f e âlimlerine göre aksıran kişi **"Yağfirullahu lenâ ve leküm = Allah bize ve size mağfiret eylesin"** biçiminde duâ eder. M â l i k ve Ş â f i î ise şöyle demişlerdir: Aksıran kişi bu iki şekilden dilediği ile duâ eder, diye bilgi vermiştir. Bir kavle göre her iki duâyı söylemek daha iyidir. H a n e f î l e r ' den T a h â v i de üçüncü hadiste geçen biçimdeki duâyı tercih etmiştir.

(٢١) باب إكرام الرجل جليسه

21 — ADAMIN, YANINDA OTURANA İKRAM ETMESİ (KIYMET VERMESİ) BÂBI

٣٧١٦ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ أَبِي يَحْيَى الطَّوِيلِ، رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ، عَنْ زَيْدٍ الْعَمِّيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ، إِذَا لَقِيَ الرَّجُلَ فَكَلَّمَهُ، لَمْ يَصْرِفْ وَجْهَهُ عَنْهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي يَنْصَرِفُ. وَإِذَا صَافَحَهُ، لَمْ يَنْزِعْ يَدَهُ (مِنْ يَدِهِ) حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي يَنْزِعُهَا. وَلَمْ يُرَ مُتَقَدِّمًا، بِرُكْبَتَيْهِ، جَلِيسًا لَهُ، قَطُّ.

في الزوائد: مدار الحديث على زيد العمّي، وهو ضعيف

TERCEMESİ

3716) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yolda) bir adama rastlayıp da onunla konuştuğu zaman, adam gidinceye kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübârek yüzünü ondan çevirmezdi ve adamla tokalaştığı zaman, adam elini çekinceye kadar O, mübârek elini adamın elinden çekmezdi. Hiç bir zaman O'nun mübârek dizleri de yanında oturan adamın dizlerinden ileri görülmemiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin sıhhatinin dönüm noktası râvi Zeyd el-Ammî üzerindedir. Bu râvi ise zayıftır.

(٢٢) باب من قام عن مجلس فرجع ، فهو أحق به

22 — KİM OTURDUĞU YERDEN KALKIP SONRA GERİ DÖNERSE O YERE ÖNCELİKLE HAK SÂHİBİDİR, BÂBI

٣٧١٧ – حدّثنا عمرو بن رافع . ثنا جرير عن سهيل بن أبي صالح ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ، قال « إذا قام أحدكم عن مجلسه ، ثم رجع ، فهو أحق به » .

TERCEMESİ

3717) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Biriniz oturduğu yerden kalkıp sonra geri geldiği zaman o yere öncelikle hak sâhibidir.»"

İZAHI

Bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Nevevi bu hadîsin izahı ile ilgili olarak özetle şöyle der:

Bu hadis, mescid - câmi veyâ başka bir yerde namaz gibi bir gâye ile oturan, sonra abdest almak veyâ kısa süreli bir işini görüp geri dönmek üzere o yerden ayrılıp geri gelen kimse hakkındadır. Böyle bir durumda o yer öncelikle onun hakkıdır. Ancak bu hak o namaza mahsustur. Adam geri geldiği zaman o yerde oturan bir kimse varsa onu kaldırabilir. Adam yerinden bu maksadla ayrıldığında ister namazlık gibi bir şey bırakmış olsun ister bırakmamış olsun hüküm aynıdır. Fakat başka bir namaz vakti için onun hakkı kalıcı değildir.

(٢٣) باب المعاذير

23 — MÂZERETLER(İN KABULÜ) BÂBI

٣٧١٨ – حدّثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ثنا سفيان عن ابن جريج ، عن ابن ميناء ،

عَنْ جَوْذَانٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنِ اعْتَذَرَ إِلَى أَخِيهِ بِمَعْذِرَةٍ ، فَلَمْ يَقْبَلْهَا ، كَانَ عَلَيْهِ مِثْلُ خَطِيئَةِ صَاحِبِ مَكْسٍ » .

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنِ الْعَبَّاسِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ (هُوَ ابْنُ مِينَاءَ) ، عَنْ جَوْذَانٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ .

في الزوائد : رجاله ثقات إلا أنه مرسل . قال أبو حاتم : جوذان هذا ليست له صحبة وهو مجهول .

TERCEMESİ

3718) "... Cevzân (el-Kûfî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuş, demiştir:

«Kim bir mâzeretinin kabulünü (din) kardeşinden talep eder de kardeşi o mâzereti kabul etmezse onun üzerinde, meks sâhibinin günahı kadar vebâl olur.»

Bize Muhammed bin İsmâîl de aynı senedle bunun mislini Cevzân aracılığıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet etmiştir."

Not : Zevâid de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat hadis mürsel'dir. Çünkü Ebû Hâtem : Bu Cevzân, sahâbî değildir ve mechûldür, demiştir.

İZAHI

Hadiste geçen "Meks sâhibi" Câmiü's-Sağîr şerhinde e l - A z i - z î tarafından şöyle açıklanır : Meks sâhibi o kimsedir ki, yanından geçen tüccar kervanından öşür adı altında bir miktar para - mal alır. Allah'ın zenginlere farz kıldığı öşürü usûlüne uygun olarak alanlara gelince, bu işlem güzel ve iyi bir şeydir. Bu mesele fıkıh kitablarında anlatılmıştır.

Meks denilen çıkar sağlayana, mâkis ve âşir de denilir. Bu tür kazanç haram olduğu gibi din kardeşinin samimi ve meşrû mâzeretini kabul etmek mümkün iken reddetmek de bu hadise göre günahtır.

S i n d i : Bu hadis, beyân edilen mâzeretin yalan olduğunun bilinmemesi ve ortada bir hıyânetin bulunmaması hâline mahsûs olabilir. Böyle bir durumda mümkün ise müslümanın mâzeretini kabul etmek uygun olanıdır, der. Şu halde ileri sürülen mâzeretin uydurma olduğu ve bir hıyânetin yapıldığı bilindiği zaman ileri sürülen mâzereti kabul etmemekte bir sakınca yoktur.

(٢٤) باب المزاح

24 — MİZÂH (ŞAKA ETMEK) BÂBI

Müzâh : Açılıp ferahlanmak maksadıyla söylenen ve kimsenin kırılıp gücenmesine yol açmayan söze denilir. Söylenen söz ölçülü olmayıp bir kimsenin kırılıp gücenmesine sebebiyet verirse buna **Suhriyet** denilir. **Mizâh** ise müzâh denilen sözü söylemek, şaka etmek işine denilir.

٣٧١٩ — حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ زَمْعَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ وَهْبِ بْنِ عَبْدِ بْنِ زَمْعَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا زَمْعَةُ ابْنُ صَالِحٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ وَهْبِ بْنِ زَمْعَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ فِي تِجَارَةٍ إِلَى بُصْرَى . قَبْلَ مَوْتِ النَّبِيِّ ﷺ بِعَامٍ . وَمَعَهُ نُعَيْمَانُ وَسُوَيْبِطُ ابْنُ حَرْمَلَةَ ، وَكَانَا شَهِدَا بَدْرًا . وَكَانَ نُعَيْمَانُ عَلَى الزَّادِ . وَكَانَ سُوَيْبِطٌ رَجُلًا مَزَّاحًا . فَقَالَ لِنُعَيْمَانَ : أَطْعِمْنِي . قَالَ : حَتَّى يَجِيءَ أَبُو بَكْرٍ . قَالَ : فَلَأُغِيظَنَّكَ . قَالَ ، فَمَرُّوا بِقَوْمٍ . فَقَالَ لَهُمْ سُوَيْبِطٌ : تَشْتَرُونَ مِنِّي عَبْدًا لِي ؟ قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ : إِنَّهُ عَبْدٌ لَهُ كَلَامٌ . وَهُوَ قَائِلٌ لَكُمْ : إِنِّي حُرٌّ . فَإِنْ كُنْتُمْ ، إِذَا قَالَ لَكُمْ هٰذِهِ الْمَقَالَةَ ، تَرَكْتُمُوهُ ، فَلَا تُفْسِدُوا عَلَيَّ عَبْدِي . قَالُوا : لَا . بَلْ نَشْتَرِيهِ مِنْكَ . فَاشْتَرَوْهُ مِنْهُ بِعَشْرِ قَلَائِصَ .

Cevzân (R.A.)'ın Hâl Tercemesi :

Cevzân el-Kûfî'yi İbn-i Hibbân tâbiîlerin güvenilirleri arasında anmıştır. Sahâbîliği husûsunda ihtilâf vardır. Râvisi es-Sâib bin Mâlik'dir. İbn-i Mâceh onun hadisini rivâyet etmiştir. (Hulâsa, 66)

ثُمَّ أَتَوْهُ فَوَضَعُوا فِي عُنُقِهِ عِمَامَةً ، أَوْ حَبْلًا . فَقَالَ نُعَيْمَانُ : إِنَّ هٰذَا يَسْتَهْزِئُ بِكُمْ . وَإِنِّي حُرٌّ ، لَسْتُ بِعَبْدٍ . فَقَالُوا : قَدْ أَخْبَرَنَا خَبَرَكَ . فَانْطَلَقُوا بِهِ . فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ . فَأَخْبَرُوهُ بِذٰلِكَ . قَالَ ، فَاتَّبَعَ الْقَوْمَ . وَرَدَّ عَلَيْهِمُ الْقَلَائِصَ . وَأَخَذَ نُعَيْمَانَ . قَالَ ، فَلَمَّا قَدِمُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَخْبَرُوهُ . قَالَ ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ ، وَأَصْحَابُهُ مِنْهُ ، حَوْلًا .

في الزوائد: في إسناده زمعة بن صالح، وهو وإن أخرج له مسلم، فإنما روى له مقرونا بغيره وقد ضعفه أحمد وابن معين وغيرهما .

TERCEMESİ

3719) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in vefâtından bir yıl önce bir kere Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh), **ticâret maksadıyla Busrâ'ya gitti. Beraberinde Nuaymân ve Harmala oğlu Süveybıt** (Radıyallâhü anhümâ) **bulunuyordu. Bu iki zât, Bedir savaşına katılmışlar idi. Nuaymân** (yolculukta), **azık işine nezâret ederdi. Süveybıt da çok şakacı bir adam idi.** (Yolculuk esnasında bir ara) **Nuaymân'a :**

Bana yemek ver, dedi. Nuaymân (ise) **Ebû Bekir, gelinceye kadar bekle, dedi. Bunun üzerine Süveybıt :**

(And olsun ki) **Ben seni muhakkak hiddetlendireceğim, dedi. Râvi demiştir ki :**

Sonra bunlar bir kavme uğradılar. Süveybıt o kavme :
Benden bir kölemi satın alır (mı)sınız? **dedi. Onlar da :**
Evet, dediler. Süveybıt (bu kere onlara) :

Benim (size satacağım köle), **konuşkan bir köledir ve size :**
Ben muhakkak hür bir kimseyim, diyecektir. O size böyle söylediği zaman eğer siz onu bırakacak iseniz, kölemi bana karşı bozguncu ettirmeyiniz, dedi. Onlar :

Hayır. Bilâkis biz onu senden satın alırız (kölenin bu gibi lâflarına bakmayız), dediler ve Nuaymân'ı, Süveybıt'ten on sağlam deve ile satın aldılar. Sonra Nuaymân'ın yanına vararak boynuna bir sargı veyâ ip geçirdiler. Nuaymân: Şu adam (yâni Süveybıt) sizlerle cidden alay ediyor ve ben kesinlikle hür olup köle değilim, dedi. Fakat onlar:

Senin efendin (Süveybıt) senin durumunu (yâni konuşkan olup köleliğini inkâr edeceğini) bize haber verdi, diyerek onu alıp götürdüler. Sonra Ebû Bekir geldi. Orada bulunanlar durumu ona anlattılar. Râvi demiştir ki:

Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), adamların arkasında giderek, develerini kendilerine geri verip Nuaymân'ı alıp getirdi. Râvi demiştir ki:

Sonra Ebû Bekir ve arkadaşları (yolculuktan dönüp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak O'na (bu durumu) arzedince bundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, sahâbileri de bir yıl (bu durumu kendi aralarında konuşup) güldüler."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Zam'a bin Sâlih bulunur. Müslim bu zâtın rivâyetini almış ise de ancak başka râvilerce teyid edilmiş durumdaki rivâyetini almıştır. Bu râviyi İbn-i Muin, Ahmed ve başkası zayıf saymıştır.

٣٧٢٠ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُخَالِطُنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ «يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ؟». قَالَ وَكِيعٌ: يَعْنِي طَيْرًا كَانَ يَلْعَبُ بِهِ.

TERCEMESİ

3720) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize katılır (ve güler yüzle bizimle şakalaşır)dı. Hattâ (kuşu ölen) küçük bir kardeşime: Ey Ebû Umeyr, Nügayr (kuşcağız) ne oldu der (şakalaşır)dı.

Vekî demiştir ki: O, (nügayr ile) bir kuş kasdeder ki Enes'in kardeşi onunla oynardı."

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadisi B u h â r i, M ü s l i m ve T i r m i z i de rivâyet etmişlerdir.

E b û U m e y r, E n e s ' in ana bir kardeşi idi. Babası ise E b û T a l h a Z e y d b i n S e h l e l - E n s â r i ' dir. E b û U m e y r ' in sütten yeni kesilmiş çocuk olduğuna B u h â r i ' de işâret vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), küçük çocuklarla şakalaşırdı. N ü ğ a y r, gagası kırmızı olup serçe kuşuna benzer bir kuştur. M e d i n e ' lilerin buna bülbül dedikleri rivâyet olunmuştur.

Bâzıları N ü ğ a y r ' ın serçe kuşu olduğunu söylemişlerdir. E b û U m e y r isimli küçük çocuğun böyle bir kuşu ölmüştü. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b û U m e y r ' e teselli vermek için onunla şakalaşıp: "Nüğayr ne oldu?" buyururdu.

E n e s ' in "Peygamber bize katılırdı" sözünden maksadı T ı y b i şöyle yorumlar: Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E n e s ' in ev halkının hepsi ile ilgilenirdi, aralarına karışırdı, hattâ çocukların arasına katılıp çok küçük yaştaki çocukla oynaşıp, kuşcağızının ne olduğunu sorardı.

E l - H â f ı z, el-Fetih'te şunu söyler: Ş â f i i fıkıhçılarından İ b n ü ' l - K â s ı m A h m e d b i n E b i A h m e d e t - T a b a r î, kitâbının başında: Bâzı insanlar hadisçileri tenkid ederek faydasız şeyleri rivâyet ettiklerini ileri sürer ve bu hadisi örnek gösterirler. Halbûki bu hadisten fıkıh ve adâba âit 60 kadar hüküm çıkar. Onlar bu durumdan habersizdir, dedikten sonra bu hadisten çıkan hükümleri sıralamıştır. E l - H â f ı z da bu hükümleri el-Fetih'te naklen beyân ettikten sonra, başkaca hükümleri de çıkarmıştır. Arzu edenler B u h â r i ' nin Edeb kitâbının "Babü'l-Künye Li's-Sabiyyi" bölümünde rivâyet olunan E n e s (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisinin şerhine dâir el-Fetih'in 10. cildinin 480 ve bunu tâkip eden sahifelerine baksınlar.

Bu hadis, kimseyi kırıcı veyâ gücendirici olmayan şakanın meşrû olduğuna delâlet eder. N e v e v i bu konuda şöyle der:

Yasak olan şaka ve mizâh, ifrata kaçan ve sürekli yapılanıdır. Çünkü böyle bir şaka, gülmeye ve kalbin katılaşmasına, gafletine se-

bebiyet verebilir. Ayrıca müslümanı, Allah'ı anmaktan ve dininin önemli hizmetlerinden alıkoyabilir, tefekküre engel olabilir. Çoğu zaman başkasının kırılıp gücenmesine ve kin ile husûmetin doğmasına yol açabilir. Ayrıca ağırbaşlılığı ve vakarı kırıcı olabilir. Yukarda anılan sakıncaları taşımayan şakalaşma ise, mübah sayılanıdır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın da nâdiren yaptığı şaka bu türden olanıdır. Arkadaşın veyâ muhâtabın gönlünü hoşetmek ve sevindirmek için böyle ölçülü şaka meşrûdur. Çünkü meşrû yolla bir müslümanın gönlünü hoşetmek, müstehab sünnetlerdendir. Bu izahatı iyi bilmelisin. Çünkü bu bilgiye geniş çapta ihtiyaç duyulur.

(٢٥) باب نتف الشيب

25 — SAÇ VE SAKALDAN AĞARAN TELLERİ YOLMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٧٢١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ثنا عبدة بن سليمان، عن محمد بن إسحاق، عن عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده؛ قال: نهى رسول الله ﷺ عن نتف الشيب، وقال «هو نور المؤمن»

TERCEMESİ

3721) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saç ve sakaldan ağaran telleri yolmayı menederek: «O, mü'minin nûrudur.» buyurdu."

İZAHI

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Hadiste geçen "Şeyb" kelimesi saç ve sakaldan ağaran kıllar mânâsına yorumlanmıştır. Ağaran kıllar mü'min'in kibir ve gururdan uzaklaşmasını sağlamaya yarıyan olgunluk alâmetidir, nefsî arzûların, şehvet duygusunun kırılmasının belirtisidir. Saç ve sakalında beyaz kılların meydana gelmesi ile mü'min kişi ibâdetlere ve hayırlı

hizmetlere daha çok yönelir. Böylece işlediği bol hayrâtın nûru onun kabrini aydınlatır ve mahşer günü onu nurlandırır.

Tuhfe yazarının beyânına göre İ b n ü ' l - A r a b i şöyle demiştir: Ağaran saç ve sakalı kına ile boyamanın câiz kılınması, fakat ağaran kılları yolmanın yasaklanması sebebi şudur: Ağaran kılları yolmak, saç ve sakalın tabii hâlini kökünden değiştirir. Kına ile boyamak ise tabii şeklini değiştirmez. Bakan bir kimse saç ve sakalın boyandığını sezer.

Âlimlerin bir kısmı saç ve sakaldan ağaran kılları yolmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir. M ü s l i m de K a t â d e yoluyla rivâyet ettiği bir hadîste E n e s (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: كُنَّا نَكْرَهُ أَنْ يَنْتِفَ الرَّجُلُ الشَّعَرَةَ الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ.

"Biz, erkeğin başından ve sakalından beyaz kılı yolmasından kerâhat ederdik."

H a n e f î mezhebine göre saç ve sakaldan ağaran teli yolmakta bir sakınca görülmemiştir. İ b n - i Â b i d î n ' de e l - B e z z â z i y e ' den naklen verilen bilgiye göre saç ve sakaldan ağaran telleri yolmanın süslenmek maksadıyla olmaması gerekir. Yâni süslenme maksadıyla yolmak câiz değildir.

(٢٦) باب الجلوس بين الظل والشمس.

26 — GÖLGE VE GÜNEŞ ARASINDA (YÂNİ BEDENİN BİR KISMI GÖLGEDE - DİĞER KISMI GÜNEŞTE OLDUĞU HALDE) OTURMA(NIN YASAKLIĞI) BÂBI

٣٧٢٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنْ أَبِي الْمُنِيبِ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُقْعَدَ بَيْنَ الظِّلِّ وَالشَّمْسِ .

في الزوائد : إسناد حديث ابن بريدة حسن .

TERCEMESİ

3722) "... Büreyde (bin el-Husayb) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gölge** ve **güneş arasında** (yâni bedenin bir kısmı **gölgede,** diğer kısmı güneşte olduğu halde) **oturmayı yasaklamıştır."**

Not: Zevâid'de, İbn-i Büreyde'nin bu hadisine dâir senedin hasen olduğu belirtilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadis Zevâid nevindendir. Bu hadis, bedenin bir kısmı gölgede ve bir kısmı güneşte olduğu halde oturmanın yasaklığına delâlet eder.

S i n d i bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: B e y h a k i demiş ki, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen bir hadiste E b û H ü r e y r e şöyle demiştir:

"Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, **Ka'be'nin duvarı dibinde bedeninin bir kısmı gölgede ve bir kısmı güneşte olduğu halde oturmuş iken gördüm."**

İ b n - i, B ü r e y d e yoluyla yine E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen bir hadise göre:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurmuştur: Biriniz gölgede olup da gölge kalktığı** (ve bedeninin bir kısmı güneşte, diğer kısmı gölgede olduğu) **zaman kalksın. Çünkü öyle yer, şeytanın oturduğu yerdir.»** Bu rivâyet diğer iki hadis arasında görülen çelişkiyi giderir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı da E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın son hadisinin izahı bölümünde şöyle der: Bedenin bir kısmı gölgede bir kısmı da güneşte olduğu halde oturmanın sağlık açısından zararlı olduğu söylenmiştir. Fakat en iyisi, Ş â r - i H a - k î m ' in, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân ettiği gerekçeyi belirtmektedir: **«Öyle yer şeytanın meclisidir.»**

(٢٧) باب النهي عن الاضطجاع على الوجه

27 — YÜZÜKOYUN YATMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٧٢٣ — حدثنا محمد بن الصباح . ثنا الوليد بن مسلم عن الأوزاعي ، عن يحيى

ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ طِخْفَةَ الْغِفَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: أَصَابَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ، عَلَى بَطْنِي. فَرَكَضَنِي بِرِجْلِهِ وَقَالَ «مَالَكَ وَلِهَذَا النَّوْمِ! هَذِهِ نَوْمَةٌ يَكْرَهُهَا اللَّهُ، أَوْ يُبْغِضُهَا اللَّهُ».

TERCEMESİ

3723) "... Kays bin Tıhfe el-Gıfârî'nin babası (Tıhfe) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Mescid(-i Nebevi)de yüzükoyun yatarken bulup ayağıyla dürttü ve şöyle buyurdu:

«Sana ne oluyor ki böyle yatıyorsun. Bu, Allah'ın hoşlanmadığı veyâ Allah'ın buğzettiği (sevmediği) bir yatıştır.»"

٣٧٢٤ — حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. ثنا مُحَمَّدُ ابْنُ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجْمِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ طِخْفَةَ الْغِفَارِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ قَالَ: مَرَّ بِيَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا مُضْطَجِعٌ عَلَى بَطْنِي. فَرَكَضَنِي بِرِجْلِهِ وَقَالَ «يَا جُنَيْدِبُ! إِنَّمَا هَذِهِ ضِجْعَةُ أَهْلِ النَّارِ».

في الزوائد: في إسناده محمد بن نعيم. لم أر من جرحه ولا من وثقه. ويعقوب بن حميد مختلف فيه. وباقي رجال الإسناد ثقات.

TERCEMESİ

3724) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben yüzükoyun yatmış iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve ayağıyla beni dürterek:

«Yâ Cündübcik! Şüphesiz bu, ateş (yâni cehennem) halkının yatışıdır,» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Nuaym bulunur. Ben ne onu cerhedeni ne de güvenilir olduğunu söyleyeni gördüm. Râvi Yakûb bin Humeyd hakkında ise ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٧٢٥ - حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب ثنا سلمة بن رجاء عن الوليد بن جميل الدمشقي ؛ أنه سمع القاسم بن عبد الرحمن يحدث عن أبي أمامة ؛ قال : مر النبي ﷺ على رجل نائم في المسجد ، منبطح على وجهه ، فضربه برجله وقال « قم واقعد . فإنها نومة جهنمية » .

في الزوائد : الوليد بن جميل لينه أبو زرعة . وقال أبو حاتم : شيخ روى عن القاسم أحاديث منكرة. وقال أبو داود : ليس به بأس . وذكره ابن حبان في الثقات. وسلمة بن رجاء ويعقوب بن حميد ، مختلف فيهما.

TERCEMESİ

3725) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescid(-i Nebevi)de yüzükoyun yatıp uyuyan bir adamın yanından geçti ve ayağıyla dürterek (adama):

«Kalk, otur. Çünkü bu, cehennemi bir yatıştır.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvi el-Velîd bin Cemil'i, Ebû Zur'a gevşek saymıştır. Ebû Hatem de bu râvi hakkında: O, el-Kâsım'dan münker bir takım hadisler rivâyet eden bir şeyh'tir, demiştir. Ebû Dâvûd ise; onun rivâyetinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Râvi Seleme bin Recâ ve Yakûb bin Humeyd hakkında ihtilâf edilmiştir.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Hibbân tarafından da rivâyet edilmiştir. Fakat râvi Kays'ın babasının ismi hakkında çok ihtilâf vardır: Tıhfe, Tığfe, Tıkfe ve Tihfe diyenler vardır. Bu zâtın râvisinin ismi hakkında da ihtilâf vardır: Kays bin Tıhfe biçiminde rivâyet bulunduğu gibi Yaîş bin Tıhfe diyenler de vardır. Bir rivâyette de Abdullah bin Tıhfe bu hadisi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivâyet etmiştir.

Bu bâbın hadisleri, mâzereti olmayan kimsenin yüzükoyun yatmasının câiz olmadığına delâlet eder.

(٢٨) باب تعلم النجوم

28 — YILDIZLAR İLMİNİ ÖĞRENMEK BÂBI

٣٧٢٦ – حدثنا أبو بكر. ثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله بن الأخنس، عن الوليد بن عبد الله، عن يوسف بن ماهك، عن ابن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من اقتبس علما من النجوم، اقتبس شعبة من السحر. زاد ما زاد» .

TERCEMESİ

3726) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim yıldızlardan bir ilim alırsa, sihir (ilmin)den bir dal almış olur. Yıldızlar ilmini artırdıkça sihir ilmini artırmış olur."

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîste yasak kılınan yıldızlar ilmi, yıldızların hareket ve durumlarından ilerde vukû bulacak olayları bildiğini iddiâ edenlerin meşgul oldukları şeylerdir. Çünkü bir takım adamlar yıldızların hareket ve durumlarından ilerde falan ve filân olayların meydana geleceğini, eşya fiatlarının yükseleceğini, kıtlık olacağını, savaş yapılacağını ve yapılmayacağını bildiklerini iddiâ ederler. Oysa ilerde vukû bulacak şeyleri ve olayları ancak Allah bilir. Gayıbtan haber vermek, kehânette bulunmak ve kâhinleri doğrulamak küfürdür.

Rasathâne uzmanlarının bir takım gözlem ve hesaplamaları neticesinde kameri ayların başlangıcını, hilâl'ın görülmesini tesbit etmeleri ve ay veyâ güneşin tutulması zamanını tâyin etmeleri, meteorolojik âletler ve hesaplamalar neticesinde hava durumu hakkında

---

Tıhfe (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Tıhfe bin Kays el-Gıfârî (R.A.)'ın ismi hakkında ihtilâf vardır. Bu zât sahâbîdir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun bir hadîsini (ki bu hadîstir) rivâyet etmişlerdir. Hadîsinin senedinde ıztırap vardır. (Hulâsa, 181)

tahmin veyâ bilgi vermeleri yasaklanan yıldız ilminin şümûlüne girmez. Kezâ astronomi ilmi bu yasağın dışındadır.

E l - H a f n i, Câmiü's-Sağîr'in şerhinde bu hadisi izah ederken şöyle der: Yâni bir kimse yıldızların dünyada olup biten şeyleri meydana getirdiğine inanırsa veyâ yıldızlar vâsıtasıyla gaybı bildiğini iddiâ ederse, meselâ falan yıldız görüldüğü zaman şöyle bir olayın meydana geleceğini bilirim derse, bu iddiâ ve inanış bâtıl olup bir sihir dalıdır. Ama yıldızlara bakmak sûretiyle vakit ve zamanı tesbit etmek ve bu alanda bilgi sâhibi olmak arzûlanan bir ilim dalıdır.

Hadisin sonundaki; زَادَ مَا زَادَ cümlesinin râvinin sözü olması da muhtemeldir. Bu takdirde mânâsı şöyledir: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yıldızlardan ilim çıkarmayı daha da takbih etti."

(٢٩) باب النهى عن سب الريح

29 — RÜZGÂRI SÖVMENİN YASAKLIĞI BÂBI

٣٧٢٧ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ . ثنا ثَابِتٌ الزُّرَقِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَسُبُّوا الرِّيحَ . فَإِنَّهَا مِنْ رَوْحِ اللهِ . تَأْتِي بِالرَّحْمَةِ وَالْعَذَابِ . وَلَكِنْ سَلُوا اللهَ مِنْ خَيْرِهَا ، وَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا » .

TERCEMESİ

3727) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Rüzgârı sövmeyiniz (ayıplamayınız). Çünkü o, Allah'ın (kullarına) rahmetindendir. Rahmet ve azab getirir. Lâkin Allah'tan rüzgârın hayrından isteyiniz ve şerrinden Allah'a sığınınız.»"

İZAHI

Bu hadisi E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. Hadiste geçen "Ravh" rahmet demektir. Hadis, rüzgârın aley-

hinde konuşmanın yasak olduğuna delâlet eder. Çünkü rüzgâr Allah'ın emriyle esen bir memurdur. O mü'minlere rahmet, zâlimlere de bir azabtır. Rüzgâr bâzan müslümanlara da zarar verir. Bu zarar onlara bir uyarıdır, bir tedîbtir. Tedîb olunca güzeldir ve günahlarına kefârettir. Bu itibarla rüzgâr estiği zaman Allah'a duâ edilmelidir. Hayrı dilenmeli ve şerrinden, yâni zarar vermesinden Allah'a sığınılmalıdır.

(٣٠) باب ما يستحب من الأسماء

30 — ADLARDAN MÜSTAHAB OLANLAR BÂBI

٣٧٢٨ — حدثنا أبو بكر. نا خالد بن مخلد. نا العمري عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ قال «أحب الأسماء إلى الله، عز وجل: عبد الله وعبد الرحمن».

TERCEMESİ

3728) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Allah Azze ve Celle katında adların en sevimlisi Abdullah ve Abdurrahman'dır.»"

İZAHI

Bu hadisi Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Bu iki adın en faziletli olmasının sebebi şöyle anlatılmıştır: Abdullah, Allah'ın kulu anlamındadır. Abdurrahman da Rahmân (olan Allah)ın kulu mânâsını ifâde eder. Bu iki isimde, sâhibinin kulluğu itirafı ve Allah'ı ta'zim ve yüceltmesi vardır. Adını her söyleyişinde ve her çağırılışında bu iki meziyet ve fazîleti anar ve andırır. Allah Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i Abdullah ismiyle ve **"Abduhu = Allah'ın kulu"** ifâdesiyle anmıştır. Bu da Allah'a kulluk anlamını ifâde eden isimlerin diğer isimlerden faziletli olduğuna delâlet eder. Sindî'nin beyânına göre: Bu hadisten maksad peygamberlerin isimlerinden sonra en sevimli isimler Abdullah ve Abdurrahman'dır, diye yorum yapanlar vardır.

K u r t u b i ve S i n d i, Allah'ın kulu anlamını ifâde eden A b d u r r a h i m, A b d ü l m e l i k ve A b d u s s a m e d gibi isimler de bu hükme dâhildir. Yâni Allah katında en sevimli isimlerdendir.

(٣١) باب ما يكره من الأسماء

31 — MEKRÛH ADLAR BÂBI

٣٧٢٩ – حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ. ثنا أَبُو أَحْمَدَ. ثنا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَئِنْ عِشْتُ ، إِنْ شَاءَ اللهُ ، لَأَنْهَيَنَّ أَنْ يُسَمَّى رَبَاحٌ وَنَجِيحٌ وَأَفْلَحُ وَنَافِعٌ وَيَسَارٌ » .

T E R C E M E S İ

3729) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Andolsun ki) İnşâallah yaşarsam Rebâh, Necih, Eflah, Nâfi ve Yesâr adların takılmasını muhakkak yasaklayacağım.»"

٣٧٣٠ – حدّثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنِ الرُّكَيْنِ ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نُسَمِّيَ رَقِيقَنَا أَرْبَعَةَ أَسْمَاءٍ : أَفْلَحَ وَنَافِعٌ وَرَبَاحٌ وَيَسَارٌ .

T E R C E M E S İ

3730) "... Semûre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kölelerimize** (şu) **dört ismi takmamızı yasakladı: Eflah, Nâfi, Rebâh ve Yesâr."**

٣٧٣١ – حدّثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . ثنا أَبُو عَقِيلٍ . ثنا مُجَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ؛ قَالَ : لَقِيتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ : مَنْ أَنْتَ ؟ فَقُلْتُ : مَسْرُوقُ بْنُ الْأَجْدَعِ . فَقَالَ عُمَرُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الْأَجْدَعُ شَيْطَانٌ » .

T E R C E M E S İ

3731) "... Mesrûk *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) ile karşılaştım da: Adın nedir? diye sordu. Ben de: Mesrûk bin el-Ecda', dedim. Bunun üzerine (Hz.) Ömer: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işittim, buyurdu ki: «El-Ecda' bir şeytanın adıdır.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Tirmizî tarafından da rivâyet edilmiştir. Fakat oradaki rivâyette takılması yasaklanan isimler Râfi, Bereket ve Yesâr'dır. Müslim de bunun benzerini direk Câbir (Radıyallâhü anh)'den, yâni Ömer (Radıyallâhü anh) araya girmeden merfû olarak rivâyet etmiştir. Müslim'in rivâyetindeki isimler ise Ya'lî, Bereket, Eflah, Yesâr ve Nâfi'dir. Bu isimlerin mekruh sayılması sebebini aşağıda anlatacağım.

Semûre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet olunmuştur. Mesrûk (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

Birinci hadisin zâhirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan adları takmayı yasaklamamıştır. Halbuki ikinci hadis ile yasakladığı anlaşılıyor. Nevevî, birinci hadisteki yasaklamadan maksad haram kılmaktır. İkinci hadisteki yasaklama ise tenzîhen mekruhluk mânâsınadır, der. Şu halde anılan isimleri takmak haram değildir. Fakat tenzihen mekruhtur.

Anılan isimlerin mânâsı ve takılması mekruhluğunun sebebi:

Rebâh: Kâr etmektir. Necih: Dileğine kavuşan demektir. Eflah da aynı mânâyı ifâde eder. Nâfi: Yararlı olan demektir. Yesâr, kolaylıktan isimdir.

Bu ve benzeri adları takmanın mekruhluğu sebebi Semûre (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin bâzı rivâyetlerinde beyân buyurulmuştur: Tirmizi'nin rivâyetinde;

لاْ تُسَمِّ غُلاٰمَكَ رَبٰاحْ وَلاْ اَفْلَحْ وَيَسَارْ وَلاْ نَجِيحْ يُقَالُ أَثَمَّ هُوَ فَيُقَالُ لاْ

«Oğlan çocuğuna (veyâ kölene) Rebâh, Eflah, Yesâr ve Necih adlarından hiç birisini takma. Çünkü O, orda mı? diye sorulur ve yok,

diye cevab verilir.» buyurulmuştur. Yâni bu isimlerden birisini çocuğa veyâ köleye takmanın mekruhluğu sebebi şudur: Bir kimse bu isimlerden birisi ile sorulduğu zaman, meselâ evde olup olmadığı sorulduğu zaman o ismin lügat mânâsı ister istemez hatıra gelir. Soruyu cevablamak durumunda olan kimse burada yoktur, diye cevab verdiği zaman adın lügat mânâsı da hatıra geleceği için cevab hoşa gitmez ve uygunsuz olur. Bu nedenle hoşa gitmeyen bir cevaba yol açan isimlendirme de hoş sayılmayıp mekruh görülmüştür. Meselâ bir kimsenin adı Y e s â r'dır. Y e s â r'ın lügat mânâsı kolaylıktır. Y e s â r evde mi? diyen bir adama verilecek cevabta "Yesâr burda yok" denilince Y e s â r'ın lügat mânâsı itibariyle cevab şu anlamı ifâde eder: "Kolaylık burada yok." Bu cümlenin anlamının hoş olmayışı açıktır. Diğer isimler de böyledir.

Şerhu's-Sünne'de de şöyle denilmiştir: Anılan adların takılmaması gerekçesi olarak hadiste buyurulan cümlenin mânâsı şöyledir: Halk bu isimlerin lâfızlarının ve mânâlarının güzelliğinden tefâül, yâni iyiye yorumlamayı kasdeder. Bu maksadla bu adları taktırır. Sonra meselâ Y e s â r orda mı? diye sorulduğu zaman Y e s â r burada yok, diye cevab verilebilir. Y e s â r kelimesinin lügat mânası kolaylıktır, dolayısıyla kolaylık burada yoktur gibi bir mânâ çıkabilir ki, bu anlam fena bir yoruma yol açmış sayılır. Bu itibarla böyle bir isim takılırken düşünülen iyi yorum yerine bâzen kötü yorum ile karşılaşılabilir.

(٣٢) باب تغيير الأسماء

32 — (UYGUN GÖRÜLMEYEN) ADLARI DEGİŞTİRMEK BÂBI

٣٧٣٢ — حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا رَافِعٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ زَيْنَبَ كَانَ اسْمُهَا بَرَّةَ . فَقِيلَ لَهَا : تُزَكِّي نَفْسَهَا فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، زَيْنَبَ .

TERCEMESİ

3732) "... Ebû Hüreyre (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre:

Zeyneb'in adı Berre idi. Bu kadın adiyle kendisine tezkiye eder (över), denildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Zeyneb adını verdi."

İ Z A H I

Bu hadisi B u h â r i ve M ü s l i m de rivâyet etmişlerdir.

B e r r e adı hem Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden C a h ş kızı Z e y n e b ' in, hem de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üvey kızı Z e y n e b b i n t - i E b i S e l e m e ' nin adı idi. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki kadının B e r r e adını Z e y n e b adiyle değiştirdi.

Berre : Hayratı ve iyilikleri bol olan kadın demektir. Z e y n e b kelimesi **Zeneb** kökünden alınma olabilir. **Ezneb**, semiz demektir. Z e y n e b de bundan yapılmış olabilir. Z e y n e b kelimesinin **Zeyb** kökünden alınması da muhtemeldir. **Zeyb**, manzarası güzel ve kokusu hoş bir ağaç türüdür. Z e y n e b kelimesi; **Zeyn-Eb** kelimelerinin bileşimi de olabilir. **Zeyn-Eb**, baba ziyneti anlamını ifâde eder.

٣٧٣٣ — حدثنا أبو بكر . ثنا الحسن بن موسى. ثنا حماد بن سلمة عن عبيد الله، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن ابنة لعمر كان يقال لها عاصية . فسماها رسول الله ﷺ ، جميلة .

T E R C E M E S İ

3733) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh)'ın Âsiye denilen bir kızı vardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Cemîle adını verdi."

İ Z A H I

Bu hadisi M ü s l i m , T i r m i z i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir. Araplar oğlan çocuklarını Âsî ve kız çocukları-

na Âsiye adlarını verirlerdi. Bunun mânâsı isyân edici demektir. Denildiğine göre bu ismi şu anlamla vermiştir: Noksanlıkları kabullenmekten çekinen, ayıp ve kusurlara rızâ göstermeyen.

İslâmiyet gelince bu iki ismin takılması menedildi. "Âsiye = İsyân edici kadın" anlamını taşıdığına göre bunun zıddı "Mutia = İtâat edici kadın"dır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Â s i y e adını M u t i a adı ile değiştirmemiştir. Sebebi M u t i a kelimesinin anlamındaki tezkiye ve övgü endişesi olabilir.

En-Nihâye'de: Â s i y e adının değiştirilmesi sebebi şudur: Mü'min kimsenin vasfı itâatkârlıktır. İsyân ise bunun zıddıdır, denilmiştir.

٣٧٣٤ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا يَحْيَيَ بْنُ يَعْلَى ، أَبُو الْمُحَيَّاةِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ عُمَيْرٍ . حَدَّثَنِي ابْنُ أَخِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ ؛ قَالَ : قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَلَيْسَ اسْمِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَامٍ . فَسَمَّانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ سَلَامٍ .

ابن أخى عبد الله بن سلام لم يسم . وباق رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

3734) "... Abdullah bin Selâm *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanına adım Abdullah bin Selâm değil iken vardım.** Sonra (ben müslümanlığı kabul edince) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bana Abdullah bin Selâm adını verdi."**

Not: Senedde Abdullah bin Selâm'ın râvisi durumundaki kardeşinin oğlunun ismi belirtilmemiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

(٣٣) باب الجمع بين اسم النبى صلى الله عليه وسلم، وكنيته

33 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN ADINI VE KÜNYESİ (SOYADI)NI BERABER TAKMAK (YÂNİ BİR KİMSEYE AD OLARAK VERMEK) BÂBI

Arap dili âlimleri özel isimleri üç kısma ayırmışlardır: Bir kimseye verilen ad; lügat mânâsı itibariyle övmeyi veyâ yermeyi ifâde

ediyorsa lâkab denilir. Zeynüddîn = Dinin süsü, gibi. Şâyet; E b û B e k i r, Ü m m ü G ü l s ü m ve İ b n - i A b b â s örneklerinde görüldüğü gibi falanın babası, filânın anası veyâ falanın oğlu biçiminde verilen ad ise, başka bir deyimle verilen adın başında Eb, Üm veyâ İbn kelimesi varsa ona "Künye" denilir. Hadisleri terceme ederken künye yerine soyadı tâbirini kullanacağım. Lâkab ve künye dışında kalan özel isimlere Arap dilinde isim denilir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adı M u h a m m e d ve A h m e d 'dir. Lâkabı Resûlullah ve Nebiyyullah'dır. Künyesi ise E b ü ' l - K â s ı m 'dır.

٣٧٣٥ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ «تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي».

TERCEMESİ

3735) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Ebü'l-Kâsım (Muhammed) *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Benim adımla adlanınız. Fakat soyadım (olan Ebü'l-Kâsım) ile soyadılanmayınız.»"

٣٧٣٦ – حدّثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تَسَمَّوْا بِاسْمِي، وَلَا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي».

TERCEMESİ

3736) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Benim adımda adlanınız. Fakat soyadımla soyadılanmayınız.»"

٣٧٣٧ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَقِيعِ. فَنَادَى رَجُلٌ رَجُلًا: يَا أَبَا الْقَاسِمِ! فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَعْنِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي».

TERCEMESİ

3737) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bakî'de idi.** (Orada) **bir adam, bir adam Yâ Ebe'l-Kâsım diye çağırdı. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zât-ı Nebevîlerinin çağırıldığını sanarak) **seslenen adama dönüp baktı. Adam da: Ben, Zâtınızı kasdetmedim** (şu adamı çağırdım), **dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu:**

«Benim adımla adlanınız. Fakat soyadımla soyadlanmayınız.»"

İZAHI

Bu bâbın hadisleri Buhârî ve Müslim'de de rivâyet olunmuştur. Ayrıca ilk hadis Ebû Dâvûd, son hadîs Tirmizî tarafından da rivâyet olunmuştur.

Bu bâbtaki hadislerin zâhirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adını bir kimseye vermek câizdir. Fakat onun Ebü'l-Kâsım künyesini, yâni soyadını bir kimseye vermek câiz değildir. Sebebi ise son hadiste belirtilmiştir. Şöyle ki; başkası da Ebü'l-Kâsım soyadını aldığı takdirde, Yâ Ebe'l-Kâsım diye seslenildiği zaman Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a mı, başkasına mı seslenildiği bilinmez. Bu karışıklığı önlemek için O'nun soyadını almak yasak kılınmıştır. Bu karışıklık O'nun isminde olmaz. Çünkü herhangi bir kimsenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a, Yâ Muhammed diye seslenmesi;

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا âyeti ile yasaklanmıştır. Hattâ Allah Teâlâ, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sesleniş şeklini kullarına öğretmek üzere Kur'ân-ı Kerîm'de: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ "Ey Nebî" gibi tâbirlerle O'na hitâbda bulunmuştur.

Avnü'l-Mâbud yazarının beyânına göre el-Meşârık'ın şerhi el-Mebârık'ta şöyle denilmiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in soyadını almanın yasaklığı hükmü tenzihen mekruhluk içindir. Bunun haramlık için olduğunu söyleyenler de var. Hadisin zâhiri-

ne göre yasaklık umûmidir. Yâni adı Muhammed olsun olmasın hiç kimse bu soyadını alamaz. Bir görüşe göre bu yasaklık Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adını alanlara mahsustur. Yâni adı Muhammed olan bir kimse **Ebü'l-Kâsım** soyadını alamaz. Fakat adı anılan isimden başka olan bir kimse bu soyadını alabilir. Hadîsin şöyle yorumlanması da mümkündür : O'nun soyadını almak mekruhtur. Hem adını hem de soyadını almak ise daha şiddetli biçimde mekruhtur. Mâlik, bu yasağın O'nun hayatta olduğu döneme mahsus olduğunu söylemiştir. Şâfii ise, bu yasağın O'nun vefâtından sonraya da şümullü olduğunu söylemiştir.

Nevevî de bu konuda şöyle der:

Âlimler bu mesele hakkında çok ihtilâf etmişlerdir. Kâdı ve başkası bu görüşlerin hepsini nakletmiştir. Görüşler şunlardır:

1. Şâfiî ve Zâhiriyye mezhebine göre **Ebü'l-Kâsım** künyesini, yâni soyadını almak hiç bir kimse için helâl değildir. Adı Muhammed veyâ Ahmed olan kimse ile, adı başka olan arasında bu hüküm bakımından bir fark yoktur.

2. Mâlik'e göre bu yasaklık mensuhtur. Çünkü konulan yasaklık Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde belirtilen karışıklık sebebiyle idi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefâtından sonra söz konusu karışıklık olmaz. Durum bu olunca; artık adı Muhammed veyâ Ahmed, ya da başka olan herkes **Ebü'l-Kâsım** soyadını alabilir.

Kâdı Iyâz demiştir ki, selefin cumhûru, âlimlerin cumhûru ve tüm memleketlerin fıkıhçıları bu görüşü tutarak: Gerek birinci yüzyılda ve gerekse daha sonraki dönemlerde birçok kimse **Ebü'l-Kâsım** künyesini almış ve ilim adamları buna karşı çıkmamıştır, demişler.

3. İbn-i Cerir'e göre yasaklık tenzihen mekruhluk ve saygı içindir, haramlık anlamında değildir.

4. Yasaklık hükmü; adı Muhammed veyâ Ahmed olan kimselere mahsustur. Adı Muhammed veyâ Ahmed olmayan bir kimsenin bu künyeyi almasında bir sakınca yoktur. Selef âlimlerinden bir grup böyle demiştir. Bu grubun delîli Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan merfû bir hadîstir.

5. **Ebü'l-Kâsım** soyadını almak, adı M u h a m m e d veyâ A h m e d olmayan kimseler için de yasaktır. Hattâ bir kimseye K â s ı m ismini vermek de yasaktır. Çünkü bu isim verildiği zaman babasına K â s ı m ' ın babası anlamını ifâde eden Ebü'l-Kâsım soyadı verilebilir. Nitekim E m e v i halifelerinden M e r v â n b i n e l - H a k e m bu hadisi duyunca oğluna daha önce verdiği Kâsım adını A b d ü l m e l i k adı ile değiştirmiştir. E n s â r - i K i r â m ' dan da böyle yapanlar olmuştur.

6. Bir kimseye M u h a m m e d adını vermek yasaktır. İster o kimsenin künyesi bulunsun veyâ bulunmasın. Bu hususta şu meâlde bir hadis de vardır: «Siz oğlan çocuklarınıza Muhammed adını veriyorsunuz. Sonra da onlara lânet ediyorsunuz.» Hattâ Ö m e r (Radıyallâhü anh) K û f e ' ye bir tâlimat göndererek kimseye bir peygamberin adını takmamalarını istemiş ve M e d i n e - i M ü n e v v e r e ' de çocuklarına M u h a m m e d adını takan bir grubtan çocuklarının adını değiştirmelerini istemişti. Sonra bir cemâat, bu hususta Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kendilerine izin verdiğini ve bâzı kimselere bu ismi taktığını söylediler. Bunun üzerine Ö m e r (Radıyallâhü anh) bu teklifinden vazgeçti. K â d ı demiştir ki, bana öyle geliyor ki, Ö m e r (Radıyallâhü anh) bu isteğiyle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adının yüceliğini korumak istemiştir. Bir kavle göre Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın böyle davranmasının sebebi şu idi: Bir gün M u h a m m e d isimli bir adama bir bedduâ edildiğine şâhid oldu. Bunun üzerine onu çağırarak: Senin yüzünden sanki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) aleyhinde konuşuluyor gibi oluyor. Allah'a yemin ederim ki bundan sonra hayatta olduğun sürece sana M u h a m m e d diye kimse seslenmeyecek, dedi ve ona A b d u r r a h m a n adını verdi.

(٣٤) باب الرجل يكنى قبل أن يولد له

34 — BİR ADAMIN ÇOCUĞU OLMADAN ÖNCE KÜNYE (YÂNİ FALANIN BABASI SOYADINI) ALMASI BÂBI

٣٧٣٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ. ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ صُهَيْبٍ؛ أَنَّ عُمَرَ قَالَ لِصُهَيْبٍ: مَالَكَ تَكْتَنِي

بِأَبِي يَحْيَى؟ وَلَيْسَ لَكَ وَلَدٌ. قَالَ: كَنَّانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ، بِأَبِي يَحْيَى.

فِي الزَّوائد: إسناده حسن. لأن عبد الله بن محمد مختلف فيه.

TERCEMESİ

3738) "... Hamza bin Suhayb *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre bir defa Ömer *(Radıyallâhü anh)*, Suhayb'a :

Senin oğlan çocuğun olmadığı **halde niçin Ebû Yahyâ = Yahyâ'nın babası künyesi** (soyadı ile) künyeleniyorsun? **dedi. Suhayb :**

Ebû Yahyâ künyesini bana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **verdi, dedi."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü râvi Abdullah bin Muhammed hakkında ihtilâf vardır.

٣٧٣٩ – حدّثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ مَوْلًى لِلزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّهَا قَالَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ: كُلُّ أَزْوَاجِكَ كَنَّيْتَهُ. غَيْرِي. قَالَ «فَأَنْتِ أُمُّ عَبْدِ اللهِ».

TERCEMESİ

3739) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e :

Sen bütün zevcelerine künye verdin. Yalnız bana vermedin, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de** (ona) **:**

«O halde sen de Ümmü Abdillah'sın» (yâni künyen Ümmü Abdillah olsun), **buyurmuştur."**

٣٧٤٠ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ؛ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِينَا فَيَقُولُ، لِأَخٍ لِي، وَكَانَ صَغِيرًا، «يَا أَبَا عُمَيْرٍ!».

TERCEMESİ

3740) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize** (yâni evimize) **gelirdi ve benim bir erkek kardeşime:**

«Yâ Ebâ Umeyr,» buyurdu. Kardeşim küçük yaşta bir çocuk idi."

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini E b û D â v û d da rivâyet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi 3720 numarada geçti. Bu hadîsler çocuğu olmayan bir kimseye Ebû falan şeklinde künye, yâni soyadı vermenin câizliğine delâlet eder.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya Ü m m ü A b d i l l a h, yâni A b d u l l a h'ın anası künyesini vermesinin şu münâsebetle olduğu, E b û D â v û d'un rivâyetinden anlaşılmaktadır: Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nın kız kardeşi E s m â (Radıyallâhü anhâ)'nın A b d u l l a h isimli oğlu vardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın teyzesi oluyordu. Teyze de ana gibi olduğu için Ü m m ü A b d i l l a h künyesini alması uygun görülmüştür. Kaldı ki künye bir özel isim mâhiyetindedir. Böyle bir künye alabilmek için künyenin lügat mânâsının o kişide bulunması şart değildir.

S i n d î: S u h a y b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir:

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Y a h y â isminde çocuğu olmayan S u h a y b (Radıyallâhü anh)'a E b û Y a h y â, yâni Y a h y â'nın babası şeklinde künye ve soyadı vermesinden anlaşılıyor ki, böyle künye vermenin doğruluğu; künye sâhibinin çocuğunun bulunmasına bağlı değildir. Yâni çocuğu olmasa bile böyle künye verilebilir.

İlk hadîsin râvîsi H a m z a b i n S u h a y b b i n S i n â n, babasından rivâyette bulunmuş olup kendisinden de oğlu A b d u l l a h rivâyet etmiştir. İ b n - i H i b b â n onu güvenilir râvîlerden saymıştır. Onun rivâyetini İ b n - i M â c e h almıştır. (2)

---

(2) **Hulâsa, 93**

(٣٥) باب الألقاب

35 — LÂKABLAR BÂBI

Elkab : Lâkab'ın çoğuludur. Lâkab, bundan önceki bâbta belirtildiği gibi bir kimseye verilen ve lügat mânâsı itibariyle övme veyâ yermeyi ifâde eden özel isimdir. Ş e m s ü d d i n ve N u r u d d i n adları gibi. Ş e m s ü d d i n bir kimseye takılan özel isim olup, lügat mânâsı dîn'in güneşi, demektir. N u r u d d i n de dîn'in nûru demektir.

٣٧٤١ — حدثنا أبو بكر . ثنا عبد الله بن إدريس ، عن داود ، عن الشعبي ، عن أبي جبيرة بن الضحاك ؛ قال : فينا نزلت ، معشر الأنصار : وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ . قدم علينا النبي ﷺ ، والرجل منا له الاسمان والثلاثة . فكان النبي ﷺ ، ربما دعاهم ببعض تلك الأسماء . فيقال : يا رسول الله ! إنه يغضب من هذا . فنزلت : وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ .

TERCEMESİ

3741) "... Ebû Cebîre bin ed-Dahhâk *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ = **"ve birbirinizi kötü lâkablarla çağırmayınız"**

âyeti biz Ensâr cemâatı hakkında indi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (yâni Mekke'den Medine-i Münevvere'ye) teşrif etti. O zaman bizden olan adamın iki üç adı bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bâzen adamlara bu adların birisiyle seslenirdi de;

Yâ Resûlallah! O bu ad (ile çağırılmak)dan kızıyor, deniliyordu. Bunun üzerine; وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ **= "ve biribirinizi kötü lâkablarla çağırmayınız" âyeti indi."**

İ Z A H I

Bu hadis Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivâyet olunmuştur. Bu hadis, müslümanlara kötü lâkab takmanın ve ona hoşlanmayacağı bir lâkab ile seslenmenin câiz olmadığına delâlet eder. Hadiste anılan âyet de aynı hükmü ifâde eder.

(٣٦) باب المدح

36 — BİR KİMSENİN BAŞKA BİR KİMSEYİ ÖVMESİ BÂBI

٣٧٤٢ – حدّثنا أبو بكر . ثنا عبد الرحمن بن مهدي عن سفيان بن حبيب ابن أبي ثابت ، عن مجاهد ، عن ابن معمر ، عن المقداد بن عمرو ؛ قال : أمرنا رسول الله ﷺ ، أن نحثو ، في وجوه المدّاحين ، التراب .

TERCEMESİ

3742) "... El-Mıkdâd bin Amr *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, meddâh (yâni dalkavuk - çığırtkan)ların yüzlerine toprak saçmamızı emretti."

٣٧٤٣ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا غندر عن شعبة ، عن سعد بن إبراهيم ابن عبد الرحمن بن عوف ، عن معبد الجهني ، عن معاوية قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « إياكم والتمادح ، فإنه الذبح » .

في الزوائد: إسناد حديث معاوية بن سفيان حسن. لأن معبد الجهني مختلف فيه وباقي رجال الإسناد ثقات

Ebû Cebîre (R.A.)'ın Hâl Tercemesi :

Ebû Cebîre bin ed-Dahhâk el-Ensâri el-Medenî (R.A.) sahâbî olup dört hadisi vardır. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri ise, oğlu Mahmûd ve Kays bin Ebi Hâzimdir. Ebû Cebîre'nin adı bilinmiyor. Bâzı ilim adamları onun sahâbî olmadığını söylemişlerdir. Bu zât Sâbit bin ed-Dahhâk (R.A.)'ın kardeşidir. (Hulâsa, 446; Avnü'l-Mâbûd, C. 13, Sah. 302

TERCEMESİ

3743) "... Muâviye *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:

«Biribirinizi (dalkavukça) medhetmekten sakınınız. Çünkü bu, boğazlamak (yâni medhedileni bir nevi öldürmek)dir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Muâviye bin Ebî Süfyân'ın bu hadisinin senedi hasen'dir. Çünkü râvi Ma'bed el-Cüheni hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٧٤٤ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا شَبَابَة. شُعْبَةُ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاء، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: مَدَحَ رَجُلٌ رَجُلًا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ! فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَيْحَكَ ! قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ » مِرَارًا. ثُمَّ قَالَ « إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ، فَلْيَقُلْ: أَحْسِبُهُ، وَلَا أُزَكِّي عَلَى اللهِ أَحَدًا ».

TERCEMESİ

3744) "... Ebû Bekre (Nufey' bin el-Hâris) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında başka bir adamı (aşırı derecede) övdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (öven kişiye):

«Vay sana yazıklar olsun! Sen dostunun boynunu kestin (öldürdün),» buyurdu. Bu buyruğu defalarca tekrarladı. Daha sonra şöyle buyurdu:

«Biriniz (din) kardeşini övecek olursa: Onu (şöyle iyi) sanırım ve Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye edemem,» desin."

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi; Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir. İkinci hadis Zevâid nevinden-

dir. Son hadis; B u h â r i, M ü s l i m ve E b û D â v û d tarafından da rivâyet edilmiştir.

Birinci hadiste geçen "Meddâhîn" kelimesi Meddâh'ın çoğuludur. Meddâh, çok övücü mânâsınadır.

H a t t â b i : Burada Meddâh'tan maksad; halkı övmeyi âdet hâline getirerek bu yolla kişisel maddi kazanç sağlayan, onları sömüren, diğer taraftan da onları kibir, gurur ve nefsi beğenme tehlikesine sokan dalkavuklardır. Ama bir adamı yaptığı iyi bir fiilden dolayı öven ve övgü ile adamı bu gibi iyi fiiller işlemeye teşvik etmeyi, başkalarının da ondan örnek almasını amaçlayan kişi Meddâh sayılmaz, demiştir.

Bu hadiste dalkavukların yüzlerine toprak saçılması emredilmiştir. E b û D â v û d'un rivâyetine göre bir adam O s m â n (Radıyallâhü anh)'ı, yüzüne karşı övmüş. Bunun üzerine M i k d â d (Radıyallâhü anh) da adamın yüzüne toprak saçarak bu hadîsi rivâyet etmiştir. Bu rivâyetten anlaşılıyor ki, M i k d â d (Radıyallâhü anh) bu emri zâhirine göre yorumlamıştır. S i n d i'nin beyânına göre bir kısım ilim adamları bu emri; dalkavuklara bir şey vermemek, dileklerini yerine getirmemek ve amaçladıkları menfaatı engellemek mânâsına yorumlamışlardır.

İkinci ve üçüncü hadislerde de kişiyi aşırı derecede övmenin onu boğazlamak olduğu ifâde edilmektedir. Yâni mânevi yönden öldürmektir. Çünkü övülen kişi bu övgüden dolayı kibirlenip mağrur olabilir. Kibir ve gurur ise insanı mânevi yönden mahveder.

N e v e v i, M ü s l i m'in şerhinde şöyle der:

Kişiyi övmenin yasaklığına dâir hadisler bulunduğu gibi, kişiyi yüzüne karşı övmenin meşrûluğu hakkında da B u h â r i ve M ü s l i m'de rivâyet edilen hadisler vardır. Âlimler bu hadisler arasında görülen zâhiri ihtilâfı şöyle cevablamışlardır :

Kişiyi övmek husûsunda aşırı gitmek yasaklanmıştır. Keza övüldüğünü duyan kişi bundan dolayı kendini beğenip kibir ve gurura kapılacak karekterde bir kimse ise onu övmek yasaktır. Fakat olgun, takvâ sâhibi olup akıllı ve şuurlu bir mü'min için kibirlenme ve gururlanma tehlikesi olmaz. Bu itibarla övüldüğü takdirde kibirlenme-

sinden endişe duyulmayan böyle bir kimseyi yüzüne karşı bile övmekte bir sakınca yoktur. Tabii övgüde aşırı gitmemek şarttır. Karekteri mazbut böyle bir kişiyi övmek şâyet onun hayırlı hizmetlere karşı şevkini, hevesini artırır, çalışma aşkını kamçılar veyâ başka kimselerin onu örnek almasına vesile olursa bu takdirde onu övmek müstehabtır.

(٣٧) باب المستشار مؤتمن

37 — MÜSTEŞÂR (YÂNİ KENDİSİNE DANIŞILAN) KİŞİ EMİN (GÜVENİLİR) BİR KİMSEDİR, BÂBI

٣٧٤٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يحيى بن أبي بكير عن شيبان ، عن عبد الملك بن عمير ، عن أبي سلمة ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « المستشار مؤتمن » .

TERCEMESİ

3745) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Müsteşar (yâni bir hususta kendisine danışılan) kişi güvenilen bir kimsedir.»"

٣٧٤٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أسود بن عامر عن شريك ، عن الأعمش ، عن أبي عمرو الشيباني ، عن أبي مسعود ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « المستشار مؤتمن » .

في الزوائد : إسناد حديث أبي مسعود صحيح . رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3746) "... Ebû Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kendisiyle istişare edilen kişi, güvenilen bir kimsedir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Mes'ûd (R.A.)'ın hadisine dâir sened sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٧٤٧ – حدثنا أبو بكر . ثنا يحيى بن زكريا بن أبي زائدة ، وعلي بن هاشم عن ابن أبي ليلى ، عن أبي الزبير ، عن جابر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا استشار أحدكم أخاه ، فليشر عليه » .

في الزوائد : في إسناده ابن أبي ليلى . واسمه محمد بن عبد الرحمن بن أبي ليلى ، وأبوه عبد الرحمن الأنصاري القاضي ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3747) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan adam ona (yararlı gördüğü) görüşünü belirtsin.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Ebî Leylâ bulunur. Adı Muhammed bin Abdirrahman bin Ebî Leylâ'dır. Babası da Abdurrahman el-Ensârî el-Kadı'dır. Muhammed zayıf bir râvidir.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî bu hadisin hasen - garib olduğunu söylemiştir. Diğer hadisler Zevâid nevindendir.

Tıybî; Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin mânâsı şöyledir: Bir mesele hakkında görüşüne başvurulan ve kendisiyle istişâre edilen kimseye itimad edilir, emin bilinir ve ona güvenilir. Şu halde danışılan taraf, yararlı gördüğü şeyi gizlemek sûretiyle hıyânet etmemelidir, demiştir.

Sindî de: Kendisine danışılan kimse, danışma konusu olan mesele hakkında samimi görüş ve kanaatını gizlememelidir. Nasıl hareket edilmesinin iyi olduğu noktasında bir görüşü var ise bunu söylemelidir, der.

(٣٨) باب دخول الحمام

38 — HAMAMA GİRMEK BÂBI

٣٧٤٨ — حدثنا أبو بكر . ثنا عبدة بن سليمان . ح وحدثنا علي بن محمد . حدثنا خالي يعلى ، وجعفر بن عون ، جميعا عن عبد الرحمن بن زياد بن أنعم الإفريقي ، عن عبد الرحمن بن رافع ، عن عبد الله بن عمرو ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «تفتح لكم أرض الأعاجم . وستجدون فيها بيوتا يقال لها الحمامات . فلا يدخلها الرجال إلا بإزار . وامنعوا النساء أن يدخلنها . إلا مريضة أو نفساء»

TERCEMESİ

3748) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Acemlerin memleketi sizin için fethedilecek ve siz orada hamamlar denilen evler bulacaksınız. Erkekler hamamlara peştemalsız girmesin ve kadınları oralara girmekten menediniz. Meğer ki hasta veyâ lohusa ola.»"

٣٧٤٩ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عفان ، قالا : ثنا حماد بن سلمة . أنبأنا عبد الله بن شداد عن أبي عذرة ؛ قال (وكان قد أدرك النبي ﷺ) عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ ، نهى الرجال والنساء من الحمامات . ثم رخص للرجال أن يدخلوها في الميازر . ولم يرخص للنساء .

TERCEMESİ

3749) " Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkekleri ve kadınları hamamlardan menetti. Sonra erkeklere (göbek ile diz kapağı arasını örten) peştemaller içinde oralara girmelerine ruhsat (izin) verdi ve kadınlara izin vermedi."

٣٧٥٠ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ سَالِمِ
ابْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ الْهُذَلِيِّ ؛ أَنَّ نِسْوَةً مِنْ أَهْلِ حِمْصَ اسْتَأْذَنَّ عَلَى عَائِشَةَ .
فَقَالَتْ . لَعَلَّكُنَّ مِنَ اللَّوَاتِي يَدْخُلْنَ الْحَمَّامَاتِ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ
«أَيُّمَا امْرَأَةٍ وَضَعَتْ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِ زَوْجِهَا ، فَقَدْ هَتَكَتْ سِتْرَ مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ» .

TERCEMESİ

3750) ;... Ebü'l-Melih el-Hüzelî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Humus halkından birkaç kadın Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına girmek için izin istedi. (İzin verilip odaya alındıktan) sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) (onlara):

Gâliba siz hamamlara giren kadınlardansınız. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim, dedi:

«Hangi kadın kocasının evinden başka bir evde elbisesini bırakır (soyunur)sa o kadın kendisi ile Allah arasındaki (hayâ ve edebe dâir) perdeyi yırtmış olur.»"

İZAHI

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisi Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet olunmuştur. Âişe (Radıyallahü anhâ)'nın hadisleri ise Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivâyet olunmuştur. Onun son hadisi Hâkim tarafından da rivâyet olunmuştur.

Meyâzir, mi'zerin çoğuludur. Mi'zer ve izâr, göbek ile diz kapağı arasını örten peştemal demektir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:

Bazı ilim adamları şöyle demişler; Kadınlara hamama girmek için izin verilmemesinin sebebi şudur: Kadınların vücûdlarının tü-

mü avrettir, yâni örtülmesi gerekir ve zarûret olmadıkça vücûdlarının herhangi bir tarafını açmaları câiz değildir. Zarûret de şöyle olur: Kadın hastadır, tedâvi için hamama girmek ister. Ya da lohusalık hâlindedir, kanı kesilir ve bunun için temizlenmek üzere hamama gitmek ister veyâ kadın cünübdür. Hava da çok soğuktur. Suyu ısıtması mümkün değildir ve soğuk su ile boy abdesti alması hâlinde zarar görmekten korkar. İşte bu gibi mâzeretlerle hamama girebilir. (Tabii vücûdunu örtmesi şartıyla). Erkeklerin ise peştemalsız hamama girmeleri câiz değildir. Şâyet göbek ile diz kapağı arasını iyice örten peştemal ile girmek isterlerse bu takdirde girebilirler.

En-Neyl yazarı da şöyle der: Bu hadis, erkeklerin peştemal ile hamama girmelerinin câizliğine ve peştemalsız girmelerinin haramlığına delâlet eder. Keza kadınların peştemallı da olsa hamama girmelerinin haramlığına delâlet eder. **Â i ş e** (Radıyallâhü anhâ)'nın gelecek hadisi, yâni 3750. hadisi de buna delâlet eder. Ancak hasta kadın ve lohusalık hâlinden temizlenen kadın için ruhsat vardır. **A b d u l l a h b i n A m r** (Radıyallâhü anh)'ın hadisi buna delâlet eder.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadisi kadının ancak kocasının evinde soyunabileceğine delâlet eder. **El-Kari** bu hadisin şerhinde: Kadın babasının veyâ anasının evinde bile soyunursa bu hadise göre hayâ perdesini yırtmış sayılır, demiştir.

Avnü'l-Mâbud yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der:

Kocasının evinden başka bir evde soyunan kadının kendisi ile Allah arasındaki hayâ ve edeb perdesini yırtmış sayılmasının sebebi şudur: Kadın örtünmekle mükelleftir. Yabancı erkeklere görünmemesi gerekir. Hattâ hiç kimsenin bulunmadığı boş bir odada bile soyunup çıplak durması câiz değildir. Ancak kocası için soyunabilir. Bu itibarla zarûret olmadığı halde hamama gidip vücûdunun bir kısmını açan kadın Allah'ın emrettiği örtünme prensibine aykırı davranmakla perdeyi yırtmış olur.

Hastalık veyâ lohusalık mâzeretinden dolayı hamama gitmeye mecbur kalan kadın ya göbekten aşağı bedenini iyice örten bir peştemal ile girer veyâ kendisine tahsis edilen ve kendisinden başka hiçbir kadının da bulunmadığı hamama girebilir.

(٣٩) باب الاطّلاء بالنورة

39 — VÜCUDUN HAMAM OTU İLE SIVANMASI BÂBI

٣٧٥١ — حدّثنا عليّ بن محمّد . ثنا عبد الرّحمن بن عبد الله . ثنا حمّاد بن سلمة عن أبي هاشم الرّمّاني عن حبيب بن أبي ثابت، عن أمّ سلمة؛ أنّ النّبيّ ﷺ كان إذا اطّلى، بدأ بعورته فطلاها بالنّورة . وسائر جسده، أهله .

في الزوائد : هذا حديث رجاله ثقات . وهو منقطع . وحبيب بن أبي ثابت لم يسمع من أم سلمة، قاله أبو زرعة .

TERCEMESİ

3751) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vücûdundaki kılları gidermek için) hamam otu ile sıvanmak istediği zaman avret mahallinden başlayarak, orayı hamam otu ile sıvardı. Bedeninin diğer kısmını zevcesi sıvardı."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, râvileri güvenilir zâtlar olan bir hadistir. Fakat munkati (yâni senedi kesik)dir. Çünkü Habib bin Ebi Sâbit Ümmü Seleme (R.A.)'dan hadis işitmemiştir. Bu durumu Ebû Zur'a söylemiştir.

٣٧٥٢ — حدّثنا عليّ بن محمّد . حدّثني إسحاق بن منصور عن كامل أبي العلاء، عن حبيب بن أبي ثابت، عن أمّ سلمة ؛ أنّ النّبيّ ﷺ اطّلى وولي عانته بيده .

في الزوائد: هذا حديث رجاله ثقات.وهو منقطع وحبيب بن أبي ثابت لم يسمع من أم سلمة، قاله أبو زرعة.

TERCEMESİ

3752) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vücûdundaki kılları gidermek için) hamam otu ile sıvanmış ve kasığını sıvama işini bizzat kendi eliyle yapmıştır."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, râvileri güvenilir bir hadistir. Fakat senedi kesiktir. Çünkü Habib bin Ebi Sâbit'in Ümmü Seleme (R..A)'den hadis işitmediğini Ebû Zur'a söylemiştir.

İ Z A H I

Bu bâbın her iki hadisinin Zevâid nevinden olup, senedinde bir kopukluğun bulunduğu notta belirtildi.

Nûre : Hamam otudur. **Kamûs** tercemesi **Okyanus'ta** belirtildiğine göre Nûre, kireç ile zırnıktan mâmul olup kılların giderilmesinde kullanılır.

Bu hadislere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kasıklarındaki kılları gidermek için hamam otunu kendi eliyle buralara sürmüş ve vücûdunun diğer tarafına da zevceleri sürmüştür.

İncâhü'l-Hâce yazarı : Bu hadisler erkeğin vücûdundaki kılları gidermek üzere hamam otunu kullanmasının câizliğine delâlet eder. Fakat erkekler için, traş yapmak sûretiyle kasıklarını temizlemesi daha iyidir. Kadınlar için ise anılan otu sürmek sûretiyle kıllarını gidermesi daha iyidir, der.

(٤٠) باب القصص

40 — HALKA KISSA - HİKÂYE ANLATMAK BÂBI

٣٧٥٣ — حدّثنا هشام بن عمّار . ثنا الهِقْل بن زياد . ثنا الأوزاعيّ عن عبد الله ابن عامر الأسلميّ ، عن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جدّه ؛ أنّ رسول الله ﷺ قال « لا يَقُصّ على النّاس إلّا أميرٌ أو مأمورٌ أو مُراءٍ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن عامر الأسلمي ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

3753) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

Emir, (görevli) memur ve riyakâr kişiden başka kimseler halka kıssa - hikâye anlatmaz (veyâ hutbe okumaz)."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Âmir el-Eslemî bulunur. Bu râvî zayıftır.

٣٧٥٤ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنِ الْعُمَرِيِّ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : لَمْ يَكُنِ الْقَصَصُ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَلَا زَمَنِ أَبِي بَكْرٍ ، وَلَا زَمَنِ عُمَرَ .

TERCEMESİ

3754) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ne Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında, ne Ebû Bekir zamanında ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) zamanında (topluma) kıssa - hikâye anlatmak olmadı."

İZAHI

Bu bâbın son hadisinin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğine bakılmalıdır. İlk hadis A h m e d tarafından da rivâyet edilmiştir. E b û D â v û d da ilk hadisin benzerini "Kitâbü'l-İlm" bölümünde A v f b i n M â l i k e ş - E ş c a î (Radıyallâhü anh)'-den rivâyet etmiştir.

Kasas: Kıssaları, hikâyeleri ve geçmişte vukû bulan ibret verici olayları anlatmak sûretiyle va'z ve irşadda bulunmak mânâsına yorumlanmıştır.

Kasas ilk hadiste hutbe okumak mânâsma da yorumlanmıştır. Birinci hadis hutbe okumak mânâsına yorumlandığı takdirde mânâ şöyle olur:

Cemâata hutbe okumak Emir'in, yâni devlet bakanının hakkıdır. Dilerse bizzat okur. Dilerse bu görevi ifâ etmek üzere bir münâsibini tâyin eder. Başka bir kimse kendiliğinden bu işe girişirse, riyakâr sayılır.

S i n d î bu yorumu anlattıktan sonra Kasas'ın diğer mânâsı; yâni kıssa ve hikâyeler anlatmak sûretiyle va'z etmek yorumu ile ilgili olarak şöyle der: Halka va'z etmek isteyenler de bu işi ancak devlet yetkililerinden izin almak sûretiyle yapmalıdır. Aksi takdirde gösterişçi, riyakâr sınıfına dâhil olur. Çünkü halkın durumunu ve ihtiyacını devlet başkanı daha iyi bilir ve bu işe en liyakatlı kişileri tâyin eder. Bu itibarla kendiliğinden bu işe girişen bir kimsenin zara-

rı, yararından fazla olabilir ve bu hizmeti bir riyakârlık maksadıyla yapabilir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı da Kasas'ın yukarda anılan iki mânâsını anlattıktan sonra ilk hadisteki "Memûr" kelimesini; ya devlet tarafından görevlendirilen ya da Allah tarafından görevlendirilen yetkililer mânâsına yorumlar. Allah tarafından görevlendirilmiş zâtlara misal olarak âlimleri ve velileri gösterir. Tabii bu görüşe katılmamak mümkün değildir. Çünkü dini ilimlerle mücehhez şahsiyetlerin toplumu aydınlatması, ibret verici kıssaları, hikâyeleri, özellikle Kur'ân-ı Kerîm'de beyân buyurulan ve geçmiş ümmetlere âit olayları anlatmaları çok yararlıdır. Öyle mübârek zâtların riyakârlık etmeleri endişesi de söz konusu değildir.

En-Nihâye'de de ilk hadisin izahı ile ilgili olarak şöyle denilir:

Hadisten maksad şudur: Kıssaları ve hikâyeleri halka anlatmak sûretiyle vaaz etmek hizmeti ya devlet başkanı tarafından verilir. Devlet başkanı halka edeceği vaaz ve nasihat meyânında ibret verici geçmiş olayları anlatır. Ya da bu görev emir tarafından tâyin edilen ehliyetli ilim adamı tarafından ifâ edilir. Böyle devlet tarafından görevlendirilmeyen bir kimse bu işe giriştiği zaman; bunu kibirlenmek, gururlanmak ve gösteriş için yapabilir. Bu takdirde onun sözü ve konuşması gerçekçi ve ihlâslı olmaz. Bir kavle göre hadisten maksad hutbe okumaktır. Çünkü ilk zamanlarda hutbe okuma işini devlet başkanı yapardı ve hutbelerinde halka vaaz ederek geçmiş ümmetlerin durumlarını ibret için anlatırlardı.

Hattâbi de: İbn-i Süreyc'den bana ulaştığına göre kendisi, bu hadisin hutbe hakkında olduğunu söylemiştir. Emirler hutbe okurlardı ve hutbede cemâata vaaz ederek uyarıcı kıssalar anlatırlardı. Hadisteki memurdan maksad ise Emir tarafından tâyin edilen hatiblerdir. Bunlar da aynı hizmeti ifâ ederler. Mürâî veyâ bâzı rivâyetlerde bulunan Muhtâl ise; görevlendirilmediği halde kendi kendini bu işe tâyin eden kimse olup riyâset ve baş olmak için topluma kıssalar anlatan kimsedir.

Halka vaaz ve nasihat etmek üzere kıssalar, hikâyeler anlatan konuşmacıların üç grup olduğu söylenmiştir: Müzekkir, vâiz ve Kass.

Müzekkir: Halka Allah'ın nimetlerini hatırlatarak onları şükür etmeye teşvik eder.

Vâiz: Halka Allah korkusunu telkin ederek, azabtan korkutur ve böylece günahlardan uzak durmalarını sağlamaya çalışır.

Kass: Halka geçmiş ümmetlerin olaylarını, başlarından geçen hâdiseleri anlatarak hikâyeler ve kıssaları dile getirir. Bu kimse eksik veyâ fazla anlatmaktan emin değildir. Yâni eksik veyâ fazla anlatabilir. Müzekkir ile Vâiz bu tehlikeden uzaktır, der.

Son hadisteki Kasâs'ın hutbe mânâsına yorumlanması mümkün değildir. Diğer mânâya yorumlanması gerekir.

(٤١) باب الشعر

41 — ŞİİR (HAKKINDA GELEN HADİSLER) BÂBI

٣٧٥٥ — حدثنا أبو بكر . ثنا أبو أسامة . ثنا عبد الله بن المبارك ، عن يونس ، عن الزهرى . ثنا أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحرث ، عن مروان بن الحكم ، عن عبد الرحمن بن الأسود بن عبد يغوث ، عن أبى بن كعب ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إن من الشعر لحكمة » .

TERCEMESİ

3755) "... Übey bin Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Şiirin bir kısmı gerçekten bir hikmet (doğru söz - öğüt ve ibret verici tablo) **dur.»"**

٣٧٥٦ - حدثنا أبو بكر ثنا أبو أسامة عن زائدة ، عن سماك ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ أن النبي ﷺ كان يقول « إن من الشعر حكما » .

TERCEMESİ

3756) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyuruyordu:

«Şiirin bâzısı gerçekten hikmetler (doğru sözler - öğütler ve ibret verici tablolar) **dır.»"**

İ Z A H I

Bu iki hadis B u h â r î, T i r m i z î ve E b û D â v û d tarafından da rivâyet edilmiştir. Ancak B u h â ri ikinci hadisi **El-Edebü'l-Müfred** adlı kitâbında rivâyet etmiştir.

Hikem : Hikmet'in çoğuludur. Hikmet ise, gerçeğe uygun doğru söz mânâsına yorumlandığı gibi öğüt ve ibret verici örnek mânâsına da yorumlanmıştır. Bu değişik yorumlara parantez içi ifâde ile işâret ettim.

İkinci hadisteki; حكما kelimesi **Hükmen** veyâ **Hikemen** okunabilir. **Hükmen** okunduğu takdirde hikmet mânâsı kasdedilir. Hikem ise yukarda işâret ettiğim gibi hikmetin çoğuludur.

S i n d î bu hadislerin izahı bölümünde özetle şöyle der:

Yâni şiirin dinen güzel veyâ çirkin sayılması husûsunda onu meydana getiren kelimelerin ve cümlelerin bir fonksiyonu yoktur. Bir şiirin dinen iyi veyâ kötü sayılması içerdiği mânâ bakımındandır. Durum bu olunca ifâde tarzının nesir veyâ nâzım olması da neticeyi değiştirmez. Yâni din açısından iyi veyâ kötü diye vasıflandırılmasına sebeb olmaz. Çünkü gerek nesir, gerekse nâzım meram ve maksadı ifâde etmek için birer yoldur. Bu itibarla önemli olan husus kelime ve cümlelerin ifâde ettikleri mânâdır. Eğer mânâ gerçeğe uygun, doğru bir şey ise, başka bir deyimle ibret verici öğüt ise din bakımından güzel ve iyi sayılır. Şâyet bunun tersine; yalan, mübalâğalı veyâ haksız bir kötüleme gibi, çirkin bir şey ise kötü ve fena sayılır. Şiirin iyiliği veyâ kötülüğü buna göredir. Dinin yerdiği şiir liyakatlı olmayan kimseleri övmek, gerçek dışı şeyleri gerçek gibi göstermek ve benzeri şeyleri ihtivâ eden şiirlerdir.

٣٧٥٧ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ ، كَلِمَةُ لَبِيدٍ :

* أَلَا كُلُّ شَيْءٍ ، مَا خَلَا اللهَ ، بَاطِلُ *

وَكَادَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسْلِمَ » .

TERCEMESİ

3757) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Şâir (zümresin)in söylediği sözlerin en doğrusu Lebîd (bin Rabia'n)ın; أَلاَ كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلاَ اللهَ بَاطِلُ = "Bilmiş olunuz ki Allah'tan başka her şey bâtıl (fânî)dır" sözüdür. Ümeyye bin Ebi's-Salt da (şiirlerinde) müslüman olmaya yaklaşmıştı."

٣٧٥٨ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْلَى، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : أَنْشَدْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، بِائَةَ قَافِيَةٍ مِنْ شِعْرِ أُمَيَّةَ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ . يَقُولُ بَيْنَ كُلِّ قَافِيَةٍ « هِيهْ » وَقَالَ « كَادَ أَنْ يُسْلِمَ » .

TERCEMESİ

3758) Amr bin eş-Şerîd'in babası (eş-Şerîd bin Süveyd es-Sakafî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **Ümeyye bin Ebi's-Salt'ın şiirinden yüz kâfiye (beyit) okudum. O, her kâfiye (beyit) arasında : «Devâm et», buyuruyordu ve (sonra) :**

«Ümeyye müslüman olmaya yaklaşmıştı», buyurdu."

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini **Buhârî**, **Müslim** ve **Tirmizî** de rivâyet etmiştir. **Amr** (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise **Müslim** tarafından da rivâyet olunmuştur.

Birinci hadiste sözü edilen **Lebid bin Rebia** (Radıyallâhü anh), Arabların en büyük şâirlerinden ve **Muallakat-ı Seb'a**

sâhiblerindendir. Bir mısraı hadiste anılan şiiri on beyittir. Bu mısrâ şiirinin ilk beytinin birinci mısrâıdır. İkinci mısrâı da şöyledir:

وَكُلُّ نَعِيمٍ لَا مَحَالَةَ زَائِلُ = "ve her nîmet şüphesiz gidicidir."

L e b î d (Radıyallâhü anh), muhadramûn'dandır. Yâni hem câhiliyet devrini hem de İslâm hayatını yaşamış olup her iki dönemde de eşrâftan sayılmış bir şahsiyettir. L e b î d ' in kavmini temsilen Benu Ca'fer bin Kılâb hey'eti Medîne-i Münevvere'ye gelip müslümanlığı kabul ettiği yıl L e b î d de müslüman olmuş ve sahâbilik şerefine mazhar olmuştur. Bilâhare K û f e ' ye yerleşerek hicretin 41. yılı 140 yaşında iken bir rivâyete göre 157 yaşında iken vefât etmiştir. Onun faziletlerinden birisi; Müslümanlığı kabul ettikten sonra şiir söylemeyi bırakarak; Kur'ân bana kâfidir, demesidir.

Ümeyye bin Ebi's-Salt da câhiliyet devrinin meşhur şâirlerindendir. Allah'm birliğine, âhiret gününe inananlardan idi. V â k ı d î ' nin beyânına göre bu şâir hayatının gençlik döneminde bir ara Allah'ın birliğine inanarak imânını şiirlerinde dile getirmiş. Sonra peygamberlik iddiâsında bulunmuş ve son zamanlarında imânını da bırakarak tamamen dalalete sapmıştır. Hattâ bir rivâyete göre A ' r â f sûresinin 175. âyeti onun hakkında inmiştir.

İkinci hadîste geçen "Hîhi" konuşmacının sözüne devam etmesini istemek anlamında kullanılan bir kelimedir. Hadisten maksad şudur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ü m e y y e ' nin şiirini beğenmiş ve okunmasma devam edilmesini e ş - Ş e r i d (Radıyallâhü anh)'den istemiştir. Çünkü N e v e v i ' nin de beyân ettiği gibi o şiîrde Allah'ın varlığı ve ölümden sonra dirilme gerçeği dile getirilmişti.

BU HADİSLERDEN ŞU HÜKÜMLER ÇIKAR:

Mübalâğa, aşırılık, yalan ve uygunsuz ifâdeler taşımayan şiirleri okumak ve dînlemek câizdir. Bu nevî şiirler ister câhiliyet devrine âit olsun ister İslâm dönemine âit olsun fark etmez.

Şerîd bin Süveyd es-Sakafî (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2427. hadis bölümünde geçmiştir.

(٤٢) باب ما كره من الشعر

42 — KERAHAT EDİLEN (YÂNİ CÂİZ SAYILMAYAN) ŞİİR (ÇEŞİDİNİN BEYÂNI) BÂBI

٣٧٥٩ — حدثنا أبو بكر. ثنا حفص وأبو معاوية ووكيع عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لأن يمتلي جوف الرجل قيحا حتى يريه، خير له من أن يمتلي شعرا»

إلا أن حفصا لم يقل: يريه.

TERCEMESİ

3759) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz, adamın içinin irin ile dolup nihâyet çürütmesi - yemesi onun için şiir ile dolmasından hayırlıdır.»

Lâkin râvi Hafs; يريه cümlesini söylememiştir."

٣٧٦٠ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا يحيى بن سعيد ومحمد بن جعفر، قالا: ثنا شعبة. حدثني قتادة عن يونس بن جبير، عن محمد بن سعد بن أبي وقاص، عن سعد ابن أبي وقاص؛ أن النبي ﷺ قال «لأن يمتلي جوف أحدكم قيحا حتى يريه، خير له من أن يمتلي شعرا».

TERCEMESİ

3760) "... Sa'd bin Ebi Vakkas *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Şüphesiz, birinizin içinin irin ile dolup, nihâyet çürütmesi onun için şiir ile dolmasından hayırlıdır.»"

٣٧٦١ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبيد الله عن شيبان ، عن الأعمش ، عن عمرو بن مرة ، عن يوسف بن ماهك ، عن عبيد بن عمير ، عن عائشة ؛ قالت : قال رسول الله ﷺ « إن أعظم الناس فرية ، لرجل هاجى رجلا ، فهجا القبيلة بأسرها . ورجل انتفى من أبيه ، وزنى أمه » .

في الزوائد : إسناده صحيح. رجاله ثقات. وعبيد الله هو ابن موسى القيسي أبو محمد. وشيبان هو ابن عبد الرحمن النحوي ، أبو معاوية المؤدب. والأعمش هو سليمان بن مهران. وفي الإسناد أربعة من التابعين، روى بعضهم عن بعض .

TERCEMESİ

3761) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz en büyük iftiracı insan; (şiiriyle) bir adamı hiciv (yerip) edip de bu meyanda adamın mensup olduğu kabilenin tümünü (şiiriyle) hiciv eden kişi ve babasından olmadığını ileri sürerek anasını zinâ ile itham eden adamdır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh olup râvileri güvenilir zâtlardır. Râvi Ubeydullah, İbn-i Mûsâ el-Kaysî Ebû Muhammed'dir. Râvi Şeybân da, İbn-i Abdirrahmân en-Nahavî Ebû Muâviye el-Müeddeb'dir. Râvi el-A'meş ise Süleymân bin Mihrân'dır. Senedde biribirinden rivâyet eden dört tâbiî bulunur.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini; Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivâyet etmişlerdir. Bu hadisi müellifin şeyhi Ebû Bekr'e üç zât rivâyet etmiştir. Bunlardan Hafs, hadisteki; يريه cümlesini rivâyet etmemiştir. Bu cümle Tirmizî'nin rivâyetinde de mevcuttur. Cümledeki fiil "Veri" masdarından türemedir. Veri, insanın içini çürütüp yiyen bir hastalığa denilir ve bu hastalığa yakalanma anlamında kullanılır.

S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın hadisi; M ü s l i m ve T i r m i z i tarafından da rivâyet olunmuştur. Son hadis ise Zevâid nevindendir.

E l - H â f ı z, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin izahı bölümünde: Bu hadisin zâhirine göre her nevi şiir kötüdür. Fakat bu hüküm umûmi değildir. Çünkü Allah ve Resûlünü övücü şiirler, insanları takvâya, Allah'ı anmaya, O'nun yoluna teşvik eden şiirler, vaaz ve nasîhat mâhiyetinde olup ifrata kaçmayan şiirler bu hükümden müstesnâdır, der.

Bu hüküm, ahlâksızlığa dalkavukluğa ve haksız hicivlere dâir veyâ aşırı övgüye yol açan şiirler gibi kısma âittir.

Hadîslerdeki «Kişinin içinin şiir ile dolması» ifâdesinden kasdedilen mânâ hakkında N e v e v i şöyle der:

Yâni adam şiirlere öyle ağırlık verir ki, şiir onu **Kur'ân-ı Kerîm** ve dîni ilimlerle meşgul olmaktan alıkor. Böylece şiire dalmak mezmûmdur, yâni yerilmeye mahkûmdur. Şâyet **Kur'ân-ı Kerîm**, hadisler ve diğer dîni bilgilerle iştiğalı ve bilgisi daha çok olup bunun yanında biraz şiir de bellerse bunda bir sakınca olmaz. Çünkü böyle bir kimsenin içi şiirle dolu sayılmaz.

(٤٣) باب اللعب بالنرد

43 — TAVLA OYNAMAK BÂBI

٣٧٦٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الرحيم بن سليمان وأبو أسامة عن عبيد الله بن عمر، عن نافع، عن سعيد بن أبي هند، عن أبي موسى؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من لعب بالنرد، فقد عصى الله ورسوله».

TERCEMESİ

3762) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'ari) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim zar ile oynarsa şüphesiz Allah'a ve Resûlüne isyân etmiş olur.»"

٣٧٦٣ – حدثنا أبو بكر . ثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة عن سفيان ، عن علقمة بن مرثد ، عن سليمان بن بريدة ، عن أبيه ، عن النبي ﷺ قال « من لعب بالنردشير فكأنما غمس يده في لحم خنزير ، ودمه » .

TERCEMESİ

3763) "... Süleymân bin Büreyde'nin babası (Büreyde) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Kim zar ile oynarsa elini **domuzun** etine ve **kanına** (domuz etini yerken) **batırmış gibidir.»**"

İZAHI

Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Mâlik, Hâkim ve Beyhaki de rivâyet etmişlerdir. Süleyman (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

Nerd ve Nerdeşîr, zar demektir. Bu oyuna tavla oyunu denilir.

Bu hadisler tavla oyununun haram olduğuna delâlet eder. Cumhûrun görüşü bu doğrultudadır. İkinci hadiste bu oyunun takbîhi ve çirkinliği ifâde edilmek üzere bu oyun ile oynayan kişi elini domuzun etine ve kanına batırmış gibidir, buyurulmuştur. Nevevi: Yâni domuzun etini ve kanını yiyerken mânâsı kasdedilmiştir. Şu halde zar ile oynamanın haramlığı, domuzun etini ve kanını yemenin haramlığına benzetilmiştir, der.

(٤٤) باب اللعب بالحمام

44 — GÜVERCİN İLE OYNAMAK BÂBI

٣٧٦٤ – حدثنا عبد الله بن عامر بن زرارة . ثنا شريك عن محمد بن عمرو ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ، عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ نظر إلى إنسان يتبع طائرا فقال « شيطان يتبع شيطانا » .

في الزوائد : حديث عائشة هذا إسناده صحيح . رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3764) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir kuşu izleyen** (onunla oynayan) **bir insana baktı ve «**(Şu herif) **bir şeytanı izleyen bir şeytandır,» buyurdu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âişe (R.A.)'nın bu hadisinin senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٧٦٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ . ثنا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَتْبَعُ حَمَامَةً فَقَالَ « شَيْطَانٌ يَتْبَعُ شَيْطَانَةً » .

TERCEMESİ

3765) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir güvercin arkasında giden** (onunla oynayan) **bir adamı gördü ve:**

«(Şu herif) **bir şeytanı tâkibeden bir şeytandır,» buyurdu."**

٣٧٦٦ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ الطَّائِفِيُّ . ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا وَرَاءَ حَمَامَةٍ فَقَالَ « شَيْطَانٌ يَتْبَعُ شَيْطَانَةً » .

في الزوائد : رجال الإسناد ثقات ، غير أنه منقطع . فإن الحسن لم يسمع من عثمان بن عفان ، قاله أبو زرعة .

TERCEMESİ

3766) "... Osmân bin Affân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir güvercinin peşine takılan bir adam gördü ve:**

(Şu adam) **«Bir şeytanı tâkibeden bir şeytandır,» buyurdu."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu senedin râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened kesiktir. Çünkü Ebû Zur'a, demiş ki: El-Hasan, Osmân bin Affân (R.A.)'den hadis işitmemiştir.

٣٧٦٧ – حدّثنا أبو نصر، محمّد بن خلف العسقلانيّ. ثنا روّاد بن الجرّاح. ثنا أبو سعد السّاعديّ عن أنس بن مالك؛ قال: رأى رسول الله ﷺ، رجلا يتبع حماما. فقال «شيطان يتبع شيطانا».

في الزوائد: في إسناده رواد بن الجراح، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3767) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercinin arkasında giden (onunla oynayan) bir adam gördü ve :

«(Şu adam) bir şeytanı izleyen bir şeytandır,» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Revvâd bin el-Cerrâh zayıf bir râvidir.

İZAHI

Bu bâbın hadisleri Zevâid nevindendir. Yalnız **Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh)'ın hadisi **Ebû Dâvûd** ve **İbn-i Hibbân** tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hamâm : Erkek güvercindir. Hamâme de dişisidir.

Kuşun ve güvercinin arkasında giden onunla oynayan kişiye şeytan denilmesinin sebebi; faydasız şeyle meşgul olması ve hak yoldan uzaklaşmasıdır. Kuşa ve güvercine şeytan denilmesi sebebi ise; bir insanın gafletine ve Allah'ı anmaktan uzaklaşmasına vâsıta olmasıdır.

Nevevî : Bir güvercini uçurmak ve onunla oynamak için edinmek sıhhatli görüşe göre mekruhtur. Hele kumar oynamak için edinmek ise kesinlikle haramdır ve böyle yapanın şâhidliği kabul olunmaz. Şâyet yumurtası veyâ yavrulanması gibi meşrû bir maksad için güvercin edinirse câizdir, demiştir.

(٤٥) باب كراهية الوحدة

45 — BİR KİMSENİN YALNIZ BAŞINA KALMASININ MEKRUHLUĞU BÂBI

٣٧٦٨ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع عن عاصم بن محمّد، عن أبيه، عن ابن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ « لو يعلم أحدكم ما في الوحدة، ما سار أحد بليل وحده ».

TERCEMESİ

3768) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Eğer herkes yalnız başına yolculuk etmekteki sakıncaları bilseydi hiç kimse yalnız başına gece yolculuğu etmezdi.»"

İZAHI

Bu hadisi; Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Âlimler bu hadisi yalnız başına yolculuk etmek mânâsına yorumlamışlardır.

Tıybi: İfâde tarzının zâhiren uygun olanı, gece kaydının olmayışı idi. Fakat gece yolculuğu tehlikeleri daha çok olduğu için bu kayıt konulmuştur, der.

El-Hâfız'ın beyânına göre İbnü'l-Münir: Savaş yararına gece yolculuğu normal yolculuktan farklı olup, özellik taşır. Bu hadis normal yolculuk hakkındadır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hendek savaşında Zübeyr (Radıyallâhü anh)'ı yalnız başına geceleyin câsûs olarak Beni Kurayza tarafına göndermesine dâir Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi zarûret hâlinde ve ancak bir kişinin gitmesinde yarar görülen durumlarda bir kişinin yalnız başına gece yolculuğu etmesinin câizliğine delâlet eder. Meselâ savaşta gözcü veyâ câsus göndermek gibi. Yalnız başına gece yolculuğu etmenin yasaklığı ise bu gibi durumların dışında kalan hallere mahsustur. Şöyle de olabilir: Yalnız başına yolculuk etmenin câizliği yolculuğa ihtiyaç bulunup yolculuk etmenin emniyeti hâline mahsustur. Yasaklık hükmü ise zarûretin bulunmadığı ve yolculuğun tehlikeli olduğu duruma mahsustur, demiştir.

(٤٦) باب إطفاء النار عند المبيت

46 — YATMA ZAMANINDA ATEŞİ SÖNDÜRMEK BÂBI

٣٧٦٩ – حدثنا أبو بكر . ثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن سالم ، عن أبيه؛ أن النبي ﷺ قال « لا تتركوا النار في بيوتكم حين تنامون » .

TERCEMESİ

3769) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Yatacağınız zaman evlerinizde ateş(i yanar halde) bırakmayınız.»"

٣٧٧٠ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ثنا أبو أسامة عن بريد بن عبد الله، عن أبي بردة ، عن أبي موسى؛ قال : احترق بيت بالمدينة على أهله . فحدث النبي ﷺ ، بشأنهم . فقال « إنما هذه النار عدو لكم . فإذا نمتم فأطفئوها عنكم » .

TERCEMESİ

3770) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Medine(-i Münevvere)'de bir ev, içinde oturanların başında gece yandı. Sonra durumları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine :

«Bu ateş şüphesiz sizin düşmanınızdır. Bu itibarla uyumak istediğiniz zaman söndürünüz.» buyurdu."

٣٧٧١ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الله بن نمير عن عبد الملك ، عن أبي الزبير عن جابر ؛ قال : أمرنا رسول الله ﷺ ونهانا . فأمرنا أن نطفئ سراجنا.

TERCEMESİ

3771) "... Câbir *(Radıyalâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (bâzı şeyleri) emretti ve (bâzı şeyleri) yasakladı. Bu meyanda (uyumak istediğimiz zaman) lâmbamızı söndürmemizi emretti."

İ Z A H I

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, Nesâi hâriç Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi bâzı rivâyetlerde uzun olup verilen emirler anlatılmaktadır. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhârî de rivâyet etmiştir.

İbnü'l-Arabî; Ateşin bize düşman sayılması sebebi şudur: Ateşte bizim için bir takım yararlar var ise de tedbîr alınmadığı takdirde hem vücûdumuza hem de mallarımıza zarar verir. Onun için düşman hükmündedir, demiştir.

Kurtubî de: Bu hadislerdeki emir ve nehiy, irşad içindir. Yâni doğru ve emniyetli yolu gösterir. Bu emirler mendubluk için olabilir, demiştir.

Nevevî de: Bu emir, dünyamızla ilgili yararları ihtivâ ettiği için irşâd mâhiyetindedir. Bununla beraber bu emirlerde dînî yararlar da vardır. Çünkü canı ve malı korumak dînî bir ödevdir, demiştir. Nevevî ilk hadisin izahı bölümünde şöyle der:

Yatacağınız zaman evlerinizde ateş bırakmayın emri umûmidir. Lâmba gibi ışıklar da bu emre girer. Mescidlerde ve başka yerlerde bulunan kandillere gelince eğer bir yangına sebebiyet vermesi tehlikesi varsa bu hükme girer. Fakat ekseriyetle böyle bir tehlikeye yol açmaz. Şâyet yangın tehlikesi yok ise söndürülmemesinde dînî bir sakınca olmadığı kanısındayım. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın beyân buyurduğu yangın tehlikesi olmaz.

El-Hâfız, Medîne-i Münevvere'de yandığı haber verilen evin kimlere âit olduğu yolunda bir bilgi edinemediğini ifâde etmiştir.

(٤٧) باب النهى عن النزول على الطريق

47 — YOL ÜZERİNDE KONAKLAMANIN YASAKLIĞI BÂBI

٣٧٧٢ – حدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنْبَأَنَا هِشَامٌ عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَنْزِلُوا عَلَى جَوَادِّ الطَّرِيقِ ، وَلَا تَقْضُوا عَلَيْهَا الْحَاجَاتِ » .

TERCEMESİ

3772) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

İşlek yol üzerinde konaklamayınız ve üzerinde ihtiyaçlarınızı gidermeyiniz (yâni abdest bozmayınız).»"

İZAHI

Bu hadisin bir benzeri Tahâret kitâbının 21. bâbında geçti. Bu hadîs yollar üzerinde konaklamanın ve abdest bozmanın yasaklığına delâlet eder. S i n d î : Yırtıcı hayvanların ve davarların özellikle gece vaktinde yollardan geçtiğine dâir hadîs rivâyetleri vardır, der. Bu itibarla yol üzerinde konaklamak hem tehlikelidir, hem de gelen geçenlere sıkıntı verir. Yol üzerinde abdest bozmak da, oradan geçenlerin lânetlemesine yol açtığı gibi onlara bir eziyettir.

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid nevinden saymamış ise de aynı metne kalan Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. Ancak E b û D â v û d, Cihâd kitâbının 63. bâbında kısmen benzer bir hadîs rivâyet etmiştir. Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre N e s â î de benzerini rivâyet etmiştir.

Hadîsin senedi munkatidir. Çünkü E b û Z u r ' a ' nın beyânına göre e l - H a s a n , C â b i r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anh)'den hadîs işitmemiştir.

(٤٨) باب ركوب ثلاثة على دابة

48 — BİR BİNEK HAYVANINA ÜÇ KİŞİNİN BİNMESİ BÂBI

٣٧٧٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَاصِمٍ . ثنا مُوَرِّقٌ الْعِجْلِيُّ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ تُلُقِّيَ بِنَا . قَالَ ، فَتُلُقِّيَ بِي وَبِالْحَسَنِ أَوْ بِالْحُسَيْنِ . قَالَ ، فَحَمَلَ أَحَدَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَالْآخَرَ خَلْفَهُ ، حَتَّى قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ .

TERCEMESİ

3773) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yolculuktan geldiği zaman biz O'nu karşılamaya götürülüyorduk. (Bir defa) ben ve Hasan veyâ Hüseyin (O'nu) karşılamaya götürüldük. Abdullah bin Ca'fer demiştir ki: O, birimizi önüne, diğerini de terkisine aldı ve nihâyet böylece Medîne'ye vardık."

İZAHI

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Hadis, bir binit hayvanına üç kişinin birlikte binmesinin ve binicinin bunlardan birisini önüne, diğerini de terkisine almasının câizliğine delâlet eder. Tabii, hayvanın gücünün buna yetmesi şarttır. Aksi takdirde câiz değildir.

Nevevi: Binit hayvanı üç kişiyi taşıyabilir durumda olduğu zaman hepsinin birlikte binmesinin câizliği husûsunda âlimler ittifak hâlindedir. Kâdı Iyâz, hayvanın gücü yetse bile üç kişinin beraber binmesinin câiz olmadığını bâzı âlimlerden nakletmiş ise de bu görüş geçersizdir, demiştir. El-Hâfız da demiş ki, hayvanın gücü yetmediği halde üç kişinin binmesinin câizliği ve gücü yettiği halde üç kişinin binmesinin câiz olmadığı yolunda kimse açık bir hüküm beyân etmemiştir. Câiz olmadığına dâir nakiller, hayvanın takatının yetmemesi hâline yorumlanır ve câiz olduğuna dâir nakiller de hayvanm takatının yetmesi durumuna yorumlanır.

(٤٩) باب تتريب الكتاب

49 — KİTÂBIN TETRÎBİ (MÜREKKEPLE YAZILAN SAHİFELERİN MÜREKKEBİNİ KURUTMAK İÇİN ÜZERİNE TOPRAK SERPMEK) BÂBI

٣٧٧٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون. أنبأنا بقية. أنبأنا أبو أحمد الدمشقي عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن رسول الله ﷺ قال « تربوا صحفكم، أنجح لها. إن التراب مبارك ».

T E R C E M E S İ

3774) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

(Mürekkeple yazdığınız) **sahifelerinizin üzerine toprak serpiniz. Sahifeler**(in mürekkebinin dağılmaması) **için en verimli yöntem budur. Çünkü toprak mübârektir."**

Not : Bu hadis Zevâid nevindendir.

İ Z A H I

T i r m i z i bu hadisi şu metinle rivâyet etmiştir:

إِذَا كَتَبَ أَحَدُكُمْ كِتَابًا فَلْيُتَرِّبْهُ فَإِنَّهُ أَنْجَحُ لِلْحَاجَةِ = «**Biriniz** (mürekkeple) **bir kitab yazdığı zaman** (mürekkebi kurutmak için) **üzerine toprak serpsin. Çünkü toprak serpmek** (mürekkebi kurutma) **ihtiyacını en iyi biçimde karşılar.»"**

Gerek bâbın başlığında ve gerekse hadis metninde geçen Tetrîb kelimesi ve dolayısıyla hadis metni çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki:

Kitâbın Tetrîb'i; yazılan kitâbı toprağın üstüne bırakmak, mürekkeple yazılan sahifelerin mürekkebinin dağılmaması ve yazının bozulmaması için üzerine toprak serpmek veyâ kâtibe karşı mütevâzi davranmak gibi üç biçimde yorumlanmıştır.

T i r m i z i bu hadîsi İsti'zân ve Âdâb bölümünde "Tetrîbü'l-Kitâb" başlığı ile açtığı bir bâbta rivâyet etmiştir.

Tuhfe yazarı da bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:

El-Mecma'de: 'Yâni biriniz bir kitab yazdığı zaman amaca ulaşması husûsunda Allah'a dayanarak toprağın üstüne bıraksın. Bu hadîsten maksad mürekkeb ile yazılan yazının üzerine toprak serpmek anlamı olabilir. Şöyle de yorum yapılabilir: Biriniz bir yazı yazdırdığı zaman kâtibe karşı mütevâzi davransın' diye üç biçim'de yorum yapılmışır.

Tuhfe yazarı daha sonra: Bir kavle göre Tetrîb'den maksad mürekkebin dağılmaması ve yazının bozulmaması için üzerine toprak

serpmektir. Şüphe yok ki mürekkebin kurutulması ve yazının korunması yazılan yazıdan istenen neticeyi elde etmek için en uygun yöntemdir. Mürekkebin dağılmasıyla yazının okunamaz hâle gelmesi ise amacı ihlâl eder. Bence en uygun yorum budur. Yâni Tetrîb'den maksad mürekkebi kurutmak için üzerine toprak serpmektir. Mûtemed olan yorum şekli de budur. Nitekim **Kâmûs** sâhibi ile **en-Nihâye** yazarı **İtrâb**: Bir şeyin üzerine toprak koymaktır, demişlerdir.

İtrâb ve **Tetrîb** aynı anlamı ifâde eden iki masdardır. Kökü **Türâb**'tır. Türab ise toprak demektir.

Eski zamanlarda kurutma kâğıdı olmadığı için âlimler mürekkeple yazdıkları kitab ve mektubların mürekkebini kurutmak için toprak cinsinden bir nevi tozu serperlerdi. Bu uygulamanın, bu hadîsten alınmış olması muhtemeldir. Bu gün kurutma kâğıdı bulunduğu için artık toprak serpmeye ihtiyaç kalmamıştır, denilebilir.

HADÎSİN SIHHAT DURUMU

Tirmizî, yukardaki metni rivâyet ettikten sonra: Râvî Hamza, Amr en-Nasibi'nin oğludur ve zayıftır, demiştir.

Müellifimizin rivâyetinde bu râvi yoktur. Fakat **Tuhfe** yazarı müellifimizin senedindeki Ebû Ahmed ed-Dımışkî'nin mechul olduğunu söylemiştir.

Sindî'nin beyânına göre Sirâcü'd-Dîn el Kazvînî bu hadisin mevzû olduğunu söylemiştir. Daha geniş bilgi için Sindî veyâ **Tuhfe**'ye bakılabilir.

(٥٠) باب لا يتناجى اثنان دون الثالث

50 — (ÜÇ KİŞİ BİR ARADA İKEN BUNLARDAN) İKİSİ ÜÇÜNCÜ (ARKADAŞ)TAN AYRI GİZLİ KONUŞMASINLAR, BÂBI

٣٧٧٥ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا أبو معاوية ووكيع عن الأعمش عن شقيق، عن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا كنتم ثلاثة، فلا يتناجى اثنان دون صاحبهما. فإن ذلك يحزنه».

T E R C E M E S İ

3775) "... Abdullah (bin Mes'ûd) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Siz üç kişi (bir arada) olduğunuz zaman (bunlardan ikisi (üçüncü) arkadaşlarından ayrı gizli konuşmayacaklar (yâni konuşmasınlar). Çünkü ikisinin gizli konuşması üçüncü arkadaşı şüphesiz üzer.»"

٣٧٧٦ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ .

T E R C E M E S İ

3776) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir arada bulunan) iki kişinin (yanlarındaki) üçüncü (arkadaşların)dan ayrı gizli konuşmalarını yasaklamıştır.»"

İ Z A H I

Bu bâbın ilk hadîsi; **B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d** ve **A h m e d** tarafından da rivâyet olunmuştur. İkinci hadîs ise **B u h â r î, M ü s l i m** ve **E b û D â v û d** tarafından da rivâyet olunmuştur.

Bu hadîsler bir arada bulunan üç kişiden ikisinin üçüncü arkadaşlarından ayrı, gizli konuşmalarının onun üzülmesine sebebiyet verdiğinden yasak olduğuna delâlet eder.

E b û D â v û d'un rivâyetinde şu ilâve vardır: Râvi **E b û S â l i h** şöyle demiştir: Ben **İ b n - i Ö m e r**'e: Bir arada bulunanlar dört kişi olursa hüküm nedir? dedim. **İ b n - i Ö m e r**: O zaman sana zarar vermez (yâni iki kişinin diğer iki arkadaşlarından ayrı gizli konuşmalarında sakınca yoktur), diye cevab verdi.

N e v e v î: Bu hadisler, üçüncü bir arkadaşın huzûrunda iki kişinin kendi aralarında ve ondan ayrı olarak gizli konuşmalarının

yasak olduğuna delâlet eder. Üç veyâ daha fazla kişilerin kendi aralarında aynı yerde bulunan bir kimseden gizli konuşmaları hükmü de böyledir. Bu yasak haramlık içindir. Şu halde bir cemâatın aynı yerde bulunan bir kişiden ayrı gizli konuşması da haramdır. Meğer ki o kişi bunların gizli konuşmalarına müsade etse, o zaman haram değildir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın, Mâlik'in ve âlimlerin cumhûrunun mezhebi şudur:

Bu yasak umûmidir. Yâni yolculuk hâli olsun, ikâmet hâli olsun her zaman böyle yapmak haramdır. Şâyet bir arada bulunanlar dört kişi ise bunlardan ikisinin diğer iki arkadaşlarından gizli konuşmalarında bir sakınca yoktur. Bu husûsta icmâ vardır.

Bâzı âlimler bu yasağın yolculuk hâline mahsus olduğunu, çünkü yolculuk hâlinde üç arkadaştan ikisinin diğer arkadaştan ayrı gizli konuşmalarının şüphe ve endişeye sebeb olabileceğini, ikâmet yerinde ise endişeye mahal olmadığını söylemişlerdir, diye bilgi vermiştir.

(٥١) بَاب مَن كَانَ مَعَهُ سِهَامٌ فَلْيَأْخُذ بِنِصَالِهَا

51 — KİMİN BERABERİNDE OKLAR VAR İSE (BİR MÜSLÜMANI YARALAMAMASI İÇİN) OKLARIN TEMRENLERİNDEN TUTSUN, BÂBI

٣٧٧٧ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ؛ قَالَ: قُلْتُ لِعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ: سَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: مَرَّ رَجُلٌ بِسِهَامٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا»؟ قَالَ: نَعَمْ.

TERCEMESİ

3777) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Bir adam, yanında (temrenleri açıkta olan) **oklarla Mescid**(-i Nebevî)**den geçti.** (Adam okları sadaka olarak dağıtıyordu). **Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :

«Temrenlerinden tut (ki kimseye dokunmasın),» buyurdu. Adam da:

Peki, dedi."

٣٧٧٨ – حدثنا محمود بن غيلان. ثنا أبو أسامة عن بريد، عن جده أبي بردة، عن أبي موسى، عن النبي ﷺ قال « إذا مر أحدكم في مسجدنا أو في سوقنا، ومعه نبل، فليمسك على نصالها بكفه، أن تصيب أحدا من المسلمين بشيء. أو فليقبض على نصالها ».

TERCEMESİ

3778) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Biriniz, yanında ok varken mescidimizden veyâ çarşımızdan geçtiği zaman herhangi bir müslümana değmemesi için eliyle temrenlerinden tutsun (da öyle geçsin) veyâ elini temrenlerin üstüne koysun.»"

İZAHI

Bu bâbın hadisleri; Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edilmiştir.

Sihâm: Sehm'in çoğuludur, oklar demektir.

Nısâl: Nasl'ın çoğuludur. Nasl, okun ucundaki demirdir. Buna temren deriz.

Nebl de Sihâm-i Arabiyye denilen Arap oklarıdır.

Mescid-i Nebevî'den oklarla geçen zâtın bunu sadaka olarak müslümanlara dağıttığı Ebû Dâvûd'un rivâyetinde belirtilmiştir. Bu rivâyet sadakanın mescidde verilmesinin câizliğine delâlet eder.

Hadiste geçen «Bizim mescidimiz veyâ çarşımız» ifâdesinden maksad, müslümanların mescidleri ve çarşılarıdır. Yâni sâdece Medine-i Münevvere'de bulunan Mescid-i Nebevî ve oranın çarşısı kasdedilmemiştir. Bu cümlenin mânâsı açıktır. Ge-

rek mescidden gerekse çarşıdan geçen bir kimsenin yanında oklar varsa herhangi bir müslümanı yaralamaması, incitmemesi için okların demir aksamından tutması veyâ ellerini bunun üzerine koyması emredilmiştir.

(٥٢) بَابُ ثَوَابِ الْقُرْآنِ

52 — KUR'ÂN-I KERÎM'İ OKUMANIN SEVÂBI BÂBI

٣٧٧٩ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ . وَالَّذِي يَقْرَؤُهُ يَتَتَعْتَعُ فِيهِ ، وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ ، لَهُ أَجْرَانِ اثْنَانِ » .

T E R C E M E S İ

3779) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kur'ân-ı Kerîm'de mahâretli olan (mü'min), **Allah'a itâatkâr ve saygın meleklerle beraberdir. Okuyuşunda güçlük çekerek ve âyet ile kelimeleri tekrarlamak sûretiyle** (yâni okuyuşunda pişkin olmayarak) **okuyan** (müslüman)**a iki sevab vardır.»**"

İ Z A H I

Bu hadis **Kütüb-i** Sitte'nin hepsinde rivâyet olunmuştur.

Mâhir, mahâretli olan demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de mahâretli olmaktan maksad, hâfızlıkta pişkinlik veyâ yüzünden okumakta pişkinlik mânâsıdır. Mahâret ifâdesiyle daha umûmî bir mânânın kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Yâni ister yüzünden okumakta, ister ezbere okumakta pişkin olan bir müslüman anılan mertebeye liyakatlıdır.

Sefere: Sâfir'in çoğuludur. Sâfir, elçi demektir. Burada melekler kasdedilmiştir. Çünkü melekler Allah ile kullar arasında elçilik gö-

revini yaparlar. Burada, Abese sûresinin 15 ve 16. âyetlerinde geçen yazıcı meleklerin kasdedilmiş olması da muhtemeldir.

Kirâm : Kerim'in çoğuludur, saygınlar demektir. **Berere** de **Barr**'ın çoğuludur. Allah'a itâatkâr olanlar mânâsınadır.

Kur'ân-ı Kerîm'i pişkin olanların meleklerle beraber olmasının mânâsı hakkında Kadı şöyle demiştir:

Anılan beraberlikten maksad şöyle olabilir: Böyle olan bir müslüman cennette öyle yüce mertebelere ve mevkîlere yücelecek ki elçilik yapan meleklere arkadaş olacak. Çünkü o da bu nevi melekler gibi Allah'ın Kitâbını kalbinde taşımıştır. Maksad şu da olabilir: Bu durumda olan müslüman, elçilik görevini ifâ eden meleklerin amelini işler ve onların meslekdaşı sayılır.

Kur'ân-ı Kerîm okuyuşunda pişkin olmayan müslümana iki sevab verilmesi sebebi şudur: O, **Kur'ân** okumakla bir sevab kazanır. Okurken, okuyuşta çektiği güçlükten dolayı da ayrı bir sevab kazanır.

Kadı Iyâz ve başka âlimler demişler ki: Hadisten maksad, **Kur'ân-ı Kerîm** okuyuşu pişkin olmayan müslümanın sevâbının okuyuşu pişkin olanın sevâbından fazla olduğu mânâsı değildir. Bilâkis mahâretli olanın derecesi daha üstün ve sevâbı daha çoktur. O, **Sefere** meleklerle beraberdir ve sevabları çoktur. Onun için bildirilen makam ve mevkî başkası için bildirilmemiştir. Onun kadar **Kur'ân-ı Kerîm**'i ezberlemeye önem ve özen göstermemiş olan bir kimse nasıl onun kadar sevab kazanır?

Şu noktayı da belirteyim: Hadîste anılan sevab ve mertebeler, **Kur'ân-ı Kerîm** ile amel eden müslümanlara mahsustur. Yâni **Kur'ân-ı Kerîm**'i okuduğu gibi durum ve davranışlarını da o kutsal kitâba göre ayarlayan mü'minler anılan sevab ve makamlara Allah'ın yardımıyla erişirler. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'i pişkin olmasına rağmen; durum ve davranışları, başka bir deyimle yaşantısı Kur'ân'a ters düşen bir kimse makbûl bir müslüman sayılamaz. Bu şart buna benzer hadislerde vaad edilen mükâfatlara erişebilmek için de mevcuttur.

٣٧٨٠ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى . أَنْبَأَنَا شَيْبَانُ عَنْ فِرَاسٍ ، عَنْ عَطِيَّةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ،

إِذَا دَخَلَ الْجَنَّةَ : اقْرَأْ وَاصْعَدْ . فَيَقْرَأُ وَيَصْعَدُ ، بِكُلِّ آيَةٍ ، دَرَجَةً . حَتَّى يَقْرَأَ آخِرَ شَيْءٍ مَعَهُ » .

في الزوائد : في إسناده عطية العوفي ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3780) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kur'ân ehli (yâni O'nu devamlı okuyup O'nunla amel ede)ne, cennete gireceği zaman: Oku ve (cennetin mertebelerine) yüksel, denilecektir. Bunun üzerine okumaya başlayacak ve Kur'ân'dan bildiğini bitirinceye kadar beher âyete karşılık bir derece yükselecektir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Atiyye el-Avfî zayıftır.

İZAHI

Bu hadisin benzerini **E b û D â v û d** ve **T i r m i z î, A b d u l l a h b i n A m r** (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

E b û D â v û d'un "Kur'ân okumanın tertilinin müstehablığı" bâbında rivâyet ettiği hadisin meâli şöyledir:

"(Âhirette) Kur'ân ehline: Oku ve yüksel. (Okurken) de dünyada nasıl acele etmeksizin okuduğun gibi tertîl ile (yâni acele etmeksizin) oku. Çünkü (cennette) senin konağın, okuyacağın son âyetin bitireceği yerdir, denilecektir.»

Avnü'l-Mâbûd yazarı da bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:

Cennetteki derecelerin Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin sayısı kadar olduğuna dâir hadis rivâyet olunmuştur. **E d - D â n î** demiştir ki: Âlimler Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin altı bin olduğu husûsunda ittifak etmişler. Fakat altı binden sonraki sayı husûsunda ihtilâf etmişlerdir: Bunun 204, 214, 219, 225 ve 236 âyet olduğuna dâir değişik görüşler vardır.

Avnü'l-Mâbûd yazarı daha sonra: Bu hadîsten anlaşılıyor ki, bu muazzam sevâba ancak **Kur'ân-ı** Kerîm'i ezberleyip de usûlüne uygun biçimde ve hatâsız okuyanlara verilir, der.

H a t t â b i de: **Kur'ân-ı Kerîm**'in tamamını okuyabilenler, cennetin en yüksek mertebesine erişirler. Bir kısmını okuyabilenler ise buna göre yükselirler, demiştir.

T ı y b i de: Kur'ân ehlinin cennette yükselişleri sonsuzdur. Çünkü dünyada iken **Kur'ân**'ı hatmettikçe tekrar başından okumaya devam ettiği gibi cennette de devamlı okuyacak ve devamlı yükselecektir. Bu yükselişin nihâyeti yoktur. **Kur'ân** ehlinin cennette okumaya devam etmeleri onların cennet nimetlerinden zevk duymalarını engellemez. Bilâkis bu okuyuş onlara en büyük lezzet ve zevk kaynağı olur, demiştir.

Avnü'l-Mâbûd yazarı bundan sonra sözlerine devamla: Bâzı âlimler demişler ki; **Kur'ân-ı Kerîm** ile amel edenler, yâni durum ve davranışlarını O'na uydurup yaşantılarını bu ölçüye göre düzenleyenler, **Kur'ân** okumasını bilmeseler bile devamlı okuyormuş gibidir. **Kur'ân** ile amel etmeyenler, yâni yaşantılarını O'na göre düzenlemeyenler ise devamlı okusalar bile hiç okumamış gibi sayılır. Bu itibarla sırf okuyup ezberlemek cennetteki yüce mertebelere erişmeye vesile olmaz. Önemli olan, O'nunla amel etmektir.

٣٧٨١ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ بَشِيرِ بْنِ مُهَاجِرٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَجِيءُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَالرَّجُلِ الشَّاحِبِ . فَيَقُولُ : أَنَا الَّذِي أَسْهَرْتُ لَيْلَكَ ، وَأَظْمَأْتُ نَهَارَكَ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

3781) "... İbn-i Büreyde'nin babası (Büreyde) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kur'ân, kıyâmet günü (hastalık veyâ yolculuk gibi bir sebebten dolayı) rengi değişmiş adam şeklinde gelir ve (okuyucusuna): Seni gece uykusuz ve gündüz susuz bırakan benim diyecektir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh olup râvileri güvenilir zâtlardır.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde S ü y û t i şöyle der:

Şâhıb adam; hastalık veyâ yolculuk gibi bir nedenle rengi ve bedeni değişmiş olan kimsedir. Kur'ân-ı Kerîm'in âhirette bu şekilde gelmesinin sebebi, okuyucusunun dünyadaki durumuna benzemesi için olabilir veyâ şundan dolayı olabilir: Kur'ân ehli olan bir kimse, dünyada iken Kur'ân-ı Kerîm'i okumaya, ezberlemeye ve O'nunla amel etmeye enerjisini harcamasından dolayı rengi değiştiği ve benzi gittiği gibi âhirette Kur'ân-ı Kerîm'de ona şefâat etmekle yüce mertebelere erişmesi için mesâi harcadığını ona sezdirmek için böyle bir adam şeklinde görülür.

Allah (Azze ve Celle) biz günahkâr kullarını da Kur'ân-ı Kerîm ehlinden saysın.

٣٧٨٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، قَالَا : ثنا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ، إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ ، أَنْ يَجِدَ فِيهِ ثَلَاثَ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ ؟ » قُلْنَا : نَعَمْ. قَالَ « فَثَلَاثُ آيَاتٍ يَقْرَؤُهُنَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثِ خَلِفَاتٍ سِمَانٍ عِظَامٍ » .

T E R C E M E S İ

3782) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*:

«Biriniz âile ferdlerinin yanına döndüğü zaman yanlarında iri yapılı ve semiz üç aded hâmile deve bulmayı sever mi?» buyurdu. Biz: Evet, dedik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«O halde birinizin namazında okuduğu üç âyet onun için iri yapılı ve semiz üç aded hâmile deveden hayırlıdır,» buyurdu."

٣٧٨٣ – حدثنا أحمد بن الأزهر . ثنا عبد الرزاق . أنبأنا معمر عن أيوب ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « مثل القرآن مثل الإبل المعقلة . إن تعاهدها صاحبها بعقلها أمسكها عليه . وإن أطلق عقلها ذهبت » .

TERCEMESİ

3783) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Ezberlenen) Kur'ân'ın durumu, bağlı devenin durumuna benzer. Eğer deve sâhibi devesini bağlamak sûretiyle muhâfaza ederse onu tutar ve şâyet bağlarını salıverirse deve gider.»"

İZAHI

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini M ü s l i m de rivâyet etmiştir. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi ise B u h â r î ve M ü s l i m tarafından da rivâyet edilmiştir.

Halifât: Halife'nin çoğuludur, hâmile develer mânâsınadır. Hâmile deve Arapların en değerli mallarından sayılırdı. Onun için örnek gösterilmiştir.

Ukul ise Ikal'ın çoğuludur. Ikal, devenin ayağına bağlanan iptir.

İkinci hadîsten maksad; Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzedenlerin unutmamaları için devamlı okumalarına özen göstermeleridir. Ikal denilen bağla bağlanmayan deve, nasıl sâhibinin yanında durmayıp gidecek ise Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen bir kimse de hâfızasında tutmak için sık sık okumazsa çabuk unutur. Hadîste bu durum güzel bir benzetme ile belirtilmiştir.

٣٧٨٤ – حدثنا أبو مروان محمد بن عثمان العثماني . ثنا عبد العزيز بن أبي حازم ، عن العلاء بن عبد الرحمن ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « قال الله عز وجل : قسمت الصلاة بيني وبين عبدي شطرين . فنصفها لي ونصفها لعبدي ولعبدي ما سأل » . قال ، فقال رسول الله ﷺ « اقرءوا : يقول العبد:

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . فَيَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ : حَمِدَنِي عَبْدِي ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ . فَيَقُولُ : الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ . فَيَقُولُ : أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي ؛ وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ . يَقُولُ : مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ . فَيَقُولُ اللّٰهُ : مَجَّدَنِي عَبْدِي . فَهٰذَا لِي . وَهٰذِهِ الْآيَةُ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ . يَقُولُ الْعَبْدُ : إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ . يَعْنِي فَهٰذِهِ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي . وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ . وَآخِرُ السُّورَةِ لِعَبْدِي . يَقُولُ الْعَبْدُ : اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ . صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ . فَهٰذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ » .

TERCEMESİ

3784) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şu buyruğu işittim, demiştir:

«Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki: Ben salâtı (yâni Fâtiha sûresini) **kendim ile kulum arasında ikiye taksim ettim ve kuluma istediğini veririm.» Ebû Hüreyre demiştir ki: Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:**

«(Fâtiha'yı) okuyunuz: Kul; اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **= "Hamd, âlemlerin Rabb'ı olan Allah'a mahsustur" der. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle)):**

Kulum bana hamdetti ve kuluma istediğini veririm, buyurur. Sonra kul: اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ **= "Rahmân ve Rahîm olan (Allah)" der. Bunun üzerine Allah:**

Kulum bana senâ etti, kuluma dilediğini veririm, buyurur. Kul (bundan sonra): مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ **= Dîn - hesâb, cezâ - gününün mâliki olan (Allah), der. Bunun üzerine Allah:**

Kulum beni ta'zim etti. İşte bu (yâni Fâtiha'nın buraya kadar olan kısmı) **bana** (hamd, senâ ve ta'zim etmeye) **âittir. Şu âyetin de yarısı bana, yarısı kulumadır: Kulum;** إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ **= Yal-**

nız sana kulluk ederiz ve yalnız senden yardım dileriz, der. Yâni işte bu, benim ve kulum arasındadır. Kuluma dilediğini veririm. Fâtiha sûresinin sonu (yâni bundan sonraki kısmı) da kuluma (âit dilekleri)dir. Kul:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ۔صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

«Bizi dosdoğru yola, gazâbına uğramış olan (yahûdiler)den ve dalâlete düşen (hıristiyanlar)dan başka olup, nîmetlendirdiğin (peygamberler, sıddîkler, şehîdler ve sâlih) kulların yoluna hidâyet eyle (yâni İslâm dîni üzerinde sâbit kıl), der. İşte bu âyetler(deki dilek) kuluma (ait)dir ve kuluma dilediğini veririm."

İ Z A H I

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Tuhfe yazarı bunun Ebû Dâvûd tarafından da rivâyet edildiğini söylemiştir.

Âlimler hadîsteki; اَلصَّلَاةُ kelimesinin Fâtiha sûresi mânâsında kullanıldığını söylemişlerdir. Zâten hadisin metni de bunu gösteriyor. Bilindiği gibi Salât kelimesi daha çok namaz anlamında kullanılır. Burada Fâtiha sûresine Salât denilmesinin sebebine gelince, namaz Fâtiha'sız olmaz ve Fâtiha'sız kılınması geçerli değildir. Bu itibarla Fâtiha sûresi namazın en önemli parçasıdır. Bu da; اَلْحَجُّ عَرَفَةُ = «Hac, arafa'dır, yâni Arafât dağında vakfe etmektir» hadisi gibidir. Halbuki belirli bir zamanda Arafât dağında bir süre beklemek hacc'ın bir parçasıdır ve hac bundan ibâret değildir.

Fâtiha sûresini okumak namazın farzlarındandır, diyen âlimler bu hadisi de delîl sayarlar.

Bu sûrenin Allah tarafından Zât-ı Sübhâni'si ile kulu arasında taksim edilmesi sûrenin mânâsı açısındandır. Şöyle ki:

Sûrenin ilk yarısı Allah'a hamd, senâ ve ta'zimi ifâde eder. Diğer yarısı da kulun dileğini, yakarışını ve muhtaçlığını belirtir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ âyetinin Allah ile kulu arasında ikiye taksim edildigine dâir buyruğunu açıklaması bölümünde K u r t u b i şöyle demiştir:

Allah Teâlâ'nın bu buyruğu buyurmasının sebebi şudur: Bu âyette kulun Allah'a karşı zilletini itiraf etmesi ve O'ndan yardım dilemesi var. Bu itiraf ve dilek, Allah'ı ta'zim etmeyi ve dilenen yardıma muktedir olduğunu içerir. Yâni bu âyette hem dilek, hem de Allah'ın kudret ve azametini itiraf vardır.

Bu hadîs, besmelenin F â t i h a ' dan olmadığı görüşündeki âlimler için bir delil sayılmıştır. Çünkü bu hadiste Allah F â t i h a sûresini kendi zâtı ile kulu arasında iki eşit parçaya taksim eylediğini, E l - H a m d âyetinden Mâlik-i yevmiddîn âyetine kadar olan üç âyetlik bölümün Zat-i Bârî'ye hamd, senâ ve ta'zim ifâde ettiğini, İyâke âyetini Zât-i Bârî ile kulu arasında ikiye böldüğünü ve İhdînâ'-dan sonuna kadar olan kısmın kuluna âit olduğunu beyân buyurmuştur. F â t i h a sûresinin yedi âyetten ibâret olduğuna dâir icmâ vardır. Yâni bütün âlimler bu hususta ittifak hâlindedir. Şu halde İhdînâ'dan itibaren sûrenin sonuna kadar olan bölüm de üç âyettir ve böylece 3,5 âyet Allah'a, diğer 3,5 âyet de kula âit olmuş olur. Eğer besmele, F â t i h a ' dan bir âyet olsaydı hadîste besmelenin durumu da ifâde edilirdi.

Besmele, F â t i h a ' dan bir âyettir, diyenlere göre Sıratallezîne'den itibaren sûrenin sonuna kadar olan bölüm bir âyettir ve böylece F â t i h a yine yedi âyetten ibâret olur.

Besmele, F â t i h a ' dan sayılır diyen âlimlerin bu hadîsi delil sayanlara karşı verdikleri cevabları N e v e v î , M ü s l i m ' in şerhinde bu hadîsin izahı bölümünde açıklamıştır. Arzû edenler oraya bakabilirler.

٣٧٨٥ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمُعَلَّى؛ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَلَا أُعَلِّمُكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ أَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ؟» قَالَ، فَذَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ لِيَخْرُجَ. فَأَذْكَرْتُهُ فَقَالَ «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَهِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيتُهُ».

T E R C E M E S İ

3785) "... Ebû Saîd bin el-Muallâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana hitâben: Bilmiş ol ki ben Mescid(-i Nebevî)den çıkmadan önce sana Kur'ân'daki (sevab yönünden) en büyük sûreyi muhakkak öğreteceğim (yâni en büyük sûrenin hangi sûre olduğunu bildireceğim), buyurdu. Ebû Saîd bin el-Muallâ demiştir ki:

Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescid'den) çıkmak için gitti. Bunun üzerine ben O'na (sözünü) hatırlattım. O da buyurdu ki:

«(O sûre); اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dir (yâni Fâtiha sûresidir). O sûre es-Sebü'l-Mesânî (adlı)dır ve bana verilen Kur'ân-ı Azîm'dir.»"

İ Z A H I

Bu hadîsi B u h â r î, E b û D â v û d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. Hadis F â t i h a sûresinin en büyük sûre olduğuna delâlet eder. Büyüklükten maksad sevab bakımından olan büyüklüktür.

E s - S e b u ' l - M e s â n i de F â t i h a sûresinin bir ismidir. Hadis buna da delâlet eder. Es-Seb' yedi demektir. Mesânî de mesnâ'nın çoğuludur. Mesnâ, ikişer ve çift mânâsına geldiği gibi bu kelimenin Senâ kökünden veyâ istisnâ masdarından alınması da muhtemeldir. Bu ihtimallere göre F â t i h a sûresine Seb-i Mesânî denmesinin sebebi de değişik şekillerde yorumlanmıştır:

F â t i h a sûresi namazın her rek'âtinde tekrarlandığı için çift ve ikişer mânâsına gelen Mesânî denilmiştir. Kezâ F â t i h â'da Allah'a hamd ve senâ edildiği için bu ismi almıştır. F â t i h a sûresi H z . M u h a m m e d (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine mahsus ve müstesnâ olmak üzere ihsan buyurulmuş ve bu nedenle anılan isim verilmiştir.

Bu hadisten çıkan diğer bir hüküm de F â t i h a sûresine Kur'ân denilebilme hükmüdür. Yâni Kur'ân-ı Kerîm'in; belirli bir bölümüne, bir sûresine veyâ bir âyetine de Kur'ân denilebilir.

Kezâ F â t i h a sûresine; اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ sûresi isminin verildiği de hadîsten anlaşılıyor.

F â t i h a sûresinin yedi âyetten ibâret olduğu husûsunda icmâ bulunduğunu bundan önceki hadîsin izahı bölümünde belirtmiştim. Bu hadis de bunu gösterir.

H a n e f i âlimlere göre Besmele F â t i h a 'dan bir âyet değildir ve yedinci âyet غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ den sonuna kadar olan parçadır. Ş â f i i l e r ' e göre ise F â t i h a sûresinin birinci âyeti besmele'dir. Yedinci âyet ise صِرَاطَ الَّذِينَ den sûrenin sonuna kadar olan parçadır.

Gerek F â t i h a sûresine verilen isimler, gerekse sûrenin geniş mânâ ve açıklaması hakkında geniş bilgi almak isteyenler tefsir kitablarına mürâcaat edebilirler.

٣٧٨٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو أسامة عن شعبة ، عن قتادة ، عن عباس الجشمي ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « إن سورة في القرآن ، ثلاثون آية ، شفعت لصاحبها ، حتى غفر له : تبارك الذي بيده الملك » .

TERCEMESİ

3786) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

Ebû Said (R.A.)'ın Hâl Tercemesi :

Ebû Said bin el-Muallâ (R.A.) Medine-i Münevvere halkından olup Ensâr-ı Kirâm'dan sayılır. Adı kesinlikle bilinmiyor. Bir kavle göre Râfi ismindedir. Buhârî onun yalnız bu hadisini rivâyet etmiştir. Müslim, ise ondan hadis rivâyetinde bulunmamıştır. İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd ve Nesâî de onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa, 450; Avnü'l-Mâbûd, C. 4, sah. 232

«Kur'ân'da bir sûre otuz âyet olup sâhibi (yâni okuyucusu) **bağışlanıncaya kadar onun için şefâat eder:** (O sûre);

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ (yâni Mülk sûresi) **dir.»"**

٣٧٨٧ – حدثنا أبو بكر . ثنا خالد بن مخلد . ثنا سليمان بن بلال . حدثني سهيل عن أبيه ، عن أبي هريرة قال : قال رسول الله ﷺ « قل هو الله أحد ، تعدل ثلث القرآن » .

TERCEMESİ

3787) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ (yâni İhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisine muâdildir (eşittir).**»"**

٣٧٨٨ – حدثنا الحسن بن علي الخلال . ثنا يزيد بن هارون عن جرير بن حازم ، عن قتادة ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « قل هو الله أحد ، تعدل ثلث القرآن » .

TERCEMESİ

3788) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ (yâni İhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân'ın üçte birisine muâdildir.»"

٣٧٨٩ – حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع عن سفيان عن أبي قيس الأودي ، عن عمرو بن ميمون ، عن أبي مسعود الأنصاري ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « الله أحد ، الواحد الصمد ، تعدل ثلث القرآن » .

في الزوائد : هذا إسناده صحيح ، رجاله ثقات . وأبو قيس هو عبد الرحمن بن ثروان .

TERCEMESİ

3789) "... Ebû Mes'ûd el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

اَللّٰهُ أَحَدٌ . اَلْوَاحِدُ الصَّمَدُ (yâni İhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân'ın üçte birisine muâdildir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. Râvi Ebû Kays, Abdurrahmân bin Servân'dır.

İZAHI

Mülk sûresinin faziletine dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini; Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs, Besmele'nin sûre'den müstakil bir âyet olmadığına delildir. Çünkü Besmele hâriç, sûrenin âyet sayısı 30'dur. Ebû Hanîfe, Mâlik ve âlimlerin çoğunun görüşü budur. Yâni sûrelerin başındaki besmele sûrenin bir âyeti sayılmaz. Şâfiî'nin mûtemed kavline göre ise Besmele her sûrenin birinci âyetidir. Şâfiî mezhebinin diğer bir rivâyetine göre sûrelerin başlarındaki besmele o sûrenin birinci âyetinden bir parçadır.

Bu hadis, Mülk sûresinin okuyucusu için kabirde veyâ âhiret günü şefâatçı olduğuna delâlet eder. Özellikle her gün yatsı namazından sonra ve yatmadan önce bu sûreyi okumayı itiyad hâline getiren müslümana inşâallah şefâatçı olacaktır.

İhlâs sûresinin faziletine dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Tirmizî tarafından da rivâyet olunmuştur.

Zevâid nevinden olan Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde; اَللّٰهُ أَحَدٌ اَلْوَاحِدُ الصَّمَدُ «Allahu ahed, el-Vâhıdu's-Samed Kur'ân'ın üçte birisine (sevab bakımından) eşittir» buyurulmuştur.

Bilindiği gibi İhlâs sûresinin başında; قُلْ هُوَ "Kul huve" kelimeleri mevcuttur ve sûrenin ikinci âyeti; اَللّٰهُ الصَّمَدُ "Allahu's-

Samed"dir. Halbuki bu hadîste "el-Vâhıdu's-Samed" ifâdesi bulunur. bu durumda hadîsteki ifâde tarzı sûrenin ilgili âyetlerinin taşıdığı mânâ itibariyledir veyâ bu ifâde sûrenin bir ismidir.

İ h l â s sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisine denk olması, sûreyi okumanın yüce fazîletini ifâde eder. Yâni bir kimse bu sûreyi okuduğu zaman Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisini okumuşcasına sevab kazanır. Bilindiği gibi her âyetin ve her sûrenin sevâbı en az on kat ve en çok yediyüz kat veyâ daha fazla artırılarak okuyucusuna ihsân edilir. Bâzı ilim adamları bu hadîsin mânâsını şöyle yorumlamışlardır: İ h l â s sûresini okuyan bir kimsenin katlanan sevâbı, Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisini okuyan bir kimsenin sevâbının aslı, yâni katlanmamış mikdarı denktir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisini okuyan bir kimsenin anılan ölçüye göre katlanan sevâbı kadar değildir. Fakat bu yorumun bir dayanağı yoktur.

Bâzı âlimler ise hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan mânâlar üç bölümde mütalâa edilebilir: Hükümler, haberler ve tevhid. İ h l â s sûresi Tevhîd'i ifâde ettiği için Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine denk sayılmıştır. Yâni bu itibarla üçte biri sayılır.

Bir kısım ilim adamları da şöyle demişlerdir: Yâni İ h l â s sûresinin ifâde ettiği ihlâs ve tevhid sistemine sarılan bir kimse Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisini okumuşcasına sevab kazanır.

T i r m i z î 'nin İ h l â s sûresi bâbında rivâyet ettiği hadîslerin izahı bölümünde Tuhfe yazarı yukardaki yorumları naklettikten sonra şöyle der:

Ben derim ki E b û E y y û b'un;

مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ فَقَدْ قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ «Kim kul huvallahu ahed'i okursa şüphesiz Kur'ân'ın üçte birini okumuştur» hadisi İ h l â s sûresini okumanın Kur'ân'ın üçte birisini okumaya denk olduğunu açıkça ifâde eder. E b û 'd - D e r d â (Radıyallâhü anh)'ın ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisleri de böyledir. Bu itibarla diğer hadîsler de böyle yorumlanmalıdır.

(٥٣) باب فضل الذكر

53 — ZİKİR (YÂNİ ALLAH'I ANMA) FAZÎLETİ BÂBI

Zikir: Allah'ı anmak mânâsında kullanılmıştır. Bu kelime Arap dilinde bir çok mânâlara gelir: Hatırlamak, anmak, ezberlemek, anlatmak, şükretmek, tenkid etmek ve bildirmek...

Tuhfe yazarı Zikir kelimesi ile kasdedilen mânânın izahı bölümünde şöyle der:

Zikir: Allah Teâlâ'yı anmaktır. Burada kasdedilen mânâ söylenmesi ve bol bol tekrarlanması fazileti hakkında hadis bulunan şu ve benzeri sözlerdir: سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ

1. **Subhânallahi ve'l-Hamdu lillâhi ve lâ ilâha illallah vellâhu ekber.** لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

2. **Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil Azim.**
حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

3. **Hasbünallâhu ve ni'mel-Vekîl. Ni'mel-Mevlâ ve ni'me'n-Nasîr.**

Besmele ve istiğfâr, duâlar da bunun şümûlüne eklenir.

Zikir, bâzan söylenmesi ve okunması vâcib veyâ mendub olan Kur'ân-ı Kerîm tilâvetine, hadisleri okumaya, dînî ilimlerle meşgul olmaya ve nâfile namaza devam etmek mânâsında kullanılır.

Diğer taraftan zikir bâzan dille olur. Dille edilen zikirin mânâsı düşünülürse daha çok sevab kazanılır. Şâyet kişi diliyle söylediği zikrin mânâsını düşünmezse yine sevab kazanır.

Bir kimse diliyle zikrederken, kalbini de dünya meşgalelerinden uzak tutup kalben de zikir ile meşgul olursa ve ettiği zikrin mânâsını mülâhaza ederse, daha çok makbul ve üstün bir zikir ibâdetini ifâ etmiş sayılır.

٣٧٩٠ — حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ . ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، مَوْلَى ابْنِ عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي بَحْرِيَّةَ

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ ، وَأَرْضَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ ، وَأَرْفَعِهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ إِعْطَاءِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ ، وَمِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ ، وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ ؟ » قَالُوا : وَمَا ذَاكَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « ذِكْرُ اللَّهِ » .

وَقَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ : مَا عَمِلَ امْرُؤٌ بِعَمَلٍ ، أَنْجَى لَهُ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ .

TERCEMESİ

3790) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* (sahâbîlere) :

«Ben size amellerinizin en hayırlısını, mâlikiniz (Allah) katında en çok beğenilen, (cennetteki) derecelerinizi en çok yükselten, altın ve gümüşü (Allah yoluna) vermekten size daha sevablı olan ve düşmanınıza rastlayıp da boyunlarını vurmanız (gâzi olmanız) ile düşmanınızın sizin boyunlarınızı vurmasından (şehid edilmenizden) daha üstün faziletli işi haber vermiyeyim mi? (veyâ bilmiş olunuz ki size haber veririm)» buyurdu. Sahâbîler:

Bu amel nedir? Yâ Resûlallah dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Zikrullah (yâni Allah'ı anmak)tır,» buyurdu.

Ve (Ziyâd bin Ebî Ziyâd'dan anılan senedle rivâyet edildiğine göre) Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir:

Hiç bir adam, kendisini Allah (Azze ve Celle)'nin azâbından, Allah'ı anmak (ibâdetin)den daha çok kurtarıcı hiç bir amel (ibâdet) işlemedi."

٣٧٩١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ رُزَيْقٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَغَرِّ ، أَبِي مُسْلِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، وَأَبِي سَعِيدٍ ؛ يَشْهَدَانِ بِهِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ ، إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَتَغَشَّتْهُمُ الرَّحْمَةُ ، وَتَنَزَّلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ » .

TERCEMESİ

3791) "... Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anhümâ)'*-dan rivâyet edildiğine göre bu iki zât Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in şöyle buyurduğuna şehâdet etmişlerdir :

«Bir mecliste oturup da orada Allah'ı anan her (müslüman) cemâatı melekler kuşatır, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekînet (Allah'ın rızâsı, vakar ve sükûnet) peyderpey iner ve Allah, katındaki (melek)ler arasında onlardan (övgü ile) sözeder.»"

İZAHI

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini; Tirmizî, Hâkim, Ahmed, Mâlik, Beyhakî ve Taberânî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin sonunda bulunan Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'ın sözü hadîsin senedine bağlıdır. Râvisi Ziyâd bin Ebî Ziyâd'dır. Tuhfe yazarının beyânına göre bu durum Mâlik'in rivâyetinde belirtilmiştir. Buradaki rivâyete göre Muâz (Radıyallâhü anh)'ın rivâyet ettiği parça onun sözüdür, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğundan değildir. Fakat Ahmed, Beyhakî ve İbn-i Abdilberr bu parçayı merfû olarak, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan rivâyet edilmiş şekilde nakletmişlerdir. Bu hadîs Allah'ı anmanın, kişinin kendi malını ve canını Allah uğrunda fedâ etmesinden daha çok sevab olduğuna delâlet eder.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen ikinci hadîsi; Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Sekînet" sükûnet, vakar ve rahmet mânâlarına yorumlanmıştır.

Bu hadîs, birkaç müslümanın bir araya gelerek Kur'ân-ı Kerîm, hadîsler, fıkıh kitabları ve benzeri dinî eserleri okumaları, dinî sohbetlerde bulunmaları veyâ yukarda bir kısmı anılan zikir ve tesbihlerde bulunmalarının meşrû ve çok sevab olduğuna delâlet eder.

٣٧٠٢ – حدّثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : أَنَا مَعَ عَبْدِي إِذَا هُوَ ذَكَرَنِي وَتَحَرَّكَتْ بِي شَفَتَاهُ » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن مصعب القرقساني، قال فيه صالح بن محمد: ضعيف. لكن رواه ابن حبان في صحيحه من طريق أيوب بن سويد عن الأوزاعي أيضا . وأيوب بن سويد ضعيف .

TERCEMESİ

3792) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«**Allah** (Azze ve Celle) **buyuruyor ki :**
Kulum beni andığı ve dudakları benim zikrimle teprendiği zaman ben onunla beraberim.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Mus'ab el-Karkasâni bulunur. Sâlih bin Muhammed bunun zayıf olduğunu söylemiştir. Lâkin İbn-i Hibban bunu Eyyub bin Süveyd yoluyla yine Evzâî'den rivâyet etmiştir. O da zayıftır.

٣٧٩٣ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْكِنْدِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرٍ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ . فَأَنْبِئْنِي مِنْهَا بِشَيْءٍ أَتَشَبَّثُ بِهِ . قَالَ « لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

TERCEMESİ

3793) "... Abdullah bin Büsr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Bir gün) **bir bedevî, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
İslâm şeriatleri (yâni nafile ibâdetler) **cidden bana çok geldi** (yâni **zayıflığım nedeniyle hepsini yapamam**). **Onun için bana onlardan sarılıp yapışacağım bir şeyi bildir** (tavsiye **buyur**), **dedi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de ona) :

«**Senin dilin devamlı sûrette Allah** (Azze ve Celle)'**nin zikri ile meşgul olsun,**» **buyurdu.**"

İZAHI

Zevâid nevinden olan 3792. hadisi notta belirtildiği gibi İbn-i Hibbân da rivâyet etmiştir. Fakat onun senedinde bulunan

Eyyûb bin Süveyd de müellifimizin senedindeki Muhammed bin Mus'ab gibi zayıftır.

Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Birinci hadiste buyurulan «**Ben kulumla beraberim**» ifâdesinden maksad Allah'ın o kula yardımcı, destekleyici ve muvaffak kılıcı olmasıdır.

İkinci hadiste geçen '**Şerâyi**" Şeriat'ın çoğuludur. Şeriat kelimesi Arap dilinde işlek yol, akar su yolu, develerin sulandığı akar su kanalı, kapı eşiği ve din mânâlarına gelir. Tıybi: Burada kasdedilen mânâ, Allah'ın kulları için koymuş olduğu farzlar ve sünnetlerdir, demiştir.

El-Kari: Burada kasdedilen mânâ nâfile ibâdetlerdir. Çünkü bedevi'nin "**İslâm şeriatleri bana çok oldu**" yâni zayıflığım nedeniyle hepsini ifâ etmekten âcizim, sözü nâfile ibâdetlerin kasdedildiğine delâlet eder, demiştir.

Tıybî: Bedevi'nin: Şeriatlerden benim sarılıp yapışacağım bir ibâdeti bana bildir, sözünden maksadı farz ibâdetlerden sonra devamlı yapacağı nâfile ibâdetinin belirlenmesidir. Yoksa tavsiye edilecek ibâdeti yapmakla yetinip farz ibâdetleri bırakmak değildir, demiştir.

(٥٤) باب فضل لا إله إلا الله

54 — لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ "LÂ İLÂHA İLLÂLLAH = ALLAH'TAN BAŞKA LÂYIK HİÇ BİR İLÂH YOKTUR" ZİKRİNİN FAZÎLETİ BÂBI

٣٧٩٤ — حدثنا أَبُو بَكْرٍ. ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ حَمْزَةَ الزَّيَّاتِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَغَرِّ، أَبِي مُسْلِمٍ ؛ أَنَّهُ شَهِدَ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا قَالَ الْعَبْدُ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ ، قَالَ يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ :

صَدَقَ عَبْدِي. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَأَنَا أَكْبَرُ. وَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ. قَالَ: صَدَقَ عَبْدِي. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي. وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. قَالَ: صَدَقَ عَبْدِي. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا. وَلَا شَرِيكَ لِي. وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ. قَالَ: صَدَقَ عَبْدِي. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا. لِيَ الْمُلْكُ وَلِيَ الْحَمْدُ. وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ قَالَ: صَدَقَ عَبْدِي. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِي».

قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: ثُمَّ قَالَ الْأَغَرُّ شَيْئًا لَمْ أَفْهَمْهُ. قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ: مَا قَالَ؟ فَقَالَ: مَنْ رُزِقَهُنَّ عِنْدَ مَوْتِهِ لَمْ تَمَسَّهُ النَّارُ.

TERCEMESİ

3794) "... Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'-dan rivâyet edildiğine göre :

Bu iki zât Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadîsi buyurduğuna şâhid olmuşlardır (yâni bizzat O'ndan işitmişlerdir) :

«Kul; "Lâ ilâhe illâllahu vellahu ekber = Allah'tan başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur ve Allah herşeyden büyüktür» dediği zaman, Allah (Azze ve Celle) :

Kulum doğru söyledi. Benden başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur ve ben en uluyum, buyurur. Kul ;"Lâ ilâhe illallahu vahdehu = Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O yalnızdır, birdir dediği zaman Allah :

Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur, ben yalnızım, birim, buyurur. Kul; "Lâ ilâhe illâllahu lâ şerîke lehu = Allah'tan başka ilâh yoktur, ortağı yoktur" dediği zaman Allah :

Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur ve ortağım yo - tur, buyurur. Kul; "Lâ ilâhe illâllahu Lehü'l-mülkü ve lehu'l-hamdu = Allah'tan başka ilâh yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur, hamd O'nundur" dediği zaman, Allah :

Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur. Mülk (hâkimiyet) benimdir, hamd benimdir, buyurur. Kul; "Lâ ilâhe illâllahu ve lâ havle ve lâ kuvvetei illâ billâhı = Allah'tan başka ilâh yoktur ve günahlardan dönüş, ibâdete kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" dediği zaman, Allah:

Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yok, günahlardan dönüş ve ibâdete kuvvet ancak benim yardımımladır, buyurur.»

Râvi Ebû İshâk demiştir ki: Sonra (şeyhim) el-Ağarr, anlamadığım bir şey söyledi. Bunun üzerine ben Ebû Ca'fer'e: O (yâni el-Ağarr) ne dedi? diye sordum. Ebû Ca'fer dedi ki: (senin anlamadığın şey, hadisin şu cümlesidir):

«Bu zikirler kime ölüm döşeğinde nasip edilirse o kimseye ateş dokunmayacak (yâni cehennem ateşi onu yakmayacak)tır.»"

٣٧٩٥ – حدثنا هرُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أُمِّهِ سُعْدَى الْمُرِّيَّةِ؛ قَالَتْ: مَرَّ عُمَرُ بِطَلْحَةَ، بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ: مَالَكَ كَئِيبًا؟ أَسَاءَتْكَ إِمْرَةُ ابْنِ عَمِّكَ؟ قَالَ. لَا. وَلَٰكِنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً، لَا يَقُولُهَا أَحَدٌ عِنْدَ مَوْتِهِ، إِلَّا كَانَتْ نُورًا لِصَحِيفَتِهِ. وَإِنَّ جَسَدَهُ وَرُوحَهُ لَيَجِدَانِ لَهَا رَوْحًا عِنْدَ الْمَوْتِ» فَلَمْ أَسْأَلْهُ حَتَّى تُوُفِّيَ. قَالَ: أَنَا أَعْلَمُهَا. هِيَ الَّتِي أَرَادَ عَمَّهُ عَلَيْهَا. وَلَوْ عَلِمَ أَنَّ شَيْئًا أَنْجَى لَهُ مِنْهَا، لَأَمَرَهُ.

في الزوائد: اختلف على الشعبي. فقيل: عنه، هكذا. وقيل: عنه عن أبي طلحة عن أبيه. وقيل: عنه عن يحيي عن طلحة. وقيل: عنه عن طلحة، مرسلا.

TERCEMESİ

3795) "... Su'dâ el-Mürriyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ömer (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra bir gün (kocam) Talha (bin Ubeydillah) (Radıyallâhü anh)'a uğradı da (onu üzgün görünce):

Niçin üzgünsün? Amcan oğlunun (Ebû Bekir es-Sıddîk)'ın halîfe oluşu mu seni üzdü? dedi. Talha: Hayır. Lâkin Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den:

«Şüphesiz ben bir kelimeyi çok iyi bilirim ki herhangi bir kimse ölüm döşeğinde o kelimeyi söylediği takdirde, mutlaka o kelime o kimsenin sahîfesine (yâni amel defterine) bir nur olur ve muhakkak o kimsenin cesedi ve rûhu ölüm döşeğinde o kelime sâyesinde behemehal bir ravh (yâni rahmet, rızâ-ı Bâri ve rahatlık) bulacaklardır.» buyruğunu kulağımla işittim de o kelimenin ne olduğunu O'na vefât edinceye kadar sormadım (üzüntüm bundandır), dedi. (Bunun üzerine) Ömer (Radıyallâhü anh):

Ben o kelimeyi bilirim. O, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcasına (yâni Ebû Tâlib'e ölüm döşeğinde) teklif ettiği (söylemesini istediği tevhîd) kelimesidir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), amcası (Ebû Tâlib) için tevhîd kelimesinden daha fazla kurtarıcı bir şey bilseydi o şeyi emredecekti, dedi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde râvi Şa'bî üzerinde çok ihtilâf olmuştur. Şöyle ki: Müellifin senedinde olduğu gibi Şa'bî'den rivâyet olunmuştur. Başka bir rivâyette «... Şa'bî'den o da Ebû Talha'dan o da babasından» şeklinde bir sened söylenmiştir. Başka bir rivâyette «... Şa'bî'den o da Yahya'dan o da anası Su'dâ'dan o da Talha'dan» biçiminde bir sened söylenmiştir. Diğer bir rivâyette «... Şa'bî'den o da Talha'dan mürsel olarak» şeklinde bir sened vardır.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsi, Tirmizî, Nesâî, Hâkim ve İbn-i Hibbân tarafından da rivâyet olunmuştur. Mânâsı da açıktır.

Zevâid nevinden olan ikinci hadîsin izahı bölümünde İncâhu'l-Hâce'de şu bilgi verilmiştir:

Bâzı şârihler demişler ki: Hadîsin; إِمْرَةُ ابْنِ عَمِّكَ sözünden maksad, Ebû Bekr-i Sıddîk (Radıyallâhü anh)'ın hilâfetidir. Talha (Radıyallâhü anh) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Teym bin Mürre'nin sülâlesindendirler. Şöyle ki: Talha bin Ubeydillâh bin Osmân bin Amr

bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Murre'dir. Ebû Bekir de bin Osmân bin Âmir bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Mürre'dir.

Bu hadiste fazîleti beyân buyurulan kelime tevhîd kelimesidir. Yâni "Lâ ilâhe illâllah"dır. Ömer (Radıyallâhü anh) bunu Talhâ (Radıyallâhü anh)'a bildirmek üzere o kelimenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası Ebû Tâlib'e ölüm döşeğinde iken teklif buyurduğu Tevhid kelimesi olduğuna işâret etmiştir.

Buhâri'nin el-Müseyyeb bin Hazn (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste belirtildiği gibi Ebû Tâlib'de ölüm belirtileri görülünce; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona;

أَىْ عَمِّ ! قُلْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللهُ كَلِمَةً اَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللهِ

«Ey amcam "Lâ ilâhe illâllah" kelimesini söyle, ben Allah katında senin için bu kelime ile şehâdet - şefâat edeceğim» buyurdu ise de Ebû Tâlib'in başında bekleyen Ebû Cehil ve Abdullah bin Ebi Ümeyye:

Yâ Ebâ Tâlib, sen Abdulmuttalib'in milletinden yüz mü çevireceksin, demekle mâni oldular. Nihâyet Ebû Tâlib Kelime-i Tevhid getirmedi ve son sözü: O (yâni ben) Abdulmuttalib'in milleti üzerindedir, oldu.

Allah cümlemizin imânını korusun ve son nefeslerimizde Kelime-i Tevhid, sağlam imân ve ilâhi mağfiret ve hoşnutluk ihsân buyursun.

٣٧٩٦ – حدّثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ الْوَاسِطِىُّ . ثنا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ ، عَنْ هِصَّانَ بْنِ الْكَاهِلِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنْ مُعَاذِ ابْنِ جَبَلٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا مِنْ نَفْسٍ تَمُوتُ تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ،

Su'dâ (R.A.)'nın Hâl Tercemesi :

Su'dâ bint-i el-Hâris bin Avf el-Mürriyye (R.A.) sahâbî hanımlardandır. Râvisi oğlu Yahyâ bin Talha'dır. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir.

وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ ﷺ ، يَرْجِعُ ذٰلِكَ إِلَى قَلْبٍ مُوقِنٍ ، إِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهَا » .

في الزوائد : الحديث رواه النسائي ، في عمل اليوم والليلة ، من طرق .

TERCEMESİ

3796) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hiç bir kimse yoktur ki Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resûlü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğuma şehâdet edip bunu kalben de tasdik ederek ölsün de, Allah ona mağfiret etmesin (bağışlamasın).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisi Nesâi, Amelü'l-Yevm ve'l-Leyl'de birkaç yoldan rivâyet etmiştir.

٣٧٩٧ – حدثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ . ثنا زَكَرِيَّا بْنُ مَنْظُورٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ أُمِّ هَانِيءٍ؛ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، لَا يَسْبِقُهَا عَمَلٌ ، وَلَا تَتْرُكُ ذَنْبًا » .

في الزوائد : في إسناده زكريا بن منظور ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

3797) "... Ümmü Hâni' *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«"Lâ ilâhe illâllah" kelimesini hiç bir amel (faziletçe) geçmez ve bu kelime hiç bir günahı bırakmaz.»

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Zekeriyyâ bin Manzûr bulunur. Bu râvi zayıftır.

٣٧٩٨ – حدثنا أَبُو بَكْرٍ . ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . أَخْبَرَنِي سُمَيٌّ ، مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ قَالَ ، فِي يَوْمٍ ، مِائَةَ مَرَّةٍ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، كَانَ لَهُ عَدْلُ عَشْرِ رِقَابٍ ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ، وَمُحِيَ عَنْهُ مِائَةُ

سَيِّئَةٍ ، وَكُنَّ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ ، سَائِرَ يَوْمِهِ إِلَى اللَّيْلِ . وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا أَتَى بِهِ ، إِلَّا مَنْ قَالَ أَكْثَرَ » .

TERCEMESİ

3798) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir günde yüz defa "Lâ ilâhe illâllahu, vahdehu lâ şerîke lehu, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir = Allah'tan başka ilâh yoktur, O yalnızdır (yâni tektir) ortağı yoktur, mülk (hâkimiyet) O'nundur ve hamd O'nundur, O, herşeye kadirdir" derse bu zikir o kimse için on köleyi azâdlamak sevâbına denktir ve ona yüz hasene yazılır, yüz günah da ondan silinir. Bu zikir o kimse için akşama kadar şeytanın şerrinden güvence olur. Hiç kimse de onun ettiği bu zikirden daha fazîletli bir zikir getiremez. Ancak bu zikri ondan fazla söyleyen kimse daha fazla fazilet kazanır.»"

٣٧٩٩ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا بَكْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . ثنا عِيسَى الْمُخْتَارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « مَنْ قَالَ ، فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْغَدَاةِ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، كَانَ كَعَتَاقِ رَقَبَةٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ » .

في الزوائد : في إسناده عطية العوفي ، وهو ضعيف . وكذلك الراوي عنه .

TERCEMESİ

3799) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Kim sabah namazından hemen sonra "Lâ ilâhe illâllahu, vahdehu lâ şerîke lehu, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu, bi yedihi'l-hayru, ve hüve alâ külli şey'in kadir = Allah'tan başka ilâh yoktur, O, yalnız

(tek)dir ortağı yoktur, mülk O'nundur ve hamd O'nundur, hayır O'nun (kudret) eliyledir ve O, her şeye kadirdir" derse bu zikir (sevab bakımından) İsmâil (Aleyhisselâm)'ın evlâdından olan bir köleyi azâdlamak gibidir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Atiyye el-Avfi bulunur. Bu râvi zayıftır. Ondan rivâyet eden zât da zayıftır.

(٥٥) باب فضل الحامدين

55 — ALLAH'A HAMDEDENLERİN FAZİLETİ BÂBI

٣٨٠٠ — حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ ثنا مُوسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ كَثِيرِ ابْنِ بَشِيرِ بْنِ الْفَاكِهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ خِرَاشٍ ، ابْنَ عَمِّ جَابِرٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ ابْنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ « أَفْضَلُ الذِّكْرِ ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ . وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ ، الْحَمْدُ لِلّٰهِ » .

TERCEMESİ

3800) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şu buyruğu işittim, demiştir :

«Zikrin (yâni Allah'ı anmanın) en faziletlisi "Lâ ilâhe illâllah = Allah'tan başka ilâh yoktur" kelimesidir ve duânın en faziletlisi "El-hamdu lillâh = Hamd Allah'adır" sözüdür (veyâ "El-hamdu lillâh" sûresi, yâni Fâtiha sûresidir).»"

İZAHI

Bu hadîsi; T i r m i z i, N e s â i, İ b n - i H i b b â n ve H â k i m de rivâyet etmişlerdir.

Hadiste «Lâ ilâha illallah» kelimesinin zikrin en faziletlisi olduğu bildiriliyor. Çünkü bu zikir, Tevhid kelimesidir. Yâni Allah'ın varlığını, birliğini, kemâl sıfatlarını taşıdığını ve her türlü eksiklikler-

den pâk ve nezîh olduğunu ifâde eden bir sözdür. Hiç bir şey Tevhid ile eş değerde değildir. Küfür ile imân arasındaki fark bununladır. Kalbi Allah'tan başka şeylerle meşgul olmaktan en iyi şekilde alakoyan, nefsi en iyi şekilde temizleyen, insanın içini en güzel sûrette arındıran ve şeytânı en çok uzaklaştıran bu mübârek Tevhid kelimesidir.

Hadîsin ikinci cümlesinde de duânın en faziletlisinin «El-hamdu lillah» olduğu ifâde ediliyor. S i n d î ve başkası: Bundan maksad F â t i h a sûresi olabilir. Çünkü F â t i h a sûresinin isimlerinden biri de "El-hamdü lillah" adıdır. F â t i h a sûresinde duânın en güzeli bulunur. Hadîs, F â t i h a sûresindeki duâya işâret olabilir. Bu ifâdeden, duânın en faziletlisinin Allah'a hamdetmek olduğu kasdedilmiş olabilir. Çünkü bu ifâde, her ne kadar Allah'a hamdetmekten ibâret ise de dolaylı olarak bir duâyı içerir. Çünkü hamd, Allah'ın nimetlerine şükür etmeyi ifâde eder. Nimetlere şükretmek ise nimetlerin çoğalmasını dilemeyi de ifâde eder. Nitekim Allah Teâlâ;

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ = «Eğer şükrederseniz muhakkak ben size nîmetlerimi artırırım» buyurmuştur. Duâ da Allah'ı anarak O'ndan dilekte bulunmaktır. Hamd hem Allah'ı anmayı hem de nîmetlerin çoğalması dileğini ifâde eder.

٣٨٠١ — حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ. ثنا صَدَقَةُ بْنُ بَشِيرٍ، مَوْلَى الْعُمَرِيِّينَ، قَالَ: سَمِعْتُ قُدَامَةَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْجُمَحِيَّ يُحَدِّثُ؛ أَنَّهُ كَانَ يَخْتَلِفُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ، وَهُوَ غُلَامٌ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ مُعَصْفَرَانِ. قَالَ، فَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَهُمْ «أَنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ قَالَ: يَارَبِّ! لَكَ الْحَمْدُ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلَالِ وَجْهِكَ وَلِعَظِيمِ سُلْطَانِكَ فَعَضَّلَتْ بِالْمَلَكَيْنِ. فَلَمْ يَدْرِيَا كَيْفَ يَكْتُبَانِهَا. فَصَعِدَا إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَا: يَا رَبَّنَا! إِنَّ عَبْدَكَ قَدْ قَالَ مَقَالَةً لَا نَدْرِي كَيْفَ نَكْتُبُهَا. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا قَالَ عَبْدُهُ: مَاذَا قَالَ عَبْدِي؟ قَالَا: يَارَبِّ! إِنَّهُ قَالَ: يَارَبِّ! لَكَ الْحَمْدُ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلَالِ وَجْهِكَ وَعَظِيمِ سُلْطَانِكَ. فَقَالَ اللَّهُ، عَزَّ وَجَلَّ، لَهُمَا: اكْتُبَاهَا كَمَا قَالَ عَبْدِي. حَتَّى يَلْقَانِي فَأَجْزِيَهُ بِهَا».

في الزوائد: في إسناده قدامة بن إبراهيم، ذكره ابن حبّان في الثقات. وصدقة بن بشير، لم أر من جرّحه ولا من وثقه . وباقي رجال الإسناد ثقات .

T E R C E M E S İ

3801) "... Kudâme bin İbrâhîm el-Cümahî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Kendisi bir genç iken üstünde aspurla boyalı iki parçadan ibâret bir elbise bulunduğu halde Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyalâhü anhümâ)'nın yanına gidip gelirdi. Kudâme demiştir ki : Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bir gün bize hadîs rivâyet ederek Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara şu buyruğu buyurduğunu söyledi :

«Allah'ın kullarından biri : "Yâ Rabbi leke'l-hamdu kemâ yenbaği li celâli vechike ve li azîmi sültânike = Ey benim Rabbim, Senin zâtının celâlına ve senin hâkimiyetinin azametine lâyık biçimde sana hamd olsun" dedi. Bu hamd, kulun amelini yazmakla görevli iki meleği âciz bırakarak, nasıl yazacaklarını bilemediler. Bunun üzerine melekler göğe çıktılar ve : Ey Rabbımız, Senin kulun öyle bir söz (hamd) söyledi ki nasıl yazacağımızı bilemiyeceğiz, dediler. Allah (Azze ve Celle) kulunun söylediği sözü en iyi bilen olduğu halde :

Benim kulum ne söyledi? diye sordu. Melekler :
Ey Rabbimiz o kul : "Yâ Rabbi Leke'l-hamdu kemâ yenbaği li celâli vechike ve azîmi sültânike" söyledi, dediler. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) o iki meleğe buyurdu ki :

Kulum bana kavuşup da ben onu söylediği söz (hamd)e karşılık mükâfatlandırıncaya kadar siz o sözü kulumun söylediği gibi yazınız, buyurdu.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kudâme bin İbrâhîm bulunur. Onu İbn-i Hibbân, güvenilir zâtlar arasında yazmıştır. Râvi Sadaka bin Beşîr'i ne cerheden ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٨٠٢ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . ثنا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ وَائِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ، فَقَالَ رَجُلٌ : الْحَمْدُ لِلَّهِ

حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ . فَلَمَّا صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « مَنْ ذَا الَّذِي قَالَ هٰذَا ؟ » قَالَ الرَّجُلُ : أَنَا . وَمَا أَرَدْتُ إِلَّا الْخَيْرَ . فَقَالَ « لَقَدْ فُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ فَمَا نَهْنَهَهَا شَيْءٌ دُونَ الْعَرْشِ » .

TERCEMESİ

3802) "... Abdülcebbâr bin Vâli'in babası (Vâil bin Hucr) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (yâni O'nun arkasında) namaz kıldım. Bir adam (namaz içinde "El-hamdü lillahi hamden kesîren tayyıben mübâreken fihi = Çok, güzel ve mübârek hamd Allah'adır" dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince:

«Bunu söyleyen kimdir?» diye sordu. Adam:

Benim. Hayırdan başka bir şey kasdetmedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«O hamd için muhakkak göğün kapıları açıldı ve Arşa yükselmesine hiçbir şey engel olmadı.»"

٣٨٠٣ – حدّثنا هِشَامُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْرَقُ ، أَبُو مَرْوَانَ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أُمِّهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا رَأَى مَا يُحِبُّ قَالَ « الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ » . وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ قَالَ « الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

3803) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

—Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sevdiği bir şey gördüğü zaman «El-hamdu lillahi'l-lezî bini'metihi tetimmü's-sâlihât = Hamd O Allah'adır ki yararlı şeyler ancak O'nun nîmetiyle tamamlanır" derdi» ve hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman «Elhamdü lillahi alâ külli hâlin = Her durum üzerine hamd Allah'adır» derdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٨٠٤ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ « الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ . رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ حَالِ أَهْلِ النَّارِ » .

في الزوائد : في إسناده موسى بن عبيدة ، وهو ضعيف . وشيخه محمد بن ثابت مجهول .

TERCEMESİ

3804) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle derdi :

«El-hamdü lillahi alâ külli halin. Rabbi Eûzu bike min hâli ehli'n-nâri = Her hal üzerine hamd Allah'adır. Rabbim! Ben cehennem halkının hâlinden sana sığınırım.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ bin Ubeyde var. Bu râvi zayıftır. Şeyhi Muhammed bin Sâbit de mechûldür.

٣٨٠٥ – حدّثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ . ثنا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ شَبِيبِ بْنِ بِشْرٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ ، إِلَّا كَانَ الَّذِي أَعْطَاهُ أَفْضَلَ مِمَّا أَخَذَ » .

في الزوائد : إسناده حسن . شبيب بن بشر مختلف فيه .

TERCEMESİ

3805) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Allah herhangi bir kuluna bir nîmet ikram edip de kul da "el-hamdü lillah = Hamd Allah'adır" derse kulun verdiği (yâni ödediği hamd), aldığı (ni'meti)nden mutlaka efdal (üstün) olur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Şebîb bin Bişr hakkında ihtilâf olmuştur.

İZAHI

Yukarda tercemesini verdiğim hadisler Zevâid nevindendir. Yalnız 3802. hadis N e s â î tarafından da rivâyet olunmuştur. Hadis-

ler çeşitli ifâdelerle hamdetmenin üstün faziletini beyân eder. Hadislerin anlamı açık olduğu için başkaca bir şey söylemeye gerek görmüyorum.

(٥٦) باب فضل التسبيح

56 — TESBİH (YÂNİ SÜBHÂNALLAH ZİKRİNİN) FAZÎLETİ BÂBI

Tesbîh: "Sübhânallah" demektir. Bâzan bu söze başka kelimeler eklenir ve Allah'ın yüceliği bu sözlerle dile getirilir. "Sübhânallah" sözünün özlü mânâsı şöyledir: Ben, Allah Teâlâ'nın; yüce zâtına lâyık olmayan her türlü noksanlıklardan ve vasıflardan pâk ve nezîh olduğuna inanarak dilimle itiraf ederim.

٣٨٠٦ — حدّثنا أبو بشر وعليّ بن محمّد ، قالا : ثنا محمّد بن فضيل عن عمارة ابن القعقاع ، عن أبي زرعة ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « كلمتان ، خفيفتان على اللسان ، ثقيلتان في الميزان ، حبيبتان إلى الرّحمٰن : سبحان الله وبحمده ، سبحان الله العظيم » .

TERCEMESİ

3806) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sübhânallahi ve bi hamdih, Sübhânallahi'l-Azîm = Ben, Allah'a hamdederek O'nun her türlü noksanlıklardan pâk - nezîh olduğuna inanıp itiraf ederim, Azametli olan Allah'ı tesbîh ederim; zikri, dile hafîf (kolay), âhiretteki amel terâzisinde ağır ve Rahmân (olan Allah)a sevimli iki kelime (söz)dür.»"

İZAHI

Bu hadis; **Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ahmed** ve **İbn-i Hibbân** tarafından da rivâyet edilmiştir.

Hadîste anılan tesbîh zikri iki bağımsız cümledir. Bu itibarla bunlara iki kelime denilmiş ise de, burada kelime bağımsız cümle mânâsında kullanılmıştır. Arap dilinde bâzen bağımsız ve müstakil bir veyâ daha fazla cümleye kelime denilir. Kelime-i Şehâdet bunun bir misalidir. Bilindiği gibi Kelime-i Şehâdet iki müstakil cümleden ibârettir.

E l - H â f ı z bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Hadiste tesbîh zikri hafiflik ve ağırlık sıfatları ile nitelendirilmiştir. Bundan maksad buna harcanın emeğin azlığını ve sevâbın çokluğunu ifâde etmektir. T ı y b î : demiş ki: Hafiflik, kolaylık mânâsında kullanılmıştır. Ağırlık ifâdesi ise hakîki mânâsmda kullanılmıştır. Çünkü âhirette ameller tartılırken cisim şekline döndürülecektir, demiştir. Bâzıları demişler ki; âhirette amellerin defterleri tartılacaktır. E l - H â f ı z sözüne devamla: Sıhhatli olan görüş budur ki; âhirette amellerin kendileri tartılacaktır. Selef âlimlerinden birisine iyi amelin ağırlığı ve fena amelin hafifliği hikmeti sorulmuş ve şöyle cevab verilmiştir: Dünyâ hayatında iyi amelin tatlılığı gizlenmiş olup ağırlığı duyulur. Kötü amelin ise bunun tersine tatlı görülüp acılığı görülmemektedir. Şu halde; iyi amelin görünüşteki ağırlığı seni onu terketmeye sevketmesin ve kötü amelin görünüşteki tatlılığı seni onu işlemeye sevketmesin.

٣٨٠٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَفَّانُ ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سِنَانٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سَوْدَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِهِ وَهُوَ يَغْرِسُ غَرْسًا ، فَقَالَ « يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! مَا الَّذِي تَغْرِسُ ؟ » قُلْتُ : غِرَاسًا لِي . قَالَ « أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى غِرَاسٍ خَيْرٍ لَكَ مِنْ هٰذَا ؟ » قَالَ : بَلَى . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « قُلْ : سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ ، يُغْرَسْ لَكَ ، بِكُلِّ وَاحِدَةٍ ، شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ ».

في الزوائد : إسناده حسن . وأبو سنان اسمه عيسى بن سنان الحنفي ، مختلف فيه .

TERCEMESİ

3807) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Bir defa kendisi bir fidan dikmekle meşgul iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradan geçmiş ve ona:

«Yâ Ebâ Hüreyre! Dikdiğin nedir?» diye sormuş. (Ebû Hüreyre demişki) Ben (de):

Kendim için bir fidân dikiyorum, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Senin için daha hayırlı bir dikilecek fidânı göster miyeyim mi?» buyurmuş. Ebû Hüreyre (de):

Göster Yâ Resûlallah, demiş. (Bunun üzerine) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Sübhânallahi ve'l-hamdu lillahi ve lâ ilâhe illallahü vellahu ekber = Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzîh ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır» de. Böyle söylersen beher kelimeye karşılık cennette senin için bir ağaç dikilir,» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Râvi Ebû Sinân'ın adı İsâ bin Sinân el-Hanefî'dir. Bu zâtın güvenilirliği husûsunda ihtilâf vardır.

٣٨٠٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ . ثنا مِسْعَرٌ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ أَبِي رِشْدِينَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ ؛ قَالَتْ مَرَّ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، حِينَ صَلَّى الْغَدَاةَ ، أَوْ بَعْدَ مَا صَلَّى الْغَدَاةَ ، وَهِيَ تَذْكُرُ اللهَ . فَرَجَعَ حِينَ ارْتَفَعَ النَّهَارُ ، (أَوْ قَالَ انْتَصَفَ) وَهِيَ كَذٰلِكَ . فَقَالَ «لَقَدْ قُلْتُ ، مُنْذُ قُمْتُ عَنْكِ : أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . وَهِيَ أَكْثَرُ وَأَرْجَحُ (أَوْ أَوْزَنُ) مِمَّا قُلْتِ : سُبْحَانَ اللهِ عَدَدَ خَلْقِهِ . سُبْحَانَ اللهِ رِضَا نَفْسِهِ . سُبْحَانَ اللهِ زِنَةَ عَرْشِهِ . سُبْحَانَ اللهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ» .

TERCEMESİ

3808) "... (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Cüveyriye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre

Kendisi Allah'ın zikri ile meşgul iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kılmak istediği zaman veyâ sabah na-

mazını kıldıktan sonra ona uğramış. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), güneş yükseldiği (veyâ râvi demiş ki gün yarılandığı) zaman onun yanına dönmüş. Cüveyriye hâlâ o vaziyette (yâni zikir ile meşgul) idi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :

«(And olsun ki:) Ben senin yanından kalktığım zamandan beri dört kelime (cümle)yi üç defa söyledim. Halbuki o kelimeler (sevab bakımından) senin (bu sürece) söylediğinden daha çok, daha ağır (veyâ daha fazla tartıya gelen) zikirdir: "Sübhânallahi adede halkıhı. Sübhânallahi rıdâ nefsihi. Sübhânallahi zinete arşıhı. Sübhânallahi midâde kelimâtihi = Ben yaratıkları sayısınca Allah'ı tenzîh ederim. Ben rızâsı olacak kadar Allah'ı tenzih ederim. Ben, Arş'ının ağırlığınca Allah'ı tesbîh ederim. Ben kelimelerinin sayısı kadar Allah'ı tenzîh ederim.»"

İZAHI

Cüveyriye (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini; Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Hadis bu tesbih ve zikrin faziletinin aklımızın düşünemiyeceği üstün fazileti taşıdığına delâlet eder.

٣٨٠٩ – حدثنا أَبُو بِشْرٍ ، بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مُوسَى ابْنِ أَبِي عِيسَى الطَّحَّانِ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ، أَوْ عَنْ أَخِيهِ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ مِمَّا تَذْكُرُونَ مِنْ جَلَالِ اللهِ، التَّسْبِيحَ وَالتَّهْلِيلَ وَالتَّحْمِيدَ. يَنْعَطِفْنَ حَوْلَ الْعَرْشِ لَهُنَّ دَوِيٌّ كَدَوِيِّ النَّحْلِ. تُذَكِّرُ بِصَاحِبِهَا. أَمَا يُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكُونَ لَهُ ، (أَوْ لَا يَزَالَ لَهُ) ، مَنْ يُذَكِّرُ بِهِ ؟ » .

في الزوائد : إسناده صحيح . رجاله ثقات . وأخو عون اسمه عبيد الله بن عتبة ،

TERCEMESİ

3809) "... Numân bin Beşîr *(Radıyallâhü anh)*'len rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Söylediğiniz "Sübhânallah, lâ ilâhe illallah ve el-hamdulillah" sözleri, şüphesiz Allah'ın yüceliğini ifâde eden zikirlerinizdendir. Bunlar (yâni bu üç zikir çeşidi), Arş'ın çevresinde dönüp dolaşırlar, bal arısı sürüsünün uğultusu gibi bir uğultusu olur, sâhibini (yâni bu zikri edeni) andırırlar. Sizden birisi kendisini (Arş'ın çevresinde) andıracak bir kimsenin olmasını (veyâ devamlı olmasını) sevmez mi?»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. Râvi Avn'ın kardeşinin adı Ubeydullah bin Utbe'dir.

İ Z A H I

Zevâid nevinden olan bu hadiste geçen "Tesbih" Sübhanallah demektir.

Tehlil: Lâ ilâhe illallah, demektir. Tahmid de, elhamdü lillah, demektir. Devî ise, bal arısının uğultusu demektir.

Hadis, bu üç zikir çeşitinin üstün faziletini ifâde eder. Ayrıca bu zikirlerin şekillenerek yüce Arş'ın etrafında dönüp dolaşacaklarına ve bu güzel fikri ifâ eden mü'mini sitayişle hatırlatarak, bal arısının uğultusu gibi bir uğultu yayacaklarına delâlet eder. Bu uğultu, kanımca, o mü'mini övgü ile anmaları uğultusudur.

٣٨١٠ - حدّثنا إبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الحِزَامِيُّ ثنا أبُو يَحْيَى زَكَرِيَّا بْنُ مَنْظُورٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مَالِكٍ عَنْ أُمِّ هَانِيءٍ ؛ قَالَتْ : أَتَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ . فَإِنِّي قَدْ كَبِرْتُ وَضَعُفْتُ وَبَدُنْتُ . فَقَالَ « كَبِّرِي اللهَ مِائَةَ مَرَّةٍ . وَاحْمَدِي اللهَ مِائَةَ مَرَّةٍ . وَسَبِّحِي اللهَ مِائَةَ مَرَّةٍ . خَيْرٌ مِنْ مِائَةِ فَرَسٍ مُلْجَمٍ مُسْرَجٍ فِي سَبِيلِ اللهِ . وَخَيْرٌ مِنْ مِائَةِ بَدَنَةٍ . وَخَيْرٌ مِنْ مِائَةِ رَقَبَةٍ » .

في الزوائد : في إسناده زكريا وهو ضعيف

T E R C E M E S İ

3810) "... Ümmü Hâni *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **'in yanına giderek:**

Yâ Resûlallah, bana (yapabileceğim nâfile) bir amel göster (tavsiye buyur). Çünkü ben gerçekten yaşlandım, güç bakımından zayıfladım ve şişmanladım, dedim. Bunun üzerine O, şöyle buyurdu: «(Günde) yüz defa 'Allahü ekber" de, yüz defa "Elhamdü lillah" de ve yüz defa "Sübhânallah" de. (Bu zikir sevab bakımından) Allah yolunda (savaş için) gemlenmiş, eğer vurulmuş yüz attan, (kurban edilen) yüz deveden ve (azâdlanan) yüz köleden hayırlıdır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Zekeriyyâ isimli râvi zayıftır.

٣٨١١ – حدّثنا أبو عُمَرَ، حَفْصُ بْنُ عَمْرٍو. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ثنا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «أَرْبَعٌ، أَفْضَلُ الْكَلَامِ. لَا يَضُرُّكَ بِأَيِّهِنَّ بَدَأْتَ: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ».

TERCEMESİ

3811) "... Semûre bin Cündüb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Dört cümle vardır ki (zikir olarak) sözlerin en faziletlisidir. Bu dört cümleden hangisinden başlasan zarar etmez : "Sübhanallahi ve'l-hamdü lillahi ve lâ ilâhe illallahü vellahü ekber = Allah'ı tesbih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır.»"

٣٨١٢ – حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْوَشَّاءُ ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ الْمُحَارِبِيُّ عَنْ مَالِكِ ابْنِ أَنَسٍ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ، مِائَةَ مَرَّةٍ، غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ. وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ».

TERCEMESİ

3812) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim (günde) yüz defa "Sübhânallahi ve bi hamdihi = Allah'ı tesbih ve O'na hamdederim" derse o kimsenin (kul hakkı dışında kalan) günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile mağfiret olunur.»"

٣٨١٣ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ يَحْيَى ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « عَلَيْكَ بِـ ـ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ ـ فَإِنَّهَا . يَعْنِي ، يَحْطُطْنَ الْخَطَايَا كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا » .

في الزوائد : في إسناده عمر بن راشد . قال فيه البخاري : حديثه عن ابن أبي كثير مضطرب ؛ ليس بالقائم . قال ابن حبان : يضع الحديث ، لا يحل ذكره إلا على سبيل القدح فيه .

TERCEMESİ

3813) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki:
«Sen "Sübhânallah'i ve'l-hamdü lillah'i ve lâ ilâhe illallah'u vel-lah'u ekber = Ben Allah'ı tesbîh ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır" zikrine devam et. Çünkü ağaç yapraklarını düşürdüğü gibi bunlar (da küçük) günahları düşürür (giderir).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ömer bin Râşid bulunur. Bu râvi hakkında Buhârî: Onun İbn-i Kesir'den olan rivâyeti muztarib nevindendir, dürüst değildir, demiştir. İbn-i Hibbân da: O, hadis uydurur, yermekten başka bir maksadla ondan söz etmek helâl değildir, demiştir.

İ Z A H I

Yukardaki hadislerden Zevâid nevinden olanlar altlarındaki notlardan anlaşılır. 3811. hadis, N e s â î tarafından da rivâyet edilmiştir. Bu hadiste üstün fazileti beyân buyurulan dört zikirden hangisi önce ve hangisi sonra okunursa bir sakınca olmaz. Bu durum hadiste belirtilmiştir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın 3812. hadisi ise; B u - h â r i, M ü s l i m, T i r m i z i ve N e s â î tarafından da

rivâyet edilmiştir. B u h â r i ve M ü s l i m'in rivâyetinde; فِي يَوْمٍ = «Bir günde» kaydı mevcuttur. Ben de bu noktayı parantez içi ifâde ile belirttim. Yâni hadiste anılan zikri bir günde yüz defa tekrarlayan bir kimsenin kul hakkı dışında kalan günahları bağışlanır. Âlimler bu ve benzeri hadîslerde bağışlanacağı belirtilen günahları bu şekilde sınırlandırmışlardır.

Son hadîsteki hatâlar da küçük günahlar ile yorumlanmıştır.

(٥٧) باب الاستغفار

57 — İSTİĞFÂR (GÜNAHLARIN BAĞIŞLANMASINI ALLAH'TAN DİLEMEK) BÂBI

٣٨١٤ – حدّثنا علي بن محمد . ثنا أبو أسامة والمحاربي عن مالك بن مغول عن محمد بن سوقة ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : إن كنا لنعدّ لرسول الله ﷺ في المجلس يقول « رب اغفر لي وتب علي ، إنك أنت التواب الرحيم » ، مائة مرة .

T E R C E M E S İ

3814) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Rabb'i-ğfîr lî ve tüb aleyye, inneke ente't-Tevvâbü'r-Râhîm = Ey Rabbim! Bana mağfiret eyle ve tevbemi kabul buyur, çünkü Tevvâb (yâni tevbeleri çokça kabul eden), sensin; Rahîm (yâni mü'minlere merhamet eden), sensin» istiğfarını bir oturumda yüz defa tekrarladığını sayı ile tesbit ederdik."

٣٨١٥ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا محمد بن بشر ، عن محمد بن عمرو ، عن أبي سلمة ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إني لأستغفر الله وأتوب إليه ، في اليوم ، مائة مرة » .

في الزوائد : إسناد حديث أبي هريرة صحيح ، رجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

3815) Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben günde muhakkak yüz defa Allah'a istiğfâr ederek O'ndan tevbemin kabulünü dilerim.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Hüreyre (R.A.)'ın hadisinin senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٨١٦ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ أَبِي الْحُرِّ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ، فِي الْيَوْمِ ، سَبْعِينَ مَرَّةً » .

في الزوائد : رواه النسائي في عمل اليوم والليلة، عن إبراهيم بن يعقوب عن أبي نعيم، عن مغيرة، به .

TERCEMESİ

3816) "... Ebû Mûsâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Ben günde muhakkak yetmiş defa Allah'tan mağfiret taleb ederek O'ndan tevbemin kabulünü dilerim.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Nesâi bu hadisi; «Amelü'l-Yevm ve'l-Leyl»'de İbrâhim bin Yakûb'dan, o da Ebû Naim'den, o da Muğire'den bu senedle rivâyet etmiştir.

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivâyet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın ve Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisleri ise Zevâid nevindendir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mâsum yâni günahsız olduğu, ne küçük ne de büyük hiç bir günah işlemediği mâlumdur. Bu itibarla O'nun istiğfar ve tevbe etmesi ve buna dâir duâyı günde defalarca tekrarlaması hikmeti çeşitli şekillerde anlatılmıştır :

Sindi: Bana öyle geliyor ki O, Allah Teâlâ'nın;

وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا = «Ve O'na istiğfâr et. Şüphesiz O, tevbeleri çok-

ça kabul edendir» (3) âyetinin gereğini yapmak ve yüce Rabbimizin;

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ = «Şüphesiz Allah, dâima tevbe edenleri sever» (4) âyetinin hükmüne sarılarak istiğfar ve tevbeyi tekrarlardı. Diğer taraftan istiğfâr ve tevbe bir ibâdettir. O, bu ibâdeti ifâ etmekten geri kalmak istememiş, demiştir.

Sindi daha sonra Süyûtî'nin Zeynü'l-Arab'dan şu nakilde bulunduğunu söyler: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfâr ve tevbe duâsını defalarca okuması bir günah işlemesinden dolayı değildir. Çünkü O, bütün günahlardan mâsumdur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yüce Allah'ın şânına lâyıkı veçhiyle kulluk edemediği kanaatında olduğu için istiğfâr ve tevbe duâsını sık sık tekrarlardı.

Câmiü's-Sağîr şerhinde beyân edildiğine göre el-Münâvi: Bâzı hadîslerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in günde yüz defa, diğer bâzı rivâyetlerde yetmiş defa istiğfar ettiği bildirilmektedir. Bu rivâyetlerden maksad O'nun çokça istiğfar ve tevbe duâsını okumasıdır, maksad rivâyetlerde anılan sayı ile tahdîd değildir. Bu itibarla rivâyetler arasında ihtilâf söz konusu değildir, demiştir.

Bâzı ilim adamları da: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfarı, ümmetinin günahlarının bağışlanması içindir, demişlerdir.

El-Hâfız da: O'nun istiğfar ve tevbe etmesi, yemek, içmek, uyumak, istirahat etmek, eşleriyle meşgul olmak, halkın ihtiyaçlarıyla ilgilenmek, düşmanlarla savaşmak gibi işlerle geçirdiği zamanlar için olabilir. Çünkü bu meselelerle meşgul olduğu zaman; zikir, niyâz ve mürakabe gibi özel ibâdetlerden bir parça ve kısmen ayrılması, O'nun yüce makamı bakımından ve O'nun bakış açısından istiğfar etmesine vesile olurdu. Aslında yukarda anılan işlerle meşgul olmak da bir ibâdettir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfar etmesi; ümmetine istiğfar yolunu göstermesi ve bir ibâdet nevini te'sis etmesi için olabilir, demiştir.

٣٨١٧ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ

(3) Nasr sûresinin son âyeti

(4) Bakara, 222. âyet

أَبِي الْمُغِيرَةِ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ قَالَ : كَانَ فِي لِسَانِي ذَرَبٌ عَلَى أَهْلِي . وَكَانَ لَا يَعْدُوهُمْ إِلَى غَيْرِهِمْ . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « أَيْنَ أَنْتَ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ ؟ تَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ، فِي الْيَوْمِ ، سَبْعِينَ مَرَّةً » .

في الزوائد : في إسناده أبو المغيرة البجلي ، مضطرب الحديث عن حذيفة . قاله الذهبي في الكاشف .

TERCEMESİ

3817) "... Huzeyfe *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Benim dilimde âile ferdlerime karşı bir acılık, ölçüsüzlük vardı. Fakat başkalarına karşı yoktu. Sonra bir gün bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **anlattım. Bunun üzerine buyurdular ki:**

«İstiğfâr etmek bakımından senin durumun ne merkezde? (Bu hatânın bağışlanması için) günde yetmiş defa istiğfar edersin.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Muğire el-Becelî bulunur. Onun Huzeyfe (R.A.)'den rivâyeti muztarib'tir. Zehebî, el-Kâşif'te böyle demiştir.

٣٨١٨ — حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ الْحِمْصِيُّ . ثنا أَبِي . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ عِرْقٍ ؛ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ بُسْرٍ يَقُولُ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « طُوبَى لِمَنْ وَجَدَ فِي صَحِيفَتِهِ اسْتِغْفَارًا كَثِيرًا » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

3818) "... Abdullah bin Büsr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir:

«Cennet, her nevi mutluluk o kimseye lâyıktır ki amel defterinde çok istiğfar bulur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٨١٩ – حدثنا هشام بن عمار. ثنا الوليد بن مسلم. ثنا الحكم بن مصعب عن محمد بن علي بن عبد الله بن عباس؛ أنه حدثه عن عبد الله بن عباس؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من لزم الاستغفار جعل الله له من كل هم فرجا، ومن كل ضيق مخرجا، ورزقه من حيث لا يحتسب».

TERCEMESİ

3819) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim istiğfar etmeye devam ederse, Allah o kimse için her kederden bir kurtuluş ve her sıkıntıdan bir çıkış yolu ihsân eder ve onu ummadığı yerden (helâl, güzel rızık ile) rızıklandırır.»"

٣٨٢٠ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا يزيد بن هارون، عن حماد بن سلمة، عن علي بن زيد، عن أبي عثمان، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ كان يقول «اللهم اجعلني من الذين إذا أحسنوا استبشروا. وإذا أساءوا استغفروا».

في الزوائد: علي بن زيد، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

3820) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle dua ederdi:

«Allahım, beni o kimselerden eyle ki ihlâsla güzel amel işledikleri zaman (bunun mükâfatıyla) müjdelenir ve hatâ işledikleri zaman istiğfar ederler.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ali bin Zeyd bulunur. Bu, zayıf bir râvidir.

İ Z A H I

Yukardaki hadîsler Zevâid nevindendir. Yalnız 3819. hadîs; E b û D â v û d, N e s â i, İ b n - i H i b b â n ve B e y h a k î tarafından da rivâyet olunmuştur. 3818. hadîs B e y h a k î tarafından ve son hadîs İ b n - i H i b b â n tarafından da rivâyet edilmiştir.

3817. hadîste geçen "Zereb" ölçüsüz ve kırıcı veyâ acı söz söylemektir.

3818. hadîste geçen "Tûbâ" cennet, cennetteki bir ağaç anlamlarına geldiği gibi mutluluk ve saâdet mânâsına da gelir. Burada her üç mânâya da yorumlanabilir. Tabii mutluluktan maksad âhiret mutluluğudur.

Son hadîsteki İhsân: Sırf Allah rızâsı için güzel amel işlemektir. Burada bu mânâ kasdedilmiştir. İhsân kelimesinin başka mânâları da vardır.

Son hadis, ümmet için bir irşâd ve tâlimattır. Yâni müslümanlar böyle duâ etmeli ve istiğfar etmeyi elden bırakmamalıdır. Çünkü istiğfar günahları giderici olup ilâhî mağfirete vesile olur. Bu hadîsteki duâ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Zât-i Nebevîleri için değildir. Çünkü Allah Teâlâ O'na cennetin en yüksek makamını lütûf etmiş ve O'nu her nevi günahtan korumuştur.

(٥٨) باب فضل العمل

58 — AMEL (YÂNİ FARZ, VÂCİB VE SÜNNET OLAN HER TÜRLÜ İBÂDET VE HAYIR İŞLEMEN)İN FAZÎLETİ BÂBI

٣٨٢١ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ، وَأَزِيدُ . وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ مِثْلُهَا ، أَوْ أَغْفِرُ وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا . وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً . وَمَنْ لَقِيَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئَةً . ثُمَّ لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَقِيتُهُ بِمِثْلِهَا مَغْفِرَةً » .

TERCEMESİ

3821) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah Tebâreke ve Teâlâ buyurur ki: Kim güzel (ibâdet, hayır) işlerse o kimseye işlediğinin on misli (sevab) vardır ve (dilediğimin sevâbını daha da) arttırırım. Kim kötülük işlerse bir kötülüğün cezâsı o kötülüğün mislidir veyâ bağışlarım. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zirâ yaklaşırım ve kim bana bir zirâ yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım. Kim bana bir şeyi ortak etmeksizin hemen hemen yer dolusu hatâ ile huzûruma gelirse ben onu o kadar mağfiretle karşılarım.»"

٣٨٢٢ - حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن محمد، قالا: ثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ «يقول الله سبحانه: أنا عند ظن عبدي بي. وأنا معه حين يذكرني. فإن ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي. وإن ذكرني في ملإ ذكرته في ملإ خير منهم. وإن اقترب إلي شبرا اقتربت إليه ذراعا. وإن أتاني يمشي أتيته هرولة».

TERCEMESİ

3822) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah Sübhânehû buyurur ki: Ben (mü'min) kulumun benim hakkımdaki zannı (kanaatı) yanındayım ve kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim. Artık kulum beni gizli anarsa ben de onu gizli anarım. Eğer o beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemâattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zirâ yaklaşırım. O yürüyerek bana gelirse ben ona koşarak varırım.»"

٣٨٢٣ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية ووكيع عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «كلّ عمل ابن آدم يضاعف له: الحسنة بعشر أمثالها إلى سبعمائة ضعف. قال الله سبحانه: إلا الصوم، فإنه لي. وأنا أجزي به».

TERCEMESİ

3823) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Âdem oğlunun işlediği her (hayırlı) amel onun için (sevab bakımından) kat kat arttırılır: Her hasene (ibâdet, hayır) on mislinden yedi yüz misline kadar (sevab yönünden) arttırılır. Allah Sübhânehu buyurdu ki: Fakat oruç (sevâbı) böyle değildir (yâni sevâbı çok daha fazladır). Çünkü oruç şüphesiz benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.»"

İZAHI

Bu bâbın ilk hadîsi Müslim tarafından da rivâyet edilmiştir. İkinci hadis; Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir. Son hadis ise 1638 numarada geçti.

Birinci hadis Müslim'in rivâyetinde; يقول الله من عمل حسنة

«Allah buyurur ki: Kim bir hasene işlerse» diye başlar.

Bu hadisin baş kısmında mü'min bir kimsenin işlediği ibâdet ve hayırlı işlerin sevâbının en az on kat arttırıldığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kullarının sevâbını daha da arttırdığı ve mü'min bir kimsenin işlediği kötülüğün cezâsının ancak o kötülük kadar olduğu veyâ Allah tarafından bağışlandığı belirtilmektedir. Hadîsin bundan sonraki bölümünde:

Kulun Allah'a bir karış, bir zirâ ve bir kulaç kadar yaklaşması ve kulun yürüyerek Allah'a gitmesi ifâdeleri bulunur. Bu ifâdelerden maksad, mecâzi mânâlardır. Keza Allah'ın kuluna bir zirâ, bir ku-

laç yaklaşması ve koşarak kuluna gitmesi ifâdeleri de mecâzî mânâlarda kullanılmıştır.

N e v e v î bu hadisin şerhinde şöyle der:

Bu hadis, Sıfât-ı İlâhiyye'ye âit hadislerdendir. Bunun zâhirî mânâsının kasdedilmesi muhâl ve imkânsızdır. Kasdedilen mânâ şöyledir: Kim ibâdet ve hayır işlemekle bana yaklaşırsa ben de rahmet, desteklemek, yardımcı olmak ve başarılı kılmakla ona yaklaşırım. Kulum ibâdet ve hayratını arttırırsa ben de bu ikrâmımı arttırırım. Şâyet kulum ibâdet ve tâatıma hız verirse ben de bol rahmetimi ona yağdırmakla yaptığının fazlasını veririm ve maksadına ulaşması için fazla yorulmasını şart koşmam. Yâni kul Allah'a kulluk görevini ifâ etmek husûsunda gösterdiği gayret derecesine göre ilâhî lütfa kavuşur.

Hadisin son kısmında da Allah'ın mü'min kuluna olan hesapsız lütuf ve mağfireti belirtilir.

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:

Şibr: Karış demektir. **Zirâ** ise parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısma denilir. Bir de uzunluk ölçüsü olan arşın mânâsına da gelir.

Bâ' da bir kulaç demektir. N e v e v î der ki: Bâ, iki kolun ve kollar arasında kalan beden kısmının uzunluğu kadar bir uzunluk demektir .

Meşiy: Yürümektir. **Hervele** ise hızlı yürümektir.

Kırâb ve Kurâb: Bir boşluğun dolusuna yakın mikdarı demektir. Yer küresinin Kırab'ı veyâ Kurâb'ı; onun dolusuna yakın mikdarı demektir. Hadisin son kısmında bir mü'minin günahları yer küresini dolduracak mikdara yakın bir meblâğda olsa bile, Allah Teâlâ'nın o kuluna o kadar mağfiret lûtfedeceği müjdelenir. Tabii bu müjde Allah'ın irâde ve dilemesine bağlıdır. Bir mü'min buna güvenerek hatâ işlemeye cür'et etmemelidir. Çünkü Allah Teâlâ N i s â sûresinin 116. âyetinde; إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

«Allah kendisine ortak koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar» buyurmaktadır. Bu itibarla hadisin son bölümünü bu şekilde yorumlamak gerekir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin izahına gelince:

Bu hadiste geçen Allah'ın «Ben (mü'min) kulumun benim hakkımdaki zannı (kanaatı) yanındayım» buyruğu iki şekilde yorumlanmıştır:

Birincisi: Yâni mü'min kulum, benim onu bağışlıyacağımı umarak cezâlandırmama daha az ihtimal verirse, umduğu gibi muâmele ederim. Şâyet cezâlandırmam ihtimalini daha kuvvetli görürse yine umduğu gibi muâmele ederim, yâni bu kere cezâlandırırım. Şu halde mü'min bir kimse ilâhî mağfirete kavuşma ihtimâline ağırlık vermeli ve cezâlandırma ihtimâline ağırlık vermemelidir.

E l H â f ı z, B u h â r i'nin şerhinde bu hadisi izah ederken bu yorum hakkında: Bu yorum şekli, mü'minin ölüm döşeğine girdiği zamana mahsustur. Muhakkik âlimler böyle demişlerdir. Başka zamanlara gelince bu hususta bir kaç görüş vardır. Bâzılarına göre mü'min korku ile ümit içinde olmalıdır ve cezâlandırılma ihtimâli ile bağışlanma ihtimâlini dengede tutmalı, eşit bilmelidir. Bir kısım âlimlere göre cezâlandırılma ihtimâline ağırlık vermelidir. Bir başka görüşe göre bağışlanma ihtimâline ağırlık vermelidir, der.

İkincisi: Buyruktan maksad şudur: Mü'min kul işlediği günahtan dolayı mağfiret dilediği zaman, bağışlanma, tevbe ettiği zaman tevbesinin kabul edilmesi ve duâ ettiği zaman duâsının geçerliliği ihtimâline ağırlık vermelidir. Kul böyle ümit beslerse Allah da onun günahını bağışlar, tevbesini ve duâsını kabul buyurur.

Hadisin «Kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim» buyruğundan maksad şudur: Kulum beni andığı zaman benim rahmetim, hidâyetim, yardımım ve tevfikim onunla beraberdir.

Hadisin «Kulum beni gizli anarsa ben de onu gizli anarım» buyruğundan maksad şudur: Kulum beni gizli olarak takdis ve tenzih ederse, ben de gizli olarak onu bağışlayıp sevablandırırım, melekler bile bundan haberdar olmazlar.

E l - H â f ı z'ın beyânına göre İ b n - i E b i C e m r e: Bu zikirden maksad yalnız dil ile veyâ yalnız kalb ile ya da hem dil hem de kalb ile yapılan zikir olabilir, bunların hepsi muhtemeldir. Bundan maksat ilâhî emirlere itâat ve yasaklardan sakınmak da olabilir, demiştir.

Hadîsin «Kulum beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemâattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım» buyruğundan maksad şudur: Kulum açıktan beni anar, zikrederse ben de onu yüce melekler topluluğunun haberdar olacağı bir sevab ile mükâfatlandırırım.

N e v e v i bu fıkranın izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadîsin bu bölümü, meleklerin peygamberlerden üstün olduğunu iddiâ eden M û t e z i l e mezhebi mensubları ile onların görüşüne katılanlar için bir delîl olarak gösterilir. Bizim arkadaşlarımızın ve başka âlimlerin görüşlerine göre ise peygamberler meleklerden üstündür. (E h l - i S ü n n e t mezhebinin cumhûrunun mâlum görüşü de böyledir. Bu hadîsin M û t e z i l e için delîl sayılamayacağı şöyle izah edilir: Cemâat hâlinde zikredenler arasında genellikle bir peygamber bulunmaz. Bu itibarla yüce Allah, bu kulları melekler cemâatında andığı zaman melekler cemâatı o insanlar cemâatından üstün olmuş olur. Durum bu olunca meleklerin peygamberlerden üstünlüğü hükmü çıkmaz.

E l - H â f ı z şu cevâbı da beyân eder: Melekler cemâatının üstünlüğü şu sebebledir, denilebilir: Yüce Allah melekler topluluğuna O'nu anan kuluna verdiği sevâbı ilân buyurur. Bu itibarla melekler topluluğunda kulu anan yüce Allah'tır. Elbette yüce Allah'ın, kulunu andığı topluluk başka topluluktan üstün olur.

Hadîsin bundan sonraki bölümü E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki bölüme benzediği için bununla ilgili izah orada verilmiştir, artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.

(٥٩) باب ما جاء في « لا حول ولا قوة إلا بالله » .

59 — "LÂ HAVLE VE LÂ KUVVETE İLLÂ BİLLAH'I" ZİKRİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

٣٨٢٤ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. أَنْبَأَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، قَالَ : سَمِعَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا أَقُولُ : لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ . قَالَ « يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسٍ! أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟ » . قُلْتُ: بَلَى. يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ « قُلْ : لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ » .

TERCEMESİ

3824) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ben "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bilah'i" derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim sesimi işitti ve (bana):

«Yâ Abdullah bin Kays! Sana cennet hazînelerinden bir kelime (cümle)yi göstermiyeyim (bildirmiyeyim) mi?» buyurdu. Ben (de):

Bildir, Yâ Resûlullah dedim. O buyurdu ki:

«Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah'i» de.»"

٣٨٢٥ — حدثنا علي بن محمد. ثنا وكيع عن الأعمش، عن مجاهد، عن عبد الرحمن ابن أبي ليلى، عن أبي ذر؛ قال: قال لي رسول الله ﷺ «ألا أدلك على كنز من كنوز الجنة؟» قلت: بلى. يا رسول الله! قال «لا حول ولا قوة إلا بالله».

في الزوائد: إسناده حديث أبي ذر صحيح، رجاله ثقات.

TERCEMESİ

3825) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:

«Ben sana cennet hazînelerinden bir hazîne göstermiyeyim (bilmiyeyim) mi?» buyurdu. Ben (de):

Bildir, Yâ Resûlallah dedim. O:

«(Dediğim hazîne) "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah'i"dir,» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Zerr (R.A.)'ın hadisinin senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

٣٨٢٦ — حدثنا يعقوب بن حميد المدني. ثنا محمد بن معن. ثنا خالد بن سعيد عن أبي زينب، مولى حازم بن حرملة؛ عن حازم بن حرملة؛ قال: مررت بالنبي ﷺ فقال لي «يا حازم! أكثر من قول: لا حول ولا قوة إلا بالله. فإنها من كنوز الجنة».

فى الزوائد : فى إسناده مقال. وأبو زينب لم يسمّ. ولم أر من جرّحه ولا من وثقه. وخالد بن سعيد هو ابن أبى مريم التيمىّ ، ذكره ابن حبان فى الثقات . ومحمد بن معن الغفارىّ احتجّ به البخارىّ فى صحيحه. ويعقوب بن حميد مختلف فيه. ثم إن المصنف لم يخرج لأبى حازم بن حرملة هذا غير هذا الحديث. وليس له شىء فى بقية الكتب .

TERCEMESİ

3826) "... Hâzim bin Harmele *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uğradım. Bunun üzerine bana buyurdu ki :

«Yâ Hâzim "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh'i" zikrini çok söyle. Çünkü bu cümle şüphesiz cennetin hazinelerindendir.»"

Not : Bunun senedi hakkında söylenen söz vardır : Şöyle ki, Ebû Zeyneb'in adı verilmemiştir. Ben ne onu yeren ne de güvenilir olduğunu söyleyen kimseyi görmedim. Râvilerden Hâlid bin Said ise İbn-i Ebî Meryem et-Teymî'dir. İbn-i Hibbân onu güvenilir zâtlar arasında anmıştır. Râvi Muhammed bin Ma'n'ın rivâyetini Buhârî kendi Sahih'ine almıştır. Râvi Yâkûb bin Humeyd hakkında ihtilâf vardır. Sonra Mussanıf Hâzim bin Harmele (R.A.)'ın bundan başka hadisini rivâyet etmemiştir. Bu zâtın hiçbir hadisi kalan Kütüb-i Sitte'de yoktur.

İZAHI

Bu bâbın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâyet edilmiştir. Diğer iki hadis Zevâid nevindendir. Bunlardan E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi İ b n - i H i b b â n tarafından da rivâyet edilmiştir.

Bu hadislerde «Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah'i» zikrinin cennetin hazinelerinden olduğu bildiriliyor. Bundan maksad, bu zikri söyleyen mü'min'in bu sâyede cennetin bir hazinesini kazanmasıdır. En-Nihâye'de, yâni bu zikir, sâhibi için bir azıktır, denilmiştir.

N e v e v i de: Âlimler şöyle demişlerdir : Bu zikrin cennetin hazinelerinden biri sayılması sebebi şudur : Bu cümle, Allah'a tam teslim olmayı, O'na dayanmayı ve boyun eğmeyi ifâde eder. Kezâ O'ndan başka yaratıcı olmadığını, hiç bir kuvvetin O'nun dilediğine engel olamayacağını ve kulun elinde hiç bir şeyin hâkimiyetinin sözkonusu olmadığını beyân eder.

Lügat âlimleri demişler ki; Havl: Hareket, davranış ve çâre demektir. Şu halde cümlenin mânâsı şöyle olur: Hiç bir hareket, davranış ve kuvvet Allah'ın dilemesi olmaksızın olamaz, her şey O'nun dilemesiyledir.

Bir kavle göre mânâ şöyledir: Her nevi şerrin def'i ve her çeşit hayrın kazanılması ancak Allah'ın yardımıyla olur.

Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: Günahlardan dönüş ancak O'nun korunmasıyla olur, O'na itâat da ancak O'nun yardımıyla mümkündür. Bu son yorum şekli İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunmuştur, der.

Hâzim bin Harmele (Radıyallâhü anh) Gıfâr kabilesinden olup sahâbidir. Onun İbn-i Mâceh tarafından rivâyet edilen bir tek hadisi vardır. Râvisi de azâdlı kölesi Ebû Zeyneb'tir. (5)

SÜNEN-İ İBN-İ MÂCE'NİN DOKUZUNCU CİLDİ BURADA BİTTİ. ONUNCU CİLT «KİTÂBÜ-D'DUÂ» İLE BAŞLAYACAKTIR.

---

(5) Hulâsa, 97

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

29 (KİTABÜ'L-EŞRİBE) ... 3

1 (Muhtaçlara) yemek yedirme (faziletinin beyânı) bâbı ... 5
- 3251— No.lu Abdullah b. Selâm (R.A.) hadisi ... 5
- 3252— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi ... 6
- 3253— No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi ... 6
- İZAHI ... 7
- Hadisten çıkan hükümler ... 7

2 Bir kişinin yemeği iki kişiye yeter bâbı ... 8
- 3254— No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi ... 8
- 3255— No'lu Ömer b. Hattab (R.A.) hadisi ... 9
- İZAHI ... 9

3 Mü'min bir midesine koymak için yer, kâfir de yedi bağırsağını doldurmak için yer, bâbı ... 9
- 3251— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 9
- 3257— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 10
- 3258— No.lu Ebû Mûsa (R.A.) hadisi ... 10
- İZAHI ... 10

4 Yemeği ayıplamanın yasaklığı bâbı ... 12
- 3259— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 12
- İZAHI ... 12

5 Yemek yeme zamanı abdest almak bâbı ... 13
- 3260— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 13
- 3261— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 14
- İZAHI ... 14

6 Mütteki (yâni bağdaş kurup iyice yerleşerek) yemek yeme bâbı 15
- 3262— No.lu Ebû Cuhayfe (R.A.) hadisi ... 16
- 3263— No.lu Abdullah b. Büsr (R.A.) hadisi ... 16
- 3262— No.lu Ebû Cuhayfe (R.A.) hadisi ... 16

7 Yemek yendiği zaman besmele çekmek bâbı ... 17
- 3264— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 18
- 3265— No.lu Ömer b. Ebû Seleme (R.A.) hadisi ... 18

8 Yemeği sağ el ile yemek bâbı ... 20
- 3266— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 20
- 3267— No.lu Ömer b. Ebû Seleme (R.A.) hadisi ... 21
- 3268— No.lu Câbir (R.A.) hadisi ... 21
- İZAHI ... 21

9 (Yemekten sonra) parmakları yalamak bâbı ... 23
- 3269— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 23
- 3270— No.lu Câbir (R.A.) hadisi ... 24
- İZAHI ... 24

10 (İçinde yemek yenen) çanağı yalamak suretiyle) temizlemek bâbı 26
- 3271— No.lu Ümmü Âsım (R.A.) hadisi ... 26
- 3272— No.lu Ümmü Âsım (R.A.) hadisi ... 26
- İZAHI ... 27

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
11		Kabın senin tarafına yakın olan yerinden yemek yemen ...bâbı ...	27
	3273—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ...	28
	3274—	No.lu İkrâş b. Züeyb (R.A.) hadisi ...	28
		İZAHI ...	29
		Hadislerden çıkan hükümler ...	29
12		Tiridin ortasından ve yukarısından yemenin yasaklığı bâbı ...	30
	3275—	No.lu Abdullah b. Büsr (R.A.) hadisi ...	30
	3276—	No.lu Vâsile b. Eska (R.A.) hadisi ...	31
	3277—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ...	31
		İZAHI ...	31
13		(Yemek yerken) lokma yere düştüğü zaman (ne yapılır) bâbı ...	33
	3278—	No.lu Ma'kıl b. Yesâr (R.A.) hadisi ...	33
	3279—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi ...	34
		İZAHI ...	34
		Hadislerden çıkarılan hükümler ...	34
14		Tiridin diğer yemeklere üstünlüğü bâbı ...	35
	3280—	No.lu Ebû Mûsa el-Eşari (R.A.) hadisi ...	35
	3281—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ...	36
		İZAHI ...	36
15		Yemekten sonra (su bulunmadığında) eli bir bezle silmek bâbı	38
	3282—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi ...	38
		İZAHI ...	39
		Hadisten çıkan hükümler ...	39
16		Yemekten sonra söylenmesi meşrû sözler (hakkında gelen hâdisler) bâbı ...	39
	3283—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi ...	40
	3284—	No.lu Ebû Ümâme el-Bâhili (R.A.) hadisi ...	40
	3285—	No.lu Muâz b. Enes el-Cüheni (R.A.) hadisi ...	41
		İZAHI ...	41
17		Yemeği beraber yemenin (faziletine dâir hadisler) bâbı ...	42
	3286—	No.lu Vahşi b. Harb (R.A.) hadisi ...	42
	3287—	No.lu Ömer b. el-Hattab (R.A.) hadisi ...	43
		İZAHI ...	43
18		Yemeğe üfürmek bâbı ...	43
	3288—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ...	44
		İZAHI ...	44
19		Kişi yemeğini hizmetçisi yedirdiği zaman o yemekten hizmetçisine versin, bâbı ...	45
	3289—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ...	45
	3290—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ...	45
	3291—	No.lu Abdullah (R.A.) hadisi ...	46
		İZAHI ...	46
20		Masa üstüne ve yer sofrası üstünde yemek yeme bâbı ...	47
	3292—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ...	47
	3293—	No.lu Enes (R.A.) hadisi ...	48
		İZAHI ...	48
21		Yemek kaldırılmadan sofradan kalkmanın ve sofradakiler yeme işini bitirinceye kadar yemekten el çekmenin yasaklığı bâbı ...	48
	3294—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi ...	49

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	3295—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	49
		İZAHI	50
22		Elinde et kokusu bulunduğu halde geceleyen kimse (hakkında gelen hadîsler) bâbı	50
	3296—	No.lu Fâtıma (R.A.) hadisi	50
	3297—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	51
		İZAHI	51
23		Yemeğe buyur etme bâbı	52
	3298—	No.lu Esmâ binti Yezid (R.A.) hadisi	52
		İZAHI	53
		Hadisten çıkarılan hükümler	53
	3299—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	53
		İZAHI	54
24		Mescidde (yemek) yeme bâbı	54
	3300—	No.lu Hâris b. Cez'ez-Zûbeydi (R.A.) hadisi	54
		İZAHI	55
25		Ayakta yemek yeme bâbı	56
	3301—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	56
		İZAHI	56
26		Kabak (yemeği hakkında gelen hadisler) bâbı	57
	3302—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	57
	3303—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	58
	3304—	No.lu Câbir b. Târık (R.A.) hadisi	59
		İZAHI	59
		Bu hadislerden çıkan hükümler	59
27		Et (yeme) bâbı	60
	3305—	No.lu Ebu'd-Derdâ (R.A.) hadisi	60
	3306—	No.lu Ebu'd-Derdâ (R.A.) hadisi	61
28		Etin en güzel kısmı (hakkında gelen hadisler) bâbı	61
	3307—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	62
	3308—	No.lu Abdullah b. Ca'fer (R.A.) hadisi	62
		İZAHI	62
29		Kebab (hakkında gelen hadisler) bâbı	63
	3309—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	63
		Abdullah b. Ca'fer (R.A.) hal tercemesi	63
		İZAHI	64
	3310—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	65
		İZAHI	65
	3311—	No.lu Abdullah b. Hâris (R.A.) hadisi	65
		İZAHI	66
		Hadisten çıkan hükümler	66
30		Kadid (yâni tuzlanıp güneşte kurutulan et) bâbı	66
	3312—	No.lu Ebû Mes'ud (R.A.) hadisi	67
		İZAHI	67
	3313—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	68
31		(Eti yenen hayvana âit) karaciğer ve dalak bâbı	68
	3314—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	68
		İZAHI	69
32		Tuz bâbı	69

Bab No.	Hadis No. Hadisin Râvîsi	Sahife No.

	3315— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	69
33	Sirkeyi (ekmeğe) katık etmek bâbı	70
	3316— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	70
	3317— No.lu Câbi:r b. Abdillah (R.A.) hadisi	70
	3318— No.lu Ümmü Sa'd (R.A.) hadisi	71
	İZAHI	71
34	Zeytin yağını (katık olarak yemek) bâbı	72
	3319— No.lu Ömer b. el-Hattâb (R.A.) hadisi	72
	3320— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	73
	İZAHI	73
35	Süt (hakkında gelen hadisler) bâbı	74
	3321— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	74
	İZAHI	74
	3322— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	75
	İZAHI	75
36	Tatlı(yı yemek) bâbı	76
	3323— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	76
	İZAHI	76
37	Hıyar ve yaş hurmayı berâber yemek bâbı	77
	3324— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	77
	3325— No.lu Abdullah b. Ca'fer (R.A.) hadisi	77
	İZAHI	78
	3326— No.lu Sehl b. Sa'd (R.A.) hadisi	79
	İZAHI	79
38	Kuru hurma (yemek) bâbı	79
	3327— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	80
	3328— No.lu Ubeydullah b. Ebi Râfi (R.A.) hadisi	80
	İZAHI	80
39	Meyvenin ilk (çıkan)ı (bahçeden toplanıp) getirildiği zaman (yapılacak iş hakkında gelen hadîs) bâbı	81
	Selmâ (R.A.)'nın hal tercemesi	81
	3329— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	82
	İZAHI	82
40	Yaş hurmayı kuru hurmayla beraber yemek bâbı	83
	3330— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	83
41	İki hurmayı birleştirerek yemenin yasaklığı bâbı	84
	3331— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	84
	3332— No.lu Sa'd (R.A.) hadisi	84
	İZAHI	85
42	(Kurtlu olması muhtemel) kuru hurmayı kontrol etmek bâbı	86
	3333— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	86
	İZAHI	86
43	Tereyağı ile kuru hurma(yı yemek) bâbı	87
	3334— No.lu Abdullah ve Atiyye (R.A.) hadisi	87
	İZAHI	87
44	Elenmiş undan yapılmış arı beyaz ekmek (hakkında gelen hadîsler) bâbı	88
	3335— No.lu Ebû Hâzım (R.A.) hadisi	88
	3336— No.lu Ümmü Eymen (R.A.) hadisi	89

Bab No. Hadîs No. Hadisin Râvîsi Sahife No.

3337— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 90
İZAHI ... 90
45 Yufka ekmek (hakkında gelen hadîsler) bâbı ... 91
3338— No.lu Atâ b. Ebi Müslim (R.A.) hadîsi ... 91
3339— No.lu Katâde (R.A.) hadîsi ... 92
İZAHI ... 92
46 Fâlûzec (yâni, bal helvası) bâbı ... 93
3340— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 93
47 Yağlanmış ekmek bâbı ... 94
3341— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 94
İZAHI ... 94
3342— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi ... 96
İZAHI ... 97
Hadisten çıkarılan hükümler ... 97
48 Buğday ekmeği bâbı ... 97
3343— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 98
3344— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 98
İZAHI ... 98
49 Arpa ekmeği bâbı ... 99
3345— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi ... 99
İZAHI ... 99
3346— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 100
3347— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 100
3348— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 101
İZAHI ... 101
50 Yemekte iktisad etmek (yâni, az yemek) ve doyasıya yemenin mekruhluğu bâbı ... 102
3349— No.lu Mikdân b. Madikerib (R.A.) hadîsi ... 102
3350— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 102
3351— No.lu Atiye b. Âmir el-Cüheni (R.A.) hadisi ... 103
İZAHI ... 103
51 İştiha ettiğin (yâni canının çektiği) her şeyi yemek bir nevî israftır, bâbı ... 104
3352— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 105
İZAHI ... 105
52 Yemeği atmanın yasaklığı bâbı ... 105
3353— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 106
53 Açlıktan (Allah'a) sığınma bâbı ... 106
3354— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 106
İZAHI ... 107
54 Akşam yemeğini bırakmak bâbı ... 107
3355— No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi ... 107
55 Misâfir edinme bâbı ... 108
3356— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 108
3357— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 108
3358— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 109
İZAHI ... 109
56 Misâfir, münker (yâni meşrû olmayan) bir şeyi gördüğü zaman geri döner bâbı ... 110

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	3359—	No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	110
	3360—	No.lu Sefine Ebû Abdirrahmân (R.A.) hadisi	110
		İZAHI	111
		Hadisten çıkan hüküm şudur	111
57		(Yemekte) yağ ile birleştirmek bâbı	113
	3361—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	113
58		Kim bir yemek pişirirse suyunu çoğaltsın bâbı	114
	3362—	No.lu Ebû Zerr (R.A.) hadisi	114
		İZAHI	114
59		Sarımsak, soğan ve pırasayı yemek bâbı	115
	3363—	No.lu Ma'dan b. Ebi Talha (R.A.) hadisi	115
	3364—	No.lu Ümmü Eyyüb (R.A.) hadisi	116
	3365—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	116
		İZAHI	117
	3366—	No.lu Ukbe b. Âmir (R.A.) hadisi	118
60		Peynir ve sâde yağ yemek bâbı	118
	3367—	No.lu Selmân-ı Fârisi (R.A.) hadisi	119
		İZAHI	119
61		Meyveler yemek bâbı	121
	3368—	No.lu Numan b. Beşir (R.A.) hadisi	122
	3369—	No.lu Talha (R.A.) hadisi	122
62		Yüzükoyun yatarak yemek yemenin yasaklığı bâbı	123
	3370—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	123
30		İÇECEKLER KİTABI	125
1		Hamr (yâni içki) her şerr (fenalığın)ın anahtarıdır, bâbı	125
	3371—	No.lu Ebü'd-Derdâ (R.A.) hadisi	126
	3372—	No.lu Habbâb b. Eret (R.A.) hadisi	127
		İZAHI	127
2		Kim dünyada içki içerse içki içmeyecektir, bâbı	128
	3373—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	128
	3374—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	128
		İZAHI	128
3		İçkiye devam eden (hakkında gelen hadisler) bâbı	130
	3375—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	131
	3376—	No.lu Ebu'd-Derdâ (R.A.) hadisi	131
		İZAHI	131
4		İçki içen kimsenin hiç bir namazı kabul olunmaz, bâbı	132
	3377—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	132
		İZAHI	133
5		İçkinin yapıldığı maddeler bâbı	135
	3378—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	135
	3379—	No.lu Numan b. Beşir (R.A.) hadisi	135
		İZAHI	136
6		İçkiye on yönden lânet edilmiştir bâbı	136
	3380—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	137
	3381—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	137
		İZAHI	137
7		İçki ticâreti bâbı	138
	3382—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	138

Bab No.	Hadis No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.
		İZAHI	138
	3383—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	140
		İZAHI	140
		Hadisten çıkan hükümler	142
8		**İçkiye başka adlar takacaklar bâbı**	142
	3384—	No.lu Ebû Ümâme el-Bahili (R.A.) hadisi	142
	3385—	No.lu Ubâde b. Sâmit (R.A.) hadisi	143
		İZAHI	143
9		**Müskir (yâni sarhoşluk veren) herşey haramdır, bâbı**	143
	3386—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	144
	3387—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	144
	3388—	No.lu İbni Mesud (R.A.) hadisi	144
	3389—	No.lu Muâviye (R.A.) hadisi	145
	3390—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	145
	3391—	No.lu Ebû Mûsa (el-Eş'ari) (R.A.) hadisi	145
		İZAHI	146
10		**Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır bâbı**	147
	3392—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	147
	3393—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.)	148
	3394—	No.lu Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.) hadisi	148
		İZAHI	148
11		**Halifler (yâni üzüm ve hurma karışımının şırasın)ın yasaklığı bâbı**	149
	3395—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	150
	3396—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	150
	3397—	No.lu Ebû Katâde (R.A.) hadisi	151
		İZAHI	151
12		**Nebiz (şıran)ın yapılışı ve içilmesi bâbı**	153
	3398—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	153
	3399—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	154
	3400—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	154
		İZAHI	154
13		**Bâzı kablarda kurulan şıranın yasaklığı bâbı**	156
	3401—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	156
	3402—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	157
	3403—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	157
	3404—	No.lu Abdurrahman b. Ya'mer (R.A.) hadisi	157
		İZAHI	157
14		**Anılan kaplarda şıra yapmaya izin verildiğine dâir hadîsler bâbı**	159
	3405—	No.lu Büreyde el-Eslemi (R.A.) hadisi	159
	3406—	No.lu İbn-i Mesûd (R.A.) hadisi	159
		İZAHI	160
15		**Topraktan yapılan küp ve testilerdeki şıra bâbı**	160
	3407—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	161
	3408—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	162
	3409—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	162
		İZAHI	162

Bab No.	Hadis No. Hadisin Râvisi	Sahife No.
16	Kabın üstünü örtmek bâbı	163
	3410— No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	163
	3411— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	164
	3412— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	164
	İZAHI	165
17	Gümüş kaplardan (bir şey) içmek bâbı	165
	3413— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	165
	3414— No.lu Huzeyfe b. el-Yeman (R.A.) hadisi	166
	3415— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	166
	İZAHI	166
18	(Bir şeyi) üç nefesle içmek bâbı	168
	3416— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	168
	3417— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	168
	İZAHI	168
19	Tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp, tulumun ağızlarından bir şey içmek bâbı	169
	3418— No.lu Ebû Said-i Hudrî (R.A.) hadisi	169
	3419— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	170
	İZAHI	170
20	Tulumun ağzından (bir şey) içmek bâbı	171
	3420— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	171
	3421— No.lu İbn-i Abbas (R.A.) hadisi	171
	İZAHI	171
21	Ayakta (su ve benzerlerini) içmek bâbı	172
	3422— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	172
	İZAHI	172
	3423— No.lu Kebşe el-Ensâriyye (R.A.) hadisi	173
	İZAHI	174
	3424— No.lu Enes (R.A.) hadisi	174
	İZAHI	175
22	Kişi (bir şey) içtiği zaman sağa verir sıra ile sağa verir, bâbı ...	175
	3425— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	176
	3426— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	176
	İZAHI	176
23	Kabın içinde nefes alıp verme bâbı	177
	3427— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	177
	3428— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	178
	3428— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	178
	İZAHI	178
24	İçilecek şeye üflemek bâbı	178
	3429— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	179
	3430— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	179
	İZAHI	179
25	Avuçlarla su içmek ve (bardak gibi bir kaba veyâ avuca alınmaksızın) dudakları batırmak suretiyle su içmek bâbı	180
	3431— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	180
	3432— No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	181
	3433— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	182
	İZAHI	182

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
		Bu hadisten çıkan hükümler	183
26		Topluluğa su ve benzerini sunan kişi hepsinden sonra içer, bâbı	185
	3434—	No.lu Ebû Katâde (R.A.) hadisi	185
		İZAHI	185
27		Cam bardakta (su ve benzeri meşrubatı) içmek bâbı	185
	3435—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	186
31		(KİTABÜ-T'TIB) TIB KİTABI	187
1		Allah verdiği her hastalık için bir ilâç vermiştir, bâbı	187
	3436—	No.lu Üsâme b. Şerik (R.A.) hadisi	188
		İZAHI	189
	3437—	No.lu Ebû Hızâme (es-Sa'di) (R.A.) hadisi	190
		İZAHI	190
	3438—	No.lu Abdullah b. Mesûd (R.A.) hadisi	191
	3439—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	192
		İZAHI	192
2		Hasta bir şey yemek veyâ içmek ister ,bâbı	193
	3440—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	193
	3441—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	193
		İZAHI	194
	3442—	No.lu Münzir binti Kays el-Ensâriyye (R.A.) hadisi	195
	3443—	No.lu Suhayb b. Sinan-ı Rûmi (R.A.) hadisi	196
		İZAHI	196
4		Hastayı yemeğe zorlamayınız, bâbı	197
	3444—	No.lu Ukbe b. Âmir (R.A.) hadisi	197
		İZAHI	198
5		Telbîne (mahallebiye benzeyen bir nevî bulamaç) bâbı	198
	3445—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	199
		İZAHI	199
	3446—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	200
		İZAHI	200
6		Kara tane (çörek otu) bâbı	201
	3447—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	201
	3448—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	201
	3449—	No.lu Hâlid b. Sa'd (R.A.) hadisi	202
7		Bal bâbı	205
	3450—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	205
	3451—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	206
	3452—	No.lu Abdullah (R.A.) hadisi	206
		İZAHI	206
8		Mantar ve (Medîne'nin) geve hurması bâbı	207
	3453—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	207
	3454—	No.lu Said b. Zeyd b. Amr (R.A.) hadisi	208
	3455—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	208
	3456—	No.lu Râfi b. Amr (R.A.) hadisi	209
		İZAHI	209
		Hadislerden çıkarılan hükümler	212
9		Sinameki ve tereyağı tulumuna konulan bal (veyâ dereotu) bâbı	212
	3457—	No.lu Ebû Übeyy b. Ümm-i Haram (R.A.) hadisi	213
10		Namaz şifadır, bâbı	215

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.

3458— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 215
İZAHI ... 216
11 Habis (pis) ilâç kullanmanın yasaklığı bâbı ... 217
3459— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 218
3460— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 218
İZAHI ... 218
12 Müshil ilâcı bâbı ... 219
3461— No.lu Esma bint-i Umays (R.A.) hadisi ... 220
İZAHI ... 220
13 Uzre tedâvisi ve ğame (denilen çocuğun boğazına parmak sokmak suretiyle bademciklerinin iltihabını almak işinin) yasaklığı bâbı ... 221
3462— No.lu Ümmü Kays binti Mihsan (R.A.) hadisi ... 222
İZAHI ... 222
14 Nesâ (denilen ve oturak hizasından topuğa uzanan bir sinirin) ilâcı bâbı ... 224
3463— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 224
İZAHI ... 224
15 Yarayı tedâvi etmek bâbı ... 225
3465— No.lu Sehl b. Sa'd (R.A.) hadisi ... 226
İZAHI ... 227
16 Tabiblik bilgisi olmadığı halde buna girişen kimse (hakkında gelen hadis) bâbı ... 228
3466— No.lu Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.) hadisi ... 228
İZAHI ... 229
17 Zâtülcenb (hastalığının) ilâcı bâbı ... 229
3467— No.lu Zeyd b. Erkam (R.A.) hadisi ... 229
3468— No.lu Ümmü Kays binti Mihsan (R.A.) hadisi ... 230
İZAHI ... 230
18 Humma (hastalığı) bâbı ... 231
3469— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 231
3470— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 231
19 Humma (hastalığı ateşi) cehennemin hararetinden (bir parça)dır, siz onu su ile soğutunuz, bâbı ... 232
3471— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 232
3472— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 232
3473— No.lu Râfi b. Hadic (R.A.) hadisi ... 233
3474— No.lu Esmâ (bint-i Ebi Bekir) (R.A.) hadisi ... 233
3475— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 234
İZAHI ... 234
20 Hacâmetle tedâvi olmak bâbı ... 236
3476— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 236
İZAHI ... 236
3477— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 237
3478— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 238
3479— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 238
3480— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi ... 238
İZAHI ... 239
21 (İnsan vücûdundan) hacâmat olunan yer ... 240
3481— No.lu Abdullah b. Buhayne (R.A.) hadisi ... 240
İZAHI ... 240

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.
	3482—	No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	241
	3483—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	241
	3484—	No.lu Ebû Kebşe el-Ensârî (R.A.) hadîsi	242
		İZAHI	242
	3485—	No.lu Câbir (R.A.) hadîsi	243
		İZAHI	244
22		Hangi günlerde hacâmet olmak uygundur, bâbı	244
	3486—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi	244
	3487—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	245
	3488—	No.lu Nâfi (R.A.) hadisi	246
		İZAHI	247
23		Vücûdu bağlamak bâbı	248
	3489—	No.lu Aktar b. Muğire (R.A.) hadisi	248
		İZAHI	248
	3490—	No.lu İmran b. el-Husayn (R.A.) hadisi	250
		İZAHI	250
	3491—	No.lu İbn-i Abbâs (R.A.) hadisi	252
		İZAHI	252
24		(Tedâvi maksadı ile) dağlanan bâbı	253
	3492—	No.lu Yahya b. Sa'd b. Züra're (R.A.) hadisi	253
	3493—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadîsi	254
	3494—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	254
		İZAHI	255
25		Göze izmid (denilen) sürme çekmek bâbı	256
	3495—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	256
	3496—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	257
	3497—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	257
		İZAHI	257
26		Gözüne tek sayılarda sürme çeken bâbı	258
	3498—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	259
	3499—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	259
		İZAHI	259
27		Şarap ile tedâvi olmanın yasaklığı bâbı	260
	3500—	No.lu Târık b. Süveyd (R.A.) hadisi	260
		İZAHI	261
28		Kur'ân ile tedâvi olmak bâbı	263
	3501—	No.lu Ali b. Ebi Ta'lib (R.A.) hadîsi	263
		İZAHI	263
29		Kınâ (ile tedâvi olmak) bâbı	264
	3502—	No.lu Ümmü Râfi (R.A.) hadisi	265
		İZAHI	265
30		Develerin idrarları(m tedâvi için içmek) bâbı	265
	3503—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	265
		İZAHI	266
31		Sinek (içinde yiyecek veyâ içecek bulunan) kaba düşer bâbı	266
	3504—	No.lu Ebû Saîd-i Hudrî (R.A.) hadîsi	266
	3505—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	267
		İZAHI	267
32		Nazar değme işi bâbı	268

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	3506—	No.luÂmir b. Rebia (R.A.) hadisi	268
	3507—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	268
	3508—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	269
	3509—	No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi	269
		İZAHI	270
		Hadislerden çıkarılan hükümler	273
33		Nazar değmesinden dolayı okumakla tedâvi olmak isteyenin bâbı	274
	3510—	No.lu Esmâ (bint-i Umeys) (R.A.) hadisi	275
		İZAHI	275
		Hadisten çıkan hükümler	276
	3511—	No.lu Ebû Said Hudri (R.A.) hadisi	276
	3512—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	277
		İZAHI	277
34		Şifa dileğiyle izin verilen okumalar	277
	3513—	No.lu Bûreyde (R.A.) hadisi	278
	3514—	No.lu Ümmü Beni Hazm es-Saidiyye (R.A.) hadisi ...	278
	3515—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	279
	3516—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	279
		İZAHI	279
35		Yılan ve akreb sokması dolayısıyla nefes etmek bâbı	281
	3517—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	281
	3518—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	282
	3519—	No.lu Amr b. Hazm (R.A.) hadisi	283
36		Peygamber (S.A.V.)'in hastalara şifa dileğiyle Allah'a sığınarak ettiği duâ ve O'na aynı maksadla edilen duâ bâbı	283
	3520—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	284
	3521—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	284
		İZAHI	284
	3522—	No.lu Osman b. Ebi'l Âs (R.A.) hadisi	285
		İZAHI	285
	3523—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	286
	3524—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	287
	3525—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	288
		İZAHI	289
37		Humma hastalığına okunan duâ bâbı	290
	3526—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	290
		İZAHI	291
	3527—	No.lu Ubâde b. es-Sâmit (R.A.) hadisi	292
38		Şifa maksadıyla hastaya okunduğunda üflemek bâbı	292
	3528—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	292
	3529—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	293
		İZAHI	293
		Hadislerden çıkan hükümler	295
39		Temaim (nazarlıklar-muskalar)ı takmak bâbı	295
	3530—	No.lu Abdullah b. Mesud (R.A.) hadisi	296
		İZAHI	297
	3531—	No.lu İmran b. Husayn (R.A.) hadisi	298
		İZAHI	299
40		Nüşre bâbı	299

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.
	3532—	No.lu Ümmü Cündüb (R.A.) hadisi	301
		İZAHI	301
41		Kur'ân-ı Kerîm ile tedâvi olmak bâbı	302
	3533—	No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	302
		İZAHI	302
42		Arkasında siyah veyâ beyaz iki çizgi bulunan yılanı öldürmek bâbı	302
	3534—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	303
		İZAHI	303
	3535—	No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi	304
		İZAHI	304
43		(Bir şeyi) uğurlu saymaktan hoşlanan ve (bir şeyi) uğursuz saymaktan hoşlanmayanın bâbı	306
	3536—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	306
	3537—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	306
	3538—	No.lu Abdullah b. Mesud (R.A.) hadisi	307
		İZAHI	307
	3539—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	308
	3540—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	309
	3541—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	309
		İZAHI	310
44		Cüzzam hastalığı bâbı	311
	3542—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	312
	3543—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	312
	3544—	No.lu Şerid b. Süveyd es-Sakafi (R.A.) hadisi	312
		İZAHI	313
45		Sihir bâbı	315
	3545—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	315
		İZAHI	316
		Sihirbazlık işi hakkında ehl-i sünnet mezhebinin görüşü	320
		Sihirbaza verilecek cezâya âit görüşler	321
	3546—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	322
		İZAHI	322
46		Korkmak, gece uyuyamamak ve şerrinden Allah'a sığınılan şeyler, bâbı	323
	3547—	No.lu Havle binti Hakim (R.A.) hadisi	323
		İZAHI	324
		Havle (R.A.) hal tercemesi	324
	3548—	No.lu Osmân b. Ebi'l-Âs (R.A.) hadisi	325
	3549—	No.lu Ebû Leylâ (R.A.) hadisi	326
		İZAHI	327
32		ELBİSE KİTABI	329
	3550—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	329
		İZAHI	329
	3551—	No.lu Ebû Bürde (R.A.) hadisi	331
		İZAHI	331
	3552—	No.lu Ubâde b. es-Sâmit (R.A.) hadisi	332
		İZAHI	332
	3553—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	333
		İZAHI	333

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.

3554— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 333
İZAHI ... 334
3555— No.lu Sehl b. Sa'd es-Saîdi (R.A.) hadisi ... 334
İZAHI ... 335
Hadisten çıkan hükümler ... 336
3556— No.lu Enes (R.A.) hadisi ... 337
2 Adamın yeni bir elbise giydiği zaman söyleyeceği (hamd) bâbı ... 337
3557— No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi ... 337
3558— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 338
3 Yasak kılınan elbise bâbı ... 339
3559— No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi ... 339
3560— No.lu Ebû Hûreyre (R.A.) hadisi ... 339
3561— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 340
İZAHI ... 340
4 Yün elbise giymek bâbı ... 341
3562— No.lu Ebû Bûrde (R.A.) hadisi ... 342
İZAHI ... 342
3563— No.lu Ubâde b. es-Sâmit (R.A.) hadisi ... 343
3564— No.lu Selman-ı Fârisi (R.A.) hadisi ... 343
İZAHI ... 343
3565— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 344
5 Beyaz elbise bâbı ... 344
3566— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 344
İZAHI ... 344
3567— No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadisi ... 345
İZAHI ... 345
3568— No.lu Ebû'd Derdâ (R.A.) hadisi ... 346
İZAHI ... 346
6 Kibirden dolayı elbisesini (yerde) sürükleyen bâbı ... 346
3569— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 347
3570— No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi ... 347
3571— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 348
İZAHI ... 348
7 İzâr (yâni belden aşağı giyilen elbise) nereye kadar uzatılır? bâbı 349
3572— No.lu Huzeyfe (R.A.) hadisi ... 350
3573— No.lu Abdurrahman b. Yakup (R.A.) hadisi ... 351
3574— No.lu El-Mügire b. Şube (R.A.) hadisi ... 351
İZAHI ... 352
Bu bâbta rivâyet olunan hadislerden çıkan hükümler ... 352
8 Kamis (uzun gömlek) giymek bâbı ... 353
3575— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi ... 353
İZAHI ... 353
9 Kamîsin uzunluğu ne kadar olmalıdır? bâbı ... 354
3576— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadisi ... 354
İZAHI ... 355
10 Gömlek-entari kola ne kadar (uzun) olur, bâbı ... 356
3577— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi ... 356
İZAHI ... 357
11 (Gömlek-Entarinin yaka) düğmelerini çözmek (yâni iliklememek)

Bab No.	Hadis No. Hadîsin Râvîsi	Sahife No.
	bâbı ...	357
	3578— No.lu Kurre b. Eyâs el-Müzeni (R.A.) hadîsi ...	358
12	İçdon giymek bâbı ...	359
	3579— No.lu Süveyd b. Kays (R.A.) hadîsi ...	359
13	Kadının eteği ne kadar uzun olur? bâbı ...	360
	3580— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadîsi ...	360
	3581— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadîsi ...	360
	3582— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadîsi ...	361
	3583— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi ...	361
14	Siyah sarık bâbı ...	362
	3584— No.lu Amr b. Hureys (R.A.) hadîsi ...	362
	3585— No.lu Câbir (R.A.) hadîsi ...	362
	3586— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadîsi ...	363
15	Sarığın ucunu omuzlar arasına sarkıtmak bâbı ...	363
	3587— No.lu Amr b. Hureys (R.A.) hadîsi ...	363
16	İpek giymenin yasaklığı bâbı ...	365
	3588— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi ...	365
	3589— No.lu Berâ b. Âzid (R.A.) hadîsi ...	365
	3590— No.lu Huzeyfe b. el-Yemân (R.A.) hadîsi ...	366
	3591— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadîsi ...	366
17	İpek elbise giymek hususunda kendisine ruhsat verilenin bâbı ...	368
	3592— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi ...	368
18	Elbisedeki alem hakkında verilen müsaade bâbı ...	369
	3593— No.lu Ebû Osman en-Nehdi (R.A.) hadîsi ...	369
	3594— No.lu Ebû Ömer (R.A.) hadîsi ...	370
19	Kadınların ipek elbise giymeleri ve altın (ziynet) takınmaları bâbı	373
	3595— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadîsi ...	373
	3596— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadîsi ...	374
	3597— No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadîsi ...	375
	3598— No.lu Enes (R.A.) hadîsi ...	376
20	Erkeklerin kırmızı elbise giymeleri bâbı ...	376
	3599— No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadîsi ...	377
	3600— No.lu Büreyde (R.A.) hadîsi ...	377
21	Asur ile boyanmış elbisenin erkeklere mekruhluğu bâbı ...	379
	3601— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadîsi ...	379
	3602— No.lu Ali (R.A.) hadîsi ...	380
	3603— No.lu Amr b. Şuayb (R.A.) hadîsi ...	382
22	Sarı boya ile boyanmış elbisenin erkekler için câiz olduğuna dâir hadîs bâbı ...	384
	3604— No.lu Kays b. Sa'd (R.A.) hadîsi ...	384
23	İsraf ve kibir senden vazgeçtiği sürece dilediğini giy, bâbı ...	384
	3605— No.lu Abdullah b. Amr b. As (R.A.) hadîsi ...	385
24	Meşhur olmaya vesîle olan elbiseyi giyen bâbı ...	385
	3606— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadîsi ...	385
	3607— No.lu Abdullah b. Ömer (R.A.) hadîsi ...	386
	3608— No.lu Ebû Zer (R.A.) hadîsi ...	386
25	Murdar hayvan derileri tabaklanınca giyme bâbı ...	387
	3609— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadîsi ...	387
	3610— No.lu Meymûre (R.A.) hadîsi ...	388

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	3611—	No.lu Selmân (R.A.) hadisi	388
	3612—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	389
26		Ölü hayvanın ne derisinden ne de sinir tellerinden istifâde edilemez diyenlerin bâbı	391
	3613—	No.lu Abdullah b. Ükeym (R.A.) hadisi	392
27		Ayakkabıların biçimi, bâbı	393
	3614—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	393
	3615—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	393
		Abdullah b. Ükeym (R.A.) hal tercemesi	393
28		Ayakkabıları giyme ve soyma bâbı	394
	3616—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	395
29		Bir ayakkabı ile yürümenin yasaklığı bâbı	395
	3617—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	396
30		Ayakkabıyı ayakta giyme bâbı	397
	3618—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	397
	3619—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	397
31		Siyah mestler bâbı	398
	3620—	No.lu Büreyde (R.A.) hadisi	398
32		(Saç ve sakalı) kına ile boyamak bâbı	398
	3621—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	398
	3622—	No.lu Ebû Zerr (R.A.) hadisi	399
		Saç ve sakalın boyanması ile ilgili dört mezheb'in görüşleri	400
	3623—	No.lu Osman b. Abdillah (R.A.) hadisi	401
		Osman b. Abdillah (R.A.)'ın hal tercemesi	403
33		Saç ve sakalı siyaha boyamak bâbı	404
	3624—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	404
	3625—	No.lu Suhaybû'l Hayr (R.A.) hadisi	404
34		(Ak saç ve sakalı) sarıya boyama bâbı	407
	3626—	No.lu Sa'd b. Ebi Sa'd (R.A.) hadisi	407
	3627—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	407
35		Saç ve sakalı boyamayı terk edenin bâbı	409
	3628—	No.lu Ebû Cuhayfa (R.A.) hadisi	409
	3629—	No.lu Humeyd (R.A.) hadisi	410
	3630—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	410
36		Erkeğin saçını omuzlarına kadar salıvermesi ve örgüler hâlinde edinmesi bâbı	413
	3631—	No.lu Ümmü Hânî (R.A.) hadisi	413
	3632—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	414
	3633—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	416
	3634—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	417
	3635—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	417
37		Saçın çokluğunun mekruhluğu bâbı	418
	3636—	No.lu Vâil b. Huer (R.A.) hadisi	418
38		Kazâ (yâni başın bir yerinin saçını kazıyıp başka bir yerinkini bırakma) yasaklığı bâbı	419
	3637—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	419
	3638—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	419
39		Yüzük üzerine yazı nakşetmek bâbı	421
	3639—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	421

Bab No.	Hadis No. Hadisin Râvisi	Sahife No.
	3640— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	422
	3641— No.lu Enes b. Malik (R.A.) hadisi	422
40	Altın yüzükten nehiy bâbı	424
	3642— No.lu Ali (R.A.) hadisi	425
	3643— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	425
	3644— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	425
41	Yüzüğün kaşını avucunu iç tarafına koyanın bâbı	430
	3645— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	430
	3646— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	431
42	Yüzüğü sağ elin parmaklarının en küçüğüne takma bâbı	432
	3647— No.lu Abdullah b. Ca'fer (R.A.) hadisi	432
43	Yüzüğü elin baş parmağına takmak bâbı	433
	3648— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	433
44	Evde bulunan sûretler bâbı	435
	3649— No.lu Ebû Talha (R.A.) hadisi	436
	3650— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	436
	3651— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	436
	3652— No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi	437
45	Üzerine basılan bir şeydeki sûretler bâbı	439
	3653— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	439
46	Kırmızı meyâsir bâbı	440
	3654— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	440
47	Kaplanlar(ın derilerini eğer ve semer üstüne atmak veya başka türlü binek hayvanının sırtına atıp ona) binmek bâbı	442
	3655— No.lu Ebû Reyhâne (R.A.) hadisi	442
	3656— No.lu Muâviye b. Süfyan (R.A.) hadisi	442
33	EDEB KİTABI	445
1	Baba ve ananın haklarına riâyet etmek ve onlara karşı görevi yapmak bâbı	445
	3657— No.lu Hıdâş b. es-Sülemî (R.A.) hadisi	445
	3658— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	446
	3659— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	448
	3660— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	449
	3661— No.lu Mikdam b. Ma'dikerib (R.A.) hadisi	451
	3662— No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi	451
	3663— No.lu Ebu'd-Derdâ (R.A.) hadisi	452
2	Babanın ilgilenip üzerine düşen iyiliği yapmış olduğu kimse ile sen de ilgilen, ona karşı üzerine düşen iyiliği yap, bâbı	453
	3664— No.lu Üseyd b. Mâlik (R.A.) hadisi	453
3	Babanın çocuklarına iyi davranması, iyilik etmesi ve kız çocuklarına ihsan'da bulunmak bâbı	454
	3665— No.lu Âişe (R.A.) hadisi	455
	3666— No.lu Yâla b. Mürre (R.A.) hadisi	455
	3667— No.lu Süraka b. Mâlik (R.A.) hadisi	456
	3668— No.lu Sa'saa b. Muaviye (R.A.) hadisi	457
	3669— No.lu Ukbe b. Âmir (R.A.) hadisi	458
	Sa'saa (R.A.)'ın hal tercemesi	458
	3670— No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	459

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	3671—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	459
4		Komşuluk hakkı bâbı	460
	3672—	No.lu Ebû Şurayh el-Huzaî (R.A.) hadisi	460
	3673—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	460
	3674—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	461
5		Dayf (misâfir) hakkı bâbı	463
	3675—	No.lu Ebû Şurayh el-Huzâî (R.A.) hadisi	464
	3676—	No.lu Ukbe b. Âmir (R.A.) hadisi	465
	3677—	No.lu Mıkdâm b. Ebû Kerime (R.A.) hadisi	465
6		Yetim hakkı (ile ilgili hadisler) bâbı	468
	3678—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	468
		Ebu Şurayh (R.A.)'ın hal tercemesi	468
	3679—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	469
	3680—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	470
7		(Gelen gidene) eziyet veren şeyi yoldan gidermek bâbı	470
	3681—	No.lu Ebû Berze el-Eslemî (R.A.) hadisi	470
	3682—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	471
	3683—	No.lu Ebû Zerr (R.A.) hadisi	471
8		Suyu sadaka etmenin faziletinin beyânı bâbı	472
	3684—	No.lu Sa'd b. Ubâde (R.A.) hadisi	472
	3685—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	473
	3686—	No.lu Süraka b. Cu'şum (R.A.) hadisi	474
9		Rifk bâbı	474
	3687—	No.lu Cerir b. Abdillah (R.A.) hadisi	475
	3688—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	475
	3689—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	475
10		Kölelere iyilik etmek, onlara iyi davranmak bâbı	477
	3690—	No.lu Ebû Zerr-i Gıfârî (R.A.) hadisi	477
	3691—	No.lu Ebû Bekir Sıddık (R.A.) hadisi	478
11		Selâm vermeyi ifşa etmek bâbı	479
	3692—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	480
	3693—	No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi	481
	3694—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	481
12		Selâm almak bâbı	483
	3695—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	483
	3696—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	483
		Hadislerden çıkan hükümler	484
13		İslâm memleketinde oturmalarına izin verilen antlaşmalı ehl-i kitab olan gayr-i müslimlerin selâmını cevablamak bâbı	485
	3697—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	485
	3698—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	485
		Ehl-i Kitab'a selâm verilir mi?	487
	3699—	No.lu Ebû Abdurrahman el-Cûheni (R.A.) hadisi	487
14		Çocuklara ve kadınlara selâm vermek bâbı	488
	3700—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	488
	3701—	No.lu Esma binti Yezid (R.A.) hadisi	489
15		Tokalaşmak bâbı	490
	3702—	No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	490
	3703—	No.lu Berâ b. Âzib (R.A.) hadisi	491

Bab No.	Hadîs No. Hadisin Râvîsi	Sahife No.
	Hadislerden çıkan hükümler	491
	Sabah ve ikindi namazından sonra cemaatın tokalaşması hükmü	492
16	**Erkek, erkeğin elini öper, bâbı**	493
	3704— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	494
	3705— No.lu Safgân b. Assâl (R.A.) hadisi	494
17	**Başkasının evine girmek için izin istemek bâbı**	495
	3706— No.lu Ebû Saîd-i Hudri (R.A.) hadisi	495
	3707— No.lu Ebû Eyyûb el-Ensârî (R.A.) hadisi	499
	3708— No.lu Ali (R.A.) hadisi	499
	3709— No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	500
18	**Nasıl sabahladın? diye hali sorulan adam (hakkında gelen hadisler) bâbı**	501
	3710— No.lu Câbir (R.A.) hadisi	501
	3711— No.lu Ebû Üseyd es-Saidi (R.A.) hadisi	502
19	**Bir kavmin ulu'su size geldiği zaman ona ikram ediniz**	504
20	**Aksıran (Müslüman)'a teşmît (yâni hayır ve bereketle duâ etmek) bâbı**	505
	3713— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	506
	3714— No.lu Seleme b. Ekvâ (R.A.) hadisi	506
	3715— No.lu Ali b. Ebi Tâlib (R.A.) hadisi	507
21	**Adamın, yanında oturana ikram etmesi bâbı**	509
	3716— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	509
22	**Kim oturduğu yerden kalkıb sonra geri dönerse o yere öncelikle hak sâhibidir, bâbı**	510
	3717— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	510
23	**Mâzeretlerin kabûlü bâbı**	510
	3718— No.lu Cevzân el-Kûfî (R.A.) hadisi	511
24	**Mizah bâbı**	512
	Cevzân (R.A.)'ın hal tercemesi	512
	3719— No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	513
	3720— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi	514
25	**Saç ve sakaldan ağaran telleri yolmanın yasaklığı bâbı**	516
	3721— No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	516
26	**Gölge ve güneş arasında (yâni bedenin bir kısmı gölgede, diğer kısmı güneşte olduğu halde) oturma (nın yasaklığı) bâbı**	517
	3722— No.lu Büreyde b. Husayb (R.A.) hadisi	517
27	**Yüzükoyun yatmanın yasaklığı bâbı**	518
	3723— No.lu Kays b. Tıhfe (R.A.) hadisi	519
	3724— No.lu Ebû Zerri (Gıfârî (R.A.) hadisi	519
	3725— No.lu Ebû Ümâme (R.A.) hadisi	520
28	**Yıldızlar ilmini öğrenmek bâbı**	521
	Tıhfe (R.A.)'ın hal tercemesi	521
29	**Rüzgârı sövmenin yasaklığı bâbı**	522
	3727— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	522
30	**Adlardan müstehab olanlar bâbı**	523
	3728— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	523
31	**Mekrûh adlar bâbı**	524
	3729— No.lu Ömer b. el-Hattâb (R.A.) hadisi	524

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	3730—	No.lu Semûre (R.A.) hadisi	524
	3731—	No.lu Mesrûk (R.A.) hadisi	524
32		(Uygun görünmeyen) adları değiştirmek bâbı	526
	3732—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	526
	3733—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	527
	3734—	No.lu Abdullah b. Selâm (R.A.) hadisi	528
33		Peygamber (S.A.V.)'in adını ve künyesini beraber (yâni bir kimseye ad olarak vermek) bâbı	528
	3735—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	529
	3736—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	529
	3737—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	530
34		Bir adamın çocuğu olmadan önce künye alması bâbı	532
	3738—	No.lu Hamza b. Suhayb (R.A.) hadisi	533
	3739—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	533
	3740—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	533
35		Lakablar bâbı	535
	3741—	No.lu Ebû Cebire b. Dahhak (R.A.) hadisi	535
36		Bir kimsenin başka bir kimseyi övmesi bâbı	536
	3742—	No.lu El-Mikdâm b. Amr (R.A.) hadisi	536
		Ebû Cebire (R.A.) hadisi	536
	3743—	No.lu Muâviye (R.A.) hadisi	537
	3744—	No.lu Ebû Bekre (R.A.) hadisi	537
37		Müşteşar (yâni kendisine danışılan) kişi emîn (güvenilir) bir kimsedir, bâbı	539
	3745—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	539
	3746—	No.lu Ebû Mesûd (R.A.) hadisi	539
	3747—	No.lu Câbir (R.A.) hadisi	540
38		Hamama girmek bâbı	541
	3748—	No.lu Abdullah b. Amr (R.A.) hadisi	541
	3749—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	541
	3750—	No.lu Ebû'l Melih el-Hüzeli (R.A.) hadisi	542
39		Vücûdun hamam otu ile sıvanması bâbı	544
	3751—	No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	544
	3752—	No.lu Ümmü Seleme (R.A.) hadisi	544
40		Halka kıssa-hikâye anlatmak bâbı	545
	3753—	No.lu Amr b. Suayb (R.A.) hadisi	545
	3754—	No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi	546
41		Şiir (hakkında gelen hadisler) bâbı	548
	3755—	No.lu Übey b. Ka'b (R.A.) hadisi	548
	3756—	No.lu İbni Abbâs (R.A.) hadisi	548
	3757—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	550
	3758—	No.lu Amr b. eş-Şerid (R.A.) hadisi	550
		Bu hadislerden şu hükümler çıkar	551
42		Kerâhat edilen (yâni câiz sayılmayan) şiir (çeşidinin beyânı) bâbı	552
	3759—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	552
	3760—	No.lu Sa'd b. Ebi Vakkas (R.A.) hadisi	552
	3761—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	553
43		Tavla oynamak bâbı	554
	3762—	No.lu Ebû Mûsa (R.A.) hadisi	554

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvîsi	Sahife No.

3763— No.lu Süleyman b. Büreyde (R.A.) hadîsi ... 555

44 Güvercin ile oynamak bâbı ... 555
3764— No.lu Âişe (R.A.) hadîsi ... 556
3765— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 556
3766— No.lu Osman b. Affân (R.A.) hadisi ... 556
3767— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadisi ... 557

45 Bir kimsenin yalnız başına kalmasının mekrûhluğu bâbı ... 558
3768— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 558

46 Yatma zamanında ateşi söndürmek bâbı ... 559
3769— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 559
3770— No.lu Ebû Mûsa el-Eşari (R.A.) hadisi ... 559
3771— No.lu Câbir (R.A.) hadisi ... 559

47 Yol üzerinde konaklamanın yasaklığı bâbı ... 560
3772— No.lu Câbir (R.A.) hadisi ... 561

48 Bir binek hayvanına üç kişinin binmesi bâbı ... 561
3773— No.lu Abdullah b. Ca'fer (R.A.) hadisi ... 562

49 Kitabın tertibi bâbı ... 562
3774— No.lu Câbir (R.A.) hadisi ... 563
Hadîsin sıhhat durumu ... 564

50 (Üç kişi bir arada iken bunlardan) ikisi üçüncü (arkadaş)tan ayrı gizli konuşmasınlar, bâbı ... 564
3775— No.lu Abdullah b. Mesûd (R.A.) hadîsi ... 565
3776— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 565

51 Kimin beraberinde oklar var ise okların temellerinden tutsun, bâbı 566
3777— No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi ... 566
3778— No.lu Ebû Mûsa el-Eşari (R.A.) hadîsi ... 567

52 Kur'ân-ı Kerîm'i okumanın sevâbı bâbı ... 568
3779— No.lu Âişe (R.A.) hadisi ... 568
3780— No.lu Ebû Said Hudri (R.A.) hadisi ... 570
3781— No.lu İbni Büreyde (R.A.) hadisi ... 571
3782— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 572
3783— No.lu İbni Ömer (R.A.) hadisi ... 573
3784— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 574
3785— No.lu Ebû Said b. el-Muallâ (R.A.) hadîsi ... 577
3786— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 578
Ebû Said (R.A.)'ın hal tercemesi ... 578
3787— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 579
3788— No.lu Enes b. Mâlik (R.A.) hadîsi ... 579
3789— No.lu Ebû Mesûd el-Eşari (R.A.) hadisi ... 580

53 Zikir'in fazîleti bâbı ... 582
3790— No.lu Ebû Derda (R.A.) hadisi ... 583
3791— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 583
3792— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 585
3793— No.lu Abdullah b. Büsr (R.A.) hadisi ... 585

54 «Lâ ilâhe illâllâh = Allah'tan başka lâyık hiç bir ilâh yoktur» zikrinin fazîleti bâbı ... 586
3794— No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi ... 587
3795— No.lu Su'da el-Mürriyye (R.A.) hadisi ... 588
Su'dâ (R.A.)'ın hal tercemesi ... 590

Bab No.	Hadis No.	Hadisin Râvisi	Sahife No.
	3796—	No.lu Muaz b. Cebel (R.A.) hadisi	591
	3797—	No.lu Ümmü Hâni (R.A.) hadisi	591
	3798—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	592
	3799—	No.lu Ebû Said-i Hudri (R.A.) hadisi	592
55		**Allah'a hamdedenlerin fazileti bâbı**	593
	3800—	No.lu Câbir b. Abdillah (R.A.) hadisi	593
	3801—	No.lu Kudâme b. İbrâhim (R.A.) hadisi	595
	3802—	No.lu Vâil b. Hucr (R.A.) hadisi	596
	3803—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	596
	3804—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	597
	3805—	No.lu Enes (R.A.) hadisi	597
56		**Tesbih (yâni sübhanallah zikrinin) fazîleti bâbı**	598
	3806—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	598
	3807—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	599
	3808—	No.lu Cüveyriye (R.A.) hadisi	600
	3809—	No.lu Nu'man b. Beşir (R.A.) hadisi	601
	3810—	No.lu Ümmü Hâni (R.A.) hadisi	602
	3811—	No.lu Semûre b. Cündüb (R.A.) hadisi	603
	3812—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	603
	3813—	No.lu Ebû'd Derdâ (R.A.) hadisi	604
57		**İstiğfar bâbı**	605
	3816—	No.lu Ebû Mûsa (R.A.) hadisi	606
	3817—	No.lu Huzeyfe (R.A.) hadisi	606
	3818—	No.lu Abdullah b. Büsr (R.A.) hadisi	606
	3819—	No.lu Abdullah b. Abbâs (R.A.) hadisi	609
	3820—	No.lu Âişe (R.A.) hadisi	609
58		**Amel (yâni farz, vâcib sünnet olan her türlü ibâdet ve hayır işlemen)'in fazileti bâbı**	610
	3821—	No.lu Ebû Zerri Gıfari (R.A.) hadisi	611
	3822—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	611
	3823—	No.lu Ebû Hüreyre (R.A.) hadisi	612
		İZAHI	612
59		**Lâ havle ve lâ kuvvete illâh billah'i zikri hakkında gelen hadisler bâbı**	615
	3824—	No.lu Ebû Mûsâ el-Eşari (R.A.) hadisi	616
	3825—	No.lu Ebû Zerr-i Gifâri (R.A.) hadisi	616
	3826—	No.lu Hazim b. Harmele (R.A.) hadisi	617
		İZAHI	617